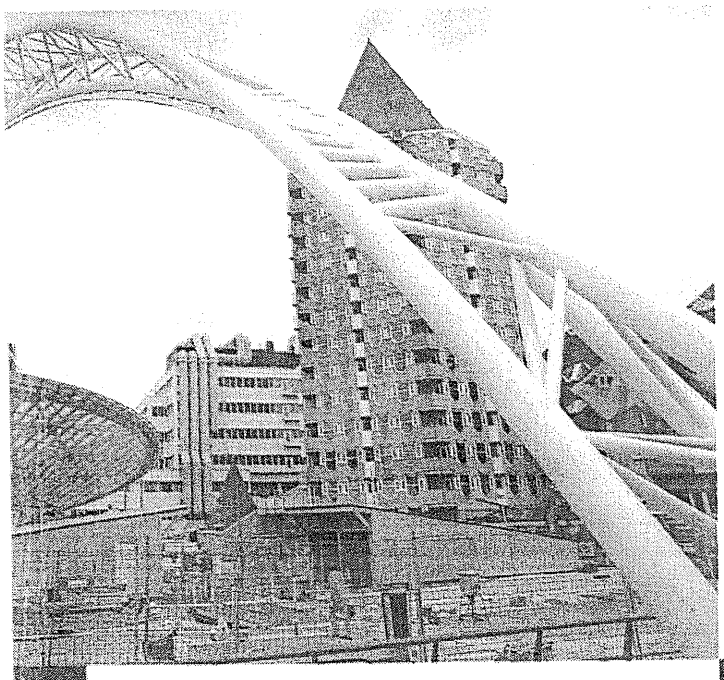
MILJOENNOTA 1994

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 1993–1994

23 400

Nr. 1

NOTA OVER DE TOESTAND VAN 'S RIJKS FINANCIËN

Aangeboden 21 september 1993

Tekstgedeelte van de Miljoenennota 1994

KERNGEGEVENS

ECONOMIE ALGEMEEN	1990	1991	1992	1993	1994
Volume Bruto Binnenlands Produkt(%) *	4,1	2,1	1,4	0	1
Werkgelegenheid (1000 arbeidsjaren) *	119	76	44	-37	-23
Werkzoekenden zonder baan (1000 pers.) *	-41	-30	-12	74	70
Verhouding niet-actieven/actieven (%)	82,1	81,5	81,4	83¾	85¾
Inflatie (prijsindex gezinsconsumptie excl. medische diensten, %) *	2,5	3,3	3,3	2	3
Lange rente (%)	8,9	8,7	8,1	6½	6

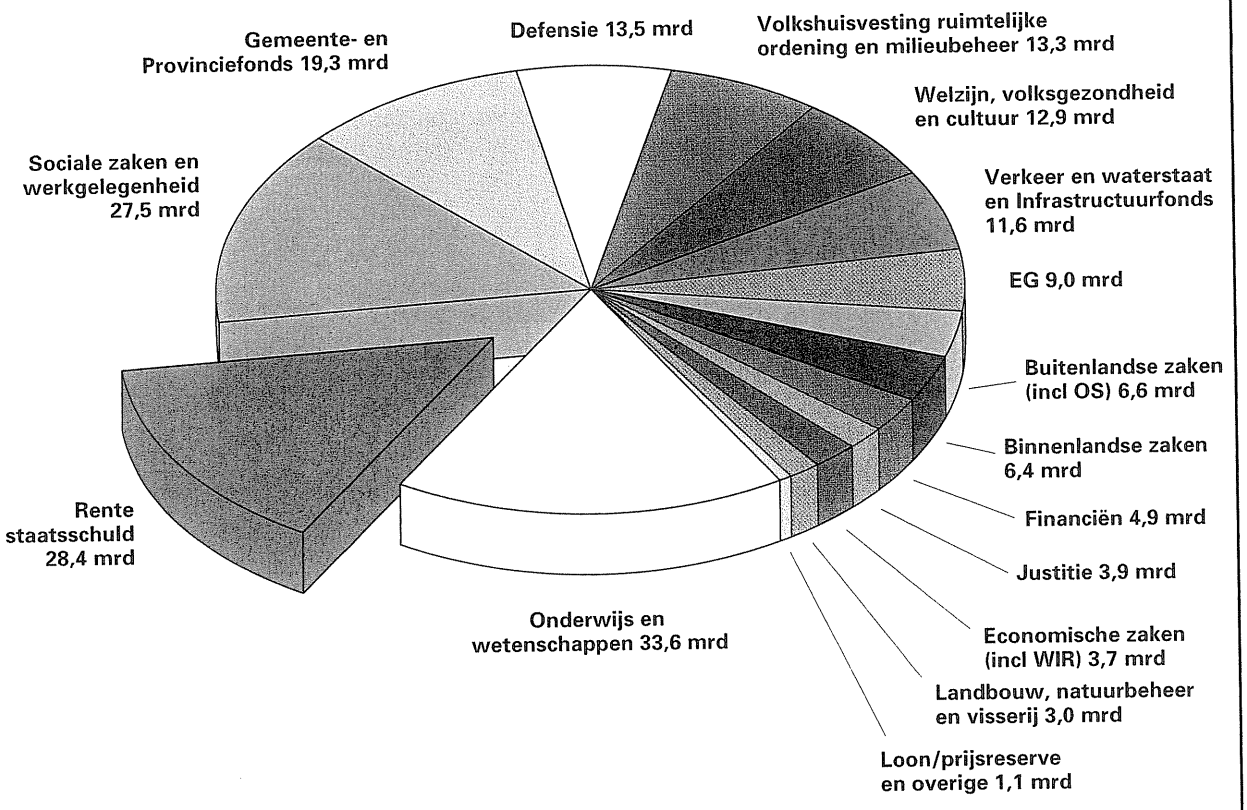
* Mutatie per jaar

KOOPKRACHT (% mutatie per jaar)	1990	1991	1992	1993	1994
Minimum uitkeringsgerechtigden (zk)	1½	- ¾	- ½	0	-2½
Minimumloon (mk)	1¼	- ½	0	-¼	-2¼
Modale werknemer (mk)	2½	0	¼	1	-1½
Werknemer 2x modaal (mk)	2½	- ¼	-1	1¼	-2

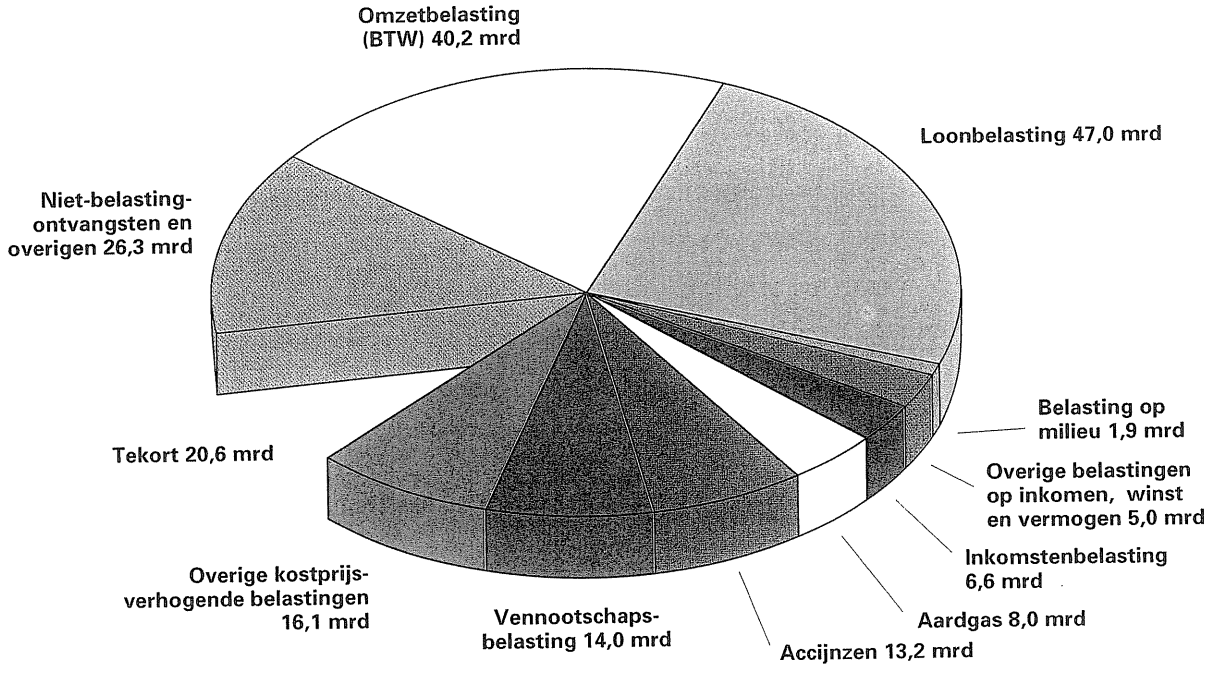
zk = zonder kinderen
mk = met kinderen

COLLECTIEVE SECTOR (in % NNI)	1990	1991	1992	1993	1994
Financieringstekort Rijk	5,2	4,2	4,3	3,9	3,9
Collectieve-lastendruk	52,1	54,1	53,9	54,7	53,0
Rijksuitgavenquote	41,1	41,9	41,2	41,4	38,2
Collectieve-uitgavenquote	66,4	66,7	67,0	68,1	66,6
Staatsschuldquote	69,5	70,7	72,1	73,4	74,7
Rentelastenquote	5,0	5,3	5,4	5,6	5,4

UITGAVEN VAN HET RIJK IN 1994: 198,7 miljard

ONTVANGSTEN VAN HET RIJK IN 1994: 178,1 miljard

De bedragen, die in de nota en de bijlagen zijn vermeld, zijn uitgedrukt in miljoenen guldens, tenzij anders is aangegeven.

Voorwoord

Het gaat Europa dit jaar economisch niet voor de wind. De groei is nog lager dan eerder werd verwacht en menig land – waaronder het buurland Duitsland – verkeert in een recessie. De groeiverwachtingen voor volgend jaar zijn matig en de werkloosheid dreigt fors op te lopen. Onder deze omstandigheden is er alle aanleiding om het in 1989 ingezette regeringsbeleid ook volgend jaar met kracht voort te zetten met als centrale elementen: versterking van de economische structuur, vergroting van de deelname aan betaalde arbeid en voortgaande gezondmaking van de overheidsfinanciën.

In de afgelopen jaren is de trend van dalende overheidsinvesteringen omgebogen. In de samenstelling van de overheidsuitgaven zijn verschuivingen aangebracht: relatief minder subsidies en meer structuurverbetering. Door nu en in de komende jaren meer te investeren in infrastructuur, milieu en kennis – de lijnen daarvoor worden in deze Miljoenennota uitgezet – leggen wij een steviger basis voor de toekomst van onze kinderen en voor houdbare gemeenschapsvoorzieningen.

De werkloosheidsproblemen zijn nijpend. Het aantal banen dreigt in 1993 voor het eerst sinds vele jaren weer te dalen. Het is zaak de schade tot het uiterste te beperken. Alleen het overwinnen van de conjuncturele inzinking is daarvoor niet voldoende. Er zijn ook knelpunten van meer structurele aard. De in deze Miljoenennota uiteengezette beleidsvoornemens zijn van tweeërlei aard: zij laten zien wat de regering zélf wil doen om de werkloosheidsgroei te beteugelen en zij zijn tevens een indringende uitnodiging aan werkgevers en werknemers om samen inhoud te geven aan een breed gedragen en consequente keuze voor arbeid boven inkomen.

De gezondmaking van de overheidsfinanciën ondervindt onvermijdelijk enige vertraging door de lagere economische groei en de daaruit voortvloeiende tegenvallende belastingopbrengsten. Desondanks kan het financieringstekort van 1992 op 1993 toch nog dalen en kan in 1994 een stijging worden voorkomen.

Nederland wijkt daarmee in gunstige zin af van vrijwel alle andere landen in Europa. Daarom is gekozen voor een sober uitgavenbeleid en een pakket aanvullende ombuigingen dat in de komende jaren een sterk oplopend bedrag aan besparingen zal opleveren. In samenhang met de voorziene daling van de collectieve lasten levert het budgettair beleid aldus een positieve en ondersteunende bijdrage aan het zo noodzakelijke herstel van economie en werkgelegenheid in 1994.

De Europese dimensie van het te voeren beleid verdient bijzondere aandacht. Het proces van economische en monetaire samenwerking maakt thans een moeizame fase door. Een gezamenlijke aanpak van de werkloosheidsproblematiek is van groot belang. De concurrentiepositie van Europa in de wereld moet worden versterkt.

Met het Verdrag van Maastricht als gezamenlijk aanvaarde basis staan de lidstaten thans voor de opgave de cohesie in Europa te versterken en een krachtige bijdrage te leveren aan duurzaamheid, ontwikkeling en rechtvaardigheid op wereldschaal.

De Minister van Financiën,
W. Kok

Inhoudsopgave

	Voorwoord	**5**
1.	**Hoofdlijnen van het financieel-economisch beleid**	**9**
2.	**Economische ontwikkelingen en uitdagingen**	**14**
2.1.	Inleiding	14
2.2.	Structurele trends in de wereldeconomie	14
2.3.	Naar een structureel gezonde economie	19
2.4.	Economische prestaties in conjunctureel perspectief	34
3.	**Het budgettaire beleid 1993 en 1994**	**39**
3.1.	Inleiding	39
3.2.	De begrotingsuitvoering 1993	40
3.3.	Het budgettaire beleid 1994	44
4.	**De collectieve sector en de rijksbegroting in meerjarig perspectief**	**55**
4.1.	Inleiding	55
4.2.	De uitgavenontwikkeling in de collectieve sector ten opzichte van de Startbrief	56
4.3.	Nadere analyse van de ontwikkeling van de rijksbegroting ten opzichte van de Startbrief	58
4.4.	Reële groei rijksbegroting en sociale fondsen 1979–1998	62
4.5.	De investeringen van de collectieve sector 1979–1998	68
4.6.	De rijksfinanciën 1979–1998 vanuit een economische invalshoek	71
4.7.	Het gulden oriëntatiepunt	72
4.8.	Ten slotte	73
5.	**Het financiële management**	**75**
5.1.	Inleiding	75
5.2.	Het streven naar doelmatigheid in de collectieve sector	75
5.3.	Verder bouwen aan beheer	77
5.4.	Doorlichting van beleid en beheer	80
5.5.	Subsidiebeleid en tarieven	83
5.6.	Controlebeleid	84
	Lijst van gebruikte termen en hun betekenis	**90**
	Bijlagen bij de Miljoenennota 1994	**97**
1.	**Budgettaire kerngegevens**	**99**
2.	**De relevante uitgaven en niet-belastingontvangsten 1992, 1993 en 1994 en de meerjarenramingen 1995–1998**	**100**
2.1.	Relevante uitgaven	100
2.2.	Relevante niet-belastingontvangsten	102
2.3.	Relevante uitgaven agentschappen	104
2.4.	Relevante ontvangsten agentschappen	104
2.5.	Relevante uitgaven en ontvangsten, inclusief agentschappen	105
3.	**De uitgaven en niet-belastingontvangsten 1993 en 1994**	**106**
3.1.	Vermoedelijke uitkomsten 1993	106
3.2.	Ontwerpbegroting 1994	108
4.	**De belastingontvangsten**	**110**
4.1.	Belastingopbrengsten op kasbasis voor 1992, 1993 en 1994	111
4.2.	De belastingontvangsten in 1993	112
4.3.	De invloed van fiscale maatregelen op de belastingontvangsten 1994	113
4.4.	De belastingontvangsten in 1994	116
4.5.	Meerjarige belastingramingen	118
5.	**Horizontale toelichting 1993–1998**	**120**
6.	**De verticale toelichting op de meerjarencijfers 1992–1998 van het Rijk**	**165**
7.	**Heroverweging**	**255**

8. Ontwikkelingen in de binnenlandse financiële betrekkingen en in de financiën van de lagere overheden 268
8.1. Inleiding 268
8.2. Ontwikkelingen in de financiële en bestuurlijke organisatie 268
8.3. Inkomstenbronnen van gemeenten en provincies 275
8.4. De kapitaaluitgaven van de lagere overheden en de financiering daarvan 280
8.5. Het financieringstekort van de lagere overheden 282

9. De financiering van de Europese Gemeenschappen 283
9.1. Inleiding 283
9.2. Financiële Vooruitzichten na Edinburgh 284
9.3. Nederland en de structuurfondsen 287
9.4. De EG-begrotingen 1993 en 1994 288
9.5. De ontwikkeling van de Nederlandse afdrachten 293
9.6. Risico's en onzekerheden 295
9.7. Compensatie op de rijksbegroting in verband met uitbreiding of intensivering EG beleid (Eurotoets) 297

10. Overzicht van de garantieverlening door het Rijk 299

11. Burgerlijk rijkspersoneel 301

12. Overheidsschuld, financieringsbehoefte, rentelasten en aflossingen 303

13. Staatsbalans per 31 december 1992 308

14. De uitgaven en de ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting en de begrotingsfondsen 1992–1994 ingedeeld volgens de functionele classificatie 319

15. De uitgaven en de ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting en de begrotingsfondsen 1990–1994 ingedeeld volgens de economische classificatie 324

16. Tienjarenoverzicht 1985–1994 330
16.1. Financieringssaldo 330
16.2. Budgettaire kerngegevens 331
16.3. Uitgaven en ontvangsten naar functionele hoofdgroepen 332
16.4. Uitgaven en ontvangsten naar economische hoofdgroepen 334
16.5. Enkele saldogrootheden betreffende de rijksbegroting, gebaseerd op de economische codering 335
16.6. De verwerking van de investeringsimpuls, de incidentele tekortreducerende taakstellingen 1994 en 1995, de KPN-ontvangsten, de Common-Areabaten en het Fonds Economische Structuurversterking. 336
16.7. De raming van het vorderingentekort volgens EMU-definitie 339
16.8. De reële groei van de netto rijksuitgaven en de netto collectieve uitgaven 341

17. De collectieve sector 1970–1994 343
17.1. Uitgaven van de collectieve sector naar bestedende organen 343
17.2. De uitgaven van de collectieve sector naar economische categorieën 344
17.3. Collectieve uitgaven, collectieve lastendruk en financieringstekort van de collectieve sector 344
17.4. De revisie van de Nationale Rekeningen 345

18. Accountantsverklaringen 347

19. De convergentiecriteria van het EMU-verdrag 349

Trefwoordenregister 351

1. Hoofdlijnen van het financieel-economisch beleid

Economische problematiek

Europese economie in recessie

De meeste landen van Europa ondervinden in 1993 de gevolgen van een economische recessie die langer aanhoudt dan aanvankelijk was voorzien. Na de scherpe inzinking in 1991 en 1992 in het Verenigd Koninkrijk vertoont thans de west-Duitse economie een neergaande lijn. Ook een aantal andere Europese landen – Frankrijk, België en Spanje – wordt dit jaar geconfronteerd met een daling van de produktie.

Bescheiden herstel in 1994 ...

De conjuncturele inzinking in Europa is voor ons land niet zonder gevolgen. Ook al vertoont de Nederlandse economie een wat grotere reële en nominale stabiliteit dan de meeste andere Europese landen, toch zal de produktie ook in ons land in 1993 niet toenemen. In 1994 zal het dieptepunt weliswaar weer gepasseerd zijn, maar het verwachte herstel is nog vrij bescheiden van omvang.

Tabel 1.1. Internationale kerngegevens

	Volume bruto binnenlands produkt (% jaarlijkse groei)				Lange rente (%)				Prijs particuliere consumptie (% jaarlijkse mutatie)				Werkloosheid (% beroepsbevolking)			
	1991	1992	1993	1994	1991	1992	1993	1994	1991	1992	1993	1994	1991	1992	1993	1994
OESO	0,7	1,4	1	2½	9,0	8,2	7	6¾	4,6	3,6	3¼	3	6,7	7,7	8¼	8¼
Verenigde Staten	–1,2	2,1	2½	3	7,9	7,0	6	6½	4,1	3,0	3	3	6,6	7,3	7	6½
Japan	4,0	1,3	1	3	6,4	5,1	4¼	4¼	2,5	2,0	1	1	2,1	2,2	2½	2¾
Europese Gemeenschap	1,5	1,0	–½	1½	10,1	9,7	8½	7½	5,2	4,4	3¾	3½	8,7	9,5	11	11½
Nederland	2,1	1,4	0	1	8,7	8,1	6½	6	3,4	3,0	2	2¾	7,0	6,7	8	9
West-Duitsland	3,7	1,5	–2½	½	8,4	7,8	6½	6	3,8	4,1	4	3	4,3	4,8	7	8½
Frankrijk	1,2	1,3	–¾	1¼	9,5	9,0	7½	6½	3,3	2,4	2½	2¾	9,4	10,2	11½	12¼
Ver. Koninkrijk	–2,3	–0,6	1¾	2¾	10,1	9,1	8¼	8¼	7,2	5,0	3	3	8,9	9,9	10½	10¼

Bron: CPB, Macro Economische Verkenning 1994

... maar werkloosheid blijft stijgen

Zorgwekkend is vooral de ontwikkeling van de werkloosheid, in geheel Europa. De stijging van de werkloosheid heeft zich in Nederland weliswaar wat later ingezet dan elders, maar geeft in 1993 en 1994 eenzelfde verontrustend patroon te zien. Voor het eerst sinds 1984 dreigt de werkgelegenheid in 1993 te dalen.

Te hoge reële arbeidskosten ...

De verslechtering op de arbeidsmarkt hangt tot op zekere hoogte samen met de zwakke conjunctuur, doch weerspiegelt ook het feit dat de werkgelegenheidsgroei onvoldoende door loonmatiging is ondersteund. De vertraging van de produktiegroei tekende zich reeds in de loop van 1991 duidelijk af; toch zijn in de daaropvolgende twee jaar de reële arbeidskosten nog sterk gestegen. Door deze trage reactie is de arbeidsinkomensquote gedurende deze periode met ruim 3½%-punt gestegen, met gevolgen voor winsten, investeringen en werkgelegenheid.

... en structurele problemen op arbeidsmarkt

Ook de vooruitzichten voor de middellange-termijn duiden, zonder nadere maatregelen, niet op een voldoende mate van structureel herstel van de werkgelegenheid. Naast de huidige conjuncturele factoren zijn er ook structurele oorzaken in het geding die een beter arbeidsmarktperspectief in de weg staan. Door verscherpte internationale concurrentie en verdergaande arbeidsverdeling, komen arbeidsintensieve activiteiten in Nederland steeds meer onder druk te staan. Tegelijkertijd staan institutionele belemmeringen een groei van arbeidsintensieve sectoren in de weg. Door structurele aansluitingsproblemen dreigen met name lager opgeleide werknemers te worden getroffen door langdurige werkloosheid.

Uitgangspunten beleidsaanpak

Stabiel budgettair en monetair kader

De geschetste conjuncturele en structurele problematiek waarvoor Nederland zich ziet geplaatst, vraagt om een gerichte en samenhangende beleidsstrategie. Van belang is dat wordt vastgehouden aan het vertrouwenwekkende budgettaire en monetaire kader als basis voor stabiliteit en structureel economisch herstel. Dat de Nederlandse economie thans een nominaal en reëel meer stabiele ontwikkeling doormaakt dan de Europese partnerlanden, is ongetwijfeld mede te danken aan het gevoerde beleid. Belangrijke vruchten daarvan – ook in een wat langer tijdsperspectief – zijn een stabiele, harde gulden, een relatief beheerste inflatie en een lage rente (tabel 1.1).

Verdere gezondmaking van de overheidsfinanciën is een belangrijk onderdeel van een vertrouwenwekkend beleid. In de afgelopen periode zijn met de tekortreductie – ook in vergelijking met omringende landen – goede vorderingen gemaakt; daarbij aansluitend is de huidige begroting erop gericht dat het financieringstekort van 1993 op 1994 niet oploopt. Desondanks blijven het tekort en – vooral – de overheidsschuld (alsmede de rentelasten) structureel nog te hoog. In vervolg op de gemaakte vorderingen zijn verdere inspanningen derhalve geboden, waarbij ook de hoogte van de collectieve-lastendruk een probleem blijft.

Bevordering werkgelegenheid en versterking economische structuur

Bouwend op bovengeschetst macro-economisch kader als basis voor economisch herstel, is een offensieve aanpak nodig gericht op werkgelegenheid en versterking van de economische structuur. Tweeledig doel is om op korte termijn de oploop van de werkloosheid zoveel mogelijk te beperken, en tegelijkertijd voorwaarden te creëren voor structureel herstel van werkgelegenheidsgroei. Er mag niet worden berust in een perspectief waarin na elke conjuncturele vertraging de werkloosheid op een structureel hoger niveau belandt. Daartoe past een beleidsstrategie gericht op versterking van de economische structuur. Deze bestaat uit drie pijlers:

- een fors programma van extra investeringen;
- gerichte maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid en arbeidsparticipatie;
- terughoudende loonkosten- en inkomensontwikkeling.

Vertrouwenwekkend budgettair kader

Stringente uitgavenbeheersing blijft uitgangspunt

Tegen deze achtergrond wordt het uitgangspunt van een stringente beheersing van de uitgaven door de regering onverkort gehandhaafd. Deze strakke uitgavenbeheersing draagt er toe bij dat de collectieve uitgaven van 1993 op 1994 in reële termen met ongeveer 1% zullen dalen. De budgettaire gevolgen van de door de regering getroffen uitgavenbeperkende maatregelen lopen op van 7,4 miljard in 1994 tot 14,3 miljard structureel vanaf 1997. Met het oog op de stand van de conjunctuur is de beslissing genomen om de uit de lagere economische groei

Ondanks lage groei stabiel financieringstekort

resulterende daling van de belastingopbrengsten slechts ten dele in verdergaande uitgavenbeperkende maatregelen om te zetten. Als resultaat blijft het financieringstekort van 1993 op 1994 stabiel (3,9% NNI). Daarmee komt het tekort in beperkte mate uit boven het in het regeerakkoord voorziene tijdpad, hetgeen echter mede dient te worden geplaatst tegen de achtergrond van de veel lagere groei van de economie dan in 1989 door het Centraal Planbureau werd verondersteld en de daarmee samenhangende tegenvallende belastingopbrengsten. Het feit dat Nederland desondanks kans ziet een stijging van het financieringstekort te voorkomen, plaatst ons in een gunstige uitzonderingspositie ten opzichte van vrijwel alle andere EG-landen.

Tabel 1.2. Budgettaire kerngegevens

	1993	1994
Financieringstekort Rijk (in %NNI)	3,9%	3,9%
Collectieve-lastendruk (in %NNI)	54,7%	53,0%
Reële groei		
– bruto rijksuitgaven	+0,7%	–1,7%
– netto rijksuitgaven	+1,1%	–0,4%
– netto collectieve uitgaven	+1,5%	–1,2%

Fiscale verschuivingen

De collectieve-lastendruk beloopt in 1993 naar raming 54,7% NNI[1]. In het door de regering opgestelde dekkingsplan is gekozen voor een aantal fiscale verschuivingen ter ondersteuning van het beleid gericht op versterking van de economische structuur, bevordering van de werkgelegenheid en vergroting van de arbeidsparticipatie. Mede in het licht van harmonisatie met de accijnsverhoging in Duitsland is het mogelijk ten behoeve van de bovengenoemde beleidsprioriteit budgettaire ruimte te creëren, zodat hierdoor per saldo het financieringstekort niet wordt belast. Een en ander draagt er toe bij dat de collectieve-lastendruk naar huidige inzichten in 1994 onder het bij regeerakkoord afgesproken plafond blijft[2].

Investeringen

Investeringsimpuls van 5 miljard ...

Een belangrijke, concrete impuls voor blijvende groei en werkgelegenheid kan worden geleverd door een substantiële versterking van de fysieke en economische infrastructuur. Dat is met name ook van betekenis voor de positie van Nederland in een steeds meer concurrerende wereldeconomie. Derhalve heeft de regering besloten in de periode 1994 tot en met 1998 een bedrag van 5 miljard in te zetten voor de financiering van additionele investeringen in infrastructuur (4 1/4 miljard voor fysieke infrastructuur, ½ miljard voor bodemsanering, en 1/4 miljard voor kennisinfrastructuur). Deze middelen komen bovenop de reeds eerder voor de Betuwelijn en de Hoge Snelheidslijn gereserveerde aardgasbaten. Tezamen een bedrag van 8 miljard.

De totale investeringsimpuls kan, rekening houdend met private financieringsmiddelen en gelden vanuit de Europese structuurfondsen, andere EG-bronnen en andere overheidslagen, nog aanzienlijk hoger uitvallen. Mede door deze additionele investeringsinspanning wordt bereikt dat, na een jarenlange daling, de overheidsinvesteringen als aandeel van het nationale inkomen zich thans in een opwaartse trend bewegen. Ook binnen de samenstelling van de overheidsuitgaven wordt langs deze weg een duidelijke verbetering bereikt.

Voorts stelt de regering vanaf 1994 een bedrag van structureel 50 miljoen beschikbaar voor gemeentelijke investeringen. Een impuls die zodanig wordt vorm gegeven dat het totale effect op de investeringen een veelvoud

[1] Het niveau van de collectieve-lastendruk wordt in 1993 opwaarts beïnvloed door het noemereffect voortvloeiend uit de in dit conjunctureel daljaar zeer geringe toename van het nominale nationale inkomen, waarvan de neerwaartse invloed op de belastinginkomsten enige naijl naar 1994 vertoont. Voor een nadere toelichting op het verloop van de collectieve-lastendruk van 1993 op 1994, zij verwezen naar paragraaf 3.3.7.

[2] De bij regeerakkoord afgesproken plafondwaarde voor de collectieve-lastendruk bedraagt, na correctie voor de revisie van de Nationale Rekeningen, 53,3% NNI. Het CPB heeft deze revisie van de Nationale Rekeningen, zoals ook al in de Voorjaarsnota 1993 en het Centraal Economisch Plan 1993 is toegelicht, op een andere wijze verwerkt. Het CPB neemt, in tegenstelling tot het kabinet, ook definitiewijzigingen van belastingen en premies over. Daardoor komt de feitelijke CLD in de Macro Economische Verkenning 1994 hoger uit. Tevens komt de plafondwaarde van de CLD hoger uit, namelijk op 53,7% NNI (zie bijlage 17).

van dit bedrag zal zijn. Door aanwending van deze middelen in concrete, en op zeer korte termijn uitvoerbare projecten, kan hiermee juist in het moeilijke jaar 1994 een extra aanzet worden gegeven tot investeringen en daarmee tot economisch herstel. De keuze van de regering voor een gerichte inzet ten behoeve van de bevordering van de werkgelegenheid betekent derhalve dat de investeringsimpuls, bedoeld in het bestuursakkoord Rijk–Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), dit jaar op een andere wijze wordt vormgegeven, waarbij – in verband met de doeltreffendheid – de aanwending uitsluitend plaatsheeft ten behoeve van een beperkt aantal knooppunt-gemeenten.

... en ondersteuning gemeentelijke investeringen

Werkgelegenheid en arbeidsparticipatie

In het kader van het regeringsbeleid gericht op bevordering van de werkgelegenheid en vergroting van de arbeidsparticipatie is het beleid met name gericht op voorkoming en bestrijding van structurele werkloosheid. Een gebalanceerd geheel van elementen voor een gezamenlijke, met alle betrokkenen te ondernemen aanpak heeft de regering neergelegd in de nota «Meer werk, weer werk»[3]. Het structurele karakter van een belangrijk deel van de arbeidsmarktproblematiek noopt tot een brede inzet van een toegespitst instrumentarium, zodanig dat het totale effect van de beleidsinspanningen de som der delen zoveel mogelijk overtreft. Dat betekent dat tegelijkertijd knelpunten in de sfeer van het arbeidsaanbod – onvoldoende kwalificaties en prikkels – moeten worden weggenomen en belemmeringen op het goede functioneren van de arbeidsmarkt gemitigeerd.

Bestrijding van structurele werkloosheid

Om langdurige werkloosheid tegen te gaan, wordt het arbeidsmarktbeleid geïntensiveerd. Via een nadere inspanning met betrekking tot scholing en werkervaring kan een kwalitatieve verbetering van de kans op een baan worden bereikt, met name voor specifieke groepen die in een achterstandspositie verkeren. Concrete initiatieven – te realiseren mede op basis van afspraken met werkgevers en werknemers – betreffen ondermeer leerlingwezen, werkervaringsplaatsen, doorstroom vanuit banenpools, en verbreding van de Jeugdwerkgarantiewet.

Geïntensiveerd arbeidsmarktbeleid

Voor de zorgsector worden extra midelen beschikbaar gesteld met een positief effect op de werkgelegenheid in de sector. Het uiteindelijke werkgelegenheidseffekt is mede afhankelijk van door de sector zelf op te brengen middelen en aanvullende financiering uit de Europese structuurfondsen.

Zorgsector

Voorts wordt ter verbetering van het functioneren van de arbeidsmarkt in 1994 het arbeidskostenforfait verhoogd met (maximaal) 500 gulden. Werken wordt zo financieel aantrekkelijker, en er ontstaat een betere aansluiting van vraag en aanbod in het lagere segment van de arbeidsmarkt. Ter verdere ondersteuning wordt enige nadere stroomlijning aangebracht in de regulering van de arbeidsmarkt (in de sfeer van de preventieve ontslagtoets, de Arbeidstijdenwet, en het Arbeidsomstandighedenbesluit).

Verhoging arbeidskostenforfait

Stroomlijning regulering

Voor de werkgelegenheid en voor een gezonde economische ontwikkeling is, aansluitend bij een goed functionerende arbeidsmarkt, een gezond en innovatief bedrijfsleven essentieel. In dit kader is een tweetal fiscale maatregelen getroffen. Ter bevordering van onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten in het bedrijfsleven wordt in de eerste plaats een fiscale faciliteit in het leven geroepen voor loonkosten van

Fiscale faciliteiten stimuleren bedrijfsleven

[3] Kamerstukken II, vergaderjaar 1993–1994, 23 406; toegevoegd als bijlage aan de begroting 1994 van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

R&D-uitgaven van (met name kleine en middelgrote) ondernemingen. In de tweede plaats wordt met het oog op de positie van met name het midden- en kleinbedrijf de druk van de vermogensbelasting verlaagd. Dit gebeurt door de ondernemingsvrijstelling in de vermogensbelasting te verruimen en door het percentage van de samenloopregeling inkomstenbelasting/vermogensbelasting te verlagen.

Terughoudende loonkosten- en inkomensontwikkeling

Gematigde loonkostenontwikkeling nodig

De derde pijler die moet bijdragen aan optimale omstandigheden voor herstel van groei en werkgelegenheid betreft een gematigde loonkostenontwikkeling. De precaire werkgelegenheidssituatie dwingt op korte termijn tot grote terughoudendheid met inkomensambities. Het cruciale belang daarvan zou eigenlijk in het licht van de ervaringen in de jaren tachtig geen betoog behoeven, ware het niet dat de te snelle stijging van de loonkosten gedurende recente jaren een hernieuwde, nationale inspanning op dit terrein op korte termijn absoluut noodzakelijk maakt. Voor 1994 acht de regering een nominaal gelijkblijven van CAO-lonen, zowel in de collectieve sector als in de marktsector, dringend geboden. Met het oog op de keuze voor werk – nu en in de toekomst – zijn koopkrachtoffers op de korte termijn onvermijdelijk.

Evenwichtige spreiding inkomensgevolgen

De met deze brede strategie te behalen resultaten zijn mede afhankelijk van de wijze waarop de initiatieven van de overheid een vervolg krijgen in de samenleving. Voor een zo breed en stevig mogelijk draagvlak is een evenwichtige spreiding van de inkomensgevolgen essentieel. Een gerichte beleidsinzet in de belasting- en premiesfeer draagt er toe bij dat de koopkrachtoffers kunnen worden gedeeld door alle inkomensniveaus en inkomenscategorieën. Onderdeel van dit beleidspakket is het laten passeren van de inflatiecorrectie op het einde van de eerste en tweede tariefschijf; de opbrengst hiervan wordt besteed onder meer aan verlaging van het tarief eerste schijf en genoemde verhoging van het arbeidskostenforfait. Met dit pakket van maatregelen wordt bereikt dat het tarief eerste schijf in 1994 daalt ten opzichte van 1993. Ook een verwachte beperking van de huurstijging en bijstellingen in de sfeer van de Individuele Huursubsidie (IHS) zijn elementen die bij de keuze voor het samenstel van inkomenspolitieke maatregelen zijn betrokken.

2. Economische ontwikkelingen en uitdagingen

2.1. Inleiding

Het financieel-economisch beleid probeert enerzijds een antwoord te geven op de negatieve gevolgen van de conjuncturele terugval in Europa, en anderzijds een stevig fundament te leggen voor goede economische prestaties in de wat verder gelegen toekomst. In dit hoofdstuk wordt het beleid nader beschouwd tegen de achtergrond van ontwikkelingen in de Nederlandse en internationale economie.

2.2. Structurele trends in de wereldeconomie

2.2.1. Wereldwijde produktieverschuivingen

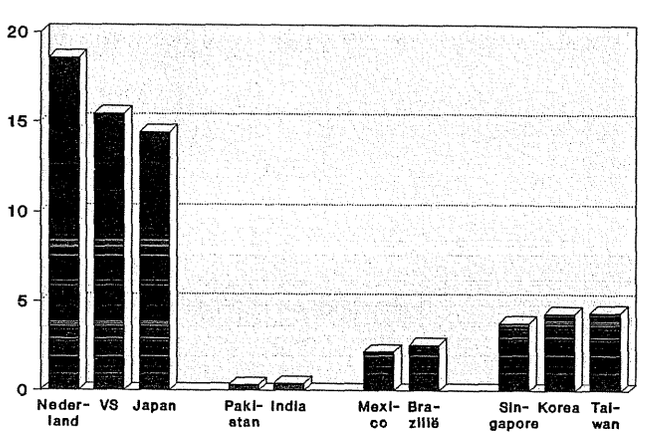
Internationale specialisatie ...

De wereld om ons heen is sterk in beweging, ook in economisch opzicht. In de naoorlogse periode is, naast de Verenigde Staten en Europa, Japan als derde belangrijk economisch blok opgekomen. Momenteel zijn wij getuige van een snelle groei bij andere landen in Azië en Zuid-Amerika en maken voormalige Oostbloklanden zich klaar om de Westerse markten te betreden. Op zichzelf is dat toe te juichen: de welvaartsverdeling in de wereld wordt op deze manier minder ongelijkmatig, terwijl de geïndustrialiseerde wereld zowel nieuwe exportmarkten ziet ontstaan alsook gebruik kan maken van de mogelijkheid van relatief goedkope importen voor intermediair- en eindverbruik.

... biedt Nederland kansen ...

De mondiale verbreding van het produktieproces zorgt ervoor dat onderdelen van de produktie – zoals halffabrikaten en intermediaire goederen, maar ook de leverantie van bepaalde diensten – verplaatst worden naar de goedkoopste lokaties. Deze «globalisering» leidt logischerwijs tot het verschuiven van arbeidsintensieve produktie naar lage-lonen landen. De internationale verschillen in loonkosten zijn zeer groot. Bovendien zullen de nu nog bestaande produktiviteitsverschillen in snel tempo wegebben wanneer deze landen hun produktiecapaciteit verder versterken met westerse technologie. Hiertegenover staat dat een land als Nederland kan profiteren van een technologische voorsprong op de lage-lonen landen en van een gunstige geografische ligging.

Grafiek 2.2.1. Loonkosten per werknemer (verwerkende industrie) in 1991; US $ per uur

Bron: The World Competitiveness Repport 1993, World Economic Forum, juni 1993

... maar arbeidsmarkt onvoldoende aangepast

Het globaliseringsproces is in de afgelopen jaren in een stroomversnelling geraakt zonder dat arbeidsmarkten – zeker in de EG – zich voldoende aan de veranderende omstandigheden hebben aangepast. Van globalisering kan weliswaar extra groei in de concurrerende hoogwaardige exportsectoren verwacht worden, maar het is niet vanzelfsprekend dat deze per saldo een groter aantal banen zal scheppen dan het aantal dat verloren gaat in de arbeidsintensieve sectoren. Dit kan vooral problemen veroorzaken in het laaggeschoolde segment van de arbeidsmarkt, waar dan een nieuwe generatie van langdurig werklozen dreigt te ontstaan.

Handelsbeperkingen geen oplossing

Hier en daar ontstaat de verleiding hieraan een pleidooi te verbinden voor handelsbeperkingen. Deze doen, hoe begrijpelijk met een blik op de korte termijn dan ook, op langere termijn de voordelen van een geliberaliseerde handel meer dan teniet en tasten daarmee de eigen economische groeimogelijkheden wezenlijk aan. Uiteindelijk is elk land erbij gebaat zich te specialiseren in de sectoren waarin het sterk is of kan worden. Aanpassingsproblemen op korte termijn pleiten voor een vergroting van het vermogen om nieuwe kansen te benutten, niet voor het ophogen van handelsbarrières.

Uruguay-ronde snel afsluiten

Om het protectionistische tij te keren is het zaak dat de onderhandelingen in het kader van de «Uruguay-ronde» van de GATT zo snel mogelijk tot een goed einde worden gebracht. Nederland zet zich daar dan ook met kracht voor in. Dat neemt niet weg dat Nederland streeft naar verenigbaarheid van het wereldhandelssysteem met respect voor het milieu en internationale arbeidsnormen. De onlangs geboekte vooruitgang is toe te juichen, maar met name op het gebied van landbouw en textiel moeten nog lastige knopen worden doorgehakt. Een akkoord dit jaar zou de wereldhandel een belangrijke impuls geven en daarmee bijdragen aan het zo noodzakelijke conjuncturele herstel in Europa. Overigens zal Europa – en dat geldt zeker ook voor Nederland – de vruchten van externe liberalisering pas echt in voldoende omvang kunnen plukken wanneer ook inhoud wordt gegeven aan de interne eisen die aan het flexibel functioneren van de economie worden gesteld.

Ontwikkelingen in het voormalige Oostblok

Economisch herstel in Centraal- en Oost-Europa ...

Na de moeilijke beginjaren begint het hervormingsbeleid in Centraal- en Oost-Europa vruchten af te werpen: ondanks de zwakke conjunctuur in West-Europa kunnen Hongarije en Tjechië dit jaar – nadat dit Polen al in 1992 was gelukt – het einde van een periode met negatieve groeicijfers tegemoet zien. In Roemenië en Bulgarije, waar de hervormingen vanuit een minder gunstige uitgangspositie zijn gestart, lijkt het einde van de produktiedaling in zicht. In de voormalige Sovjet-Unie daarentegen ziet – mede als gevolg van een weifelend beleid – de situatie er veel somberder uit: in 1993 wordt opnieuw een sterk negatieve economische ontwikkeling verwacht.

... betekent toenemende concurrentie ...

Het hervormingsproces in de voormalige Oostbloklanden stelt de westerse wereld voor een uitdaging. Met het vallen van de Berlijnse Muur zijn deze landen opeens in alle opzichten een stuk dichterbij komen te liggen. Te verwachten valt dat in de nabije toekomst de concurrentie vanuit sectoren als staal, textiel en landbouw zal toenemen.

... maar ook vergroting afzetmarkt

Zoals gezegd: het is kortzichtig om dergelijke concurrentie alleen maar als bedreigend te zien en de toevlucht te nemen tot protectionistische maatregelen. Bovendien heeft West-Europa, en ook Nederland, zeer veel te winnen bij de creatie van een stabiel en welvarend Midden- en Oost-Europa. De hervormingen moeten daarom een kans van slagen krijgen door het verruimen van de markttoegang voor de betreffende landen. Daarmee zal voor een aantal sectoren in ons land de concurrentie toenemen, maar zal de reë-

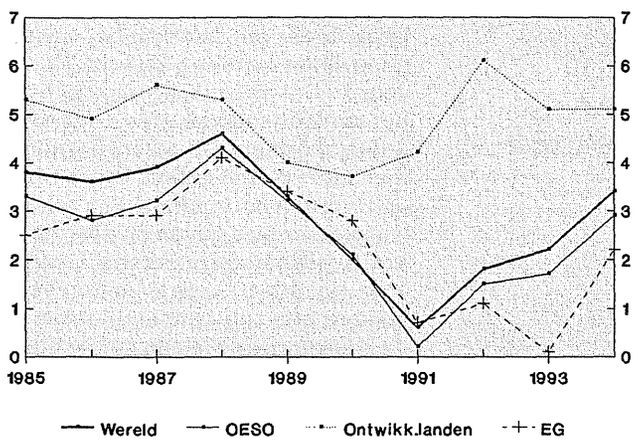
le inkomensverbetering in deze landen tevens leiden tot een potentiële vergroting van onze eigen afzetmarkten.

Opkomst ontwikkelingslanden

Hoge groei in Zuid-Oost-Azië en Latijns-Amerika ...

Waar de hervormingen in Oost-Europa vooral een uitdaging voor de komende periode inhouden, is de opkomst van diverse ontwikkelingslanden – met name in Zuid-Oost-Azië en Latijns-Amerika – al stevig op gang. Zeker in het licht van de zwakke conjunctuur in de industrielanden is de verwachte economische groei voor de groep ontwikkelingslanden verheugend hoog.

Grafiek 2.2.2. Groei ontwikkelingslanden; % mutatie BBP-volume.

Bron: IMF, World Economic Outlook, mei 1993.

... maar andere ontwikkelingslanden blijven achter

Binnen deze groep blijven echter grote regionale verschillen bestaan. De ontwikkeling van de landen in Sub-Sahara Afrika blijft helaas nog steeds sterk achter bij het algemene beeld. In Azië en Latijns-Amerika daarentegen heeft een grotere stabiliteit van de politieke en macro-economische omgeving de basis gevormd voor een herstel van kapitaalinvoer, hogere binnenlandse besparingen en investeringen, en daarmee voor een snelle groei.

Ook in China zal het handhaven van de monetaire en macro-economische stabiliteit cruciaal zijn voor de verdere voortgang van het economische hervormingsproces. De zeer snelle expansie van de private sector (reële groei bijna 13% BBP in 1992) heeft het reeds sluimerende gevaar van oververhitting vergroot. Indien echter de stabiliteit gewaarborgd blijft, onder andere door de ontwikkeling van de bij een moderne markteconomie behorende monetaire infrastructuur, kan China als nieuwe economische macht een belangrijke rol gaan spelen op de wereldmarkten.

2.2.2. Europese integratie

Economische en monetaire integratie in moeilijke fase ...

Helaas is de economische en monetaire integratie binnen Europa in een moeilijke fase terecht gekomen. Dit wordt geïllustreerd door de ontwikkelingen in het EMS van het afgelopen jaar. Na veel onrust, waarin eerder Italië en het Verenigd Koninkrijk het lidmaatschap van het wisselkoersmechanisme hebben opgeschort en de peseta, de escudo en het Ierse pond zijn gedevalueerd, is augustus jongstleden besloten tot een tijdelijke verruiming van de fluctuatiemarges tot 15%. De onderlinge spilkoersen in het wisselkoersarrangement zijn onveranderd gebleven. Het handhaven van het wisselkoersmechanisme in al zijn facetten bleek echter – althans tijdelijk – onmogelijk. De kwetsbaarheid van verschillende deelnemers voor valutaspeculatie dwong tot een noodgreep.

Al met al markeren deze gebeurtenissen een minder voorspoedige fase in het proces van Europese economische en monetaire eenwording, waar-

aan snel een einde dient te komen. Twee factoren zijn daarbij van bijzonder belang. Ten eerste dient op korte termijn te worden geanalyseerd welke lessen uit deze recente ervaringen kunnen worden geleerd voor het omgaan met de monetaire verhoudingen binnen Europa gedurende de overgangsfase naar de slotfase van de EMU. Ten tweede heeft in de recente crisis ongetwijfeld de door de recessie opgeroepen spanning een rol gespeeld – een spanning tussen het structurele doel van de Europese integratie en de pijn van dalende werkgelegenheid in het conjuncturele dal. In dit perspectief wordt door de EG-Commissie een actieplan opgesteld om de werkloosheid structureel aan te pakken («Witboek-Delors»).

... maar gulden stabiel

De koers van de gulden is in deze turbulente periode niet onder druk geweest. Dit is te danken aan de geloofwaardigheid die is opgebouwd met het duurzame, op monetaire stabiliteit gerichte beleid. De Nederlandse rente ligt mede daardoor al geruime tijd beduidend onder het renteniveau van de overige deelnemers van het wisselkoersmechanisme. Het is mogelijk gebleken om, bij de algemene marge-verbreding van afgelopen augustus, een arrangement met Duitsland aan te gaan dat voorziet in de wederzijdse handhaving van de fluctuatiemarges tussen de gulden en de Duitse mark van 2,25%.

Convergentie nodig

Naast de gevolgen van de Duitse eenwording, waardoor het monetaire «anker» met grotere problemen is geconfronteerd dan de andere EMS-landen, weerspiegelen de turbulenties op de Europese valutamarkten van het afgelopen jaar het feit dat de economieën van een aantal lidstaten nog onvoldoende naar elkaar zijn toegegroeid. Dat wordt, zoals gezegd, geaccentueerd door de conjuncturele terugval. In tijden waarin het economisch minder voor de wind gaat, blijkt de discipline die de totstandkoming van de EMU oplegt, moeilijker op te brengen. Dit heeft zich niet alleen geuit in neerwaartse druk op een aantal valuta's, maar heeft in sommige lidstaten ook geleid tot zeer snel oplopende overheidstekorten en schuldquotes.

Alle EG-lidstaten zullen zich nog aanzienlijke inspanningen moeten getroosten om te kunnen voldoen aan de convergentiecriteria uit het Verdrag van Maastricht. De recente ontwikkelingen hebben aangetoond dat verdieping van de economische integratie onverminderd van essentiële betekenis is.

Tweede fase EMU

De technische voorbereidingen voor de overgang naar de tweede fase van de EMU per 1 januari 1994 worden onverkort voortgezet. De meeste lidstaten hebben inmiddels een convergentieprogramma aan de Ecofin-raad voorgelegd. Ook worden de EMU-regels voor de financiering van overheidstekorten en de te volgen procedures bij buitensporige tekorten nader uitgewerkt en wordt onderhandeld over de modaliteiten van het Europees Monetair Instituut (EMI).

Witboek: versterking Europese economie

Naast de technische voorbereiding van de EMU is een concreet beleid gericht op verbetering van het aanpassingsvermogen van de economieën nodig. Het reeds genoemde Witboek dat de Europese Commissie thans opstelt op het gebied van het Europese concurrentievermogen en de arbeidsmarkt, kan hieraan een goede bijdrage leveren. Op basis van een inbreng van de verschillende lidstaten, wordt door de Commissie een gezamenlijke strategie ontwikkeld, die vervolgens wordt besproken in de Ecofin-Raad en de Europese Raad. De regering acht met name ook het gezamenlijke element in de af te spreken aanpak van belang met het oog op een zo groot mogelijke effectiviteit van het beleid. Aldus kan dit initiatief worden gezien als een eerste voorbeeld van een additioneel instrument dat zal ontstaan na het in werking treden van het Verdrag van Maastricht, namelijk de mogelijkheid om globale richtsnoeren voor het economisch beleid in de lidstaten en de Gemeenschap op te stellen. Het Witboek zal in de eerste plaats ingaan op de rol van de private sector die alert moet inspelen op nieuwe kansen; maar ook op de rol van de overheid, die structurele verbeteringen moet doorvoeren, zodat flexibiliteit en aanpassingsvermogen kunnen worden

vergroot. Tegelijkertijd moeten een goede scholing, een kwalitatief hoogwaardige infrastructuur en een efficiënt werkende collectieve sector de omstandigheden leveren waarin het bedrijfsleven ook daadwerkelijk kan investeren in de toekomst.

De Nederlandse bijdrage aan het Witboek stoelt op de samenhang in het in deze Miljoenennota uiteengezette macro-economische beleidskader met daarbinnen aandacht voor de elementen uit de nota «Meer werk, weer werk»[1].

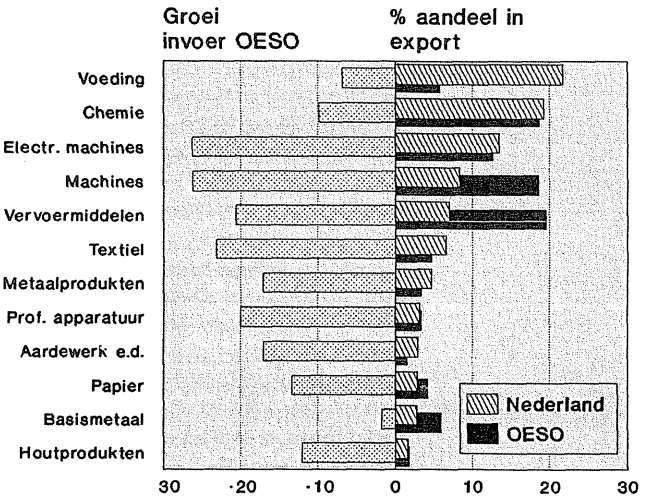
2.2.3. Gevolgen voor Nederland

In Nederland vormt de uitvoer traditioneel de motor van de economische groei. Ontwikkelingen in het buitenland, en zeker de huidige snelle structurele veranderingen, laten de Nederlandse economie dan ook niet onberoerd.

Nederlandse exportprestatie niet ongunstig

In de afgelopen jaren is onze exportprestatie niet ongunstig geweest. Ondanks de toegenomen internationale concurrentie heeft de Nederlandse exportsector zijn aandeel redelijk kunnen handhaven, al is dit recentelijk ten koste gegaan van de winstmarges. Er tekent zich echter wel een aantal knelpunten af[2]. Terwijl vooruitgang is geboekt op het gebied van infrastructuur, dreigt de positie van Nederland op het gebied van technologie enigszins achter te blijven. In de Nederlandse export hebben de minder innovatieve sectoren met minder groeipotentieel nog steeds een groot aandeel. Sectoren die mondiaal weinig groeien, blijken een groot aandeel in het Nederlandse exportpakket te kennen. Sterk in belang toenemende sectoren zoals machines en vervoermiddelen maken daarentegen een – in internationaal opzicht – klein deel uit van de Nederlandse uitvoer.

Grafiek 2.2.3. Groei invoer OESO en aandeel in export, 1980-1990; per sector.

Bron: OESO, Industrial Structure Statistics, 1991.
Noot: Groei invoer OESO in gemiddelde procentuele mutatie per jaar; aandeel in totale export in procenten in 1991.

De relatief gunstige exportprestatie van de jaren tachtig is dan ook niet zozeer te danken aan het winnen van nieuwe markten, doch veeleer aan het feit dat Nederlandse exporteurs hun aandeel in bestaande markten goed hebben weten te verdedigen. De relatief gematigde arbeidskostenontwikkeling in die jaren is hierbij ongetwijfeld van betekenis geweest.

Uitdaging: nieuwe markten winnen

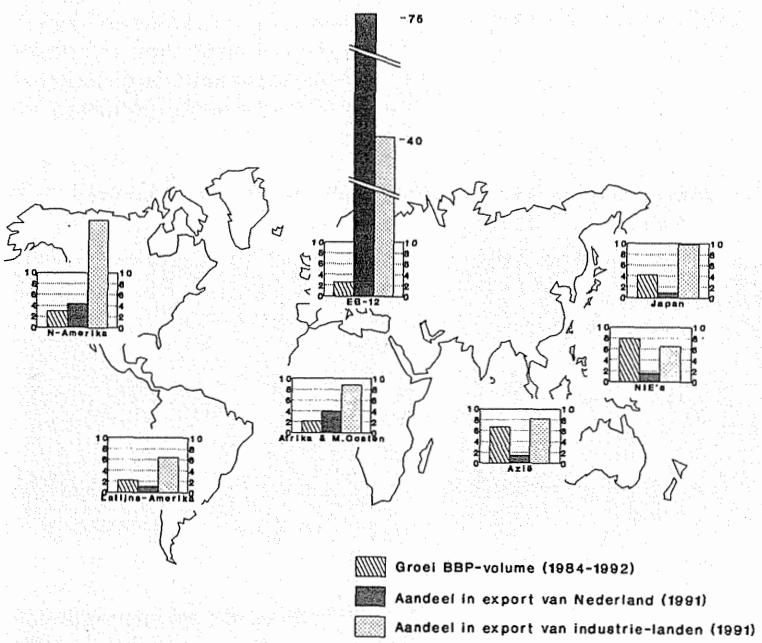
Met name binnen de EG is de marktpositie van Nederland sterk. Dit onderstreept het belang voor Nederland van een voortgaande economische en monetaire integratie, waarbij het doel van stabiele wisselkoersen – en op termijn één munt – van wezenlijke betekenis is.

Overigens is het integratieproces minstens zo belangrijk voor de internationale positie van de EG ten opzichte van de andere economische blokken

[1] Kamerstukken II, vergaderjaar 1993–1994, 23 406; toegevoegd als bijlage aan de begroting 1994 van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
[2] Zie «World Competitiveness Report 1993», World Economic Forum, juni 1993.

in de wereld. Een versterking van deze positie is ook voor ons land van wezenlijk belang, zeker zolang wij er nog onvoldoende in slagen om nieuwe markten te winnen. Dit geldt voor nieuwe en veelbelovende produktmarkten, en ook voor de geografische samenstelling van ons exportpakket. Slechts een zeer klein deel van de Nederlandse uitvoer vindt zijn weg naar de snelle groeiers in Azië.

Grafiek 2.2.4. BBP-groei en aandeel in export Nederland en industrielanden, per regio in 1991; gemiddelde %-mutatie per jaar in de periode 1984–1992 resp. % aandeel in totaal in 1991.

Bron: OESO, Economic Outlook nr. 53, juni 1993; BIS, 63rd. Annual Report, juni 1993; IMF, Direction of Trade Statistics, maart 1993.

2.3. Naar een structureel gezonde economie

Stabiel monetair en budgettair kader ...

Voor een gezonde economie met voldoende werkgelegenheid is een economisch beleid, gericht op monetaire stabiliteit en een evenwichtige samenstelling van de overheidsuitgaven, onontbeerlijk. Gezonde overheidsfinanciën moeten de voorwaarden scheppen om daaraan bij te dragen. Dit laatste vergroot de mogelijkheden van een op stabiliteit gericht monetair beleid en kan zo een gunstige uitwerking hebben op inflatie en rente; nu en in de nabije toekomst.

... en versterking economische structuur

Een dergelijk beleid is kansrijker naarmate ook inhoud wordt gegeven aan een samenhangende en volhardende aanpak van knelpunten op microniveau. Verbetering van de werking van de arbeidsmarkt en vergroting van het aanpassingsvermogen van de Nederlandse economie zijn daarbij kernthema's.

2.3.1. Werkgelegenheid en arbeidsmarkt

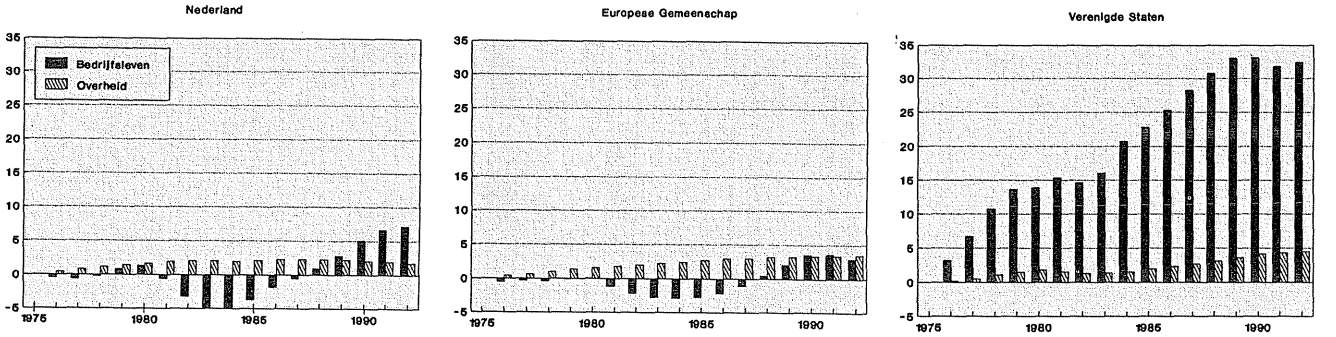
Groei werkgelegenheid overtreft EG-gemiddelde ...

In de tweede helft van de jaren tachtig en de beginjaren negentig heeft de werkgelegenheid in ons land een gunstige ontwikkeling doorgemaakt. De groei van de werkgelegenheid overtrof in deze periode ruimschoots het gemiddelde in de EG-landen. Vergeleken met 1984 waren er eind 1992 ruim 940.000 personen meer aan het werk; in arbeidsjaren is de werkgelegenheid met ruim 660.000 toegenomen. Zonder twijfel is de terughoudende arbeidskosten- en inkomensontwikkeling, waarvoor in de jaren tachtig een breed draagvlak werd gecreëerd, een belangrijke pijler van dit succes geweest.

... maar blijft achter bij andere regio's

Deze inhaalbeweging was ook wel nodig – al biedt zij nog geen volledige oplossing voor de meer structurele problemen waar de Nederlandse arbeidsmarkt mee te kampen heeft. Vergeleken met andere regio's in de wereld was de ontwikkeling van de werkgelegenheid in personen in Europa – en in Nederland zelfs nog sterker – sedert de tweede helft van de jaren zeventig duidelijk achtergebleven. In arbeidsjaren was deze trend nog pregnanter.

Grafiek 2.3.1. Cumulatieve toename werkgelegenheid (personen) in Nederland, de EG en de VS; in % beroepsbevolking 1975.

Bron: OESO, Economic Outlook nr. 53, juni 1993.

Werkgelegenheid marktsector daalt

Onder invloed van de internationale conjuncturele teruggang is de werkgelegenheidsgroei in ons land in 1992 sterk afgezwakt. Voor 1993 wordt zelfs – voor het eerst sinds 1984 – een daling van de werkgelegenheid (in arbeidsjaren) verwacht. Het perspectief voor de middellange termijn – zoals geschetst door het CPB in een verkenning van de Nederlandse economie tot en met 1998[3] – stemt wat de werkgelegenheidsvooruitzichten betreft evenmin tot tevredenheid. In een redelijk behoedzaam scenario (reële groei BBP gemiddeld 1,75% per jaar) blijkt de werkgelegenheidsgroei niet toereikend om het beschikbare arbeidsaanbod te absorberen. De werkloosheid blijft in dit scenario dan ook oplopen. Ook in een gunstiger groeiscenario (reële groei BBP gemiddeld 3% per jaar) is weliswaar sprake van een licht dalende werkloosheid, maar een uitbreiding van de werkgelegenheid zoals tot stand gekomen in de achter ons liggende jaren, wordt zonder nadere inspanningen bij lange na niet geëvenaard.

Perspectief voor middellange termijn ongunstig

Dit perspectief voor de middellange termijn duidt er op dat de huidige conjuncturele teruggang ook structurele zwakheden blootlegt. Zwakheden met aanzienlijke implicaties voor de groei van de werkgelegenheid en de arbeidsparticipatie.

Structurele zwakheden arbeidsmarkt

De uitdaging voor het beleid in de jaren negentig is deze structurele zwakheden aan te pakken. Voorwaarden moeten worden gecreëerd om ook in termen van werkgelegenheidsgroei optimaal te kunnen profiteren van conjunctureel herstel. Tegelijkertijd dient op korte termijn de oploop van de werkloosheid zoveel mogelijk te worden beperkt.

Nota "Meer werk, weer werk"

Met het oog op deze beleidsopgaven is de nota «Meer werk, weer werk» opgesteld. Deze nota, die als basis dient voor het op korte termijn te voeren overleg met alle betrokkenen (lagere overheden, sociale partners), omvat een groot aantal beleidsinitiatieven ter versterking van de groei van de werkgelegenheid, verbetering van de werking van de arbeidsmarkt en oplossing van knelpunten voor specifieke groepen werklozen.

Terughoudende loonkosten-ontwikkeling ...

De complexiteit van de arbeidsmarktproblematiek vereist een aanpak langs meerdere lijnen. Essentieel is daarbij – zo heeft de ervaring in de tweede helft van de jaren tachtig uitgewezen – een uiterste terughoudendheid bij de ontwikkeling van de loonkosten. Dit is een noodzakelijke, zij het nog geen voldoende voorwaarde voor herstel van werkgelegenheidsgroei.

Een gematigde loonkostenontwikkeling dient vooral in de onderste segmenten van de arbeidsmarkt te worden gerealiseerd. Daar is een groot deel

[3] Opgenomen in het Centraal Economisch Plan 1993, CPB, maart 1993.

... vooral in onderste segmenten arbeidsmarkt

van het huidige inactieve aanbod geconcentreerd. Daarnaast is aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt een trend waarneembaar, waarbij juist de arbeidsintensieve produktie geleidelijk naar andere delen van de wereld wordt verplaatst. Dit gaat vooral ten koste van de werkgelegenheid in de lagere loonsegmenten van de arbeidsmarkt. Het relatief hoge niveau van de loonkosten in Europa speelt hierbij een cruciale rol. Nederland bevindt zich wat dit betreft – met het oog op de wat verder gelegen toekomst – in een ongunstige positie als gevolg van de verhoudingsgewijs hoge uitkeringslasten verbonden aan inactiviteit.

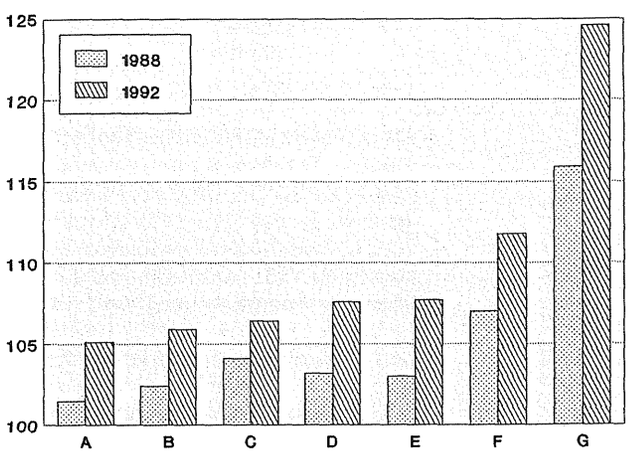
Institutionele belemmeringen ...

Bovendien blijken institutionele belemmeringen in het lagere segment van de arbeidsmarkt een volwaardige deelname aan het arbeidsproces door allen in de weg te staan. Zo is bijvoorbeeld in veel cao's sprake van een aanzienlijke onbenutte marge tussen het minimumloon en het niveau van de laagste loonschaal, waardoor het bestaande arbeidsaanbod met een produktiviteit binnen deze marge in ons land onvoldoende wordt ingezet. In de jaren tachtig groeide de werkgelegenheid op en rond het minimumloonniveau drie keer zo hard als gemiddeld. Van de uitbreiding van de werkgelegenheid kwam slechts één op de tien plaatsen ten goede aan uitkeringsgerechtigden. Dat wijst erop dat werklozen in het laatste loonsegment voor een belangrijk deel geen effectief aanbod vormen. Belangrijke algemene voorwaarde voor een verbetering van de arbeidsmarkt is dat werken ten opzichte van een uitkeringssituatie financieel aantrekkelijker wordt. Voorts zal ook via specifieke maatregelen (trajectbemiddelingen, scholing) het aanbod beter inzetbaar moeten worden gemaakt. Terugdringing van de inactiviteit in de lagere loonsegmenten vergt derhalve een samenhangend beleid dat aangrijpt bij zowel vraag- als aanbodkant.

... zoals de hoogte van de laagste loonschalen in veel CAO's

Dat de onbenutte marge tussen het minimumloon en het niveau van de laagste cao-lonen groot is, en in de afgelopen periode ook nog belangrijk is toegenomen, blijkt duidelijk uit grafiek 2.3.2.. Dit duidt er op dat een terughoudend beleid ten aanzien van verhoging van het wettelijk minimumloon – met name ingegeven met het oog op de werkgelegenheidsontwikkeling – onvoldoende wordt weerspiegeld in de voor de werkgelegenheid zo relevante laagste cao-lonen.

Grafiek 2.3.2. Afstand tussen het niveau van de laagste cao-loonschaal en het wettelijk minimumloon, 1988 en 1992; index wml = 100.

Bron: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
A: Overige dienstverlening; B: Transport; C: Handel en horeca; D: Bank- en verzekeringswezen; E: Landbouw; F: Industrie; G: Bouw.

Toestroom van nieuwe toetreders

De ontstane onevenwichtigheid in de arbeidsmarkt krijgt nog meer reliëf doordat in de komende periode sprake zal zijn van een forse toestroom van nieuwe toetreders in dit segment van de arbeidsmarkt, onder meer als ge-

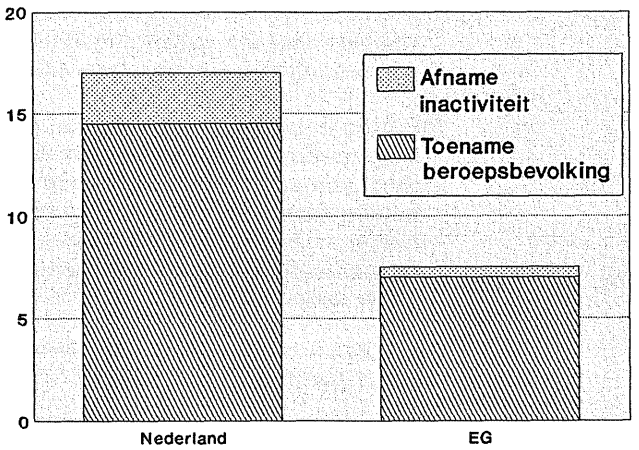
volg van immigratie. Bij immigratie gaat het immers vaak om aanvankelijk relatief laaggeschoolden, wier kansen in eerste instantie liggen in het genoemde segment van de markt.

Dreigende toename langdurige werkloosheid

Indien deze situatie voortduurt, dreigt het aantal werklozen dat langdurig is aangewezen op een sociale-zekerheidsuitkering verder toe te nemen. Een teken aan de wand is dat de gunstige ontwikkeling van de werkgelegenheid in het recente verleden zich slechts gedeeltelijk heeft vertaald in lagere werkloosheid. De banengroei is per saldo vooral toegevallen aan nieuwe toetreders op de arbeidsmarkt.

Resultaat is het (Europese) verschijnsel dat na elke conjuncturele neergang de werkloosheid op een telkens weer hoger structureel niveau belandt.

Grafiek 2.3.3. Toename werkgelegenheid 1984–1992; personen, in % van werkgelegenheid in 1984.

Bron: OESO, Economic Outlook nr. 53, juni 1993.

De internationale concurrentie dwingt tot steeds efficiëntere produktiemethoden. Dit vereist een versterking van de economische structuur, en specialisatie op die produktmarkten waar het nationale groeipotentieel het grootst is. Een goed functionerende arbeidsmarkt maakt van die benadering een essentieel onderdeel uit. De huidige beleidsaanpak schenkt daarom in het bijzonder aandacht aan de problematiek in het laagste opleidings- en beloningssegment van de arbeidsmarkt.

2.3.2. Economische dynamiek en marktordening

Goed functionerende goederen- en dienstenmarkten zijn van groot belang voor de slagvaardigheid en het aanpassingsvermogen van de economie.

Functioneren goederen- en dienstenmarkten essentieel

In ons land wordt de marktwerking verbeterd door onder meer het aanscherpen van het mededingingsbeleid, waardoor tussen ondernemers afgestemd gedrag beter getoetst kan worden aan het algemeen belang. Prijsafspraken tussen ondernemers en andersoortige kartels kunnen afbreuk doen aan de concurrentiekracht en het prestatievermogen van het Nederlandse bedrijfsleven. Innovatie en werkgelegenheid worden daardoor niet bevorderd. Bovendien kan een gebrek aan concurrentie aanleiding geven tot een kunstmatig hoog prijsniveau.

Voorts wordt het vestigingsbeleid gemoderniseerd op een wijze die het opstarten van jonge ondernemingen en het ontwikkelen van nieuwe markten vergemakkelijkt.

Deze beleidsinitiatieven sluiten aan bij het Europese beleid op het terrein van marktordening. Ook in binnenlandse sectoren die buiten de reikwijdte

van het Europese beleid liggen (bijvoorbeeld binnenlandse dienstverlening) wordt een actiever beleid geïntroduceerd dat inhoudelijk beter spoort met de Europese benadering.

Intensivering mededingingsbeleid

In de afgelopen jaren zijn verschillende initiatieven ontwikkeld om te komen tot een stapsgewijze intensivering van het mededingingsbeleid. Op 1 juli 1993 is een Algemene Maatregel van Bestuur van kracht geworden, die horizontale prijsafspraken verbiedt. Hierdoor zijn prijsafspraken tussen ondernemers in een bedrijfstak niet meer mogelijk, tenzij hier uitdrukkelijk toestemming voor is gegeven in verband met het algemeen belang. Daarnaast zullen nog dit najaar marktverdelingsafspraken en aanbestedingsregelingen worden verboden.

Modernisering vestigingswetgeving

Ook de modernisering van de vestigingswetgeving is onderwerp van vernieuwend, structuurversterkend beleid. De regering neemt initiatieven om tot aanpassing te komen van regelgeving die de vestiging van nieuwe innovatieve bedrijven onnodig belemmert. Voor het merendeel van de bedrijfstakken zullen geen specifieke, vaktechnische eisen meer gelden. De ervaring leert dat dergelijke eisen de positieve invloed van met name nieuwe bedrijvigheid op innovatie en dynamiek in een bedrijfstak beperken. De nadruk zal sterker komen te liggen op algemene ondernemersvaardigheden. Om kwaliteitsbewaking te bevorderen, kunnen ondernemers zelf erkenningsregelingen hanteren. De deelname aan deze regelingen zal echter een vrijwillig karakter moeten dragen.

Marktwerking openbaar vervoer ...

Ook in sectoren waarvoor van oudsher een sterke overheidsbetrokkenheid geldt, streeft de regering – soms mede onder invloed van nieuwe EG-regelgeving – naar een betere marktwerking.

Zo is bij het openbaar vervoer een proces naar grotere zelfstandigheid van de Nederlandse Spoorwegen in gang gezet. Dit proces wordt gekenmerkt door een vergaande mate van tariefvrijheid en moet op den duur leiden tot het verdwijnen van exploitatiesubsidies voor goederen- en personenvervoer en tot de toetreding tot de markt van meerdere exploitanten; overigens onder handhaving van de rijksverantwoordelijkheid voor beleidsdoelen van het milieu- en verkeers- en vervoersbeleid.

In lijn met de aanbevelingen van de Commissie Brokx[4] zal ook in andere segmenten van het openbaar vervoer geleidelijk meer concurrentie worden geïntroduceerd. Verwacht wordt dat daarmee een betere aansluiting van het vervoeraanbod op de vraag zal ontstaan, alsmede grotere doelmatigheid.

... en in sector telecommunicatie

Ook in de sector telecommunicatie is het beleid gericht op versterking van de marktwerking. In voorbereiding is een nieuwe Wet Telecommunicatievoorzieningen die institutionele ruimte schept voor een beter functionerende markt. Dit zal er wellicht toe leiden dat naast de Koninklijke PTT Nederland (KPN) andere aanbieders zullen opereren. Voor de mobiele communicatie is een proces in die richting reeds in gang gezet.

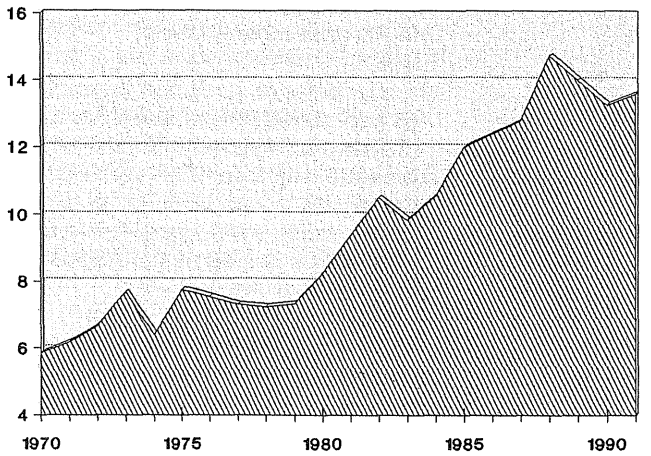
2.3.3. Investeren in infrastructuur

Hoge eisen aan infrastructuur

Met de voltooiing van de interne markt in Europa ontstaan nieuwe kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven. De thuismarkt wordt Europa. De intra-Europese handel is de laatste jaren dan ook sterk gestegen. Maar ook de reeds gesignaleerde toenemende internationale specialisatie leidt tot een voortdurende groei van de vervoersstromen. Een land als Nederland met zijn gunstige geografische ligging kan en moet daarvan profiteren, en doet dat ook. Zo is het aandeel van de doorvoer in de totale uitvoer de afgelopen decennia duidelijk toegenomen.

[4] Zie «Ontvlechting en Verzakelijking in het Openbaar Vervoer», Commissie Brokx Openbaar Vervoer, Utrecht, juni 1993.

Grafiek 2.3.4. Doorvoer van goederen; in % van totale goederenuitvoer.

Bron: CBS, Nationale Rekeningen 1992.

Om optimaal op de nieuwe ontwikkelingen in te spelen, is het van groot belang dat de Nederlandse vervoersinfrastructuur concurrerend blijft met andere vervoersnetwerken binnen Europa. Tijdens deze regeerperiode zijn de infrastructurele investeringen fors gestegen. In hoofdstuk 4 van de Miljoenennota wordt uitgebreid stilgestaan bij de ontwikkeling van de investeringsuitgaven van de collectieve sector.

Additionele gasexportbaten ...

Een belangrijke bijdrage tot een verdere structurele verhoging van de overheidsinvesteringen zijn de eerder door de regering aangekondigde extra investeringen die gefinancierd zullen worden uit extra export van aardgas. Deze additionele exportbaten zullen in de periode 1995–1998 ongeveer 3 miljard bedragen. Zoals bekend, wil de regering deze ontvangsten bij voorrang aanwenden voor de Hoge Snelheidslijn en de Betuwelijn.

... en investeringsimpuls ...

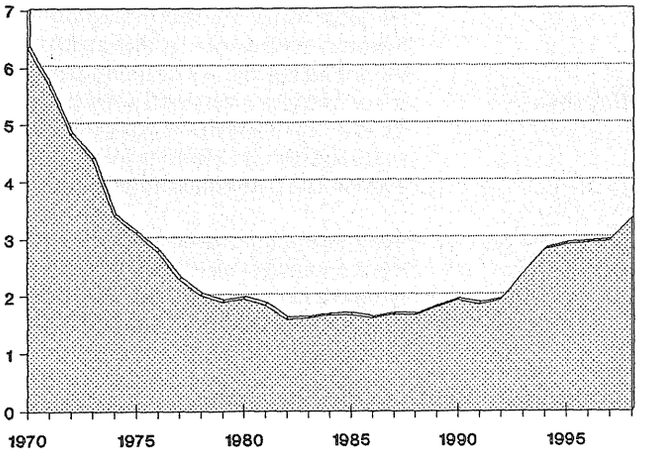
In de Voorjaarsnota 1993 heeft de regering aangegeven om in de periode 1994–1998 een additionele investeringsimpuls van 5 miljard in te zullen zetten ter versterking van economische structuur en werkgelegenheid. Voor een groot deel gaat het hierbij om verbeteringen van verbindingen over water, weg en rails, maar ook voor kennisinfrastructuur (250 miljoen) en bodemsanering (500 miljoen) zijn forse bedragen vrijgemaakt. De financiering van deze projecten moet worden bezien in samenhang met de behoefte aan financieringsmiddelen uit hoofde van de incidentele tekortreductie in 1994 en 1995. Ter dekking van de investeringsimpuls en ter invulling van de incidentele tekortreductie zijn aangewezen de ontvangsten uit de gedeeltelijke en gefaseerde verkoop van de staatsdeelneming in de KPN en uit aardgasbaten in verband met de overbelevering uit de zogenaamde Common Area in de Eemsmonding. Aangezien omvang en tijdstip van ontvangst van deze gelden nog onzeker zijn, zal een deel van de in 1993 ontvangen middelen uit de vervroegde aflossing van woningwetleningen, voorzover nodig en maximaal tot 5 miljard, tijdelijk kunnen worden gebruikt om het mogelijke tijdsverschil tussen financieringsmiddelen en financieringsbehoefte te overbruggen.

... leiden tot 8 miljard extra overheidsinvesteringen

Aangezien met de KPN-gelden nu ook andere middelen dan aardgasbaten kunnen worden aangewend ten behoeve van investeringsprojecten voor economische structuurversterking, heeft de regering besloten de naam van het Aardgasbatenfonds te wijzigen in Fonds Economische Structuurversterking (FES). Daarmee is de weg vrijgemaakt om de financiering van de projecten uit de additionele investeringsimpuls via dit fonds te laten verlopen. In dit fonds is voor de komende vijf jaar derhalve naar schatting 8 miljard aanwezig voor investeringen door de overheid.

Daarnaast wordt voor een aantal projecten (tunnels, Betuweroute en Hoge Snelheidslijn) nog gerekend op een bijdrage van betekenis door private financiers in de projectkosten, terwijl tevens door gemeenten en provincies gelden op dit terrein kunnen worden aangewend. Tenslotte worden de nodige initiatieven ontwikkeld om voor een groot aantal regionale projecten een bijdrage uit de Europese structuurfondsen te verwerven (zie bijlage 9). Hierdoor zal het totale additionele investeringsbedrag in de komende periode nog aanzienlijk hoger kunnen uitvallen.

Grafiek 2.3.5. Overheidsinvesteringen in infrastructuur, 1970–1998; in % van relevante rijksuitgaven.

Bron: Ministerie van Verkeer & Waterstaat, Ministerie van Financiën.
Noot: Investeringen exclusief waterkeringen.

Naast het beschikbaar stellen van investeringsgelden wordt op het terrein van infrastructuur ook een aantal bestuurlijke vernieuwingen doorgevoerd, zoals de Tracéwet. Door integratie van besluitvorming over vervoerstechnische en ruimtelijke aspecten, wordt de gemiddelde proceduretijd vooraf-gaand aan het begin van de werkzaamheden met ongeveer de helft bekort. Op deze manier kan slagvaardiger worden gewerkt aan het opheffen van belangrijke infrastructurele knelpunten. Daarnaast biedt de Nimby-wet aanvullende mogelijkheden om tot een versnelde oplossing van infrastructurele knelpunten te komen.

Tracéwet en Nimby-wet verkorten proceduretijd

2.3.4. Technologiebeleid

Naast investeringen in de fysieke infrastructuur zijn ook de investeringen in de kennisinfrastructuur onderdeel van het op structuurverbetering gerichte beleid. Ter versterking van de kennisinfrastructuur is door de regering in het kader van de investeringsimpuls ƒ 250 miljoen extra beschikbaar gesteld voor de periode 1994–1998. Tezamen met private middelen worden technologisch hoogwaardige projecten in de sfeer van de scheep- en luchtvaart, de biotechnologie en het ondergronds bouwen gefinancierd.

Investeringsimpuls versterkt kennisinfrastructuur

Naast het versterken van de kennisinfrastructuur is het technologiebeleid van de regering ook gericht op het ontwikkelen en verspreiden van technologie. Daarbij past het beleid[5] om het fundamentele en strategische onderzoek van universiteiten en van de overheid beter te verbinden met het bedrijfsleven. Daarvoor worden netwerken ontwikkeld. Verder is van belang, de oprichting van een aantal (interdisciplinaire) onderzoekscholen, waarin top-onderzoekgroepen en het bedrijfsleven deelnemen. In de kennisoverdracht tussen onderzoeksinstellingen en het midden- en kleinbedrijf is een belangrijke rol weggelegd voor het netwerk van Innovatiecentra. Sinds de start in 1988 hebben al zo'n 19.000 bedrijven contact gehad met een Inno-

Samenwerking tussen kenniscentra en bedrijfsleven

[5] Zie Wetenschapsbudget 1993, Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 22 959, nr. 1–2.

Verspreiding van technologische kennis

vatiecentrum. In aanvulling daarop spelen de branchecentra een belangrijke rol bij de overdracht van technologische kennis binnen bedrijfstakken.

Fiscale R&D-loonkostenfaciliteit

De internationale technologierace betekent dat bedrijven steeds meer moeten investeren in hoogwaardige produktieprocessen en in onderzoek en ontwikkeling. Onze belangrijke concurrenten voeren hun investeringen in technologische vernieuwing op. Ook in Nederland is een verhoging van de kennisintensiteit noodzakelijk. De regering heeft daarom besloten om met ingang van 1994 structureel 350 miljoen gulden uit te trekken voor een fiscale R&D-loonkostenfaciliteit.

Financieringsfaciliteit

Voor Nederlandse bedrijven – met hun, internationaal gezien, vaak wat kleinere omvang – wordt het steeds moeilijker om ondernemingsfinanciering te vinden voor de zo noodzakelijke innovatieve investeringen. Er ontstaan dan ook steeds vaker samenwerkingsverbanden tussen bedrijven, die niet zelden grensoverschrijdend zijn.

Een initiatief is genomen om in samenwerking met banken, verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen een financieringsfaciliteit in te stellen ten behoeve van middelgrote en grotere ondernemingen die voor de Nederlandse economische structuur van grote betekenis zijn. Deze faciliteit zal op marktconforme basis risicodragend vermogen verstrekken aan gezonde en goed geleide ondernemingen die onvoldoende mogelijkheden hebben om op aanvaardbare voorwaarden via de markt de benodigde financiering aan te trekken, waarbij afstemming zal plaatsvinden met het meer generieke overheidsinstrumentarium[6]. Op dit moment zijn afrondende gesprekken gaande met genoemde partijen over de vormgeving van het beoogde instrument. Verwacht wordt dat het instrument op zeer korte termijn operationeel zal zijn.

2.3.5. Milieubeleid

Milieuvriendelijke groei

Tussen het streven naar verbetering van het economisch groeipotentieel en handhaving of verbetering van ons leefmilieu bestaat soms een niet gering spanningsveld. Kern van de uitdaging is om een groei te genereren die minder grondstof- en energie-intensief is. Produktieprocessen en consumptiepatronen zullen daarop – in het kader van ons streven naar een duurzame ontwikkeling – beoordeeld worden. Het spreekt voor zich dat dit niet uitsluitend een nationale opdracht is, maar ook een sterk internationaal karakter heeft, en dat hierbij rekening gehouden moet worden met de concurrentiepositie van ons land.

Technologie voor schoon milieu

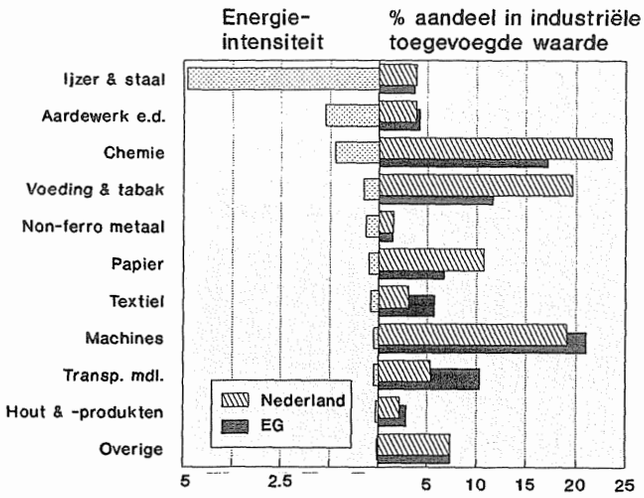
Uit verschillende economische lange-termijn scenario's blijkt dat voortgezette economische groei samen kan gaan met een forse reductie van de vervuilende uitstoot. Technologische ontwikkelingen en vooral de veronderstelling van een snelle en brede implementatie daarvan spelen daarbij een grote rol. Daarnaast zullen in produktiesectoren – naar de mate waarin die het milieu belasten – uiteenlopende inspanningen aan de orde kunnen zijn.

Nederlandse sectorstructuur

Naast het duidelijk aangeven van de milieu-resultaten die moeten worden geboekt – de randvoorwaarden – is daarbij van belang het ontwikkelen van technologie die aangrijpt op aspecten als de vermindering van grondstoffen en energiegebruik, en de levenscyclus van produkten. Dat is geen gemakkelijke opgave, en vooral een proces dat tijd vergt. In onze sectorstructuur hebben de intensieve veehouderij (verzuringsproblematiek) en enkele energie-intensieve bedrijfstakken (onder meer chemie, voeding, vervoer) immers een relatief groot gewicht. Een verstandige en inventieve omgang met de mogelijke spanning tussen economie en milieu betekent dat ook – en juist – voor dergelijke sectoren de aanpassing van produktieprocessen met behulp van de modernste technieken een grote uitdaging is. De ontwikkeling van dergelijke moderne technieken kan positieve spin-off effecten hebben voor groei en werkgelegenheid.

[6] Hierbij moet met name worden gedacht aan de Regeling Bijzondere Financiering 1971. Om de economie te versterken, is besloten het jaarlijks voor deze regeling beschikbare garantieplafond ad f 175 miljoen gedurende de periode 1993–1995 te verhogen tot f 275 miljoen.

Grafiek 2.3.6. Energie-intensiteit en sectorstructuur (industrie)

Bron: OESO, Energy Statistics of OECD Countries 1989–1990 (1992); OESO, Industrial Structure Statistics 1991.
Noot: Energie-intensiteit in tonnen olie-equivalent (TOE) per $ 1000,- toegevoegde waarde.

Afgewogen inzet instrumenten noodzakelijk

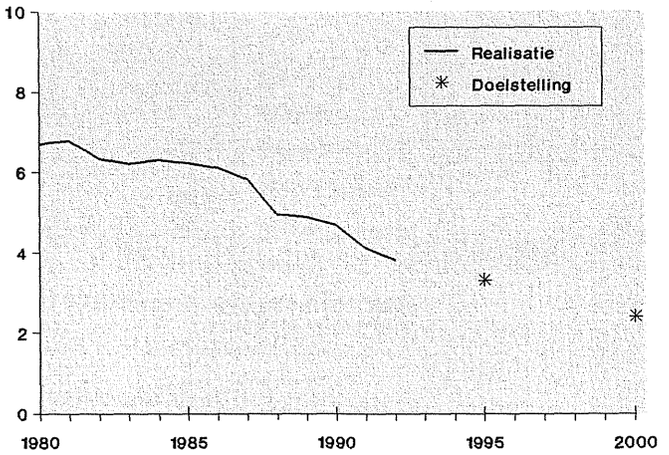
Versterking van de milieucomponent in produktie- en consumptiepatronen vergt een afgewogen inzet van het daartoe beschikbare instrumentarium. De belangrijkste elementen – naast vergunningen en algemene regels – zijn prijsprikkels voor producenten en consumenten (onder meer in de sfeer van de fiscaliteit), convenanten met het bedrijfsleven over verminderde inzet van milieubelastende produktiefactoren en de produktie van minder schadelijke produkten, en beïnvloeding van consumenten en producenten (onder meer door middel van voorlichtingsactiviteiten).

Milieubeleid merkbaar in dagelijks leven

De milieudoelstellingen van de regering en het bijbehorende instrumentarium zijn geformuleerd in het Nationaal Milieubeleidsplan (Plus). Met de uitvoering daarvan door doelgroepen en overheden wordt goede vooruitgang geboekt. Dat is merkbaar in het leven van alle dag. Zo werkt medio 1993 al 50% van de huishoudens mee aan de gescheiden inzameling van groente-, fruit- en tuinafval. In het bedrijfsleven worden vorderingen gemaakt met het invoeren van interne milieuzorgsystemen, het sluiten van convenanten en het nemen van maatregelen ter verbetering van de energie-efficiëntie, en vermindering van de milieubelasting.

Bij de meeste milieubelastende stoffen zijn als gevolg van dit beleid belangrijke emissiedalingen bereikt. Zo is de emissie van de drie belangrijkste verzurende stoffen sinds 1980 met gemiddeld 43% afgenomen.

Grafiek 2.3.7. Realisatie en doelstelling verzuring; duizenden verzuringsequivalenten.

Bron: Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Milieuprogramma 1994–1997.
Noot: Het betreft hier de emissie van SO_2, NH_3 en NO_X (zie Milieuprogramma 1994–1997, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer).

Goede resultaten geboekt ...

Ook bij de milieuthema's vermesting, verwijdering van afval, en de uitstoot van bepaalde stoffen binnen het thema verspreiding van gevaarlijke stoffen, zijn op weg naar een duurzamer economie duidelijke verbeteringen waarneembaar. Om de NMP-doelstellingen voor het jaar 2000 te halen, blijven echter ook in de toekomst aanzienlijke inspanningen noodzakelijk. Dat geldt voor de CO_2-uitstoot in relatie tot het energiegebruik, de uitstoot van NO_x uit verkeer en de lokaal hoge uitstoot van ammoniak uit intensieve veehouderijen. Om de CO_2-uitstoot conform de beleidsdoelstellingen te verminderen, is de inzet van het prijsinstrumentarium gewenst. Ook bij andere milieuthema's kan inzet van het prijsinstrumentarium bijdragen aan het bereiken van de doelstellingen. Met de verbruiksbelasting op milieugrondslag – die wordt uitgebreid met de grondslagen afvalstoffen en grondwater – is reeds een stap in die richting gezet.

... maar aanzienlijke inspanningen blijven nodig

Vanwege het internationale karakter van het klimaatprobleem en de internationale concurrentiepositie van het bedrijfsleven dient invoering van een regulerende energieheffing in internationaal verband te worden nagestreefd. De regering stelt zich op achter het voorstel van de Europese Commissie om in Europees verband te komen tot een richtlijn voor een CO_2/energieheffing. In de Miljoenennota 1993[7] wordt uitgebreid ingegaan op de Nederlandse beleidslijn ten aanzien van het Commissievoorstel.

Lastenverschuiving

Het zwaarder belasten van milieuvervuiling is een internationale trend, ook voor de toekomst. Ook voor ons land zal deze trend steeds meer in samenhang moeten worden bezien met de te hoge druk van belastingen en premies op arbeid. Het ligt voor de hand om hier verschuivingen na te streven.

Milieulasten breed gedragen

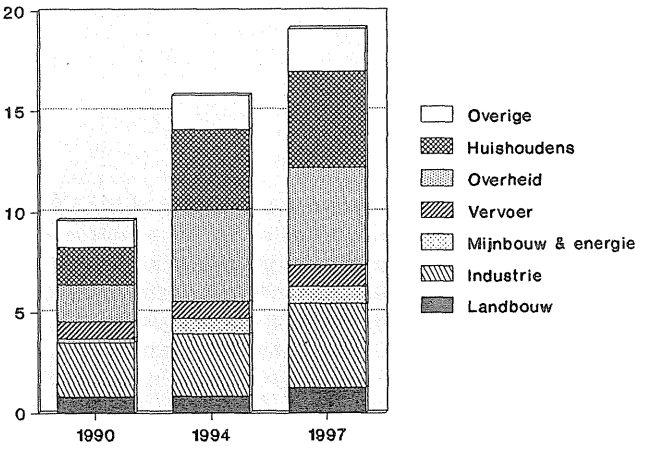
Onlangs heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne in de vorm van de derde Milieuverkenning (MV3) een momentopname van de Nederlandse milieu-ontwikkeling gepresenteerd. In het rond de jaarwisseling door de regering uit te brengen tweede Nationaal Milieubeleidsplan (NMP2) zal op basis van een beleidsevaluatie worden bezien of nadere intensiveringen geboden zijn om de doelstellingen voor 2000 te halen. De hoofdaandacht gaat hierbij uit naar de wijze waarop de uitvoering en uitvoerbaarheid van het beleid kunnen worden verbeterd.

De structurele wijze waarop in ons land het milieuprobleem wordt benaderd, blijkt uit de omvang van de nationale milieulasten[8]. Naar verwachting stijgen deze van 1,9% van het BNP in 1990 naar 2,6% in 1994, en vervolgens naar zo'n 3,25% in 2000. Dat deze lasten breed worden gedragen, blijkt wel uit grafiek 2.3.8..

[7] Miljoenennota 1993, Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 22 800, nr. 1, blz. 23 en 24.

[8] Onder milieulasten wordt hier verstaan de som van milieukosten en het saldo betaalde en ontvangen overdrachten. Milieukosten zijn daarbij de aan een jaar toegerekende kosten van milieuvoorzieningen (o.m. afschrijvingen, rentelasten, personeelskosten).

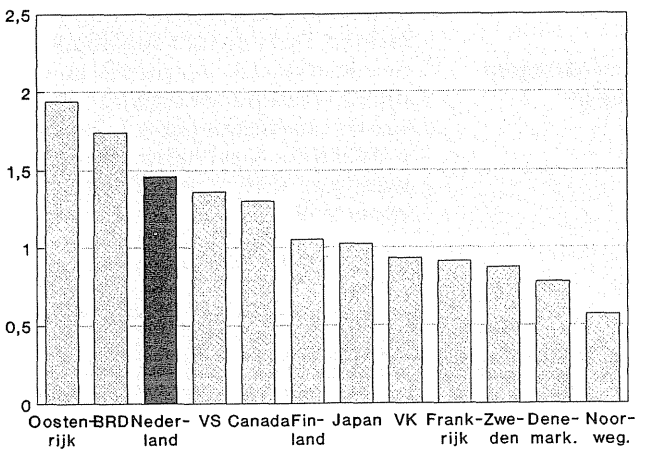
Grafiek 2.3.8. Netto milieulasten per doelgroep; miljarden guldens.

Bron: Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Milieuprogramma 1994–1997.
Noot: Vervoer betreft transportsector en zakelijk personenvervoer.

Ook in internationaal perspectief is de milieu-inspanning van ons land aanzienlijk. Gegeven de reeds genoemde sectorstructuur en de hoge bevolkingsdichtheid mag dat ook wel.

Grafiek 2.3.9. Milieu-uitgaven 1991; in % BNP

Bron: Institut der deutschen Wirtschaft, IW-trends, jaargang 19 (1992), nr. 2.
Noot: Lopende milieu-uitgaven en -investeringen van de overheid en private sector. In tegenstelling tot de netto milieulasten (zie voetnoot 8) worden investeringsuitgaven geheel toegerekend aan het jaar waarin deze uitgaven zijn gedaan.

2.3.6. De collectieve sector

Solide financieel-economisch beleid

Versterking van de economische structuur vraagt om voortgezette soliditeit in het financieel-economisch beleid. Het gaat daarbij om een verschuiving in de samenstelling van de overheidsuitgaven in de richting van structuurversterkende uitgaven, beheersing van het financieringstekort met het oog op de rentelasten in de toekomst en beheersing van de collectieve-lastendruk ten behoeve van het functioneren van de arbeidsmarkt en versterking van de concurrentiepositie.

Samenstelling van de uitgaven

Ten aanzien van de overheidsinvesteringen is in het beleid een duidelijke omslag bereikt. Na jaren van daling en stagnatie nemen deze investeringen

weer toe (zie ook de grafieken 2.3.5. en 4.5.1.). In de voorgaande paragrafen is reeds aangegeven dat investeringen in infrastructuur prioriteit hebben om de geografische positie van Nederland optimaal te benutten. Daarnaast zijn milieu-investeringen van belang om een duurzame economische ontwikkeling te realiseren.

Meer overheidsinvesteringen ...

De overdrachtsuitgaven en subsidies blijven echter een zeer groot deel van de uitgaven voor hun rekening nemen. In Europees perspectief steekt Nederland, mede met het oog op de toenemende internationale beleidsconcurrentie, niet gunstig af[9]. Met de maatregelen om het volume van het beroep op ziekte- en arbeidsongeschiktheidsregelingen terug te dringen, de voorgestelde maatregelen om de bijstand te herstructureren en het beroep op de Werkloosheidswet in te dammen, alsmede het geïntegreerd subsidiebeleid, heeft de regering een stevige aanzet gedaan voor een ommekeer op dit terrein.

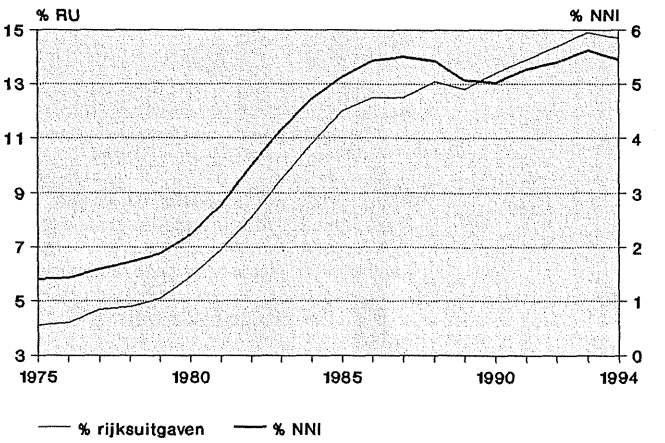
... en minder overdrachtsuitgaven en subsidies

Rentelasten, schuld en financieringstekort

Een ongunstig aspect van de samenstelling van de uitgaven is ook het groeiende beslag van de rentelasten. Hierbij speelt primair de schuldontwikkeling (zie ook grafiek 2.3.11.) een rol. Daarnaast is de rentestand van invloed. Door de fors opgelopen rentestand na 1989 is het rente-aandeel in de rijksuitgaven aanzienlijk gestegen. Meer recent is de rente weer gedaald, waardoor de stijging van het rente-aandeel is afgezwakt. Een daling van de rentelastenquote is van belang om ruimte vrij te maken voor meer produktieve overheidsuitgaven en structurele lastenverlichting. Beide aanwendingsrichtingen ondersteunen de structurele gezondmaking van de economie.

Hoge rentelasten verdringen produktieve uitgaven

Grafiek 2.3.10. Rentelasten van het Rijk; in % rijksuitgaven en % NNI.

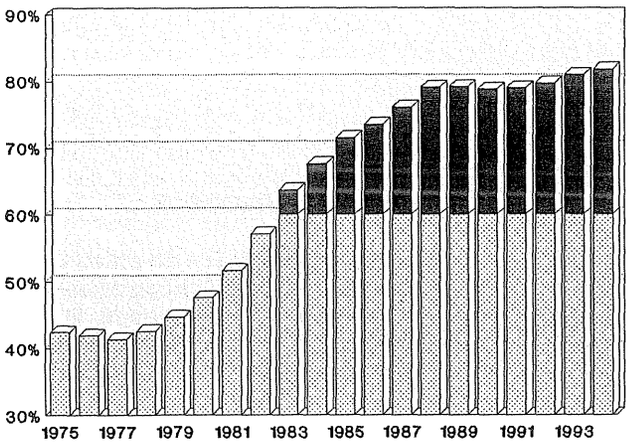

Het niveau van de rentelasten toont aan dat de overheidsschuld nog veel te hoog is. De eerder voorziene stabilisatie van de overheidsschuldquote zal zich – grotendeels als gevolg van de tegenvallende groei van het BBP – volgens recente inzichten pas in 1996 voordoen. De ontwikkeling van de overheidsschuld is ook van grote betekenis voor het inslaan van de weg naar een realisatie op termijn van de EMU-referentiewaarde van 60% BBP.

Schuldquote stijgt nog licht

[9] Zie ook Miljoenennota 1993, Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 22 800, nr. 1, blz. 31.

Grafiek 2.3.11. Overheidsschuld 1975–1994; in % BBP

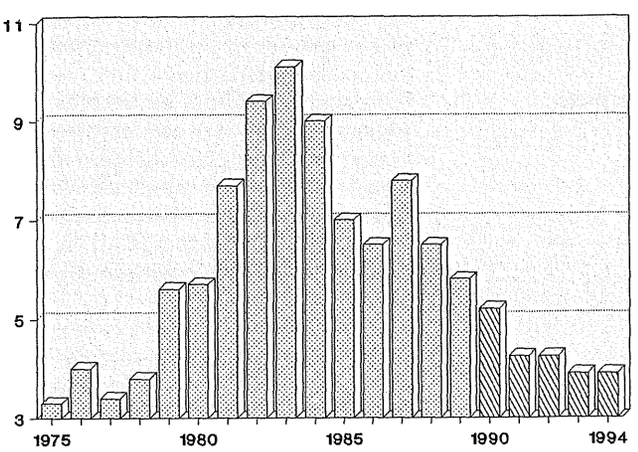
Verdere reductie financieringstekort noodzakelijk

Verlichting van de rentelasten en daling van de schuldquote vereisen reductie van het financieringstekort. In deze kabinetsperiode is daarmee goede voortgang geboekt. Door de tegenvallende conjunctuur is het niet mogelijk gebleken om het reductie-tempo van het regeerakkoord aan te houden. Besloten is om – zonder het uitgangspunt van een strakke uitgavenbeheersing los te laten – de tegenvallende belastinginkomsten in 1993 en 1994 niet volledig te compenseren. De taakstellingen zijn zodanig vorm gegeven dat de besparingen meerjarig fors oplopen, zodat zij bijdragen aan structureel evenwichtsherstel in de overheidsfinanciën.

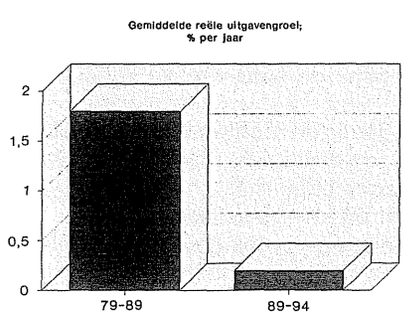
Financieringstekort stabiel in 1994

Het tekort zal naar verwachting van 1993 op 1994 in elk geval niet stijgen. Dit is in vergelijking met andere EG-landen een goed resultaat.

Grafiek 2.3.12. Financieringstekort van het Rijk; in % NNI.

De tekortreductie is mede te danken aan een behoudende uitgavenontwikkeling. Zo bedroeg de gemiddelde reële groei van de netto rijksuitgaven 1,8% tussen 1979 en 1989, terwijl in de periode 1989–1994 deze groei op een jaarlijks gemiddelde van 0,2% uitkomt[10]. Daarnaast heeft de regering zich tijdens deze kabinetsperiode echter gedwongen gezien om enkele lastenverzwarende maatregelen door te voeren, die passen in het totale samenstel van budgettaire maatregelen.

[10] Zie ook tabel 4.4.1. uit hoofdstuk 4 van deze Miljoenennota.

Collectieve-lastendruk

Collectieve-lastendruk is hoog ...

De ontwikkeling van de collectieve-lastendruk blijft een punt van zorg. Deze bevindt zich op een hoog niveau, en is ten opzichte van het begin van de kabinetsperiode toegenomen. In een aantal jaren is het regeerakkoord-plafond (53,3% NNI) overschreden, maar in 1994 blijft de lastendruk onder de plafondwaarde[11].

Tabel 2.3.1. Ontwikkeling collectieve-lastendruk; in % NNI.

	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Collectieve-lastendruk	52,7[1]	52,1	54,1	53,9	54,7	53,0
druk niet-belastingontvangsten	1,1	1,2	1,5	1,4	1,3	1,2
belastingdruk	29,1	28,4	29,8	29,2	29,7	28,9
premiedruk	22,6	22,5	22,8	23,4	23,7	22,9

[1] Dit cijfer is, omwille van de vergelijkbaarheid met de overige cijfers, gecorrigeerd voor het effect van de brutering van AOW en AWW in verband met de Oort-operatie.

... vooral door stijging premiedruk

Nadere beschouwing van de lastenontwikkeling (tabel 2.3.1.[12]) laat zien dat vooral de premiedruk is toegenomen: tussen 1989 en 1993 met 1,1%-punt. Dit wordt voor een deel veroorzaakt door hogere lasten voor arbeidsongeschiktheidsverzekeringen, door een hoger beroep op de ziektekostenverzekeringen, de verschuiving naar de collectieve sfeer van eerder particulier verzekerde ziektekosten, alsmede door het terugtrekken van rijksbijdragen. Ook de macro-economische ontwikkelingen hebben hun effect gehad op de premiedruk. Er is sprake van hogere werkloosheidsuitgaven dan waar bij het begin van deze kabinetsperiode mee werd gerekend, en het lagere nationaal inkomen leidt – evenals bij de belastingdruk – tot een stijging van de premiedruk via het zogeheten «noemereffect»; hiervan gaat een opwaartse invloed uit van ca. 1%-punt. Van 1993 op 1994 wordt een daling van de premiedruk voorzien, waarbij – naast het effect van de vertraagde vermogensinhaal bij de sociale fondsen – de genomen maatregelen ten aanzien van het ziekteverzuim en de arbeidsongeschiktheid een rol spelen.

Ook belastingdruk gestegen

Ook in de belastingdruk is tussen 1989 en 1993 sprake van een stijging (0,6%-punt). Vooral de stijging 1992–1993 is hoog, zeker in het licht van de economische situatie. Hier is echter wel sprake van enige vertekening wegens een verwachte eenmalige meevaller in verband met een versnelde belastingheffing (circa 0,2% NNI, ofwel bijna de helft van de stijging 1992–1993).

Achter de meer structurele ontwikkelingen in de afgelopen jaren spelen diverse factoren. Direct na het aantreden van dit kabinet zijn omvangrijke belastingtegenvallers opgetreden, die gedeeltelijk met belastingverhogingen en gedeeltelijk met uitgavenbeperkingen zijn opgevangen. Daarbij heeft het accent gelegen op een geïntensiveerde toepassing van het profijtbeginsel, op een geringer renterisico bij de volkshuisvestingsuitgaven voor de rijksoverheid, en op keuzen ten aanzien van de duurzaamheid van de economische ontwikkeling. Zo dienen de kosten van mobiliteit naar het oordeel van de regering voor een groter deel in rekening te worden gebracht bij de gebruikers, waarbij ook de prijsverhouding tussen de auto en het openbaar vervoer een rol speelt[13]. Sterkere toepassing van het profijtbeginsel in het openbaar vervoer mag niet leiden tot een toenemend autogebruik, zodat een parallelliteit is aangebracht tussen de kostenstijging in het openbaar vervoer en de lastenontwikkeling ten aanzien van de auto. Een dergelijke parallelliteit is ook nagestreefd bij de ontwikkeling van woonkosten in huur- en koopsector.

[11] De oorspronkelijke waarde is 53,6%. Na revisie van de Nationale Rekeningen (ook verwerkt in tabel 2.3.1.) komt het plafond op 53,3%.

[12] Om het onderliggende verloop in beeld te brengen, zijn de cijfers voor de belasting- en premiedruk in deze tabel gecorrigeerd voor het effect van de AAW/AWW-operatie. Deze operatie heeft geen effect op de totale CLD.

[13] Zie ook: Tussenbalans, Kamerstukken II, 1990–1991, 21 998, nr. 2.

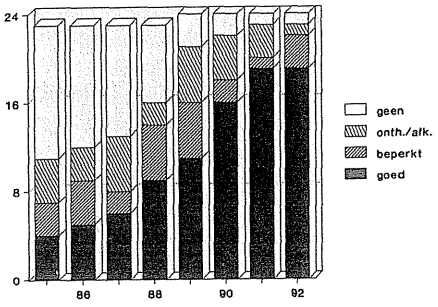
Net als de premiedruk daalt vanaf 1993 ook de belastingdruk met 0,8%-punt. Enerzijds spelen de incidenteel hoge belastingontvangsten in 1993 daarin een rol, anderzijds heeft de matiging van de CAO-lonen in 1994 ook een neerwaarts effect op de belastingdruk in 1994.

Doelmatig functioneren van de collectieve sector

Verbetering overheidsfunctioneren

Om een adequaat antwoord te geven op de tegenvallende economische ontwikkelingen na het opstellen van het regeerakkoord en om budgettaire ruimte te vinden voor de gewenste prioriteiten (onder meer investeringen, criminaliteitsbestrijding, Oost-Europa), zijn de afgelopen jaren forse uitgavenbeperkende maatregelen getroffen. Bij de samenstelling en invulling van deze maatregelen heeft de regering een kwalitatieve benadering gevolgd. Naast maatregelen die primair beogen (structurele) onevenwichtigheden in de Nederlandse economie aan te pakken, is een belangrijk deel van deze uitgavenbeperkingen gericht op het verbeteren van het functioneren en de doelmatigheid van de overheid zelf.

Aantal accountantsverklaringen

Los van directe uitgavenbeperkende maatregelen, is een doelmatige bedrijfsvoering van het Rijk essentieel. Een goed financieel beheer is een basisvoorwaarde voor gezonde overheidsfinanciën. In totaliteit is hier de afgelopen jaren een duidelijke verbetering te zien. Dit komt tot uitdrukking in de accountantsverklaringen en in de redelijke zekerheid die de Algemene Rekenkamer heeft over de rechtmatigheid van de uitgaven en ontvangsten (zie ook paragraaf 5.6.).

Overheidssubsidies omlaag

Een belangrijke invalshoek bij de samenstelling en invulling van het beleidspakket is het kritisch bezien van de subsidieverlening door de (rijks)overheid geweest. Daartoe zijn in de afgelopen jaren de diverse aspecten van subsidies (actualiteit, doelmatigheid en doeltreffendheid) systematisch onderzocht. In de Tussenbalans is een fors bedrag uitgavenbeperkende maatregelen opgenomen, gebaseerd op een rijksbrede beoordeling van subsidies op deze aspecten. Na de Tussenbalans zijn twee heroverwegingsrondes geheel gewijd aan subsidies; ook in de komende heroverwegingsronde is een belangrijke plaats voor subsidies ingeruimd. Voorts zijn in het kader van het regeringsstandpunt over de beleidsevaluatie diverse maatregelen getroffen om het evaluatiebeleid te structureren en te stimuleren. Evaluatie van subsidies maakt hier deel van uit.

Uit hoofdstuk 4 van deze Miljoenennota blijkt dat de regering in totaal een bedrag van ruim 4 miljard aan subsidietaakstellingen over de departementen heeft verdeeld. Een belangrijk deel hiervan heeft betrekking op de volkshuisvesting en het openbaar vervoer. Voorts heeft de regering de aandacht gericht op het verbeteren van het subsidiebeheer in het algemeen, en het voorkomen en bestrijden van misbruik en oneigenlijk beheer in het bijzonder (zie paragraaf 5.5).

Grote Efficiency Operatie

Een andere belangrijke operatie is de Grote Efficiency Operatie (GEO). In het kader daarvan is de doelmatigheid en de omvang van de rijksdienst kritisch onderzocht. Er heeft over de hele linie van de rijksdienst een heroverweging van taken plaatsgevonden. De regering heeft een groot aantal maatregelen getroffen ter verbetering van het opereren van de rijksoverheid. Daarbij gaat het om zaken als reorganisatie, verzelfstandiging, privatisering en/of afstoting van (deel)taken.

De GEO-operatie zal leiden tot een budgettaire besparing op de rijksbegroting van bijna 700 miljoen vanaf 1995 en een afslanking in termen van formatieplaatsen bij de rijksoverheid met bijna 6000 vanaf 1995.

Decentralisatie-Impuls

Ter verbetering van de doelmatigheid van het overheidsbeleid is – in aanvulling op beleidsinspanningen die reeds in deze richting gaan – ook besloten tot een impuls voor de decentralisatie van taken en bevoegdheden naar lagere overheden (de zogeheten Decentralisatie-Impuls). Door de DI verwacht de regering dat het desbetreffende beleid beter kan aansluiten op de behoeften op lokaal, provinciaal en regionaal niveau. Als gevolg van een meer effectieve inzet van middelen zal de Decentralisatie-Impuls ook tot besparingen leiden. De regering is met de VNG tot overeenstemming gekomen over het te decentraliseren takenpakket en het daaruit voortvloeiende besparingsbedrag. Met het Interprovinciaal Overleg (IPO) is een principe-akkoord bereikt dat thans ter goedkeuring ligt bij de provincies. De Decentralisatie-Impuls heeft erin geresulteerd dat structureel circa 3,4 miljard naar het Gemeentefonds is of wordt overgeheveld[14]. Naast aanzienlijke overhevelingen naar het Gemeentefonds wordt een groot aantal taken naar gemeenten gedecentraliseerd via brede doeluitkeringen. In totaal gaat het hierbij voor de gemeenten om een bedrag van circa 400 miljoen[15]. Naar het Provinciefonds wordt een pakket maatregelen gedecentraliseerd ten bedrage van circa 200 miljoen structureel[16]. Tevens wordt circa 80 miljoen gedecentraliseerd via brede doeluitkeringen.

De totale besparing uit hoofde van de Decentralisatie-Impuls bedraagt circa 0,4 miljard vanaf 1995.

Veel aandacht voor fraudebestrijding

Bestrijding van sociale en fiscale fraude is een speerpunt van het beleid in deze kabinetsperiode. In de Miljoenennota 1993 heeft de regering een intensivering van de fraudebestrijding aangekondigd. Hierbij wordt gestreefd naar een integrale aanpak. De vele instanties op het terrein van de fraudepreventie en -bestrijding dienen niet los van elkaar, maar in samenhang te opereren. Resultaat hiervan dient te zijn een geïntensiveerde, efficiënte en effectieve fraudebestrijding, die leidt tot een substantiële vermindering van de fraude. Daarnaast is recentelijk aandacht geschonken aan de materiële regelgeving en de fraudegevoeligheid daarvan. Het parlement is onlangs geïnformeerd over de voortgang van de fraudebestrijding via de Voortgangsrapportage fraudebestrijding 1993.

Doelmatigheid sociale zekerheid en zorg

Behalve ten aanzien van de rijksoverheid, wordt ook in het gepremieerde deel van de collectieve sector gewerkt aan het verbeteren van de doelmatigheid. Een efficiënte inzet van premiegelden vraagt om een duidelijk verband tussen bevoegdheden en verantwoordelijkheden en ook tussen genieten en betalen. Hierbij zijn te noemen de ontwikkelingen in het ziektekostenstelsel, waar alle partijen meer worden aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheden. Ook in de sfeer van de sociale zekerheid zijn ontwikkelingen gaande in de richting van een herverdeling van verantwoordelijkheden van overheid naar sociale partners. In de Sociale Nota 1994[17] wordt hieraan aandacht besteed.

Met deze bezinning op de rol van de overheid wordt de basis gelegd voor een beter toegespitst opereren in de sociaal-economische verhoudingen, zonder daarbij belangrijke maatschappelijke vraagstukken als werkloosheid en perspectief op een duurzame groei uit de weg te gaan. Daarmee worden de uitdagingen die de mondiale ontwikkelingen aan ons stellen zo goed mogelijk beantwoord.

2.4. Economische prestaties in conjunctureel perspectief

Het financieel-economisch beleid, gericht op duurzame versterking van de Nederlandse economie, heeft positief bijgedragen aan de economische prestaties in deze kabinetsperiode. De macro-economische uitkomsten zijn echter negatief beïnvloed door de conjuncturele problemen waarmee eerst de Angelsaksische landen en vervolgens ook continentaal Europa en Japan te maken hebben gekregen.

[14] Dit bedrag betreft onder meer gehandicaptenvoorzieningen, onderwijshuisvesting, milieu-apparaatskosten en kinderopvang.
[15] Dit bedrag betreft onder meer bijdragen aan verbetering particuliere huurwoningen en lokatiegebonden subsidies.
[16] Dit bedrag betreft onder meer middelen voor steunfuncties minderheden, rivierdijkversterking, onderhoud waterkeringen en milieu-apparaatskosten.
[17] Deze nota is als bijlage aan de begroting 1994 van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid toegevoegd.

Tegenvallende internationale conjunctuur

In de afgelopen vier jaar is de internationale conjuncturele ontwikkeling aanzienlijk minder gunstig geweest dan bij het aantreden van dit kabinet werd verwacht. Het economisch herstel in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk liet langer op zich wachten dan eerst werd aangenomen, en ook in Japan verzwakte de economische groei aanzienlijk. Mede dankzij de impuls die aanvankelijk voortvloeide uit de Duitse eenwording bleef continentaal Europa in de eerste jaren na de hereniging nog redelijk presteren. Inmiddels worden de kosten van de eenwording zichtbaar in een snel gestegen overheidstekort en een opgelopen inflatie, die de monetaire autoriteiten hebben gedwongen tot een restrictief monetair beleid. Duitsland is door deze ontwikkelingen in een recessie beland.

Duitse economie in problemen ...

Deze Duitse terugval heeft ook een negatieve uitstraling op andere Europese economieën, waaronder de Nederlandse. Terwijl in Nederland nog kan worden gesproken van een gelijkblijvend BBP, worden voor onze belangrijkste partners na Duitsland – België en Frankrijk – voor 1993 negatieve groeicijfers voorzien.

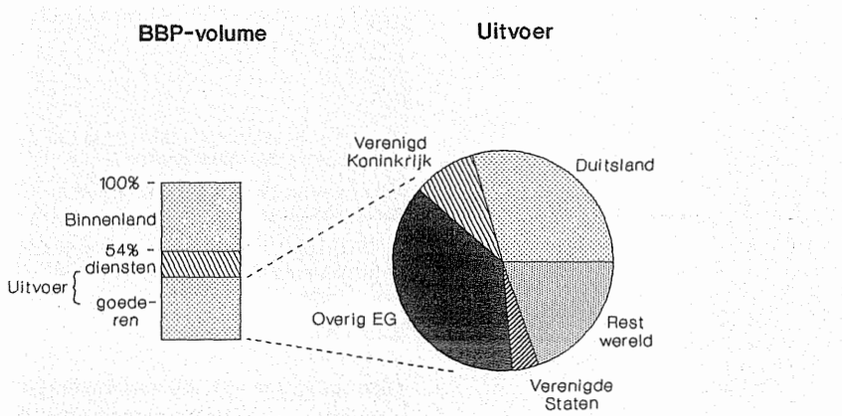
... met gevolgen voor Europa

2.4.1. Economische verwachtingen niet uitgekomen

De Nederlandse economie is zeer open en daardoor zeer afhankelijk van de economische groei in de ons omringende landen. Van ons totale binnenlandse produkt wordt ruim de helft geëxporteerd. Van de goederenuitvoer gaat ongeveer driekwart naar de EG en bijna 30% naar de belangrijkste handelspartner Duitsland. De economische problemen in Duitsland en in enkele andere belangrijke Europese economieën hebben daarom de Nederlandse economie relatief sterk getroffen.

Gevolgen voor Nederland

Grafiek 2.4.1. Nederlandse uitvoer 1991; Aandeel in totaal.

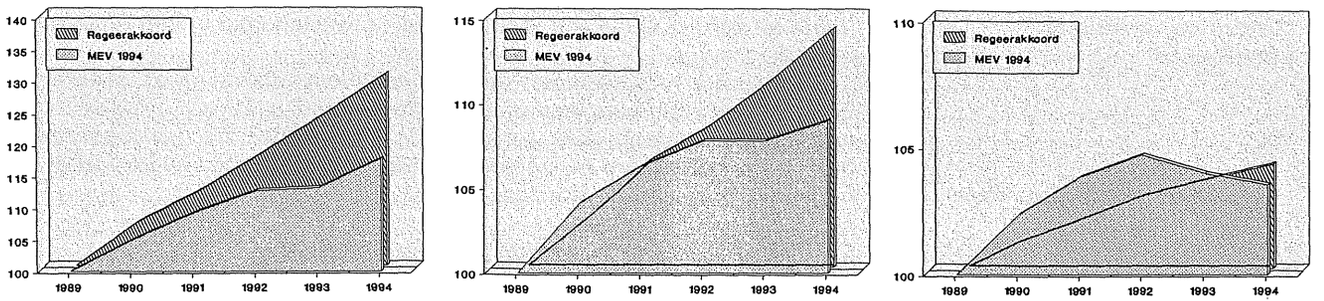

Bron: CPB, Macro Economische Verkenningen 1994; CBS, Jaarstatistiek van de buitenlandse handel 1991.

Tegenvallende groei

Eind 1989 – toen het regeerakkoord werd opgesteld – verwachtte het Centraal Planbureau over de periode 1990–1994 nog een groei van de voor Nederland relevante wereldhandel van 5,4% per jaar. Naar de huidige inzichten is dit slechts 3,3%. Vooral als gevolg hiervan zal de gecumuleerde economische groei over de gehele regeerperiode ruim 5% lager uitkomen dan ten tijde van het regeerakkoord werd aangenomen.

Grafiek 2.4.2. Wereldhandel, BBP-volume en werkgelegenheid, 1989–1994; 1989 = 100

Bron: CPB, Macro Economische Verkenningen 1994.

Als uitvloeisel van de negatieve impuls uit het buitenland is ook wat betreft investeringen en particuliere consumptie de groei achtergebleven bij de eerdere verwachtingen.

Tabel 2.4.1. Kerngegevens 1990–1994, huidige inzichten versus regeerakkoord.

	Regeerakkoord 1990–1994	MEV 1994 1990–1994
	mutaties per jaar in %	
Relevante wereldhandel (excl. energie)	5,4	3,3
Goederenuitvoer (excl. energie)	5,7	3,5
Volume bruto binnenlandse produkt	2,7	1,7
Reëel nationaal inkomen	2,5	1,5
Investeringen bedrijven (excl. woningen)	4,7	0,4
Particuliere consumptie	2,7	2,1

Bron: CPB.

Werkloosheid loopt op

Ook de groei van de werkgelegenheid zal – zowel in arbeidsjaren als in personen – per saldo minder zijn dan bij het regeerakkoord werd verwacht. De vanwege de economische tegenwind ongunstige werkgelegenheidsontwikkeling na 1992 (zie ook grafiek 2.4.2), gecombineerd met de groei van het arbeidsaanbod, leidt ertoe dat de werkloosheid per saldo zal stijgen.

Belang gematigde loonkosten-ontwikkeling

Een omslag in de werkloosheid is nog niet in zicht. De snel toegenomen arbeidsinkomensquote wijst op een aanzienlijke verslechtering van de financiële positie van bedrijven. Voor een verbetering van de werkgelegenheidssituatie dient deze financiële positie te worden versterkt. De loonkostenontwikkeling heeft onvoldoende tegenwicht kunnen bieden aan de gevolgen van de tegenvallende afzetgroei, zodat de werkgelegenheid onder druk blijft staan. Dit onderstreept het eminente belang van een gematigde loonontwikkeling.

Tabel 2.4.2. Arbeidsmarkt 1990–1994, huidige inzichten versus regeerakkoord.

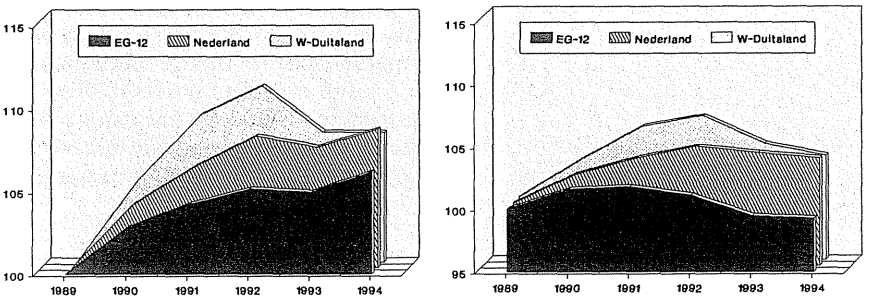
	Regeerakkoord 1990–1994	MEV 1994 1990–1994
	mutaties per jaar in %	
Loonsom werknemer	3,4	3,4
Reële arbeidskosten	2,2	1,8
Arbeidsproduktiviteit bedrijven	2,4	1,0
Groei werkgelegenheid (1000 arbeidsjaren)	44	36
Groei werkgelegenheid (1000 personen)	74	70
Groei werkzoekenden zonder baan (1000 personen)	–23	12

Bron: CPB.

Nederland presteert beter dan EG

Nederland heeft in de afgelopen vier jaar een cumulatieve groei van het BBP-volume laten zien die hoger ligt dan het EG-gemiddelde. Hetzelfde geldt voor de cumulatieve toename van de werkgelegenheid. Dit voordeel ten opzichte van de andere EG-lidstaten is vooral behaald in de jaren tot en met 1992. Na 1992 wordt Nederland – als gevolg van de grote openheid van de economie – relatief sterk getroffen door de conjuncturele terugval in Europa.

Grafiek 2.4.3. BBP-volume en werkgelegenheid in EG, Nederland en West-Duitsland, 1989–1994; 1989 = 100

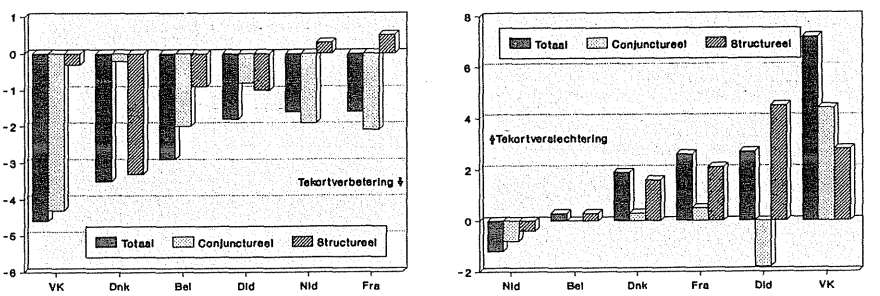

BBP-volume | Werkgelegenheid

Bron: Europese Commissie, European Economy, Recent Economic Trends, juni/juli 1993.
Noot: Werkgelegenheid Nederland in arbeidsjaren; werkgelegenheid EG en West-Duitsland in personen.

Ook op het terrein van de overheidsfinanciën steekt de Nederlandse prestatie in Europees perspectief niet slecht af, zij het dat de overheidsschuld en de collectieve lastendruk nog tot de hoogste in Europa behoren.

Grafiek 2.4.4. Tekortontwikkeling totale overheid; in % BBP

Vorderingentekort '84–'89 | Vorderingentekort '89–'92

Bron: Europese Commissie, 1993.

Tekorten in Europa fors gestegen ...

Van 1989 tot 1994 stijgt volgens de meest recente raming van de Europese Commissie het gemiddelde vorderingentekort in de EG zeer fors met ruim 3%-punt tot 5¾% van het BBP. Voor een kwalitatieve interpretatie van deze ontwikkeling – mede in het licht van de stand van de conjunctuur – zijn door de Europese Commissie opgestelde indicatieve becijferingen van betekenis. Deze becijferingen geven aan dat van de genoemde stijging van het gemiddelde tekort een gedeelte verklaard kan worden uit de tegenvallende conjunctuur, maar dat met name in Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Denemarken ook een belangrijke structurele component aanwezig is.

... maar in Nederland gedaald

In Nederland zal het vorderingentekort volgens de huidige inzichten van 1989 tot 1994 dalen met 1% BBP. In tegenstelling tot de meeste andere EG-landen, laat ook de structurele component van het tekort een daling zien. Dit weerspiegelt het in vergelijking met de meeste lidstaten stringentere begrotingsbeleid van de afgelopen jaren, dat is gericht op de structurele gezondmaking van de overheidsfinanciën. De noodzaak daarvan wordt door de huidige conjuncturele neergang extra onderstreept.

In een situatie van structureel gezonde overheidsfinanciën zou perspectief kunnen ontstaan om in de systematiek van het begrotingsbeleid met betrekking tot het patroon van tekortreductie over te gaan op een meer trendmatige benadering.[18]

[18] Voor een uiteenzetting van een systematiek van een meer trendmatig begrotingsbeleid zij verwezen naar het negende rapport van de Studiegroep Begrotingsruimte, dat op 7 juli 1993 aan de Tweede Kamer is aangeboden.

3. Het budgettaire beleid 1993 en 1994

3.1. Inleiding

Economische tegenvallers

Sinds de aanvang van de huidige kabinetsperiode is het herhaaldelijk noodzakelijk gebleken tegenvallers te verwerken in het budgettaire beeld. Deze tegenvallers bij belastingen en uitgaven zijn grotendeels het gevolg van een lager dan eerder geraamde economische groei. In het regeerakkoord werd nog uitgegaan van een gemiddelde economische groei in de kabinetsperiode van 2½%, naar huidige inzichten bedraagt deze groei 1½%. De regering heeft in antwoord op deze tegenvallers een aantal keren besluiten genomen tot bezuinigingsmaatregelen en daarmee het ingezette saneringsbeleid volgehouden. Bovendien is er ruimte vrijgemaakt voor maatregelen ter verdere versterking van de economische structuur (verbetering van de samenstelling van de uitgaven). Over de belangrijkste pakketten is de Staten-Generaal reeds geïnformeerd bij de Tussenbalans[1], de beleidsbrief van 7-november 1992[2] en de Voorjaarsnota 1993[3]. Een overzicht van de budgettaire ontwikkelingen gedurende deze gehele kabinetsperiode wordt gegeven in de paragrafen 4.2 en 4.3 van deze Miljoenennota.

Volhouden saneringsbeleid

Financieringstekort blijft constant

Ook tijdens de voorbereiding van de begroting 1994 is de regering geconfronteerd met een aanzienlijke verslechtering van het budgettaire beeld. In antwoord daarop heeft de regering een groot aantal maatregelen genomen. Deze maatregelen zullen naar huidige inzichten er toe leiden dat het financieringstekort van 1993 op 1994 constant zal blijven op een niveau van ruim 3,9% NNI. (Zie voor enkele budgettaire kerngegevens tabel 3.1.1). Tevens zal daarmee een lichte daling worden bewerkstelligd ten opzichte van het financieringstekort 1992. Zoals reeds in hoofdstuk 2 is aangegeven, wijkt deze daling duidelijk af van de budgettaire ontwikkeling in andere landen van Europa. Daar geven de budgettaire tekorten de laatste jaren een forse stijging te zien. Dit Nederlandse resultaat berust in belangrijke mate op het voortzetten van het beleid inzake het beheersen van de uitgaven. Deze beheersing leidt ertoe dat de reële groei van de uitgaven van 1993 op 1994 negatief zal zijn. De netto rijksuitgaven en de netto collectieve uitgaven dalen reëel met 0,4% respectievelijk 1,2%; de bruto uitgaven met 1,7% respectievelijk 1,9%. Het totaal aan uitgavenbeperkende en overige tekortbeperkende maatregelen in 1994 bedraagt ten opzichte van de Miljoenennota 1993 12,6 miljard. Deze maatregelen, die voor een groot deel al bekend zijn gemaakt in de beleidsbrief van 7 november 1992 en de Voorjaarsnota 1993, worden nader toegelicht in paragraaf 3.3.3. Binnen de budgettaire randvoorwaarden is het voorts mogelijk gebleken ruimte te vinden voor noodzakelijke uitgavenprioriteiten. Het totaal aan beleidsintensiveringen bedraagt 1,6 miljard in 1994 (oplopend tot 2,4 miljard). De budgettair omvangrijkste daarvan betreffen de investeringsimpuls (0,6 miljard in 1994, 5 miljard in de periode 1994–1998), de bevordering van de werkgelegenheid en de uitbreiding van de celcapaciteit met in totaal 3000 cellen (beide 0,3 miljard in 1994). In paragraaf 3.3.4 wordt nader ingegaan op de uitgavenprioriteiten. Ten slotte is, mede met het oog op de inkomens- en werkgelegenheidsontwikkeling, besloten tot een aantal fiscale maatregelen (paragraaf 3.3.5). De collectieve-lastendruk komt naar huidige inzichten in 1994 uit op 53,0% NNI en blijft daarmee onder het plafond van 53,3% NNI (paragraaf 3.3.7).

Reële daling van de uitgaven

Ruimte voor prioriteiten

Collectieve-lastendruk voldoet aan norm

[1] Kamerstukken II, vergaderjaar 1990–1991, 21 998, nr 2.
[2] Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 22 800, nr 32.
[3] Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 23 100, nr 1.

Tabel 3.1.1. Budgettair overzicht 1990–1994

	1990	1991	1992	1993	1994
Financieringstekort in % NNI	5,2%	4,2%	4,3%	3,9%	3,9%
Collectieve-lastendruk in % NNI[1]	52,1%	54,1%	53,9%	54,7%	53,0%
Rijksuitgavenquote in % NNI[2]	41,1%	41,9%	41,2%	41,4%	38,2%
Collectieve-uitgavenquote in % NNI	66,4%	66,7%	67,0%	68,1%	66,6%
Reële groei netto rijksuitgaven	–1,6%	+2,2%	–0,7%	+1,1%	–0,4%
Reële groei netto collectieve uitgaven[3]	+0,7%	+3,0%	+1,8%	+1,5%	–1,2%
Reële groei bruto rijksuitgaven	–1,2%	+2,8%	–0,5%	+0,7%	–1,7%
Reële groei bruto collectieve uitgaven	+0,7%	+3,3%	+1,7%	+1,2%	–1,9%
Rentelasten in % NNI	5,0%	5,3%	5,4%	5,6%	5,4%
EMU-tekort in % BBP	5,1%	2,5%	3,5%	3,0%	3,6%
Overheidsschuldquote in % BBP	78,8%	79,0%	79,7%	81,0%	81,6%

[1] De plafondwaarde, die is aangepast voor de Nationale-Rekeningen-revisie, bedraagt 53,3%.
[2] In 1994 gecorrigeerd voor AAW-operatie. Zie hiervoor bijlage 17.6 van Miljoenennota 1993.
[3] De reële groei van de collectieve uitgaven (bruto en netto) wordt berekend over de uitgaven van het Rijk en de sociale fondsen. De ontwikkeling van de uitgaven van de overige publiekrechtelijke lichamen is hier dus niet in meegenomen (zie bijlage 16.8).

EMU-tekort

Het EMU-tekort (het vorderingentekort van de totale overheid) bedraagt in 1993 3,0% BBP en in 1994 3,6% BBP. De regering heeft, gelet op de economische ontwikkeling, besloten een deel van de budgettaire problematiek op te lossen met incidentele maatregelen. Deze incidentele tekortbeperkende maatregelen tellen niet mee bij de bepaling van het EMU-tekort. Hierdoor loopt het EMU-tekort, anders dan het financieringstekort, van 1993 op 1994 op. De overheidsschuldquote laat een stijging zien van 1993 op 1994, hetgeen mede moet worden beoordeeld in het licht van de voor 1994 voorziene trage economische groei (noemereffect).

3.2. De begrotingsuitvoering 1993

Budgettair beeld na de Voorjaarsnota 1993

In de Voorjaarsnota 1993 werd het financieringstekort van het Rijk in 1993 op 3¾% NNI geraamd. Na de Voorjaarsnota hebben zich diverse veranderingen in het budgettaire beeld voorgedaan. De belastingontvangsten komen hoger uit, met name door versnellingen en verbeteringen in de aanslagregelingen. Het saldo van uitgaven en niet-belastingontvangsten komt (exclusief de incidentele taakstelling 1993 en de aardgasbaten) per saldo niet hoger uit dan in de Voorjaarsnota 1993.

Beheerste uitgavenontwikkeling 1993

Dit is mede het gevolg van het feit dat de regering, ten einde vast te houden aan een beheerste ontwikkeling van de uitgaven, voor een additioneel bedrag van 0,4 miljard uitgavenbeperkende maatregelen op de rijksbegroting heeft getroffen. In de Voorjaarsnota 1993 waren twee incidentele taakstellingen opgenomen tot een totaalbedrag van 2,4 miljard, voor een zeer substantieel deel te realiseren in de sfeer van de niet-belastingontvangsten die niet tot de collectieve-lastendruk behoren. Van deze taakstellingen zal 1,3 miljard in 1994 en 1995 worden gerealiseerd, terwijl een tegenvaller in 1993 optreedt van 0,4 miljard.

Rekening houdende met de ontwikkelingen bij de aardgasbaten en de derdenrekening, verslechtert het budgettaire beeld met per saldo 0,6 miljard. Het financieringstekort van het Rijk komt volgens de huidige inzichten in 1993 uit op 3,9% NNI.

Financieringstekort 1993: 3,9% NNI

Per saldo zijn sinds de Voorjaarsnota 1993 de volgende mutaties opgetreden.

Tabel 3.2.1. Overzicht mutaties na de Voorjaarsnota 1993; in miljarden;
+ = tekortverslechterend

– Uitgaven/niet-belastingontvangsten	+0,0
– Incidentele taakstelling 1993	+1,7
– Aardgasbaten	–0,2
– Belastingontvangsten	–1,1
– Mutatie saldo derdenrekening	+0,2
Saldo	+0,6

Hierna worden de onderdelen van de bovenstaande tabel toegelicht. Voor een meer gedetailleerde toelichting wordt verwezen naar bijlage 4 (belastingen) en bijlage 6 (uitgaven en niet-belastingontvangsten).

Uitgaven/niet-belastingontvangsten

Uitgaven blijven per saldo constant

Bij de uitgaven en niet-belastingontvangsten (exclusief aardgasbaten, incidentele taakstelling 1993, niet-relevante studieleningen en vervroegde aflossing van woningwetleningen) treedt per saldo geen mutatie op ten opzichte van de Voorjaarsnota 1993. Dit is het saldo van tekortverhogende mutaties bij de uitgaven en de niet-belastingontvangsten van 0,4 miljard en een bedrag van uitgavenbeperkende maatregelen van 0,4 miljard.

Tegenvallers uitgaven

Een van de belangrijkste mutaties bij de *uitgaven* is een tegenvallende ontwikkeling bij de EG-afdrachten (0,3 miljard). Voorts is er sprake van een tegenvaller bij de rente op staatsschuld (0,2 miljard), onder andere als gevolg van boete uit hoofde van de vervroegde aflossing van staatsleningen, waar uiteraard in de toekomst lagere rentelasten tegenover staan. Voorts is er sprake van hogere uitgaven bij de heffings- en invorderingsrente (0,2 miljard), waar tegenover evenwel ook hogere ontvangsten staan. Verder is er sprake van een meevallende ontwikkeling in het rijksbegrotingsdeel van de sociale zekerheid (0,3 miljard). Deze is met name het gevolg van een ramingsbijstelling in de verhouding WW-gerechtigden/bijstandsgerechtigden, waardoor meer uitgaven bij de sociale fondsen worden verwacht en minder op de rijksbegroting. Voorts komen de uitgaven 0,3 miljard hoger uit voortvloeiend uit het akkoord over de arbeidsvoorwaarden collectieve sector. Ten slotte is er een aantal kleinere mutaties die per saldo het uitgaventotaal verhogen met 0,2 miljard.

Meevallers niet-belastingontvangsten

Een van de belangrijkste mutaties bij de *niet-belastingontvangsten* (exclusief de vervroegde aflossingen van woningwetleningen door woningbouwcorporaties) is de opwaartse bijstelling (0,1 miljard) van de winstafdracht van De Nederlandsche Bank. Daarnaast zijn er hogere ontvangsten bij de heffings- en invorderingsrente (0,2 miljard; zie de uitgaven) en een aantal kleinere mutaties die per saldo het totaal van de niet-belastingontvangsten verhogen met 0,3 miljard.

Extra beperking van de uitgaven

In het kader van een stringent uitgavenbeleid op de rijksbegroting heeft de regering besloten tot additionele uitgavenbeperkende maatregelen in 1993 voor een bedrag van in totaal 0,4 miljard. Dit vergt een uiterste inspanning van de departementen, aangezien dit de derde keer is waarop er na de Miljoenennota 1993 in de begroting 1993 wordt ingegrepen. De belangrijkste mutaties die voortvloeien uit deze uitgavenbeperkende maatregelen, zijn opgenomen in bijlage 6.

Vervroegde aflossing woning-wetleningen

De raming voor vervroegde aflossingen van woningwetleningen door woningbouwcorporaties, ten tijde van de Voorjaarsnota nog geraamd op 5 miljard, is thans bijgesteld met 3 miljard tot 8 miljard. Dit bedrag wordt in 1993 aangewend voor reductie van de staatsschuld.

Incidentele taakstelling 1993

Incidentele maatregelen

In de Voorjaarsnota 1993 is aangegeven dat, teneinde de budgettaire problematiek 1993 op te lossen, naast structurele maatregelen ook incidentele maatregelen zouden worden getroffen ten bedrage van 1,7 miljard. Deze incidentele maatregelen zouden voor een substantieel deel moeten worden gevonden in de sfeer van de niet-belastingontvangsten die niet tot de collectieve-lastendruk behoren. Naast deze taakstelling bestond er voorts nog een taakstelling verkoop staatsdeelnemingen van 0,7 miljard. Van deze taakstellingen zal in totaal 1,3 miljard in 1994 en 1995 worden gerealiseerd, terwijl een tegenvaller in 1993 optreedt van 0,4 miljard (niet doorgaan in 1993 van de verschuiving in de betalingstermijnen van de voorlopige afdrachten NAM).

Aardgasbaten

Aardgasbaten vallen mee

De aardgasbaten vallen ten opzichte van de Voorjaarsnota 1993 per saldo met 0,2 miljard mee.

Belastingontvangsten

Belastingontvangsten komen hoger uit

De belastingontvangsten zullen in 1993 naar verwachting uitkomen op 157,6 miljard. Dit is 1,1 miljard hoger dan ten tijde van de Voorjaarsnota 1993 werd verwacht. De opwaartse bijstelling is het gevolg van hogere opbrengsten bij de winstafhankelijke belastingen als gevolg van een procesmatige versnelling in de aanslagregeling door de belastingdienst enerzijds en lagere opbrengsten als gevolg van het verslechterde economische beeld anderzijds.

Derdenrekening

Tegenvaller derdenrekening

De belangrijkste mutatie ten opzichte van de Voorjaarsnota op de derdenrekening is een tegenvaller van 0,1 miljard in het kader van de voorfinanciering van de landbouwuitgaven via het Landbouw-Egalisatiefonds.

De feitelijke kasontwikkeling van het financieringstekort

Feitelijke kasontwikkeling

Het twaalfmaandcijfer van het financieringstekort tot en met augustus bedraagt 3,3% NNI. Dit is gunstiger dan op basis van het gemiddelde patroon van uitgaven en ontvangsten kan worden berekend tot en met augustus en hangt samen met een gunstiger dan gemiddeld verloop van de belastingontvangsten tot en met augustus.

Het te verwachten verloop van de belastingontvangsten in de laatste vier maanden van 1993 geeft echter geen aanleiding tot bijstelling van de jaarraming van het financieringstekort van 3,9% NNI.

Samenvattend resulteert het volgende budgettaire beeld voor 1993.

Tabel 3.2.2. Totaalbeeld van de rijksfinanciën in 1993; in miljarden

	Miljoenennota 1993	Voorjaarsnota 1993	Vermoedelijke Uitkomsten 1993
– Uitgaven	208,9	206,1	207,1
– Niet-belastingontvangsten	27,0	35,5	38,1
– Belastingontvangsten	162,4	156,4	157,6
– Derdenrekening	0,0	0,3	0,2
– Feitelijk financieringstekort[1]	19,5	13,9	11,3
– Genormeerd financieringstekort excl. vervroegde aflossingen woningwetleningen en incl. debudgetteringen, excl. studieleningen	19,7	19,1	19,7
– Netto nationaal inkomen	525,2	508,8	503,1
– Genormeerd financieringstekort in % NNI	3¾%	3¾%	3,9%

[1] Het feitelijk financieringstekort is gelijk aan de uitgaven minus de belasting- en niet-belastingontvangsten en de (positieve) mutatie in het saldo op de derdenrekening.

Ten opzichte van de Voorjaarsnota 1993 komt het genormeerde financieringstekort 0,6 miljard hoger uit; het wordt geraamd op 19,7 miljard en dat komt, gegeven een neerwaarts bijgestelde raming van het netto nationale inkomen, thans overeen met 3,9% NNI.

Tabel 3.2.3. Rijksuitgavenquote, collectieve-uitgavenquote en collectieve-lastendruk; in procenten NNI

	Miljoenennota 1993	Voorjaarsnota 1993	Vermoedelijke Uitkomsten 1993
– Rijksuitgavenquote	40,0	40,7	41,4
– Collectieve-uitgavenquote	–[1]	66,6	68,1
– Belastingdruk	32,1	32,0	32,5
– Premiedruk	19,7	20,4	20,8
– Druk niet-belastingontvangsten	1,2	1,3	1,3
– Collectieve-lastendruk	52,7[2]	53,7	54,7

[1] De cijfers voor de collectieve-uitgavenquote 1993 in de Voorjaarsnota 1993 en in de Miljoenennota 1994 zijn inclusief de herziening van de Nationale Rekeningen. Ten tijde van de Miljoenennota 1993 waren de Nationale Rekeningen nog niet gereviseerd. Een cijfer voor de collectieve-uitgavenquote 1993 volgens de stand Miljoenennota 1993, waarbij achteraf rekening wordt gehouden met de revisie, is thans niet beschikbaar.
[2] Aangepaste stand na herziening van de Nationale Rekeningen.

Rijksuitgavenquote

Uit tabel 3.2.3 blijkt dat de rijksuitgavenquote 0,7%-punt NNI hoger uitkomt dan de raming in de Voorjaarsnota 1993. Dit is zowel het gevolg van de eerder genoemde hogere uitgaven (0,2%-punt) als van het zogenaamde noemereffect (0,5%-punt; dit is het effect van de reeds genoemde bijstelling van de raming van het netto nationale inkomen).

Collectieve-uitgavenquote

De collectieve-uitgavenquote 1993 komt naar verwachting thans 1,5%-punt NNI hoger uit dan ten tijde van de Voorjaarsnota 1993 werd verwacht. Ook hiervoor geldt dat deze stijging zowel het gevolg is van de neerwaartse bijstelling van het netto nationale inkomen (0,7%-punt) als de hogere collectieve uitgaven (0,8%-punt).

Collectieve-lastendruk

De collectieve-lastendruk 1993 wordt thans 1,0%-punt hoger geraamd dan ten tijde van de Voorjaarsnota 1993. De stijging van de collectieve-lastendruk wordt zowel veroorzaakt door de hogere belastingontvangsten en de hogere premie-ontvangsten (0,4%-punt), als door het lagere nationale inkomen (0,6%-punt).

Financieringsbeeld van het Rijk

Dekking financieringsbehoefte

Het te financieren tekort (dit is het feitelijke financieringstekort) wordt voor 1993 geraamd op 11,3 miljard. Dit te financieren tekort komt relatief laag uit als gevolg van de vervroegde aflossingen van woningwetleningen ten

bedrage van 8 miljard. De aflossingen op de gevestigde schuld van het Rijk bedragen 29,4 miljard. Hiervan bestaat 25,5 miljard uit reguliere aflossingen en 3,9 miljard (jaarraming[4]) uit vervroegde aflossingen van hoogrentende openbare en onderhandse leningen. De totale financieringsbehoefte, zijnde de som van het financieringstekort en de aflossingen, bedraagt daarmee 40,7 miljard.

Tabel 3.2.4. Financieringsbeeld van het Rijk op kasbasis; in miljarden guldens

	1993
Te financieren tekort	11,3
Aflossingen	29,4
Financieringsbehoefte	40,7
Bruto kapitaalmarktberoep tot en met 31 augustus	36,0
Nog te financieren via de kapitaalmarkt	4,7

3.3 Het budgettaire beleid 1994

3.3.1 De ontwikkeling van het financieringstekort in 1994–1998

Samenvattend overzicht ontwikkeling financieringstekort

In tabel 3.3.1 wordt een overzicht gepresenteerd van de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan bij de uitgaven en ontvangsten op de rijksbegroting ten opzichte van de Miljoenennota 1993. Hierin zijn verwerkt de mutaties die reeds in de beleidsbrief van 7 november 1992 en de Voorjaarsnota 1993 zijn opgenomen. In de tabel wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds mutaties waarmee de regering zich zag geconfronteerd (mee- en tegenvallers[5]; regel B) en anderzijds beleidsmaatregelen waartoe de regering heeft besloten (de regels C, D, E, F en G).

Tabel 3.3.1. Mutaties in het financieringstekort 1994–1998;
in miljarden, + = hoger financieringstekort

	1994	1995	1996	1997	1998
A. Financieringstekort Miljoenennota 1993	18,2	19,6	20,5	21,6	
Idem, in % NNI	3¼%	3,3%	3,3%	3,3%	
B. Mee- en tegenvallers					
Belastingen macro[1]	+16,7	+19,4	+22,4	+21,9	
Uitgaven/niet-belastingontvangsten	–3,3	–6,1	–9,0	–9,4	
(w.v. nominale mutaties)	(–3,1)	(–5,3)	(–7,1)	(–7,4)	
Aardgasbaten	+0,4	+0,1	–0,5	–1,2	
C. Uitgavenprioriteiten	+1,3	+2,1	+2,2	+2,2	
D. Dekking investeringsimpuls	–0,6	–1,1	–1,1	–1,1	
E. Uitgavenbeperkingen[2]	–5,7	–8,6	–10,1	–11,7	
F. Overige tekortbeperkende maatregelen[2]	–4,9	–2,4	–	–	
G. Fiscale maatregelen	–1,4	–1,0	–1,9	–1,6	
H. Financieringstekort Miljoenennota 1994	20,6	21,9	22,3	20,6	20,2
Idem, in % NNI	3,9%	4,0%	3,9%	3,5%	3,2%

[1] Inclusief technische correctie van +0,4 miljard in 1994 en –0,9 miljard vanaf 1995.
[2] Exclusief invulling taakstelling Miljoenennota 1993.

In de paragrafen 3.3.2 tot en met 3.3.5 worden de verschillende onderdelen van tabel 3.3.1 nader toegelicht; bijlagen 4 en 6 bevatten een meer gedetailleerde toelichting. In paragraaf 3.3.6 komt de uitgavenontwikkeling in de sociale zekerheid en de zorgsector aan de orde. Paragraaf 3.3.7 bevat een beschrijving van de ontwikkelingen in de collectieve-lastendruk.

[4] In de begroting Nationale Schuld zijn alleen de gerealiseerde en aangemelde vervroegde aflossingen meegenomen.
[5] In deze regel zijn ook opgenomen de specifiek gecompenseerde beleidsintensiveringen en de specifieke compensatie die is geleverd ter dekking hiervan en ter dekking van de per saldo specifiek gecompenseerde tegenvallers.

3.3.2. Macro-economische en overige mutaties

De macro-economische ramingen die zijn verwerkt in de Miljoenennota 1994 zijn voor 1994 gebaseerd op de Macro Economische Verkenning 1994 van het CPB. Voor de jaren na 1994 is gewerkt met (technische) extrapolaties gebaseerd op het behoedzame scenario uit het Centraal Economisch Plan 1993.

Belastingtegenvaller

Sinds de Miljoenennota 1993 is de belastingraming voor 1994 met 16,7 miljard neerwaarts bijgesteld. De bijstelling is deels het gevolg van de ten opzichte van de Macro Economische Verkenning 1993 door het Centraal Planbureau voorspelde verslechtering van de reële economische ontwikkeling in 1993. Belangrijker is evenwel de economische ramingsbijstelling voor 1994. De belastingraming voor 1994 in de Miljoenennota 1993 was gebaseerd op het laatste economische beeld voor 1994, dat dateerde van april 1991 (Economisch beeld 1992). Voor 1994 voorzag dit beeld een hogere reële en een hogere nominale groei dan in de Macro Economische Verkenning 1994 wordt geraamd. Daarnaast doet zich bij de winstbelastingen in 1994 het volle effect voor van de verslechterde winstontwikkeling in 1992 en 1993. Dit verklaart de grote neerwaartse bijstelling van de belastingraming voor 1994 en latere jaren.

Macro-meevaller bij de uitgaven

Sinds de Miljoenennota 1993 heeft zich bij de uitgaven en niet-belastingontvangsten per saldo een meevaller voorgedaan van 3,3 miljard in 1994 en 9,4 miljard in 1997.

De neerwaartse bijstellingen bij de uitgaven worden vrijwel geheel veroorzaakt door macro-economische ontwikkelingen. Met name de lagere nominale ontwikkeling is hiervan de oorzaak. Daarbij gaat het zowel om de geraamde lagere prijsontwikkeling als om de hiermee samenhangende veronderstellingen van een geringere stijging van uitkeringen en inkomens van ambtenaren en werknemers in de gepremieerde en gesubsidieerde sectoren. Tevens is het ABP-convenant verwerkt[6]. In totaal leidt dit tot een bijstelling van –3,1 miljard in 1994, oplopend tot –7,4 miljard in 1997.

Vanwege de lagere rentevoet vallen de rente-uitgaven in 1994 met 0,9 miljard mee; deze meevaller loopt op tot 3,7 miljard in 1997. Bij de raming van de afdrachten aan de EG treden in 1994 meevallers op van 0,5 miljard oplopend tot 1,0 miljard in 1997. In verband met de lagere raming van het nationale inkomen zijn de uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking neerwaarts bijgesteld met 0,4 miljard in 1994, oplopend tot 0,7 miljard in 1997.

Op grond van de tegenvallende economische ontwikkeling doet zich bij de werkloosheidsuitgaven op de rijksbegroting een tegenvaller voor van 1,1 miljard in 1994, oplopend tot 2,2 miljard in 1997[7].

Hogere uitgaven in verband met asielzoekers

Naast macro-economisch bepaalde mutaties doen zich ook enkele andere grote bijstellingen voor. Zo treedt er in 1994 een tegenvaller op van 0,5 miljard in verband met asielzoekers. In de jaren na 1994 is de tegenvaller bij asielzoekers 0,2 miljard. Deze bijstellingen hangen samen met de uitgaven voor de opvang van ex-Joegoslaven en de ophoging van de instroom van asielzoekers in 1993 en 1994 van 20.000 naar 25.000. In de zomermaanden van 1993 heeft zich daarenboven een sterkere dan voorziene stijging van de instroom van asielzoekers voorgedaan en is de doorstroming van asielzoekers met een verblijfsstatus naar de woningmarkt gestagneerd. De toenemende druk op de centrale opvangcapaciteit die hiervan het gevolg is, is aanleiding voor de regering om zich te beraden op nadere maatregelen. De Tweede Kamer zal hierover zo spoedig mogelijk geïnformeerd worden. Daarnaast resulteert er een structurele tegenvaller van 0,2 miljard vanaf 1994 in verband met de rente-effecten van de vervroegde aflossingen van woningwetleningen (de derving van rente van de woningwetleningen is groter dan de meevaller bij de rente op staatsleningen door de lagere staatsschuld).

[6] Dit betreft de overeenkomst op pensioengebied, tussen de minister van Binnenlandse Zaken en de centrales van overheidspersoneel.

[7] De oploop wordt daarbij veroorzaakt door het feit dat een stijgende werkloosheid zich eerst vertaalt in hogere uitgaven in de WW (fondsen) en na enkele jaren in de RWW (rijksbegroting).

Tegenvaller aardgasbaten

Bij de aardgasbaten is in 1994 sprake van een tegenvaller van 0,9 miljard als gevolg van een lagere olieprijs en een lagere dollarkoers. Als gevolg daarvan is de reservering van 0,5 miljard voor infrastructuur die in de Miljoenennota 1993 was opgenomen in samenhang met geraamde gasbatenmeevallers uit extra export, komen te vervallen. Per saldo resulteert een tegenvaller van 0,4 miljard.

3.3.3. Uitgavenbeperkingen en overige tekortbeperkende maatregelen

Tabel 3.3.2 bevat de uitgaven- en overige tekortbeperkende maatregelen 1994–1997 voor de rijksbegroting en de sociale fondsen, waartoe de regering sinds de Miljoenennota 1993 heeft besloten. Een belangrijk deel van deze maatregelen heeft de regering reeds in de beleidsbrief van 7 november 1992 en in de Voorjaarsnota 1993 aan de Staten-Generaal voorgelegd. De maatregelen die nieuw zijn ten opzichte van de Voorjaarsnota 1993 zijn in de tabel gemarkeerd met een sterretje.

Uitgavenbeperkingen 7,4 miljard in 1994, structureel 14,3 miljard

Uit het overzicht van tabel 3.3.2 blijkt dat de structurele uitgavenbeperkingen een forse oploop kennen, namelijk van 7,4 miljard in 1994 naar 14,3 miljard in 1997 (subtotaal regel A). In het licht van deze oploop respectievelijk van het feit dat het volle structurele effect van de beleidsmaatregelen pas na enige jaren wordt bereikt, is het verantwoord en nodig in de aanvangsjaren maatregelen te treffen met een incidentele opbrengst (regel B). Het wegvallen van deze opbrengst in latere jaren wordt ongedaan gemaakt door de toegenomen structurele besparingen bij de uitgaven. Voor het beperken van het financieringstekort in de aanvangsjaren met ten dele incidentele maatregelen is gekozen, zoals ook reeds in de Voorjaarsnota 1993 is uiteengezet, vanwege de nog aarzelende economische ontwikkeling in die jaren en de ongunstige gevolgen daarvan voor de werkgelegenheid.

Tabel 3.3.2. Uitgaven- en overige tekortbeperkende maatregelen Miljoenennota 1994; in miljoenen, ten opzichte van Miljoenennota 1993

	1994	1995	1996	1997
A. *Uitgavenbeperkingen*				
Maatregelen brief 7 november 1992[1]	1339	1339	1339	1339
Bevriezing inkomens collectieve sector, conform Voorjaarsnota 1993	2508	3234	3234	3234
(w.v. rijksbegroting)	(1410)	(1875)	(1875)	(1875)
Integrale benadering arbeidsvoorwaarden	–	475	950	1425
Sociale zekerheid (ten dele *)	584	1254	1642	1844
(w.v. rijksbegroting)	(324)	(592)	(648)	(904)
Studiefinanciering	32	107	180	246
Individuele huursubsidie	89	162	191	241
Objectsubsidies Volkshuisvesting	512	797	743	686
Stads- en streekvervoer	–	50	100	150
Diverse subsidies en bijdragen Verkeer en Waterstaat	45	45	55	55
Centraal Bureau voor de Arbeidsvoorziening	100	100	100	100
Ontwikkelingssamenwerking (ten dele *)	110	110	110	110
Efficiency maatregelen rijksbegroting	197	197	197	197
Algemene subsidiekorting	91	181	272	363
Prijsbijstelling 1994	761	779	788	796
Prijsbijstelling 1995–1997 (ten dele *)		625	1335	1935
Compensatie arbeidsvoorwaarden 1993*	–	438	442	444
Restant aan over departementen verdeelde ombuigingen*	646	646	646	646
Evenredig aandeel Gemeente- en Provinciefonds (ten dele *)	375	393	473	501
Subtotaal	7388	10931	12796	14311
(w.v. rijksbegroting)	(6030)	(8910)	(10443)	(12012)
(w.v. taakstelling MN 1993)[2]	(320)	(320)	(320)	(320)
B. *Overige tekortbeperkende maatregelen*				
(ten dele *)	5225	2425		
(w.v. taakstelling MN 1993)[2]	(300)	(–)	(–)	(–)
C. *Totaal*	12613	13356	12796	14311

[1] Exclusief evenredig aandeel Gemeente- en Provinciefonds.
[2] Zie Miljoenennota 1993, pagina 47.

In de beleidsbrief van 7 november 1992 heeft de regering reeds de verdeling over de departementen aangegeven van een ombuiging van 1339 miljoen in 1993, met structurele doorwerking naar latere jaren.

De achtergrond van de overige maatregelen die in de tabel niet met een sterretje zijn aangeduid, is toegelicht in de Voorjaarsnota 1993. Invalshoeken daarbij zijn de bevriezing van inkomens in de collectieve sector in 1994, een soberder overheid, minder bureaucratie en een grotere doelmatigheid, het beperken van subsidiestromen, versterking van de profijtgedachte en intensivering van de aanpak van misbruik en fraude.

Na de Voorjaarsnota heeft de regering besloten tot additionele ombuigingen in de collectieve sector van 0,7 miljard in 1994 en 2,3 miljard structureel. Deze additionele ombuigingen zijn ten dele proportioneel over de departementale begrotingen verdeeld (dit betreft het restant aan over de departementen verdeelde ombuigingen in de tabel). Deze ombuiging dient onder meer ter invulling van de compensatie van de asielzoekersproblematiek uit de Voorjaarsnota. Een ander deel van de additionele ombuigingen is technisch in een aanvullende post verwerkt en heeft betrekking op de prijsbijstelling 1995 respectievelijk op de compensatie van de extra ruimte die is vrijgemaakt voor de arbeidsvoorwaarden collectieve sector. Deze twee laatste posten zullen bij de begrotingsvoorbereiding 1995 worden verdeeld over de departementen en worden ingevuld. Het resterende deel van de additionele ombuigingen heeft betrekking op de sociale zekerheid (met name aanscherping arbeidsverleden-eis WW), ontwikkelingssamenwerking (bijdrage vredesoperaties) en een herberekening van het evenredig aandeel van het Gemeente- en Provinciefonds.

Bij de Voorjaarsnota was van een aantal ombuigingen de precieze invulling nog niet bekend. Daarbij gaat het om de invulling van de efficiencymaatregelen rijksbegroting, de algemene subsidiekorting en de korting prijsbijstelling 1994. Voor een toelichting op de invulling van deze taakstellingen en voor de maatregelen die nieuw zijn ten opzichte van de beleidsbrief van 7 november 1992 of de Voorjaarsnota 1993, wordt verwezen naar bijlage 6 van deze Miljoenennota.

De gemeenten en provincies leveren via het *Gemeente- en Provinciefonds* een evenredig aandeel in de ombuigingen uit hoofde van het nadere beleidspakket 1993, de Voorjaarsnota 1993 en de begrotingsvoorbereiding 1994. Het aandeel is gebaseerd op het in februari 1993 bereikte akkoord met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het Interprovinciaal Overleg (IPO) over een aanpassing van de evenredigheidssystematiek. De in de Voorjaarsnota 1993 aangekondigde korting op het Gemeente- en Provinciefonds in het kader van de efficiencymaatregelen collectieve sector is in overleg met de VNG en het IPO komen te vervallen. De taakstelling efficiencymaatregelen is wel betrokken bij het vaststellen van het evenredig aandeel. Ten opzichte van het aandeel uit hoofde van het nadere beleidspakket 1993[8] en de Voorjaarsnota 1993, is het aandeel toegenomen met 39 miljoen in 1994 oplopend tot 150 miljoen in 1997. Het evenredig aandeel in de ombuigingen die nog niet over de departementen zijn verdeeld, is nog niet in de begrotingen van het Gemeente- en het Provinciefonds verwerkt, maar is opgenomen in een aanvullende post.

Overige tekortbeperkende maatregelen: 5,2 miljard in 1994, 2,4 miljard in 1995

De regering heeft besloten tot *overige tekortbeperkende maatregelen* met een omvang van 5,2 miljard in 1994 en 2,4 miljard in 1995. Ten opzichte van de Voorjaarsnota is het bedrag voor 1994 en 1995 te zamen 1,6 miljard hoger, waarvan 1,3 miljard voortvloeit uit de taakstelling 1993 (zie ook paragraaf 3.2) en 0,3 miljard additioneel is ten opzichte van de Voorjaarsnota. Deze nieuwe taakstelling van 0,3 miljard hangt samen met de incidentele tegenvaller in de aardgasbaten in 1994. De taakstellingen voor 1994 en 1995 worden ingevuld in de sfeer van de niet-belastingontvangsten die buiten de collectieve-lastendruk vallen.

[8] Naar aanleiding van bestuurlijk overleg is dit aandeel neerwaarts bijgesteld ten opzichte van de brief van 7 november 1992.

Zoals aangegeven in de Voorjaarsnota 1993 zal een deel van deze bedragen, te zamen met de investeringsimpuls 1994–1998 (zie paragraaf 3.3.4), uiteindelijk worden gedekt uit een deel van de verkoop van aandelen KPN en een deel van de Common-Areabaten. Omdat de precieze omvang en fasering van deze opbrengsten vooralsnog niet bekend zijn, zal in de eerste jaren de ruimte die ten gunste van de staatsschuld is ontstaan door de vervroegde aflossing van woningwetleningen in 1993, voor zover en zolang als nodig en tot maximaal 5 miljard, worden ingezet voor voorfinanciering[9].

3.3.4. Uitgavenprioriteiten

Tabel 3.3.3 geeft een overzicht van de belangrijkste uitgavenprioriteiten waarvoor de regering bij de begrotingsvoorbereiding 1994 budgettaire ruimte heeft vrijgemaakt. De bedragen die nieuw zijn ten opzichte van de Voorjaarsnota 1993 zijn in de tabel gemarkeerd met een sterretje.

Uitgavenprioriteiten

Tabel 3.3.3. Uitgavenprioriteiten Miljoenennota 1994; in miljoenen, ten opzichte van Miljoenennota 1993

	1994	1995	1996	1997
Investeringsimpuls	600	1100	1100	1100
Bevordering werkgelegenheid*	290	368	485	519
(w.v. rijksbegroting)[1]	(83)	(155)	(257)	(291)
Uitbreiding cellen en overige knelpunten bouwprojecten justitie (ten dele *)	273	432	394	394
Vredesoperaties*	125	125	125	125
Kinderopvang	85	85	85	85
Infrastructuurfonds*	50	58	58	59
Gemeentelijke investeringsprojecten*	50	50	50	50
Uitbreiding politiesterkte	40	40	40	40
Rijkshuisvesting*	25	25	25	25
Verlenging normhuurcompensatie individuele huursubsidie*	12	25	25	25
Totaal uitgavenprioriteiten	1550	2308	2387	2422
(w.v. rijksbegroting)	(1343)	(2095)	(2159)	(2194)

[1] De precieze omvang van het aandeel van de rijksbegroting is mede afhankelijk van de nadere invulling en vormgeving van de werkgelegenheidsmaatregelen in de zorgsector.

Investeringsimpuls

In verband met de noodzaak de economische structuur in ons land verder te versterken, hecht de regering groot belang aan investeringen. Daarom is in het voorjaar van 1993 besloten tot een *investeringsimpuls* van 5 miljard voor de periode 1994–1998. Van deze 5 miljard is 4¼ miljard (85%) bestemd voor investeringen in fysieke infrastructuur (wegen, spoorwegen, waterwegen)[10]; 500 miljoen (10%) is bestemd voor bodemsanering in relatie tot infrastructuur en VINEX-bouwlocaties, en de resterende 250 miljoen (5%) voor de bevordering van kennisinfrastructuur. De impuls zal worden gefinancierd via het Fonds Economische Structuurversterking[11], waarbij in dit verband de opbrengst van de gedeeltelijke en gefaseerde verkoop van aandelen Koninklijke PTT Nederland (KPN) en de zogenaamde Common-Areabaten van belang zijn. Omdat de omvang en fasering van deze opbrengsten nog niet bekend zijn, zal de ruimte die ten gunste van de staatsschuld is ontstaan door de vervroegde aflossing van woningwetleningen in 1993, voor zover en zolang als nodig en tot maximaal 5 miljard, worden ingezet voor de voorfinanciering van de investeringsimpuls (zie regel D van tabel 3.3.1 en de toelichting in bijlage 16.6).

Bevordering werkgelegenheid

In hoofdstuk 1 is aangegeven dat de regering een breed pakket maatregelen heeft samengesteld ter versterking van de *werkgelegenheid.* Voor een uitgebreide toelichting op dit pakket wordt verwezen naar de werkgelegenheidsnotitie die als bijlage is toegevoegd aan de begroting 1994 van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Hieronder wordt slechts ingegaan op de maatregelen voor zover die effecten hebben op de

[9] Voor een uitgebreide toelichting op de budgettaire verwerking van de voorfinanciering, zie bijlage 16.6.

[10] Voor concrete projecten zij verwezen naar het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport, dat deel uitmaakt van de begroting 1994 van het Infrastructuurfonds.

[11] De memorie van antwoord en een nota van wijziging zullen een dezer dagen naar de Tweede Kamer worden gestuurd.

uitgavenkant. De relevante fiscale maatregelen worden besproken in paragraaf 3.3.5. Ten eerste zal het aantal leerlingplaatsen en instroom- en werkervaringsplaatsen in drie jaar met in totaal 40.000 worden uitgebreid. De kosten van de extra leerlingplaatsen bedragen per saldo 5 miljoen in 1994, oplopend tot 59 miljoen in 1997. De kosten van de instroom- en werkervaringsplaatsen belopen 29 miljoen in 1994 en 115 miljoen structureel, en worden gedekt uit vrijvallende uitkeringsgelden. In de tweede plaats zal de doorstroming in de banenpools worden vergroot door een subsidieregeling te creëren, zodat gemeenten en instellingen worden gestimuleerd om banenpoolplaatsen om te zetten in regulier werk. De kosten van deze voorziening lopen op tot 60 miljoen in 1997, en worden gedekt uit bespaarde uitkeringsgelden. Ten derde worden werkgelegenheidsmaatregelen genomen in de sectoren welzijn en zorg. In de sector welzijn richt dit zich met name op het verbeteren van de kansen van migranten op regulier werk. In de zorgsector wordt een bedrag van structureel 200 miljoen vrijgemaakt voor in overleg met sociale partners te ontwikkelen initiatieven in het belang van de werkgelegenheid. Gedacht wordt hierbij aan een meer flexibele werking van de arbeidsmarkt in deze sector, functiedifferentiatie in combinatie met loondifferentiatie, functiewaardering bij onder meer bejaardenoorden en behoud en/of uitbreiding van het personeelsbestand. Er wordt van uitgegaan dat daarnaast door anderen (sociale partners, arbeidsvoorziening en het Europees Sociaal Fonds) ook financiële ruimte wordt vrijgemaakt. Voor de dekking van bovengenoemd bedrag wordt onder meer een beroep gedaan op intensiveringsruimte ten behoeve van de zorgsector en de efficiencykorting voor vrije beroepen en voor instellingen.

Uitbreiding celcapaciteit

De regering heeft besloten de *celcapaciteit* fors uit te breiden, omdat het aantal verdachten dat niet kan worden ingesloten vanwege gebrek aan celcapaciteit, in het afgelopen jaar is toegenomen. Deze extra cellen komen bovenop de reeds voorziene uitbreidingen. Het totaal aantal cellen in Nederland komt daarmee in 1996 op 12.000, wat aansluit bij het gemiddelde Europese niveau. De uitbreiding betreft in totaal 3000 cellen, waarvan globaal 1000 cellen door aan- en verbouw bij bestaande inrichtingen en bij kazernes en 2000 cellen door nieuw te bouwen inrichtingen. Tot het moment waarop de uitbreiding is gerealiseerd, wordt gebruik gemaakt van noodcapaciteit die wordt gecreëerd door politiecellen in te zetten en door ruimtes in te richten voor meer personen. De exploitatiekosten bedragen in totaal 188 miljoen in 1994, oplopend tot 288 miljoen in 1997. De bouwkosten voor cellen en extra uitgaven ten behoeve van de knelpunten bij de bouwprojecten voor justitie op de begroting van de rijksgebouwendienst (JR 120), belopen in totaal 85 miljoen in 1994 en 106 miljoen in 1997. Een deel van de bouwkosten wordt gefinancierd door middel van lease. De financiering van de kosten bestaat voorts onder meer uit een beperkt deel van de opbrengst van de verhoging van accijns op benzine en diesel, vrijvallende wachtgelden als gevolg van het inzetten van overtollig defensiepersoneel, het heffen van een eigen bijdrage van gedetineerden, en een beroep op gelden van het Europees Sociaal Fonds.

Vredesoperaties

Ten behoeve van *vredesoperaties* heeft de regering structureel 125 miljoen vrijgemaakt. Deze middelen worden ten dele gedekt binnen de begroting van Defensie en overigens door een verlaging van het plafond van Ontwikkelingssamenwerking.

Kinderopvang

Vanaf 1994 wordt 85 miljoen extra uitgetrokken voor de uitgaven op het terrein van de *kinderopvang*. Aanvullend is in de jaren 1994 en 1995 een bedrag van 15 miljoen beschikbaar. Ter dekking is de fiscale aftrekbaarheid van kinderopvang beperkt, hetgeen vanuit de fiscaliteit 35 miljoen oplevert.

Gemeentelijke investeringsprojecten

Vanaf 1994 wordt 50 miljoen vrijgemaakt voor *gemeentelijke investeringsprojecten.* Door deze gelden aan te wenden als bijdrage in concrete en op korte termijn uitvoerbare investeringprojecten, ontstaat een additionele impuls voor werkgelegenheid en economische groei die in 1994 een veelvoud oplevert van de door de regering beschikbaar gestelde

middelen. Dit betekent derhalve dat de investeringsimpuls bedoeld in het bestuursakkoord tussen het Rijk en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten dit jaar op een andere wijze wordt vormgegeven.

Investeringen infrastructuur

Uit de accijnsverhoging op benzine en diesel komt per saldo een bedrag van 50 miljoen in 1994 via het *Infrastructuurfonds* ten goede aan investeringen in infrastructuur.

Politiesterkte

In gevolge het amendement Stoffelen en Van der Heijden[12], ingediend bij de begroting 1993, is met ingang van 1993 structureel 40 miljoen toegevoegd aan de begroting van Binnenlandse Zaken ten behoeve van de *uitbreiding van de politiesterkte*.

Rijkshuisvesting

Het achterstallig onderhoud van de *rijkshuisvesting* zal voor een deel worden ingelopen door het toevoegen van structureel 25 miljoen aan het budget van de Rijksgebouwendienst.

Verlenging normhuur-compensatie

Tot slot heeft de regering besloten de zogenaamde *normhuurcompensatie in de individuele huursubsidie*, die op 1 juli 1994 zou aflopen, met een jaar te verlengen. De kosten van deze verlenging bedragen in 1994 12 miljoen en vanaf 1995 25 miljoen. Hiermee wordt de huurstijging voor de huishoudens op het niveau van het sociale minimum, die individuele huursubsidie ontvangen, met 1%-punt beperkt. Voor deze huishoudens betekent dit een extra ondersteuning van hun koopkracht.

3.3.5. Fiscale maatregelen

Fiscale maatregelen

In onderstaande tabel 3.3.4 worden de belangrijkste fiscale maatregelen gepresenteerd waartoe de regering sinds de Miljoenennota 1993 heeft besloten. Evenals bij de uitgavenbeperkende maatregelen is de Tweede Kamer in de beleidsbrief van 7 november 1992 en de Voorjaarsnota 1993 reeds over een deel van deze maatregelen geïnformeerd. De overige maatregelen zijn in de tabel gemarkeerd met een sterretje.

Tabel 3.3.4. Fiscale maatregelen Miljoenennota 1994; in miljoenen, ten opzichte van de Miljoenennota 1993; – = lagere belastingopbrengsten

	1994	1995	1996	1997
I. Maatregelen conform de beleidsbrief van 7 november 1992 en de Voorjaarsnota 1993	1550	1075	2025	1700
II. A. *Werkgelegenheids- en structuurbeleid*				
Beperken inflatiecorrectie 1994*	1205	1385	1385	1385
Verlagen tarief eerste schijf*	–920	–1055	–1055	–1055
Verhogen arbeidskostenforfait*	–520	–595	–595	–595
Aanpassingen vermogensbelasting (o.a. ondernemingsvrijstelling)*	–95	–130	–130	–130
R&D-faciliteit*	–210	–350	–350	–350
B. *Verkeer, vervoer en milieu*				
Verhoging benzine- en dieselaccijns (incl. verhoging LPG- en dieseltoeslag MRB)*	905	980	980	980
Eurovignet*		210	210	210
Compensatie wegvervoer*	–120	–260	–260	–260
Beperking oploop Verbruiksbelasting op milieugrondslag*	–110	–120	–120	–120
Uitstel houderschapsbelasting*	–140			
Wijziging BPM*	–66	–66	–66	–66
C. *Diverse maatregelen*				
Melding ongebruikelijke transacties*	15	28	41	55
Aanpassing fiscale aftrekbaarheid kinderopvang*	35	35	35	35
Overig (ten dele *)	–90	–97	–167	–151
D. Totaal nieuwe maatregelen (A+B+C)	–111	–35	–92	–62
III. Totaal fiscaal t.o.v. MN 1993 (I+II)	1439	1040	1933	1638

[12] Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 22 800 VII nr. 29.

Per saldo nagenoeg budgettair neutraal

Uit de tabel blijkt dat de regering sinds de Voorjaarsnota 1993 heeft besloten tot een aantal maatregelen die per saldo nagenoeg budgettair neutraal uitwerken. Ten opzichte van de Miljoenennota 1993 bedragen de fiscale maatregelen per saldo 1,4 miljard in 1994, oplopend tot 1,6 miljard in 1997. Deze bedragen vloeien met name voort uit de reeds afgesproken maatregelen uit de beleidsbrief van 7 november 1992 en de Voorjaarsnota 1993. Daarbij gaat het om het beperken van de inflatiecorrectie 1993, het vervallen van de eerder voorziene verhoging van de belastingvrije voet in 1993, een aanscherping van de voorlopige aanslagregeling in de loon- en inkomstenbelasting en een intensivering van de fraudebestrijding.

De belangrijkste maatregelen die in de tabel met een sterretje zijn gemarkeerd worden hieronder kort toegelicht.

Versterken economische structuur

Zoals aangegeven in hoofdstuk 1 heeft de regering in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994 besloten tot een uitgebreid pakket maatregelen gericht op het *versterken van de economische structuur*, ten einde op korte termijn het oplopen van de werkloosheid zoveel als mogelijk tegen te gaan en tegelijkertijd de voorwaarden te scheppen om ook op de langere termijn de economische groei te bevorderen. Bovendien zijn maatregelen genomen gericht op het realiseren van een redelijk gelijkmatige inkomensontwikkeling in 1994.

Met het oog op de inkomensontwikkeling in 1994 en de bevordering van de arbeidsparticipatie is besloten tot een samenstel van maatregelen in de loon- en inkomstenbelasting. Daarbij zal worden afgezien van de toepassing van de inflatiecorrectie op de schijven. Voorts zal het tarief van de eerste schijf worden verlaagd[13] en zal een substantiële verhoging van het arbeidskostenforfait worden doorgevoerd.

In het kader van de structuurversterking zal de druk van de vermogensbelasting op ondernemingsvermogen worden verlaagd. Dit leidt tot een belastingderving van 130 miljoen structureel. Ten einde de R&D in het Nederlandse bedrijfsleven te stimuleren, is gekozen voor de invoering van een fiscale R&D-loonkostenfaciliteit. Hiervoor is een bedrag van 210 miljoen in 1994 en 350 miljoen structureel uitgetrokken (inclusief uitvoeringskosten).

Verkeer, vervoer, milieu

Op het terrein van *verkeer en vervoer* is besloten tot een verhoging van de accijns op motorbrandstoffen. De budgettaire baten die daardoor beschikbaar komen, worden aangewend ter financiering van het werkgelegenheids- en structuurbeleid. Met de verhoging van de accijns op benzine en diesel, alsmede de verhoging van de LPG- en dieseltoeslag in de motorrijtuigenbelasting, is een bedrag gemoeid van 905 miljoen in 1994 en 980 miljoen structureel. Een deel van de opbrengst zal in het Infrastructuurfonds vloeien respectievelijk worden aangewend voor de financiering van de bouw van extra cellen (zie paragraaf 3.3.4). Bovendien zal uit de opbrengst een gedeeltelijke compensatie ten behoeve van het wegvervoer voor de verhoging van de dieselaccijns worden gefinancierd.

Met een aantal Europese landen is overeengekomen te werken aan de invoering van een Eurovignet voor het vrachtvervoer per 1 januari 1995. In de tabel is het netto bedrag opgenomen, dat naar huidige inzichten resteert na saldering met uitvoeringskosten en het deel van de opbrengst dat in een fonds van de deelnemende landen zal worden gestort voor onderlinge verrekeningen. De netto opbrengst van het vignet zal voor een deel worden aangewend om het wegvervoer te compenseren voor de extra lasten die uit deze maatregel voortvloeien. Voorts wordt een deel van de opbrengst ingezet voor overheidsinvesteringen.

Tenslotte is de voorziene oploop in de Verbruiksbelasting op milieugrondslag verlaagd met 110 miljoen in 1994 en 120 miljoen structureel. De resterende oploop van 130 miljoen in 1994 en 150 miljoen structureel zal worden ingevuld door een extra tariefsverhoging voor grondwater en afval.

Diverse maatregelen

De *diverse maatregelen* betreffen verschillende fiscale posten. Naast de intensivering vanaf 1996 van de maatregelen in de sfeer van de

[13] In de tabel zijn de kosten opgenomen van een structurele verlaging van het tarief eerste schijf met 0,4%-punt. In 1994 wordt dit tarief additioneel verlaagd met 0,25%-punt. Deze additionele verlaging wordt gefinancierd uit de nabetaling die het Rijk in 1994 ontvangt van de sociale fondsen in verband met de definitieve vaststelling van de verdeelsleutel inkomstenbelasting/premies volksverzekering over het jaar 1990. Dekking en kosten van deze additionele verlaging van het belastingtarief in 1994, zijn verwerkt in regel B van tabel 3.3.1.

fraudebestrijding, zal het beleid tevens gericht worden op de bestrijding van de georganiseerde criminaliteit (Wet melding ongebruikelijke transacties). Dit niet-fiscale wetsvoorstel leidt tot extra belastingopbrengsten die oplopen tot 55 miljoen in 1997. Ter financiering van de uitgavenintensivering op het terrein van de kinderopvang (zie paragraaf 3.3.4) zal de fiscale aftrekbaarheid van de kinderopvang worden aangepast. De post overig betreft onder meer de verhoging van de sigarettenaccijns per 1 januari 1993, als uitvloeisel van de EG-harmonisatie op dit punt (opbrengst 60 miljoen structureel).

3.3.6 Uitgavenontwikkeling in de sociale zekerheid en de zorgsector

Sociale Zekerheid

Tabel 3.3.5. De uitgavenontwikkeling in de sociale zekerheid ; in miljarden

	1994
Uitgaven sociale zekerheid Miljoenennota 1993	112,9
Werkloosheid	+3,5
Overige volume bijstellingen	−0,4
Uitstel maatregelen	+1,3
Nieuwe maatregelen	−0,9
Ontkoppeling	−1,2
Nominaal (lagere uitkeringen als gevolg van lagere loonontwikkeling)	−3,4
Overige nominale en technische mutaties	−2,0
Uitgaven sociale zekerheid Miljoenennota 1994	109,7

Uitgavenontwikkeling sociale zekerheid

De uitgaven in de sociale zekerheid (begrotingsgefinancierd en sociale fondsen) worden in 1994 ten opzichte van de Miljoenennota 1993 per saldo 3,2 miljard lager geraamd. Een belangrijke mutatie is het gevolg van de stijgende werkloosheid, die leidt tot 3,5 miljard hogere uitgaven (+1,2 miljard voorzieningen[14], +2,3 miljard in de sociale fondsen). Daarnaast leiden overige volumebijstellingen (gedomineerd door een meevaller van 0,6 miljard bij de Ziektewet) per saldo tot een meevaller van 0,4 miljard. In verband met het uitstel van maatregelen in de Ziektewet, de Wet Arbeidsongeschiktheid, de Nabestaandenwet en de Wet voorzieningen gehandicapten doet zich per saldo een opwaartse mutatie voor van 1,3 miljard. De regering heeft dit voorjaar besloten tot een aantal maatregelen in de sociale zekerheid (onder andere normensystematiek ABW/fraudemaatregelen/verscherping weken-eis WW[15]) die leiden tot een neerwaartse bijstelling van de uitgaven met 0,9 miljard in 1994. Tevens wordt thans voor zowel 1993 als 1994 uitgegaan van een nullijn voor de uitkeringen, terwijl in de Miljoenennota 1993 voor beide jaren nog een stijging werd geraamd. De neerwaartse mutatie van 4,6 miljard in 1994 die hieruit resulteert, is enerzijds het gevolg van een lagere ontwikkeling van de lonen en anderzijds van het kabinetsbesluit om te ontkoppelen. Een uitgebreide toelichting op de ontwikkelingen in de sociale zekerheid wordt gegeven in de Sociale Nota 1994.

Tenslotte leidt een aantal nominale en technische mutaties (zoals overboekingen en de revisie van de Nationale Rekeningen) tot een neerwaartse aanpassing van de uitgaven met 0,7 miljard.

Zorgsector

Tabel 3.3.6. De uitgavenontwikkeling 1994 in de Zorgsector ; in miljarden

	1994
Uitgaven Zorgsector Miljoenennota 1993	59,7
Overschrijding	+1,1
Maatregelen	−1,1
Nominaal/technisch	−1,1
Arbeidsmarktimpuls	+0,1
Uitgaven Zorgsector Miljoenennota 1994	58,7

[14] Deze tegenvaller slaat voor 1,1 mld neer op de rijksbegroting en voor 0,1 mld bij de gemeenten.

[15] In de zomer is besloten om naast de maatregel bij de wekeneis ook een maatregel te treffen de arbeidsverleden-eis. Deze maatregel heeft pas effect op de uitgaven vanaf 1995.

Uitgavenontwikkeling zorg

In de totale zorgsector doet zich in 1994 per saldo een neerwaartse mutatie voor van 1,0 miljard. Deze bijstelling is het saldo van overschrijdingen van 1,1 miljard, compensatie van deze overschrijdingen, een neerwaartse nominale/technische mutatie van 1,1 miljard en een ophoging van 0,1 miljard voor een arbeidsmarktimpuls.

De overschrijding van 1,1 miljard hangt voor 1,0 miljard samen met tegenvallers, waarvan 0,4 miljard bij de kosten van geneesmiddelen, 0,1 miljard bij de kosten van specialistische hulp, 0,1 miljard bij ziekenhuizen en 0,1 miljard bij tandartsen. Daarnaast is sprake van een besparingsverlies van 0,1 miljard bij hulpmiddelen.

De uitgavenverlagende maatregelen van 1,1 miljard hebben voor 0,3 miljard betrekking op medicijnen, voor 0,1 miljard op specialisten, voor 0,1 miljard op ziekenhuizen en voor 0,1 miljard bij tandartsen.

De nominale/technische mutatie van –1,1 miljard hangt grotendeels samen met het bevriezen van de salarissen in de G&G-sector in 1994 en is verder het gevolg van de neerwaarts bijgestelde prijsontwikkeling. Tenslotte wordt 0,1 miljard aan het FOZ-kader toegevoegd voor de werkgelegenheidsimpuls zorgsector. Een uitgebreide toelichting op de ontwikkelingen in de zorgsector wordt gegeven in het Financieel Overzicht Zorg 1994.

3.3.7. De collectieve-lastendruk

In tabel 3.3.7 wordt aangegeven welke mutaties zich sinds de Miljoenennota 1993 hebben voorgedaan in de raming van de collectieve-lastendruk.

Collectieve lastendruk

Tabel 3.3.7. Mutaties collectieve-lastendruk 1994; in % NNI[1]

	1994
A. Collectieve-lastendruk Miljoenennota 1993	52,9%
B. Mutaties	
– Belastingdruk	–0,6%
– Druk niet-belastingontvangsten	0,0%
– Premiedruk	+1,0%
– Effect revisie Nationale Rekeningen	–0,3%
C. Collectieve-lastendruk Miljoenennota 1994	53,0%

[1] De cijfers in de tabel worden niet beïnvloed door de AAW/AWW-operatie.

De huidige raming van de belastingdruk 1994 is ten opzichte van de raming in de Miljoenennota 1993 gedaald als gevolg van de in paragraaf 3.3.3 reeds genoemde belastingtegenvaller. De druk van de niet-belastingontvangsten is ten opzichte van de Miljoenennota 1993 vrijwel niet gewijzigd. De premiedruk is opwaarts bijgesteld als gevolg van de eveneens opwaarts bijgestelde uitgaven in verband met werkloosheid.

Het effect van de revisie van de Nationale Rekeningen betreft enerzijds het effect van het hogere nationale inkomen (dit leidt tot 0,4%-punt lagere CLD) en anderzijds een opwaartse bijstelling (met 0,1%-punt NNI) van de sociale premies. In samenhang met de revisie van de Nationale Rekeningen is de plafondwaarde uit het regeerakkoord met 0,3%-punt bijgesteld tot 53,3% NNI. Een toelichting op de effecten van de Nationale Rekeningen-revisie wordt gegeven in bijlage 17.

De ontwikkeling van de collectieve-lastendruk van 1993 op 1994 laat volgens de huidige ramingen een daling zien van 1,7%-punt NNI (van 54,7% NNI naar 53,0% NNI).

De belastingdruk daalt, gecorrigeerd voor de AAW/AWW-operatie van 32,5% in 1993 naar 31,6% in 1994. Deze daling met 0,9%-punt NNI wordt voor 0,3%-punt NNI verklaard uit een incidentele belastingmeevaller in 1993 van 1,2 miljard samenhangend met versnelde inning van belastingen.

De resterende daling wordt veroorzaakt door het feit dat de belastingontvangsten relatief gezien minder snel stijgen dan het nationale inkomen. De dalende winstinkomens over de periode 1992-1993 leiden in 1994 tot lagere inkomsten bij de winstafhankelijke belastingen. Daarnaast leidt het herstel van de winsten in 1994 voor een deel pas in 1995 tot hogere belastinginkomsten.

De premiedruk, gecorrigeerd voor de AAW/AWW-operatie, daalt tussen 1993 en 1994 van 20,8% NNI naar 20,2% NNI. Deze dalende premiedruk is de resultante van vrijwel constante premie-ontvangsten en een neerwaarts noemereffect van 0,7%-punt NNI. Bij de premiestelling is rekening gehouden met de gefaseerde vermogensinhaal van de ultimo 1993 verwachte tekorten bij de AWBZ en het AWf (zie ook bijlage 8.3 van de Sociale Nota 1994).

De druk van de niet-belastingontvangsten met een collectieve-lastenkarakter daalt van 1,3% NNI in 1993 naar 1,2% NNI in 1994. Deze daling hangt volledig samen met de stijging van het nationale inkomen. De ontvangsten in guldens blijven vrijwel constant.

4. De collectieve sector en de rijksbegroting in meerjarig perspectief

4.1. Inleiding

Totaalbeeld rijksfinanciën en collectieve sector

In dit hoofdstuk worden vanuit verschillende invalshoeken analyses gepresenteerd van de rijks- en collectieve financiën. Eerst staan de ontwikkelingen ten opzichte van de ramingen aan het begin van deze kabinetsperiode centraal[1]. Zo biedt paragraaf 4.2 inzicht in de uitgavenontwikkeling en de bereikte uitgavenbeheersing in de collectieve sector. In paragraaf 4.3 wordt meer uitvoerig een blik gericht op de mutaties op de rijksbegroting. Vervolgens wordt de ontwikkeling van de rijks- en collectieve financiën in een meerjarig perspectief (1979–1998) geplaatst. Eerst wordt in paragraaf 4.4 de reële uitgavenontwikkeling van de collectieve sector geanalyseerd. In paragraaf 4.5 komt de ontwikkeling van de investeringen in de collectieve sector aan de orde. In de laatste twee paragrafen worden de rijksfinanciën vanuit een economische invalshoek geanalyseerd. De financiën van de overige publiekrechtelijke lichamen zijn in dit hoofdstuk alleen aan de orde, waar dit in het kader van de gegeven analyse relevant is.

Voorafgaande aan deze analyses, wordt in onderstaande tabel 4.1.1 een beeld gegeven van de meerjarencijfers voor de jaren 1995–1998[2]. Gewezen wordt op het technische karakter van deze cijfers. Naar huidige inzichten zal het financieringstekort van het Rijk dalen naar 3,2% NNI in 1998. Bij de collectieve-lastendruk treedt eveneens een daling op.

Tabel 4.1.1. Resulterend totaalbeeld rijksfinanciën en collectieve sector; in miljarden, resp. in % NNI

	1994	1995	1996	1997	1998
– Uitgaven	198,7	200,5	205,6	212,3	220,9
– Niet-belastingontvangsten	31,5	28,6	26,6	26,9	27,3
– Belastingen	146,0	148,9	155,6	163,8	172,4
– Derdenrekening	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
– Feitelijk financieringstekort Rijk	21,2	23,0	23,3	21,7	21,3
– Genormeerd financieringstekort	20,6	21,9	22,3	20,6	20,2
Idem, in % NNI	3,9%	4,0%	3,9%	3,5%	3,2%
– Collectieve-lastendruk[1]	53,0%	52,6%	52,2%	51,9%	51,7%
– Rijksuitgavenquote	38,2%	37,1%	36,5%	35,9%	35,4%
– Collectieve-uitgavenquote[2]	66,6%	65,4%	64,3%	63,3%	62,6%
– EMU-tekort in % BBP	3,6%	3,2%	2,8%	2,3%	2,1%
– Overheidsschuldquote in % BBP[3]	81,6%	82,1%	82,1%	81,2%	79,9%
– Reële groei netto rijksuitgaven	–0,4%	0,5%	0,3%	0,6%	0,8%
– Reële groei bruto rijksuitgaven	–1,7%	–0,1%	0,1%	0,1%	0,4%
– Reële groei netto collectieve uitgaven[4]	–1,2%	0,2%	0,2%	0,6%	0,8%
– Reële groei bruto collectieve uitgaven[4]	–1,9%	–0,2%	0,1%	0,3%	0,6%

[1] De plafondwaarde, die is aangepast voor de Nationale Rekeningen-revisie bedraagt 53,3%.
[2] De collectieve-uitgavenquote heeft betrekking op de uitgaven van het Rijk, de overige publiekrechtelijke lichamen en de sociale fondsen. Aangezien geen meerjarencijfers voor de overige publiekrechtelijke lichamen voorhanden zijn berusten de cijfers vanaf 1995 op een technische extrapolatie.
[3] Voor een toelichting op de ontwikkeling van de overheidsschuldquote zie paragraaf 2.2.6.
[4] De reële groei van de collectieve uitgaven (bruto en netto) wordt berekend over de uitgaven van het Rijk en de sociale fondsen. De ontwikkeling van de uitgaven van de overige publiekrechtelijke lichamen is hier dus niet in meegenomen (zie voor een toelichting op de berekening van de reële groeicijfers bijlage 16.8).

[1] Deze ramingen zijn verwerkt in de Startbrief (Kamerstukken II, vergaderjaar 1989–1990, 21 378, nr. 1). De Startbrief bevat de budgettaire vertaling van het regeerakkoord 1989.
[2] De meerjarencijfers voor het Rijk en de sociale fondsen zijn wat betreft de macro-economische factoren gebaseerd op het behoedzame scenario van het Centraal Planbureau uit het Centraal Economisch Plan 1993.

4.2. De uitgavenontwikkeling in de collectieve sector ten opzichte van de Startbrief

Deze paragraaf bevat een analyse van de uitgavenontwikkeling in de collectieve sector ten opzichte van de ramingen aan het begin van deze kabinetsperiode (Startbrief). De bedoeling van deze analyse is een beeld te schetsen van de opgetreden uitgavenmutaties en de bereikte uitgavenbeheersing.

Uitgavenontwikkeling ten opzichte van Startbrief

De uitgaven van de collectieve sector zijn ingedeeld in de sectoren rijksbegroting in enge zin, sociale zekerheid en zorg. De mutaties worden onderscheiden in nominale mutaties, mutaties in de volumesfeer en technische en overige mutaties. Wat betreft de nominale mutaties is van belang dat daarin alle mutaties in de sfeer van de arbeidsvoorwaarden en de koppeling uitkeringen zijn opgenomen en dus bijvoorbeeld ook de lagere uitgaven als gevolg van de nullijn in 1994. De bedragen voor de sociale zekerheid en de zorgsector komen overeen met de cijfers uit de Sociale Nota 1994[3] respectievelijk het Financieel Overzicht Zorg 1994[4].

Rijksbegroting in enge zin

Tabel 4.2.1 geeft allereerst het beeld voor de rijksbegroting in enge zin.

Uitgavenontwikkeling rijksbegroting (in enge zin)

Tabel 4.2.1. De uitgavenontwikkeling van de rijksbegroting in enge zin in 1994 ten opzichte van de Startbrief[1]; in miljarden

	1994
A. Stand Startbrief	147,4
B. Nominale mutaties	+3,3
C. Volumemutaties	–11,4
(w.v. generale ombuigingen)	(–18,0)
(w.v. overige tekortbeperkende maatregelen)	(–5,2)
(w.v. overige volumemutaties)	(+11,8)
D. Technische en overige mutaties[2]	+1,7
E. Stand Miljoenennota 1994	141,0

[1] De cijfers hebben betrekking op het saldo van uitgaven op de rijksbegroting (incl. debudgetteringen en excl. uitgaven voor sociale zekerheid en zorg) en de niet-belastingontvangsten (excl. aardgasbaten).
[2] Betreft met name de overheveling van de WABM naar de belastingen en de overheveling van AAW-voorzieningen naar het Gemeentefonds.

De *nominale mutaties* hangen voor een belangrijk deel samen met de per saldo hogere loon- en prijsontwikkeling dan verwerkt in de Startbrief. De *volumemutaties* worden gedomineerd door de ombuigingen. Naast de ombuigingen zijn ook overige tekortbeperkende maatregelen getroffen (incidentele niet-belastingontvangsten). Het restant, in casu het saldo van mee- en tegenvallers en beleidsmatige mutaties, bestaat voornamelijk uit macro-economische tegenvallers (bijvoorbeeld rente ad 3,4 miljard) en een aantal generale beleidsintensiveringen. In paragraaf 4.3 wordt uitvoeriger ingegaan op de ontwikkelingen op de totale rijksbegroting sinds de Startbrief.

[3] Kamerstukken II, vergaderjaar 1993–1994, 23 402, nrs. 1–2.
[4] Kamerstukken II, vergaderjaar 1993–1994, 23 407, nrs. 1–2.

Sociale zekerheid

In tabel 4.2.2 wordt het beeld voor de sociale-zekerheidssector ten opzichte van de Startbrief geschetst.

Uitgavenontwikkeling sociale zekerheid

Tabel 4.2.2. De uitgavenontwikkeling in de sociale zekerheid in 1994 ten opzichte van de Startbrief[1]; in miljarden

	1994
A. Stand Startbrief	108,6
B. Nominale mutaties	–0,8
C. Volumemutaties	+3,5
(w.v. ombuigingen)	(–4,2)
(w.v. overige volumemutaties)	(+7,7)
D. Technische en overige mutaties[2]	–1,6
E. Stand Miljoenennota 1994	109,7

[1] Inclusief aandeel rijksbegroting.
[2] Betreft met name de verschuiving van lasten voor ziekteverzuim naar werkgevers en de overheveling van AAW-voorzieningen naar het Gemeentefonds en de AWBZ.

De *mutatie in de nominale sfeer* wordt mede veroorzaakt door het op nul stellen van de stijging van de uitkeringen in 1993 en 1994. In de Startbrief is uitgegaan van koppeling aan de loonontwikkeling in de marktsector. Deze werd in de Startbrief cumulatief geraamd op 11,6%. De *mutatie in de volumesfeer* wordt hoofdzakelijk bepaald door tegenvallende ontwikkelingen op het gebied van de arbeidsongeschiktheid, ziekteverzuim en de werkloosheid. De ombuigingen van 4,2 miljard, die daar tegenover staan, betreffen met name het beleidspakket ter reductie van het beroep op arbeidsongeschiktheidsregelingen.

Zorgsector

Tabel 4.2.3 geeft een overzicht van de uitgavenontwikkeling in de zorgsector ten opzichte van de Startbrief.

Uitgavenontwikkeling zorg

Tabel 4.2.3. De uitgavenontwikkeling van de zorgsector in 1994 ten opzichte van de Startbrief[1]; in miljarden

	1994
A. Stand Startbrief	54,1
B. Nominale mutaties	+3,6
C. Volumemutaties	–0,3
(w.v. ombuigingen)	(–2,8)
(w.v. overige volumemutaties)	(+2,5)
D. Technische en overige mutaties[2]	+1,3
E. Stand Miljoenennota 1994	58,7

[1] De cijfers in deze tabel hebben betrekking op de uitgaven van de totale zorgsector. Het gaat derhalve zowel om het collectief als het via private middelen gefinancierde deel van de zorgsector.
[2] Betreft met name uitgavenverhogingen van de Academische Ziekenhuizen en de overheveling van AAW-voorzieningen naar de AWBZ.

Ten opzichte van de Startbrief zijn de uitgaven in de zorgsector als gevolg van *nominale factoren* met ongeveer 3,6 miljard gestegen. De oorzaak van deze uitgavenstijging is zowel gelegen in de loon- als in de prijssfeer. In de *volumesfeer* hebben zich aanzienlijke uitgavenoverschrijdingen voorgedaan. Daarbij gaat het vooral om overschrijdingen in de sfeer van de geneesmiddelen, de specialisten, tandartsen en extra uitgaven in het kader van het Beleidskader Arbeidsmarkt Zorgsector. Tegenover deze uitgavenoverschrijdingen staat een aanzienlijk bedrag uitgavenbeperkende maatregelen (inclusief maatregelen uit de Tussenbalans). Per saldo is sprake van een uitgavendaling in de volumesfeer.

Samenvattend

Per saldo lagere uitgaven als gevolg van forse ombuigingen

Ten opzichte van de raming bij de Startbrief bedraagt het totaal van de uitgavenverhogingen in de volumesfeer op de rijksbegroting (in enge zin, bij de sociale zekerheid en de zorg circa 22 miljard in 1994. Daarentegen heeft de regering voor in totaal circa 30 miljard ombuigingen (inclusief ruim 5 miljard overige tekortbeperkende maatregelen) in deze sectoren getroffen. Deze ombuigingen dienen ook in samenhang te worden gezien met de forse belastingtegenvallers. De uitgavenstijging als gevolg van nominale factoren is relatief beperkt gebleven. Al met al vertonen de uitgaven in deze kabinetsperiode een beheerste ontwikkeling.

4.3. Nadere analyse van de ontwikkeling van de rijksbegroting ten opzichte van de Startbrief

In deze paragraaf wordt meer uitvoerig een blik gericht op de mutaties op de rijksbegroting sinds de Startbrief.

Het totale budgettaire beeld ten opzichte van de Startbrief

Financieringstekort 1994 conform Startbrief en Miljoenennota 1994

Volgens de huidige inzichten komt het financieringstekort van het Rijk in 1994 uit op 3,9% NNI. Ten tijde van de Startbrief werd voor 1994 een financieringstekort van 3¾% NNI geraamd, hetgeen ½%-punt NNI boven de doelstelling uit het regeerakkoord lag. Hoewel deze ramingen voor het financieringstekort slechts weinig uiteenlopen, laten de hierachter schuilgaande uitgaven- en ontvangstenramingen substantiële mutaties zien. Tabel 4.3.1 brengt deze ontwikkelingen in beeld. Uit de tabel blijkt dat op de rijksbegroting tegenover tekortverhogende mutaties van 30,2 miljard en intensiveringen van 4,0 miljard een pakket aan tekortbeperkende maatregelen van in totaal 33,1 miljard staat. De tabel geeft daarmee een beeld van de forse inspanningen die de regering heeft geleverd om de tekortverhogende invloed van de verschillende na de Startbrief opgetreden tegenvallers te pareren.

Tabel 4.3.1. Het financieringstekort 1994 t.o.v. de Startbrief; in miljarden resp. % NNI; + = tekortverhogend

	1994 mld gld	(% NNI)
A. Financieringstekort 1994 ten tijde van de Startbrief	**19,7**	**(3¾%)**
B. Mutaties		
Belastingtegenvaller	+20,3	
Meevaller aardgasbaten	–0,8	
Uitgaven en niet-belastingontvangsten	+6,6	
(w.v. mee- en tegenvallers)	(+6,8)	
(w.v. overige beleidsmatige mutaties)	(–0,2)	
Nominale uitgavenmutaties	+4,1	
Subtotaal	**+30,2**	
C. Beleidsintensiveringen	**+4,0**	
D. Tekortbeperkende maatregelen		
Uitgaven en niet-belastingontvangsten	–25,5	
(w.v. generale ombuigingen)[1]	(–18,9)	
(w.v. overige tekortbeperkende maatregelen)[2]	(–6,6)	
Belastingen	–7,6	
Subtotaal	**–33,1**	
E. Technische en overige mutaties	**–0,2**	
F. Financieringstekort 1994 Miljoenennota 1994	**20,6**	**(3,9%)**

[1] Inclusief debudgetteringen. Het bedrag aan maatregelen komt niet overeen met het bedrag uit tabel 4.2.1, omdat in deze tabel gekeken wordt naar het totaal van de rijksbegroting inclusief uitgaven op de rijksbegroting ten behoeve van sociale zekerheid en zorg.
[2] Inclusief verlaging van de rijksbijdrage AAW/AWW, die geïsoleerd beschouwd tot lastenverzwaring heeft geleid.

Belastingtegenvaller

Belastingtegenvaller 20,3 miljard

Bovenop de structurele belastingtegenvallers uit het begin van de kabinetsperiode (met name bij de inkomsten- en vennootschapsbelasting) komen de gevolgen van de zwakke conjunctuur in latere jaren. Deze manifesteert zich vooral bij de loonbelasting, de omzetbelasting en de vennootschapsbelasting. Daarbij kan nog worden aangetekend dat bij een nominale ontwikkeling, zoals in 1989 geraamd door het Centraal Planbureau, de tegenvaller nog groter zou zijn uitgevallen.

Aardgasbaten

Meevaller aardgasbaten 0,8 miljard

De aardgasbaten vallen 0,8 miljard mee als gevolg van een beduidend hogere afzet. Deze hogere afzet is hoofdzakelijk het gevolg van een hoger exportvolume. De dollarkoers komt naar verwachting hoger uit dan geraamd in de Startbrief (f 2,00 versus f 1,78), de olieprijs daarentegen lager ($ 18 versus $ 21).

Uitgaven en niet-belastingontvangsten (excl. gasbaten en nominaal)

Tegenvallers bij de uitgaven 6,8 miljard

– Saldo mee- en tegenvallers
Bij de uitgaven en niet-belastingontvangsten doet zich per saldo een tegenvaller voor van 6,8 miljard.

Tabel 4.3.2. Mee- en tegenvallers uitgaven en niet-belastingontvangsten t.o.v. de Startbrief; in miljarden, + = tekortverhogend

	1994	
Macro		
Rente Nationale Schuld	+3,4	
Rente VROM	+0,6	
Rente-effect VAW[1]	+0,2	
EG-afdrachten	+0,7	
Werkloosheid	+0,9	
Winstafdracht DNB[2]	–0,6	
Ontwikkelingssamenwerking	–0,2	
Subtotaal macro		+5,0
Niet-macro		
Studiefinanciering	+0,5	
Leerlingenaantallen	+0,6	
Asielzoekers[3]	+0,5	
Wachtgelden	+0,3	
Invorderingsrente	+0,2	
WIR	+0,2	
Volume ABW	–0,7	
Toeslagenwet en IOAW	–0,3	
Overig	+0,5	
Subtotaal niet macro		+1,8
Totaal		+6,8

[1] Dit betreft het saldo van 0,7 miljard lagere rente-uitgaven Nationale Schuld en 0,5 miljard lagere rente-ontvangsten VROM.
[2] Grotendeels veroorzaakt door hogere rente-ontvangsten voor De Nederlandsche Bank uit hoofde van de goudverkopen in 1992.
[3] Alleen de directe kosten.

Waarvan 5,0 miljard macro

Tabel 4.3.2 laat zien dat het overgrote deel van de totale tegenvaller het gevolg is van een andere macro-economische ontwikkeling dan in de Startbrief werd voorzien. Daarbij gaat het vooral om een hoger dan geraamde rentevoet (o.a. ten gevolge van de Duitse eenwording) en de tegenvallende werkloosheid. Ook de EG-afdrachten komen hoger uit (niet optreden van voorziene meevaller landbouwuitgaven, communautaire beleidsintensiveringen, onder meer ten behoeve van Oost-Europa). Bij de

uitgaven die niet zijn gekoppeld aan macro-economische factoren, doet zich per saldo een beperkte tegenvaller voor. De belangrijkste tegenvallers hebben betrekking op de studiefinanciering, hogere leerlingenaantallen en asielzoekers.

– Overige beleidsmatige mutaties
Het saldo «overige beleidsmatige mutaties» is het saldo van specifiek gecompenseerde beleidsintensiveringen enerzijds en specifiek aangebrachte compensatie voor intensiveringen en tegenvallers anderzijds.

Nominale mutaties

Nominale mutaties 4,1 miljard

In tabel 4.3.3 staan de nominale mutaties uitgesplitst. Hierbij is geen onderscheid gemaakt tussen mee- en tegenvallers en beleidsmatige mutaties. Het betreft derhalve een saldo van macro-economische ontwikkelingen en beleidsmatige keuzes.

Tabel 4.3.3. Nominale mutaties t.o.v. de Startbrief; in miljarden; + = tekortverhogend

	1994
Loonbijstelling	+1,7
Prijsbijstelling	+1,5
Nominale bijstelling Gemeente- en Provinciefonds	+0,6
Indexering Wet Studiefinanciering	+0,4
Indexering AKW	–0,1
Koppeling uitkeringen	0,0
Totaal nominale mutaties	+4,1

De mutatie uit hoofde van de nominale ontwikkeling bedraagt per saldo 4,1 miljard. De hogere uitgaven voor de loonbijstelling zijn niet zozeer het gevolg van de ontwikkeling van arbeidsvoorwaarden collectieve sector als wel van andere factoren (ABP-complex, premie-ontwikkeling). De prijsbijstelling komt 1,5 miljard hoger uit door een licht hogere inflatie dan geraamd in de Startbrief. De post koppeling uitkeringen komt per saldo niet hoger uit dan geraamd in de Startbrief; tegenover verhogingen in 1990, 1991 en 1992 als gevolg van een hoger koppelingspercentage staan verlagingen als gevolg van de nullijn in 1993 en 1994.

Generale beleidsintensiveringen

4,0 miljard extra uitgaven

In tabel 4.3.4 staan de belangrijkste generale beleidsintensiveringen vermeld, waartoe na de Startbrief is besloten. De in tabel 4.3.4 opgenomen intensiveringen zijn derhalve additioneel ten opzichte van de beleidsintensiveringen in de Startbrief. Voor een overzicht van de intensiveringen uit de Startbrief wordt verwezen naar Miljoenennota 1991, paragraaf 4.3.2.

Tabel 4.3.4. Generale beleidsintensiveringen 1994 op de rijksbegroting t.o.v. de Startbrief; in miljarden

	1994
Investeringen	1,7
Interne veiligheid	0,6
Internationaal beleid	0,3
Salarissen onderwijspersoneel	0,3
Bestuursakkoord gemeenten en provincies	0,2
Overig	0,9
Totaal	4,0

De grootste beleidsintensiveringen hebben betrekking op investeringen in het kader van het Structuurschema Verkeer en Vervoer (0,8 miljard), de investeringsimpuls (0,6 miljard) en overige investeringen in de fysieke infrastructuur (0,3 miljard). Deze investeringen komen voor een groot deel ten gunste van de infrastructuur voor het openbaar vervoer. Onder de post interne veiligheid zijn, naast de additionele uitgaven voor cellen (0,3 miljard), ook uitgavenverhogingen voor de politie en de rechterlijke macht opgenomen.

Maatregelen

– Uitgaven en niet-belastingontvangsten
In tabel 4.3.5 worden de belangrijkste tekortbeperkende maatregelen op een rij gezet.

Ombuigingen 18,9 miljard

Tabel 4.3.5. Generale ombuigingen en overige tekortbeperkende maatregelen rijksbegroting t.o.v. Startbrief[1]; in miljarden

	1994
A. Generale ombuigingen	
Subsidies	4,1
Defensie[2]	1,3
(Grote) efficiency	1,0
Ontwikkelingssamenwerking[3]	0,9
Ziekteverzuim	0,4
Decentralisatie	0,4
Sociale zekerheid	0,3
Overig	9,3
Evenredig aandeel GF/PF	1,1
Subtotaal	18,9
B. Overige tekortbeperkende maatregelen	
Incidentele niet-belastingontvangsten	5,2
Verlaging rijksbijdrage AAW/AWW[4]	1,4
Subtotaal	6,6
C. Totaal	25,5

[1] Inclusief eventuele reeds opgetreden besparingsverliezen.
[2] Exclusief het aandeel van Defensie in overige generale ombuigingen en ziekteverzuim. Inclusief deze ombuigingen bedraagt het ombuigingstotaal voor Defensie 2,8 mld.
[3] Inclusief afschaffing kapitaalmarktmiddelen.
[4] De verlaging van de rijksbijdrage AAW/AWW heeft, geïsoleerd beschouwd, tot lastenverzwaring geleid.

De belangrijkste van deze generale ombuigingen en overige tekortbeperkende maatregelen zijn getroffen in het kader van de Tussenbalans[5] en de Voorjaarsnota 1993. Uit de tabel blijkt dat een belangrijk deel van de generale ombuigingen is gebaseerd op een gerichte prioriteitenstelling (bijvoorbeeld subsidies, defensie, efficiency en decentralisatie). De categorie «overig», die ongeveer de helft van het totale bedrag aan generale ombuigingen omvat, bestaat uit ombuigingen die proportioneel over de hoofdstukken zijn verdeeld, ombuigingen die verdeeld zijn naar rato van de uitdeling uit de prijsbijstelling en een beperkte restcategorie. De incidentele niet-belastingontvangsten (niet behorend tot de collectieve lastendruk) worden toegelicht in paragraaf 3.3.3 van deze Miljoenennota.

Overige tekortbeperkende maatregelen 6,6 miljard

Belastingmaatregelen

Tabel 4.3.6 geeft een overzicht van de fiscale maatregelen die de regering heeft getroffen sinds de Startbrief. Een groot deel van deze maatregelen vloeit voort uit de Tussenbalans (brandstofaccijnzen en motorrijtuigenbelasting, huurwaardeforfait, tabaksaccijns en milieubelasting). Naast deze belastingverhogingen, welke mede samenhangen

Fiscale maatregelen per saldo 7,6 miljard

[5] Kamerstukken II, vergaderjaar 1990–1991, 21 998, nr. 2.

met beleidsdoelstellingen op het gebied van milieu en volkshuisvesting, heeft de regering met het oog op stimulering van de arbeidsparticipatie en het inkomensbeleid ook lastenverlichtingen aangebracht (verhoging belastingvrije som, vergroting arbeidskostenforfait, verlaging tarief eerste schijf). Verder is de inflatiecorrectie op de schijven in de LB/IB een aantal jaren beperkt. Daarnaast is de regering, ondanks de precaire budgettaire situatie, erin geslaagd om, met het oog op een lagere inflatie en inflatieverwachtingen, de BTW-verlaging (welke reeds was opgenomen in de Startbrief) voor 1%-punt doorgang te laten vinden.

Tabel 4.3.6. Belastingmaatregelen t.o.v. de Startbrief; in miljarden

	1994
A. Verhogingen	
Beperking inflatiecorrectie	4,1
Brandstofaccijnzen en motorrijtuigenbelasting[1]	3,3
Milieubelasting (WABM)	1,1
Fraudebestrijding[2]	1,1
Tabaksaccijns	0,9
Huurwaardeforfait	0,7
Beperking voorgenomen BTW-verlaging	0,5
Omzetting BVB in BPM	0,4
B. Verlagingen	
Belastingvrije som	–2,1
Arbeidskostenforfait	–1,1
Verlaging tarief eerste schijf	–0,9
R&D-faciliteit	–0,2
Saldo overige maatregelen	–0,2
C. Totaal[3]	7,6

[1] Inclusief weglek reiskostenforfait en compensatie wegvervoer.
[2] Inclusief verscherping voorlopige aanslagregeling.
[3] De belastingtegenvaller bedraagt in deze periode 20,3 miljard (zie tabel 4.3.1).

Samenvattend

Samenvattend: omvangrijke tegenvallers, forse maatregelen

De in de huidige kabinetsperiode opgetreden substantiële tegenvallers op de rijksbegroting (met name bij de belastingontvangsten) zijn gecompenseerd door een fors pakket maatregelen. Dit pakket van in totaal 33,1 miljard bestaat voor circa driekwart uit maatregelen op het gebied van de uitgaven en niet-belastingontvangsten en voor een kwart uit fiscale maatregelen. Het pakket heeft niet alleen compensatie geboden voor de (belasting)tegenvallers, maar daarnaast ook de ruimte geschapen voor een aantal beleidsintensiveringen (bijvoorbeeld verkeer en vervoer, veiligheid).

4.4. Reële groei rijksbegroting en sociale fondsen 1979–1998

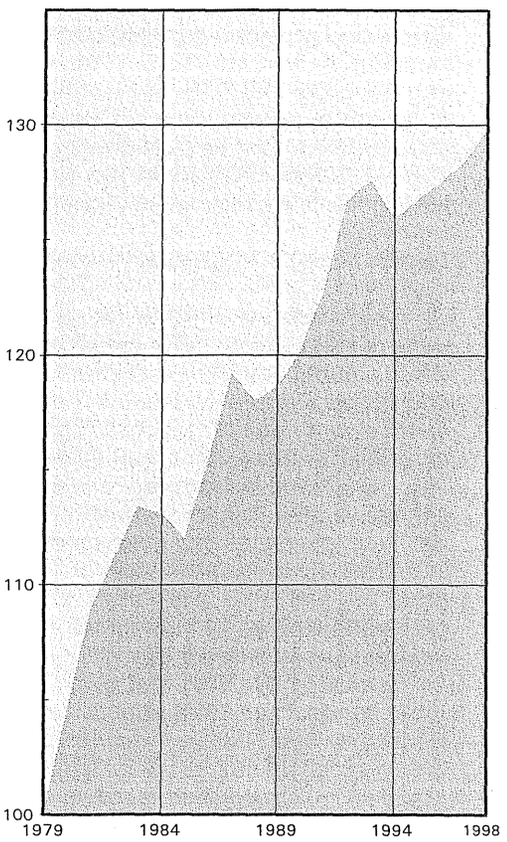
Reële groei van de uitgaven

In deze paragraaf wordt een analyse gepresenteerd van de reële ontwikkeling van de netto uitgaven van het Rijk en de sociale fondsen[6] in de periode 1979–1998. Uit deze analyse wordt duidelijk bij welke beleidsterreinen de reële-uitgavengroei is neergeslagen. Bovendien zal een vergelijking met de reële economische groei worden gemaakt, waardoor inzicht wordt verkregen in de ontwikkeling van de uitgavenquote. Voor de netto uitgaven van het Rijk en de sociale fondsen te zamen zal in deze paragraaf de term netto collectieve uitgaven worden gehanteerd. Voor de berekening van de reële groei is gedefleerd met de prijsontwikkeling van het bruto binnenlands produkt (BBP).

[6] De *netto rijksuitgaven* betreffen de bruto uitgaven van het Rijk minus de niet-belastingontvangsten. De *bruto rijksuitgaven* zijn inclusief debudgetteringen. De *niet-belastingontvangsten van het Rijk* zijn exclusief aardgasbaten, milieuheffingen en incidentele ontvangsten zoals verkoop van staatsdeelnemingen en vervroegde aflossingen van woningwetleningen. De *uitgaven van de sociale fondsen* betreffen zowel de sociale-zekerheidsfondsen als de fondsen in de zorgsector. De netto rijksuitgaven zijn op kasbasis, de uitgaven van de sociale fondsen zijn op transactiebasis.

Grafiek 4.4.1 geeft de reële ontwikkeling van de netto collectieve uitgaven weer.

Grafiek 4.4.1. Reële ontwikkeling van de netto collectieve uitgaven; indexcijfers, 1979 = 100

Uit de grafiek blijkt dat de netto collectieve uitgaven in vrijwel alle jaren zijn opgelopen. Over de gehele periode 1979–1998 bedraagt de reële groei bijna 30% (gemiddeld circa 1½% per jaar). In 1994 is sprake van een reële daling van de netto collectieve uitgaven.

In tabel 4.4.1 wordt de gemiddelde reële groei per jaar voor een aantal subperiodes gepresenteerd[7].

Tabel 4.4.1. Reële groei van de netto collectieve uitgaven; gemiddelde groei per jaar[1]

	1979–1984	1984–1989	1989–1994	1994–1998
Collectieve sector	2,7%	1,0%	1,2%	0,5%
Rijk	3,9%	0,6%	0,2%	0,6%
Sociale fondsen	0,8%	1,7%	2,6%	0,3%
(fondsen sociale zekerheid)	(0,2%)	(1,4%)	(1,5%)	(–0,7%)
(fondsen zorgsector)	(2,4%)	(2,4%)	(4,8%)	(2,1%)

[1] De cijfers voor het Rijk hebben betrekking op de gehele rijksbegroting. De uitgaven van de sociale fondsen betreffen de uitgaven van de sociale-zekerheidsfondsen en de fondsen in de zorgsector. Deze indeling sluit niet aan bij de verdeling die gehanteerd wordt in het kader van de budgetdiscipline (rijksbegroting in enge zin, sociale zekerheid (incl. rijksbegrotingsdeel), zorgsector (incl. het via de rijksbegroting en het particulier gefinancierde deel) en arbeidsvoorwaarden collectieve sector).

[7] Ten behoeve van de vergelijkbaarheid in de tijd, zijn de *rijksuitgaven* in alle jaren exclusief rijksbijdragen aan de sociale fondsen en exclusief de kinderbijslag. De rijksuitgaven zijn bovendien in alle jaren inclusief de WWV, de gezinshulp en de gezinsverzorging, die alle drie in de jaren '80 van de rijksbegroting zijn overgeheveld naar de sociale fondsen. De *uitgaven van de sociale fondsen* zijn in alle jaren inclusief de kinderbijslag, exclusief WWV, gezinshulp en gezinsverzorging en exclusief de brutering «Oort».

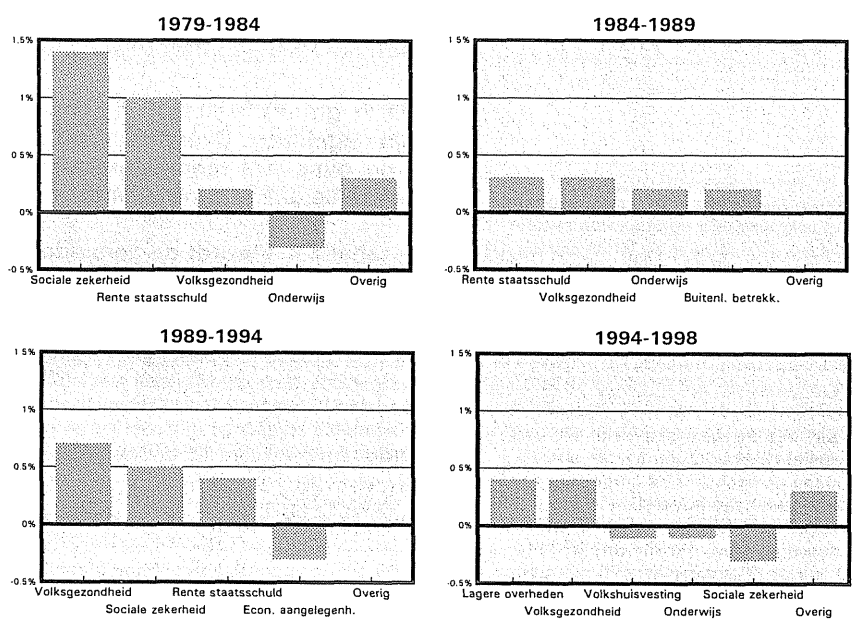
Gemiddeld groeiden de netto uitgaven van de collectieve sector het sterkst in de periode 1979–1984, namelijk met 2,7% per jaar, terwijl de uitgavengroei met 0,5% per jaar het laagst is in de periode 1994–1998. In de eerste subperiode werd de groei van de netto collectieve uitgaven gedomineerd door de ontwikkeling van de rijksuitgaven. In de perioden 1984–1989 en 1989–1994 zijn de uitgaven van de sociale fondsen de belangrijkste oorzaak van de groei.

Verklaring reële uitgavenontwikkeling per periode

Uitsplitsing van de reële groei naar categorieën

De functionele classificatie van de overheidsuitgaven vormt de basis voor de verklaring van de reële ontwikkeling van de netto collectieve uitgaven in het vervolg van deze paragraaf[8]. Onderstaande grafiek 4.4.2 geeft per periode de uitgavencategorieën met het grootste (positieve of negatieve) aandeel in de gemiddelde jaarlijkse totale reële uitgavengroei weer[9]. In de grafiek worden dus alleen de belangrijkste componenten van de totale uitgavengroei weergegeven, om zo deze totale groei te verklaren. Dit aandeel is afhankelijk van twee factoren, namelijk de procentuele groei van de uitgavencategorie zelf en het aandeel van deze uitgavencategorie in het totaal van de netto collectieve uitgaven. Een categorie met een groot aandeel in de totale uitgaven, maar zonder een opvallend hoge procentuele groei, kan een groot aandeel in de totale uitgavengroei hebben. Een voorbeeld daarvan zijn de sociale-zekerheidsuitgaven, die in de periode 1979–1984 met gemiddeld 3½% groeiden, maar een relatief groot aandeel van 1,4%-punt in de totale netto-uitgavengroei hebben. Anderzijds komt het voor dat een categorie procentueel gezien erg snel groeit, maar slechts een klein aandeel in de totale uitgaven heeft, en daardoor ook geen groot aandeel heeft in de totale groei. De uitgaven voor milieu en natuur in de periode 1979–1984 zijn daarvan een voorbeeld: in deze periode groeide deze uitgavenpost gemiddeld met bijna 20%, terwijl het aandeel van deze uitgaven in de groei van de netto collectieve uitgaven verwaarloosbaar klein is.

Grafiek 4.4.2. De belangrijkste onderdelen van de reële ontwikkeling van de netto collectieve uitgaven; in procentpunten van de totale groei

[8] De functionele classificatie van de rijksuitgaven wordt gepresenteerd in bijlage 14 van deze Miljoenennota. De uitgaven van de sociale fondsen zijn in deze paragraaf toegedeeld naar de uitgavencategorieën sociale zekerheid en volksgezondheid. Deze categorieën bevatten derhalve zowel de uitgaven van deze sectoren die gefinancierd worden via de rijksbegroting als die waarvan de financiering via de sociale fondsen loopt. Deze categorieën komen in grote lijnen, maar niet volledig, overeen met de indeling zoals gehanteerd in de Sociale Nota en het Financieel Overzicht Zorg; de indeling in deze nota's is relevant voor de budgetdiscipline.

[9] In grafiek 4.4.2 worden voor alle subperiodes 5 uitgavencategorieën (inclusief een post overige) gepresenteerd, behalve voor de periode 1994–1998, waar vanwege een identieke groei bij een tweetal categorieën, 6 categorieën worden gepresenteerd.

De periode 1979–1984

Reële groei 1979 – 1984: gemiddeld 2,7% per jaar

In de eerste periode wordt de netto-uitgavengroei van 2,7% voor ruim de helft bepaald door de *sociale zekerheid.* Dit weerspiegelt de groei van het aantal werkloosheidsuitkeringen, dat in deze periode verdrievoudigde tot 658.000. De tweede categorie met een groot aandeel in de netto-uitgavengroei is *de rente op de staatsschuld.* Als gevolg van de omvangrijke financieringstekorten in die jaren, liep de staatsschuld op van 84 miljard in 1979 tot 203 miljard in 1984. Doordat bovendien de gemiddelde rentevoet op de staatsschuld opliep als gevolg van de zeer hoge kapitaalmarktrente, deed zich van 1979 op 1984 een verdrievoudiging van de rente-uitgaven voor. De *volksgezondheidsuitgaven* groeiden in deze periode met 0,2%-punt, met name als gevolg van de nominale ontwikkeling, die in de volksgezondheid vaak hoger ligt dan de nominale ontwikkeling van het BBP. De reële uitgaven aan *onderwijs* zijn in de jaren 1979–1984 gedaald. Een belangrijke oorzaak hiervan vormen de ombuigingsoperaties en de algemene salarismaatregelen van begin jaren '80, die vanwege het grote aandeel in de totale rijksuitgaven en in de personeelsuitgaven, sterk doorwerkten in het onderwijs.

De periode 1984–1989

Reële groei 1984 – 1989: gemiddeld 1,0% per jaar

De reële groei van 1,0% per jaar in de periode 1984–1989 werd in de eerste plaats veroorzaakt door de *rente op de staatsschuld* (0,3%-punt). Weliswaar daalden in deze periode zowel de gemiddelde rentevoet op de staatsschuld (met 1½%-punt) als het financieringstekort (met 7½ miljard gulden of 3% BBP), maar de staatsschuld liep nog altijd met 90 miljard op. In de tweede plaats is de groei van de *volksgezondheidsuitgaven* een belangrijke verklaring. Deze uitgaven groeiden enerzijds als gevolg van de hogere nominale ontwikkeling in de volksgezondheid. Anderzijds hangt deze uitgavengroei samen met de stelselherziening in 1989 («Dekker»), waarbij de gezinsverzorging en de psychiatrische hulp werden overgeheveld naar de AWBZ. Doordat een deel van deze voorzieningen voorheen particulier werd gefinancierd, heeft deze overheveling geleid tot een stijging van de netto collectieve uitgaven. Daar staat tegenover dat door de opheffing van de vrijwillige ziekenfondsverzekering in 1986, het collectief gefinancierde deel van de volksgezondheid is afgenomen. De totale volksgezondheidsuitgaven (collectief èn particulier gefinancierd) wijzigen door deze overhevelingen in beginsel niet. Voorts stegen de *onderwijsuitgaven.* De belangrijkste oorzaak daarvan ligt bij de invoering van het nieuwe stelsel voor studiefinanciering in 1986. Eén element van dit nieuwe stelsel betrof de overheveling van een deel van de middelen die eerst aan kinderbijslag voor studerenden werden besteed, van de sociale zekerheid naar het onderwijs, waar deze gelden vervolgens werden aangewend voor studiefinanciering. Exclusief deze overheveling is het aandeel van onderwijs in de totale netto-uitgavengroei 0,0%-punt. De laatste grote post betreft de uitgaven voor *buitenlandse betrekkingen,* met een aandeel van 0,2%-punt als gevolg van de groei van de EG-afdrachten.

De periode 1989–1994

Reële groei 1989 – 1994: gemiddeld 1,2% per jaar

In de huidige kabinetsperiode hebben de uitgaven ten behoeve van de *volksgezondheid* met 0,7%-punt het grootste aandeel in de totale uitgavengroei van 1,2%. De oorzaak hiervan is in de eerste plaats de stelselherziening ziektekostenverzekering; daarbij zijn in 1992 de vergoeding van de geneesmiddelen en enkele kleinere posten ondergebracht bij de AWBZ. Het particulier gefinancierde deel van de volksgezondheidsuitgaven is daardoor afgenomen, zodat de totale uitgaven in de zorgsector door deze stelselherziening in beginsel niet gewijzigd zijn. Ten tweede

zijn de intensiveringen uit het regeerakkoord van belang. Als derde factor speelt opnieuw de nominale ontwikkeling in de volksgezondheid een rol. De oorzaak van de groei van de *sociale-zekerheidsuitgaven,* met een aandeel van 0,5%-punt, moet worden gezocht in de werkloosheid, die in 1993 en 1994 sterk oploopt. Bij de sociale zekerheid is overigens van belang dat in deze kabinetsperiode is besloten tot ombuigingsmaatregelen in de sociale zekerheid, waarvan de budgettaire effecten pas in latere jaren zichtbaar worden. Als gevolg van de hogere uitgaven in verband met de *rente op staatsschuld* lopen de netto collectieve uitgaven in deze periode met 0,4% op. Hoewel het financieringstekort in de jaren 1989–1994 weer daalt, blijft de staatsschuld stijgen. De procentuele groei van de staatsschuld neemt wel af ten opzichte van de jaren '80. De gemiddelde rentevoet op de staatsschuld stabiliseert in de periode 1989–1994. De uitgaven voor *economische aangelegenheden* dalen als gevolg van het feit dat in 1990 voor de laatste keer omvangrijke WIR-uitgaven werden gedaan. Voor de *overige uitgavencategorieën* wordt per saldo een reële nulgroei geraamd. Een grote post daarbinnen vormen de uitgaven ten behoeve van de lagere overheden, met een aandeel van ¼%-punt in de totale netto-uitgavengroei. De stijging van deze uitgaven hangt samen met de overheveling van onder meer specifieke uitkeringen naar de algemene uitkering uit het Gemeente- en Provinciefonds in het kader van de Decentralisatie-Impuls. Daar staan lagere uitgaven bij met name verkeer en waterstaat en sociale zekerheid tegenover. Een tweede grote post betreft de uitgaven voor buitenlandse betrekkingen (aandeel in de totale uitgavengroei +0,2%-punt). Deze uitgaven lopen op als gevolg van de stijging van de EG-afdrachten. Belangrijke dalers binnen de overige uitgavencategorieën zijn defensie en volkshuisvesting (beide een aandeel van –0,2%-punt).

De periode 1994–1998

Reële groei 1994 – 1998: gemiddeld 0,5% per jaar

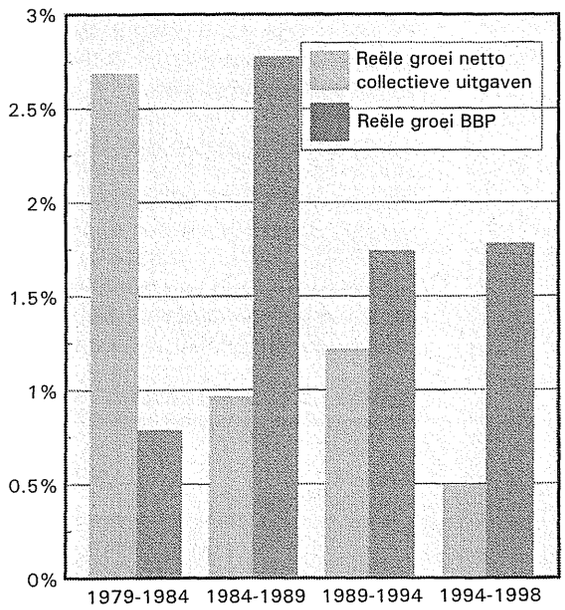
De netto-uitgavengroei die in de huidige meerjarencijfers voor de komende kabinetsperiode wordt voorzien bedraagt 0,5%. Hiervan wordt 0,4%-punt verklaard door de uitgaven voor de *lagere overheden.* Dit wordt vooral veroorzaakt door de overheveling van de huisvestingskosten voor het primair onderwijs naar het Gemeentefonds in 1995 en de wijzigingen in de normensystematiek van de Algemene Bijstandswet. De onderwijsuitgaven ten behoeve van de lagere overheden en de sociale-zekerheidsuitgaven dalen daardoor. Daarnaast speelt het 1% volumeaccres een rol. Dit accres, dat is afgeleid van de huidige bestuursakkoorden, is bij wijze van technische veronderstelling ook voor de komende kabinetsperiode verwerkt. Een tweede post met een relatief groot aandeel in de groei van de netto collectieve uitgaven wordt gevormd door de *volksgezondheidsuitgaven.* Dit hangt enerzijds samen met de technische veronderstelling van jaarlijks 1,3% volumegroei die in de meerjarencijfers van de zorgsector is verwerkt. Anderzijds wordt voor de volksgezondheid een nominale ontwikkeling voorzien die opnieuw hoger ligt dan die van het BBP. Voor de *volkshuisvestingsuitgaven* wordt voor de periode 1994–1998 een aandeel van -0,1%-punt geraamd in de groei van de netto collectieve uitgaven. Deze daling is met name een gevolg van de daling van de objectsubsidies, in samenhang met de jaarlijkse trendhuurstijging en een andere subsidiesystematiek. De *onderwijsuitgaven* dalen als gevolg van de overheveling van de huisvestingskosten van het primair onderwijs naar het Gemeentefonds. Voor de *sociale-zekerheidsuitgaven* wordt een aandeel van –0,3%-punt in de reële groei van de netto collectieve uitgaven voorzien. Dit hangt enerzijds samen met de geraamde effecten van de maatregelen in het kader van de WAO en de Ziektewet. Anderzijds spelen de wijzigingen in de normensystematiek van de ABW een rol. Het aandeel van de *overige uitgavencategorieën* in de volgende kabinetsperiode wordt per saldo

geraamd op 0,3%-punt. Daarbinnen zijn belangrijke groeiende categorieën, met elk een aandeel van 0,1%-punt, buitenlandse betrekkingen (hogere EG-afdrachten), verkeer en vervoer (Structuurschema Verkeer en Vervoer en het Fonds Economische Structuurversterking, inclusief de investeringsimpuls 1994–1998) en de rente op de staatsschuld.

Vergelijking van de reële uitgavenontwikkeling met de economische groei

In grafiek 4.4.3 wordt de reële groei van de netto collectieve uitgaven afgezet tegen de reële ontwikkeling van het bruto binnenlands produkt.

Grafiek 4.4.3. Vergelijking reële groei netto collectieve uitgaven en reële groei van het bruto binnenlands produkt; gemiddelde groei per jaar

Uit de grafiek blijkt dat alleen in de periode 1979–1984 de reële groei van de netto collectieve uitgaven hoger lag dan de reële groei van het BBP. Bovendien was de reële groei van het BBP in deze periode het laagste en de netto-collectieve-uitgavengroei het hoogste. In alle andere perioden was de groei van de netto collectieve uitgaven lager dan die van het BBP. Het reële aandeel van de netto collectieve uitgaven in de economie is sinds 1984 dus teruggelopen. Deze daling zet zich ook in de komende jaren voort.

Conclusie

Daling uitgavenquote sinds 1984

Geconcludeerd kan worden dat de netto collectieve uitgaven in reële termen in de afgelopen twintig jaar voortdurend zijn gestegen, maar dat deze groei na 1984 (beduidend) lager ligt dan de reële ontwikkeling van het BBP. Daarmee is ruimte ontstaan om de overheidsfinanciën op orde te brengen, hetgeen bij een per saldo nagenoeg constant gebleven collectieve-lastendruk met name tot uitdrukking komt in de reductie van het financieringstekort van het Rijk. Uitgavencategorieën die over de gehele periode 1979–1998 genomen de groei van de netto collectieve uitgaven in belangrijke mate hebben bepaald, zijn de rente-uitgaven op de staatsschuld, de volksgezondheid en de sociale zekerheid. Daarnaast zijn de uitgaven ten behoeve van de lagere overheden (Decentralisatie-Impuls en normensystematiek ABW) en de uitgaven voor buitenlandse betrekkingen (toename EG-afdrachten) belangrijke factoren.

4.5. De investeringen van de collectieve sector 1979–1998

Investeringen collectieve sector ...

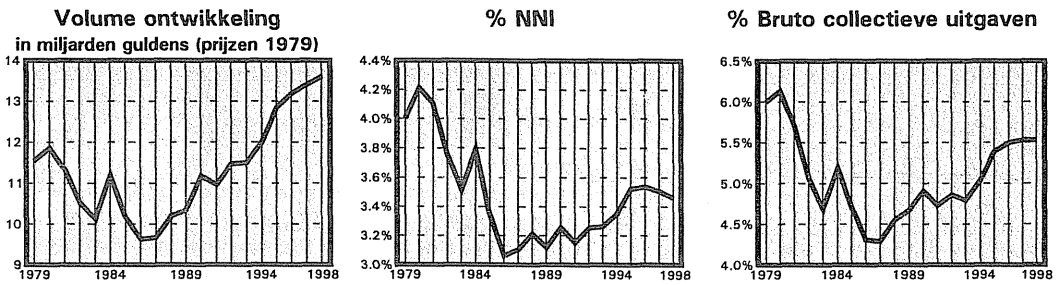
In deze paragraaf wordt een analyse gegeven van de ontwikkeling en de samenstelling van de investeringen van de collectieve sector in de periode 1979–1998. Daarbij gaat het vooral om de investeringen van het Rijk en de overige publiekrechtelijke lichamen (OPL). De term investeringen is hier voornamelijk beperkt tot investeringen in fysieke infrastructuur; investeringen in bijvoorbeeld kennisinfrastructuur zijn niet in deze term opgenomen.

Investeringsuitgaven van de gehele collectieve sector

... dalen in de jaren tachtig ...

Grafiek 4.5.1 schetst de ontwikkeling van de bruto investeringen van de totale collectieve sector. Hierbij is rekening gehouden met de investeringsbijdrage ten behoeve van het openbaar vervoer en railgoederenvervoer op grond van het Structuurschema Verkeer en Vervoer deel d. en de investeringsmiddelen die vrijkomen via het Fonds Economische Structuurversterking (FES; inclusief de investeringsimpuls 1994–1998).

Grafiek 4.5.1. De ontwikkeling van de bruto investeringen van de collectieve sector (inclusief investeringsbijdrage SVV en FES) 1979–1998

De gebruikte cijfers zijn op transactiebasis en gecorrigeerd voor de trendbreuk ten gevolge van de revisie van de Nationale Rekeningen.

... en stijgen in de jaren negentig.

In volumetermen daalden de investeringen van de collectieve sector in de jaren tachtig. In het begin van de jaren negentig stijgen de investeringen sterk vanwege toenemende investeringen van de OPL en de genoemde additionele maatregelen van het Rijk. Ook in de periode 1994–1998 stijgen de investeringen van de collectieve sector, zij het in mindere mate. De reden hiervoor is dat de uitgaven uit hoofde van het Fonds Economische Structuurversterking, althans volgens de huidige vooruitzichten, vanaf 1995 nauwelijks meer stijgen. De investeringsbijdrage ten behoeve van het openbaar vervoer en goederenvervoer stijgt nog wel vanaf 1995. De volume-ontwikkeling van de investeringen van de collectieve sector wordt weerspiegeld in de ontwikkeling van deze investeringen in procenten NNI en als percentage van de collectieve uitgaven. In beide verhoudingscijfers treedt in het begin van de jaren negentig een duidelijke stijging op[10].

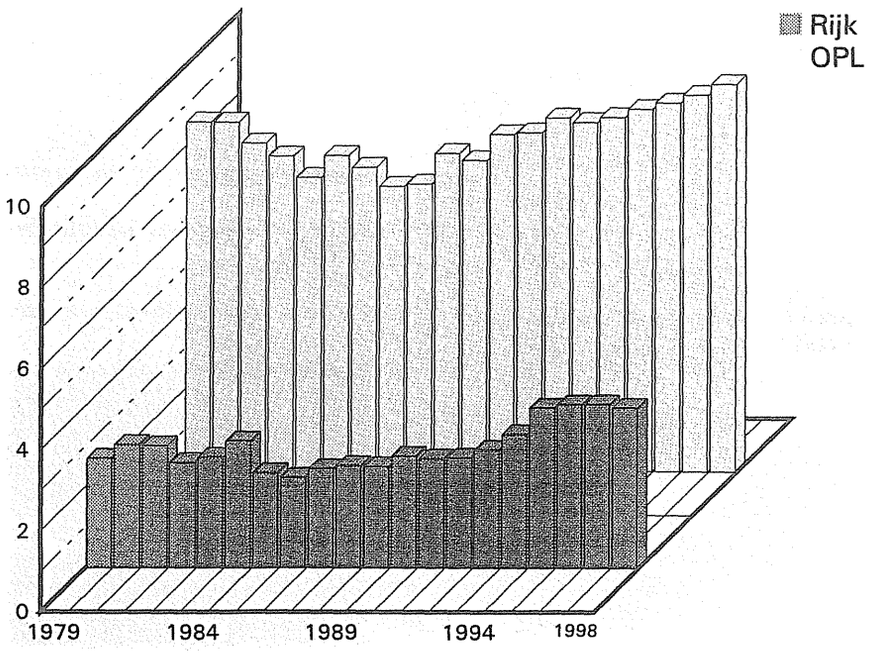
Het investeringsbeeld van het Rijk en de OPL[11]

Uit grafiek 4.5.2 blijkt dat de investeringen van de OPL in kwantitatief opzicht belangrijker zijn dan de investeringen van het Rijk. Wel wordt een deel van de investeringen van de OPL gefinancierd met behulp van rijksmiddelen: deels investeringsbijdragen en deels middelen die via het Gemeente- en het Provinciefonds naar de OPL vloeien. Investeringen van de OPL worden verder gefinancierd met behulp van leningen en heffingen. Zo wordt een aanzienlijk deel van de milieu-investeringen van de OPL gefinancierd via heffingen.

[10] Volgens de huidige inzichten treedt er als percentage NNI na 1995 een daling op. Dit hangt, naast de gesignaleerde afname van de volumestijging, samen met het feit dat voor de jaren 1996–1998 een hogere (nominale) economische groei wordt voorzien dan in de jaren vlak hiervoor.

[11] De investeringen van de sociale fondsen worden hier niet aan een nadere analyse onderworpen, omdat de omvang daarvan relatief bescheiden is.

Grafiek 4.5.2. De volume-ontwikkeling van de investeringen van het Rijk en de OPL in de periode 1979–1998; *in miljarden guldens (prijzen 1979)*

Rijk: kasbasis, OPL: transactiebasis

Investeringen Rijk

Tot 1984 is nagenoeg sprake van stabilisatie van het niveau van de investeringen van het Rijk. De «top» in 1984 valt te verklaren door het forse niveau van investeringen in waterbouwkundige werken (stormvloedkering Oosterschelde). In de periode 1984–1989 dalen de rijksinvesteringen per saldo. Het dieptepunt in 1986 hangt samen met het gereed komen van de stormvloedkering Oosterschelde. Ook de rijksinvesteringen in gebouwen dalen enigszins in de periode 1984–1989. In de periode 1989–1994 stijgen de rijksinvesteringen. De forse volumegroei van de rijksinvesteringen na 1992 wordt verklaard door zowel het Fonds Economische Structuurversterking als de investeringsbijdrage openbaar vervoer en railgoederenvervoer.

Investeringen lagere overheden

De cijfers van het Rijk zijn op kasbasis. In het geval van leaseconstructies wordt in het jaarlijkse bedrag aan rijksinvesteringen dan ook slechts dat deel van het totale leasebedrag opgenomen, waaraan een kasbetaling verbonden is (jaarlasten). Het investeringsbedrag dat gemoeid is met een lease-constructie wordt dus uitgesmeerd over een aantal jaren. De investeringscijfers zijn derhalve in neerwaartse zin vertekend in de jaren waarin veel lease-constructies worden aangegaan. Het «werkelijke» investeringscijfer ligt in die jaren immers hoger[12].

De investeringen van de OPL[13] dalen in de jaren tachtig. Met name de investeringen in gebouwen (inclusief scholen) dragen bij aan deze daling. In de periode 1989–1994 laten de investeringen van de OPL een aanzienlijke stijging zien, die naar verwachting wordt voortgezet in de periode 1994–1998. De volumegroei van de investeringen van de OPL vanaf 1989 valt voor het grootste deel te verklaren door de toenemende milieu-investeringen in het kader van het NMP-Plus (waterzuivering, afvalverwerkingsinstallaties, rioleringen en bodemsanering).

[12] Zo laten de cijfers uit de Nationale Rekeningen, die op transactiebasis zijn, in de periode 1984–1989 een volumegroei van investeringen in gebouwen van in totaal zo'n 14% zien.

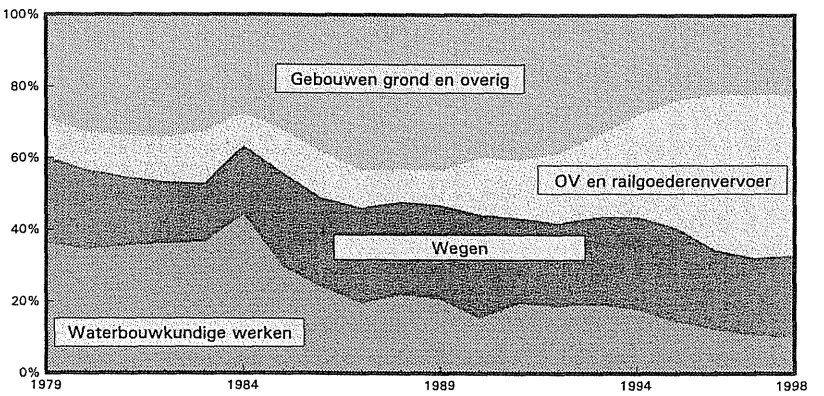
[13] Binnen de OPL nemen de gemeenten het grootste deel van de investeringen voor hun rekening.

De samenstelling van de investeringen van het Rijk

Grafiek 4.5.3 bevat een gedetailleerde uitsplitsing van de investeringen van het Rijk.

Samenstelling van de investeringen

Grafiek 4.5.3. Samenstelling van de rijksinvesteringen 1979–1998; in procenten van het totaal

In de periode 1979–1998 zijn de accenten in het beleid met betrekking tot de rijksinvesteringen verlegd. De categorie infrastructuur openbaar vervoer en railgoederenvervoer laat vanaf 1990 als aandeel van het totaal een belangrijke stijging zien. De categorieën waterbouwkundige werken en gebouwen, grond en overig nemen na verloop van tijd als aandeel in de rijksinvesteringen aanzienlijk af. Dat hangt mede samen met het gereedkomen van eenmalige infrastructuurprojecten in het kader van de Deltawerken.

De samenstelling van de investeringen van de OPL

De investeringen in grond-, weg- en waterbouwkundige werken vormen in de periode 1979–1998 steeds het grootste aandeel van de totale investeringen van de OPL, namelijk iets meer dan de helft. De categorie scholen heeft een relatief klein aandeel (afnemend van ongeveer 16% naar 7%), terwijl de categorieën overheidsgebouwen en outillage beide ongeveer even groot zijn (een kleine 20%). Per saldo veranderen de aandelen van de verschillende categorieën in de beschouwde periode slechts in geringe mate.

Samenvattend

Accentverschuiving richting versterking economische structuur

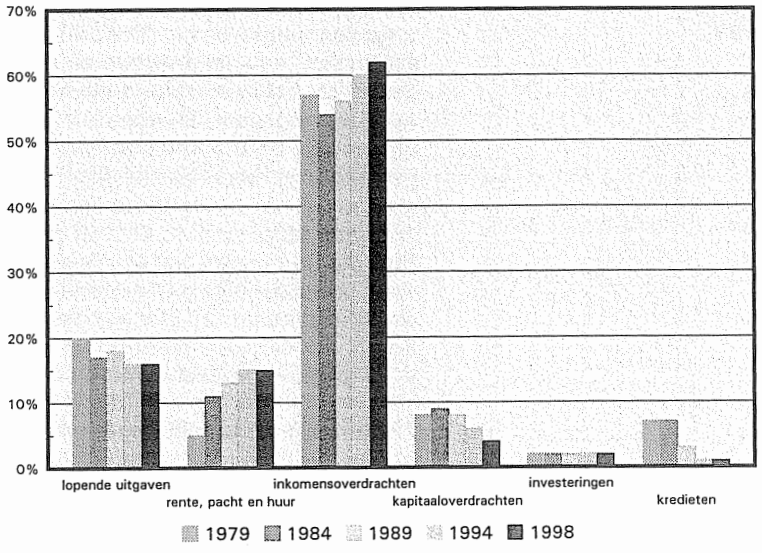
De daling van de investeringen van de collectieve sector in de periode 1979–1989 is in de periode 1989–1994 omgebogen in een stijging. Zowel de additionele investeringsmaatregelen van het Rijk (investeringsbijdrage openbaar vervoer en railgoederenvervoer en het Fonds Economische Structuurversterking) als de milieu-investeringen van de OPL dragen hier aan bij. Bovendien is ten tijde van deze regeerperiode binnen de rijksinvesteringen een accentverschuiving waar te nemen in de richting van investeringen die gezien kunnen worden als wezenlijk voor de versterking van de structuur van onze economie (bijvoorbeeld investeringen in openbaar vervoer). Zowel de ombuiging van de ontwikkeling van de collectieve investeringen van een daling in een stijging als de verbetering van de samenstelling van de investeringsuitgaven dienen in het licht van (de verbetering van) de positie van de Nederlandse economie positief te worden beoordeeld. Deze ontwikkelingen zullen in de komende jaren moeten worden vastgehouden en waar mogelijk verder moeten worden uitgebouwd.

4.6. De rijksfinanciën 1979–1998 vanuit een economische invalshoek

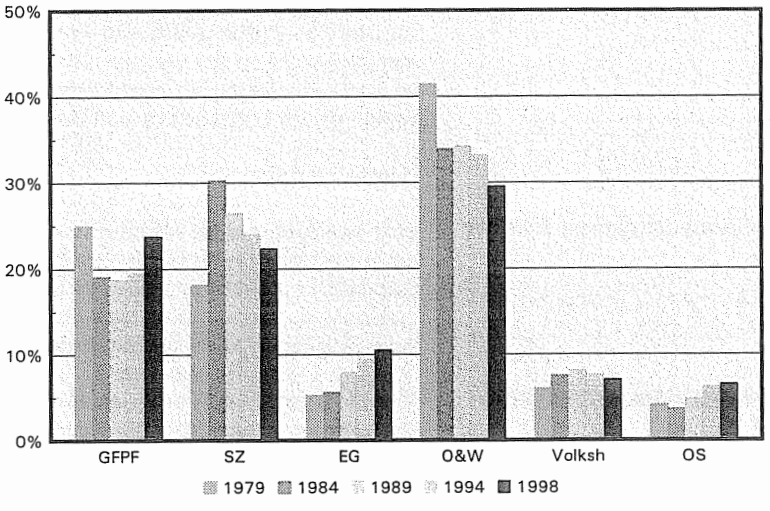
Economische samenstelling van de uitgaven

In deze paragraaf wordt de ontwikkeling van de rijksfinanciën[14] vanuit een economische invalshoek geanalyseerd. Hiermee wordt inzicht verkregen in de zich wijzigende economische samenstelling van de rijksfinanciën. In grafiek 4.6.1 wordt de ontwikkeling van de samenstelling van de rijksuitgaven voor de periode 1979–1998 weergegeven. Deze grafiek is gebaseerd op de economische classificatie[15]. In grafiek 4.6.2 wordt de ontwikkeling binnen de inkomensoverdrachten nader uitgesplitst in de zes grootste uitgavensectoren.

Grafiek 4.6.1. De rijksuitgaven 1979–1998 naar economische uitgavencategorieën; in procenten van de rijksuitgaven

Grafiek 4.6.2. De inkomensoverdrachten 1979–1998 nader uitgesplitst; in procenten van de inkomensoverdrachten

[14] Bruto rijksuitgaven inclusief debudgetteringen en exclusief rijksbijdragen aan sociale fondsen. De sociale fondsen en de overige publiekrechtelijke lichamen maken geen deel uit van de analyse.
[15] Zie ook bijlagen 15 en 16 van deze Miljoenennota.

Hierbij zij opgemerkt dat in grafiek 4.6.1 de ontwikkeling van de economische uitgavencategorieën als aandeel van de totale rijksuitgaven wordt geanalyseerd; een relatieve daling van een economische groep behoeft niet een absolute daling van de desbetreffende uitgaven te betekenen. Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor grafiek 4.6.2.

Ontwikkeling van de uitgavencategorieën

In de periode 1979–1998 als geheel neemt het aandeel van de *lopende uitgaven* enigszins af. Dit komt zowel op conto van de lonen en salarissen (salariskortingen en afslanking) als van het defensiematerieel. De *rente-uitgaven* nemen als aandeel fors toe. In 1979 bedroeg het aandeel ongeveer 5% van de rijksuitgaven; in 1998 zal het aandeel volgens de huidige meerjarencijfers 16% bedragen. Na de rente-uitgaven vormt het aandeel van de *inkomensoverdrachten* de belangrijkste groeier. Vanaf het midden van de jaren tachtig laat dit aandeel een continue stijging zien. Binnen de inkomensoverdrachten valt vooral de forse toename van het aandeel van de EG-afdrachten en de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking op. Het aandeel van de uitgaven voor onderwijs neemt af. Het aandeel van de *kapitaaloverdrachten* stijgt in het begin van de jaren tachtig, om daarna geleidelijk te dalen. Vooral de WIR-uitgaven verklaren de oploop in het begin van de jaren tachtig. De afname van het aandeel van de kapitaaloverdrachten in de periode 1984–1998 is de resultante van afnemende WIR-uitgaven en investeringsbijdragen in de woningbouw enerzijds en toenemende investeringsbijdragen openbaar vervoer uit hoofde van het Structuurschema Verkeer en Vervoer (SVV) en de investeringen via het Fonds Economische Structuurversterking (FES) anderzijds. Het aandeel van de rijksinvesteringen laat een vrijwel stabiele ontwikkeling zien. Hoewel dit niet direct zichtbaar is in de grafiek, hebben de intensiveringen uit hoofde van het SVV en het FES een duidelijk positief effect op het aandeel van de rijksinvesteringen en de kapitaaloverdrachten tezamen, namelijk 0,7%-punt in de periode 1989–1998. De *kredieten* zijn de enige economische categorie die in elk van de vier perioden daalt. Oorzaken zijn de afname in de verstrekking van woningwetleningen aan de woningbouwcorporaties en de stopzetting van de kredietverlening aan de PTT.

Samenvattend

Aandeel rente-uitgaven neemt toe ...

Het aandeel van de inkomensoverdrachten en de rente-uitgaven in de totale rijksuitgaven is de afgelopen vijftien jaar sterk toegenomen. Het aandeel van de kapitaaloverdrachten en kredieten daarentegen is gedaald en het aandeel van de rijksinvesteringen is stabiel gebleven. De regering heeft zich, onder meer door de maatregelen in het kader van het Structuurschema Verkeer en Vervoer en het vrijmaken van gelden via het Fonds Economische Structuurversterking voor extra investeringsuitgaven, ingespannen om deze tendens om te buigen. De regering levert hiermee een bijdrage aan de verbetering van de (economische) samenstelling van de rijksuitgaven, ten gunste van (economische) structuurversterkende uitgaven.

... aandeel rijksinvesteringen stabiel

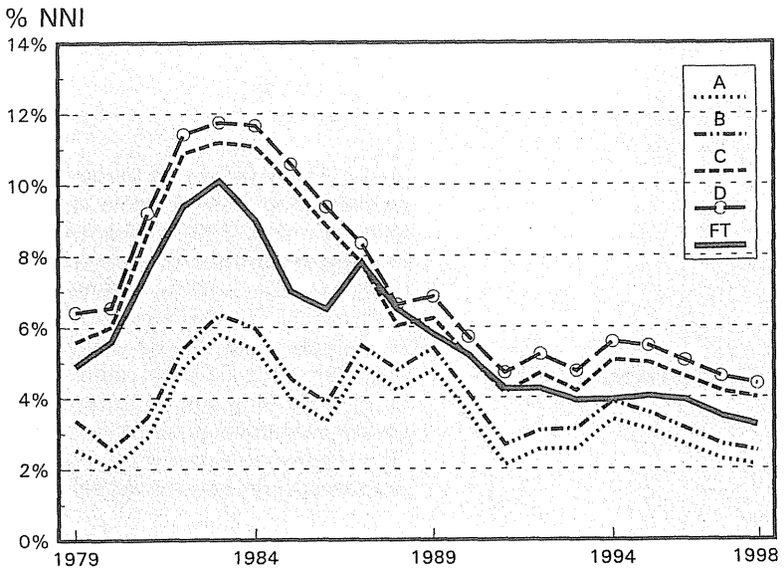
4.7. Het gulden oriëntatiepunt

Gulden oriëntatiepunt

In deze paragraaf worden enkele becijferingen over het gulden oriëntatiepunt gepresenteerd. In navolging van de nota Kapitaaldienst[16] en de Miljoenennota 1993[17] hebben de becijferingen betrekking op de rijksbegroting. Het uitgangspunt is de economische classificatie. In grafiek 4.7.1 worden vier varianten onderscheiden. In alle varianten worden de investeringen en kredieten van het Rijk, de kapitaaloverdrachten binnen de overheid en de kapitaaloverdrachten aan derden, voorzover het betreft de investeringsbijdrage aan de Nederlandse Spoorwegen, als kapitaaluitgaven beschouwd. Wat betreft de aardgasbaten en de afschrijvingen worden twee mogelijkheden onderscheiden[18].

[16] Kamerstukken II, vergaderjaar 1991–1992, 22 330, nr.1.
[17] Zie Miljoenennota 1993, paragraaf 4.5, blz. 72.
[18] Voor een nadere beschouwing hierover zij verwezen naar de Miljoenennota 1993, paragraaf 4.5, blz. 72 respectievelijk 73.

Grafiek 4.7.1. Tekort denkbeeldige gewone dienst in een meerjarig perspectief; in % NNI

Variant A: aardgasbaten lopende ontvangsten, afschrijvingen 25%;
Variant B: aardgasbaten lopende ontvangsten, afschrijvingen 50%;
Variant C: aardgasbaten kapitaalontvangsten, afschrijvingen 25%;
Variant D: aardgasbaten kapitaalontvangsten, afschrijvingen 50%;
Het afschrijvingspercentage heeft betrekking op de jaarlijkse (bruto) kapitaaluitgaven (exclusief kredieten).

Uit grafiek 4.7.1 blijkt dat alle varianten globaal gesproken dezelfde ontwikkeling laten zien. Van 1979 tot en met 1983 nemen de tekorten op de denkbeeldige gewone dienst fors toe. In 1983 bereiken alle varianten een «historische» piek. Van 1983 tot 1989 nemen de tekorten op de denkbeeldige gewone dienst af. De daling bij de varianten A en B is in deze periode overigens veel minder groot dan bij de varianten C en D. De oorzaak hiervan is dat bij de varianten A en B de aardgasbaten tot de lopende sfeer worden gerekend. En juist in deze periode dalen de aardgasbaten aanzienlijk.

In de periode tussen 1989 en 1994 nemen de tekorten op de denkbeeldige gewone dienst per saldo eveneens af. Binnen die periode laat het tekort op de denkbeeldige gewone dienst een stijging zien van 1991 naar 1994. Deze toename hangt nauw samen met een toename van een aantal incidentele ontvangsten, die niet neerslaan op de denkbeeldige gewone dienst, maar op de denkbeeldige kapitaaldienst (bijvoorbeeld de verkoop van HBO-schoolgebouwen en de verkoop van staatsdeelnemingen (KPN)). De begroting 1994 vertoont voor alle varianten een tekort op de denkbeeldige gewone dienst (volgens variant A 3,4% NNI (17,7 miljard), volgens variant D 5,6% NNI (29,0 miljard)). Volgens de huidige meerjarencijfers laat het tekort op de denkbeeldige gewone dienst na 1994 een daling zien.

4.8. Ten slotte

Goede uitgavenbeheersing

Uit dit hoofdstuk blijkt dat de regering na de Startbrief is geconfronteerd met omvangrijke tegenvallers. Deze vloeiden voort uit een ongunstigere macro-economische ontwikkeling. Vooral de belastingontvangsten en de rente-uitgaven vielen fors tegen. Deze ontwikkelingen noopten de regering tot het nemen van ingrijpende uitgavenbeperkingen en andere tekortbeperkende maatregelen. Per saldo zijn de uitgaven op de rijksbe-

groting goed beheerst. Deze beheersing van de uitgaven leidt ertoe dat de begroting 1994 in reële termen daalt ten opzichte van de huidige ramingen voor 1993. Tevens is het mogelijk gebleken, ondanks de budgettaire krapte, de jarenlange daling van de investeringen om te buigen in een stijging. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de verbetering van de samenstelling van de uitgaven. De bereikte resultaten bij de beheersing en de verbetering van de samenstelling van de uitgaven zijn overigens geen reden tot zelfgenoegzaamheid. De omvang en ontwikkeling van de renteuitgaven, het nog immer grote aandeel van de inkomensoverdrachten in de totale uitgaven, alsmede de hoogte van de collectieve-lasten(druk) illustreren de noodzaak van verdere inspanningen gericht op structureel gezonde overheidsfinanciën.

Verdere inspanningen nodig

5. Het financiële management

5.1. Inleiding

Koppeling beleid en beheer

De verbeteringen die in de afgelopen jaren in het financiële beheer zijn aangebracht, hebben geleid tot een nog steeds voortgaande decentralisatie van verantwoordelijkheden en bevoegdheden binnen de ministeries. Verantwoordelijkheden zijn daar gelegd, waar ze het best kunnen worden gedragen. Deze ontwikkeling gaat gepaard met de invoering van integraal management, een verantwoordelijkheid van dienstonderdelen voor beleid en beheer. Niet alleen vanuit beheersoverwegingen zijn en worden er veranderingen in de organisatie van het Rijk aangebracht, ook vanuit beleidsmatige overwegingen is dit het geval. Beleidsvoorbereiding en beleidsuitvoering behoren daar plaats te vinden waar de doeltreffendheid en de doelmatigheid van het beleid het best verzekerd zijn. Dan gaat het om de organisatorische inrichting van de gehele collectieve sector. Zo wordt van gedachten gewisseld over het functioneren van de verzorgingsstaat en over de mogelijkheden om de grenzen van de verantwoordelijkheden tussen overheid, organen voor functioneel bestuur, maatschappelijke organisaties en marktsector scherper af te bakenen.

5.2. Het streven naar doelmatigheid in de collectieve sector

Veranderingen in bestuurlijke verhoudingen binnen de overheid

De verantwoordelijkheidsverdeling tussen de diverse overheidslagen is in beweging. Er is enerzijds sprake van bestuurlijke schaalvergroting door de voortschrijdende internationale, vooral Europese, integratie. Anderzijds is er een tendens van bestuurlijke decentralisatie waarneembaar.

De organisatie van het binnenlands bestuur...

Sommige overheidstaken kunnen doelmatiger worden uitgevoerd door lagere overheden. Daarom zijn er verscheidene beleidsinitiatieven ontplooid die betrekking hebben op de organisatie van het binnenlands bestuur (Bestuur op niveau, herziening gebiedsindeling Wet gemeenschappelijke regelingen, totstandkoming van een regionaal bestuur in de regio Rotterdam) en op een verschuiving van taken en bevoegdheden van de rijksoverheid naar de lagere overheden. Vooral de decentralisatie-impuls heeft een omvangrijke verschuiving van taken en bevoegdheden tot gevolg waardoor de verantwoordelijkheden van de lagere overheden aanmerkelijk toenemen.

... heeft consequenties voor de financiële verhouding

Bij de bestuurlijke ontwikkelingen is gekozen voor de mogelijkheid van differentiatie in vormgeving en tempo. Dat betekent dat bij de inrichting van de financiële verhouding tussen de rijksoverheid en de lagere overheden rekening moet worden gehouden met het voortgezette proces van bestuurlijke reorganisatie. Op dit moment zijn vier operaties gaande ter verbetering van de financiële verhouding. Deze operaties hebben onderling sterke raakvlakken. Dit zijn de evaluatie van de Financiële-Verhoudingswet 1984 (FVW 1984), het fundamenteel onderzoek Provinciefonds, de mogelijke verruiming van het eigen belastinggebied van de lagere overheden (naar aanleiding van het rapport van de Commissie Verruiming Eigen Middelen van Lagere Overheden, Commissie-De Kam) en ten slotte de bekostiging van toekomstige regionale besturen. Het regeringsstandpunt naar aanleiding van het rapport van de Commissie-De Kam zal naar verwachting in het najaar kunnen worden bepaald. Aan de bekostiging van toekomstige

regionale besturen is in de Miljoenennota 1993 uitgebreid aandacht besteed. Hoewel deze operaties hun eigen traject volgen, is het van belang verbanden te leggen met de bestuurlijke ontwikkelingen.

De financiële verhouding moet voldoende flexibel zijn om slagvaardig te kunnen inspelen op nieuwe ontwikkelingen in het binnenlands bestuur. Dat laat onverlet dat er grenzen zijn aan de mate waarin een financiële verhouding kan inspelen op onzekere ontwikkelingen. Gewaakt moet worden voor een financiële verhouding die dermate complex is, dat deze niet meer doorzichtig is en daarmee moeilijk controleerbaar en ondoelmatig wordt. In bijlage 8 wordt meer uitgebreid aandacht besteed aan de onderlinge relaties tussen de beleidsvoornemens die zijn gericht op een verbetering van de financiële verhouding en de bestuurlijke ontwikkelingen.

Verzelfstandiging van overheidstaken

Werken aan een goede taakverdeling

De taakafbakening en de verantwoordelijkheidsverdeling tussen overheid, organen voor functioneel bestuur, maatschappelijke organisaties en marktsector staat sterk in de belangstelling. Recent zijn enkele rapporten verschenen die raakvlakken hebben met dit vraagstuk.[1] Hoewel de gedachtenvorming nog niet is afgerond, tekent zich geleidelijk aan enige ontwikkeling af in de richting van het vormen van beleidsmatige kernministeries en het op afstand zetten van uitvoeringsorganisaties. Dit kan op verschillende manieren concreet vorm worden gegeven. Verschillende overheidstaken zijn danwel worden extern verzelfstandigd door privatisering en het instellen van zelfstandige bestuursorganen. Daarnaast is het van belang dat ook binnen de rijksoverheid gekomen kan worden tot een zo doelmatig mogelijke bedrijfsvoering. In het rapport van de Heroverwegingswerkgroep Beheersregels is hiervoor een aantal voorstellen gedaan, waaronder het voorstel tot invoering van agentschappen. Het aantal alternatieven om te komen tot een optimale organisatievorm is met de introductie van de agentschapsconstructie toegenomen. In paragraaf 5.3. zal worden ingegaan op de stand van zaken bij de invoering van deze nieuwe organisatievorm.

Beleidsmatige kerndepartementen
Op afstand gezette uitvoeringsorganisaties

De keuze voor een bepaalde organisatievorm wordt primair beheerst door het criterium van de ministeriële verantwoordelijkheid, waarbij politiek-bestuurlijke afwegingen een doorslaggevende rol spelen. Van belang bij de vormgeving van de overheidsorganisatie is dat goede waarborgen worden geschapen voor de beheersing van de op afstand gezette uitvoeringsorganisaties. In het bijzonder wanneer het gaat om verzelfstandiging van publieke taken, waarbij de goederen en diensten ook na verzelfstandiging met collectieve middelen worden bekostigd, is het van belang de relatie met en de bijsturingsmogelijkheden van de rijksoverheid goed te expliciteren. Duidelijk moet zijn aan wie en waarover deze op afstand gezette diensten verantwoording moeten afleggen en er dient sprake te zijn van een goed beheersinstrumentarium om deze diensten, indien gewenst, bij te sturen.

Aandacht nodig voor de aansturing van op afstand gezette uitvoeringsorganisaties

Periodieke doorlichting en het gebruik van kengetallen zijn hierbij van belang, zowel bij interne als bij externe vormen van verzelfstandiging. Zo is het werken met kengetallen een voorwaarde om voor de agentschapsconstructie in aanmerking te kunnen komen en zal er sprake zijn van een kritische evaluatie van het algehele functioneren van agentschappen. Ook de zelfstandige bestuursorganen zullen aan een evaluatie worden onderworpen.

Bevordering van doeltreffendheid en doelmatigheid in de zorgsector...

Enkele voorbeelden van sectoren waarin uitvoeringsorganisaties traditioneel op afstand zijn gezet, zijn de zorgsector en de sociale zekerheid. In beide sectoren is een toenemende aandacht voor doeltreffendheid en doelmatigheid te constateren. Zo is in de zorgsector de verantwoordelijkheid van betrokken partijen vergroot door budgettering van verzekeraars in het kader van de Ziekenfondswet en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten.

[1] Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 21 835, nr. 15: Kabinetsstandpunt bij de notitie van de secretarissen-generaal over de organisatie en de inrichting van de rijksoverheid.
Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 21 427, nrs. 40 en 41: «Naar kerndepartementen» kiezen voor een hoogwaardige en flexibele rijksdienst, Rapport van de vierde externe commissie van de bijzondere commissie Vraagpunten van de Tweede Kamer (Commissie Wiegel)
Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 21 427, nrs. 51 en 52 «Steekhoudend ministerschap: betekenis en toepassing van de ministeriële verantwoordelijkheid», Rapport van de eerste externe commissie van de bijzondere commissie Vraagpunten van de Tweede Kamer (Commissie Scheltema).

Daarnaast is het sinds 1992 voor verzekerden mogelijk om van ziekenfonds te veranderen. Daarmee beoogt de regering de concurrentie tussen ziekenfondsen te vergroten, zodat een verbetering wordt bereikt van de gemiddelde prijs/prestatie-verhouding.

... en in de sociale zekerheid

Ook in de sociale zekerheid zijn op dit moment diverse ontwikkelingen in gang gezet. Uit de voortgangsrapportages van de Sociale Verzekeringsraad (SVr) inzake de uitvoeringskosten blijkt dat er per wet forse kostenverschillen (van 50 tot 100%) zijn.[2] Dit is een belangrijk gegeven. Er wordt naar gestreefd dat de uitvoeringsorganen in toenemende mate vergelijkbaar worden en onderling op hun doelmatigheid beoordeeld kunnen worden, met als oogmerk om op termijn efficiencywinsten te behalen. Het recent bij de Tweede Kamer ingediende voorstel voor een nieuwe Organisatiewet Sociale Verzekeringen is in deze het wettelijk kader. Het SVr-project Uitvoeringskosten speelt hierbij een belangrijke rol. In het kader van dit project heeft de SVr inmiddels de primaire processen van de sociale zekerheidswetten in beeld gebracht. Het ligt in de bedoeling om deze processen op termijn te kwantificeren. Verder brengt de SVr rapporten uit over de ontwikkeling van de uitvoeringskosten per sociale verzekering en houdt hij zich bezig met de ontwikkeling en verfijning van de beheersingsinstrumenten van de uitvoeringsorganen. Efficiencywinsten in de sociale zekerheid kunnen ook geboekt worden door een verbetering van de begrotingsinfrastructuur, die thans nog in onvoldoende mate ontwikkeld is. Het gaat dan om het opzetten danwel de verbetering van meerjaren-, activiteiten-, investerings- en automatiseringsplannen. Voorts krijgen het opzetten van een begrotingssysteem en de uitvoering van de begroting (voortgangscontroles per kwartaal) aandacht. Ten slotte richt de SVr zich in sterkere mate dan voorheen op versterking van elementen in de uitvoering als controle, kwaliteitsbeheersing en efficiency.

5.3. Verder bouwen aan beheer

Een resultaatgericht besturingsmodel binnen de overheid

In het rapport «Verder bouwen aan beheer» zijn voorstellen gedaan om tot een meer resultaatgericht besturingsmodel bij de rijksoverheid te komen. Kerngedachte achter dit besturingsmodel is dat door het delegeren van bepaalde verantwoordelijkheden voor de inzet van personeel en materieel aan de beleidsonderdelen en door het creëren van prikkels in het beheersregime, de taakuitvoering doelmatiger kan geschieden. Inmiddels zijn de voorstellen uitgewerkt[3] en (grotendeels) ingevoerd.

Agentschappen

Agentschappen: doelmatiger bedrijfsvoering via een speciaal beheersregime

Een van de aanbevelingen in het rapport «Verder bouwen aan beheer» betrof de invoering van agentschappen. Het agentschap is bedoeld voor onderdelen van de rijksoverheid waarbij een doelmatiger bedrijfsvoering bereikt kan worden via een speciaal beheersregime. Kenmerkend daarbij is dat agentschappen meer bevoegdheden en verantwoordelijkheden bij de bedrijfsvoering hebben dan de overige organisatie-onderdelen van de rijksdienst. Het gaat daarbij niet alleen om bevoegdheden op het terrein van het financieel en personeel beheer. Wanneer dit voor een goede bedrijfsvoering noodzakelijk is, kunnen ook extra bevoegdheden op het terrein van de huisvesting worden verleend.

Beheer op maat

Niet elk agentschap hoeft hetzelfde beheersregime te hebben. Zo zal het ene agentschap met een verplichtingen-kasstelsel kunnen werken en het andere met een baten-lastenstelsel. Het gaat om maatwerk, uiteraard binnen algemene kaders die voortvloeien uit het feit dat elk agentschap binnen de rijksoverheid opereert. Bij de instelling van het agentschap zal worden vastgelegd welke bevoegdheden en verantwoordelijkheden van toepassing zijn. Daarnaast worden jaarlijks afspraken met een agentschap gemaakt over de te bereiken resultaten. Uit de verantwoording achteraf moet blijken

[2] «Sociale verzekering in doorsnee», Derde voortgangsrapport in het kader van het toezicht op de uitvoeringskosten (SVr-rapport 92/3).
[3] Zie nota «Uitwerking rapport Verder bouwen aan beheer», Kamerstukken II, vergaderjaar 1991–1992, 22 300, nr. 39.

of deze afspraken binnen de afgesproken randvoorwaarden zijn gerealiseerd.

De eerste agentschappen gaan van start

De regering heeft de Tweede Kamer op 25 mei 1993 per brief voorgesteld om – conform de wens van de commissie voor de Rijksuitgaven – met ingang van 1 januari 1994 met de eerste agentschappen van start te gaan.[4] In tabel 5.3.1. is aangegeven om welke diensten het gaat. Tevens is het budgettaire beslag en de personele omvang van deze diensten opgenomen. De begroting van elk agentschap is opgenomen in de ontwerpbegroting 1994 van het ministerie waaronder het agentschap ressorteert.

Tabel 5.3.1. Agentschappen per 1 januari 1994; budgettair beslag en personeelsformatie (aantal full time equivalenten: fte)

Agentschap		Baten en Lasten; in mln; 1994		Aantal fte's
Duyverman Computer-Centrum	(Defensie)	134.1	122.5	473
Senter	(EZ)	24.9	24.9	225
Plantenziektenkundige Dienst	(LNV)	26.8	26.8	283
		Uitg. en Ontv.		
Immigratie- en Naturalisatie Dienst	(Justitie)	120.3	11.3	856

Bron: Ontwerpbegrotingen 1994 en brief d.d. 25 mei 1993 inzake invoering agentschappen (Kamerstukken II, 1992–1993, 23 171 nr. 1)

Sturen op produkten en prestaties

Een belangrijk uitgangspunt bij de instelling van agentschappen is dat door het toekennen van bevoegdheden en verantwoordelijkheid de reële mogelijkheid wordt gecreëerd om (op termijn) doelmatiger te opereren. Dit vereist dat de dienst met meetbare produkten en diensten werkt en resultaten kan presenteren met op de prestatie toegesneden kengetallen. Aan de hand hiervan kan achteraf worden beoordeeld of men de grotere doelmatigheid ook heeft bereikt.

De instelling van een agentschap gaat in het algemeen gepaard met een aanzienlijke aanpassing van de administratie en de bestuurlijke informatievoorziening binnen de dienst. De informatievoorziening zal immers toegesneden moeten worden op de gewijzigde besturing. Dit geldt met name voor agentschappen die met een stelsel van baten en lasten gaan werken. Ook de normen en kengetallen, die de relatie tussen middelen en prestaties leggen, zullen nader moeten worden ingevuld. Bij agentschappen die nog geen of weinig ervaring hebben opgedaan met het genereren van deze informatie, zal in de beginperiode vooral het volgen en analyseren van de bedrijfsprocessen centraal worden gesteld, zodat de te hanteren normen en kengetallen zo snel mogelijk concreter kunnen worden ingevuld. Het genereren van efficiencywinst is dan de volgende stap.

In tabel 5.3.2. is aangegeven wat de produkten en prestaties zijn van de agentschappen waarmee per 1 januari 1994 van start zal worden gegaan. Tevens wordt een indruk gegeven van de kengetallen die bij de aansturing van deze agentschappen zullen worden gehanteerd.

[4] Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 23 171, nr. 1.

Tabel 5.3.2. Agentschappen per 1 januari 1994; Kerntaken, prestaties/produkten en kengetallen

Agentschap en kerntaak	Prestaties/Produkten	Kengetallen
Duyverman Computer-Centrum Het leveren van produkten en diensten op het gebied van de geautomatiseerde informatievoorziening aan de Defensie-organisatie.	Computer-services, netwerk-services, facilities management, systeem-ontwikkeling en -onderhoud, advisering en ondersteuning, opleidingen value added services	prijs per produkt, omzet per krijgsmachtonderdeel
Senter Het uitvoeren van beleid gericht op het verbeteren de Nederlandse (kennis-)infrastructuur t.b.v. het bedrijfsleven, het financieel stimuleren van het bedrijfsleven en rapportage t.b.v. de beleidsvoorbereiding.	Het management en de uitvoering van programma's en subsidieregelingen i.o.v. het ministerie van Economische Zaken, andere ministeries en publieke instellingen	ratio apparaats-/ programma uitgaven, behandelingsduur per aanvraag, ratio afwijzingen/behandelingen, aantal gegrond verklaarde bezwaar- en beroepschriften
Plantenziektenkundige-Dienst Het weren, bestrijden en beheersen van ziekten en plagen in de plantaardige sector.	o.m. fytosanitaire acties, exportkeuringen en exportcertificaties, kennisoverdracht en advies i.o.v. het ministerie van LNV en derden	kosten per activiteit, ratio kosten primair proces/kosten ondersteuning, ratio kosten R&D/kosten ondersteuning
Immigratie- en Naturalisatie -Dienst Het afhandelen van verzoeken tot toelating, verblijf en naturalisatie i.o.v. het ministerie van Justitie	beschikkingen op aanvragen voor asiel, naturalisatie, regulier verblijf, herzieningen van aanvragen, kortgedingen en beroepen bij de Raad van State	prijs per activiteit, het werkaanbod, de werkafhandeling en de werkvoorraad

Bron: Ontwerpbegrotingen 1994 en de brief d.d. 25 mei 1993 inzake invoering agentschappen (Kamerstukken II, 1992–1993, 23 171 nr. 1)

Aanpassing van de comptabele regelgeving

Voor de introductie van agentschappen is een wijziging van de Comptabiliteitswet nodig. Deze – zogenaamde zesde – wijziging, waarover de Algemene Rekenkamer onlangs advies heeft uitgebracht, zal naar verwachting rond de jaarwisseling bij de Tweede Kamer worden ingediend. Om het mogelijk te maken om reeds met ingang van 1 januari 1994 van start te gaan met de eerste agentschappen, is in overleg met de commissie voor de Rijksuitgaven besloten om bij begrotingswet vooruit te lopen op de zesde wijziging van de Comptabiliteitswet. In de desbetreffende begrotingswetten wordt aangegeven dat, in afwijking van het huidige comptabele begrotingsregime, reeds van start wordt gegaan met een agentschap. De introductie van agentschappen is tevens verwerkt in de lagere comptabele regelgeving. Qua comptabele infrastructuur is derhalve het benodigde voorbereidende werk verricht om de eerste agentschappen in te voeren.

Integratie van personeel en materieel

Beheersen van het integrale apparaatsbudget

Met ingang van 1 januari 1994 komt, eveneens op voorstel van de Heroverwegingswerkgroep Beheersregels en vooruitlopend op de zesde wijziging van de Comptabiliteitswet, de begrotingstechnische scheiding tussen enerzijds de personele uitgaven en anderzijds de materiële uitgaven te vervallen door deze uitgaven te ramen op begrotingsartikelen «Personeel en materieel», zij het dat deze integratie nog niet bij alle

ministeries in 1994 is te realiseren. De verwachting is dat de samenvoeging van de uitgaven voor personeel en materieel de doelmatige aanwending van apparaatsuitgaven ten goede komt. De overheidsmanager wordt beter in staat gesteld een integrale afweging te maken tussen personele en materiële uitgaven, waarbij het meerjarige integrale apparaatsbudget taakstellend is.

Nieuwe elementen in de budgetdisciplineregels

In het kader van het inbrengen van doelmatigheidsprikkels is in het rapport «Verder bouwen aan beheer» voorgesteld de budgetdisciplineregels – interne kabinetsafspraken met betrekking tot de beheersing van collectieve uitgaven – op onderdelen te herijken. In de Miljoenennota 1993 zijn de nieuwe regels gepresenteerd. Inmiddels is gestart met de toepassing van de nieuwe elementen in de budgetdisciplineregels.

Meer budgetteringsafspraken

Een van de herijkingen betreft de mogelijkheid om budgetteringsafspraken te maken voor bepaalde begrotingsartikelen. Hiermee wordt beoogd een prikkel in te bouwen voor een goed beheer en de beheersing van de budgetten. Omdat behaalde efficiencywinst en extra gegenereerde ontvangsten op de gebudgetteerde artikelen behouden blijven voor het ministerie, ontstaat er een duidelijke(re) stimulans tot doelmatig beheer. Tevens wordt met de budgetteringsafspraken beoogd het interdepartementale overlegcircuit over begrotingsmutaties te vereenvoudigen. Met ingang van de begroting 1993 zijn voor onderdelen van de begrotingen van Defensie en VROM budgetteringsafspraken gemaakt. Tijdens de begrotingsvoorbereiding 1994 zijn aanvullend hierop budgetteringsafspraken gemaakt voor Financiën, Verkeer en Waterstaat en Economische Zaken.

Eindejaarsmarge

Om ondoelmatige besteding van begrotingsgelden aan het eind van het begrotingsjaar te beperken, worden in de nieuwe budgetdisciplineregels verder spiegelbeeldige mutaties tussen opeenvolgende jaren binnen een bepaalde bandbreedte (0,25 % van het uitgaventotaal van de desbetreffende begroting) toegestaan. Met de invoering van deze vaste, zij het beperkte eindejaarsmarge kan het verschijnsel, dat diensten aan het eind van het jaar onbestede budgetten nog snel uitgeven omdat men vreest anders het geld kwijt te zijn (de zogenaamde «decemberkoorts»), worden verminderd. Voor de begrotingsbeheersing bestaan geen onverantwoorde risico's, omdat benutting van de eindejaarsmarge direct in het eerstvolgende jaar tot een spiegelbeeldige mutatie leidt. Over de jaren heen is derhalve sprake van budgettaire neutraliteit. De met de eindejaarsmarge samenhangende begrotingsmutaties worden bij suppletore wet ter autorisatie aan de Staten-Generaal voorgelegd. Aan het eind van het begrotingsjaar 1993 zullen de eerste ervaringen worden opgedaan met de eindejaarsmarge.

5.4. Doorlichting van beleid en beheer

Beleidsevaluatie

Beleidsevaluatie kan bijdragen aan een structurele doorlichting van beleid en beheer. Met beleidsevaluatie wordt gedoeld op onderzoek waarin op basis van een analyse van op systematische wijze verzamelde gegevens een uitspraak wordt gedaan over de uitvoering en/of (neven)effecten van te voeren of gevoerd beleid.

Beleidsevaluatie komt steeds beter van de grond

Beleidsevaluatie komt naar de mening van de regering geleidelijk aan steeds beter van de grond. Bij alle ministeries vinden evaluatie-onderzoeken plaats. Naar aanleiding van het regeringsstandpunt over beleidsevaluatie[5] is thans in de Rijksbegrotingsvoorschriften vastgelegd dat ministeries inzicht dienen te verschaffen in het evaluatie-onderzoek dat

[5] Kamerstukken II, vergaderjaar 1991–1992, 22 032, nr. 27.

de komende jaren zal worden uitgevoerd, dat gaande is, alsmede in de resultaten en het gebruik van evaluatie-onderzoek dat reeds is afgerond. Uit de ontwerpbegrotingen 1994 blijkt dat vrijwel alle ministeries een programma voor het evaluatieonderzoek hebben opgesteld.

Een aandachtspunt is welk onderzoek als evaluatie-onderzoek mag worden aangemerkt en welke criteria daarbij passen. Over deze vraag vindt momenteel overleg plaats met de Algemene Rekenkamer. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan het gebruik van de uitkomsten van evaluaties.

Heroverweging

Wat de evaluatie van beleid betreft, speelt ook het instrument van de heroverweging, dat ingebed is in de jaarlijkse begrotingsvoorbereiding, een belangrijke rol. De afgelopen twee jaren is in de heroverwegingsonderzoeken de aandacht met name gericht geweest op de actualiteit, de doeltreffendheid en de doelmatigheid van beleid in het kader van het tweede spoor van het geïntegreerd subsidiebeleid. De geselecteerde onderwerpen voor de komende heroverwegingsronde geven opnieuw ruime aandacht aan de subsidie-uitgaven, maar zijn tevens meer horizontaal en interdepartementaal van aard. In bijlage 7 is een overzicht opgenomen van de onderwerpen waaraan in de komende heroverwegingsronde een onderzoek zal worden gewijd. Tevens wordt in deze bijlage ingegaan op de stand van zaken en de effecten van de heroverwegingsonderzoeken uit voorgaande jaren.

Het presenteren van volume- en prestatiegegevens

Werken aan de presentatie van volume- en prestatiegegevens...

Een goede beleidsmatige toelichting bij de begroting dient gegevens te bevatten over factoren die aan de ramingen ten grondslag liggen, alsmede voorzover mogelijk gegevens omtrent de omvang van de activiteiten, prestaties en/of effecten, die worden beoogd. Deze laatste gegevens kunnen inzicht bieden in de doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid en beheer. Uit een evaluatie van de begrotingen blijkt dat de presentatie van volume- en prestatiegegevens tussen 1992 en 1993 in kwantitatieve zin is toegenomen. Werd in de begroting van 1992 zo'n 55% van de rijksuitgaven toegelicht, voor de begroting van 1993 was dit circa 66%. In de begroting 1994 is zo'n 64% van de rijksuitgaven toegelicht, zo blijkt uit tabel 5.4.1. Dit percentage moet met de nodige voorzichtigheid worden gehanteerd. Zo kan de lichte teruggang worden verklaard uit de omstandigheid dat enkele ministeries strenger zijn geweest bij de beoordeling wanneer een uitgave wordt toegelicht. Daarnaast bestaan er aanzienlijke verschillen tussen de ministeries in de toegelichte percentages. Een belangrijke reden daarvoor is dat niet alle artikelen en artikelonderdelen zinvol met volume- en prestatiegegevens zijn toe te lichten. Het blijkt dat bijna 28% van het totale bedrag niet is toe te lichten danwel dat er overleg plaatsvindt of een toelichting mogelijk is. Bij artikelen en artikelonderdelen die niet zijn toe te lichten kan onder meer worden gedacht aan artikelen voor loon- en prijsbijstelling, onvoorziene uitgaven, contributies aan internationale organisaties, rijksbijdragen die slechts een onderdeel vormen van de totale financiering en subsidie-artikelen waarbij de toegekende bedragen qua omvang zodanig variëren dat het niet zinvol is aantallen subsidies en gemiddelde subsidiebedragen te bepalen. Overigens geven de departementen in hun begrotingen 1994 aan dat 8% van het totale begrotingsbedrag dat momenteel niet wordt toegelicht in de toekomst wel in hun begrotingen zal worden toegelicht.

... in kwantitatieve zin...

Tabel 5.4.1. Totaal-overzicht van de mate waarin volume- en prestatiegegevens betreffende uitgaven in de begrotingshoofdstukken van de ministeries en van het Kabinet van Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken worden gepresenteerd; in miljoenen guldens

	bedrag	percentage
wordt momenteel toegelicht	88 641,6	64
wordt in de toekomst toegelicht	11 141,1	8
is in principe niet zinvol toe te lichten	15 236,0	11
vindt overleg plaats over de mogelijkheid om wel of niet toe te lichten	23 547,5	17
totaal[1]	138 566,2	100

[1] De in de tabel verwerkte gegevens van EZ hebben geen betrekking op het uitgaventotaal, maar op het netto-verplichtingenbedrag. De in de tabel verwerkte gegevens van SZW zijn exclusief het bijstandsaccoord van 7 september 1993.

... en in kwalitatieve zin

Naast de kwantiteit van de gepresenteerde gegevens kan ook de kwaliteit van de presentatie nog verder worden verbeterd. Met name kan duidelijker worden aangegeven met welk doel volume- en prestatiegegevens worden gepresenteerd. Gelet op de haalbaarheid ligt de nadruk hierbij allereerst op het inzicht in de ramingen, vervolgens op het inzicht in de doelmatigheid, en ten slotte op het inzicht in de doeltreffendheid. Dit laatste is niet eenvoudig te realiseren met volume- en prestatiegegevens. In het algemeen zal evaluatie-onderzoek daarvoor een meer geschikt instrument zijn.

Wat betreft de kwaliteit van de presentatie van gegevens dient verder duidelijk te zijn op welk bedrag de volume- en prestatiegegevens betrekking hebben en wat de belangrijkste conclusies en bevindingen zijn die uit de gegevens zijn af te leiden. Bij de begrotingsvoorbereiding 1994 is aan deze punten expliciet aandacht besteed.

Kengetallenprojecten

Zicht op uitvoeringskosten...

Bij alle ministeries, met uitzondering van Algemene Zaken, wordt op dit moment een kengetallenproject betreffende uitvoeringskosten uitgevoerd. Deze projecten kunnen het inzicht in de doelmatigheid van het beheer vergroten. Ze zijn geëntameerd naar aanleiding van het overleg met de commissie voor de Rijksuitgaven over het onderzoek «Zicht op doelmatigheid?» van het Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven.[6] De meeste projecten hebben op dit moment geresulteerd in een (tussen)rapportage. Uit die rapportages blijkt dat het zeker mogelijk is inzicht te bieden in uitvoeringskosten. Dat gebeurt soms door inzicht te geven in de uitvoeringskosten als percentage van de programma-uitgaven, maar in enkele gevallen worden ook de kosten per eenheid produkt of prestatie aangegeven.

Uit de rapportages komt overigens naar voren dat de uitvoeringskosten op verschillende manieren worden vastgesteld: in enkele gevallen bijvoorbeeld door aan de hand van rekeningschema's na te gaan wat de feitelijke personele en materiële uitgaven zijn geweest, in andere gevallen door uit te gaan van de bestede tijd en vervolgens voor het uitdrukken daarvan in geld gebruik te maken van de «Handleiding bepaling tarieven voor verrichte werkzaamheden en verleende diensten» (de Tarievenhandleiding) van het ministerie van Financiën.

Van belang is dat het project uitvoeringskosten wordt voortgezet. Van substantiële regelingen moet in principe duidelijk zijn welke uitvoeringskosten er mee zijn gemoeid.

... en op andere kengetallen

Voorts verdient vermelding de verdere verdieping of afronding van in een eerder stadium opgestarte proefprojecten voor het ontwikkelen en toepassen van kengetallen. In sommige gevallen worden kengetallen

[6] D.L. Kabel, C.G.M. van Oosteren, J.S. van Vliet, «Zicht op doelmatigheid? Mogelijkheden om kosten en prestaties van uitvoeringsorganisaties in beeld te brengen», Den Haag, 1992.

ontwikkeld voor het volgen van ontwikkelingen op beleidsterreinen. Daarnaast hebben projecten betrekking op het verschaffen van informatie ten behoeve van de aansturing door het ministerie van dienstonderdelen waarvan het voornemen bestaat deze te verzelfstandigen. Het gaat hier vooral om de doelmatigheid van deze onderdelen en de relatie met het begrotingsproces. In de op te stellen Handleiding Kengetallen zullen nieuwe inzichten op basis van de resultaten van de afgeronde, lopende en nieuwe kengetallenprojecten worden verwerkt.[7]

5.5. Subsidiebeleid en tarieven

Subsidiebeleid

Bij de doorlichting van beleid en beheer is in het kader van het geïntegreerd subsidiebeleid bijzondere aandacht uitgegaan naar subsidies. Het geïntegreerd subsidiebeleid richt zich enerzijds op het verbeteren van het subsidiebeheer in het algemeen en het voorkomen en bestrijden van misbruik en oneigenlijk gebruik in het bijzonder. Anderzijds is het geïntegreerd subsidiebeleid gericht op het toetsen van subsidies op actualiteit, doeltreffendheid en doelmatigheid.

Goede voortgang geboekt bij het subsidiebeleid

In deze kabinetsperiode heeft de regering de Staten-Generaal bij verschillende gelegenheden geïnformeerd over de voortgang op het terrein van het geïntegreerd subsidiebeleid. In de Uitgebreide Commissievergadering van 28 juni jongstleden met de commissie voor de Rijksuitgaven stond de rapportage geïntegreerd subsidiebeleid van 10 mei 1993 op de agenda.[8] Geconstateerd werd dat er goede voortgang is geboekt bij het in kaart brengen van de tekortkomingen in het subsidiebeheer en bij het invoeren van de maatregelen om de geconstateerde tekortkomingen op te heffen. Toegezegd is dat de regering, naast de rapportering via de reguliere begrotingsstukken, in de eerste maanden van 1994 een aanvullende rapportage op zal stellen over een aantal terreinen waarop de werkzaamheden in het kader van het geïntegreerde subsidiebeleid nog niet (geheel) zijn afgerond. In die rapportage zal onder meer aandacht worden besteed aan die subsidies die in de rapportage geïntegreerd subsidiebeleid als gevoelig voor misbruik en oneigenlijk gebruik werden gekenmerkt. Voor die subsidies zal systematisch aandacht worden besteed aan de oorzaken die aan de gevoeligheid voor misbruik en oneigenlijk gebruik ten grondslag liggen. Daarnaast wordt ingegaan op de maatregelen die worden getroffen ter vermindering van de gevoeligheid voor misbruik en oneigenlijk gebruik.

De vinger aan de pols houden

De verbetering van het subsidiebeheer loopt niet alleen via de twee sporen van het geïntegreerd subsidiebeleid. In het wetsvoorstel van de derde tranche van de Algemene wet bestuursrecht worden enkele algemene aspecten van subsidieverlening geregeld. Behalve vanuit de invalshoek van de doeltreffendheid en van de doelmatigheid van het beleidsinstrument subsidie, wordt subsidieverlening in het wetsvoorstel tevens benaderd vanuit het oogpunt van de rechtszekerheid van de subsidie-ontvanger. Naar verwachting zal het wetsvoorstel dit najaar aan de Staten-Generaal worden aangeboden.

Tarieven

Tijdens de eerder genoemde Uitgebreide Commissievergadering van 28 juni jongstleden met de commissie voor de Rijksuitgaven is ook ingegaan op het in rekening brengen van tarieven voor door de rijksoverheid verleende goederen en diensten. Dit naar aanleiding van het centrale thema «Prijzen bij het Rijk» dat is opgenomen in het Verslag 1992 van de

[7] De Handleiding Kengetallen zal zowel een actualisering zijn van het rapport «Maatwerk door meetwerk» van het Platform Beleidsanalyse als van de «Handleiding indicatoren overheidshandelen».
[8] Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 22 150, nr. 11.
[9] Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 23 065, nrs. 1 en 2.

Algemene Rekenkamer.[9] In de rapportage die in de eerste maanden van 1994 naar de Staten-Generaal wordt gezonden over het subsidiebeleid, zal ook nader worden ingegaan op tarieven. Daarbij zal gebruik worden gemaakt van de gegevens die met ingang van de ontwerpbegrotingen 1994 over tarieven worden gepresenteerd; de thans nog onvolledige informatie in de begrotingsstukken zal in de rapportage worden gecompleteerd.

Uitgangspunt: tarieven zo veel mogelijk kostendekkend

Bij het in rekening brengen van tarieven aan derden hanteert de regering het uitgangspunt dat tarifering zo veel mogelijk kostendekkend dient te geschieden. Er kunnen echter beleidsmatige argumenten bestaan om van dat uitgangspunt af te wijken. Het verhogen van een tarief kan voor bepaalde goederen of diensten bijvoorbeeld ongewenst drempelverhogend werken. Om het uitgangspunt van volledige kostendekkendheid in de praktijk daadwerkelijk toe te kunnen passen, is het noodzakelijk dat de kosten van het verrichten van prestaties voor derden ook bekend zijn. Uit het Rekenkameronderzoek bleek onder meer dat het gebruikte instrumentarium ter bepaling van de kosten verbetering behoeft. Om dit te realiseren bestaat het voornemen om, daar waar geen toereikend instrumentarium beschikbaar is ter bepaling van de kosten, de Tarievenhandleiding van het ministerie van Financiën verplicht voor te schrijven. Met behulp van die Tarievenhandleiding kan, ook wanneer niet over een kostenadministratie wordt beschikt, aan de hand van bestede uren een benadering worden verkregen in de kosten die met een bepaalde activiteit gemoeid zijn. Op basis van dat inzicht kan het tarief worden bepaald.

5.6. Controlebeleid

Accountantsverklaringen 1992

In het kader van de operatie comptabel bestel is in de afgelopen jaren veel bereikt op het terrein van het financieel beheer en de accountantscontrole. Bij de doelstelling van de versterking van de accountantscontrole stond het streven centraal dat deze controle het gehele financiële beheer bij de ministeries en de verantwoording daarover dient te bestrijken. De inspanningen op dit terrein hebben ertoe geleid dat met ingang van de controle over 1991 bij alle begrotingen behorende tot de rijksbegroting op één na[10] een accountantsverklaring bij de financiële verantwoording is opgenomen (zie ook bijlage 18). Het meerjarige beeld van de accountantsverklaringen is geïllustreerd in grafiek 5.6.1.

[10] Bij het Fonds Investeringsrekening is, zoals gebruikelijk en mede gelet op de aangekondigde opheffing van het Fonds, volstaan met een rapport van bevindingen. De Rekenkamer heeft over het totaal van uitgaven en ontvangsten met redelijke zekerheid kunnen vaststellen dat deze geen fouten of onzekerheden bevatten.

Grafiek 5.6.1. Accountantsverklaringen over 1992 in vergelijking met voorgaande jaren[1]

[1] In deze grafiek is uitgegaan van de begrotingen die in 1992 bestonden. Het Mobiliteitsfonds bestaat sinds 1989.

Ondanks zwaardere eisen, toch goede resultaten

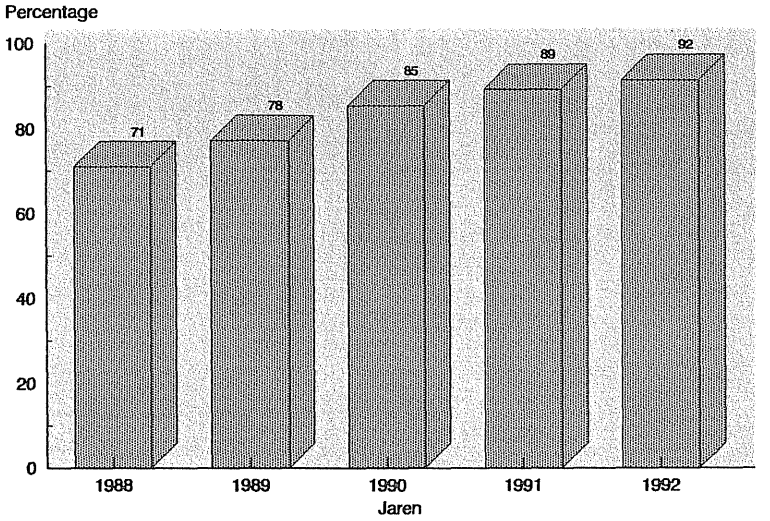
In totaliteit laat het beeld van de afgegeven accountantsverklaringen over 1992 ten opzichte van 1991 een lichte verbetering zien. Dit is temeer een positieve ontwikkeling, gelet op het feit dat in 1992, met de inwerkingtreding van de vierde en de vijfde wijziging van de Comptabiliteitswet, zwaardere eisen zijn gesteld aan het financiële beheer, bijvoorbeeld ten aanzien van het voeren van een geïntegreerde verplichtingenkasadministratie.

Algemene Rekenkamer: hoger percentage van de uitgaven en ontvangsten met redelijke zekerheid over rechtmatigheid en volledigheid

Ook de Algemene Rekenkamer concludeert dat de positieve tendens van de afgelopen jaren zich heeft voortgezet. Uit het Rechtmatigheidsonderzoek 1992[11] is af te leiden dat de Rekenkamer over 1992 over 91,5% van de uitgaven redelijke zekerheid heeft over de rechtmatigheid en volledigheid. Over 1991 bedroeg dit percentage 89,3. Voor de ontvangsten zijn deze percentages over 1991 en 1992 99,5 respectievelijk 100,0. Daarbij zij opgemerkt dat de Algemene Rekenkamer over 1992 voor 4,3% van de uitgaven nog geen oordeel heeft (Algemene Bijstandswet). In onderstaande grafieken is de ontwikkeling vanaf 1988 geschetst.

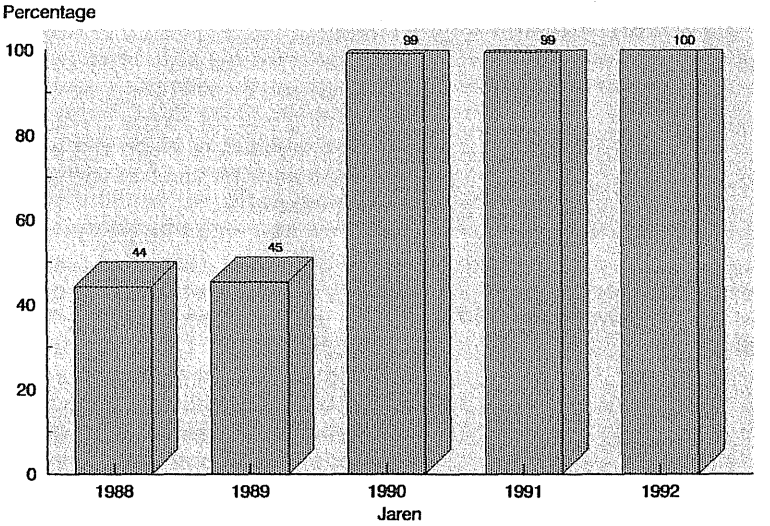
[11] Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 23 264, nrs. 1 en 2.

Grafiek 5.6.2. Zekerheid over uitgaven volgens oordeel AR[1]

[1] Het overzicht geeft aan voor welk percentage van de uitgaven de Algemene Rekenkamer redelijke zekerheid heeft over de rechtmatigheid en volledigheid. De overige uitgaven zijn door de Rekenkamer als onrechtmatig aangemerkt (over de jaren variërend tussen 0,3% en 1,7% van de totale uitgaven) dan wel als uitgaven waarover de Rekenkamer geen zekerheid omtrent de rechtmatigheid en volledigheid heeft (over de jaren variërend tussen 2,9% en 27,6% van de totale uitgaven). Daarnaast heeft de Rekenkamer over 1992 voor 4,3% van de uitgaven (nog) geen oordeel (uitgaven Algemene Bijstandswet).

Grafiek 5.6.3. Zekerheid over ontvangsten volgens oordeel AR[1]

[1] Het overzicht geeft aan voor welk percentage van de ontvangsten de Algemene Rekenkamer redelijke zekerheid heeft over de rechtmatigheid en volledigheid. De overige ontvangsten zijn door de Rekenkamer als ontvangsten aangemerkt waarover de Rekenkamer geen zekerheid omtrent de rechtmatigheid en volledigheid heeft (over de jaren variërend tussen 0,0% en 55,8% van de totale ontvangsten).

De brief van 31 augustus 1993 van de Minister van Financiën aan de Tweede Kamer[12] gaat op hoofdlijnen nader in op het financiële beheer en de accountantscontrole. De inspanningen zijn erop gericht de fouten en onzekerheden in volgende jaren verder terug te brengen.

[12] Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 23 311, nr. 1.

Handboek Controle Departementale Accountantsdienst

Uniformering aanpak accountantscontrole...

Bij de accountantscontrole bij de rijksoverheid wordt gestreefd naar een onderling vergelijkbare en efficiënte aanpak van de controle door de departementale accountantsdiensten. Een belangrijke bijdrage aan dit streven is geleverd met het gereedkomen van het Handboek Controle Departementale Accountantsdienst in oktober 1992. Met de in het Handboek vastgelegde algemene opvattingen is voor de komende jaren een goede basis gelegd om bij de ministeries een effectieve (doelgerichte) en efficiënte uitvoering van de algemene controletaak van de departementale accountantsdiensten te realiseren. Daarnaast kan het Handboek in positieve zin bijdragen aan de samenwerking tussen departementale accountantsdiensten, de Algemene Rekenkamer en, daar waar deze ingeschakeld zijn, openbare accountantskantoren.

Goedkeuringstoleranties

...onder meer bij het hanteren van goedkeuringstoleranties

In het Handboek wordt onder meer aandacht besteed aan de toleranties die in het kader van de accountantscontrole bij de ministeries gehanteerd worden. Toleranties spelen een rol bij het controleren en goedkeuren van de departementale financiële verantwoording. Zo betekent een goedkeurende verklaring van de departementale accountantsdienst niet dat er geen enkele fout in de departementale verantwoording voorkomt, maar dat de verantwoording geen belangrijke fouten bevat. De vraag is dan hoe groot het foutenbedrag maximaal mag zijn, zonder dat deze de goedkeuring van de verantwoording in de weg staat. Deze bovengrens van de foutenmarge wordt aangeduid met het begrip «goedkeuringstolerantie».

Uitgangspunten

Wat de hoogte van de goedkeuringstolerantie betreft, wordt in het Handboek een percentage van 1% van de uitgaven en ontvangsten (respectievelijk van de aangegane verplichtingen en van de saldibalans) als algemeen uitgangspunt gehanteerd. Bij de keuze van dit percentage spelen zowel de betekenis van het oordeel van de accountant, als de kosten van de controlewerkzaamheden om dit oordeel met de vereiste hoge mate van zekerheid te geven, een rol.

Behalve de bepaling van het kwantitatieve foutenbedrag om vast te stellen of de 1%-norm niet is overschreden, vragen bij het goedkeuren van de departementale verantwoording ook andere vraagstukken de aandacht. Gedacht kan worden aan de beoordeling van het controlebeleid ter voorkoming van misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen en rechtmatigheidsfouten ten gevolge van bewust onrechtmatige beheershandelingen.

Door het hanteren van (kwantitatieve) toleranties wordt ernaar gestreefd de oordeelsvorming over de verantwoording zoveel mogelijk te objectiveren. Aangezien echter ook andere vraagstukken een rol spelen, is de oordeelsvorming een gecompliceerd afwegingsproces, waarbij het element van vakkundige oordeelsvorming mede een rol speelt.

Behalve referentiepunt bij het al dan niet goedkeuren van de departementale financiële verantwoording, is de goedkeuringstolerantie tevens een essentieel hulpmiddel om richting te geven aan de accountantscontrole. De controle dient zodanig te worden gepland dat fouten groter dan de toegestane foutenmarge worden gesignaleerd. In het kader van de planning en uitvoering van de accountantscontrole zullen de departementale accountantsdiensten tevens aangeven op welke wijze aan elk begrotingsartikel aandacht zal worden besteed. Doel hiervan is te bereiken dat alle relevante controlebevindingen per artikel verkregen worden.

De minister van Financiën heeft, uit hoofde van zijn coördinerende functie op het terrein van de accountantscontrole bij de ministeries en na interdepartementaal overleg, deze algemene uitgangspunten – die thans in de praktijk door de departementale accountantsdiensten gehanteerd worden – nader uitgewerkt en geëxpliciteerd.

Onlangs zijn deze uitgangspunten voor commentaar aan de Algemene Rekenkamer gezonden. Het overleg met de Algemene Rekenkamer is nog gaande. Teneinde een doelmatige controle binnen de rijksdienst te bevorderen is het van belang dat ook op het terrein van de toleranties overeenstemming bestaat met de Algemene Rekenkamer over de uitgangspunten. In de komende jaren zal de toepassing van deze uitgangspunten worden geëvalueerd, waarbij de ervaringen van de ministeries en de Algemene Rekenkamer, alsmede de inzichten van de Staten-Generaal (de gebruiker van de verantwoordingen) een belangrijke rol zullen spelen.

Controle op EG-gelden

Invulling verantwoordelijkheid lidstaten voor de controle op EG-gelden

Naast de verantwoordelijkheid voor het beheer van en de controle op de uitgaven en ontvangsten van de rijksoverheid staat de regering voor de taak invulling te geven aan de verantwoordelijkheid van de lidstaat Nederland voor het beheer van en de controle op de EG-gelden. De regering heeft op 20 november 1992 een notitie gestuurd aan de Tweede Kamer waarin aandacht is besteed aan de door de commissie voor de Rijksuitgaven en de vaste commissie voor EG-zaken aan de orde gestelde vraagpunten betreffende controle-aspecten van de uitvoering van de EG-begroting.[13]

Duidelijk is gebleken dat zowel van de desbetreffende ministers als van de desbetreffende Directoraten-Generaal van de Europese Commissie een actieve bijdrage wordt gevraagd om de behoefte aan controle- informatie en de daarvoor vereiste controlewerkzaamheden betreffende de EG-uitgaven en -ontvangsten nader te verduidelijken. De minister van Financiën heeft daarbij een belangrijke intermediaire rol door het voeren van overleg met voornoemde betrokkenen en door stimulering van de vereiste (interne) controle.

Fraudebestrijding...

Een belangrijk aspect van het beheer van EG-gelden is de bestrijding van fraude en onregelmatigheden. Hierbij gaat het niet alleen om het beperken van de financiële nadelen die fraude met zich meebrengt, maar ook om het bevorderen van het vertrouwen van de burgers in de EG. De regering heeft de Bijzondere commissie Misbruik en Oneigenlijk gebruik, die op 23 september 1992 een openbare hoorzitting hield over EG-fraude, op verzoek op 25 juni 1993 een notitie over dit onderwerp toegezonden. In deze notitie wordt onder andere ingegaan op de wijze waarop Nederland meent dat de fraudebestrijding en in het bijzonder de rol van de Europese Commissie hierin versterkt kan worden. Voor de bestrijding van fraude bij exportrestituties bepleit Nederland een betere coördinatie tussen de lidstaten, waarbij de Europese Commissie bij de coördinatie en de samenwerking een ondersteunende en zelfs een initiërende rol zou kunnen krijgen. Samenwerking tussen de Europese Commissie enerzijds en de lidstaten anderzijds is van groot belang voor de fraudebestrijding.

... complicaties...

De vaak zeer complexe en mede daardoor moeilijk controleerbare regelgeving vormt een complicerende factor in de fraudebestrijding. Bovendien bemoeilijken de grote verschillen in opzet en verantwoordelijkheden binnen het controlebestel van de diverse lidstaten en in de opvattingen daarover het uitwerken van voorstellen voor gezamenlijke intensivering van de fraudebestrijding.

... en ontwikkelingen

Ondanks deze complicerende factoren kan gewezen worden op enkele ontwikkelingen die van groot belang kunnen zijn voor de voortgang bij de

[13] Kamerstukken II, vergaderjaar 1992–1993, 22 946, nr. 1.

fraudebestrijding. Zo bevat het Verdrag van Maastricht belangrijke bepalingen in verband met de bestrijding van fraude en onregelmatigheden. Hierin is bepaald dat de lidstaten ter bestrijding van fraude waardoor de financiële belangen van de Gemeenschap worden geschaad, dezelfde maatregelen nemen als die welke zij treffen ter bestrijding van fraude waardoor hun eigen financiële belangen worden geschaad. Voorts dienen de lidstaten hun optreden te coördineren om de financiële belangen van de Gemeenschap tegen fraude te beschermen.[14]

Binnen Nederland zijn diverse organen werkzaam, die zich richten op de coördinatie van controle en fraudebestrijding in EG-verband. De in juni 1990 ingestelde Controle-coördinatiegroep (CCG) is belast met het toezicht op en de coördinatie van de controles die op de verrichtingen in het kader van de financieringsregeling van de afdeling Garantie van het Europese Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw worden uitgevoerd. Daarnaast is deze groep onder meer belast met de coördinatie van de fysieke controles bij de uitvoer van landbouwprodukten die eenzelfde onderneming betreffen. De CCG heeft onder meer contact met de Unité de Coordination de la Lutte Anti-fraude, een coördinatiebureau fraudebestrijding dat onderdeel uitmaakt van de Europese Commissie. In de tweede plaats is per 1 februari 1992 het Coördinerend EG-fraudeberaad ingesteld. Hierin zijn onder meer de Algemene Inspectiedienst, de Douane, de Economische Controledienst, de Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst, het Openbaar Ministerie en de Centrale Recherche Informatiedienst vertegenwoordigd. Het doel van dit beraad is de bevordering van een optimaal gebruik van de opsporings- en vervolgingscapaciteit inzake EG-fraude. Voorts is in 1992 een landelijk coördinerend fraude-officier op het terrein van de EG-fraudebestrijding benoemd.

Tot slot is van belang dat goede resultaten geboekt worden op het gebied van geautomatiseerde informatie-uitwisseling. De Douane, de Douanerecherche en de Algemene Inspectiedienst zijn aangesloten op een door de Europese Commissie ontwikkeld geautomatiseerd datasysteem op landbouw- en douanegebied. Deze technologie is weer van belang voor systemen voor het samenbrengen en uitwisselen van informatie over douanefraude en de handel in illegale goederen.

[14] Artikel 209 A van het Verdrag van Maastricht; cf. ook titel VI van dit Verdrag.

Lijst van gebruikte termen en hun betekenis

Aanvullende posten
Posten die nog niet in de ontwerp begrotingswetten (kunnen) worden opgenomen, maar die terwille van een volledig beeld wel reeds in de totaalcijfers van de rijksbegroting zijn begrepen. Het betreffen veelal posten waarvan de verdeling over de begrotingshoofdstukken nog niet wordt of kan worden aangegeven. Voorbeelden van aanvullende posten zijn de loon- en prijsbijstelling.

ABP-convenant
Overeenkomst tussen de minister van Binnenlandse Zaken en de centrales van overheidspersoneel op pensioengebied. De hoofdzaken van de overeenkomst zijn:
- een structurele regeling van de financiering van de pensioen- en vutregeling;
- een aanpassing van de pensioenregeling van het overheidspersoneel aan onmiskenbare maatschappelijke ontwikkelingen;
- een zoveel mogelijk marktconforme herstructurering van het bruto-netto-traject inzake de salarissen van overheidspersoneel.

Accountantsverklaring
Een schriftelijke mededeling van een accountant inhoudende de uitkomst van een onderzoek naar de getrouwheid van een (financiële) verantwoording.

Actieven
Zie: niet-actieven.

Administratieve organisatie
Het geheel van organisatorische maatregelen binnen een departement, inclusief het stelsel van maatregelen van interne controle, dat direct of indirect betrekking heeft op een goede werking van de administratie, de financieel-administratieve systemen, de rechtmatigheid en de doelmatigheid van het (financiële) beheer, en de verantwoording daarover.

Agentschap
Het agentschap is een onderdeel van een ministerie waarvoor een afwijkend beheer wordt gevoerd, met als doel een doelmatiger beheer te realiseren.

Algemene uitkering (uit het Gemeentefonds en/of Provinciefonds)
Een uitkering vanuit de rijksbegroting die gemeenten en/of provincies in beginsel naar eigen inzicht kunnen besteden.

Arbeidsverleden-eis
Het recht op een verlengde WW-uitkering is afhankelijk van het arbeidsverleden. Na aanscherping van de erbeidsverleden-eis moet in de 4 jaar voorafgaand aan het ontstaan van de werkloosheid in ten minste 3 jaar, over 52 dagen per jaar, loon uit arbeid zijn ontvangen

Begrotingstekort
De som van het feitelijke financieringstekort en het saldo van de niet-relevante uitgaven en -ontvangsten.

Belastingdruk
De belastingopbrengst van de overheid (excl. successierechten) uitgedrukt als percentage van het nationale inkomen. De belastingopbrengst op kasbasis is het totaal aan belastinggeld dat in een bepaald jaar daadwerkelijk wordt ontvangen. De belastingdruk op kasbasis is opgenomen in de collectieve-lastendruk.
De belastingopbrengst op transactiebasis is het belastingbedrag dat over een bepaald jaar door belastingplichtigen is verschuldigd. Het verschil tussen de opbrengsten op transactie- en op kasbasis wordt veroorzaakt door het feit dat de verschuldigde belasting over een bepaald jaar niet altijd in datzelfde jaar wordt geheven en /of betaald (bijvoorbeeld: de definitieve aanslag inkomstenbelasting over het jaar 1993 kan in de loop van 1994 worden opgelegd). Zie ook: transactiebasis.

Beleidsevaluatie(-onderzoek)
Onderzoek waarbij op basis van analyse van op systematische wijze verzamelde gegevens een uitspraak kan worden gedaan over het te voeren of gevoerde beleid.

Beleidsintensiveringen
Verhogingen van uitgaven en/of verlagingen van ontvangsten ten opzichte van de meerjarencijfers, waaraan een beleidsbeslissing ten grondslag ligt. Deze term wordt meestal beperkt tot beleidsmatige mutaties in de uitgaven en de niet-belastingontvangsten. Een beleidsmatige verlaging van de belastingontvangsten wordt doorgaans aangeduid met de term lastenverlichting.

Besparingsverlies
Budgettair nadeel dat optreedt doordat een (voorgenomen) ombuiging minder besparingen oplevert dan aanvankelijk werd geraamd. Dit kan bijvoorbeeld het gevolg zijn van uitstel van de invoering van de ombuigingsmaatregelen.

Bestuursakkoord
In 1987 en 1990 gesloten overeenkomst tussen het Rijk en de lagere overheden, geldend voor een kabinetsperiode. Deze akkoorden betreffen beleidsintenties en afspraken met de organisaties van lagere overheden (VNG en IPO) over procedures voor de onderlinge samenwerking.

Betalingsbalans
De totale rekening van de betalingsbalans geeft een overzicht van de transacties met het buitenland. Men onderscheidt daarbij de lopende rekening en de kapitaalrekening.
Op de lopende rekening worden de uitgaven en inkomsten geboekt, die voortvloeien uit het goederen- en dienstenverkeer. Ook de uit het buitenland ontvangen (respectievelijk daaraan betaalde) inkomsten uit vermogen en arbeid, alsmede de secundaire inkomensoverdrachten staan op de lopende rekening.

De kapitaalrekening geeft een beeld van het kapitaalverkeer met het buitenland.

Bruto binnenlands produkt tegen marktprijzen (BBP)
De som van de beloningen van de productiefactoren in het Nederlandse produktieproces, plus het saldo van de indirecte belastingen (bijv. de BTW) en subsidies (bijv. aan de NS).

Bruto nationaal produkt tegen marktprijzen (BNP)
De som van de beloningen van alle Nederlandse productiefactoren (ook die in het buitenland), plus het saldo van de indirecte belastingen (bijv. de BTW) en subsidies (bijv. aan de NS).

Budgetdiscipline (stringent begrotingsbeleid)
Een zodanige uitvoering van de begroting, dat eventuele uitgavenoverschrijdingen door meevallers dan wel door beleidsaanpassingen worden gecompenseerd.

Budgetteringsafspraken
Budgetteringsafspraken maken deel uit van de regels budgetdiscipline. Ze hebben betrekking op die delen van de begroting waar, bij voorkomende mutaties in de begrotingsvoorbereiding en -uitvoering, per definitie alleen beleidsmatige mutaties worden onderkend. Derhalve wordt daar geen onderscheid gemaakt tussen tegenvallers, beleidsintensiveringen, meevallers, efficiencywinsten en ombuigingen.

Collectieve lasten(druk)
De collectieve lasten zijn het totaal van de belasting- (excl. successierechten) en premie-ontvangsten van de collectieve sector, vermeerderd met enkele niet-belastingontvangsten. Tot deze laatste worden gerekend de binnenlandse gasbaten, milieuheffingen en opbrengsten uit voorzieningen waarvan het gebruik verplicht is.
De collectieve-lastendruk is gelijk aan de collectieve lasten in procenten van het nationale inkomen.

Collectieve sector
De collectieve sector kan in drie subsectoren worden verdeeld:
a. Rijk;
b. overige publiekrechtelijke lichamen (OPL);
c. sociale fondsen.
In de Nationale Rekeningen wordt de gehele collectieve sector aangeduid als de sector overheid. In de Miljoenennota wordt onder de overheid verstaan: het Rijk en de overige publiekrechtelijke lichamen (OPL). De definities in het kader van de EMU sluiten aan bij de Nationale Rekeningen.

Collectieve uitgaven(quote)
De collectieve uitgaven zijn het totaal van de uitgaven van het Rijk, de overige publiekrechtelijke lichamen (OPL) en de sociale fondsen. De collectieve-uitgavenquote (CUQ) is gelijk aan de collectieve uitgaven in procenten van het nationale inkomen. Zie bijlage 17.

Operatie Comptabel bestel
Operatie binnen de rijksoverheid, gericht op:
- verbetering van de administratieve organisatie op de departementen en invoering van een geïntegreerde kasverplichtingen-administratie ;
- versterking van de accountantscontrole;
- versnelling van de (financiële) informatievoorziening binnen de rijksoverheid en tussen regering en parlement;
- verbetering van de begrotingspresentatie.
  Zie ook: geïntegreerde kas-verplichtingen-administratie.

Comptabiliteitswet (CW)
De wet die de inrichting en het beheer van de rijksbegroting, het financieel en materieel beheer van de rijksbegroting, alsmede de controle en verantwoording van het Rijk regelt.

Consolidatie
De post Consolidatie wordt gebruikt voor het corrigeren van de rijksbegroting voor dubbeltellingen als gevolg van het «bruto-boeken» van bijdragen. Het bruto-boeken houdt in dat zowel het departement dat de feitelijke betaling verricht, als het departement dat bijdraagt, de uitgaven in de begroting opneemt. Het ontvangende departement raamt de te ontvangen bijdragen ook aan de ontvangstenkant van de begroting. Dit geldt ook voor bijdragen van een departement aan een agentschap. Hierdoor wordt het rekenkundige niveau van de totale rijksuitgaven en rijksontvangsten hoger dan het feitelijke niveau. Door middel van de post Consolidatie wordt hiervoor gecorrigeerd.

Contractloon(stijging)
(Stijging van) het looninkomen per werknemer als direct gevolg van de afgesloten collectieve arbeidsovereenkomsten (CAO) in de private sector en van de afspraken met overheidspersoneel in de collectieve sector.
Het verschil tussen de feitelijke toename van het looninkomen per werknemer en de toename van de contractlonen is de incidentele loonstijging. Dit verschil wordt veroorzaakt door bijvoorbeeld promoties, periodieken, overwerk en in- en uitstroom.

Debudgettering, gedebudgetteerde uitgaven
Uitgaven die niet op de rijksbegroting staan, maar waarvoor de overheid wel (direct of indirect) financieel garant staat. Het betreft hier uitgaven die weliswaar niet door de overheid worden gedaan, maar die wel betrekking hebben op terreinen van collectieve zorg. De meest bekende voorbeelden vormen rechtstreeks op de kapitaalmarkt aangetrokken middelen ten behoeve van woningbouw en academische ziekenhuizen. Deze middelen tellen wèl mee in het genormeerde financieringstekort.

Decentralisatie, Decentralisatie-Impuls
Het overdragen van meer verantwoordelijkheden en bevoegdheden naar lagere overheden. Concreet kan dit leiden tot overheveling van taken (en de daartoe benodigde middelen) van de centrale overheid naar lagere overheden. De Decentralisatie-Impuls beoogt dit proces te stimuleren.

Derdenrekening
Rekening-courantverhouding die het Rijk heeft met derden en rekeningen waarop uitgaven en ontvangsten staan die conform de Comptabiliteitswet niet via de begroting lopen, omdat zij met derden of met andere onderdelen van het Rijk kunnen worden verrekend. Ook de rekening-courantverhoudingen van de agentschappen met het ministerie van Financiën worden tot de derden-rekening gerekend.

Deregulering
Het afschaffen, vereenvoudigen of stroomlijnen van regelingen en wetten die de overheid oplegt aan bedrijven, instellingen en burgers.

Doel hiervan is het vermijden van onnodige bureaucratie en onnodig hoge kosten ten gevolge van ondoelmatige of inefficiënte regelgeving.

Desaldering
Het gelijktijdig verhogen of verlagen van uitgaven en nietbelastingontvangsten, die vaak rechtstreeks met elkaar samenhangen. Desalderingen hebben per saldo dus geen invloed op de omvang van het financieringstekort.

Economische classificatie
Indeling van begrotingsartikelen en onderdelen daarvan naar macro-economische categorieën. Deze indeling is gebaseerd op internationaal gangbare systemen en wordt opgesteld met behulp van een codering in de artikelsgewijze toelichting van de begrotingen. Hierdoor kunnen de begrotings- en rekeningcijfers worden ingepast in het systeem van de Nationale Rekeningen. Zie bijlage 15.

Economische en Monetaire Unie (EMU)
Tot stand te brengen unie tussen EG-lidstaten, neergelegd in het Verdrag van Maastricht, waarbij in de derde fase sprake zal zijn van onherroepelijk vastgelegde wisselkoersen (met uiteindelijk één munt) en volledig vrij kapitaalverkeer. In de EMU wordt een gecentraliseerd monetair beleid gevoerd door de op te richten Europese Centrale Bank (ECB). Tevens zal coördinatie van het budgettaire beleid plaatsvinden.

Eerste geldstroom
Het onderscheid tussen eerste en tweede geldstroom is van belang voor de economische classificatie van rijksuitgaven. Volgens deze classificatie worden de uitgaven ingedeeld naar de aard van de eerste geldstroom, dat wil zeggen naar de aard van de uitgaande geldstromen naar de eerste ontvanger; niet naar de (eind)bestemming van het geld. Bij de tweede geldstroom wordt gekeken naar de aard van de uitgaande geldstromen bij de eerste ontvangers. Hierbij komt de (eind)bestemming van bijvoorbeeld overdrachten binnen de sector overheid duidelijker in beeld.

Grote Efficiency
Efficiencyverbetering die samenhangt met verbeteringen in de organisatiestructuur en de wijze van taakuitvoering door de overheid.

Kleine Efficiency
Efficiencyverbetering die samenhangt met de ontwikkeling van de arbeidsproduktiviteit, bij een ongewijzigde organisatiestructuur.

EMU-tekort
Overheidstekort dat relevant is in het kader van het EMU-verdrag. Zie: vorderingensaldo. Zie ook bijlage 16.7.

Europees Sociaal Fonds (ESF)
Fonds dat volgens artikel 123 van het EG-Verdrag tot taak heeft binnen de Europese Gemeenschap de tewerkstelling te vergemakkelijken en de geografische en beroepsmobiliteit van de werknemers te bevorderen ten einde de werkgelegenheid voor de werknemers in de gemeenschappelijke markt te verbeteren en zodoende bij te dragen aan verhoging van de levensstandaard.

Europese Monetaire Stelsel (EMS)
Stelsel dat gericht is op het creëren van een zone van monetaire stabiliteit in de Europese Gemeenschap. Het belangrijkste element is een overeenkomst om fluctuaties in de wisselkoersen binnen bepaalde marges te houden. In de voorgenomen Economische en Monetaire Unie wordt het EMS vervangen door gefixeerde wisselkoersen tussen de valuta van de EG.

Europese Politieke Unie (EPU)
Het streven van de EG om, naast de interne markt (1-1-1993) en de EMU, te komen tot een versterking van de politieke samenwerking in de EG, zoals neergelegd in het Verdrag van Maastricht. Het gaat hierbij met name om de ontwikkeling van een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en om de justitiële en binnenlandse samenwerking.

Eurovignet
Een binnen het kader van een overeenkomst op grond van de desbetreffende EG-regelgeving van vrachtvoertuigen geheven recht voor het gebruik van bepaalde weginfrastructuurvoorzieningen.

Extrapolaties
Zie: meerjarenramingen.

Financieringsbehoefte van het Rijk
De som van het feitelijke financieringstekort en de aflossingen op de bestaande staatsschuld.

Financieringstekort (feitelijk) van het Rijk
Het saldo van de relevante uitgaven en ontvangsten, minus de mutatie in het saldo van de derdenrekening.

Financieringstekort(norm) van het Rijk
Feitelijk financieringstekort inclusief debudgetteringen, exclusief vervroegde aflossingen van woningwetleningen, exclusief studieleningen, correctiepost Fonds Economische Structuurversterking en correctiepost besluitvorming Voorjaarsnota 1993. Zie ook bijlage 16.6.

Fonds Economische Structuurversterking (FES)
Het wetsvoorstel tot instelling van het Fonds Economische Structuurversterking is thans aanhangig in de Tweede Kamer. In dit begrotingsfonds zal een deel van de aardgasbaten en andere nader aan te wijzen middelen worden gereserveerd voor investeringsprojecten van nationaal belang die de economische structuur versterken. Het betreft een verdelingsfonds: vanuit het fonds worden bijdragen toegekend aan andere begrotingen van het Rijk.

Fonds Investeringsrekening
Begrotingsfonds dat wordt gevoed met een deel van de opbrengst van de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. Ten laste van dit fonds komen de investeringspremies, die de belastingdienst in de vorm van een aftrek op de verschuldigde belasting verstrekt aan ondernemers die investeren. Met ingang van 1 januari 1990 is de Wet Investeringsrekening (WIR) ingetrokken. Sedert 29 februari 1988 is de basispremie op nihil gesteld. Het fonds investeringsrekening wordt met ingang van 1 januari 1995 opgeheven.

Functionele classificatie
Indeling van begrotingsartikelen en onderdelen daarvan naar onderwerpen van staatszorg. Deze indeling is gebaseerd op internationaal gangbare systemen en wordt opgesteld met behulp van een

codering in de artikelsgewijze toelichting van de begrotingen. Zie bijlage 14.

Geïntegreerde kas-verplichtingen-administratie
Een administratie waarin de aangegane verplichtingen worden geregistreerd, te zamen met de hieruit voortvloeiende betalingen in het jaar van aangaan en eventuele volgende jaren. Gedane betalingen worden geregistreerd in relatie tot de aangegane verplichtingen, zodat de nog openstaande verplichtingenbedragen kunnen worden vastgesteld.

Geïntegreerd subsidiebeleid
Verbetering van het beheer van subsidiegelden enerzijds gericht op de voorkoming en bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik van subsidies en verbetering van het subsidiebeheer in het algemeen. Anderzijds gericht op de doorlichting van subsidieregelingen op actualiteit, effectiviteit en doelmatigheid.

Gemeentefonds
Begrotingsfonds waarin een deel van de opbrengst van de meeste rijksbelastingen wordt gestort. Uit dit fonds worden jaarlijks uitkeringen gedaan aan de gemeenten, ter dekking van een deel van hun uitgaven.

Generale compensatie
Als zich (per saldo) budgettaire verslechteringen in de uitgaven en/of de niet-belastingontvangsten voordoen, is volgens de regels budgetdiscipline in principe compensatie vereist. In beginsel is deze compensatie specifiek. Dit betekent dat de compensatie (ombuiging) moet plaatsvinden op de begroting waar zich de verslechtering voordoet. Aldus wordt de algemene (generale) budgettaire problematiek niet belast, of, met andere woorden, behoeven de overige begrotingen niet bij te dragen aan het compenseren van de budgettaire verslechtering. Vindt geen specifieke compensatie plaats, dan is de verslechtering in principe (een deel van de) algemene budgettaire problematiek. Hiervoor is generale compensatie binnen de rijksbegroting vereist. Deze compensatie is derhalve van invloed op de prioriteitenstelling binnen de gehele collectieve sector. Tot generale compensatie kan alleen door de Ministerraad worden besloten.

Goedkeuringstoleranties
Het maximum van het foutenbedrag dat door de departementale accountantsdienst wordt gehanteerd bij het goedkeuren van de financiële verantwoording van een departement. Indien de som van fouten in de verantwoording dit maximum overtreft, dan wordt geen goedkeurende verklaring bij de verantwoording afgegeven.

Gulden financieringsregel (GFR)/Gulden oriëntatiepunt
Volgens de GFR dienen de lopende uitgaven tenminste gelijk te zijn aan de lopende ontvangsten (rekening houdend met afschrijvingen). Het financieringstekort is dan gelijk aan de netto kapitaaluitgaven (rekening houdend met afschrijvingen). Als "Gulden oriëntatiepunt" is de GFR een aanvulling op de bestaande normering (tijdpad financieringstekort).

Gulden oriëntatiepunt
Zie: gulden financieringsregel.

Heroverweging
De evaluatie van beleidsterreinen en ontwikkeling van beleidsvarianten volgens een door het kabinet vastgestelde interdepartementale procedure, die is afgestemd op de cyclus van het begrotingsproces. Deze procedure voorziet onder meer in de totstandkoming van openbare rapportages. De heroverwegingsprocedure is in zijn huidige vorm ontstaan in 1980.

Herschikking
Als gevolg van een nieuwe prioriteitenafweging het beleid op een bepaald terrein intensiveren, terwijl op een ander terrein beleid wordt ingeperkt (nieuw voor oud). Per saldo leiden herschikkingen niet tot meer uitgaven.

Inactieven, niet-actieven
Het aantal inactieven of niet-actieven is gelijk aan het totaal aantal uitkeringsjaren in de sociale zekerheid voor zover geregeld in de sociale-zekerheidswetgeving, waarbij sprake is van inkomensvervanging in verband met ziekte, arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, ouderdom dan wel de verzorging van kinderen.
Het aantal actieven geeft de werkgelegenheid (uitgedrukt in arbeidsjaren), verminderd met het uitkeringsvolume van de Ziektewet, weer.
De verhouding tussen het aantal inactieven en het aantal actieven (de zgn. i/a-ratio) vormt de leidraad bij de besluitvorming over de aanpassing van de hoogte van het minimumloon en de sociale uitkeringen.

Incidentele loonstijging
Zie: contractloon(stijging).

Inflatiecorrectie
Een in de wet geregelde aanpassing van de belastingvrije som en de schijflengten met betrekking tot de loon- en inkomstenbelasting (en de successierechten), om stijging van de druk van deze belastingen louter ten gevolge van inflatie te voorkomen.

Infrastructuurfonds
Een per 1 januari 1994 op te richten begrotingsfonds, waarin de middelen die thans op hoofdstuk Verkeer en Waterstaat, het Rijkswegenfonds en het Mobiliteitsfonds beschikbaar zijn voor de uitgaven aan weg-, water- en railinfrastructuur, worden samengevoegd. Tevens zullen op dit fonds uitgaven in het kader van de investeringsimpuls 1994-1998 worden gedaan; de middelen hiervoor zijn afkomstig uit het Fonds Economische structuurversterking (FES). Zie: Fonds Economische Structuurversterking.

Interne markt
Fase in het Europese integratieproces die per 1 januari 1993 vrijwel is voltooid. Wezenlijk kenmerk is een geheel vrij verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal tussen de EG-lidstaten.

Kapitaaldienst/Gewone (lopende) dienst
Begrotingsstelsel waarbij de begroting is gesplitst in een deel dat de kapitaaluitgaven en -ontvangsten bevat en een deel dat de lopende uitgaven en -ontvangsten en de afschrijvingen, samenhangend met de kapitaaluitgaven, bevat. Zie ook: gulden financieringsregel.

Kasbasis
Zie: transactiebasis

Kengetal
Een kengetal is een getal dat inzicht geeft in de situatie en/of de ontwikkeling van een beleids- of produktieproces.

Kwartaire sector
Alle niet-commerciële dienstverlening, d.w.z. de collectieve sector plus de niet-commerciële dienstverlening in de particuliere sector.

Lagere overheden, lagere publiekrechtelijke lichamen
Gemeenten, provincies, andere overheden van integraal bestuur en waterschappen.

Landbouw-Egalisatiefonds (LEF)
Op basis van de Landbouwwet opgericht fonds bestaande uit een afdeling A en een afdeling B. De minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij voert het beheer van het fonds. Het LEF-A heeft betrekking op de budgettaire verwerking van de uitvoering van het EG-landbouwbeleid in Nederland, terwijl het LEF-B betrekking heeft op de boekhouding van ontvangsten en uitgaven van dat beleid.

Loonbijstelling
Zie: prijsbijstelling.

Meerjarenramingen (extrapolaties)
Ramingen van de uitgaven, niet-belastingontvangsten en belastingontvangsten voor de vier jaren volgend op het begrotingsjaar. In deze Miljoenennota beslaan de meerjarenramingen de periode 1995–1998. Bij het opstellen van de meerjarenramingen wordt, rekening houdend met een bepaalde loon- en prijsontwikkeling, uitgegaan van bestaande wettelijke regelingen, concrete afspraken op kabinets- of ministerieel niveau (inclusief meerjarige ombuigingstaakstellingen), aangegane verplichtingen en kwantificeerbare exogene factoren. Voorzover deze elementen niet van toepassing zijn worden de meerjarenramingen – behoudens de veronderstelde loon- en prijsontwikkeling – gelijk gehouden aan de nieuwe begroting, dan wel aan het laatste jaar van de meerjarenramingen waarin al deze elementen wel van toepassing zijn. Voor de berekeningsmethode van de meerjarencijfers van de belastingontvangsten wordt verwezen naar bijlage 4, paragraaf 4.5.

Modale werknemer en modaal inkomen
Het modale inkomen is het inkomen dat statistisch het meeste voorkomt. Het wordt benaderd door het brutoloon van een werknemer die nog net niet de (procentuele) maximumpremie voor het verplichte ziekenfonds betaalt. De modale werknemer uit de gebruikelijke koopkrachtoverzichten is alleenverdiener, is getrouwd met een niet buitenshuis werkende partner en heeft twee kinderen van respectievelijk zes en twaalf jaar.

Monetaire financiering
Financiering van het tekort door de overheid door intering op het bezit aan liquide middelen (d.w.z. een verlaging van het schatkistsaldo).

Najaarsnota
Tussentijds overzicht van de lopende begrotingsuitvoering, waarin wordt aangegeven welke wijzigingen ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomsten noodzakelijk worden geacht. De Najaarsnota moet uiterlijk op 1 december van het lopende begrotingsjaar bij de Staten-Generaal worden ingediend.

Nationaal inkomen (NI of NNI)
Waar in de Miljoenennota zonder nadere aanduiding de afkorting NI of NNI wordt gebruikt, wordt de meer volledige aanduiding netto nationaal inkomen tegen marktprijzen bedoeld. Dit is het bruto nationaal produkt tegen marktprijzen minus de afschrijvingen.

Niet-belastingontvangsten (of -middelen)
Alle begrotingsontvangsten van het Rijk die niet tot de belastingen worden gerekend. Het betreft hier een zeer heterogene groep ontvangsten.

Nominale bijstelling GF/PF
Toevoeging aan het Gemeente- en Provinciefonds ter compensatie van gestegen lonen en prijzen. De bijstelling wordt bepaald op basis van een gewogen gemiddelde index, waarbij de loonvoetmutatie (exclusief incidenteel) en de prijsmutatie van de overheidsconsumptie worden gewogen met de volume-aandelen van loon- respectievelijk prijsgevoelige uitgaven uit beide fondsen. De bijstelling wordt geraamd in de aanvullende post nominale bijstelling GF/PF.

Normhuurcompensatie
Ter beperking van de inkomensgevolgen van het huurbeleid worden ontvangers van individuele huursubsidie (IHS) met een minimum inkomen gedeeltelijk gecompenseerd voor de voor de IHS relevante huurstijging.

Ombuiging
Beleidsmatige verlaging van de collectieve uitgaven en/of verhoging van de niet-belastingontvangsten zonder collectieve-lastenkarakter. IJkpunt voor deze mutaties vormen de meerjarenramingen. Het is aldus mogelijk dat een ombuiging op bijvoorbeeld de uitgaven in een bepaald jaar samengaat met een stijging van de uitgaven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Open-einde regeling
Regeling op grond waarvan derden buiten de overheid recht hebben op een geldelijke bijdrage van de overheid of van de sociale fondsen. Deze derden moeten voldoen aan in de regeling vastgestelde voorwaarden. Anders dan door het aanpassen van deze voorwaarden, kan de overheid het beroep op een open-einde regeling niet beheersen.

Overheid
In de Miljoenennota wordt onder de overheid verstaan: het Rijk en de overige publiekrechtelijke lichamen. In de Nationale Rekeningen wordt de gehele collectieve sector aangeduid als de sector overheid. De definities in het kader van de EMU sluiten aan bij de Nationale Rekeningen. Zie ook: collectieve sector.

Overheidsschuld
Het totaal van de uitstaande geldelijke leningen ten laste van de overheid. Zie ook: staatsschuld.

Overige publiekrechtelijke lichamen (OPL)
De lagere overheden, de publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties (PBO's) en het bijzonder onderwijs.

(Sociale-)premiedruk
De opbrengst van de sociale premies, uitgedrukt als percentage van het nationale inkomen. De premies zijn op transactiebasis opgenomen in de collectieve-lastendruk.

Prijsbijstelling
Aanvullende post waarop gelden worden gereserveerd om de extra uitgaven van de departementen (dus niet gemeenten en provincies) ten gevolge van prijsstijgingen te

financieren. Een soortgelijke reservering voor loonstijgingen vindt plaats in de aanvullende post loonbijstelling. De reservering voor loon- en prijsstijgingen ten behoeve van gemeenten en provincies vindt plaats in de nominale bijstelling GF/PF (zie aldaar).

Privatisering
Het afstoten of uitbesteden van overheidsactiviteiten dan wel het extern verzelfstandigen daarvan naar een marktconform opererende onderneming of stichting.

Provinciefonds
Idem gemeentefonds, alleen nu voor provincies.

Publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (PBO)
Organisaties die in het kader van de wet op de bedrijfsorganisatie (WBO) verordenende bevoegdheden hebben ten aanzien van bedrijven. PBO's zijn per bedrijfstak of produktgroep ingedeeld. Overkoepelend orgaan van de PBO's is de Sociaal Economische Raad (SER).

Reële groei van de uitgaven
Groei van de collectieve uitgaven of de rijksuitgaven, gedefleerd met de prijsontwikkeling van het bruto binnenlands produkt. Zie ook bijlage 16.8.

Relevante en niet-relevante begrotingsposten
De relevante begrotingsposten zijn alle uitgaven en ontvangsten van het Rijk, minus de niet relevante. Deze niet-relevante posten betreffen de opneming van en de aflossingen op staatsschuld, de portefeuille staatsschuld en de aan- en ontmuntingen.

Korte en lange rente
De korte rente is gelijk aan de drie-maands interbancaire rente. De lange rente is gelijk aan het rendement op langlopende staatsleningen.

Rijksbegroting in enge zin
Relevante rijksuitgaven en niet-belastingontvangsten exclusief de sociale zekerheids- en zorguitgaven op de rijksbegroting.

Rijksbijdragen aan sociale fondsen
Bijdragen van het Rijk aan de sociale-verzekeringsfondsen. Het betreft hier niet de betaling van de door het Rijk verschuldigde premies, maar de daarvan los staande bijdragen die naast de premies dienen ter financiering van de sociale-verzekeringsuitgaven.

Rijksuitgavenquote
De relevante rijksuitgaven incl. debudgetteringen en incl. uitgaven van agentschappen, als percentage van het nationale inkomen.

Schatkistpapier
Verzamelnaam voor diverse soorten schuldbewijzen, uitgegeven door het Rijk om de eigen kredietbehoefte te financieren met een korte looptijd. Sinds 1986 wordt de grens tussen «kort» en «lang» gelegd op 2 jaar.

Sociale fondsen
Organen die belast zijn met de uitvoering van de sociale-verzekeringswetten. Zij betalen de uitkeringen en voorzieningen die krachtens deze wetten worden verstrekt. De financiering vindt voor het overgrote deel plaats via sociale premies en rijksbijdragen.

Sociale-zekerheidssector
De sector sociale zekerheid omvat de sociale voorzieningen (sociale zekerheid op de rijksbegroting: o.a. RWW, ABW, WSW, AKW) en de sociale verzekeringen (sociale zekerheid lopend via de sociale fondsen: o.a. WW, WAO, ZW, AAW, AWW, AOW).

Specifieke compensatie
Zie: generale compensatie.

Specifieke uitkeringen
Uitkeringen van het Rijk aan lagere overheden en uitkeringen van het Rijk rechtstreeks aan derden, waaraan ook lagere publiekrechtelijke lichamen bijdragen. De bestedingsrichting van deze uitkeringen is vooraf aangegeven.

Staatsschuld
Het totaal van de uitstaande geldelijke leningen ten laste van de staat (vaste en vlottende schuld) is de bruto staatsschuld. De netto staatsschuld is de bruto staatsschuld, verminderd met de op korte termijn opeisbare vorderingen van de staat.
De vlottende staatsschuld wordt gevormd door leningen met een oorspronkelijke looptijd van twee jaar of minder. Leningen met een oorspronkelijke looptijd van langer dan twee jaar vormen de vaste staatsschuld.

Startbrief
Brief aan de Staten-Generaal (november 1989), bevattende de budgettaire vertaling van het Regeerakkoord 1989–1994. In de Startbrief zijn de meerjarige (1990–1994) uitgavenkaders vastgelegd voor de rijksbegroting, de sector sociale zekerheid en de zorgsector.

Toonbankuitgifte
Uitgiftesysteem van openbare staatsleningen waarbij de inschrijving gedurende een langere periode open staat. Gedurende deze periode kan de uitgiftekoers worden aangepast. Dit biedt de mogelijkheid om flexibel in te spelen op wijzigende marktomstandigheden.

Transactiebasis
Weergave van uitgaven en ontvangsten in een bepaald jaar, waarbij deze worden gemeten op het moment dat de economische handeling die leidt tot de uitgave of ontvangst (transactie), plaatsvindt. Weergave op kasbasis wil zeggen dat de feitelijke (kas)ontvangst of (kas)uitgave als meetmoment wordt genomen. De feitelijke kasontvangst en de bijbehorende transactie kunnen in verschillende jaren vallen (zie ook: belastingdruk).

Tweede geldstroom
Zie: eerste geldstroom.

Verbruiksbelasting op milieugrondslag
In 1992 is de brandstoffenheffing op grond van de Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne (WABM) omgezet in een milieuverbruiksbelasting op brandstoffen. Deze bestaande belasting op brandstoffen zal per 1 januari 1994, samen met de nieuwe belastingen op grondwater en afvalstoffen, worden opgenomen in de Wet Verbruiksbelastingen op milieugrondslag.

Vermoedelijke Uitkomsten
Ten tijde van de Miljoenennota voorziene uitkomsten van de begrotingsuitvoering van het lopende jaar.

Verzelfstandiging
Interne verzelfstandiging: delegatie van bevoegdheden en

verantwoordelijkheden binnen de rijksdienst, zoals aan een staatsbedrijf, een begrotingsfonds, een rijksdienst met zelfbeheer of agentschap. De ministeriële verantwoordelijkheid blijft intact.
Externe verzelfstandiging: taken worden bij of krachtens wet aan een verzelfstandigde eenheid buiten de rijksoverheid opgedragen (bijvoorbeeld een BV, NV, stichting of zelfstandig bestuursorgaan). De ministeriële verantwoordelijkheid neemt af.
Zie ook: privatisering.

Voorinschrijfrekening
Rekening bij de schatkist waarop toekomstige deelneming in staatsschuld wordt aangehouden. De belangrijkste inschrijver is het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds. Het ABP is verplicht het bedrag aan pensioenbijdrage dat van het Rijk wordt ontvangen op deze rekening te storten.

Voorjaarsnota
Tussentijds overzicht van de lopende begrotingsuitvoering, waarin wordt aangegeven welke wijzigingen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting noodzakelijk worden geacht. Deze nota moet uiterlijk op 1 juni bij de Staten-Generaal worden ingediend.

Voorlopige rekening
Nota over de voorlopige realisatie van de begroting van het voorgaande jaar. Deze nota moet uiterlijk op 1 maart bij de Staten-Generaal worden ingediend. Werd in het verleden ook wel Februarinota genoemd.

Vorderingensaldo
Feitelijk financieringssaldo exclusief financiële posten, zoals de netto-kredietverlening en de mutatie op de derdenrekening. Zie bijlage 16.7.

WKA
Wet koppeling met Afwijkingsmogelijkheid. Deze wet regelt de koppeling van het minimumloon en de sociale uitkeringen aan de loonontwikkeling van de mensen die werken in het bedrijfsleven, bij de overheid en bij dienstverlenende instellingen. Van deze koppeling kan in bepaalde situaties worden afgeweken.

Zorgsector
De zorgsector omvat de volksgezondheid met inbegrip van de gezinsverzorging, het kruiswerk en de voorzieningen voor ouderen en gehandicapten.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 1993–1994

23 400

Nr. 2 **NOTA OVER DE TOESTAND VAN 'S RIJKS FINANCIËN**

Bijlagen bij de Miljoenennota 1994

1. Budgettaire kerngegevens

		Rekening 1992	Voorjaars-nota 1993	Vermoede-lijke uitkomsten 1993	Ontwerp begroting 1994
I.	**Opbouw Financieringssaldo van het Rijk**				
	Relevante uitgaven Rijk	203 376	206 115	207 085	198 707
	Relevante niet-belastingontvangsten Rijk	29 169	35 539	38 113	31 466
	Belastingontvangsten Rijk	153 467	156 407	157 550	146 039
	Mutatie Derdenrekening	– 97	336	161	14
	Financieringssaldo Rijk[1]	–20 836	–13 833	–11 261	–21 187
	Financieringssaldo Rijk, inclusief debudgetteringen, exclusief studieleningen, VAW en inclusief correcties FES en besluitvorming VJN 1993 (genormeerd)[1]	–21 448	–19 075	–19 673	–20 596
	Idem, in % NI	–4,3%	–3¾%	–3,9%	–3,9%
II.	**Financieringssaldi van de collectieve sector**				
	Financieringssaldo Rijk	–4,3%	–3¾%	–3,9%	–3,9%
	Financieringssaldo OPL	–0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
	Financieringssaldo sociale fondsen	0,3%	–0,3%	–0,4%	0,5%
	Financieringssaldo collectieve sector	–4,1%	–4,0%	–4,3%	–3,5%
III.	**Uitgaven(quoten)**				
	Relevante rijksuitgaven (incl. agentschappen)	203 376	206 115	207 085	198 713
	Debudgetteringen	1 124	961	961	947
	Relevante rijksuitgaven incl. debudgetteringen	204 500	207 076	208 046	199 660
	Rijksuitgavenquote	41,2%	40,7%	41,4%	38,2%
	Collectieve uitgaven incl. debudgetteringen	332 620	339 097	342 740	347 530
	Collectieve-uitgavenquote	67,0%	66,6%	68,1%	66,6%
IV.	**Collectieve-lastendruk[2]**				
	Belastingdruk	32,1%	32,0%	32,5%	28,9%
	Premiedruk	20,5%	20,4%	20,8%	22,9%
	Druk niet-belastingontvangsten met een collectieve-lastenkarakter[3]	1,4%	1,3%	1,3%	1,2%
	Collectieve-lastendruk[2]	53,9%	53,7%	54,7%	53,0%
V.	**Nationaal inkomen**	496 530	508 800	503 050	522 200

[1] Voor een toelichting op de correcties Fonds Economische Structuurversterking en besluitvorming Voorjaarsnota 1993 zij verwezen naar bijlage 16.6.

[2] Bij de berekening van de collectieve-lastendruk (CLD) worden de belastingdruk en de druk van de niet-belastingontvangsten met een collectieve-lastenkarakter op kasbasis opgenomen. De premiedruk wordt op transactiebasis verwerkt.
De CLD-cijfers zijn voor de jaren 1990–1994 inclusief een aantal correcties op de feitelijke cijfers voor de collectieve-lastendruk. Deze correcties zijn aangebracht om de cijfers vergelijkbaar te houden met de in het regeerakkoord afgesproken normwaarde. De eerste correctie betreft de verwerking van de AAW/AWW-operatie. Deze omzetting van de financiering uit belastingen naar financiering uit sociale premies beïnvloedt vanwege kas/transactie-verschillen de feitelijke CLD in 1994. Omdat het om een in principe neutrale verschuiving gaat, wordt de CLD 1994 hiervoor gecorrigeerd. Ook de tweede correctie, voor de nabetaling van de sociale fondsen aan het Rijk, dient ter voorkoming van een beïnvloeding van de CLD vanwege kas/transactieverschillen. De derde correctie betreft de omzetting van de KST in een investeringsaftrek. Bij de vierde correctie gaat het om de boekhoudkundige verschuiving van belastingen naar de uitgaven en niet-belastingontvangsten (van de fiscale boetes en de invorderingsrente). De vijfde correctie hangt samen met een bijstelling van de premie-ontvangsten door het CBS in 1990 en 1991 op basis van een correctie van de transactie-opbrengst in de jaren 1987–1990. De zesde correctie betreft de stelselherziening Ziektekostenverzekering. Deze correctie komt er op neer dat de oploop van de nominale premies na 1990 buiten beschouwing blijft bij de toetsing van de collectieve-lastendruk aan de genormeerde waarde. De zevende correctie dient ter compensatie van het feit dat als gevolg van het wetsvoorstel Terugdringing Ziekteverzuim een deel van de ziektewetuitkeringen niet langer geregistreerd wordt. De achtste correctie betreft een verlaging van zowel de belasting- als de premiedruk in verband met de brutering van de geneeskundige verzorging van Defensiepersoneel.

[3] In deze regel zijn verwerkt het binnenlands deel van de niet-belastingontvangsten uit aardgas (0,7% NI 1994), de ontvangsten uit riool- en reinigingsrechten van de OPL (0,5% NI in 1994) en een aantal rijksheffingen (WVO, Zonering, Meststoffenwet, Kernenergiewet en COVA; 0,1% NI in 1994). Voor een overzicht van het totaal van de niet-belastingontvangsten zij verwezen naar de horizontale toelichting in deze Miljoenennota, bijlage 5.

2. De relevante uitgaven en niet-belasting-ontvangsten 1992, 1993 en 1994 en de meerjarenramingen 1995–1998

2.1 Relevante uitgaven

Hoofdstukken		1992	1993	1994
		Rekening	Vermoedelijke Uitkomsten	Ontwerp-begroting
I	Huis der Koningin	11,8	12,2	12,4
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	240,0	248,0	249,1
III	Algemene Zaken	53,2	49,8	48,1
IV	Kabinet voor Nederlandse-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	3,2	3,3	3,6
V	Buitenlandse Zaken	1 478,9	1 870,7	2 386,1
VI	Justitie	4 416,0	4 634,7	3 861,3
VII	Binnenlandse Zaken	4 678,8	4 954,0	6 403,1
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	33 696,6	32 872,6	33 601,4
IXA	Nationale Schuld	26 803,9	28 328,1	28 375,6
IXB	Financiën	5 159,4	5 221,3	4 947,6
X	Defensie	14 573,2	13 818,6	13 465,6
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	15 570,0	14 399,8	13 332,9
XII	Verkeer en Waterstaat	9 460,2	8 605,7	8 022,5
XIII	Economische Zaken	3 247,8	3 749,0	3 255,3
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	3 090,9	2 994,7	3 005,5
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	37 220,7	38 109,0	27 523,9
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	13 051,7	13 373,5	12 913,9
OS	Ontwikkelingssamenwerking	5 950,1	5 945,0	6 142,0
AP	Aanvullende posten		735,6	1 500,5
GF	Gemeentefonds	15 646,0	16 219,4	17 114,7
PF	Provinciefonds	1 272,9	1 992,3	2 215,0
WIR	Fonds Investeringsrekening	49,1	265,0	445,0
RWF	Rijkswegenfonds	1 650,7	1 922,1	
MF	Mobiliteitsfonds	140,0	279,7	
ISF	Infrastructuurfonds			5 714,4
FES	Fonds Economische Structuurversterking			600,0
EG	Belastingafdrachten EG	7 150,0	7 438,0	7 095,0
CON	Consolidatie	–1 239,4	–956,9	–3 528,2
	Totaal	203 375,7	207 085,3	198 706,5

1995	1996	1997	1998	Hoofdstukken
Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	
12,4	12,4	12,4	12,4	I
244,1	246,6	246,7	244,9	II
46,9	46,9	46,6	46,6	III
3,6	3,6	3,6	3,6	IV
2 750,6	2 544,4	2 779,4	3 041,4	V
4 012,6	4 002,5	3 998,3	3 990,0	VI
6 027,8	6 064,1	6 057,6	6 096,7	VII
31 953,8	32 312,3	32 578,8	33 082,5	VIII
29 222,7	30 165,9	31 489,1	32 999,9	IXA
4 847,4	4 852,7	4 866,9	4 863,9	IXB
13 579,9	13 634,3	13 599,1	13 571,6	X
13 003,9	12 590,1	12 601,6	12 327,3	XI
7 701,3	7 588,5	7 542,8	7 539,2	XII
3 204,8	3 408,5	3 020,8	3 000,2	XIII
3 006,4	2 983,4	3 001,6	3 026,3	XIV
25 605,5	26 081,4	26 500,4	24 788,7	XV
12 730,1	12 567,7	12 558,6	12 562,9	XVI
6 382,2	6 669,9	7 029,5	7 450,5	OS
2 622,8	5 152,2	9 122,4	14 621,8	AP
19 590,2	19 972,4	20 219,5	22 213,3	GF
2 228,3	2 254,5	2 290,6	2 312,8	PF
425,0	285,0	205,0	135,0	WIR
				RWF
				MF
6 370,6	6 550,1	6 651,9	6 694,2	ISF
1 625,0	1 800,0	1 875,0	1 900,0	FES
7 542,0	8 065,0	8 461,0	8 897,0	EG
–4 208,4	–4 268,3	–4 411,8	–4 477,8	CON
200 531,6	205 586,1	212 347,5	220 944,9	

2.2 Relevante niet-belastingontvangsten

Hoofdstukken		1992	1993	1994
		Rekening	Vermoedelijke Uitkomsten	Ontwerp-begroting
I	Huis der Koningin			
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	7,7	9,3	9,6
III	Algemene Zaken	9,3	3,9	5,3
IV	Kabinet voor Nederlandse-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	24,7	37,5	25,2
V	Buitenlandse Zaken	132,6	204,3	86,6
VI	Justitie	865,7	1 007,1	1 051,7
VII	Binnenlandse Zaken	530,6	521,7	457,2
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	1 865,7	2 815,7	2 122,5
IXA	Nationale Schuld	325,5	581,0	81,0
IXB	Financiën	5 468,9	5 756,3	5 898,0
X	Defensie	704,1	810,0	691,7
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	5 226,4	12 938,8	3 896,0
XII	Verkeer en Waterstaat	2 503,8	2 382,9	2 429,1
XIII	Economische Zaken	8 310,7	7 620,3	6 625,6
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	497,9	491,1	457,5
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	1 035,7	997,1	920,4
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	1 972,9	2 067,6	1 994,2
OS	Ontwikkelingssamenwerking			
AP	Aanvullende posten		480,4	5 191,5
GF	Gemeentefonds	437,9		
PF	Provinciefonds			
WIR	Fonds Investeringsrekening	378,6	175,0	100,0
RWF	Rijkswegenfonds	107,0	170,2	
MF	Mobiliteitsfonds	2,6		
ISF	Infrastructuurfonds			2 951,1
FES	Fonds Economische Structuurversterking			
EG	Belastingafdrachten EG			
CON	Consolidatie	–1 239,4	–956,9	–3 528,2
	Totaal	29 168,8	38 113,1	31 466,1

1995	1996	1997	1998	Hoofdstukken
Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	
				I
9,8	9,8	9,9	9,9	II
4,3	3,7	3,7	3,7	III
24,8	24,5	21,8	21,7	IV
85,4	82,4	81,5	81,5	V
1 144,9	1 115,6	1 122,3	1 128,9	VI
466,5	491,6	497,2	517,4	VII
1 883,1	1 711,4	1 593,3	1 604,6	VIII
81,0	81,0	81,0	81,0	IXA
5 604,2	5 779,3	5 960,2	5 949,7	IXB
633,5	630,2	626,0	625,6	X
3 789,9	3 738,6	3 728,4	3 771,5	XI
2 053,3	2 033,5	1 977,1	1 940,2	XII
6 807,1	7 293,5	7 660,3	8 049,6	XIII
463,5	464,6	492,0	519,8	XIV
905,8	894,0	884,8	878,0	XV
2 179,7	2 072,7	2 099,7	2 131,8	XVI
				OS
2 301,1	117,8	–142,0	–142,0	AP
				GF
				PF
50,0	25,0			WIR
				RWF
				MF
3 636,9	3 650,0	3 780,5	3 758,9	ISF
700,0	700,0	800,0	800,0	FES
				EG
–4 208,4	–4 268,3	–4 411,8	–4 477,8	CON
28 616,6	26 650,8	26 865,8	27 254,3	

2.3 Relevante uitgaven agentschappen

	Hoofdstukken	1994	1995	1996	1997	1998
VI	Justitie					
	Uitgaven	120,3	97,0	97,0	97,0	97,0
	Consolidatie VI[1]	-109,0	-85,7	-85,7	-85,7	-85,7
	Subtotaal	11,3	11,3	11,3	11,3	11,3
X	Defensie					
	Lasten	122,5	122,2	121,1	119,1	116,6
	Herleiding kasbasis[2]	12,3	-14,9	-16,2	-1,3	1,8
	Consolidatie X	-148,8	-131,7	-130,1	-127,1	-127,7
	Consolidatie IXA	-0,0	-1,0	-3,0	-4,5	-5,5
	Subtotaal	-14,0	-25,4	-28,2	-13,8	-14,8
XIII	Economische Zaken					
	Lasten	24,9	23,8	23,8	23,8	23,8
	Herleiding kasbasis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Consolidatie XIII	-24,9	-23,8	-23,8	-23,8	-23,8
	Subtotaal	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij					
	Lasten	26,8	26,8	26,8	26,8	26,8
	Herleiding kasbasis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Consolidatie XIV	-18,1	-18,1	-18,1	-18,1	-18,1
	Subtotaal	8,7	8,7	8,7	8,7	8,7
	Totaal	6,0	-5,4	-8,2	6,2	5,2

[1] De post consolidatie betreft een correctie voor geraamde verrekeningen tussen de begroting van een agentschap en de begroting van het ministerie waaronder het agentschap ressorteert alsmede – indien van toepassing – voor geraamde verrekeningen tussen de begroting van een agentschap en de begroting van nationale schuld.
[2] Dit betreft – onder bepaalde veronderstellingen – een herleiding van lasten naar uitgaven.

2.4 Relevante ontvangsten agentschappen

	Hoofdstukken	1994	1995	1996	1997	1998
VI	Justitie					
	Ontvangsten	120,3	97,0	97,0	97,0	97,0
	Consolidatie VI[1]	-109,0	-85,7	-85,7	-85,7	-85,7
		11,3	11,3	11,3	11,3	11,3
X	Defensie					
	Baten	134,1	132,7	133,1	131,6	133,2
	Herleiding kasbasis[2]	14,7	0,0	0,0	0,0	0,0
	Consolidatie X	-148,8	-131,7	-130,1	-127,1	-127,7
	Consolidatie IXA	0,0	-1,0	-3,0	-4,5	-5,5
		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
XIII	Economische Zaken					
	Baten	24,9	23,8	23,8	23,8	23,8
	Herleiding kasbasis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Consolidatie XIII	-24,9	-23,8	-23,8	-23,8	-23,8
		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
XIV	Landbouw, Natuurbeheer Visserij					
	Baten	26,8	26,8	26,8	26,8	26,8
	Herleiding kasbasis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Consolidatie XIV	-18,1	-18,1	-18,1	-18,1	-18,1
		8,7	8,7	8,7	8,7	8,7
	Totaal	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0

[1] De post consolidatie betreft een correctie voor geraamde verrekeningen tussen de begroting van een agentschap en de begroting van het ministerie waaronder het agentschap ressorteert alsmede – indien van toepassing – voor geraamde verrekeningen tussen de begroting van een agentschap en de begroting van nationale schuld.
[2] Dit betreft – onder bepaalde veronderstellingen – een herleiding van baten naar ontvangsten.

2.5. Relevante uitgaven en ontvangsten, inclusief agentschappen

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Uitgaven	203 375,7	207 085,3	198 712,5	200 526,2	205 577,9	212 353,7	220 950,1
Ontvangsten	29 168,8	38 113,1	31 486,1	28 636,6	26 670,8	26 885,8	27 274,3

3. De uitgaven en niet-belastingontvangsten 1993 en 1994

3.1 Vermoedelijke uitkomsten 1993

		Uitgaven	Waarvan Ontwikkelings-samenwerking	Waarvan niet-relevante uitgaven en overige correcties	Relevante uitgaven c.f. Bijlage 2
I	Huis der Koningin	12,2			12,2
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	248,0			248,0
III	Algemene Zaken	49,8			49,8
IV	Kabinet voor Nederlandse-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	281,3	278,0		3,3
V	Buitenlandse Zaken	6 821,5	4 950,8		1 870,7
VI	Justitie	4 634,7			4 634,7
VII	Binnenlandse Zaken	4 954,0			4 954,0
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	33 044,1	171,4		32 872,6
IXA	Nationale Schuld	59 198,1		30 870,0	28 328,1
IXB	Financiën	5 664,1	383,6	59,2	5 221,3
X	Defensie	13 818,6			13 818,6
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	14 400,8	0,9		14 399,8
XII	Verkeer en Waterstaat	8 609,2	3,5		8 605,7
XIII	Economische Zaken	3 761,5	12,5		3 749,0
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	3 018,3	23,6		2 994,7
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	38 160,0	51,0		38 109,0
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	13 390,4	16,9		13 373,5
	Ontwikkelingssamenwerking		(5 945,0)		5 945,0
	Aanvullende posten	735,6			735,6
	Gemeentefonds	16 272,1	52,7		16 219,4
	Provinciefonds	1 992,3			1 992,3
	Fonds Investeringsrekening	265,0			265,0
	Rijkswegenfonds	1 922,1			1 922,1
	Mobiliteitsfonds	279,7			279,7
	Infrastructuurfonds				
	Fonds Economische Structuurversterking				
	Belastingafdrachten EG	7 438,0			7 438,0
	Consolidatie	-956,9			-956,9
	Totaal	238 014,5	(5 945,0)	30 929,2	207 085,3

Niet-belasting ontvangsten	Waarvan niet-relevante ontvangsten en overige correcties	Relevante ontvangsten c.f. Bijlage 2		
			I	Huis der Koningin
9,3		9,3	II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin
3,9		3,9	III	Algemene Zaken
37,5		37,5	IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken
204,3		204,3	V	Buitenlandse Zaken
1 007,1		1 007,1	VI	Justitie
521,7		521,7	VII	Binnenlandse Zaken
2 815,7		2 815,7	VIII	Onderwijs en Wetenschappen
42 684,8	42 103,8	581,0	IXA	Nationale Schuld
5 756,3		5 756,3	IXS	Financiën
810,0		810,0	X	Defensie
12 938,8		12 938,8	XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu
2 382,9		2 382,9	XII	Verkeer en Waterstaat
7 620,3		7 620,3	XIII	Economische Zaken
491,1		491,1	XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
997,1		997,1	XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
2 067,6		2 067,6	XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
				Ontwikkelingssamenwerking
480,4		480,4		Aanvullende posten
				Gemeentefonds
				Provinciefonds
175,0		175,0		Fonds Investeringsrekening
170,2		170,2		Rijkswegenfonds
				Mobiliteitsfonds
				Infrastructuurfonds
				Fonds Economische Structuurversterking
				Belastingafdrachten EG
–956,9		–956,9		Consolidatie
80 216,9	42 103,8	38 113,1		Totaal

3.2 Ontwerp-begroting 1994

		Uitgaven c.f. ontwerp-begroting	Waarvan Ontwikkelings-samenwerking	Waarvan niet-relevante uitgaven en overige correcties	Relevante uitgaven c.f. Bijlage 2
I	Huis der Koningin	12,4			12,4
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	249,1			249,1
III	Algemene Zaken	48,1			48,1
IV	Kabinet voor Nederlandse-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	281,7	278,1		3,6
V	Buitenlandse Zaken	7 501,1	5 115,0		2 386,1
VI	Justitie	3 861,3			3 861,3
VII	Binnenlandse Zaken	6 403,1			6 403,1
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	33 773,3	171,8		33 601,4
IXA	Nationale Schuld	61 267,7		32 892,1	28 375,6
IXB	Financiën	5 365,7	417,9	0,2	4 947,6
X	Defensie	13 465,6			13 465,6
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	13 333,8	0,8		13 332,9
XII	Verkeer en Waterstaat	8 025,8	3,2		8 022,5
XIII	Economische Zaken	3 267,8	12,5		3 255,3
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	3 029,8	24,3		3 005,5
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	27 572,6	48,7		27 523,9
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	12 930,8	16,9		12 913,9
	Ontwikkelingssamenwerking		(6 142,0)		6 142,0
	Aanvullende posten	1 500,5			1 500,5
	Gemeentefonds	17 167,4	52,7		17 114,7
	Provinciefonds	2 215,0			2 215,0
	Fonds Investeringsrekening	445,0			445,0
	Rijkswegenfonds				
	Mobiliteitsfonds				
	Infrastructuurfonds	5 714,4			5 714,4
	Fonds Economische Structuurversterking	600,0			600,0
	Belastingafdrachten EG	7 095,0			7 095,0
	Consolidatie	–3 528,2			–3 528,2
	Totaal	231 598,8	(6 142,0)	32 892,3	198 706,5

Niet-belasting ontvangsten c.f. ontwerp-begroting	Waarvan niet-relevante ontvangsten en overige correcties	Relevante ontvangsten c.f. Bijlage 2		
			I	Huis der Koningin
9,6		9,6	II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin
5,3		5,3	III	Algemene Zaken
25,2		25,2	IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken
86,6		86,6	V	Buitenlandse Zaken
1 051,7		1 051,7	VI	Justitie
457,2		457,2	VII	Binnenlandse Zaken
2 122,5		2 122,5	VIII	Onderwijs en Wetenschappen
53 201,8	53 120,8	81,0	IXA	Nationale Schuld
5 953,8	55,8	5 898,0	IXB	Financiën
691,7		691,7	X	Defensie
3 896,0		3 896,0	XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
2 429,1		2 429,1	XII	Verkeer en Waterstaat
6 625,6		6 625,6	XIII	Economische Zaken
457,5		457,5	XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
920,4		920,4	XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
1 994,2		1 994,2	XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
				Ontwikkelingssamenwerking
5 191,5		5 191,5		Aanvullende posten
				Gemeentefonds
				Provinciefonds
100,0		100,0		Fonds Investeringsrekening
				Rijkswegenfonds
				Mobiliteitsfonds
2 951,1		2 951,1		Infrastructuurfonds
				Fonds Economische Structuurversterking
				Belastingafdrachten
-3 528,2		-3 528,2		Consolidatie
84 642,7	53 176,6	31 466,1		Totaal

4. De belastingontvangsten

Onderstaand wordt een toelichting gegeven op de raming van de belastingontvangsten.

§ 4.1. bevat een overzichtstabel waarin de realisatie 1992, de verschillende ramingen voor het jaar 1993 en de raming voor 1994 worden gepresenteerd. In § 4.2. wordt een toelichting gegeven op de mutaties in de belastingontvangsten 1993 ten opzichte van de raming in de Voorjaarsnota 1993. In § 4.3. worden de gevolgen van de reeds vaststaande, bij het parlement aanhangige en voorgenomen fiscale maatregelen voor de belastingontvangsten in 1994 weergegeven. Vervolgens wordt in § 4.4. een toelichting gegeven op de groei van de belastingontvangsten 1994 ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomst 1993. In § 4.5. wordt de systematiek van de meerjarige belastingramingen beschreven en een meerjarige belastingraming gepresenteerd.

4.1. Belastingopbrengsten op kasbasis voor 1992, 1993 en 1994

	Realisatie 1992	Ontwerp-begroting 1993	Herziene raming[1] 1993	Vermoedelijke uitkomst 1993	Raming 1994
I Kostprijsverhogende belastingen	67 567	70 400	68 256	67 895	71 204
a Invoerrechten	3 304	3 600	3 375	3 275	3 425
b Omzetbelasting	40 637	40 300	39 420	39 150	40 150
c Belasting van personenauto's en motorrijwielen[2]	3 212	4 050	3 530	3 400	3 700
d Accijns van lichte olie	4 600	4 625	4 675	4 700	5 200
e Accijns van minerale oliën, anders dan lichte olie	2 182	2 725	2 655	2 650	3 100
f Tabaksaccijns	2 581	2 900	2 950	2 950	3 050
g Alcoholaccijns	921	900	920	920	930
h Bieraccijns	585	550	580	580	595
i Wijnaccijns	254	250	280	280	280
j Suikeraccijns	61	50	5	5	0
k Accijns van alcoholvrije dranken	454	450	40	40	0
l Belastingen van rechtsverkeer	3 375	3 250	3 325	3 325	3 400
m Motorrijtuigenbelasting					
1 exclusief toeslag Rijkswegenfonds	2 198	3 045	2 920	3 025	3 100
2 toeslag Rijkswegenfonds	1 630	1 700	1 691	1 690	0
3 tijdelijke toeslag Mobiliteitsfonds	154	155	155	155	0
4 toeslag Infrastructuurfonds[3]					1 914
n Verbruiksbelasting op een milieugrondslag		1 850	1 335	1 350	1 900
o Verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken en van enkele andere produkten			400	400	460
II Belastingen op inkomen, winst en vermogen	85 805	91 950	88 101	89 605	74 775
a Inkomstenbelasting	6 306	7 250	6 550	7 600	6 550
b Loonbelasting	57 111	61 300	59 826	59 800	47 000
c Dividendbelasting	2 080	2 220	2 025	2 000	1 950
d Kansspelbelasting	147	130	130	130	130
e Vennootschapsbelasting	17 373	18 200	16 680	17 100	16 200
f Vermogensbelasting	1 394	1 450	1 440	1 550	1 475
g Successierechten	1 394	1 400	1 450	1 425	1 470
III Niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten	95	50	50	50	60
IV Totaal Generaal	153 467	162 400	156 407	157 550	146 039
Aandeel van het Gemeentefonds	15 188[4]	15 883[6]	15 464[6]	15 583[6]	17 572[8]
Aandeel van het Provinciefonds	1 285[5]	1 971[7]	1 930[7]	1 945[7]	2 244[9]
Aandeel van het Rijkswegenfonds	1 630	1 700	1 691	1 690	0
Aandeel van het Mobiliteitsfonds	154	155	155	155	0
Aandeel van het Infrastructuurfonds					2 744[10]
Aandeel van de Europese Gemeenschappen					
1 in de invoerrechten	3 304	3 600	3 375	3 275	3 425
2 in de omzetbelasting	3 895	4 116	3 924	4 163	3 670
Afdracht aan Investeringsrekening[11]	60	10	10	10	45
	25 516	27 434	26 549	26 821	29 700
Ten bate van de Rijksbegroting	127 951	134 965	129 858	130 729	116 339

[1] Zie Tweede Kamer vergaderjaar 1992-1993, 23 100, nr 1 (Voorjaarsnota 1993)
[2] Tot 1993 was dit de Bijzondere verbruiksbelasting van personenauto's en motorrijwielen
[3] Met ingang van 1-1-1994 worden de toeslag Rijkswegenfonds en de tijdelijke toeslag Mobiliteitsfonds vervangen door de toeslag Infrastructuurfonds
[4] 10,39% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten en de motorrijtuigenbelasting
[5] 0,879% van de onder 4 bedoelde opbrengst
[6] 10,32% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten en de motorrijtuigenbelasting
[7] 1,281% van de onder 6 bedoelde opbrengst
[8] 12,77% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten en de motorrijtuigenbelasting
[9] 1,631% van de onder 8 bedoelde opbrengst
[10] De voeding geschiedt conform de instellingswet van het Infrastructuurfonds (Staatsblad 1993, nr 319)
[11] De voeding geschiedt conform de besluitvorming inzake het WIR-dossier (Tweede Kamer, vergaderjaar 1990-1991, 21 300 G, nr 6)

4.2. De belastingontvangsten in 1993

In tabel 4.2.1. zijn voor het jaar 1993 de belangrijkste mutaties ten opzichte van de Voorjaarsnota 1993 vermeld.

Tabel 4.2.1. Raming belastingopbrengsten; kasbasis

	Voorjaarsnota 1993	Vermoedelijke Uitkomst 1993	Verschil
Kostprijsverhogende belastingen	68 256	67 895	-361
waarvan:			
- invoerrechten	3 375	3 275	-100
- omzetbelasting	39 420	39 150	-270
- accijnzen	12 105	12 125	+20
- verbruiksbelasting op een milieugrondslag	1 335	1 350	+15
- overige	12 021	11 995	-26
Belastingen op inkomen, winst en vermogen	88 101	89 605	+1 504
waarvan:			
- inkomstenbelasting	6 550	7 600	+1 050
- loonbelasting	59 826	59 800	-26
- vennootschapsbelasting	16 680	17 100	+420
- overige	5 045	5 105	+60
Niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten	50	50	0
Totaal Generaal	156 407	157 550	+ 1 143

De raming van de *invoerrechten* is met 0,1 miljard verlaagd ten opzichte van de Voorjaarsnota. Deze bijstelling volgt uit het feit dat het Centraal Planbureau de verwachte groei van de invoerwaarde neerwaarts heeft bijgesteld.

De ontvangsten aan *omzetbelasting* worden 0,3 miljard lager geraamd dan in de Voorjaarsnota. De reden daarvoor is dat het Centraal Planbureau de raming van de bestedingen (zowel particuliere consumptie als investeringen) heeft verlaagd.

De geraamde kasopbrengst bij de *inkomstenbelasting* is met 1,1 miljard verhoogd ten opzichte van de Voorjaarsnota. De hogere verwachte kasopbrengst bij de inkomstenbelasting hangt samen met een geraamde eenmalige meeropbrengst van een procesmatige versnelling in de voorlopige aanslagregeling door de belastingdienst. Daarnaast wordt de winstontwikkeling voor 1993 door het CPB in de MEV 1994 iets gunstiger ingeschat dan in het CEP 1993.

De opbrengst van de *loonbelasting* wordt per saldo vrijwel even hoog geraamd als ten tijde van de Voorjaarsnota. Enerzijds leidt een iets hogere contractloonmutatie in 1993 tot extra loonbelasting. Anderzijds wordt de werkgelegenheidsontwikkeling voor 1993 door het Centraal Planbureau in de MEV 1994 ongunstiger ingeschat dan in het Centraal Economisch Plan 1993.

De raming van de opbrengsten aan *vennootschapsbelasting* is ten opzichte van de Voorjaarsnota 1993 met 0,4 miljard verhoogd. De opwaartse bijstelling van de opbrengsten aan vennootschapsbelasting hangt ten dele

samen met een minder ongunstig ingeschatte winstontwikkeling. Daarnaast is, per saldo, sprake van een geraamde eenmalige meeropbrengst van een versnelling van zowel de definitieve als de voorlopige aanslagregeling door de belastingdienst.

De raming van de *overige belastingen op inkomen, winst en vermogen* is met 0,1 miljard verhoogd. De grootste bijstelling doet zich voor bij de vermogensbelasting (0,1 miljard) en is gebaseerd op het relatief gunstige kas- en aanslagpatroon bij de vermogensbelasting in de eerste zeven maanden van 1993.

4.3. De invloed van fiscale maatregelen op de belastingontvangsten 1994

De mutatie in de totale belastingontvangsten in 1994 ten opzichte van 1993 kan gesplitst worden in twee componenten. Allereerst zijn er de effecten van fiscale maatregelen, zowel uit voorgaande jaren als maatregelen voorzien voor 1994. Daarnaast wordt de belastingopbrengst 1994 beïnvloed door de endogene mutatie. In paragraaf 4.4. worden beide componenten toegelicht op basis van een verschillen-analyse tussen de belastingopbrengsten in 1993 (Vermoedelijke Uitkomst 1993) en 1994 (Ontwerpbegroting 1994).

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de gevolgen van fiscale maatregelen op de belastingopbrengsten in 1994. Daarbij is een onderverdeling gemaakt naar vaststaande, aanhangige en voorgenomen maatregelen.

De reeds *vaststaande* maatregelen leiden in 1994 tot een daling van de belastingontvangsten met 657 miljoen. Deze daling is het gevolg van de doorwerking in 1994 van de verscherping van de voorlopige aanslagregeling in de IB, VB en Vpb in 1993. Deze structurele procesmatige versnelling leidt tot een geraamde eenmalige extra kasopbrengst in 1993 van 1,5 miljard; in 1994 treedt als gevolg hiervan -ten opzichte van 1993- een negatieve kasmutatie op van 1,5 miljard. Deze wordt ten dele gecompenseerd door een verdere verscherping van de voorlopige aanslagregeling IB in 1994 (opbrengst 0,4 miljard in 1994). De overige elementen leiden in totaliteit tot een vergroting van de belastingopbrengsten in 1994 met 443 miljoen. Een substantieel deel hiervan wordt gevormd door de extra opbrengsten uit hoofde van de fraudebestrijding (+ 446 miljoen). Zowel de maatregelen in het kader van het Regeerakkoord als uit het pakket dat in de Miljoenennota 1993 is gepresenteerd, dragen hieraan bij. Daarnaast leidt de kasoverloop van maatregelen uit 1993 (Inkomenspakket en EG-harmonisatie indirecte belastingen) naar 1994 eveneens tot hogere belastingontvangsten (+ 310 miljoen). Diverse andere maatregelen leiden per saldo tot enige vermindering van de belastingopbrengst.

Bij het parlement *aanhangig* zijn momenteel wetsvoorstellen inzake de uitbreiding van de verbruiksbelasting op milieugrondslag, de aanpassing van het begrip «personenauto» in de Belasting op Personenauto's en Motorrijwielen (reparatie grijze kentekens), de Houderschapsbelasting, de Wet Melding Ongebruikelijke Transacties en de uitbreiding van de Wet Ketenaansprakelijkheid naar de loonconfectie. Deze wetsvoorstellen leiden gezamenlijk tot een verhoging van de belastingopbrengst in 1994 met 582 miljoen.

De *voorgenomen* maatregelen voor 1994 omvatten voornamelijk de elementen die in het kader van de versterking van de economische

structuur en de werkgelegenheid, alsmede het realiseren van een redelijk gelijkmatig inkomensbeeld voor 1994, noodzakelijk zijn. Daarbij wordt tegelijkertijd een volgende stap gezet in een ontwikkeling van verschuiving van lasten van arbeid naar milieubelastende activiteiten. Handhaving van het percentage automatische voorlopige aanslagregeling in de Vpb op 104% levert 375 miljoen op. In totaliteit resulteert uit de voorgenomen maatregelen een opbrengst van 205 miljoen.

In tabel 4.3.1. is een overzicht opgenomen van de invloed van de hiervoor genoemde fiscale maatregelen op de belastingopbrengsten 1994.

Tabel 4.3.1. De invloed op de belastingopbrengst 1994 van reeds vaststaande, bij het parlement aanhangige en voorgestelde fiscale maatregelen; *mutaties op kasbasis ten opzichte van 1993 (in miljoenen guldens)*

A.	*Vaststaande maatregelen*	
	– Fraudebestrijding Regeerakkoord 1990–1994	+30
	– Fraudebestrijding Miljoenennota 1993	+416
	– Vervroegde afschrijving milieuvriendelijke investeringen	–46
	– EG-harmonisatie indirecte belastingen, kasoverloop	+230
	– Inkomenspakket 1993, kasoverloop	+80
	– Verhoging huurwaardeforfait 1991-1993	+115
	– Verhoogd percentage automatische voorlopige aanslagregeling Vpb 1992 en 1993	–375
	– Verscherping voorlopige aanslagregeling 1993	–1500
	– Verscherping voorlopige aanslagregeling 1994	+400
	– Overig	–3
	Subtotaal	–657
B.	*Aanhangige maatregelen*	
	– Aanscherping grijze-kentekenregeling BPM, 1-1-1994	+110
	– Uitbreiding verbruiksbelasting op milieugrondslag per 1-1-1994	+400
	– Overig	+72
	Subtotaal	+582
C.	*Voorgenomen maatregelen*	
	– Verleggingsregeling OB Loonconfectie per 1-1-1994	+13
	– Verbruiksbelasting op milieugrondslag, tariefsverhoging per 1-1-1994 voor grondwater/afval	+130
	– Beperking faciliëring kinderopvang per 1-1-1994	+35
	– Fiscale faciliteit voor de zeescheepvaart	–30
	– Verhoging benzine-accijns met 11 cent per 1-1-1994	+483
	– Verhoging dieselaccijns met 8 cent per 1-1-1994	+352
	– Verhoging LPG-toeslag MRB per 1-1-1994	+50
	– Verhoging dieseltoeslag MRB per 1-1-1994	+20
	– Verlaging MRB vrachtwagens per 16-3-1994	–120
	– Verhoging arbeidskostenforfait 1%/f 500,= per 1-1-1994	–520
	– Verlaging tarief eerste schijf 0,65%-punt per 1-1-1994	–1495
	– Vervallen inflatiecorrectie op belastingschijven per 1-1-1994	+1205
	– Aanpassing vermogensbelasting, o.a. verhoging ondernemingsvrijstelling per 1-1-1994	–95
	– Aanpassing loonkostenfaciliteit zeescheepvaart per 1-1-1994	+12
	– R&D-faciliteit loonbelasting	–210
	– Verhoging AVAR-percentage 1994 tot 104%	+375
	Subtotaal	+205
	Totaal	+130

Naast de in dit overzicht opgenomen posten wordt eind 1993 de definitieve verdeelsleutel inkomstenbelasting/premieheffing volksverzekeringen over het jaar 1990 vastgesteld. De vaststelling van deze verdeelsleutel leidt naar verwachting tot een nabetaling van 700 miljoen in 1994 van de sociale fondsen aan het rijk. Hierdoor valt de belastingopbrengst in 1994 eenmalig 700 miljoen hoger uit.

4.4. De belastingontvangsten in 1994

Onderstaande tabel bevat een beknopt overzicht van de belastingramingen 1993 en 1994. Een uitgebreid overzicht is opgenomen in tabel 4.1.

Tabel 4.4.1. Raming belastingopbrengsten; kasbasis

	Vermoedelijke uitkomst 1993	Ontwerpbegroting 1994	Verschil	
			Absoluut	Procentueel
Kostprijsverhogende belastingen	67 895	71 204	+ 3 309	+ 4,9
waarvan:				
– invoerrechten	3 275	3 425	+ 150	+ 4,6
– omzetbelasting	39 150	40 150	+ 1 000	+ 2,6
– accijnzen	12 125	13 155	+ 1 030	+ 8,5
– verbruiksbelastingen op een milieugrondslag	1 350	1 900	+ 550	+ 40,7
– overige	11 995	12 574	+ 579	+ 4,8
Belastingen op inkomen, winst en vermogen	89 605	74 775	– 14 830	– 16,6
waarvan:				
– loon- en inkomstenbelasting	67 400	53 550	– 13 850	– 20,5
– vennootschapsbelasting	17 100	16 200	– 900	– 5,3
– overige	5 105	5 025	– 80	– 1,6
Niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten	50	60	10	+ 20,0
Totaal Generaal	157 550	146 039	– 11 511	– 7,3

– totale belastingontvangsten

De totale opbrengst aan rijksbelastingen zal in 1994 naar verwachting 146,0 miljard bedragen. De belastingopbrengst daalt daardoor met 11,5 miljard ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomst 1993. Deze daling is voornamelijk het gevolg van de AAW-operatie. Deze operatie houdt in dat de AAW en de AWW met ingang van 1 januari 1994 volledig premie-gefinancierd worden. In samenhang hiermee wordt het belastingtarief van de eerste schijf verlaagd. Hierdoor vallen de belastingopbrengsten in 1994 12,2 miljard lager uit. Exclusief de AAW-operatie is derhalve sprake van een stijging van de belastingopbrengst in 1994 met 0,7 miljard.

In 1994 zal – in verband met de definitieve vaststelling van de verdeelsleutel inkomstenbelasting/premieheffing volksverzekeringen over het jaar 1990 – een nabetaling van naar verwachting 0,7 miljard plaatsvinden van de sociale fondsen aan het rijk. Hierdoor valt de belastingopbrengst in 1994 eenmalig 0,7 miljard hoger uit. Exclusief de AAW-operatie en deze nabetaling is derhalve sprake van een geraamde belastingopbrengst in 1994 die nauwelijks hoger is dan de Vermoedelijke Uitkomst voor het jaar 1993.

De belastingopbrengsten die samenhangen met de aardgaswinning zullen naar verwachting in 1994 stijgen met 0,2 miljard. Derhalve daalt de belastingopbrengst uit de niet-gassector (exclusief AAW-operatie en nabetaling sociale fondsen) in 1994 met 0,2 miljard.

De groei van de belastingopbrengst in 1994 wordt -afgezien van de AAW-operatie en de nabetaling van de sociale fondsen- per saldo met 0,1 miljard verhoogd door de gevolgen van autonome maatregelen (zie § 4.3). Endogeen dalen de belastingopbrengsten uit de niet-gassector derhalve met 0,3 miljard. De lage endogene groei ten opzichte van 1993 is onder andere het gevolg van de veronderstelde loonmatiging in 1994. Hierdoor is de endogene groei van de loonbelasting (exclusief automatische inflatiecorrectie) lager dan de kosten van de automatische inflatiecorrectie (welke gebaseerd is op een stijging van de inflatie in de periode augustus 1992 tot en met juli 1993 van 2,7%). Daarnaast doet zich in 1994 het effect gevoelen van de verslechterde winstontwikkeling in de jaren 1992–1993, hetgeen een lagere opbrengst van de winstbelastingen tot gevolg heeft.

– opbrengst per belastingsoort

De geraamde opbrengst aan *invoerrechten* stijgt met 0,2 miljard. Deze groei is gebaseerd op de door het CPB verwachte groei van de waarde van de goedereninvoer (exclusief energie).

De opbrengst aan *omzetbelasting* wordt voor 1994 geraamd op 40,1 miljard. Dit is een stijging van 1,0 miljard ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomst in 1993. De stijging wordt voor 0,2 miljard veroorzaakt door een aantal kleine autonome maatregelen. De endogene groei bedraagt 0,8 miljard. De door het CPB verwachte ontwikkeling van de bestedingen is bepalend voor de hoogte van de endogene groei.

De totale opbrengst aan *accijnzen* neemt met 1,0 miljard toe. De stijging van de opbrengst wordt grotendeels veroorzaakt door de verhoging van de benzine- en dieselaccijns per 1-1-1994 met respectievelijk 11 en 8 cent. De geraamde endogene groei bedraagt 0,1 miljard.

De *verbruiksbelastingen op een milieugrondslag* stijgen in 1994 met 0,6 miljard. De opbrengststijging wordt vrijwel volledig veroorzaakt door de uitbreiding van de verbruiksbelasting tot afval en grondwater en de verdere verhoging van de tarieven op grondwater en afval.

Voor de *overige kostprijsverhogende belastingen* wordt in 1994 een 0,6 miljard hogere opbrengst geraamd. De belangrijkste autonome maatregel die hierop van invloed is, betreft de reparatie grijze kentekens in de belasting op personenauto's en motorrijwielen. De endogene groei bedraagt 0,4 miljard.

De geraamde opbrengst aan *loon- en inkomstenbelasting* voor 1994 bedraagt 53,6 miljard. Dit is een daling van 13,9 miljard ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomst 1993. De belangrijkste autonome maatregel die de opbrengst beïnvloedt is de AAW-operatie per 1 januari 1994. Hierdoor daalt de opbrengst van de inkomstenbelasting in 1994 met 0,8 miljard en de loonbelasting met 11,4 miljard. Andere belangrijke autonome maatregelen die de opbrengst beïnvloeden zijn de verhoging van het arbeidskostenforfait, de verlaging van het belastingtarief eerste schijf, het vervallen van de inflatiecorrectie op de belastingschijven, de R&D-faciliteit, de -overloop van de- verhoging van het huurwaardeforfait in 1993, de maatregelen uit hoofde van de intensivering van de fraudebestrijding, een verscherping van de (voorlopige) aanslagregeling en de nabetaling van de sociale fondsen aan het rijk. Voorts is, in de raming van de

inkomstenbelasting, rekening gehouden met de voor 1993 en 1994 geraamde effecten van de procesmatige versnelling van de voorlopige aanslagregeling door de belastingdienst. Hierdoor valt de groei van de inkomstenbelasting in 1994 – ten opzichte van 1993 – relatief laag uit.

De endogene groei van de loon- en inkomstenbelasting is gebaseerd op de verwachte loon- en werkgelegenheidsontwikkeling en op de inkomensontwikkeling van zelfstandigen. De endogene groei van de loonbelasting bedraagt –0,7 miljard. Deze daling is het gevolg van de veronderstelde loonmatiging in 1994 en de verslechterende werkgelegenheid. Bij de berekening van de endogene groei van de loonbelasting wordt uitgegaan van de veronderstelling van toepassing van de automatische inflatiecorrectie (het eventueel beperken van de automatische inflatiecorrectie wordt als autonome opbrengstverhoging geboekt). Door de loonmatiging in 1994 is de endogene groei van de loonbelasting (exclusief automatische inflatiecorrectie) lager dan de kosten van toepassing van de automatische inflatiecorrectie (welke gebaseerd is op een stijging van de belastingvrije som en lengte tariefschijven met 2,7%). Hierdoor resulteert per saldo een negatieve endogene groei.

De opbrengst van de *vennootschapsbelasting* zal in 1994 naar verwachting 16,2 miljard bedragen waarvan 2,2 miljard afkomstig is uit de aardgassector. Ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomst 1993 wordt per saldo een opbrengstdaling van 0,9 miljard verwacht. De opbrengst in de aardgassector stijgt met 0,2 miljard. De belangrijkste autonome maatregel die de opbrengst van de vennootschapsbelasting in 1994 beïnvloedt is de intensivering van de fraudebestrijding. Voorts is rekening gehouden met de voor 1993 geraamde incidenteel hogere kasopbrengst als gevolg van de genoemde procesmatige versnelling van de aanslagregeling door de belastingdienst. Hierdoor valt de groei van de vennootschapsbelasting in 1994 – ten opzichte van 1993 – relatief laag uit. De endogene groei van de opbrengst aan vennootschapsbelasting is gebaseerd op de ontwikkeling van het winstinkomen van NV's en BV's.

De raming van de overige belastingen op *inkomen, winst en vermogen* is per saldo 0,1 miljard lager dan de Vermoedelijke Uitkomst 1993. De daling is het gevolg van de aanpassing van het regime van de vermogensbelasting (onder andere verhoging van de ondernemingsvrijstelling).

De *niet toe te rekenen belastingontvangsten* worden in 1994 vrijwel op hetzelfde niveau geraamd als in 1993.

4.5. Meerjarige belastingramingen

Een volwaardige meerjarige belastingraming is alleen mogelijk als deze wordt gebaseerd op een actueel inzicht in de ontwikkeling van de economie op middellange termijn.

De meest recente middellange-termijnprognose is gemaakt ten behoeve van het Centraal Economisch Plan 1993 in maart 1993. Een actueler beeld van het CPB voor de jaren 1995–1998 is niet voor handen. Dit heeft tot gevolg dat de meerjarencijfers voor de belastingontvangsten in de Miljoenennota ten dele een technisch karakter dragen. Gewijzigde economische inzichten (sinds het CEP 1993) vinden immers niet meer hun weerslag in gewijzigde inzichten met betrekking tot de economische ontwikkeling en belastingontvangsten voor de jaren 1995–1998.

In de meerjarige belastingraming zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd. De belastingraming voor het jaar 1994 is als basis voor de extrapolatie voor de jaren 1995 tot en met 1998 genomen. Wat betreft het fiscale regime in de periode 1995–1998 is uitgegaan van de gevolgen van vastgestelde en voorgenomen maatregelen. De raming van de endogene

opbrengstgroei – de groei bij ongewijzigd fiscaal regime – sluit voor de jaren 1995–1998 aan bij de laatste raming waarvoor een actueel middellange termijn economisch beeld beschikbaar was (het Centraal Economisch Plan uit maart 1993). De endogene groei in deze raming is als uitgangspunt genomen voor de extrapolatie voor de jaren 1995–1998. Voor de raming van de vennootschapsbelasting uit de aardgassector is ten slotte aangesloten bij de in deze Miljoenennota gepresenteerde gasbatenraming.

Op grond van de hiervoor geschetste methodiek kan de volgende meerjarige belastingraming worden gepresenteerd:

Tabel 4.5.1. Meerjarige belastingraming; kasbasis, in miljarden guldens

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Kostprijsverhogende belastingen	67,9	71,2	73,9	76,9	80,0	83,6
waarvan:						
– omzetbelasting	(39,2)	(40,2)	(41,7)	(43,8)	(45,9)	(48,3)
– accijnzen	(12,1)	(13,2)	(13,4)	(13,6)	(13,8)	(14,2)
– verbruiksbelasting op een milieugrondslag	(1,4)	(1,9)	(2,0)	(2,0)	(2,0)	(2,1)
– overige	(15,2)	(15,9)	(16,8)	(17,5)	(18,3)	(19,0)
Belastingen op inkomen, winst en vermogen	89,6	74,8	74,9	78,1	83,0	87,9
waarvan:						
– loon- en inkomstenbelasting	(67,4)	(53,6)	(53,0)	(54,7)	(58,3)	(61,5)
– vennootschapsbelasting	(17,1)	(16,2)	(16,9)	(18,2)	(19,4)	(20,9)
– overige	(5,1)	(5,0)	(5,0)	(5,2)	(5,3)	(5,5)
Niet nader toe te rekenen belastingontvangsten	0,1	0,1	0,1	0,6	0,7	0,9
Totaal Generaal	157,6	146,0	148,9	155,6	163,8	172,4

5. Horizontale toelichting 1993–1998

Algemeen

In deze bijlage wordt het verloop toegelicht van de meerjarencijfers. Langs deze weg kan men op een eenvoudige wijze snel inzicht krijgen in de meerjarige ontwikkeling van de uitgaven en ontvangsten van de departementen. Deze horizontale toelichting beslaat de jaren 1993–1998 en heeft aldus betrekking op de vermoedelijke uitgekomsten 1993, de ontwerpbegroting 1994 en de meerjarencijfers 1995–1998, alles op stand Miljoenennota 1994. Telkens wordt per departement een toelichting op de ontwikkeling van de uitgaven en niet-belastingontvangsten gegeven.

De ontwikkeling in de uitgaven en niet-belastingontvangsten wordt over de jaren heen (horizontaal) toegelicht op het niveau van de beleidsterreinen. Indien de cijfers geen stijging of daling van betekenis laten zien, wordt in het algemeen geen toelichting gegeven. Voor een meer uitvoerige toelichting op artikelniveau zij verwezen naar de desbetreffende ontwerpbegrotingen en memories van toelichting.

De uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking worden niet per departement maar als totaal gepresenteerd. Alle bedragen zijn in constante prijzen en worden in miljoenen guldens weergegeven, tenzij anders is aangegeven.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
I Huis der Koningin	**12**	**12**	**12**	**12**	**12**	**12**

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	**248**	**249**	**244**	**247**	**247**	**245**

Een tijdelijke personeelsuitbreiding bij de Raad van State loopt in 1995 af, hetgeen leidt tot een lagere raming in 1995. De hogere raming in 1996 en 1997 wordt voornamelijk veroorzaakt door een stijging van de materiële uitgaven van de Tweede Kamer en verhoging van de uitgaven voor verschillende internationale contacten van het parlement.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	**9**	**10**	**10**	**10**	**10**	**10**

De verhoging van de raming in 1994 ten opzichte van 1993 wordt veroorzaakt door een verhoging van de ontvangsten van de Tweede Kamer in verband met de omzet van het restaurant en verhoging van diverse ontvangsten.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
III Algemene Zaken	**50**	**48**	**47**	**47**	**47**	**47**

De vermindering van de raming vanaf 1994 wordt voornamelijk veroorzaakt door de taakstelling uit de grote efficiency-operatie (GEO), de ombuigingstaakstellingen en de correctie op de prijsbijstelling.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
III Algemene Zaken	**4**	**5**	**4**	**4**	**4**	**4**

De verhoging van de raming 1994 met 1 miljoen wordt veroorzaakt door de terugbetaling van een verstrekte lening.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	**3**	**4**	**4**	**4**	**4**	**4**

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	**37**	**25**	**25**	**25**	**22**	**22**

De hogere inkomsten in 1993 zijn een gevolg van uitstel van oorspronkelijk voor 1992 geplande betalingen voor rente en aflossing door de Nederlandse Antillen.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
V Buitenlandse Zaken	**1871**	**2386**	**2751**	**2544**	**2779**	**3041**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Diversen	496	454	446	445	443	444

Het verschil tussen 1993 en 1994 wordt voornamelijk veroorzaakt door de in 1993 opgelegde naheffing loonbelasting «lokaal aangetrokken personeel» op vertegenwoordigingen in het buitenland ad 46,1 mln.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. Vierde eigen middel EG	1375	1932	2305	2099	2336	2597

De verhoging van de ramingen voor de jaren 1994 en volgende is met name het gevolg van het verwerken van de besluitvorming in het kader van het Delors II-pakket tijdens de Europese Raad van Edinburgh in december 1992. Vanaf 1994 wordt nu uitgegaan van een stijgend EG-plafond: 1,20% EG-BNP in 1994; 1,21% in 1995; 1,22% in 1996; 1,24% in 1997 en 1,26% in 1998.

Voor 1995 is tevens een extra BNP-afdracht geraamd van 380 miljoen als gevolg van de monetaire herschikkingen die zich hebben voorgedaan in de jaren 1992 en 1993. De Begrotingsraad van de EG zal hierover in het kader van de aanvullende en gewijzigde begroting 1993 nog een beslissing moeten nemen.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
V Buitenlandse Zaken	**204**	**87**	**85**	**82**	**82**	**82**

De sterk verhoogde inkomsten in 1993 ten opzichte van 1994 en volgende jaren zijn een gevolg van een bijzondere ontvangst. Op grond van een afspraak tussen de Staat en de Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden NV (NIO) is laatstgenoemde gerechtigd 150 mln. debet én credit te staan op een door Financiën gecreëerde rekening-courant-faciliteit. Het op 31 december 1992 daadwerkelijk opgenomen bedrag ad 113 mln. is in maart j.l. reeds teruggestort. Deze vordering van de Staat uit hoofde van de rekening-courant wordt als ontvangst op de begroting van Buitenlandse Zaken verantwoord. Voor het overige wordt de daling in de meerjarencijfers voornamelijk veroorzaakt door een geleidelijke afname van de inkomsten uit leningen verstrekt aan ontwikkelingslanden.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
VI Justitie	**4635**	**3861**	**4013**	**4003**	**3998**	**3990**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Algemeen	311	328	401	405	403	398

De toename in 1994 ten opzichte van 1993 wordt met name veroorzaakt door het voorlopig reserveren van budgetten op dit beleidsterrein die in de loop van 1994 over de diverse andere beleidsterreinen zullen worden verdeeld. Het hoge niveau in 1995 en latere jaren vloeit grotendeels voort uit het centraal reserveren van automatiseringsbudgetten, die voor 1994 al wel over de diverse beleidsterreinen zijn verdeeld.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. Politie	1532	572	578	584	585	585

De forse daling in 1994 ten opzichte van 1993 betreft de structurele overboeking naar BiZa van een groot deel van de budgetten ten behoeve van de 25 regionale politiekorpsen in het kader van de reorganisatie van de politie per 1 januari 1994. De jaarlijkse toename van de omvang van het bij Justitie resterende politiebudget wordt verklaard door de jaarlijkse volumestijging van 0,5% en door een lichte stijging van de uitgaven ten behoeve van automatisering.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3. Vreemdelingenzaken	102	109	86	86	86	86

De omvang van de uitgaven in 1993 en 1994 wordt bepaald door de uitbreiding van de verwerkingscapaciteit van 20.000 naar 25.000 asielverzoeken in deze jaren. Vanwege de grote onzekerheid inzake de ontwikkeling van het aantal asielaanvragen is de raming voor 1995 en latere jaren vooralsnog niet aangepast t.o.v. het niveau 1992.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
4. Jeugdbescherming en reclassering	427	434	433	433	433	433

De stijgende uitgaven op dit beleidsterrein in 1994 worden met name veroorzaakt door een toename van het aantal in ons land toegelaten alleenstaande minderjarige asielzoekers, die onder het jeugdbeschermingsbeleid van Justitie vallen.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
5. Delinquentenzorg en jeugdinrichtingen	1062	1184	1314	1282	1278	1275

De uitgaven ten behoeve van delinquentenzorg laten de eerste jaren een stijging zien vanwege de uitbreiding van het aantal cellen. Het betreft hier de voorgenomen uitbreiding van cellen in bestaande inrichtingen alsmede extra nieuwbouwcapaciteit. Het hoge niveau in 1995 wordt verklaard door een beroep op een bijdrage uit het Europees Sociaal Fonds ten behoeve van de opleiding van inrichtingswerkers.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
6. Rechtspleging	1199	1234	1201	1213	1213	1213

Op het beleidsterrein Rechtspleging is vanaf 1994 sprake van een stijging die wordt veroorzaakt door extra uitgaven ten behoeve van de herziening van de rechterlijke organisatie. De ombuiging op de rechtsbijstand en de in 1994 aan dit beleidsterrein toegedeelde automatiseringsgelden verklaren het lagere niveau van de uitgaven in 1995 en latere jaren ten opzichte van 1994.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
VI Justitie	**1007**	**1052**	**1145**	**1116**	**1122**	**1129**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Algemeen	130	141	141	141	141	141
2. Politie	108	95	95	95	95	95
3. Vreemdelingenzaken	2	0	0	0	0	0
4. Jeugdbescherming en reclassering	12	14	14	14	14	14
5. Delinquentenzorg en Jeugdinrichtingen	126	124	201	166	166	166
6. Rechtspleging	629	678	694	700	707	713

De verhoging van de tarieven van het centraal testamentenregister leiden in 1993 en 1994 tot stijgende ontvangsten bij het beleidsterrein Algemeen.

Bij de reorganisatie van de politie vindt ook aan de ontvangstenzijde een overheveling naar de begroting van Binnenlandse Zaken plaats; hierdoor is op dit beleidsterrein sprake van lagere ontvangsten vanaf 1994 ten opzichte van 1993.

Door de oprichting van het Agentschap Immigratie- en Naturalisatiedienst worden met ingang van 1994 de ontvangsten van het beleidsterrein Vreemdelingenzaken niet meer op de begroting van Justitie geraamd maar op de begroting van het agentschap.

Het hoge niveau van de ontvangsten op het beleidsterrein delinquentenzorg en jeugdinrichtingen vanaf 1995 wordt grotendeels veroorzaakt door de introductie van de eigen bijdragen gedetineerden en de hoge ontvangsten in 1995 door een beroep op een bijdrage uit het Europees Sociaal Fonds ten behoeve van de opleiding van inrichtingswerkers.

De toename van de ontvangsten op het beleidsterrein rechtspleging wordt veroorzaakt door de verhoging van de griffierechten, de hogere tarieven en uitbreiding van het aantal boeten en transacties en uit het plan van aanpak georganiseerde criminaliteit.

Agentschap Immigratie en Naturalisatiedienst

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Immigratie en Naturalisatiedienst						
– uitgaven		120	97	97	97	97
– ontvangsten		11	11	11	11	11

Op 1 januari 1994 wordt de directie Vreemdelingenzaken van het ministerie van Justitie een agentschap, de Immigratie en Naturalisatiedienst (IND). De bijdrage aan het agentschap is geraamd op artikel 3.04 van de begroting van Justitie.

Het hoge niveau van de uitgaven in 1994 wordt veroorzaakt door een verhoging van de geraamde instroom van asielzoekers in dat jaar van 20.000 (stand begroting 1993) naar 25.000. Gezien de grote onzekerheden inzake de omvang van de instroom is voor de raming 1995 en latere jaren vastgehouden aan een geraamde instroom van 20.000 asielzoekers per jaar.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
VII Binnenlandse Zaken	**4954**	**6403**	**6028**	**6064**	**6058**	**6097**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Algemeen	257	271	274	274	274	274

De stijging van de raming in 1994 en volgende jaren ten opzichte van 1993 wordt met name veroorzaakt door de toevoeging van de loonbijstelling 1993, die bij tweede suppletoire begroting 1993 zal worden toegevoegd aan de loongevoelige artikelen.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. Openbaar Bestuur	269	754	396	393	390	388

De stijging van de raming in 1994 ten opzichte van 1993 betreft in de eerste plaats de invoering van het Fonds Stimulering sociale vernieuwing. Vanuit diverse andere begrotingen hebben in dit verband overboekingen naar hoofdstuk VII plaatsgevonden. De daling in de raming in 1995 wordt veroorzaakt door het feit dat een aantal departementen alleen de bedragen voor 1994 heeft overgeboekt. Daarnaast wordt de stijging in 1994 veroorzaakt door de structurele budgettaire voorziening van 50 miljoen ten behoeve van een werkgelegenheidsimpuls in 1994 gericht op gemeentelijke investeringen.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3. Minderhedenbeleid	26	14	14	13	13	13

De verlaging van de raming in 1994 en volgende jaren ten opzichte van 1993 wordt voornamelijk veroorzaakt door de structurele reallocatie naar het Fonds stimulering sociale vernieuwing (hoofdbeleidsterrein 02) van de middelen die voorheen in het kader van het achterstandsgebiedenbeleid aan een aantal gemeenten werden verstrekt.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
5. Openbare Orde en Veiligheid	3267	4232	4243	4296	4301	4342
– politie	3141	4125	4164	4210	4234	4283
– brandweer/LCC	126	107	79	86	67	59

De stijging van de raming politie in 1994 en volgende jaren ten opzichte van 1993 wordt met name veroorzaakt door de invoering van de regionale politie in 1994 en de hiermee samenhangende overboeking van een groot deel van de op de begroting van het ministerie van Justitie voor de rijkspolitie voorziene uitgaven ad circa 950 miljoen.

De verlaging van de raming 1994 ten opzichte van 1993 bij de brandweer wordt met name verklaard door reallocaties ten behoeve van de financiering van het waarschuwingsstelsel. Dit leidt tot een eenmalige verhoging van de raming in 1993 met 15 miljoen en tot een verlaging van de raming in 1994 en 1995 met respectievelijk 13 en 2 miljoen. De verdere daling van de raming in 1995 en volgende jaren houdt verband met de overboeking in 1995 van de brede-doeluitkering rampenbestrijding ad circa 27 miljoen naar het Gemeentefonds.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
6. Binnenlandse Veiligheidsdienst	68	63	63	63	64	64

De verlaging van de raming in 1994 ten opzichte van 1993 wordt veroorzaakt doordat in 1993 incidenteel extra uitgaven worden gedaan voor de verhuizing van de Binnenlandse Veiligheidsdienst.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
7. Management en Personeelsbeleid	1017	1023	994	979	979	979

De ontwikkeling in de meerjarencijfers wordt in belangrijke mate verklaard door de volgende ontwikkelingen:

- een verlaging met ca. 30 miljoen in 1994 als gevolg van de decentralisatie van de SAJO-middelen (Subsidieregeling Additionele Jongeren bij de Overheid) naar de sectoren Defensie, provincies en gemeenten. In 1995 wordt de raming met circa 51 miljoen en vanaf 1996 met circa 64 miljoen verlaagd;
- de raming voor eenmalige uitkeringen aan ex-KNIL-dienstplichtigen is in 1993 incidenteel 15 miljoen lager dan in 1994 in verband met een interne kasverschuiving voor de financiering van het waarschuwingsstelsel die leidt tot hogere uitgaven in 1994 en 1995 van respectievelijk 13 en 2 miljoen;
- de raming voor het weduwnaarspensioen wordt in 1993 met circa 45 miljoen en structureel met 40 miljoen verlaagd in verband met een lager dan verwacht beroep op de regeling.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
8. Informatievoorziening en Automatiseringsbeleid	50	46	44	46	37	37

De verlaging van de raming in 1994 ten opzichte van 1993 wordt veroorzaakt doordat op het budget van de Centrale Archiefselectiedienst (CAS) een taakstelling in het kader van de GEO ad circa 2 miljoen is ingeboekt, alsmede doordat in de raming 1993 een incidentele verhoging van het CAS-budget van circa 1 miljoen is verwerkt in verband met de opdrachten die de CAS tegen een kostendekkende vergoeding voor derden verricht.

De verlaging van de raming in 1995 ten opzichte van 1994 betreft met name de kosten voor het Advies- en Coördinatiepunt Informatiebeveiliging (ACIB) die vooralsnog alleen tot en met 1994 in de raming zijn opgenomen.

De stijging van de raming van 1995 op 1996 betreft de kosten voor de gemeentelijke berichten die via het GBA-netwerk worden verstuurd. Voor deze kosten wordt van de gemeenten een vergoeding ontvangen. De verlaging van de raming in 1997 ten opzichte van 1996 wordt veroorzaakt doordat vanaf 1997 de vergoeding van de kosten voor gemeentelijke berichten buiten de begroting om via een beheersorganisatie zal worden verrekend.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
VII Binnenlandse Zaken	**522**	**457**	**467**	**492**	**497**	**517**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Algemeen	50	10	7	11	7	7
2. Openbaar Bestuur	104	86	77	77	77	77
5. Openbare Orde en Veiligheid	286	287	305	323	342	362
7. Management en Personeelsbeleid	76	70	70	70	70	70
8. Informatievoorziening en Automatiseringsbeleid	6	4	8	11	1	1

Op het beleidsterrein Algemeen wordt de verlaging van de raming in 1994 en volgende jaren ten opzichte van 1993 met name veroorzaakt doordat in de raming 1993 een incidentele afrekening met het ABP inzake het weduwnaarspensioen is opgenomen.

De verlaging van de raming Openbaar Bestuur in 1994 ten opzichte van 1993 betreft de in de raming voor 1993 verwerkte incidentele ontvangsten in verband met de van gemeenten teruggevorderde bijdragen die aan deze gemeenten waren verstrekt op basis van het Besluit sociale vernieuwing. De verlaging van de raming in 1995 ten opzichte van 1994 wordt veroorzaakt doordat vanaf 1995 in de raming voor de ontvangst van paspoortleges geen rekening wordt gehouden met een extra afgifte van paspoorten als gevolg van de maatregel dat per 1 april 1992 niet meer met een verlopen paspoort mag worden gereisd.

De verhoging van de raming voor Openbare Orde en Veiligheid in 1994 en volgende jaren ten opzichte van 1993 wordt veroorzaakt door een voorziene stijging in de (premie)ontvangsten van de Dienst Geneeskundige Verzorging Politie.

De verlaging van de raming Management en Personeelsbeleid in 1994 en volgende jaren ten opzichte van 1993 wordt veroorzaakt doordat in 1993 incidenteel diverse doorberekeningen zijn verwerkt.

De verlaging van de raming Informatievoorziening en Automatiseringsbeleid in 1994 ten opzichte van 1993 wordt veroorzaakt doordat in de raming voor 1993 de incidentele ontvangsten van de Centrale Archiefselectiedienst in dat jaar zijn verwerkt, alsmede doordat de bijdrage van het ABP ten behoeve van het GBA-project lager is. De stijging van de raming in 1995 en 1996 betreft de ontvangst van de vergoedingen voor de gemeentelijke berichten die via het GBA-netwerk worden verstuurd. Na 1996 zal de vergoeding van de kosten voor gemeentelijke berichten buiten de begroting om via een beheersorganisatie worden verrekend.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
VIII Onderwijs en Wetenschappen	**32873**	**33601**	**31954**	**32312**	**32579**	**33083**

Met ingang van de begroting 1994 wordt een nieuwe indeling in beleidsterreinen gehanteerd en worden beleidsterreinen samengevoegd. Om een horizontale vergelijking tussen 1993 en volgende jaren mogelijk te maken, is het jaar 1993 in deze toelichting geconverteerd op de begrotingsindeling 1994.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. *Ministerie algemeen*	532	499	489	485	482	482
– kerndepartement en inspectie	342	319	314	310	310	310
– uitvoerende organen	185	175	170	170	167	167
– post actieven	5	5	5	5	5	5

In verband met de vergelijkbaarheid met de vorige horizontale toelichtingen is ervoor gekozen de inspectie bij het kerndepartement mee te nemen. De uitgaven kerndepartement en inspectie geven een daling te zien. Deze betreft zowel de materiële als de personele component. Dit is een gevolg van de efficiencymaatregelen en de neerwaartse bijstelling van de automatiseringsuitgaven. Ook de daling van de uitgaven voor de uitvoerende organen is terug te voeren op efficiencymaatregelen.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. *Primair onderwijs*	8091	8362	8397	8601	8724	8840
– onderwijsuitgaven	7701	7931	7975	8171	8289	8386
– uitgaven rechtspositie	166	158	146	141	133	129
– overige uitgaven	224	272	276	289	302	325

Dit beleidsterrein omvat de voormalige beleidsterreinen basisonderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs. Deze samenvoeging past in het kader van het «Weer Samen Naar School»-beleid.

De onderwijsuitgaven omvatten de materiële en de personele uitgaven, exclusief de wachtgelden. De stijging van deze uitgaven wordt verklaard uit een geraamde stijging van het aantal leerlingen.

De uitgaven rechtspositie geven een daling te zien, omdat er van wordt uitgegaan dat het beleid, om het aantal wachtgelders terug te dringen, slaagt.

De overige uitgaven omvatten de uitgaven voor de onderwijsverzorging, vernieuwingsactiviteiten, onderwijsvoorrangsbeleid en overige uitgaven. De stijging in deze uitgaven wordt verklaard door de middelen die vrijgemaakt zijn voor het onderwijsvoorrangsbeleid (Commissie van Kemenade).

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3. *Voortgezet onderwijs*	6343	6454	6485	6471	6465	6472
– onderwijsuitgaven	5787	5918	5979	5994	5993	6003
– uitgaven rechtspositie	198	195	187	160	161	158
– overige uitgaven	358	341	319	317	310	311

De onderwijsuitgaven omvatten de personele en de materiële uitgaven. De oploop in deze uitgaven wordt veroorzaakt door algemene salarismaatregelen en de invoering van het nieuwe bekostiginssysteem.

De uitgaven rechtspositie geven een daling te zien, omdat er van wordt uitgegaan dat het beleid, om het aantal wachtgelders terug te dringen, slaagt.

De overige uitgaven bestaan uit onderwijsverzorging, inventaris en projecten (waaronder minderhedenbeleid, invoering basisvorming, VBO, personeelsbeleid, examens, inventaris, emancipatie en internationalisering). Deze uitgaven lopen terug, omdat bestaande projectverplichtingen aflopen en een groot deel van dit budget door de invoering van het nieuwe bekostigingssysteem «meeloopt» in de reguliere bekostiging. Deze uitgaven vallen hierdoor onder de onderwijsuitgaven.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
4. *Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie*	3083	3046	3065	3119	3139	3162
– onderwijsuitgaven	2817	2758	2781	2826	2845	2870
– uitgaven rechtspositie	115	125	116	113	109	111
– overige uitgaven	151	163	168	180	185	181

De onderwijsuitgaven bestaan uit de personele en de materiële uitgaven. De stijging in deze uitgaven is hoofdzakelijk gelocaliseerd bij het leerlingwezen en wordt veroorzaakt door de beoogde uitbreiding met 20.000 plaatsen van deze onderwijsvorm.

De uitgaven rechtspositie geven vanaf 1994 een daling te zien, omdat ervan wordt uitgegaan dat het beleid, om het aantal wachtgelders terug te dringen, slaagt.

De overige uitgaven bestaan uit projecten, inventaris, scholingsactiviteiten, examens en overige uitgaven. De oploop wordt goeddeels verklaard door toename van de projectgelden en scholingsactiviteiten werklozen. De oploop wordt getemperd door het teruglopen van de uitgaven voor de examens.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
5. *Hoger beroepsonderwijs*	2494	2393	2298	2312	2319	2294
– onderwijsuitgaven	1806	1804	1775	1790	1797	1786
– huisvesting	447	387	347	347	347	347
– uitgaven rechtspositie	170	156	133	133	134	121
– overige uitgaven	71	46	43	42	41	40

Naar verwachting zal het aantal studenten zich de komende jaren stabiliseren. Er is rekening gehouden met een vergroting van de doelmatigheid.

De huisvestingskosten liggen in 1993 en 1994 hoger dan in latere jaren in verband met de HBO-verkoop operatie. De overige uitgaven lopen terug door het overbrengen van projectgelden naar de reguliere bekostiging.

De uitgaven rechtspositie geven een daling te zien, omdat ervan wordt uitgegaan dat het beleid, om het aantal wachtgelders terug te dringen, slaagt.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
6. Wetenschappelijk onderwijs	4793	4721	4754	4831	4859	4909
– universiteiten en academische ziekenhuizen	4598	4599	4661	4725	4738	4753
– uitgaven rechtspositie	54	30	30	30	27	25
– overige uitgaven	141	92	63	76	94	131

Door een aantal incidentele maatregelen, het toerekenen van de incidentele looncomponent en het toevoegen van andere gelden aan het budgettaire macro-kader, lopen de uitgaven voor universiteiten en academische ziekenhuizen op.

Verwerkt bij dit beleidsterrein zijn de subsidiekortingen bij een aantal gesubsidieerde instellingen. Bij de lump-sum-begroting zijn kortingen toegepast op basis van efficiency, meeropbrengsten collegegelden en herijking leerwegen. Bij de overige uitgaven neemt de post rente en aflossing voor academische ziekenhuizen nog toe.

De uitgaven rechtspositie geven een daling te zien, omdat er van wordt uitgegaan dat het beleid, om het aantal wachtgelders terug te dringen, slaagt.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
7. Onderzoek en wetenschapsbeleid	1260	1187	1162	1139	1126	1121
– onderzoeksinstellingen	1084	1122	1102	1084	1074	1067
– overige uitgaven	176	66	60	60	52	54

Bij dit beleidsterrein treedt een daling van de uitgaven op. De voornaamste oorzaken hiervan zijn de kortingen op subsidies (1% in 1994 oplopend tot 5% in 1998), verbetering van de doelmatigheid en het achterwege laten van de prijscompensatie. De daling in de overige uitgaven wordt daarnaast veroorzaakt door het overhevelen van een deel van deze budgetten naar andere beleidsterreinen van de O&W-begroting.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
8. Studiefinancieringsbeleid	3980	4454	4414	4378	4358	4376

De voorlopige vergoeding OV-studentenkaart 1993 is reeds in december 1992 betaald, hetgeen het uitgavenniveau 1993 vertekent ten opzichte van 1994. Bij de uitgaven studiefinanciering is inbegrepen het volume aan (niet relevante) studieleningen. Als gevolg hiervan is het effect van het pakket nieuwe maatregelen, te weten minder gift meer lenen, in deze cijferopstelling beperkt zichtbaar in de vorm van een uitgavendaling.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
9. Huisvesting	2021	1988	516	532	503	528
– huisv. primair onderwijs	1100	1094	0	0	0	0
– huisv. VO en BV	763	725	337	348	319	344
– huisv. WO en onderzoek	158	169	179	184	184	184

De uitgaven voor dit beleidsterrein tonen in 1995 een zeer sterke daling, vanwege de decentralisatie naar gemeenten van de huisvesting van het primair en voortgezet onderwijs (1995) en de toevoeging van de investeringsuitgaven HBO aan het budget van deze instellingen. Als resultaat hiervan worden na 1995 op dit artikel nog slechts de uitgaven voor universiteiten en instellingen voor beroeps- en volwasseneneducatie geraamd.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
10. Overige programma-uitgaven	277	496	374	445	605	900
– loon- en prijsbijstelling	–120	90	48	130	304	586
– uitgaven rechtspositie	309	319	236	224	210	223
– overige uitgaven	88	87	90	91	91	91

De post loon- en prijsbijstelling bevat de uit de aanvullende post overgeboekte cumulatieve incidentele looncomponent. Deze kent een stijgend verloop. De uitgaven rechtspositie geven een daling te zien, omdat er van wordt uitgegaan dat het beleid, om het aantal wachtgelders terug te dringen, slaagt.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
VIII Onderwijs en Wetenschappen	**2816**	**2123**	**1883**	**1711**	**1593**	**1605**
– primair, voortgezet en beroepsonderwijs, volwasseneneducatie, hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs	346	180	186	190	188	185
– studiefinancieringsbeleid	1189	1614	1174	1154	1142	1161
– onderzoek en wetenschapsbeleid	225	214	202	197	193	190
– huisvesting	1040	66	262	111	11	10
– ministerie algemeen en overige programma-uitgaven	16	49	59	59	59	59

Het incidenteel hoge niveau aan ontvangsten in 1993 wordt onder andere veroorzaakt door terugbetalingen op teveel betaalde voorschotten en uitkeringen in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en de beroeps- en volwasseneneducatie. Ook de ontvangsten huisvesting vertonen in 1993 en 1995 een piek ten gevolge van de voorgenomen overdracht van HBO-gebouwen (1993) en MBO-gebouwen (1995).

Bij studiefinanciering en lesgelden worden in 1994 de opbrengsten van de vervroegde aflossing studieleningen met korting verwacht.

De post onderzoeks- en wetenschapsbeleid geeft een terugloop te zien door kortingen op de doelsubsidies ten behoeve van TNO.

Gecorrigeerd voor de incidentele ontvangsten, vertonen de cijfers overigens een vrij constant beeld.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
IX A Nationale Schuld	**28328**	**28376**	**29223**	**30166**	**31489**	**33000**

Als gevolg van de groei van de Staatsschuld en een stijging van de rente van 6,4% in 1993 naar 7,0% in 1998 nemen de rentelasten toe van 28,3 miljard in 1993 tot 33 miljard in 1998. Mede als gevolg van de vervroegde aflossing woningwetleningen in 1993 wordt de stijging van de rentelasten in 1994 ten opzichte van 1993 gemitigeerd.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
IX A Nationale Schuld	**581**	**81**	**81**	**81**	**81**	**81**

De hogere ontvangsten in 1993 zijn veroorzaakt door agio en meebetaalde rente bij heropening van Staatsleningen.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
IX B Financiën	**5221**	**4948**	**4847**	**4853**	**4867**	**4864**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. EKI	646	463	385	385	385	385

De hogere uitgavenraming voor EKI in 1993 en 1994 in vergelijking met latere jaren is het gevolg van in 1993 opgetreden GOS-schade en de in de raming opgenomen schade-dreiging in 1994 (de in de raming opgenomen dreiging is de helft van de totale dreiging GOS-schade voor 1994).

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. BF-kredieten	80	78	84	89	89	87

Het garantieplafond van de regeling BF is voor de jaren 1993–1995 met 100 mln. verhoogd. Hierdoor zullen de uitgaven naar verwachting vanaf 1995 stijgen en vanaf 1998 dalen.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3. Muntwezen	21	21	17	18	17	18

De daling na 1994 wordt enerzijds veroorzaakt door de afnemende kapitaalverstrekking in verband met een gewijzigd muntprogramma. Anderzijds valt de daling te verklaren uit een afnemende verliesraming van 's-Rijksmunt.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
4. Personeel en materieel kernministerie	236	236	237	237	237	237

De apparaatsuitgaven van het kernministerie laten voor de jaren 1993 tot en met 1998 een stabiele reeks zien. Tegenover een daling van de uitgaven als gevolg van ombuigingstaakstellingen (grote en kleine efficiency, ziekteverzuim, proportionele taakstellingen, niet uitkeren prijsbijstelling en taakstellende onderuitputting), staat een stijging van de uitgaven als gevolg van noodzakelijke investeringen op het gebied van de huisvesting waarvoor middelen zijn vrijgemaakt op dit hoofdstuk.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
5. Personeel en materieel Belastingdienst	2823	2856	2870	2881	2899	2899

De lichte stijging van de apparaatsuitgaven van de Belastingdienst in de jaren 1993 tot en met 1997 wordt vooral veroorzaakt door de (aanloop)kosten van de verder te intensiveren fraudebestrijding vanaf 1996 (opbrengst structureel 600 miljoen) en de extra middelen die zijn vrijgemaakt op de IXB-begroting voor noodzakelijke investeringen op het gebied van de huisvesting belastingdienst. De stijging wordt gedempt door de op de personele en materiële budgetten verwerkte ombuigingen

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
6. Rente teruggave belastingen	1180	1070	1070	1070	1070	1070

In 1993 is op dit beleidsterrein een tegenvaller opgetreden. Gelet op de onzekerheden is deze tegenvaller vooralsnog niet doorgetrokken in de ramingen voor 1994 en later.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
7. Vergoeding van proceskosten	25	44	12	7	7	7

Bij arrest van 1 juli 1993 heeft de Hoge Raad het door de Staat ingestelde beroep inzake de verplichting tot vergoeding van proceskosten (indien de Belastingdienst in een fiscale procedure in het ongelijk wordt gesteld) in cassatie verworpen. Thans is bij de Tweede Kamer een wetsvoorstel aanhangig op basis waarvan proceskosten zullen worden vergoed tegen genormeerde bedragen. De hogere bedragen die in 1993 tot en met 1995 worden geraamd (ten opzichte van 1996 en latere jaren) betreffen een voorziening voor oude gevallen waarin nog geen vergoeding van proceskosten tegen wettelijk genormeerde bedragen kan plaatsvinden.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
8. Diversen	210	180	172	166	163	161

Ten opzichte van 1994 en volgende jaren is éénmalig in 1993 de uitgavenraming voor de Bijdrageregeling Opruiming Explosieven uit WO II met 30 miljoen verhoogd. De verdere daling over de jaren heen valt te verklaren uit het aflopen van de garantieportefeuille van de PPM-regeling.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
IX B Financiën	**5756**	**5898**	**5604**	**5779**	**5960**	**5950**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. EKI	410	468	410	410	410	410
2. Winstafdracht DNB	1950	2150	2025	2125	2275	2375
3. Dividend uit staatsdeelnemingen	115	102	102	102	102	102
4. Exploitatie Domeinen	214	209	209	209	208	207
5. Verkoop Domeinen	378	322	320	377	412	307
6. Verrichte werkzaamheden	505	508	508	502	502	502
7. Inningskosten Douane	328	328	328	328	328	328
8. Rente belastingschulden	1140	1140	1140	1140	1140	1140
9. Kosten vervolging	82	77	77	77	77	77
10. Rente en aflossing diverse leningen	155	138	139	140	139	138
11. Diverse ontvangsten fiscale zaken	177	216	109	133	133	133
12. Bijzondere financiering	52	28	29	29	28	27
13. Diversen	250	212	208	207	206	204

De ontwikkeling van de ontvangsten uit hoofde van de exportkredietverzekering (EKI) is grotendeels gebaseerd op verwachte schaderestituties, al dan niet voortkomend uit consolidatie overeenkomsten. De hogere ontvangsten in 1994 zijn het gevolg van hogere provenuen uit

hoofde van afgesloten en af te sluiten schuldenregelingen in het kader van de zogenaamde Club van Parijs.

De oplopende ontvangsten uit hoofde van de Winstafdracht DNB zijn het gevolg van oplopende inkomsten uit beleggingen.

De daling van de winstafdracht in 1995 ten opzichte van 1994 is het (indirecte) gevolg van een neerwaartse bijstelling van het NNI waardoor de omvang van de beleggingen en deviezenreserve van DNB minder snel stijgt.

Bij het artikel Dividend uit staatsdeelnemingen is in 1993 sprake van hogere ontvangsten uit hoofde van in 1993 verkochte van stockaandelen ING (die eerder als dividend waren uitgekeerd). Verder is uitgegaan van een stabiele winstontwikkeling en een gelijkblijvend dividendbeleid.

De ontvangsten in 1993 bij het onderdeel Exploitatie Domeinen hangt samen met huurontvangsten van Bijzondere Jeugdzorg (WVC).

De schommelingen in de ontvangsten Verkoop Domeinen houden verband met verkoopopbrengsten uit hoofde van middelenafspraken met een aantal departementen (met name Defensie en VROM (RGD)).

De vergoeding van Inningskosten voor aan de EG af te dragen douanerechten betreft 10 procent van die douanerechten.

De geringe daling van de ontvangsten uit (doorberekende) Kosten van vervolging na 1993 is een gevolg van het feit dat de verhoging die in de eerste suppletore begroting voor het jaar 1993 is geraamd, gegeven de onzekerheden waarmee de raming van deze ontvangstenpost is omgeven, niet meerjarig in de cijfers is verwerkt.

De hogere raming Rente en aflossing diverse leningen voor het jaar 1993 ontstaat door de (gedeeltelijke) vervroegde aflossing van twee leningen door het RCC.

De op het artikel Diverse ontvangsten fiscale zaken voor 1995 geraamde daling en vanaf 1996 weer optredende stijging houdt verband met de invoering van de Houderschapsbelasting per 1 januari 1995 en het – naar aanleiding van het advies van de commissie van Slooten – aangepaste wetsvoorstel Simons.

De ontvangsten Bijzondere Financiering zijn in 1993 incidenteel hoger als gevolg van een ontvangst uit hoofde van de RSV-dading en een niet-geraamde BF-restitutie.

De daling vanaf 1993 bij Diversen houdt o.a. verband met de incidentele ontvangst (34 miljoen) in 1993 uit hoofde van de verkoop van ING-warrants (artikel Verkoop staatsdeelnemingen) en het aflopen van de rentebetalingen voor de levering van fregatten aan Indonesië.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
X Defensie	**13819**	**13466**	**13580**	**13634**	**13599**	**13572**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. *Algemeen*	1336	1388	1297	1291	1274	1239
– personele exploitatie	562	508	488	459	440	431
– materiële exploitatie	222	246	230	228	229	227
– bouw/investeringen	422	344	276	293	295	271
– subsidies en bijdragen	115	109	105	102	99	98
– nog te verdelen loon–/prijsbijstelling	15	181	198	209	211	212

De uitgaven voor personele exploitatie dalen als gevolg van een personeelsvermindering conform de uitgangspunten van de Prioriteitennota.

De verhoging van de uitgaven voor materiële exploitatie wordt voornamelijk veroorzaakt doordat, als gevolg van de agentschapconstructie voor het Duyverman Computer Centrum (DCC), met ingang van 1994 in de begroting rekening wordt gehouden met de verrekeningen van de

door het DCC verleende diensten. Om deze reden is ook bij de Koninklijke marine en de Koninklijke luchtmacht van 1993 op 1994 een stijging van de uitgaven voor materiële exploitatie zichtbaar.

De verlaging van de uitgaven voor bouw/investeringen wordt ondermeer veroorzaakt door de gewijzigde veiligheidssituatie in Europa, als gevolg waarvan de lidstaten een structurele verlaging van het uitgavenniveau in Navo-verband voorstaan. Ten opzichte van 1993 wordt in 1994 en in 1995 een daling voorzien van de, onder de post bouw opgenomen, verrekenbare Navo-infrastructuurwerken in Nederland en van de bijdrage aan het Navo-infrastructuurprogramma.

De uitgaven aan subsidies en bijdragen dalen door de verlaging van de bijdrage aan de Hoofdgroep Defensie-Onderzoek van TNO en het overhevelen van 5 miljoen voor de jaren 1994–1999 naar de begroting van Buitenlandse Zaken in verband met de huisvesting van de Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons.

Het kabinet heeft besloten de tranche 1994 van de prijsbijstelling niet uit te delen. Daarom is binnen de begroting een bedrag gereserveerd voor de prijsontwikkeling. Deze reservering is voorshands, in afwachting van de verdeling over de artikelen, op het beleidsterrein Algemeen verwerkt.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. *Pensioenen, wachtgelden en uitkeringen*	1608	1627	1632	1639	1639	1629

Het stijgende verloop van de uitgaven tot 1996 wordt met name veroorzaakt door het feit dat in de meerjarenramingen rekening is gehouden met de gevolgen van de personeelsreducties voor de wachtgelduitgaven. Daarnaast is er een toename van het aantal voormalig beroepsmilitairen dat de leeftijd van 65 jaar heeft bereikt. Hierdoor nemen de militaire diensttijdpensioenen toe.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3. *Koninklijke marine*	2715	2568	2478	2518	2648	2700
– personele exploitatie	1429	1421	1398	1381	1360	1336
– materiële exploitatie	419	456	463	461	450	462
– infrastructuur/bouw	113	79	62	55	76	84
– overige investeringen	754	612	555	621	762	818

De uitgaven voor personele exploitatie dalen als gevolg van een personeelsvermindering conform de uitgangspunten van de Prioriteitennota.

Als gevolg van temporiseringen van diverse projecten liggen de uitgaven voor infrastructuur en bouw voor 1994 en latere jaren op een lager niveau.

De daling respectievelijk stijging van de uitgavenraming voor overige investeringen wordt voornamelijk veroorzaakt door aanpassing van een aantal investeringsprojecten.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
4. *Koninklijke landmacht*	5059	4688	4677	4595	4387	4532
– personele exploitatie	3144	2935	2820	2693	2558	2704
– materiële exploitatie	927	896	883	898	814	777
– infrastructuur/bouw	175	190	200	232	194	190
– overige investeringen	813	667	774	772	821	861

De uitgaven voor personele exploitatie dalen als gevolg van een personeelsvermindering conform de uitgangspunten van de Prioriteitennota. Met ingang van 1998 liggen, als gevolg van de definitieve overgang naar een vrijwilligersleger, de uitgaven voor personele exploitatie weer op een hoger niveau.

Het materieelbestand wordt als gevolg van de uitgangspunten in de Prioriteitennota aanzienlijk kleiner. De uitgaven voor materiële exploitatie worden daardoor per saldo eveneens lager.

In verband met de werving van beroepspersoneel bepaalde tijd (BBT) zullen de legeringsnormen worden aangepast. Hierdoor nemen de uitgaven voor infrastructuur/bouw tot en met 1996 toe.

De daling respectievelijk stijging van de uitgavenraming voor overige investeringen wordt voornamelijk veroorzaakt door aanpassing van diverse investeringsprojecten.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
5. *Koninklijke luchtmacht*	2362	2504	2609	2585	2598	2575
– personele exploitatie	1237	1196	1155	1066	1009	993
– materiële exploitatie	543	577	594	591	603	609
– infrastructuur/bouw	149	126	121	129	128	124
– overige investeringen	433	605	739	799	858	849

Conform de uitgangspunten van de Prioriteitennota dalen als gevolg van personeelsvermindering de uitgaven voor personele exploitatie.

Onder meer door veroudering van het materieel zullen de uitgaven voor onderhoud toenemen. Mede hierdoor wordt de stijging van de uitgaven voor materiële exploitatie verklaard.

Door het afronden van een aantal herstructureringsmaatregelen bij de Koninklijke luchtmacht die betrekking hebben op de infrastructuur en bouw (o.a. op De Peel), liggen de hieraan gerelateerde uitgaven vanaf 1994 op een lager niveau.

Onder meer door de diverse modificatieprogramma's voor de F-16 (Midlife-Update) en de aanschaf van transportvliegtuigen laten de meerjarenramingen voor overige investeringen een stijgend verloop zien.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
6. *Koninklijke marechaussee*	317	328	319	333	325	322
– personele exploitatie	253	267	274	266	264	260
– materiële exploitatie	28	29	32	32	31	30
– bouw/investeringen	36	32	13	35	30	32

De toename van de uitgaven voor personele exploitatie is voornamelijk het gevolg van het handhaven van de brigades in Delfzijl en Terneuzen, de uitbreiding van de grensbewakingstaak op Schiphol en het belasten van de Koninklijke marechaussee met de bestrijding van de grensoverschrijdende criminaliteit.

Door de verschuiving van een nieuwbouwproject te Den Haag van 1995 naar 1996 en latere jaren, worden met betrekking tot de post bouw/investeringen in 1995 eenmalig fors lagere uitgaven voorzien.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
8. *Multiservice projecten*	422	363	568	673	728	575
– investeringen	112	174	379	484	539	386
– additionele uitgaven vredesoperaties	249	128	128	128	128	128
– contributies VN	61	61	61	61	61	61

De investeringen hebben betrekking op de Luchtmobiele brigade en betreffen de aankoop van onder meer helikopters, speciale voertuigen en de aanleg van de benodigde infrastructurele voorzieningen.

De uitgaven voor vredesoperaties bestaan uit de uitgaven voor contributies aan de Verenigde Naties en de additionele uitgaven die gedaan worden in verband met de deelname door Nederland aan vredesoperaties. Het hoge uitgavenniveau in 1993 is met name het gevolg van de Nederlandse deelname aan de vredesoperaties in het voormalige Joegoslavië en in Cambodja.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
X Defensie	**810**	**692**	**633**	**630**	**626**	**626**

De lagere ontvangsten ten opzichte van 1993 worden met name veroorzaakt door de lagere met de Navo te verrekenen infrastructuurwerken in Nederland als gevolg van de beperking van het NAVO-infrastructuurprogramma. Daarnaast wordt de bijdrage van het ministerie van Binnenlandse Zaken voor arbeidsmarkt- en opleidingsprojecten niet langer bij de ontvangsten verantwoord. De desbetreffende middelen zijn overgeboekt van de uitgavenbegroting van Binnenlandse Zaken naar de uitgavenbegroting van Defensie. Tevens is er in 1993 sprake van enkele incidentele ontvangsten.

Agentschap Duyverman Computer Centrum

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Duyverman Computer Centrum						
– lasten		123	122	121	119	117
– baten		134	133	133	132	133

Op 1 januari 1994 wordt het DCC agentschap ingesteld. De produkten en diensten die het DCC levert, worden verrekend met de onderdelen van de Defensie-organisatie. Bij de raming van de baten en de lasten is het prijspeil 1993 gehanteerd.

De raming van de baten is gebaseerd op de afzetverwachting van de produkten en diensten van het DCC. De daling van de lasten over de jaren 1994 t/m 1998 wordt voornamelijk veroorzaakt door lagere afschrijvingslasten als gevolg van dalende hardwareprijzen en efficiency-verbeteringen in de automatiseringsstruktuur. Daarnaast treden besparingen op in de uitgaven voor materieel als gevolg van minder onderhoudskosten voor hardware.

Een van de primaire doelstellingen van het DCC is om de tarieven zo laag mogelijk te houden. Het positieve saldo van baten en lasten toont de ruimte die aanwezig is voor tariefverlagingen.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	**14400**	**13333**	**13004**	**12590**	**12602**	**12327**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. *Algemeen*	231	217	215	211	209	206
– personeel/materieel	182	164	162	157	155	152
– overig	49	53	53	54	54	54

De daling van de uitgaven in 1994 wordt voornamelijk veroorzaakt door de voltooiing van een nieuw, geautomatiseerd systeem voor begrotingsbeheer. De lichte stijging van de overige uitgaven van 1993 op 1994 wordt veroorzaakt door toename van de voorlichtingsactiviteiten.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3. Volkshuisvesting	11620	10662	10314	9976	9953	9759
3.1 Algemeen	272	255	253	232	222	215
– personeel/materieel	225	220	208	193	180	174
– overig	47	35	45	39	42	41

De daling van de uitgaven voor personeel/materieel nemen af door een personeelsreductie van ongeveer 400 personen als gevolg van de reorganisatie bij het Directoraat-Generaal Volkshuisvesting. De overige uitgaven laten een lichte daling zien door een afname van onderzoek.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3.2 Objectsubsidies						
a. actief deel	782	1033	962	853	878	1105
– bijzondere aandachtsgroepen	346	418	336	207	167	164
– subsidies marktsector	52	29	25	19	19	7
– budget sociale sector	–	192	308	334	334	334
– budget kopkosten	293	231	160	–	–	–
– budget huurverlagingstoeslagen	–	17	29	34	30	26
– budget marktsector	–	36	44	104	29	29
– besluit woninggebonden subsidies 1995	–	–	–	–	284	545
– boekwaardeverlaging huurwoningen	68	95	45	–	–	–
– overig	23	15	15	15	15	–

De eenmalige stijging in 1994 van de uitgaven voor bijzondere aandachtsgroepen is het gevolg van een wijziging van de ramingstechniek in 1992. De daling van de uitgaven vanaf 1995 is het gevolg van de overheveling van gelden van de regeling huisvesting gehandicapten naar het Gemeentefonds in het kader van de decentralisatie-impuls.

Op de budgetten inzake sociale sector, kopkosten, marktsector, huurverlagingstoeslagen, en regelingen subsidies marktsector worden vanaf 1994 geen nieuwe verplichtingen meer aangegaan aangezien deze artikelen ondergebracht worden in een meer gedecentraliseerde regeling, te weten het Besluit Woninggebonden Subsidies 1995 (BWS'95).

De stijgingen van de uitgaven bij het budget sociale sector, het budget huurverlagingstoeslagen en het budget marktsector in de periode voor overheveling van deze budgetten naar het BWS'95 worden veroorzaakt door de kas-verplichtingensleutels van deze regelingen en nieuwe gunningen; na 1995 wordt het verloop van de uitgaven uitsluitend bepaald door de wijze van uitfinancieren van de eerder aangegane verplichtingen.

De subsidies marktsector dalen reeds vanaf 1993 door overheveling van gelden naar het budget marktsector. Bij het budget marktsector is sprake van een verhoging in 1996 als gevolg van een bijstelling van het aantal te subsidiëren woningen in het marktsegment 140.000 tot 200.000 (en een verlaging van het aantal te subsidiëren goedkopere woningen) naar aanleiding van het Trendrapport.

Het uitgavenverloop van het Besluit Woninggebonden Subsidies 1995 wordt bepaald door de kassleutel voor deze nieuwe subsidieregeling, waarbij in jaar t + 2 en t + 3 vijftig procent van de subsidieverplichting wordt uitgekeerd. Hierdoor treedt het eerste kaseffect van deze regeling pas op in 1997.

De bedragen die zijn uitgetrokken voor boekwaardeverlagingen van huurwoningen, worden gefinancierd uit ontvangsten van rijksleningen die worden afgelost bij verkoop van deze woningen. Vanwege deze relatie en de onzekerheid over de te verkopen aantallen woningen zijn na 1995 geen ramingen bij de uitgaven en ontvangsten opgenomen.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3.2 Objectsubsidies						
b. niet-actief deel	6649	5506	4955	4802	4628	4310
– jaarlijkse bijdragen oude regelingen en huurwoningen	1111	826	716	638	567	510
– jaarlijkse bijdragen huurwoningen DKP	4138	3745	3527	3564	3509	3302
– bijdragen verbetering huurwoningen	651	293	147	115	115	115
– jaarlijkse bijdragen koopwoningen	716	640	565	491	437	376
– overig	33	2				7

De betalingen op niet meer actieve objectsubsidieregelingen laten een dalende lijn zien. De kasuitgaven uit hoofde van de oude verplichtingen op deze inactieve regelingen lopen geleidelijk af. Het subsidie-afbraakpercentage van 5,5% versterkt deze daling.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3.3 Subjectsubsidies	2034	2252	2483	2635	2745	2897
– individuele huursubsidie	1971	2190	2421	2571	2680	2830
– overig	63	62	62	64	65	67

Het verloop van de uitgaven voor de individuele huursubsidie (IHS) wordt bepaald door het aantal IHS-ontvangers en de hoogte van de gemiddelde bijdrage. Het aantal IHS-ontvangers stijgt door een toename van het aantal huishoudens (door gezinsverdunning, de toename van het aantal immigranten en de vergrijzing). Ook de gemiddelde bijdrage neemt toe voornamelijk door de jaarlijkse huurverhogingen.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3.4 Leningen woningwet	517	417	314	250	191	135

De daling van de uitgaven leningen woningwet wordt veroorzaakt doordat er vanaf 1988 geen nieuwe rijksleningen meer zijn verstrekt. Een uitzondering hierbij is gemaakt voor verbetering en overname van Domeinwoningen, waarvoor tot 1993 rijksleningen worden verstrekt.

Ook de liquiditeitstekorten (aanvullende leningen) lopen a.g.v. het op nul stellen van huur- en kostenparameter voor de met Rijksleningen gefinancierde woningen, sterk af.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3.5 Stadsvernieuwing en verstedelijking	1355	1186	1333	1336	1290	1081
– infrastructuur en locatiesubsidies	153	151	75	73	29	20
– stadsvernieuwingsfonds	1202	1035	1046	1051	1049	849
– Besluit locatiegebonden subsidies			212	212	212	212

De daling van de uitgaven voor infrastructuur en locatiesubsidies vanaf 1995 wordt veroorzaakt door de overheveling van budgetten naar het nieuwe artikel Besluit Locatiegebonden Subsidies.

Het uitgangspunt voor het stadsvernieuwingsfonds is dat er in de periode vanaf 1990 tot circa 2005 10,8 miljard (prijspeil 1990) aan rijksbijdragen zal worden uitgekeerd. In dit licht wordt uitgegaan van een gefaseerde daling van de uitgaven vanaf 1997.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
4. Ruimtelijke Ordening	68	67	67	67	67	67

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
5. Milieubeheer	1123	1033	1032	980	980	987
– personeel/materieel	167	159	158	157	156	156
– garanties	–	2	8	13	18	23
– onderzoek	146	148	144	140	144	146
– algemeen milieubeleid	199	179	91	94	96	96
– milieukwaliteit en emissiebeleid	497	445	537	487	477	478
– ketenbeheer en milieuzorg	65	56	46	40	41	40
– overig	49	44	48	49	48	48

De milieu-uitgaven op de begroting van VROM nemen per saldo af door een aantal ontwikkelingen. De apparaatsuitgaven nemen af vanwege een verminderde inzet van niet-regulier personeel. De uitgaven voor garanties (bodemsanering) nemen geleidelijk toe van nihil in 1993 tot structureel circa 30 miljoen.

De rijksuitgaven voor algemeen milieubeleid zullen met ingang van 1995 fors afnemen door de decentralisatie van bijdrageregelingen milieu-apparaatskosten voor gemeenten en provincies; de huidige budgetten zullen worden overgeheveld naar het Gemeente- en het Provinciefonds. De uitgaven voor milieukwaliteit en emissiebeleid laten bij bodemsanering in 1995 een piek zien. Door het aflopen van de stimuleringsregeling voor schone en lawaai-arme vrachtauto's en bussen nemen de uitgaven voor geluid en verkeer (eveneens onderdeel van milieukwaliteit en emissiebeleid) na 1993 af. De uitgaven voor ketenbeheer en milieuzorg nemen af met name door een heroriëntering op het afvalstoffenbeleid en door het beëindigen van de Bijdrageregeling autowrakkenbeleid per 1-1-1995.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
6. Huisvesting Rijksdiensten	903	910	941	925	979	900
– personeel/materieel	121	112	112	113	113	113
– exploitatie en onderhoud	166	186	168	210	205	207
– justitie/JR120	142	168	273	245	238	211
– alternatieve financiering	40	72	72	77	77	83
– huren	206	194	201	226	239	235
– investeringskosten rijksdiensten	211	162	98	39	95	40
– overig	17	16	17	15	12	11

De uitgaven voor exploitatie en onderhoud vertonen een eenmalige daling in 1995, omdat bij begroting 1990 tot en met het jaar 1994 extra gelden zijn toegevoegd op dit artikel. De uitgaven lopen hierna weer op doordat het onderhoud voor justitie panden(JR-120 programma) in die jaren is overgeheveld naar dit onderhoudsartikel. De fluctuaties op het JR-120 artikel worden voornamelijk veroorzaakt door de wisselende opbrengsten uit de afstoot van justitiepanden, die deels op dit artikel geboekt staan.

De oploop van de uitgaven voor zowel alternatieve financiering als huren wordt veroorzaakt omdat meer Rijkshuisvesting gehuurd en alternatief gefinancierd wordt.

De investeringskosten rijksdiensten lopen sterk af omdat de nieuwbouwbehoefte bij een krimpende overheid daalt en minder rijkshuisvestingsprojecten à fonds perdu worden gefinancierd. Ook staan de opbrengsten van de afstoot van onroerend goed voor het grootste deel op dit artikel geboekt. Deze fluctueren sterk, hetgeen doorwerkt in de meerjarencijfers van dit artikel.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
7. Huisvesting t.b.v. derden	95	95	95	95	95	95

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
8. Kadaster	361	349	341	336	318	313

De geleidelijke daling van de uitgaven van het Kadaster wordt veroorzaakt door een daling van de personele en materiële uitgaven. Deze daling hangt samen met de uitvoering van het Kadaster Ondernemingsplan.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	**12939**	**3896**	**3790**	**3739**	**3728**	**3772**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Algemeen	3	1	1	1	1	1
3. Volkshuisvesting	12346	3421	3329	3233	3242	3291
5. Milieubeheer	19	6	2	2	2	2
6. Huisvesting rijksdiensten	54	27	27	27	27	27
7. Huisvesting derden	95	95	95	95	95	95
8. Kadaster vastgoedinformatie	421	346	336	381	361	354

De hoge omvang van de ontvangsten bij volkshuisvesting in 1993 wordt voor het overgrote deel veroorzaakt door vervroegde aflossingen op leningen woningwetwoningen (8 miljard). De vervroegde aflossingen leningen woningwetwoningen in 1993 leiden in latere jaren tot een derving van de reguliere aflossingen en rente-ontvangsten bij volkshuisvesting.

De niet-belastingontvangsten bij milieubeheer nemen af door het beëindigen van de bijdrage van de Nederlandsche Spoorwegen aan VROM voor de sanering van railverkeerslawaai. Met ingang van 1994 zal deze bijdrage rechtstreeks naar het Infrastructuurfonds worden geboekt.

De ontvangsten voor huisvesting rijksdiensten zijn in 1993 eenmalig 26,5 miljoen hoger omdat projectontwikkelaars/beleggers de door de Rijksgebouwendienst in 1991 en 1992 reeds gedane uitgaven voor onvermijdelijke voorbereidingsactiviteiten ten behoeve van de bouw van gevangenissen en rechtbanken hebben terugbetaald aan de RGD.

De ontvangsten van het Kadaster worden bepaald door een aantal ontwikkelingen, te weten een lichte stijging van het aantal transacties, technische correcties wegens de opbouw van het eigen vermogen waarmee uitgaven en ontvangsten van het Kadaster aan elkaar gelijk worden gesteld, kasgeldleningen binnen hoofstuk XI en een mogelijke tariefverlaging in 1996.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XII Verkeer en Waterstaat	**8606**	**8023**	**7701**	**7589**	**7543**	**7539**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. *Algemene departementale aangelegenheden*		2403	2656	2748	2817	2880
– Bijdrage aan het Infrastructuurfonds		2168	2432	2527	2590	2655
– Overige uitgaven		235	224	221	227	225

Met ingang van 1 januari 1994 gaan vrijwel alle investeringsuitgaven op het terrein van verkeer en vervoer van Hoofdstuk XII over naar de begroting van het Infrastructuurfonds. Deze overgang krijgt gestalte in het bijdrage-artikel van beleidsterrein 1. De sprong in de reeks van 1994 op 1995 wordt voor het overgrote deel veroorzaakt doordat een deel van de ombuigingstaakstelling 1994 incidenteel in de vorm van een kasschuif met het Infrastructuurfonds ten laste van het bijdrage-artikel is gebracht.

De instelling van het Infrastructuurfonds heeft tot gevolg dat een aantal beleidsterreinen op de begroting van Verkeer en Waterstaat qua omvang is afgenomen. Het betreft met name de beleidsterreinen Rijkswaterstaatsaangelegenheden en Openbaar vervoer en goederenvervoer. Tegenover een verlaging van enkele beleidsterreinen als gevolg van het wegvallen van de investeringen, staat een verhoging als gevolg van het toedelen van de voorheen op beleidsterrein 1 verantwoorde uitgaven voor personeel en materieel aan alle beleidsterreinen met ingang van 1994.

Voor 1993 is bij alle beleidsterreinen uitgegaan van de voor 1994 en latere jaren geldende begrotingsindeling.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. *Rijkswaterstaatsaangelegenheden*	2044	1902	1823	1715	1624	1555
– Algemeen	929	900	905	908	887	887
– Waterkeren	604	476	418	358	290	225
– Waterbeheren	320	399	376	324	325	321
– Mobiliteit	125	65	63	64	64	64
– Veiligheid	66	62	61	61	58	58

De daling bij de algemene uitgaven, waaronder met name personeel en materieel vallen, houdt verband met de verwerking van de taakstelling in het kader van de Grote Efficiency Operatie.

De daling bij de uitgaven voor Waterkeren houdt verband met de overheveling van budgetten naar het Provinciefonds in verband met de decentralisatie van waterkeringssubsidies en – in latere jaren – de voltooiing van de Stormvloedkering in de Nieuwe Waterweg en de beëindiging van de taken betreffende inrichting en ontwikkeling van de IJsselmeerpolders.

De fluctuatie van de uitgaven voor Waterbeheren hangt samen met het uitgavenverloop van de uitkeringsregeling zuurstofbindende stoffen.

De daling bij het onderdeel mobiliteit van 1993 op 1994 is met name het gevolg van het overbrengen van uitgaven voor mobiliteit naar de sector openbaar vervoer.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3. Openbaar vervoer en goederenvervoer	2665	2917	2520	2456	2414	2412
– algemeen	147	125	125	138	135	135
– bijdragen openbaar vervoer	2518	2792	2395	2318	2279	2277

De mutatie bij de algemene uitgaven van 1993 op 1994 wordt met name verklaard door een daling van de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling.

Wat betreft de bijdragen openbaar vervoer wordt de uitgavenraming 1994 beïnvloed door het feit dat de middelen die vrijvallen door de verzelfstandiging van het Spoorwegpensioenfonds worden aangewend voor de afkoop van nog resterende schuld van de Staat aan de NS.

In de bijdragen openbaar vervoer zijn de Tussenbalans-maatregelen ten aanzien van tariefstijgingen van 6% verwerkt. Tevens is besloten om bij Stad- en streekvervoer te streven naar een hogere kostendekkingsgraad. Met ingang van 1995 moet deze maatregel jaarlijks 50 miljoen opleveren.

Tevens worden enkele uitgaven voor mobiliteit, afkomstig van het terrein Rijkswaterstaatsaangelegenheden, met ingang van 1994 verantwoord onder de bijdragen openbaar vervoer.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
4. Luchtvaartaangelegenheden	211	234	175	186	213	218

De piek in de uitgaven in 1994 wordt veroorzaakt door de versnelling van het geluidsisolatieprogramma Schiphol. Met ingang van 1996 stijgen de uitgaven wegens de bijdrage aan de voorgenomen verplaatsing van Zestienhoven.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
5. Zeescheepvaart en maritieme aangelegenheden	234	199	171	139	132	131
– Stimulering zeescheepvaart	108	78	50	15	7	6
– Overige uitgaven	126	121	121	124	125	125

De regelingen op basis waarvan steunverlening aan de zeescheepvaart wordt verleend, lopen eind 1995 af. Het betreft afnemende uitgaven voor de reeds afgelopen IPZ, de Interimregeling Stimulering Zeescheepvaart voor 1993 en de deels fiscaal begrootte Wet Stimulering Zeescheepvaart voor 1994 en 1995.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
6. Telecommunicatie en en postzaken	51	62	60	60	61	61

De stijging van de uitgaven van 1993 op 1994 wordt veroorzaakt door nieuwe taken van de Hoofddirectie Telecommunicatie en Post zowel in het kader van de EG-regelgeving als op het gebied van liberalisering en vormgeving van de interne telecommunicatiemarkt.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
7. Meteorologische aangelegenheden	72	89	83	73	73	73

De piek in 1994 en 1995 is het gevolg van de nieuwbouw van het KNMI.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
8. Rijksdienst voor het wegverkeer	223	217	212	212	210	210

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XII Verkeer en Waterstaat	**2162**	**2429**	**2053**	**2033**	**1977**	**1940**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Algemene departementale aangelegenheden	4	2	3	2	2	2
2. Rijkswaterstaatsaangelegenheden	233	236	224	216	185	174
3. Openbaar vervoer en goederenvervoer	22	362	22	19	5	5
4. Luchtvaartaangelegenheden	71	134	97	98	99	99
5. Zeescheepvaart en maritieme aangelegenheden	88	67	68	70	72	71
6. Telecommunicatie en Postzaken	1499	1381	1395	1384	1372	1347
7. Meteorologische aangelegenheden	18	18	18	18	18	18
8. Rijksdienst voor het wegverkeer	227	229	226	226	224	224

Voor het jaar 1993 is uitgegaan van de voor 1994 en latere jaren geldende begrotingsindeling.

De daling in de ontvangsten bij Rijkswaterstaatsaangelegenheden hangt samen met de afronding van de taken van de voormalige Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders.

De extra ontvangsten bij het openbaar vervoer in 1994 worden veroorzaakt door de middelen die vrijvallen als gevolg van de verzelfstandiging van het Spoorwegpensioenfonds.

Op het beleidsterrein Luchtvaartaangelegenheden is de incidentele verhoging van de ontvangsten in 1994 het gevolg van de versnelling van het geluidsisolatieprogramma Schiphol.

De daling na 1993 bij het beleidsterrein Zeescheepvaart en Maritieme aangelegenheden wordt veroorzaakt door het wegvallen van een jaarlijkse betaling van de BV Loodswezen.

De daling op het beleidsterrein Telecommunicatie en Postzaken wordt veroorzaakt door de wegvallende renteontvangsten als gevolg van de omzetting van leningen in aandelen.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XIII Economische Zaken						
– verplichtingen (bruto)	5052	3818	3782	3818	3555	3552
– kas	3749	3255	3205	3408	3021	3000

De ramingen zijn hierna per hoofdbeleidsterrein toegelicht. De toelichtingen richten zich op de ontwikkelingen in de verplichtingenramingen omdat deze het gevoerde beleid het meest direct weerspiegelen. De kasramingen zijn een afgeleide van de verplichtingenramingen en passen binnen het afgesproken kasplafond voor hoofdstuk XIII. De kasramingen worden onder de verplichtingenreeksen vermeld.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Algemeen	600	584	579	577	572	569
	619	591	580	577	573	569

Dit hoofdbeleidsterrein omvat de personele en materiële uitgaven van het ministerie in enge zin en een aantal buitendiensten, waaronder het CBS. Daarnaast wordt op dit hoofdbeleidsterrein de bijdrage aan het agentschap Senter geraamd. De daling in de raming (met name van 1993 op 1994) is een gevolg van de Grote Efficiency operatie.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. Industrieel en algemeen technologie beleid	1354	789	770	781	782	781
	830	833	810	806	791	816

In de raming voor 1993 is rekening gehouden met de vastlegging van enkele incidentele grote garantieverplichtingen op dit beleidsterrein (staatsgegarandeerde leningen Fokker: 426 miljoen en garantie boedelkrediet DAF: 60 miljoen). Daarnaast is de raming voor 1993 op verplichtingenbasis verhoogd met 22 miljoen uit hoofde van de verplichtingenoverloop 1992–1993 en met 23 miljoen (éénmalig) in verband met het naar voren halen van verplichtingenruimte ten behoeve van de Innovatiecentra. Tenslotte kan gemeld worden dat in 1993 voor het laatst verplichtingenruimte is geraamd voor de Instir (17 miljoen).

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3. Industriebeleid	725	102	88	40	42	37
	645	92	73	297	56	54

De raming 1993 voor het Industriebeleidsterrein ligt ten opzichte van de meerjarenraming van dit beleidsterrein zeer hoog. Dit is een gevolg van de incidentele bijdrage van 195 miljoen aan de nieuwe DAF Trucks N.V., de voorziening van 155 miljoen voor de beoogde Financieringsfaciliteit, de staatsgegarandeerde rentelening NedCar van 85 miljoen, de staatsbijdrage van 38 miljoen in de achtergestelde converteerbare obligatielening Fokker en de bijdrage van 122 miljoen van de Staat in Fokker Holding B.V.

De Garantieregeling Particuliere Participatiemaatschappijen 1981 (PPM) is voor de periode 1992–1995 op de begroting van EZ opgenomen. Dit leidt ertoe dat na 1995 de verplichtingenruimte 50 miljoen per jaar kleiner is. Daarnaast is de daling in de ramingen ten opzichte van 1993 te verklaren uit de afname van het budget voor zeescheepsnieuwbouw in deze periode (1993: 50 miljoen, 1994: 15 miljoen en 1995: 0 miljoen). Als uitvloeisel van de met betrekking tot NedCar gesloten overeenkomst is een kasbedrag van 242 miljoen in 1996 opgenomen.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
4. Regionaal beleid	408	317	313	323	321	321
	399	394	383	396	388	393

De verplichtingenramingen voor het hoofdbeleidsterrein Regionaal beleid is als gevolg van de verplichtingenoverloop 1992–1993 verhoogd met 138 miljoen (de kasconsequenties kunnen binnen de uitgavenramingen opgevangen worden).

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
5. Diensten, midden- en kleinbedrijf en ordening	809	930	924	925	923	923
	308	290	269	250	248	246

Vanaf 1994 is het garantieplafond van de Borgstellingsregeling voor het Midden- en Kleinbedrijf verhoogd met 150 miljoen. Daarnaast worden in 1993 voor het laatst verplichtingen aangegaan in het kader van de Regeling tegemoetkoming ziektekosten zelfstandigen. Het structurele verschil tussen het niveau van de kas- en verplichtingenramingen vindt zijn verklaring in de garantieverplichtingen die in het kader van de Borgstellingsregeling voor het Midden- en Kleinbedrijf worden aangegaan. Van deze verplichtingen (in 1994: 750 miljoen) komt maar een deel daadwerkelijk tot uitbetaling (in 1994: 70 miljoen).

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
6. Energiebeleid	772	741	745	813	729	735
	716	807	804	786	765	767

De verplichtingenraming 1993 voor het hoofdbeleidsterrein Energiebeleid is als gevolg van de verplichtingenoverloop 1992–1993 verhoogd met 34 miljoen. De kasconsequenties worden binnen de kasmeerjarencijfers opgevangen. Omdat in de verplichtingenramingen voor 1996 rekening is gehouden met de vastlegging van de vierjaarlijkse bijdrage aan Euratom, is de raming in 1996 relatief hoog.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
7. Buitenlandse economische betrekkingen en exportbevordering	384	355	363	359	186	186
	232	248	286	296	200	155

De verplichtingenraming voor het hoofdbeleidsterrein Buitenlandse Economische Betrekkingen en Exportbevordering is in 1993 als gevolg van de verplichtingenoverloop 1992–1993 verhoogd met 19 miljoen. De kasconsequenties worden binnen de kasmeerjarencijfers opgevangen. De daling in de ramingen na 1996 houdt verband met het feit dat de Oost-Europafaciliteit (172 miljoen) loopt tot en met 1996.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XIII Economische Zaken	**7620**	**6626**	**6807**	**7294**	**7660**	**8050**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Algemeen	67	67	70	68	68	68
2. Technologie	74	70	67	59	53	54
3. Industrie	478	127	37	35	34	33
4. Regionaal Beleid	43	41	27	22	11	11
5. DMO	136	134	129	122	120	120
6. Energiebeleid						
– aardgasbaten	6418	5800	6100	6600	7000	7400
– niet-aardgasbaten	402	385	375	386	372	362
7. Export	2	2	2	2	2	2

Op het onderdeel Algemeen worden zowel de ontvangsten van algemene aard als de ontvangsten van een aantal buitendiensten geraamd.

De voornaamste ontvangsten met betrekking tot het onderdeel Technologie betreffen terugbetalingen op in het verleden verstrekte Technische ontwikkelingskredieten (TOK). Bij dit artikel is sprake van een dalende trend omdat de verleende kredieten in de afgelopen jaren lager liggen dan in de eerste helft van de tachtiger jaren.

De raming voor 1993 op het onderdeel Industrie is relatief hoog in verband met een aantal incidentele ontvangsten: verkoop aandelen Fokker (277 miljoen), verkoop aandelen Vredestein (30 miljoen) en hogere ontvangsten in verband met in het verleden verleende steun aan bedrijven (17 miljoen). De sterke daling van de ontvangsten vanaf 1994 wordt in belangrijke mate veroorzaakt door het aflopen van geraamde terugbetalingen uit hoofde van in het verleden aan de staalindustrie verstrekte financiële steun.

De ontvangsten op het onderdeel Regionaal beleid betreffen voornamelijk de gelden die Nederland uit het Europees Fonds voor de Regionale Ontwikkeling (EFRO) ontvangt. Met ingang van 1990 is de relatie tussen het EFRO en EZ beëindigd en worden de bijdragen direct aan de betrokken lagere overheden uitgekeerd. De resterende EFRO-ontvangsten hebben betrekking op projecten die in het verleden zijn vastgelegd en vertonen derhalve een dalend beeld: 32,5 miljoen in 1993, 8,8 miljoen in 1997.

Bij de ontvangstenramingen van het hoofdbeleidsterrein DMO speelt de raming voor de opbrengsten uit casino's een belangrijke rol. Daarnaast zijn de ontvangsten voor dit hoofdbeleidsterrein vanaf 1994 structureel hoger geraamd (8,4 miljoen) als gevolg van de provisieverhoging en de plafondverhoging bij de Regeling Borgstelling Midden- en Kleinbedrijf.

Bij het onderdeel Energie worden de gasbaten geraamd. De ontwikkeling van de gasbaten is aan het einde van deze bijlage apart toegelicht.

Voor wat betreft de overige ontvangsten op het hoofdbeleidsterrein Energie wordt het verloop in de meerjarenraming van dit hoofdbeleidsterrein veroorzaakt door een groot aantal fluctuaties in de ontvangstenramingen van o.a. dividend EBN, verkoop van stockdividend DSM, COVA en de SEP (bijdrage aan de subsidies voor warmtekrachtkoppeling).

De raming van het onderdeel Export bestaat uit de ontvangsten van de EVD (Economische Voorlichting en exportpromotie) en de algemene ontvangsten op de post BEB (Buitenlandse Economische Betrekkingen).

Agentschap Senter

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Senter						
– lasten		25	24	24	24	24
– baten		25	24	24	24	24

Op 1 januari 1994 wordt Senter een agentschap. De lasten van Senter bestaan uit apparaatskosten, rente en afschrijvingen. De baten bestaan uit inkomsten door levering van diensten en produkten aan het Ministerie van Economische Zaken en derden.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	**2995**	**3005**	**3006**	**2983**	**3002**	**3026**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. *Algemeen*	860	831	834	860	871	870
– Personeel en Materieel	822	768	771	797	808	808
– Agentschap Plantenziektenkundige Dienst	–	18	18	18	18	18
– Overige	38	45	45	45	45	44

De daling van de post Personeel en Materieel in 1994 ten opzichte van 1993 hangt samen met de invulling van de taakstelling Grote Efficiency, alsmede met de verbijzondering van de post Agentschap Plantenziektenkundige Dienst. De stijging van de post Personeel en Materieel vanaf 1995 houdt verband met de uitvoeringskosten welke zijn verbonden aan de uitvoering van het mest- en ammoniakbeleid. Met ingang van 1996 zal in dit kader een regulerende mineralenboekhouding met aangifte en heffing worden ingevoerd. De stijging van de post Overige wordt veroorzaakt door meer uitgaven voor postactieven (3 miljoen) en een ongunstiger saldo van het Landbouwegalisatiefonds (3 miljoen).

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. *Agrarisch onderwijs*	781	775	785	787	789	793
– Wetenschappelijk onderwijs	233	226	227	228	229	230
– Hoger agrarisch onderwijs	108	105	105	105	105	106
– Agrarisch praktijkschoolonderwijs	41	38	39	39	40	40
– Schoolgebouwen en grond	42	37	38	38	38	38
– Overige subsidies en uitgaven	37	43	41	36	32	31
– Voortgezet agrarisch onderwijs	320	326	335	341	345	348

De geleidelijke toename in de meerjarencijfers is het gevolg van de budgettaire verwerking van de incidentele loonontwikkeling op alle posten binnen het beleidsterrein Agrarisch onderwijs.

Samenhangend met de looptijd van de zogenaamde Hoofdlijnaccoorden is met ingang van 1994 de ombuigingstaakstelling 1992 verwerkt bij het Wetenschappelijk en het Hoger agrarisch onderwijs.

Begrotingstechnische correcties voor de uitverdieneffecten van ombuigingen op wachtgelden, bijstellingen in het kader van het loonstructuuronderzoek en de beëindiging van de VUT voor 60-jarigen leiden na 1993 tot een daling in de meerjarencijfers van de posten Overige subsidies en tot een stijging van de uitgaven van Voortgezet agrarisch onderwijs. Vanaf 1994 is de post Voortgezet agrarisch onderwijs verhoogd als gevolg van een bijstelling voor de begeleidende maatregelen in het kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB).

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3. *Landbouwstructuurontwikkeling*	269	316	284	258	261	280
– Bedrijfsontwikkeling	73	79	79	72	64	64
– Structuurverbetering	158	211	183	167	177	197
– Overige	38	26	22	19	20	19

Binnen de post Bedrijfsontwikkeling is over de jaren heen sprake van een daling die samenhangt met de privatisering van de Dienst Landbouwvoorlichting. In dit kader gaat het bedrijfsleven jaarlijks 5% meer bijdragen in de kosten. Het nieuwe mest- en ammoniakbeleid brengt met ingang van 1994 extra uitgaven op het gebied van de landbouwvoorlichting met zich mee (demonstratieprojecten). Hierdoor stijgt de post Bedrijfsontwikkeling in 1994 en 1995 incidenteel. Na 1995 gaan deze extra voorlichtingsuitgaven dalen.

De stijging van de post Structuurverbetering in 1994 ten opzichte van 1993 hangt samen met een toename van de subsidiëring van met name milieu-investeringen. De daling in 1994 en 1995 wordt veroorzaakt doordat er tijdelijk compensatie wordt geleverd voor de middelenderving als gevolg van de vertraagde invoering van een ammoniak- en mineralenheffing en het niet doorgaan van een bestrijdingsmiddelenheffing.

De bijstelling van het Programma Samenwerking Oost-Europa vindt elk jaar incidenteel plaats, zodat de post overige in 1993 hoger uitvalt dan voor 1994 en volgende jaren.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
4. *Inrichting en beheer*	625	652	676	659	662	678
– Landinrichting	329	328	345	326	324	324
– Beheer landbouwgronden	77	89	97	96	97	107
– Natuur	139	161	166	167	170	179
– Bos- en landschapsbouw	22	28	32	34	37	35
– Openluchtrecreatie	58	46	36	36	34	33

De post Landinrichting is in 1995 hoger dan in 1994 als gevolg van een verhoging van de bijdrage in de Regionaal Integraal Waterbeheerprojecten in 1995 ten opzichte van 1994 en als gevolg van een incidentele compensatie in 1994 voor de middelenderving door de vertraagde invoering van de ammoniak- en mineralenheffing. Het structurele uitgavenpeil van de betreffende post wordt in 1996 en volgende jaren verlaagd als gevolg van een structurele efficiency-korting welke samenhangt met de decentralisatie van het landinrichtings- en natuurbeleid en als gevolg van het verwerken van de ombuigingstaakstellingen op subsidies.

Door een incidentele ombuiging is de post Beheer landbouwgronden in 1993 lager dan in 1994 en volgende jaren. In de meerjarencijfers is een toename in de jaren 1993 tot 1995 verwerkt die bestemd is voor de aankoop van gronden zoals vermeld in het Structuurschema Groene Ruimte. Vanaf 1995 is rekening gehouden met EG-inkomsten uit de structuurfondsen.

De oploop in de post Natuur hangt samen met het grotere aantal beheersovereenkomsten en met de verwerving en inrichting ten behoeve van natuurontwikkeling.

De stijging in de post Bos- en landschapsbouw is het gevolg van hogere uitgaven, samenhangend met de zogenaamde begeleidende MacSharry-maatregelen.

De daling van de post Openluchtrecreatie heeft drie oorzaken: de doorwerking van de ombuigingen uit de tussenbalansexercitie, het aflopen van de beschikbare budgetten voor de toeristische infrastructuurprojecten en de decentralisatie-afspraken.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
5. Kwaliteitszorg	69	53	53	52	52	51
– Dierziekten	42	38	38	37	37	37
– Voeding en kwaliteit	27	15	15	15	15	14

Door een incidentele bijdrage aan het Fonds dierziektenbestrijding in 1993 valt de post Dierziekten in 1993 hoger uit.

De daling van de post Voeding en kwaliteit hangt samen met de in 1992 genomen beslissing om met ingang van 1994 de subsidiëring in de exploitatiekosten van keuringsinstellingen te beëindigen.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
6. Onderzoek	389	376	372	365	365	352
– Wetenschappelijk onderzoek	281	272	269	264	264	264
– Praktijkonderzoek	59	48	46	43	43	43
– Gebouwen en grond	49	56	57	58	58	45

De daling van de post Wetenschappelijk onderzoek is voornamelijk het gevolg van de geleidelijke afronding van onderzoeksprojecten, waarvoor additioneel middelen beschikbaar zijn gesteld vanuit het budget van de Structuurnota Landbouw.

De daling van de uitgaven voor praktijkonderzoek hangt samen met het feit dat met ingang van 1994 de terugbetalingen van het bedrijfsleven van personeelskosten, voorzover die meer dan 50% van het exploitatietekort van de proefstations bedragen, geïntegreerd worden met deze uitgaven.

Vanaf 1994 zijn extra bedragen uitgetrokken voor bouwkosten ten behoeve van de herstructurering van het praktijkonderzoek en voor de concentratie van het dierlijk onderzoek in Lelystad. Deze uitgaven lopen in 1998 af.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
7. Visserij	2	2	2	2	2	2

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	**491**	**458**	**464**	**465**	**492**	**520**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Algemeen	213	222	222	222	222	222
2. Agrarisch onderwijs	20	3	5	5	5	5
3. Landbouwstructuurontwikkeling	46	56	52	50	70	80
4. Inrichting en beheer	173	151	160	163	170	188
5. Kwaliteitszorg	1	1	1	1	1	1
6. Onderzoek	32	19	18	18	18	18
7. Visserij	6	6	6	6	6	6

De toename van de ontvangsten onder Algemeen wordt voornamelijk veroorzaakt door het tot een kostendekkend niveau optrekken van de keuringstarieven van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees.

De post Agrarisch onderwijs valt in 1993 hoger uit als gevolg van het afstoten van gebouwen en terugontvangen subsidievoorschotten.

Met ingang van 1997 wordt een mest- en ammoniakheffing ingevoerd, waardoor vanaf dat jaar de ramingen van de post Landbouwstructuurontwikkeling oplopen.

De piek in de ontvangsten voor Inrichting en beheer in 1993 komt voort uit hogere ontvangsten landinrichtingsrente en bijdragen van derden in de uitvoering van projecten. Vanaf 1995 is sprake van jaarlijks oplopende ontvangsten van de EG-Structuurfondsen die zullen worden aangewend in het kader van het Structuurschema Groene Ruimte.

Het hoge ontvangstenniveau bij het onderdeel Onderzoek in 1993 ten opzichte van latere jaren hangt samen met terugbetalingen van het bedrijfsleven van personeelskosten die vanaf 1994 geïntegreerd worden in het uitgavenartikel.

Agentschap Plantenziektenkundige Dienst

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Plantenziektenkundige Dienst						
– Lasten		27	27	27	27	27
– Baten		27	27	27	27	27

Op 1 januari 1994 wordt de Plantenziektenkundige Dienst een agentschap. Het agentschap gaat diensten leveren zowel aan derden als aan het departement.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	**38109**	**27524**	**25605**	**26081**	**26500**	**24789**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Ministerie algemeen	105	96	98	98	100	100

De vermindering van de uitgaven na 1993 wordt met name veroorzaakt door lagere apparaatsuitgaven als gevolg van de Grote Efficiency Operatie.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. Algemene Beleidsaangelegenheden	1928	1797	1794	1785	1784	1782
– Jeugdspaarwet	46	49	48	39	39	36
– Rijksbijdrage CBA	1828	1695	1695	1695	1695	1695
– Personeel	44	45	43	44	45	45
– Overig	10	8	8	8	7	7

Het verloop van de raming bij de Jeugdspaarwet in de periode 1993–1995 is afgestemd op de aantallen gepremieerden. De daling in 1996 en 1997 wordt voornamelijk veroorzaakt door de rente-maatregel 1987, die inhoudt dat over de rente op de nieuwe Jeugdspaarovereenkomsten geen premie meer wordt uitgekeerd. De verdere daling in 1998 is mede toe te schrijven aan een vermindering van het aantal gepremieerden; deze vermindering is het gevolg van de intrekking van de Jeugdspaarwet per 1 januari 1991. Vanaf 1991 vindt daardoor alleen nog de premiëring plaats van voordien gesloten jeugdspaarovereenkomsten.

De in overleg met het Centraal Bestuur Arbeidsvoorziening (CBA) overeengekomen vermindering na 1993 van de Rijksbijdrage aan het CBA bestaat voor ruim 129 miljoen uit structurele verlagingen als gevolg van besluitvorming in het kader van enerzijds de beleidsbrief van 7 november 1993 en anderzijds de Voorjaarsnota 1993.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3. *Arbeid*	138	131	131	131	131	131
– Personele uitgaven	86	84	84	84	84	84
– Algemene beheersuitgaven 25	22	22	22	22	22	22
– Onderzoek	22	21	21	21	21	21
– Arbeidsplaatsverbetering	1					
– Overig	4	4	4	4	4	4

In 1993 zal naar verwachting de uitfinanciering van het beleid ten aanzien van Arbeidsplaatsverbetering tot een einde komen.

De aflopende reeks bij de personeelsuitgaven is nagenoeg geheel toe te schrijven aan de verwerkte taakstellingen in het kader van de Grote Efficiency Operatie.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
4. *Sociale Zekerheid*	35824	25403	23491	23980	24400	22693
– regelingen ex-mijnwerkers	83	59	45	25	12	6
– Rijksbijdragen AAW/AWW	13339	2512				
– Liquidatiewet	169	169	82			
– Toeslagenwet	713	728	728	720	732	743
– WSW	3534	3436	3385	3382	3384	3386
– WWV	42	1				
– IOAW/IOAZ	456	574	741	843	888	915
– Bijstandsvergoedingen	9680	10190	10234	10571	10830	8933
– JWG	202	277	357	421	494	654
– Bijzondere controle	56					
– Algemene Kinderbijslagwet	6966	6972	7015	7049	7087	7114
– Banenpools	485	387	427	494	500	477
– Voeding Fonds Sociale Vernieuwing			385	385	385	385
– Subsidies premiebijdragen en onderzoek	34	33	30	30	28	28
– personeel en materieel	65	65	62	60	60	60

Het meest opvallende in de ontwikkeling van de begrotingsgefinancierde sociale zekerheidsuitgaven is het vervallen van de Rijksbijdrage AAW/AWW na 1993. Daarnaast wordt een aantal sociale zekerheidsregelingen afgebouwd, zoals de VUT-ex-mijnwerkers, de Liquidatiewet en de invaliditeitswetten. De gelden die in 1993 nog bij de enkele specifieke regelingen zijn opgenomen worden vanaf 1994 op een apart artikel gereserveerd voor de voeding van het Fonds Sociale Vernieuwing bij Binnenlandse Zaken. Dit betreft artikel 36 WWV, Bijzondere Controle, Startsubsidie Banenpools en het incentive budget uit hoofde van de afschaffing van de vrijlatingsbepalingen in de bijstand en de IOAW. Bij de overige regelingen worden de ontwikkelingen in de tijd grotendeels veroorzaakt door ontwikkelingen in volume- en uitkeringshoogte. Met name de fors oplopende werkloosheid leidt tot hogere geraamde uitgaven. Deze groei is echter grotendeels beteugeld door vereenvoudiging en verlaging van de normensystematiek ABW (waarover een accoord met de VNG is bereikt), een cumulatieve verlaging van alle uitgaven voor sociale voorzieningen met 1% per jaar met ingang van 1995 en kortingen op de WSW.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
6. *Migratie*	55	54	58	63	67	70

De jaarlijkse groei van de uitgaven hangt samen met de groei van het aantal uitkeringsgerechtigden van de definitieve remigratieregeling.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
7. TEGM	40	30	20	12	5	0

De terugloop van de uitgaven, uitmondend in een nihil-raming voor 1998, vindt zijn oorsprong in de afschaffing van de opkomstplicht voor de militaire dienst per 1 januari 1998. Het aantal te werk te stellen erkend gewetensbezwaarden zal naar evenredigheid verminderen.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
8. Emancipatie	19	13	13	13	13	13

De verlaging vanaf 1994 is het gevolg van de decentralisatie van de vrouwenemacipatiebureaus naar de provincies.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	**997**	**920**	**906**	**894**	**885**	**878**
– Rijksbijdrage CBA	85					
– Arbeid	22	19	19	19	19	19
– Sociale Zekerheid	847	867	862	857	855	853
– Migratie	4	4	4	4	4	725
– TEGMD	38	29	19	12	5	0
– Overig	1	1	2	2	2	2

De hogere ontvangsten in 1993 worden veroorzaakt door de eenmalige terugstorting van het CBA. De hogere ontvangsten in 1993 (CBA) bestaan voor 29 miljoen uit een bijdrage van de Arbeidsvoorzieningenorganisatie voor de oplossing van de budgettaire problematiek 1993. Het restant van 56 miljoen hangt samen met de afrekening van het jaar 1992.

In latere jaren lopen de ontvangsten af door afnemende aantal tewerkgestelden bij de TEG (Tewerkstelling Erkend Gewetensbezwaarden Militaire dienst), alsmede de effecten van het wetsvoorstel Terugdringing Beroep Arbeidsongeschiktheidregelingen op de ontvangsten door samenloop van arbeidsongeschiktheidsuitkeringen met WSW-loon.

De verlaging vanaf 1994 bij «Arbeid» houdt verband met de privatisering van de Dienst voor het Stoomwezen.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	**13374**	**12914**	**12730**	**12568**	**12559**	**12563**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Algemeen	255	173	172	173	183	162

De daling na 1993 wordt voornamelijk veroorzaakt door de overheveling van het budget voor de Convenanten Sociale Vernieuwing naar het Fonds Sociale Vernieuwing alsmede door de effecten van de Grote Efficiency Operatie en de afname in de reservering voor wachtgelden en VUT-aanspraken. De stijging in 1996 en 1997 wordt verklaard door een reservering in de meerjarencijfers voor de kosten van de voor WVC voorziene verhuizing in 1997.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. Welzijn algemeen	114	91	90	88	87	87

De daling in 1994 en verdere jaren ten opzichte van 1993 vloeit hoofdzakelijk voort uit de verzelfstandiging van de opvang van asielzoekers, waardoor het personeelsbudget op dit artikel wordt overgeheveld naar het artikel Vluchtelingen, Minderheden en Asielzoekers.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3. Sportzaken	50	50	49	49	49	48

De geringe daling (in verband met afronding pas zichtbaar vanaf 1995) is een gevolg van de cumulatieve subsidiekorting.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
4. Maatschappelijke ontwikkeling	188	85	85	84	83	81

De omvangrijke daling in 1994 en volgende jaren hangt vooral samen met de overheveling van de middelen voor de maatschappelijke opvang in het kader van de Sociale Vernieuwing naar het Fonds Sociale Vernieuwing (100 miljoen). De lichte daling (in verband met afronding pas zichtbaar vanaf 1996) wordt veroorzaakt doordat een deel van de ombuigingen wordt ingevuld door een korting van 1,6% op subsidies in 1994, oplopend naar 5,6% in 1998.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
5. Vluchtelingen, minderheden en asielzoekers	951	787	471	471	471	471

Voor 1993 en 1994 zijn de begrotingsramingen voor de opvang van asielzoekers aangepast aan de meest actuele inzichten in de raming voor de in-, door- en uitstroom van asielzoekers en ontheemden. Voor 1995 en later zijn de meerjarencijfers ten opzichte van de Miljoenennota 1993 ongewijzigd gelaten. Daarnaast is de raming met ingang van 1994 met 35,9 miljoen verlaagd in verband met de decentralisatie van de steunfuncties minderheden naar het provinciefonds. Het personeelsbudget voor de opvang van asielzoekers is in het kader van de verzelfstandiging van deze opvang overgeboekt van het artikel Welzijn algemeen naar dit artikel.

Voorts is er het effect van de cumulatieve subsidiekorting welzijn bij de subsidies aan minderhedenorganisaties met ingang van 1994. Tenslotte is er in het kader van het werkgelegenheidsplan 33 miljoen in 1994 en vanaf 1995 37 miljoen structureel toegevoegd hoofdzakelijk voor inburgeringscursussen ten behoeve van minderheden.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
6. Jeugdwelzijn	1331	1267	1256	1208	1197	1187

De daling vanaf 1994 is het gevolg van de ombuigingen op schippersinternaten en de verschuiving in de financiering van de kinderopvang door middel van een verhoging van de ouderbijdragen. Voorts is er de invloed van de cumulatieve subsidiekorting.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
7. Ouderenbeleid	3216	3124	3095	3066	3066	3066

De efficiencykorting uit hoofde van de Tussenbalans die met ingang van 1994 op dit beleidsterrein wordt geëffectueerd en de cumulatieve subsidiekorting vanaf 1994 verklaren de dalende reeks.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
8. Gehandicaptenbeleid	40	41	36	34	34	34

In 1993 is bij Nota van Wijziging éénmalig gekort op het gehandicaptenbeleid en is het begeleid zelfstandig wonen van verstandelijk gehandicapten overgeheveld naar de AWBZ. De afloop van de meerjarencijfers na 1994 is een gevolg van de subsidiekorting.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
9. Verzetsdeelnemers, Vervolgden en Burgeroorlogsgetroffenen	842	865	813	792	768	766

WVC zal een deel van de taakstelling voor 1993 invullen door middel van onderuitputting. De stijging van 1994 ten opzichte van 1993 hangt samen met het voorlopig parkeren van deze te realiseren onderuitputting op dit artikel in 1993. De daling in de meerjarencijfers na 1994 wordt met name veroorzaakt door een afnemend beroep op de wetten en regelingen voor oorlogsgetroffenen als gevolg van demografische ontwikkelingen. Voorts wordt de sterke daling vanaf 1995 verklaard door het voorlopig parkeren van taakstellingen uit hoofde van de begrotingsvoorbereiding 1994.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
10. Volksgezondheid algemeen	255	244	246	245	245	245

De verlaging van het budget ten opzichte van 1993 ontstaat door de effecten van de Grote Efficiency Operatie in 1994 en door diverse ombuigingen.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
11. Financiering en planning volksgezondheid	3212	3445	3693	3591	3590	3608

Door de intensiveringen ten behoeve van de zorgsector die voortvloeien uit het Regeerakkoord, stijgen de meerjarencijfers. Vanaf 1994 is er 180 miljoen aan het onderdeel Rijksbijdrage Ziektekosten toegevoegd teneinde de koopkracht van de minimuminkomens op een aanvaardbaar peil te brengen. De incidentele verhoging in 1995 is een gevolg van een budgettair neutrale kasschuif tussen 1994 en 1995.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
12. Gezondheidszorg	309	210	194	202	197	192

Door de overheveling van het budget voor de ambulante verslavingszorg naar het Fonds Sociale Vernieuwing dalen de meerjarencijfers ten opzichte van 1993. Daarnaast is er het effect van de cumulatieve subsidiekorting.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
13. Gezondheidsbescherming	58	57	54	53	53	53

De daling in de meerjarencijfers is een gevolg van de korting op subsidies.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
14. Staatstoezicht Volksgezondheidsbescherming	3	4	3	3	3	3

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
15. RIVM	210	201	201	200	200	200

In 1993 is sprake van een incidentele verhoging van het budget – via een kasschuif – om de kaseffecten van ongelijkmatige ontvangsten en uitgaven ten behoeve van derden op te vangen.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
16. Cultuur Algemeen	167	170	170	170	163	163

In de periode 1993–1996 zijn extra middelen ter beschikking gesteld in het kader van het Deltaplan Cultuurbehoud om achterstanden bij musea in restauratie en conservering weg te werken.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
17. Kunsten	428	443	442	438	433	429

De stijging in 1994 ten opzichte van 1993 wordt verklaard door de overboeking van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid ten behoeve van de invoering van basisstipendia voor beeldende kunstenaars. De daling in latere jaren is een gevolg van de korting op subsidies.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
18. Cultuurbeheer	256	239	212	204	210	209

Een aantal kasverschuivingen op het terrein van de monumentenzorg veroorzaakt de fluctuerende meerjarencijfers.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
19. Media	1408	1352	1384	1432	1462	1494

Door een lagere raming van STER-inkomsten in 1994 en een incidenteel hoge opbrengst in 1993 (uit voorgaande jaren) daalt de reeks in 1994 ten opzichte van 1993. De stijging in 1995 en latere jaren wordt voornamelijk verklaard door de indexatie van de vergoeding aan de binnenlandse omroep.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
20. Bibliotheken	50	45	43	44	44	44

De daling 1994 is het gevolg van de decentralisatie van de wetenschappelijke steunfunctie naar het Provinciefonds.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
21. Letteren en leenvergoeding	31	21	21	21	21	21

De daling van het uitgavenniveau hangt samen met de overdracht van de uitvoering van de leenvergoedingsregeling aan een privaatrechtelijke instelling.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	**2068**	**1994**	**2180**	**2073**	**2100**	**2132**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Algemeen	6	5	5	5	5	5
2. Welzijn algemeen	109	31	31	31	31	31
5. Vluchtelingen, minderheden en asielzoekers	338	343	343	343	343	343
6. Jeugdwelzijn	17	25	25	25	25	25
10. Volksgezondheid algemeen	40	34	34	34	34	34
12. Gezondheidszorg	2	2	2	2	2	2
13. Gezondheidsbescherming	2	89	90	90	90	90
14. Staatstoezicht Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0
15. RIVM	91	90	90	90	90	90
16. Cultuur algemeen	10	5	5	5	5	5
18. Cultuurbeheer	25	11	11	11	11	11
19. Media	1417	1358	1544	1437	1464	1496
21. Letteren en leenvergoeding	10	0	0	0	0	0

De hogere ontvangstenraming in 1993 bij Welzijn ten opzichte van de jaren daarna vloeit voor het merendeel voort uit het versneld afrekenen van openstaande subsidievoorschotten.

De stijging bij Vluchtelingen, Minderheden en Asielzoekers vanaf 1994 en verdere jaren is het gevolg van de aanpassing van de meerjarenraming voor de verrekening van uitgaven voor de opvang van asielzoekers en vluchtelingen met het departement van Ontwikkelingssamenwerking die in 1992 heeft plaatsgevonden.

De ontvangstenraming van het beleidsterrein Jeugdwelzijn wordt met ingang van 1994 verhoogd als gevolg van het aanpassen van de ouderbijdragen Jeugdhulpverlening en schippersinternaten.

De daling van de ontvangstenraming bij Volksgezondheid algemeen ten opzichte van 1993 wordt verklaard door een incidentele verhoging van de ontvangstenraming voor 1993.

De verhoging vanaf 1994 bij het beleidsterrein Gezondheidsbescherming hangt samen met de invoering van kostendekkende tarieven bij de Inspectie Gezondheidsbescherming.

Het hogere niveau in 1993 bij Cultuur algemeen ontstaat door de extra ontvangsten in verband met de afrekening van de Kunstenplanperiode 1988–1992.

Extra inkomsten van de musea (beleidsterrein Cultuurbeheer) in 1993 veroorzaken het verschil ten opzichte van 1994 en verdere jaren.

De stijging van de media-ontvangsten hangt samen met een deel van de te verwachten opbrengsten uit de verkoop van het NOB. Deze verkoop wordt vooralsnog in 1995 voorzien. Daarnaast stijgen de uitgaven als gevolg van een andere ramingsmethodiek.

De daling in de meerjarencijfers na 1993 bij Letteren en Leenvergoeding houdt verband met het feit dat de uitvoering van de leenvergoedingsregeling overgedragen zal worden aan een privaatrechtelijke instelling.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Ontwikkelingssamenwerking NNI (in mld)	448	463	480	501	526	554
1,5% NNI (in mln)	6718	6939	7205	7514	7884	8313
toevoeging regeerakkoord	150	150	150	150	150	150
minus ramingsbijstelling	–62	–87	–87	–87	–87	–87
minus vredesoperaties	–60	–50	–50	–50	–50	–50
minus kapitaalmarktmiddelen	–576	–576	–576	–576	–576	–576
bandbreedte:						
begrotingsmiddelen 1990	1					
kapitaalmarktmiddelen 1990	4					
begrotingsmiddelen 1991	16	16				
kapitaalmarktmiddelen 1991	22	22				
begrotingsmiddelen 1992	21	11	11			
kapitaalmarktmiddelen 1992	1					
amendement 23109 nr. 7	–10					
compensabele ontvangst	1					
Hulpplafond	6225	6424	6652	6950	7321	7750
minus kapitaalmarktmiddelen	–27	–22				
minus EG–toerekeningen	–253	–260	–269	–280	–291	–299
Begrotingsbezwaar	5945	6142	6382	6670	7030	7451

De stijging van 1993 tot en met 1998 wordt voornamelijk veroorzaakt door de groei van het netto nationaal inkomen (NNI) tegen faktorkosten zoals dat is geraamd in de Macro-Economische Verkenning van het CPB. Zowel bij Voorjaarsnota 1993 als bij de begrotingsvoorbereidingsbesprekingen 1994 is besloten tot een verlaging van het OS-plafond om het kabinet ruimte te bieden voor de financiering van de toegenomen kosten van vredesoperaties. Terzake zij tevens verwezen naar de Nota «Een wereld in geschil» die als annex bij het onderdeel Ontwikkelingssamenwerking van de begroting van Buitenlandse Zaken wordt gepubliceerd. Daarin wordt onder meer gewezen op de samenhang tussen militaire, economische, sociale, humanitaire en ecologische aspecten van veiligheid. Het bewerkstelligen van vrede in deze brede zin is ook een aandachtsgebied van Ontwikkelingssamenwerking.

Door aanneming van amendement 23109 nr. 7 (Amendement van het lid Leijenhorst) is in 1993 10 miljoen van het artikel «Noodhulp» van Ontwikkelingssamenwerking overgeheveld naar het artikel «Hulp in noodsituaties» (Wellink-faciliteit) voor hulp bij calamiteiten ten behoeve van niet-DAC-landen, vallend onder de verantwoordelijkheid van de minister van Buitenlandse Zaken.

Aanvullende posten

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Nominale bijstelling AKW	–	–	136	292	541	850

In verband met een afwijkende systematiek ten opzichte van algemene prijsbijstelling is voor de indexering van de Algemene Kinderbijslagwet aan de ontwikkeling van het prijsindexcijfer een aparte aanvullende post gecreerd. De oploop in de aanvullende post wordt verklaard door de cumulatie van de opeenvolgende jaarlijkse tranches.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. Nominale bijstelling GF/PF	–	–	226	687	1379	2346

De aanvullende post nominale bijstelling GF/PF neemt in de periode 1993–1998 toe met 2346 miljoen. Op deze post wordt het bedrag (cumulatief) geraamd voor de nominale compensatie van het Gemeentefonds en het Provinciefonds voor de jaren 1995 tot en met 1998. Voor 1993 en 1994 heeft reeds een uitdeling plaatsgevonden van de nominale compensatie. In de hiervoor genoemde reeks is rekening gehouden met de integrale benadering van de ruimte arbeidsvoorwaarden. Het gaat hierbij om aftrekposten van 80 miljoen in 1995 oplopend tot 320 miljoen in 1998.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3. Wachtgelden	15	85	169	247	304	314

De oploop in de reservering in de aanvullende post wachtgelden is het gevolg van het tweetal onderdelen waar de reservering uit bestaat. Enerzijds is dit een raming van de voorziening ter compensatie van uitverdieneffecten (in de vorm van extra wachtgeldverplichtingen) als gevolg van algemene ombuigingsmaatregelen in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994. Deze voorziening is nog niet geheel aan de begrotingshoofdstukken toegedeeld. Anderzijds betreft het de toenemende wachtgelduitgaven die op de verschillende hoofdstukken zullen ontstaan als gevolg van de invoering per 1 augustus 1993 van de Wet Terugdringing Beroep Arbeidsongeschiktheid en de doorvertaling daarvan naar de regelingen voor het overheidspersoneel.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
4. Prijsbijstelling	–	–	655	1349	2309	3649
tranche 1995			655	663	669	669
tranche 1996				686	693	693
tranche 1997					946	946
tranche 1998						1340

De aanvullende post prijsbijstelling in de Miljoenennota 1994 geeft aan met welke bedragen de uitgaven op de rijksbegroting moeten worden aangepast om van constante prijzen naar lopende prijzen te komen. Omdat het Centraal Planbureau in de Macro Economische Verkenning 1994 geen prijsontwikkelingen voor de jaren na 1994 presenteert, gebeurt dit op basis van de meerjarige ramingen in het Centraal Economisch Plan 1993. In bovenstaande tabel heeft iedere tranche betrekking op de gevolgen van de prijsmutaties in het desbetreffende jaar. Voor tranche 1994 zijn geen bedragen opgenomen; de prijsbijstellingstranche 1994 is reeds tijdens de begrotingsvoorbereiding 1994 overgeboekt naar de begrotingshoofdstukken. Tegenover deze uitdeling stond een ombuiging conform de prijsbijstellingssleutel. Terzake van de taakstelling vindt geen herberekening plaats.

In onderstaande tabel is de verdeling weergegeven van de prijsbijstellingstranches 1995, 1996, 1997 en 1998 over de afzonderlijke begrotingshoofdstukken. Het betreft daarbij nog een indicatieve verdeling. Feitelijke uitdeling van de afzonderlijke tranches zal geschieden op basis van de in het betrokken jaar beschikbare meest actuele inzichten in de prijsontwikkelingen. Tijdens de begrotingsvoorbereiding heeft het kabinet besloten tot een taakstelling conform de prijsbijstellingsleutel voor de tranches 1995, 1996 en (gedeeltelijk voor) 1997. De stijging van de prijsbijstelling in de tranche 1998 is het gevolg van de door het CPB geraamde prijsstijgingen in het desbetreffende jaar.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
I			1	2	4	6
III			0	1	1	2
IV			0	0	0	0
V			7	15	23	31
VI			31	65	112	176
VII			18	37	63	101
VIII			142	291	497	788
IX			21	42	72	115
X			134	277	481	774
XI			83	166	284	445
XII			85	177	301	479
XIII			25	55	97	149
XIV			29	61	102	156
XV			10	20	34	55
XVI			68	141	238	370
			655	1349	2309	3649

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
5. Loonbijstelling	575	1306	2188	3720	5813	8249

De aanvullende post loonbijstelling bevat een raming van de middelen die nodig zijn om de loongevoelige uitgaven op de Rijksbegroting op het loonpeil van het desbetreffende jaar te brengen.

De stand Vermoedelijke Uitkomsten 1993 omvat voornamelijk middelen die zijn gereserveerd voor de ontwikkeling van de arbeidsvoorwaarden van de ambtenaren. De mutatie met 731 miljoen gulden van 1993 op 1994 vloeit voor een belangrijk deel voort uit de reeks (beginnend met 311 miljoen gulden in 1994 en oplopend tot 1221 miljoen in 1998) die is opgenomen om de verschillende hoofdstukken gedeeltelijk te compenseren voor de verhoging van de aan het ABP af te dragen pensioenpremie als gevolg van het zogenaamde ABP-complex. Voorts zijn middelen opgenomen voor de ontwikkeling van de premies volgens de MEV 1994 en het incidentele loon in de g+g-sector. Het incidenteel 1994 voor de overheidssector is al toegevoegd aan de hoofdstukken bij de overboeking van de loonbijstelling 1993. Tenslotte is een bedrag gereserveerd voor de mutaties in de uitkeringen aan oorlogsgetroffenen en de compensaties aan de bejaardenoorden voor de achterblijvende ontwikkeling van de eigen bijdragen van de bewoners.

Voor de jaren na 1994 geldt dat de oploop eveneens het gevolg is van de jaarlijkse reserveringen ten behoeve van de ontwikkelingen in de ruimte voor de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector, de incidentele loonontwikkeling (bij de overheids- en de g+g-sector) en de premies, alsmede in de uitkeringen voor oorlogsgetroffenen en de compensaties aan bejaardenoorden. Voor de stijging van de salarissen en de ontwikkelingen in de premies na 1994 is aangesloten bij het behoedzame scenario van het CEP 1993 van het Centraal Planbureau.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
6. Herstructureringsmiddelen	36	36	51	79	134	198

De aanvullende post herstructureringsmiddelen bestaat uit middelen die naar de begrotingshoofdstukken worden overgeboekt voor de beloning van vuil en onaangenaam werk danwel voor de herstructurering van de beloning van werknemers in de collectieve sector.

De standen van de aanvullende post herstructureringsmiddelen hebben een stijgend verloop daar er ieder jaar een nieuwe tranche van 50 miljoen gulden (waarvan 33,6 miljoen voor de overheids- en 16,4 miljoen voor de g+g-sector) aan wordt toegevoegd. Omdat er vanuit de aanvullende post telkens reeksen met verschillend verloop (sommige stijgend, andere dalend of structureel gelijkblijvend) naar de hoofdstukken worden overgeboekt, wijkt de mutatie van jaar op jaar af van de jaarlijkse toevoeging van 50 miljoen gulden.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
7. Koppeling uitkeringen	–	74	236	510	936	1217

De oploop in de geraamde kosten van het koppelen van de sociale uitkeringen wordt verklaard door de cumulatie van de opeenvolgende jaarlijkse tranches.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
8. Studiefinanciering	–	–	–	90	148	256

Op deze aanvullende post worden de uitgaven opgenomen die voortvloeien uit de indexering van de normbedragen voor kosten van levensonderhoud en ziektekosten. De oploop wordt veroorzaakt door de tranche-gewijze opbouw van deze voorziening. Op basis van het geraamde positieve prijsindexcijfer is voor elk van de jaren 1996, 1997 en 1998 het daarmee gemoeide nominale bedrag berekend.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
9. Indexering Infrastructuurtoeslag Motorrijtuigenbelasting	–	–	22	47	104	162

Op deze aanvullende post worden de uitgaven geraamd die voortvloeien uit de wettelijke prijsindexering van de infrastructuurtoeslag op de Motorrijtuigenbelasting. De stijging is het gevolg van jaarlijkse inflatie.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
10. Reservering aanwending gasbaten	110	–	–	–	–	–

Deze gelden zijn bestemd voor de bijdrage van de Rijksoverheid aan Rotterdam ten behoeve van de infrastructuur, die samenhangt met het Plan 2000–8.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
11. Nader te bepalen/te verdelen ombuigingen	–	–	–1060	–1869	–2544	–2619

Teneinde de structureel beoogde omvang van het ombuigingspakket dat verwerkt is in deze Miljoenennota te realiseren, is als sluitstuk in de rijksbegroting uitgegaan van het afboeken, respectievelijk beperken van de prijsbijstellingstranches 1995, 1996 en 1997; de hiermee gemoeide bedragen dienen te zijner tijd, op grond van nadere politieke prioriteitenstelling, te worden geconcretiseerd.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
12. Incidentele niet–belastingontvangsten	480	5192	2301	118	–142	–142

De omvang van deze post wordt grotendeels verklaard door de in de Voorjaarsnota 1993 aangekondigde incidentele taakstellingen voor deze jaren alsmede door enkele uit de begrotingsvoorbereiding 1994 voort-

vloeiende wijzigingen daarop. Deze taakstellingen zullen worden ingevuld in de sfeer van inkomsten die buiten de collectieve lastendruk vallen. De derving aan structurele inkomsten als gevolg van de realisering van een deel van de incidentele taakstellingen is eveneens verwerkt. Deze derving verklaart volledig de voor 1997 en 1998 genoemde bedragen.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Gemeentefonds	16219	17115	19590	19972	20220	22213

In de periode 1993–1998 nemen de uitgaven van het Gemeentefonds toe met 5994 miljoen. Dit bedrag is het saldo van een volume-accres over die periode (jaarlijks 1%) van in totaal 982 miljoen, ombuigingen over die periode van 342 miljoen, een nominale compensatie van 319 miljoen in 1994, en een bedrag aan overige wijzigingen van 5035 miljoen.

Het bedrag van 5035 miljoen bestaat voor het grootste deel uit overboekingen in verband met twee omvangrijke operaties. Een bedrag van 1317 miljoen is gemoeid met de overheveling van de middelen in het kader van de Wet voorzieningen gehandicapten en een bedrag van 1600 miljoen met de decentralisatie van de middelen voor de huisvesting van het basisonderwijs, het speciaal onderwijs en het voortgezet onderwijs. Daarnaast is met de wijziging van de normensystematiek na de ABW een bedrag gemoeid van 1826 miljoen.

Van het bedrag van 5035 miljoen resteert, als we beide operaties en de wijzigingen van de normensystematiek in de ABW buiten beschouwing laten, een aantal kleinere wijzigingen van per saldo 292 miljoen.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Provinciefonds	1992	2215	2228	2255	2291	2313

In de periode 1993–1998 nemen de uitgaven van het Provinciefonds toe met 321 miljoen.

Dit bedrag is het saldo van een volume-accres over die periode (jaarlijks 1%) van in totaal 110 miljoen, ombuigingen over die periode van 43 miljoen, een nominale compensatie van 38 miljoen in 1994 en een bedrag aan overige wijzigingen van 190 miljoen.

Het bedrag van 216 miljoen wordt voor het belangrijkste deel bepaald door overhevelingen in het kader van het principe-akkoord dat met het Interprovinciaal Overleg is bereikt over de Decentralisatie-Impuls. Het gaat daarbij om een bedrag van 165 miljoen (inclusief korting).

Het restant van 25 miljoen betreft een aantal kleinere wijzigingen.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Fonds Investeringsrekening						
Bruto–kasuitgaven	265	445	425	285	205	135
Netto-kasuitgaven	90	345	375	260	205	135

De hier vermelde bruto-kasuitgaven zijn inclusief de temporiserings-maatregel («WIR-knip»). Deze maatregel is in september 1990 genomen, met de bedoeling om de bruto-WIR-uitgaven te spreiden in de tijd. Dit verklaart waarom de afloop van de bruto-WIR-uitgaven (inclusief «WIR-knip») zich relatief laat vertoont. De netto-kasuitgaven worden gevormd door de bruto-kasuitgaven te verminderen met de te ontvangen desinvesteringsbetalingen. Als gevolg van de voorgestelde opheffing van het Fonds investeringsrekening met ingang van 1 januari 1995 zullen de uitgaven en ontvangsten, die vanaf 1995 plaatsvinden, worden verantwoord op Hoofdstuk XIII van de Rijksbegroting.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Fonds Investeringsrekening	175	100	50	25		

De raming van de ontvangsten geeft het verloop weer van de desinvesteringsbetalingen. Het betreft een aflopende reeks omdat de WIR inmiddels is afgeschaft.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Infrastructuurfonds	–	5714	6371	6550	6652	6694
– rijkswegen	–	2000	2361	2198	2273	2320
– vaarwegen	–	625	658	555	504	522
– railwegen	–	2133	2275	2538	2633	2572
– regionale lokale projecten	–	956	1077	1259	1242	1280

Het Infrastructuurfonds zal per 1 januari 1994 in werking treden. De reikwijdte van het fonds omvat de rijksuitgaven voor aanleg en onderhoud van de infrastructuur in beheer bij het Rijk, de bijdragen ten behoeve van de NS voor aanleg en onderhoud van de railinfrastructuur alsmede de bijdragen van het Rijk aan derden ten behoeve van aanleg en onderhoud van regionale of lokale infrastructuur.

De voeding van het fonds is afkomstig uit de vroegere investeringsartikelen op hoofdstuk XII, het Rijkswegenfonds, het Mobiliteitsfonds en het Fonds Economische structuurversterking. Deze laatste component is voor de dekking van de investeringimpuls op het terrein van Verkeer en Waterstaat in het Infrastructuurfonds verwerkt. Het betreft een totaalbedrag van 4,25 mld voor de jaren 1994–1998. De stijging van de ontvangsten en uitgaven over de jaren heen wordt met name veroorzaakt door deze investeringsimpuls.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Infrastructuurfonds		2951	3637	3650	3780	3759
– bijdrage ten laste van andere begrotingen		2692	3382	3441	3586	3570
– overige ontvangsten		259	255	209	194	189

De niet-belastingontvangsten van het Infrastructuurfonds bestaan overwegend uit de bijdragen van Hoofdstuk XII en het Fonds Economische Structuurversterking. Vanuit dit fonds wordt de investeringsimpuls gefinancierd; deze is verantwoordelijk voor de stijging in 1995.

De niet in deze staat opgenomen belastingontvangsten vormen de resterende voeding die het fonds doen sluiten. Het betreft de toeslag op de Motorrijtuigenbelasting en 10% van de opbrengst van de bestaande accijnzen op benzine en diesel.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Fonds Economische Structuurversterking		600	1625	1800	1875	1900

Aanhangig bij de Tweede Kamer is het wetsvoorstel Fonds Economische Structuurversterking. Het fonds is een zogenaamd «verdeelfonds», dat wil zeggen dat uitsluitend bijdragen ten behoeve van bepaalde projecten aan betrokken begrotingen worden geraamd. De geraamde bijdragen 1994–1998 hebben betrekking op de investeringsimpuls ad 5 miljard op de terreinen van verkeer en vervoer, bodemsanering en kennisinfrastructuur. De oploop in de raming heeft betrekking op de gefaseerde verdeling van de impuls over de jaren heen.

Voorts zijn verwerkt de geraamde uitgaven ten laste van de ontvangsten uit de extra export van aardgas. Deze zullen met voorrang besteed worden aan de totstandkoming van de Hoge Snelheidslijn en de Betuwelijn.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Fonds Economische Structuurversterking	–	–	700	700	800	800

De geraamde ontvangsten van het fonds bestaan vanaf 1995 uit het niet-belastingontvangstendeel van de ontvangsten die voortvloeien uit een stijging van het aardgasexportvolume ten opzichte van het in het Plan van Gasafzet 1990 geraamde exportvolume. De stijging van 1996 op 1997 wordt verklaard door een iets hoger exportvolume vanaf 1997. Daarnaast wordt het fonds gevoed met ontvangsten uit de overbelevering Common Area en nadere voor het fonds te bestemmen ontvangsten zoals de gedeeltelijke en gefaseerde verkoop van de staatsdeelnemening in de PTT Nederland N.V. Gezien de onzekerheid wat betreft tijdstip en omvang van deze ontvangsten worden zij vooralsnog pro memorie geraamd.

Voor zover de uitgaven uit hoofde van de investeringsimpuls van 5 miljard voorafgaan aan beide hiervoor genoemde categorieën ontvangsten, zullen de ontvangsten uit de vervroegde aflossing van woningwetleningen worden aangemerkt als tijdelijke financiering. Deze ontvangsten lopen niet via het FES, waardoor er in de beginjaren van het fonds sprake zal zijn van een tekort. Dit tekort vloeit voort uit de voorgenomen financieringsconstructie van de investeringsimpuls en heeft geen betekenis voor de rijksbegroting als geheel. Overigens wordt verwezen naar de ingediende begroting van het Fonds.

uitgaven	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Belastingafdrachten aan de EG	**7438**	**7095**	**7542**	**8065**	**8461**	**8897**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. BTW	4163	3670	3952	4285	4481	4707

Als gevolg van de geraamde groei van de Nederlandse economie neemt de BTW-grondslag en daarmee de Nederlandse BTW-afdracht aan de EG toe. Daarnaast is rekening gehouden met te verwachten terugbetalingen door de EG in 1994 en 1995. Deze terugbetalingen zijn het gevolg van de te hoge ramingen van de Europese Commissie in de EG-begrotingen van de Nederlandse afdrachten voor 1993 en 1994.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
2. Invoerrechten	3275	3425	3590	3780	3980	4190

De stijging van de invoerrechten vloeit voort uit de veronderstelde groei van de wereldhandel.

ontvangsten	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Aardgasbaten (x mrd.)	**8,4**	**8,0**	**9,2**	**10,0**	**10,6**	**11,1**
NBO	6,4	5,8	6,8	7,3	7,8	8,2
VPB	2,0	2,2	2,4	2,7	2,8	2,9

De gasbatenraming is onderhevig aan onzekerheden op de olie- en valuta-markten, alsmede aan veranderingen bij de gasafzet. De contracten geven de afnemers een zekere flexibiliteit. Het niet-belasting-

ontvangstengedeelte van de gasbaten wordt deels geraamd op de begroting van Economische Zaken en voorzover het ontvangsten uit de extra export van aardgas betreft op de begroting van het Fonds Economische Structuurversterking.

Bij de raming, op basis van de huidige vraag- en aanbodverhoudingen op de oliemarkt, wordt uitgegaan van een olieprijs voor 1993 en 1994 van respectievelijk $ 17 en $ 18 per vat, oplopend in 1995 en 1996 tot $ 19,5 en $ 21 per vat (CIF-Rotterdam). Voor de jaren 1997 en 1998 wordt een jaarlijkse stijging met $ 1 per vat verondersteld, zodat voor deze jaren gerekend wordt met respectievelijk $ 22 en $ 23 per vat.

Het relatief lage niveau van de olieprijs in de jaren 1993 en 1994 heeft te maken met de overschrijdingen op de produktiequota van landen als Saoedi-Arabië, Iran en Koeweit. Hierdoor staat de olieprijs onder druk.

De dollarkoers wordt voor 1993 geraamd op f 1,89. Voor 1994 wordt uitgegaan van een dollarkoers van f 2,00. Dit niveau wordt doorgetrokken voor de jaren na 1994.

Het hogere niveau van de gasbaten in 1993 ten opzichte van het niveau in 1994 wordt met name veroorzaakt door een incidentele betaling van EBN van ruim 200 miljoen in 1993 en een hogere produktie van het Groningerveld (voor het Groningergas geldt een hoger Staatsaandeel).

De oploop in de gasbaten voor de jaren na 1994 kan ondermeer verklaard worden door een stijgende olieprijs en door het onlangs afgesloten contract tussen Gasunie en EnergieNed over de gasprijzen met ingang van 1 januari 1994.

Voor de kleinverbruikers is er sprake van een gasprijsverhoging van 4 ct/m3 over de periode 1994–1996. Ook voor een aantal andere categorieën verbruikers is een verhoging afgesproken. Dit heeft tot gevolg dat de gasbaten in 1994 met 200 miljoen en vanaf 1995–1997 jaarlijks met 500 miljoen stijgen. In 1998 is sprake van een stijging van 600 miljoen als gevolg van deze afgesproken tariefsverhoging.

In de raming van de aardgasbaten is geen rekening gehouden met de ontvangsten in verband met de overbelevering uit de Common Area in de Eemsmonding, gezien de onzekerheid wat betreft tijdstip en omvang van de ontvangsten.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Consolidatie	-957	-3528	-4208	-4268	-4412	-4478

De post consolidatie laat tussen 1994 en 1998 ten opzichte van 1993 een flinke toename zien, voornamelijk als gevolg van de volgdende twee posten:

- een oploop van 2,2 miljard in 1994 tot 2,4 miljard in 1998 als gevolg van de aan de instelling van het Infrastructuurfonds gekoppelde bijdrage van hoofdstuk XII (Verkeer en Waterstaat) aan het Infrastructuurfonds en
- een oploop met circa 0,5 miljard in 1994 tot 1 miljard in 1998 als gevolg van een bijdrage van het het Fonds Economische Structuurversterking aan het Infrafonds.

6. De Verticale Toelichting op de meerjarencijfers 1992–1998 van het Rijk

6.1. Algemeen

1. Inleiding

Sinds de Miljoenennota 1988 is het gebruikelijk in de Miljoenennota een zogenoemde Verticale Toelichting te presenteren. Ten opzichte van de oorspronkelijke opzet – zie voor de achtergrond, bedoeling en opzet de Miljoenennota 1988 – is er dit jaar het een en ander veranderd.

De mutaties tot en met de Voorjaarsnota zijn reeds eerder toegelicht in de Verticale Toelichting bij de Voorjaarsnota 1993. Daarom worden nu alleen de mutaties ten opzichte van de Voorjaarsnota 1993 toegelicht. Deze mutaties werden vorig jaar nog toegelicht in een andere (nu vervallen) bijlage.

Met het oog op de herkenbaarheid worden het eerst de mutaties na de Voorjaarsnota gepresenteerd voorzien van een asterisk (*). Daarna worden de mutaties gepresenteerd die reeds in de Verticale Toelichting bij de Voorjaarsnota waren opgenomen.

Voor de goede orde zij nog opgemerkt dat de maatregelen voor de jaren 1994–1998, als aangegeven in de Voorjaarsnota, in het overzicht als nieuwe mutaties naar voren komen. Deze maatregelen waren nog niet verwerkt in de Verticale Toelichting bij de Voorjaarsnota.

De Verticale Toelichting biedt een overzicht waarin voor alle begrotingshoofdstukken voor de jaren 1992–1998 de stand Miljoenennota 1994 wordt opgebouwd vanuit de stand Miljoenennota 1993. Hierbij is de volgende categorie-indeling aangehouden:

- mee- en tegenvallers;
- beleidsmatige mutaties;
- desalderingen;
- overboekingen;
- extrapolatie.

Twee van deze categorieën (overboekingen en desalderingen) zijn technisch van aard. De categorieën mee- en tegenvallers en beleidsmatige mutaties zijn beleidsmatig van belang. Ten opzichte van de indeling van vorig jaar is de belangrijkste wijziging dat de meevallers en de tegenvallers nu één categorie vormen evenals de beleidsmatige uitgavenverhogingen en verlagingen en niet langer als aparte categorieën worden onderscheiden.

Omwille van de overzichtelijkheid zijn de mutaties waarvan het budgettaire effect de 25 miljoen niet te boven gaat, telkens samengevoegd en onder de categorie «diversen» in de toepasselijke categorie geplaatst. In een annex bij de Verticale Toelichting wordt ingegaan op de voortgangscontrole van de ombuigingen.

De bovenomschreven Verticale Toelichting wordt voorafgegaan door een tweetal totaaloverzichten. Hierin wordt per hoofdstuk aangegeven welk effect de mee- en tegenvallers, respectievelijk de beleidsmatige mutaties per saldo hebben op de omvang van het financieringstekort.

Tabel 6.2.1 Overzicht van saldi van mee- en tegenvallers per begrotingshoofdstuk voor uitgaven en niet-belastingontvangsten tezamen van Miljoenennota 1993 tot en met Miljoenennota 1994 in miljoenen guldens; + = tekortverhogend.

	Hoofdstukken	1992	1993	1994	1995	1996	1997
I	Huis der Koningin	0,1	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	-0,4	1,9	2,2	2,1	2,1	2,1
III	Algemene Zaken	-0,4	-0,1	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
IV	Kabinet voor Nederlandse-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
V	Buitenlandse Zaken	-7,6	-145,0	294,5	461,3	35,2	183,2
VI	Justitie	49,0	22,6	42,3	9,2	8,9	8,9
VII	Binnenlandse Zaken	-69,0	-25,1	-34,6	-24,8	-25,2	-25,2
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	-260,6	-106,5	-174,1	-108,0	-208,3	-247,6
IXA	Nationale Schuld	-198,6	-258,8	-1.343,6	-2.317,9	-3.334,3	-3.909,2
IXB	Financiën	219,1	24,7	-393,3	-57,3	-36,3	-90,1
X	Defensie	-22,9	-108,3	-115,5	-129,5	-149,8	-159,0
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	-305,5	-8.143,7	655,5	536,7	501,9	497,6
XII	Verkeer en Waterstaat	-142,6	24,3	-76,7	-78,0	-78,1	-78,1
XIII	Economische Zaken	-129,0	-238,9	870,1	269,5	-30,8	-530,8
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	20,5	-29,3	-19,8	-20,1	-20,5	-20,5
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	-286,1	-61,8	803,0	1.244,1	1.694,0	2.253,6
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	77,8	190,0	258,1	-55,2	-55,8	-55,8
OS	Onwikkelingssamenwerking	10,9	-350,6	-535,4	-641,3	-733,1	-772,0
AP	Aanvullende posten	-34,1	-630,5	-2.790,5	-4.739,4	-6.818,1	-7.424,7
GF	Gemeentefonds	0,0	0,0	-1,2	1,1	19,6	38,4
PF	Provinciefonds	0,0	-0,2	-0,4	-0,4	-0,3	-0,3
WIR	Fonds Investeringsrekening	-249,4	-265,0	-45,0	50,0	15,0	40,0
RWF	Rijkswegenfonds	-45,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
MF	Mobiliteitsfonds	-90,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ISF	Infrastructuurfonds	0,0	0,0	-12,0	5,0	5,0	5,0
FES	Fonds Economische Structuurversterking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
EG	Belastingafdrachten EG	-158,0	-278,0	-1.194,0	-1.179,0	-1.107,0	-1.198,0
CON	Consolidatie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Totaal	-1.622,1	-10.378,3	-3.810,6	-6.772,1	-10.316,1	-11.482,7

Tabel 6.2.2 Overzicht van saldi van beleidsmatige mutaties per begrotingshoofdstuk voor uitgaven en niet-belastingontvangsten tezamen van Miljoenennota 1993 tot en met Miljoenennota 1994 in miljoenen guldens; + = tekortverhogend.

	Hoofdstukken	1992	1993	1994	1995	1996	1997
I	Huis der Koningin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	-4,0	7,0	3,0	-2,9	-0,5	-0,5
III	Algemene Zaken	0,5	-1,1	-1,7	-1,9	-1,3	-1,3
IV	Kabinet voor Nederlandse-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	12,5	-17,1	-2,1	-2,0	-1,9	-1,8
V	Buitenlandse Zaken	9,3	12,2	-43,7	-43,5	-42,6	-36,6
VI	Justitie	21,5	-13,2	74,5	105,7	108,1	92,8
VII	Binnenlandse Zaken	-213,7	205,9	38,8	27,4	27,3	21,0
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	73,3	-876,9	-742,9	-783,8	-732,4	-704,1
IXA	Nationale Schuld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
IXB	Financiën	-15,6	-114,4	-55,9	21,6	-74,7	-165,9
X	Defensie	32,4	-462,5	-511,0	-501,8	-413,1	-351,9
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	-53,4	-448,2	-807,3	-1.256,9	-1.318,1	-1.270,6
XII	Verkeer en Waterstaat	-37,5	-230,5	-955,7	-975,6	-1.014,9	-1.040,9
XIII	Economische Zaken	0,0	8,3	-256,3	-574,2	-689,3	-703,1
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	-5,8	-71,8	-101,4	-110,3	-121,2	-130,8
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	727,8	-709,5	-165,8	-417,7	-434,9	-665,8
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	102,4	46,3	121,4	93,0	65,2	37,2
OS	Onwikkelingssamenwerking	-51,0	-0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
AP	Aanvullende posten	-367,6	-55,9	-6.078,3	-6.051,4	-4.665,3	-5.570,8
GF	Gemeentefonds	18,9	16,6	-94,0	-39,6	-42,8	-44,1
PF	Provinciefonds	0,0	-1,8	-42,8	-34,4	-35,4	-33,2
WIR	Fonds Investeringsrekening	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
RWF	Rijkswegenfonds	-7,0	71,4	0,0	0,0	0,0	0,0
MF	Mobiliteitsfonds	0,0	91,1	0,0	0,0	0,0	0,0
ISF	Infrastructuurfonds	0,0	0,0	835,2	776,8	787,0	798,9
FES	Fonds Economische Structuurversterking	0,0	0,0	600,0	1.625,0	1.800,0	1.875,0
EG	Belastingafdrachten EG	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
CON	Consolidatie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Totaal	243,0	-2.544,1	-8.186,0	-8.146,5	-6.800,8	-7.896,5

2. Invulling taakstelling prijsbijstelling

In het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994 is er bij Voorjaarsnota 1993 een taakstelling opgelegd ter grootte van de prijsbijstellingstranche 1994. In de Verticale Toelichting leidt dit enerzijds tot een ophoging van de begrotingen, via een uitdeling uit de aanvullende post prijsbijstelling naar de hoofdstukken (categorie overboeking) en anderzijds tot een beleidsmatige korting van de begrotingshoofdstukken voor een zelfde bedrag (categorie beleidsmatige mutaties).

Door de meeste departementen is ervoor gekozen deze invulling te doen plaatsvinden door de centraal bij het departement gereserveerde prijsbijstellingstranche 1994 op voorhand te korten. Andere departementen reserveren centraal nog een bedrag voor prijsbijstelling en hebben voor het gereserveerde bedrag elders kortingen in de begroting aangebracht.

In de hoofdstuksgewijze toelichting wordt voor de mutaties groter dan 25 miljoen nader ingegaan op de invulling.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
I HUIS DER KONINGIN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**11,7**	**12,2**	**12,2**	**12,2**	**12,2**	**12,2**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	0,1		0,2	0,2	0,2	0,2	
	0,1	**0,0**	**0,2**	**0,2**	**0,2**	**0,2**	
Extrapolatie							12,4
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,1**	**0,0**	**0,2**	**0,2**	**0,2**	**0,2**	
Stand miljoenennota 1994	**11,8**	**12,2**	**12,4**	**12,4**	**12,4**	**12,4**	**12,4**
II HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINET DER KONINGIN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**241,4**	**236,8**	**239,7**	**240,4**	**240,6**	**240,7**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	0,3	2,0	2,2	2,1	2,1	2,1	
	0,3	**2,0**	**2,2**	**2,1**	**2,1**	**2,1**	
Beleidsmatige mutaties:							
diversen	–5,1	7,0	3,1	–2,9	–0,5	–0,5	
	–5,1	**7,0**	**3,1**	**–2,9**	**–0,5**	**–0,5**	
Desalderingen:							
diversen	0,7		0,3	0,4	0,4	0,5	
	0,7	**0,0**	**0,3**	**0,4**	**0,4**	**0,5**	
Overboekingen:							
diversen	1,3	2,2	3,8	3,9	4,0	4,0	
	1,3	**2,2**	**3,8**	**3,9**	**4,0**	**4,0**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Extrapolatie							244,9
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–1,4**	**11,2**	**9,4**	**3,7**	**6,0**	**6,0**	
Stand miljoenennota 1994	**240,0**	**248,0**	**249,1**	**244,1**	**246,6**	**246,7**	**244,9**
II HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINET DER KONINGIN							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**5,8**	**9,3**	**9,3**	**9,4**	**9,4**	**9,4**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	0,7						
	0,7	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
diversen	0,4						
	0,4	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Desalderingen:							
diversen	0,7		0,3	0,4	0,4	0,5	
	0,7	**0,0**	**0,3**	**0,4**	**0,4**	**0,5**	
Extrapolatie							9,9
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**1,9**	**0,0**	**0,3**	**0,4**	**0,4**	**0,5**	
Stand miljoenennota 1994	**7,7**	**9,3**	**9,6**	**9,8**	**9,8**	**9,9**	**9,9**
III ALGEMENE ZAKEN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**52,7**	**50,7**	**48,0**	**48,0**	**48,0**	**47,6**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	0,7	–0,1	–0,4	–0,4	–0,4	–0,4	
	0,7	**–0,1**	**–0,4**	**–0,4**	**–0,4**	**–0,4**	
Beleidsmatige mutaties:							
diversen	1,1	–0,9	–0,1	–1,3	–1,3	–1,3	
	1,1	**–0,9**	**–0,1**	**–1,3**	**–1,3**	**–1,3**	
Desalderingen:							
diversen	–1,6						
	–1,6	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Overboekingen:							
diversen	0,3	0,2	0,6	0,6	0,6	0,6	
	0,3	**0,2**	**0,6**	**0,6**	**0,6**	**0,6**	
Extrapolatie							46,6
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,5**	**–0,9**	**0,1**	**–1,1**	**–1,1**	**–1,0**	
Stand miljoenennota 1994	**53,2**	**49,8**	**48,1**	**46,9**	**46,9**	**46,6**	**46,6**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
III ALGEMENE ZAKEN							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**9,3**	**3,7**	**3,7**	**3,7**	**3,7**	**3,7**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	1,0	0,0					
	1,0	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
diversen	0,6	0,1	1,6	0,6			
	0,6	**0,1**	**1,6**	**0,6**	**0,0**	**0,0**	
Desalderingen:							
diversen	–1,6						
	–1,6	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Extrapolatie							3,7
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**0,2**	**1,6**	**0,6**	**0,0**	**0,0**	
Stand miljoenennota 1994	**9,3**	**3,9**	**5,3**	**4,3**	**3,7**	**3,7**	**3,7**
IV KABINET VOOR NEDERLANDS-ANTILLIAANSE EN ARUBAANSE ZAKEN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**3,1**	**3,2**	**3,2**	**3,2**	**3,2**	**3,2**	
Desalderingen:							
diversen							
	0,0	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Overboekingen:							
diversen	0,1	0,1	0,4	0,4	0,4	0,4	
	0,1	**0,1**	**0,4**	**0,4**	**0,4**	**0,4**	
Extrapolatie							3,6
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,1**	**0,1**	**0,4**	**0,4**	**0,4**	**0,4**	
Stand miljoenennota 1994	**3,2**	**3,3**	**3,6**	**3,6**	**3,6**	**3,6**	**3,6**
IV KABINET VOOR NEDERLANDS-ANTILLIAANSE EN ARUBAANSE ZAKEN							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**37,2**	**20,3**	**23,0**	**22,8**	**22,6**	**20,0**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	0,0						
	0,0	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Beleidsmatige mutaties:							
diversen	–12,4	17,1	2,1	2,0	1,9	1,8	
	–12,4	**17,1**	**2,1**	**2,0**	**1,9**	**1,8**	
Extrapolatie							21,7
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–12,5**	**17,2**	**2,2**	**2,0**	**1,9**	**1,8**	
Stand miljoenennota 1994	**24,7**	**37,5**	**25,2**	**24,8**	**24,5**	**21,8**	**21,7**

V BUITENLANDSE ZAKEN

UITGAVEN

Stand miljoenennota 1993	**1.430,6**	**1.885,8**	**2.122,6**	**2.320,4**	**2.539,6**	**2.620,6**	
Mee- en tegenvallers:							
*vierde eigen middel		113,0	263,0	525,0	181,0	188,0	
tijdelijke financiering nio	112,7						
vierde eigen middel	–86,1	–136,0	41,0	–54,0	–136,0	5,0	
diversen	–6,3	–9,3	–9,5	–9,7	–9,8	–9,8	
	20,3	**–32,3**	**294,5**	**461,3**	**35,2**	**183,2**	
Beleidsmatige mutaties:							
*hulp in noodsituaties		10,0	–37,5	–37,5	–37,5	–37,5	
hulp in noodsituaties		–35,1					
loonbelasting lokaal personeel '92		46,1					
diversen	13,2	–6,6	–6,2	–5,9	–5,0	1,2	
	13,2	**14,4**	**–43,7**	**–43,4**	**–42,5**	**–36,3**	
Desalderingen:							
diversen		0,8					
	0,0	**0,8**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Overboekingen:							
diversen	14,8	2,2	12,7	12,4	12,3	12,2	
	14,8	**2,2**	**12,7**	**12,4**	**12,3**	**12,2**	
Extrapolatie							3.041,4
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**48,3**	**–15,1**	**263,5**	**430,2**	**4,8**	**158,8**	
Stand miljoenennota 1994	**1.478,9**	**1.870,7**	**2.386,1**	**2.750,6**	**2.544,4**	**2.779,4**	**3.041,4**

V BUITENLANDSE ZAKEN

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand miljoenennota 1993	**100,8**	**88,8**	**86,6**	**85,4**	**82,4**	**81,5**	
Mee- en tegenvallers:							
tijdelijke financiering van de nio		112,7					
diversen	27,9						
	27,9	**112,7**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Beleidsmatige mutaties:							
diversen	3,9	2,0					
	3,9	**2,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Desalderingen:							
diversen		0,8					
	0,0	**0,8**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Extrapolatie							81,5
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**31,8**	**115,5**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Stand miljoenennota 1994	**132,6**	**204,3**	**86,6**	**85,4**	**82,4**	**81,5**	**81,5**

Toelichting

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

De verhoging van de ramingen voor het vierde eigen middel voor 1993 en volgende jaren is het resultaat van een aantal ontwikkelingen. Door macro-economische ontwikkelingen, zowel in Nederland als in de Gemeenschap, nemen de door de EG benodigde BNP-middelen en het Nederlandse aandeel daarin toe. Verder wordt in de huidige ramingen rekening gehouden met een extra afdracht vanwege het gebruik van de marge ad 0,1 % BNP voor onvoorzien in de EG-begrotingen vanaf 1994. Voorts is voor 1994 een bedrag van 100 miljoen geraamd vanwege de extra EG-landbouwuitgaven in 1994 op grond van de agro-monetaire ontwikkelingen in de periode oktober 1992 tot en met mei 1993. Voor 1995 is tevens een extra BNP-afdracht geraamd van 380 miljoen als gevolg van de monetaire herschikkingen die zich hebben voorgedaan in de jaren 1992 en 1993. De Begrotingsraad van de EG zal hierover in het kader van de aanvullende en gewijzigde begroting 1993 nog een beslissing moeten nemen.

Beleidsmatige mutaties

Bij Voorjaarsnota is besloten om de financiering van hulp in noodsituties (Wellink-faciliteit) ad 37,5 miljoen structureel ten laste van het artikel noodhulp van Ontwikkelingssamenwerking te brengen. De overheveling voor 1993 was reeds bij Voorjaarsnota verwerkt. Door de aanvaarding van een amendement van het lid Leijenhorst (23109, nr. 7) is voor 1993 weer 10 miljoen overgeheveld van Ontwikkelingssamenwerking naar Buitenlandse Zaken voor hulp in noodsituaties.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
VI JUSTITIE							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**4.297,8**	**4.482,8**	**4.532,0**	**4.590,9**	**4.611,2**	**4.618,5**	
Mee- en tegenvallers:							
*toename asielzoekers		15,0	30,6				
opvang minderjarige asielzoekers		17,4	25,0	25,0	25,0	25,0	
prijsbijstelling 7-nov.brief		-24,1	-24,9	-25,3	-25,6	-25,6	
diversen	35,8	20,3	19,6	17,5	17,5	17,5	
	35,8	**28,6**	**50,3**	**17,2**	**16,9**	**16,9**	
Beleidsmatige mutaties:							
*exploitatiekosten 1000 cellen			90,0	96,0	96,0	96,0	
*exploitatiekosten 2000 cellen		5,0	41,0	144,0	175,0	171,0	
*noodcapaciteit		21,0	48,0	28,0			
*herziening rechterlijke organisatie			28,2	28,5	28,5	28,5	
*ombuiging rechtshulp: echtscheidingen			-25,0	-35,0	-35,0	-35,0	
*ombuiging begrotingsvoorbereiding 1994			-25,4	-25,4	-25,4	-25,4	
*ombuiging rechtshulp: verhoging eigen bijdragen			-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	
extra cellen		50,0					
uitgaven bestrijding georganiseerde misdaad		25,0	31,0	31,0	32,0	32,0	
diversen	21,5	-53,7	-17,7	-10,9	-6,8	-11,4	
	21,5	**47,3**	**140,1**	**226,2**	**234,3**	**225,7**	
Desalderingen:							
*capaciteitsuitbreiding 2000 cellen; uit esf			5,0	40,0	5,0	5,0	
diversen	39,5	3,4	-11,3	-11,3	-11,3	-11,3	
	39,5	**3,4**	**-6,3**	**28,7**	**-6,3**	**-6,3**	
Overboekingen:							
*naar biza: overboeking regiopolitie			-957,1	-956,5	-960,3	-962,8	
*prijsbijstelling tranche 1994			37,2	38,1	38,6	38,9	
diversen	21,3	72,7	65,1	68,0	68,1	67,5	
	21,3	**72,7**	**-854,8**	**-850,4**	**-853,6**	**-856,4**	
Extrapolatie							3.990,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**118,2**	**151,9**	**-670,7**	**-578,3**	**-608,7**	**-620,2**	
Stand miljoenennota 1994	**4.416,0**	**4.634,7**	**3.861,3**	**4.012,6**	**4.002,5**	**3.998,3**	**3.990,0**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
VI JUSTITIE							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**839,3**	**937,3**	**993,1**	**996,4**	**996,4**	**996,4**	
Mee- en tegenvallers:							
lagere ontvangsten boeten en transacties	-30,0						
diversen	16,9	6,0	8,0	8,0	8,0	8,0	
	-13,1	**6,0**	**8,0**	**8,0**	**8,0**	**8,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
*eigen bijdragen gedetineerden tbv uitbreiding 1000 cellen				28,0	28,0	28,0	
aanpak georganiseerde misdaad		1,7	6,7	13,3	20,0	26,7	
diversen		58,7	58,9	79,2	78,2	78,2	
	0,0	**60,4**	**65,6**	**120,5**	**126,2**	**132,9**	
Desalderingen:							
*capaciteitsuitbreiding 2000 cellen; uit esf			5,0	40,0	5,0	5,0	
diversen	39,5	3,4	-11,3	-11,3	-11,3	-11,3	
	39,5	**3,4**	**-6,3**	**28,7**	**-6,3**	**-6,3**	
Overboekingen:							
diversen			-8,7	-8,7	-8,7	-8,7	
	0,0	**0,0**	**-8,7**	**-8,7**	**-8,7**	**-8,7**	
Extrapolatie							1.128,9
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**26,4**	**69,8**	**58,6**	**148,5**	**119,2**	**125,9**	
Stand miljoenennota 1994	**865,7**	**1.007,1**	**1.051,7**	**1.144,9**	**1.115,6**	**1.122,3**	**1.128,9**

Toelichting

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

De verhoging van de raming van de jaarlijkse instroom van asielzoekers van 20.000 naar 25.000 leidt tot additionele uitgaven op de begroting van Justitie van 15 miljoen in de tweede helft van 1993 en 30,6 miljoen in 1994. Het betreft hier voornamelijk personele kosten van gehoor, rechtspleging, bewaring en verwijdering. Voor de extra opvangkosten zij verwezen naar de toelichting bij WVC.

Beleidsmatige mutaties

In verband met een toename van het aantal verdachten, dat wegens gebrek aan celcapaciteit niet kan worden ingesloten, heeft de regering besloten tot een forse uitbreiding van het aantal cellen. Het betreft in de eerste plaats een uitbreiding van 1000 cellen die onder meer door aan- en verbouw bij bestaande inrichtingen en bij kazernes zullen worden ge-

realiseerd. Voorts is een uitbreiding van 2000 cellen voorzien in nieuw te bouwen inrichtingen. De exploitatiekosten van deze uitbreidingen worden op de begroting van Justitie verantwoord, de investeringen op de begroting van de Rijksgebouwendienst (VROM). In afwachting van de realisatie van bovengenoemde celcapaciteit zal gebruik worden gemaakt van noodcapaciteit die door het inzetten van politiecellen en de inrichting van ruimtes voor meerdere personen zal worden gecreëerd.

De voltooiing van de eerste fase van de herziening van de rechterlijke organisatie zal naar verwachting op 1 januari 1994 zijn beslag krijgen. Hierbij zullen de rechtsprekende taken van de Raad van State overgedragen worden aan de arrondissementsrechtbanken. De meerkosten ad circa 28 miljoen worden gecompenseerd door een ombuiging bij de gefinancierde rechtsbijstand (16 miljoen) en door hogere opbrengsten uit griffierechten (12 miljoen).

Het vervallen van de verplichte rechtsbijstand in echtscheidingszaken en de invoering van een echtscheidingsbemiddelaar, waarvan de kosten door de echtgenoten zelf gedragen zullen worden, levert een besparing op van structureel 38 miljoen, waarvan reeds 3 miljoen bij Nota van Wijziging op de begroting 1993 in de meerjarencijfers is verwerkt. Invulling van de ombuigingstaakstelling in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994 is voor een deel gevonden in een korting van de prijsbijstellingstranche 1994. Daarnaast zullen de eigen bijdragen voor rechtshulp worden verhoogd.

Desalderingen

Voor een deel van de exploitatie-uitgaven (voornamelijk opleidingskosten) voor de capaciteitsuitbreiding van 2000 cellen zal een beroep worden gedaan op het Europees Sociaal Fonds. Zie ook de toelichting bij de ontvangsten.

Overboekingen

In de ontwerpbegroting 1994 is er van uitgegaan dat de nieuwe Politiewet met ingang van 1 januari 1994 in werking treedt. In verband hiermee vindt er een overboeking van een groot deel van de budgetten plaats naar Binnenlandse Zaken, bestemd voor de 25 regionale politiekorpsen.

Niet-belastingontvangsten

Beleidsmatige mutaties

De exploitatiekosten voor de uitbreiding van 1000 cellen zullen vanaf 1995 voor een bedrag van 28 miljoen structureel worden gefinancierd uit het heffen van eigen bijdragen van gedetineerden.

Desalderingen

Voor een deel van de exploitatiekosten van de 2000 cellen zal een beroep gedaan worden op middelen uit het Europees Sociaal Fonds ten behoeve van de scholing van het personeel.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
VII BINNENLANDSE ZAKEN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**4.849,1**	**4.698,9**	**4.734,5**	**4.727,8**	**4.756,9**	**4.750,3**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	–39,5	–15,1	–25,2	–24,7	–25,1	–25,1	
	–39,5	**–15,1**	**–25,2**	**–24,7**	**–25,1**	**–25,1**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Beleidsmatige mutaties:							
*werkgelegenheidsimpuls			50,0	50,0	50,0	50,0	
amendement nr. 29.500 agenten extra		40,0	40,0	40,0	40,0	40,0	
bijdrage aan gemeente den haag	27,2	35,0					
investeringsimpuls lagere overheden uit aardgasbaten	–179,2	179,2					
diversen	–22,3	4,6	–48,4	–62,5	–58,2	–68,5	
	–174,3	**258,8**	**41,6**	**27,5**	**31,5**	**21,5**	
Desalderingen:							
dienst geneeskundige verzorging politie		61,2	56,4	63,8	72,0	88,1	
diversen	36,1	16,5	–12,6	–4,1	–1,5	–10,5	
	36,1	**77,7**	**43,8**	**59,7**	**70,5**	**77,6**	
Overboekingen:							
*naar def: decentralisatie sajo-middelen		–7,7	–17,0	–28,0	–35,0	–35,0	
*naar gf: decentralisatie sajo-middelen		–5,8	–12,9	–21,2	–26,5	–26,5	
*van justitie regiopolitie			957,1	956,5	960,3	962,8	
*van szw voor fonds sociale vernieuwing			346,3				
*van wvc voor fonds sociale vernieuwing			283,6	281,9	280,2	278,6	
naar aanvullende post herstructureringsmiddelen		–28,1	–24,5	–24,6	–24,8	–25,0	
naar o&w: beeindiging tijdelijke verlaging vut-leeftijd bijzondere controle	–1,7	–27,6	–20,0	–20,0	–17,7	–17,7	
diversen	9,1	2,9	95,9	92,9	93,5	96,1	
	7,4	**–66,3**	**1.608,5**	**1.237,5**	**1.230,0**	**1.233,3**	
Extrapolatie							6.096,7
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–170,3**	**255,1**	**1.668,6**	**1.300,0**	**1.307,2**	**1.307,3**	
Stand miljoenennota 1994	**4.678,8**	**4.954,0**	**6.403,1**	**6027,8**	**6.064,1**	**6.057,6**	**6.096,7**

VII BINNENLANDSE ZAKEN

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand miljoenennota 1993	**425,6**	**381,1**	**392,5**	**397,9**	**407,7**	**410,3**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	29,4	10,0	9,4	0,1	0,1	0,1	
	29,4	**10,0**	**9,4**	**0,1**	**0,1**	**0,1**	
Beleidsmatige mutaties:							
paspoortleges	37,0						
diversen	2,4	52,9	2,8	0,1	4,5	0,5	
	39,4	**52,9**	**2,8**	**0,1**	**4,5**	**0,5**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Desalderingen:							
dienst geneeskundige verzorging politie		61,2	56,4	63,8	72,0	88,1	
diversen	36,1	16,5	–12,6	–4,1	–1,5	–10,5	
	36,1	**77,7**	**43,8**	**59,7**	**70,5**	**77,6**	
Overboekingen:							
diversen			8,7	8,7	8,7	8,7	
	0,0	**0,0**	**8,7**	**8,7**	**8,7**	**8,7**	
Extrapolatie							517,4
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**105,0**	**140,6**	**64,7**	**68,6**	**83,9**	**86,9**	
Stand miljoenennota 1994	**530,6**	**521,7**	**457,2**	**466,5**	**491,6**	**497,2**	**517,4**

Toelichting

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

De regering heeft besloten om een werkgelegenheidsimpuls gericht op gemeentelijke investeringsprojecten mogelijk te maken. Hiervoor wordt 50 miljoen per jaar beschikbaar gesteld. Doel is hiermee een zo groot mogelijke werkgelegenheidsimpuls te genereren. De middelen zullen worden ingezet voor stedelijke knooppunten. De keuze van het kabinet voor een gerichte inzet ten behoeve van de bevordering van de werkgelegenheid betekent derhalve dat de investeringsimpuls als bedoeld in het bestuursakkoord Rijk–VNG dit jaar op een andere wijze wordt vormgegeven, waarbij in verband met de doeltreffendheid de aanwending uitsluitend plaatsvindt ten behoeve van het reeds genoemde beperkte aantal knooppuntgemeenten.

Overboekingen

Als gevolg van de decentralisatie van het overlegstelsel arbeidsvoorwaarden overheidspersoneel worden de SAJO-middelen (Subsidieregeling Additionele Jongeren bij de Overheid) uit het Arbeidsmarkt- en Opleidingsfonds geleidelijk gedecentraliseerd naar de verschillende sectoren. In de ontwerpbegroting 1994 wordt de overheveling van de middelen naar de sectoren Defensie, gemeenten en provincies verwerkt.

In de ontwerp-begroting 1994 is er van uitgegaan dat de nieuwe Politiewet met ingang van 1 januari 1994 in werking treedt. In verband hiermee wordt een groot deel van de budgetten, bestemd voor de 25 regionale politiekorpsen, overgeboekt van het hoofdstuk Justitie naar het hoofdstuk Binnenlandse Zaken.

Met ingang van 1994 treedt het fonds Stimulering Sociale Vernieuwing in werking. Het fonds wordt gevoed uit de overheveling van een aantal rijksbijdragen van departementen op het terrein van de Sociale Vernieuwing. SZW draagt de in 1994 beschikbare werkgelegenheidsgelden over betreffende de startsubsidies voor banenpools, het budget voor voorzieningen ingevolge de Wet Werkloosheidsvoorziening (artikel 36) en de middelen voor de bijzondere controle Bijstand en de vrijlatingsbepalingen van de Bijstand. WVC draagt de budgetten over van het Welzijnsconvenant Grote Steden, Stimulering minderheden, Maatschappelijke opvang en hulpverlening en de Ambulante verslavingszorg.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
VIII ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**33.588,1**	**33.211,8**	**33.595,8**	**33.714,9**	**34.215,6**	**34.631,2**	
Mee- en tegenvallers:							
*reserve beroepen primair onderwijs		29,4	1,4	1,4	1,4	1,4	
*huisvesting: rentevergoeding mbo-verkoop					20,0	28,0	
*huisvesting: verkoop sportvelden		–30,0	30,0				
*incidentele loonontwikkeling		29,1	6,8	1,0	–17,2	–56,1	
*primair onderwijs: leerlingen		–7,7	–0,9	13,2	24,3	33,4	
*studiefinanciering: leerlingen (wsf18+)		24,2	–20,0	–52,2	–58,4	–39,2	
*studiefinanciering: ov-kaart			41,7	55,9	51,8	48,0	
*studiefinanciering: prijscompensatie ov-kaart			12,8	39,0	43,2	45,7	
*studiefinanciering: vraaguitval studieleningen		–144,4	–136,9	–101,9	–147,3	–161,7	
*voortgezet onderwijs: bijstelling bekostigingsformules		35,3	38,7	30,5	29,6	23,9	
*voortgezet onderwijs: leerlingen culturele minderheden		26,0	18,9	9,0	9,0	9,0	
*voortgezet onderwijs: leerlingenvolume		–41,2	–53,1	–48,8	–58,4	–73,4	
*voortgezet onderwijs: materiële exploitatie		–15,6	–28,6	–25,1	–25,1	–25,1	
*voortgezet onderwijs: personele uitgaven		–44,6	–38,2	–7,2	8,0	25,9	
beroeps en volwassenenonderwijs	66,6						
leerlingen volume: ontheemden en migranten		50,0	48,0	48,0	44,8	44,8	
personele uitgaven	–47,5						
prijsbijstelling		–112,3	–114,7	–116,8	–117,9	–117,9	
primair onderwijs: herbevoorschotting	–57,8						
primair onderwijs: huisvesting	–52,7						
primair onderwijs: nabetalingen	31,6	–27,9					
primair onderwijs: vertraging afhandeling beroepen	–57,7	57,7					
studiefinanciering: bijstelling niet relevante uitgaven	–87,0						
studiefinanciering: kenmerk gerechtigden	–55,3						
ziekteverzuim: niet realiseren taakstelling	87,6						
diversen	50,1	89,4	100,7	117,6	17,9	–23,4	
	–122,1	**–82,6**	**–93,4**	**–36,4**	**–174,3**	**–236,7**	
Beleidsmatige mutaties:							
*loonstructuuronderzoek				100,0	100,0	100,0	
*nog te dekken uitgaven loonstructuuronderzoek				–100,0	–100,0	–100,0	
*afrekening collegegelden		–26,1	–52,5				
*beperking projecten 1995				–25,0			

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
*beroep aanvullende beurs		-30,0					
*beroeps- en volwassenenonderwijs: uitbreiding leerlingwezen			5,0	20,0	42,0	59,0	
*besparingsverlies: herijking deelnamepatroon			27,0	57,0	115,0	174,0	
*doorwerking meevaller februarinota		-30,2					
*ombuiging voorbereiding 1994		-139,7					
*hoger beroepsonderwijs: kasschuif			-50,0	18,0	18,0	14,0	
*hoger beroepsonderwijs: kasschuif huisvesting		-25,0	25,0				
*kasschuif ov-kaart		-76,3	76,3				
*korting nationale onderzoeksinstellingen			-7,7	-15,2	-22,9	-30,6	
*korting niet-verplichte projectgelden		-38,0					
*ombuiging prijsbijstelling 1994			-165,6	-167,9	-168,9	-170,4	
*primair onderwijs: korting materiële vergoedingen			-31,9	-29,0	-29,0	-29,3	
*primair onderwijs: prijscompensatie 1994			33,0	33,1	32,9	33,1	
*studiefinanciering: bijstelling percentage uitwonenden		-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	
*studiefinanciering: ombuigingsmaatregelen			-64,0	-279,0	-376,0	-475,0	
*studiefinanciering: studieleningen			32,0	106,0	178,0	248,0	
*wetenschappelijk onderwijs: kasverschuiving			-25,0	10,0	15,0		
2e nvw: linealisering formatieformules		18,8	31,0	19,0	-11,0	-17,8	
2e nvw: loonstructuuronderzoek		-18,8	-31,0	-19,0	11,0	17,8	
amendement nr.56: bouwvolume		92,0					
amendement nr.56: incidenteel loon		-92,0					
beperking bouwvolume		-92,0					
herijking deelnamepatroon			-27,0	-57,0	-115,0	-174,0	
kasschuif middelen loonstructuuronderzoek		-88,6	88,6				
kasschuif ov-kaart: loonstructuuronderzoek		88,6	-88,6				
kasschuif: huisvesting		-29,0					
ov-jaarkaart	34,5						
reservering incidenteel uit hbo-verkoop		60,0					
studiefinanciering: kasverschuiving ov-jaarkaart	76,5	-68,8	-7,7				
studiefinanciering: verlaging basisbeurs vo/mbo		-45,0	-60,0	-30,0	-15,0		
vermindering projecten		-55,0					
waarborgfonds		55,0					
diversen	-22,8	-135,3	59,2	-86,8	-219,6	-266,0	
	88,2	**-705,4**	**-263,9**	**-475,8**	**-575,5**	**-647,2**	
Desalderingen:							
*beroeps en volwassenenonderwijs: nabetalingen		26,8					
*primair onderwijs: afrekeningen		37,4					
diversen	10,1	61,6	-24,1	-18,0	-21,2	-25,3	
	10,1	**125,8**	**-24,1**	**-18,0**	**-21,2**	**-25,3**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Overboekingen:							
*bijdrage herstructureringsmiddelen		15,0	38,0	58,0	78,0	78,0	
*loonbijstelling 1993		142,7	150,0	150,3	152,6	155,1	
*naar aanvullende post: decentralisatie huisvesting			-100,0	-115,0	-61,0	-98,0	
*naar gemeentefonds: decentralisatie huisvesting				-1.622,1	-1.616,7	-1.638,1	
*studiefinanciering: bevriezingscomponent						49,9	
*studiefinanciering: tranche 1993		64,2	63,9	63,6	63,0	62,3	
*studiefinanciering: tranche 1994-1			39,5	39,2	38,8	38,2	
*taakstelling ziekteverzuim			-101,2	-101,2	-101,2	-101,2	
*wachtgelden			28,5	34,6	55,1	57,6	
*prijsbijstelling 1994			165,6	167,9	168,9	170,4	
biza: vut 60	3,7	27,6	20,0	20,0	17,7	17,7	
koopkrachtreparatie agv plan simons	123,3	36,1	36,1	36,1	36,1	36,1	
diversen	5,6	37,5	46,6	37,9	36,2	28,8	
	132,6	**323,1**	**387,0**	**-1.230,7**	**-1.132,5**	**-1.143,2**	
Extrapolatie							33.082,5
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**108,5**	**-339,2**	**5,6**	**-1.761,1**	**-1.903,3**	**-2.052,4**	
Stand miljoenennota 1994	**33.696,6**	**32.872,6**	**33.601,4**	**31.953,8**	**32.312,3**	**32.578,8**	**33.082,5**
VIII ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**1.702,4**	**2.494,6**	**1.586,9**	**1.521,6**	**1.541,5**	**1.550,6**	
Mee- en tegenvallers:							
*huisvesting: verkoop sportvelden		-30,0	30,0				
*vervroegde aflossingen studieleningen				-40,0	-40,0	-40,0	
*studiefinanciering: ontvangsten			-4,0	58,0	23,0	0,8	
beroeps en volwassenenonderwijs	84,6						
primair onderwijs	28,4						
volwassen- en beroepsonderwijs: verkoop diensten aan cba	-50,0						
diversen	75,5	53,7	54,8	53,5	51,1	50,2	
	138,5	**23,7**	**80,8**	**71,5**	**34,1**	**11,0**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Beleidsmatige mutaties:							
*bijdrage europees sociaal fonds			40,0	50,0	50,0	50,0	
*diversen: lesgelden		30,0					
*kasschuif: vervroegde aflossingen studieleningen		-76,3	76,3				
*studiefinanciering: vervroegde aflossingen studieleningen		18,0	193,7	-140,0	-67,0		
*verkoop mbo-gebouwen				250,0	100,0		
meeropbrengst hbo-verkoop		60,0					
studiefinanciering: vervroegde aflossing studieleningen		58,3	140,0	140,0	67,0		
diversen	14,8	81,6	29,0	8,0	7,0	7,0	
	14,8	**171,6**	**479,0**	**308,0**	**157,0**	**57,0**	
Desalderingen:							
*beroepsonderwijs: ontvangsten rekening en verantwoording		26,9					
*primair onderwijs: afrekeningen		37,4					
diversen	10,1	61,5	-24,1	-18,0	-21,2	-25,3	
	10,1	**125,8**	**-24,1**	**-18,0**	**-21,2**	**-25,3**	
Extrapolatie							1.604,6
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**163,3**	**321,1**	**535,6**	**361,5**	**169,9**	**42,7**	
Stand miljoenennota 1994	**1.865,7**	**2.815,7**	**2.122,5**	**1.883,1**	**1.711,4**	**1.593,3**	**1.604,6**

Toelichting

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Ten behoeve van beroepszaken inzake materiële uitgaven in het Primair Onderwijs (Londo-bekostiging) wordt een bedrag gereserveerd van 29,4 miljoen in 1993 en 1,4 miljoen vanaf 1995 structureel.

In het kader van de voorgenomen verkoop van de schoolgebouwen bij het Middelbaar beroepsonderwijs is er een voorziening getroffen van 20 miljoen in 1996 en 28 miljoen vanaf 1997 structureel voor de rentevergoeding aan de scholen voor Middelbaar beroepsonderwijs.

Uitgaven voor huisvesting gefinancierd uit de te realiseren verkoop sportvelden worden, als gevolg van een vertraging in het wetgevingstraject, in 1993 getemporiseerd.

De uitgaven voor incidentele loonontwikkeling zullen in de jaren 1993 tot en met 1995 hoger zijn dan oorspronkelijk geraamd. In de jaren 1996 en 1997 zal een daling van de uitgaven voor incidentele loonontwikkeling plaatsvinden. Deze reeks betreft 29,1 miljoen in 1993, aflopend tot -56,1 miljoen in 1997.

De referentieraming voor 1993 laat een leerlingengroei zien in het Lager en Voortgezet Speciaal Onderwijs. Met name in het Voortgezet Speciaal Onderwijs worden voor de onderwijsvormen voor kinderen met leer- en op-

voedingsmoeilijkheden de leerlingenaantallen hoger geraamd. De leerlingenaantallen in het basisonderwijs laten een neerwaartse bijstelling zien, omdat de leerlingenaantallen minder groeien dan eerder in de ramingen was opgenomen. Per saldo resulteert er een tegenvaller die tot 33,4 miljoen oploopt in 1997.

Wijzigingen in de kenmerken van WSF-gerechtigden, alsmede een vermindering van het aantal studenten en leerlingen met recht op Studiefinanciering leiden tot een aanpassing van de raming voor de uitgaven voor Studiefinanciering met 24,2 miljoen in 1993, aflopend tot –58,4 miljoen in 1996 en –39,2 miljoen in 1997.

Het nieuwe contract met de openbaar vervoerbedrijven leidt tot een stijging van de uitgaven voor de Openbaar Vervoerkaart met 41,7 miljoen in 1994, oplopend tot 48 miljoen in 1997. Deze post bestaat grotendeels uit de vereiste BTW-afdrachten.

Voor de Openbaar Vervoertarieven is met ingang van 1994 een verhoging van 6% voorzien. Op grond van het van het bestaande contract Openbaar Vervoerkaart leidt dit tot extra uitgaven van 12,8 miljoen in 1994, oplopend tot 45,7 miljoen in 1997.

Door de per 1 januari 1992 aangescherpte leningvoorwaarden voor studieleningen zal het beroep op studieleningen lager zijn dan oorspronkelijk was geraamd. Als gevolg hiervan dalen de uitgaven met 144,4 miljoen in 1993, oplopend tot 161,7 miljoen in 1997. Deze bijstelling is niet relevant voor het genormeerde financieringstekort.

Door het succes van het fusiebeleid in het Voortgezet Onderwijs (er fuseren meer scholen dan geraamd) ondergaan per saldo de geraamde fusieopbrengsten een wijziging. De aangepaste bekostigingsformules van gefuseerde scholen leiden namelijk tot meer uitgaven.

Als gevolg van een hogere gemiddelde personele last (GPL) die ontstaat door een toename van tussentijdse instroom van leerlingen van de culturele minderheden in het Voortgezet Onderwijs vindt er een opwaartse bijstelling plaats van de raming voor leerlingen uit culturele minderheidsgroepen.

De huidige referentieramingen laten een afname zien van het aantal leerlingen in het Voortgezet Onderwijs, waardoor er een neerwaartse bijstelling van de uitgavenraming mogelijk wordt van 41,2 miljoen in 1993, oplopend tot 73,4 miljoen in 1997.

Op grond van de realisatie 1992 en de verbeterde bevoorschotting van de materiële exploitatie in het Voortgezet Onderwijs kan de raming over de jaren 1993 tot en met 1998 voor nabetalingen materiële exploitatie neerwaarts worden bijgesteld.

Een herberekening van de raming voor personele uitgaven in het Voortgezet Onderwijs, met name in de frictie-opslag en in de uitgaven voor arbeidsduurverkorting, leidt tot meevallers in de eerste jaren en tot tegenvallers in de jaren vanaf 1996.

Beleidsmatige mutaties

De beschikbare middelen ten behoeve van de verbetering van de salarispositie van het onderwijspersoneel (loonstructuuronderzoek) zijn verdeeld over de desbetreffende begrotingsartikelen. Binnen de begroting van Onderwijs en Wetenschappen wordt vanaf 1995 een voorlopige voorziening getroffen van 100 miljoen structureel ten behoeve van het totale loonstructuuronderzoek-pakket. Met ingang van 1995 wordt er van uitgegaan dat 100 miljoen uit de algemene middelen beschikbaar zal zijn voor het loonstructuuronderzoek-pakket, te dekken uit de ruimte verbetering arbeidsvoorwaarden voor de overheidssector. Overboeking van de middelen naar de begroting van Onderwijs en Wetenschappen is bij de loonbijstelling 1995 aan de orde.

Bij de universiteiten blijken de collegegeldopbrengsten hoger te zijn dan was geraamd. Deze zogenaamde exploitatie-overschotten worden nu versneld met de instellingen afgerekend en in de begroting van Onderwijs en

Wetenschappen in de jaren 1993 en 1994 aangewend ter invulling van taakstellingen in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994.

In 1995 wordt er als invulling van de efficiencytaakstelling 1994 voor in totaal 25 miljoen gekort op diverse projecten binnen de begroting van Onderwijs en Wetenschappen.

Als gevolg van een verschuiving in de verdeling van de ouderlijke inkomens van de aanvullende-beursgerechtigden is het beroep op de aanvullende beurs kleiner geworden; dit leidt in 1993 tot minder uitgaven.

In het kader van het werkgelegenheidsplan heeft de regering beloten te streven naar een uitbreiding van 20.000 plaatsen in het leerlingwezen. De kosten van dit beleid lopen op van 5 miljoen in 1994 tot 59 miljoen in 1997 (65 miljoen structureel vanaf 1998).

Er is sprake van een besparingsverlies omdat de oorspronkelijke besparingsmaatregel «herijking van het deelnamepatroon» uit het zogenaamde «7 november pakket» is teruggedraaid. Dit besparingsverlies wordt gecompenseerd door een versobering van de Wet op de Studiefinanciering.

De doorwerking van de onderuitputting 1992, die bij Voorlopige rekening is gepresenteerd, resulteert in 1993 in een voordelig saldo van 30,2 miljoen dat wordt benut als invulling van de taakstelling uit de Voorjaarsnota 1993.

De ombuiging voorbereiding 1994 betreft het aandeel van Onderwijs en Wetenschappen voor 1993 in de generale taakstelling volgend uit de besluitvorming over de Rijksbegroting 1994. Deze taakstelling is voorlopig centraal geparkeerd in afwachting van de nadere invulling op de diverse beleidsterreinen.

Ter dekking van aanloopproblemen bij de invulling van ombuigingstaakstellingen op de begroting van Onderwijs en Wetenschappen wordt binnen het beleidsterrein «Hoger Beroepsonderwijs» een kasschuif gepleegd van in totaal 50 miljoen over de jaren 1994 tot en met 1997.

In verband met de voorgenomen verkoop van de schoolgebouwen Hoger beroepsonderwijs zijn enkele investeringen voor een totaalbedrag van 25 miljoen in 1993 getemporiseerd. Deze huisvestingsuitgaven worden binnen de begroting van Onderwijs en Wetenschappen doorgeschoven naar 1994, waardoor eenmalig het huisvestingsbudget in 1994 wordt verhoogd.

De in de Voorjaarsnota aangekondigde extra betaling in 1993 ten behoeve van de Openbaar Vervoerkaart 1994, wordt voor in totaal 76,3 miljoen ongedaan gemaakt. Deze maatregel dient ter compensatie van de verlaging van de ontvangstenraming VASK (vervroegde aflossing studielening met korting) met 76,3 miljoen in 1993. Deze ontvangsten VASK worden thans voorzien in 1994.

De subsidiekorting van 1% oplopend tot 5% in 1998 wordt onder andere ingevuld door een proportionele korting op de budgetten van de nationale onderzoeksinstellingen. Het gaat om een korting van 7,7 miljoen in 1994 oplopend tot 30,6 miljoen in 1997 en 38,5 miljoen in 1998.

Een deel van de projecten op de diverse beleidsterreinen wordt in 1993 getemporiseerd danwel geschrapt als invulling van de bij Voorjaarsnota afgesproken taakstelling 1993.

De taakstelling conform de prijsbijstellingsleutel is over de diverse beleidsterreinen verdeeld. Bij het Primair Onderwijs heeft de invulling van de taakstelling op titel van de prijsbijstelling plaatsgevonden door een evenredige korting op de zogenaamde programma's van eisen (materiële vergoedingen). De prijsbijstelling 1994 is vervolgens wel uitgedeeld bij het Primair Onderwijs.

De uitgaven voor Studiefinanciering zullen vanaf 1993 met 30 miljoen structureel dalen als gevolg van een afname van het aandeel uitwonende studenten. De voorgestelde versobering van de Wet op de Studiefinanciering leidt tot een opbrengst van 64 miljoen in 1994, oplopend tot 475 miljoen in 1997. Het pakket van maatregelen omvat zowel een beperking van de rechten van WSF-gerechtigden, als nieuwe mogelijkheden voor kwaliteitsverbetering van studieprogramma's.

Een deel van deze maatregelen zal leiden tot een verschuiving van het beursgedeelte naar het leninggedeelte en daarmede tot een verhoging van de voor het financieringstekort niet-relevante studieleningen. Dit betreft de reeks «Studiefinanciering: studieleningen» van 32 miljoen in 1994, oplopend tot 248 miljoen in 1997.

Ter dekking van aanloopproblemen bij de invulling van de ombuigingstaakstellingen in 1994 wordt een kasschuif gepleegd binnen het beleidsterrein van het Wetenschappelijk Onderwijs.

Desalderingen

De nabetalingen in het Beroeps- en Volwassenenonderwijs ten bedrage van 26,8 miljoen in 1993 zijn het gevolg van afrekeningen op voorschotten over voorgaande jaren aan scholen voor Middelbaar beroepsonderwijs. De afrekeningen in het Primair Onderwijs bedragen in totaal 37,4 miljoen in 1993 en zijn het gevolg van afrekeningen op de voorschotten van de zogenaamde Londo-vergoedingen in voorgaande jaren.

Overboekingen

Uit de aanvullende post herstructureringsmiddelen vindt een overboeking plaats die onderdeel uitmaakt van de dekking van het loonstructuuronderzoek-pakket ter verbetering van de salarispositie van het onderwijzend personeel.

De overboeking van de taakstelling Decentralisatie-Impuls naar de aanvullende post Decentralisatie-Impuls bestaat uit de te realiseren besparingen in verband met de decentralisatie van de huisvesting in het Primair- en Voortgezet Onderwijs en uit besparingsverliezen welke ten laste van de begroting van Onderwijs en Wetenschappen komen. De besparingsverliezen zijn het gevolg van het niet volledig realiseren van de taakstelling ingevolge de Decentralisatie-Impuls binnen het huisvestingsbudget van het Primair- en Voortgezet Onderwijs.

Voorts vindt een overboeking plaats naar het Gemeentefonds van de huisvestingsmiddelen Primair- en Voortgezet Onderwijs, eveneens in het kader van de Decentralisatie-Impuls.

De overboeking van de aanvullende post Indexatie Studiefinanciering naar de meerjarenramingen van het begrotingshoofdstuk van Onderwijs en Wetenschappen, dat verband houdt met de bevriezing van de basisbeurs in 1997 en 1998, vindt plaats als onderdeel van de versobering van de Wet op de Studiefinanciering.

Daarnaast worden de tranches 1993 en 1994 (1e halfjaar) Indexering Studiefinanciering, van in totaal 80,5 miljoen in 1993, oplopend tot 100,5 miljoen in 1997, overgeboekt van de aanvullende post Indexatie Studiefinanciering naar het begrotingshoofdstuk en de meerjarenramingen van Onderwijs en Wetenschappen.

De overboeking naar het begrotingshoofdstuk en de meerjarenramingen van Onderwijs en Wetenschappen van de derde tranche van de ziekteverzuimtaakstelling van 0,5% voor het departement en het onderwijspersoneel heeft tegelijkertijd met de uitdeling van de reguliere loonbijstelling plaatsgevonden.

Van de aanvullende post Wachtgelden worden bedragen overgeboekt voor wachtgeldgevolgen die voortvloeien uit de invulling van de taakstellingen uit de begrotingsvoorbereiding 1994 (onder meer de efficiencykorting en de subsidie-korting); het gaat om 28,5 miljoen in 1994 oplopend tot 57,6 miljoen in 1997.

Niet-belastingontvangsten

Mee- en tegenvallers

Van de totale raming van de verkoopopbrengsten voor sportvelden ad 50 miljoen in 1993 wordt, als gevolg van een vertraging in het wetgevingstraject, 30 miljoen van 1993 doorgeschoven naar 1994.

De derving van reguliere aflossingen van Studieleningen als gevolg van de nieuwe VASK-operatie (Vervroegde aflossing studieleningen met korting) wordt vanaf 1995 geraamd op 40 miljoen structureel.

Als gevolg van een herziening van de ontvangstenraming bij de Studiefinanciering wordt deze raming bijgesteld met –4 miljoen in 1994, op- en aflopend naar 58 miljoen in 1995 en 23 miljoen in 1996.

Beleidsmatige mutaties

Ten behoeve van economische structuurversterkende onderwijsprogramma's wordt er een ontvangst uit het Europees Sociaal Fonds (ESF) geraamd van 40 miljoen in 1994, oplopend tot 50 miljoen structureel vanaf 1995.

Als gevolg van vertragingen in de afhandeling van betalingsopdrachten, gecombineerd met het betaalgedrag van lesgeldplichtigen, is een aanzienlijk bedrag aan lesgeldvorderingen niet meer in 1992 ontvangen. Er wordt van uitgegaan dat deze openstaande vorderingen in 1993 alsnog worden ontvangen. De ontvangsten van vervroegde aflossing van studieleningen die eerder al voor 1993 waren geraamd, worden thans voorzien in 1994.

Tevens worden de in het «7 november pakket» ingezette middelen van de Vervroegde aflossing studieleningen met korting in de jaren 1995 en 1996 verschoven naar 1994. De totale raming van de VASK wordt tegelijkertijd met 4,7 miljoen verhoogd. De geraamde opbrengst van de VASK bedraagt nu in totaal 410 miljoen.

Tegen de achtergrond van structurele beleidsaanpassingen, met name in de Wet op de Studiefinanciering, wordt in de jaren 1995 en 1996 een relatief beperkt deel van de verwachte opbrengst van overdracht van gebouwen aan instellingen van Middelbaar Beroepsonderwijs ingezet, te weten 250 miljoen in 1995 en 100 miljoen in 1996.

Desalderingen

Zie toelichting uitgaven.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
IXA NATIONALE SCHULD							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**26.868,7**	**28.086,9**	**29.719,2**	**31.540,6**	**33.500,3**	**35.398,3**	
Mee- en tegenvallers:							
*boete bij vervroegde aflossing		69,2					
*herberekening rentelasten a.g.v. vervroegde aflossingen		121,0	40,4	52,3	66,7	61,8	
*lagere rentelasten i.v.m. lager rentepercentage			–19,4	–276,4	–551,5	–688,0	
*lagere rentelasten vervroegde aflossing woningwetleningen			–195,0	–195,0	–195,0	–195,0	
*rentelasten i.v.m. hoger financieringstekort			23,9	225,1	476,5	752,6	
boete bij vervroegde aflossing	0,1	97,0					
disagio	1,9	90,2					
hogere restant dekking 1992			100,6	100,6	100,6	100,6	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
lagere rente a.g.v. vervroegde aflossing woningwetleningen			-325,0	-325,0	-325,0	-325,0	
lagere rentelasten a.g.v. vervroegde aflossingen		-121,6	-250,1	-229,6	-211,4	-182,9	
lagere rentelasten i.v.m. lager rentepercentage			-680,2	-1.560,1	-2.496,2	-3.127,3	
rente portefeuille staatsschuld	-72,5						
rentelasten i.v.m. lager financieringstekort			-57,5	-130,6	-223,0	-332,5	
diversen	5,7	-14,6	18,7	20,8	24,0	26,5	
	-64,8	**241,2**	**-1.343,6**	**-2.317,9**	**-3.334,3**	**-3.909,2**	
Extrapolatie							32.999,9
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**-64,8**	**241,2**	**-1.343,6**	**-2.317,9**	**-3.334,3**	**-3.909,2**	
Stand miljoenennota 1994	**26.803,9**	**28.328,1**	**28.375,6**	**29.222,7**	**30.165,9**	**31.489,1**	**32.999,9**

IXA NATIONALE SCHULD

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand miljoenennota 1993	**191,7**	**81,0**	**81,0**	**81,0**	**81,0**	**81,0**	
Mee- en tegenvallers:							
agio bij storting	160,4						
rente bij storting	38,1						
rente en agio bij storting		500,0					
rente portefeuille staatsschuld	-64,6						
diversen	-0,1						
	133,8	**500,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Extrapolatie							81,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**133,8**	**500,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Stand miljoenennota 1994	**325,5**	**581,0**	**81,0**	**81,0**	**81,0**	**81,0**	**81,0**

Toelichting

Uitgaven

Mee-en tegenvallers

Als gevolg van de dalende rente zijn oude staatsleningen vervroegd afgelost en omgezet in nieuwe leningen met lagere rentepercentages. Dit gaat gepaard met boetes ad 69,2 miljoen die in 1993 moeten worden betaald. Deze vervroegde aflossing levert meevallers op bij de rente-uitgaven in latere jaren. Hier staat een tegenvaller tegenover in verband met een herberekening van de gevolgen van vervroegde aflossing van oude leningen, hetgeen leidt tot een per saldo tegenvaller van 121 miljoen in 1993, aflopend naar 61,8 miljoen in 1997.

Als gevolg van een lagere rekenrente voor 1994 en verdere jaren vallen de rentelasten mee met 19,4 miljoen in 1994, oplopend tot 688 miljoen in 1997.

De raming van de vervroegde aflossing woningwetleningen in 1993 is met 3 miljard opwaarts bijgesteld. Als gevolg hiervan hoeft de staat in 1993 minder te lenen dan geraamd. Vanaf 1994 vallen hierdoor de rentelasten structureel met 195 miljoen mee.

Als gevolg van een hoger geraamd financieringstekort is er sprake van een tegenvaller bij de rente-uitgaven op de staatsschuld van 23,9 miljoen in 1994, oplopend tot 752,6 miljoen in 1997.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
IXB FINANCIEN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**4.890,4**	**4.261,3**	**4.050,5**	**3.997,7**	**3.989,6**	**3.978,6**	
Mee- en tegenvallers:							
*exportkredietverzekering			83,0	25,0	25,0	25,0	
*heffings- en invorderingsrente		252,0	704,0	704,0	704,0	704,0	
*vergoeding van proceskosten			27,0				
exportkredietverzekering diverse landen	-98,0	74,0					
exportkredietverzekering schade gos	-40,0						
heffings- en invorderingsrente	407,0	562,0					
diversen	-3,8	70,4	22,9	31,5	17,8	15,1	
	265,2	**958,4**	**836,9**	**760,5**	**746,8**	**744,1**	
Beleidsmatige mutaties:							
*aflossen verplichtingenstuwmeer bommenregeling		30,0					
*huisvesting belastingdienst			54,5	55,5	55,5	55,5	
*ombuiging prijsbijstelling 1994			-25,7	-25,5	-25,5	-25,2	
*uitvoeringskosten verdere intensivering fraudebestrijding			10,0	32,0	61,1	90,0	
taakstelling 7 nov-brief: materieel belastingdienst		-15,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	
verzelfstandiging staatsloterij	-25,2						
diversen	-19,0	-49,5	-6,9	-0,9	-2,5	-2,5	
	-44,2	**-34,5**	**1,9**	**31,1**	**58,6**	**87,8**	
Overboekingen:							
*prijsbijstelling tranche 1994			25,7	25,5	25,5	25,2	
diversen	47,8	36,1	32,7	32,7	32,4	31,5	
	47,8	**36,1**	**58,4**	**58,2**	**57,9**	**56,7**	
Extrapolatie							4.863,9
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**269,0**	**960,0**	**897,1**	**849,7**	**863,1**	**888,3**	
Stand miljoenennota 1994	**5.159,4**	**5.221,3**	**4.947,6**	**4.847,4**	**4.852,7**	**4.866,9**	**4.863,9**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
IXB FINANCIEN							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**5.452,0**	**4.743,4**	**4.610,7**	**4.777,5**	**4.863,5**	**4.872,8**	
Mee- en tegenvallers:							
*administratieve boeten ism uitstel houderschapsbelasting			32,0				
*afstootprogramma rgd				30,0	-30,0		
*exportkredietverzekering			83,0	25,0	25,0	25,0	
*heffings- en invorderingsrente		190,0	704,0	704,0	704,0	704,0	
*verkoopopbrengsten defensie-goederen		-50,0					
*winstuitkering dnb		100,0	100,0	25,0	100,0	150,0	
administratieve boeten i.s.m wetsvoorstel simons/van slooten			-25,0	-35,0	-10,0	-10,0	
administratieve boeten i.s.m. houderschapsbelasting		69,0	96,0				
exportkredietverzekering	-100,0	-10,0					
heffings- en invorderingsrente	121,0	514,0					
middelenafspraken rgd	-86,5	72,9	15,5	-0,8	-0,4	-17,5	
winstuitkering dnb		-43,0	225,0	75,0			
diversen	112,1	90,8	-0,4	-5,5	-5,7	-17,5	
	46,6	**933,7**	**1.230,1**	**817,7**	**782,9**	**834,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
*afstemming diverse afstootprogramma's rgd		-32,7	35,9	-34,6	-4,6	52,5	
*hogere doorberekening kosten sociale verzekeringsfondsen		45,0	60,0	60,0	60,0	60,0	
*verkoopopbrengsten defensie			-94,0	-73,0	21,0	86,0	
verkoop warrants ing		33,6					
verzelfstandiging staatsloterij	-28,2						
diversen	-0,4	34,1	55,8	57,1	56,8	55,2	
	-28,6	**80,0**	**57,7**	**9,5**	**133,2**	**253,7**	
Overboekingen:							
diversen	-0,8	-0,7	-0,6	-0,5	-0,4	-0,3	
	-0,8	**-0,7**	**-0,6**	**-0,5**	**-0,4**	**-0,3**	
Extrapolatie							5.949,7
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**16,9**	**1.012,9**	**1.287,3**	**826,7**	**915,8**	**1.087,4**	
Stand miljoenennota 1994	**5.468,9**	**5.756,3**	**5.898,0**	**5.604,2**	**5.779,3**	**5.960,2**	**5.949,7**

Toelichting

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

De hogere uitgaven bij de exportkredietverzekering van 83 miljoen in 1994 en 25 miljoen vanaf 1995 worden enerzijds veroorzaakt door meevallende uitgaven in verband met schades met betrekking tot Peru en enkele andere landen en anderzijds door een opwaartse bijstelling van de raming in 1994 in verband met verwachte schades met betrekking tot het GOS.

Deze per saldo tegenvallende uitgaven worden gecompenseerd door even grote meevallers aan de ontvangstenkant (zie toelichting ontvangsten).

Op basis van de realisatie tot en met juni wordt er een tegenvaller bij de heffings- en invorderingsrente geraamd van per saldo 62 miljoen. Deze tegenvaller vormt het verschil tussen een opwaartse bijstelling van de uitgavenraming met 252 miljoen enerszijds en een opwaartse bijstelling van de ontvangstenraming met 190 miljoen anderzijds. Daarnaast dienen op basis van de meerjarige doorwerking van de uitkomsten van de begroting 1992 (welke voor 1993 reeds bij Voorjaarsnota 1993 in het budgettaire beeld zijn verwerkt, maar voor 1994 en verdere jaren nog niet) en de laatste inzichten van de uitvoering van de begroting 1993, zowel de uitgaven- als ontvangstenramingen van de heffings- en invorderingsrente aanzienlijk te worden bijgesteld met 704 miljoen structureel vanaf 1994.

Voorts is er sprake van een opwaartse bijstelling van de begroting in 1994 van 27 miljoen die het gevolg is van het arrest van de Hoge Raad waarbij de Staat wordt verplicht om de proceskosten van de beroepsfase van een belastingplichtige in fiscale geschillen (gedeeltelijk) te vergoeden indien de Staat de fiscale procedure geheel of gedeeltelijk heeft verloren. Ter beperking van het budgettaire risico is bij de Tweede Kamer een wetsvoorstel ingediend dat een normering beoogt van voor vergoeding in aanmerking komende kosten voor toekomstige gevallen. Bovengenoemde 27 miljoen heeft betrekking op oude gevallen.

Beleidsmatige mutaties

In 1993 wordt de raming van de Bommenregeling eenmalig met 30 miljoen opgehoogd, zodat oude verplichtingen (het stuwmeer vóór aflossing bedraagt 46,7 miljoen) deels versneld kunnen worden afgelost.

In verband met de huisvestingsknelpunten bij de Belastingdienst wordt de raming voor het materieelartikel verhoogd met 54,5 miljoen in 1994 en 55,5 miljoen structureel vanaf 1995.

De in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994 afgesproken taakstelling voor Financiën wordt voor een deel ingevuld door op de prijsbijstelling 1994 te korten.

De verdere intensivering van de fiscale fraudebestrijding brengt in 1994 10 miljoen uitvoeringskosten met zich mee, oplopend tot 90 miljoen structureel vanaf 1997. De additionele belastingopbrengsten die samenhangen met de fraudemaatregelen bedragen 500 miljoen in 1996, oplopend tot 600 miljoen structureel vanaf 1998.

Niet-belastingontvangsten

Mee- en tegenvallers

Een vertraging van de invoering van de houderschapsbelasting van 1-10-1994 naar 1-1-1995 leidt tot hogere niet-belastingontvangsten bij Financiën ad 32 miljoen in 1994. Hier staat een tegenvaller bij de belastingontvangsten tegenover.

Als gevolg van een versnelling in he t afstootprogramma van de Rijksgebouwendienst wordt de raming van ontvangsten uit verkoop Domeinen in 1995 verhoogd met 30 miljoen; in 1996 wordt de raming met 30 miljoen

neerwaarts bijgesteld. Een spiegelbeeldige mutatie is te vinden op de VROM-begroting.

De hogere ontvangsten bij de Exportkredietverzekering van 83 miljoen in 1994 en 25 miljoen structureel vanaf 1995 zijn gebaseerd op de huidige inzichten met betrekking tot de ontvangst van provenuen uit hoofde van afgesloten en nog af te sluiten schuldenregelingen in het kader van de Club van Parijs.

Voor een toelichting op de mutatie bij de heffings- en invorderingsrente wordt verwezen naar de uitgaven.

De mutatie bij de verkoopopbrengsten van defensiegoederen, die reeds bij Nota van Wijziging op de 1e suppletoire begroting is gemeld, is het gevolg van een neerwaartse bijstelling ad 50 miljoen van de geraamde opbrengsten uit verkoop van roerende en onroerende goederen van Defensie. Voor deze verlaging van de ontvangstenraming is compensatie geboden op de begroting van Defensie.

De meevaller bij de winstuitkering van De Nederlandsche Bank in 1993 van 100 miljoen hangt samen met een neerwaartse bijstelling van het aanvankelijk veronderstelde renteniveau in 1993 in de Verenigde Staten, Duitsland en Nederland, welke leidt tot gerealiseerde koerswinsten. De meevallers in de winstafdracht van De Nederlandsche Bank vanaf 1994 worden veroorzaakt door de thans hoger geraamde dollarkoers in 1993 en verdere jaren. Dit effect overtreft het negatieve effect op de winstuitkering van De Nederlandsche Bank van de thans lager geraamde korte rente in de Verenigde Staten en een neerwaartse bijstelling van het Netto Nationaal inkomen.

Beleidsmatige mutaties

Als gevolg van een wijziging in het afstootprogramma van de Rijksgebouwendienst is er sprake van een bijstelling van de ontvangsten uit verkopen Domeinen van -32,7 miljoen in 1993, 35,9 miljoen in 1994, -34,6 miljoen in 1995, -4,6 miljoen in 1996 en 52,5 miljoen in 1997. Deze mutatie is spiegelbeeldig verwerkt bij de uitgaven op de VROM-begroting.

De doorberekening van perceptiekosten aan de sociale verzekeringsfondsen door de Belastingdienst voor de inning van sociale premies wordt op basis van de integrale kosten 1992 verhoogd met 45 miljoen in 1993 en 60 miljoen structureel vanaf 1994.

Als gevolg van een bijstelling van de eerder geraamde verkoopopbrengsten uit defensiegoederen wordt de raming van de ontvangsten uit verkoop Domeinen in 1994 en 1995 met respectievelijk 94 en 73 miljoen neerwaarts bijgesteld en wordt de ontvangstenraming in 1996 en 1997 met respectievelijk 21 en 86 miljoen opwaarts bijgesteld. Deze mutatie is spiegelbeeldig verwerkt bij de uitgaven op de Defensie-begroting.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
X DEFENSIE							
UITGAVEN							
Stand Miljoenennota 1993	**14.445,3**	**14.092,8**	**13.713,6**	**13.873,7**	**13.853,6**	**13.769,8**	
Mee- en tegenvallers:							
fiscalisering ziektekosten militair personeel		11,6	8,4	-3,8	-22,5	-31,7	
prijsbijstelling 7-nov.brief		-119,9	-123,9	-125,7	-127,3	-127,3	
diversen	-14,2						
	-14,2	**-108,3**	**-115,5**	**-129,5**	**-149,8**	**-159,0**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Beleidsmatige mutaties:							
*bouw koninklijke landmacht		-10,0	-28,0	-12,1	25,6	-12,4	
*bouw koninklijke luchtmacht			-12,7	-26,0	-11,5	-14,5	
*bouw koninklijke marine				-26,0	-22,0	-8,0	
*burgerpersoneel centrale organisatie			-35,8	-36,0	-35,8	-38,2	
*burgerpersoneel koninklijke landmacht			40,8	60,4	99,8	142,8	
*gevechtsvliegtuigen f-16			-40,3	-26,7	59,7	11,6	
*internationale verplichtingen			-107,8	-110,6	-106,8	-97,9	
*luchtmobiele brigade			-34,4	100,1	251,4	100,0	
*materiële exploitatie koninklijke landmacht		-7,0	-43,6	-27,9	30,8	-92,4	
*materiële exploitatie koninklijke luchtmacht		-49,5	-38,4	-24,8	-30,1	-21,8	
*materiële exploitatie koninklijke marine		-25,8	23,7	17,1	2,7	22,5	
*militair personeel koninklijke landmacht		17,0	-156,2	-250,0	-331,5	-369,7	
*militaire pensioenen en wachtgelden			-11,7	-32,7	-28,7	-28,7	
*multi-purpose fregatten			-69,5	-13,6	61,3	10,8	
*overig groot materieel koninklijke landmacht		-55,1	-132,6	-171,3	-268,8	-14,1	
*overig groot materieel koninklijke luchtmacht		-4,7	-0,5	3,4	-122,6	-92,3	
*overig groot materieel koninklijke marine		-10,0	-10,9	-55,1	-162,0	10,8	
*overige personele exploitatie koninklijke landmacht			46,0	14,2	18,9	0,2	
*reservering voor prijsbijstelling 1994			154,3	159,7	163,6	166,1	
*vredesoperaties			125,0	125,0	125,0	125,0	
internationale verplichtingen		-80,0					
materiële exploitatie koninklijke landmacht		-92,0					
militair personeel koninklijke landmacht		-41,0					
overig groot materieel koninklijke luchtmacht		-34,9					
overig groot materieel koninklijke marine		-48,4					
bouw koninklijke landmacht	-31,7	-31,6					
gevechtsvliegtuigen f-16	41,7	-39,9	9,0	7,8	8,3	1,8	
internationale verplichtingen	-78,9	7,8					
materiele exploitatie koninklijke landmacht	-35,1	54,9					
materiele exploitatie koninklijke marine	13,9	32,3					
militair personeel koninklijke landmacht	76,2	37,6	4,3	4,3	4,3	4,3	
overig groot materieel koninklijke luchtmacht	0,8	-36,4	55,0				
overig groot materieel koninklijke marine	-36,0	-16,4					
overige personele exploitatie koninklijke landmacht	27,0	-13,6	1,6	1,6	1,6	1,6	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
overige personele exploitatie koninklijke luchtmacht	34,4	–5,2	6,0	6,0	6,0	6,0	
vredesoperaties	106,7	246,2					
diversen	–48,8	–109,9	–187,8	–180,6	–147,5	–164,9	
	70,2	**–315,6**	**–444,5**	**–493,8**	**–408,3**	**–351,4**	
Desalderingen:							
diversen	–5,6		0,8	1,7	1,7	1,7	
	–5,6	**0,0**	**0,8**	**1,7**	**1,7**	**1,7**	
Overboekingen:							
*prijsbijstelling tranche 1994			154,3	159,7	163,6	166,1	
*loonbijstelling		52,0	51,5	51,0	49,7	48,0	
*van biza: decentralisatie a&o/sajo gelden		7,7	17,0	28,0	35,0	35,0	
koopkrachtreparatie simons militairen	63,0	63,0	63,0	63,0	63,0	63,0	
diversen	14,7	27,0	25,2	26,0	25,9	25,9	
	77,7	**149,7**	**311,0**	**327,7**	**337,2**	**338,0**	
Extrapolatie							13.571,6
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**127,9**	**–274,2**	**–248,0**	**–293,8**	**–219,3**	**–170,7**	
Stand miljoenennota 1994	**14.573,2**	**13.818,6**	**13.465,6**	**13.579,9**	**13.634,3**	**13.599,1**	**13.571,6**

X DEFENSIE

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand miljoenennota 1993	**663,3**	**663,1**	**624,3**	**623,8**	**623,8**	**623,8**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	7,8						
	7,8	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
*bijstelling verrekenbare infrawerken nederland	–17,5		–40,4	–42,0	–42,0	–42,0	
*ontvangsten vredesoperaties			50,0	50,0	50,0	50,0	
bijstelling verrekenbare ontvangsten koninklijke landmacht		74,5					
bijstelling verrekenbare ontvangsten koninklijke luchtmacht		4,3	52,3	–2,7	–2,7	–2,7	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
ontvangsten vredesoperaties		54,6					
diversen	52,8	14,8	4,4	2,9	–0,4	–4,6	
	35,3	**148,2**	**66,3**	**8,2**	**4,9**	**0,7**	
Desalderingen:							
diversen	–5,6		0,8	1,7	1,7	1,7	
	–5,6	**0,0**	**0,8**	**1,7**	**1,7**	**1,7**	
Extrapolatie							625,6
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**40,8**	**146,9**	**67,4**	**9,7**	**6,4**	**2,2**	
Stand miljoenennota 1994	**704,1**	**810,0**	**691,7**	**633,5**	**630,2**	**626,0**	**625,6**

Toelichting

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

Een groot aantal mutaties bij Defensie wordt verklaard omdat in de begroting 1994 de financiële effecten van de in de Prioriteitennota aangekondigde verkleining en herstructurering van de krijgsmacht zijn verwerkt. Daarnaast is de bij begrotingsvoorbereiding 1994 opgelegde taakstelling ingevuld. Een en ander leidt ten opzichte van de Voorjaarsnota met name tot uitgavenverlagingen bij de Koninklijke landmacht (militair personeel en overig groot materieel) en bij de internationale verplichtingen.

De mutaties bij de uitgaven voor bouw bij de Koninklijke landmacht, de Koninklijke marine en de Koninklijke luchtmacht worden veroorzaakt door vertraging, herfasering en afstel van diverse projecten.

De uitgaven voor het personeel van het Duyverman Computer Centrum worden met ingang van de begroting 1994 overgeheveld naar het agentschap Duyverman Computer Centrum (DCC). Met name als gevolg hiervan doet zich een daling voor van de uitgaven voor burgerpersoneel bij de centrale organisatie van Defensie.

De stijging bij de uitgaven voor burgerpersoneel van de Koninklijke landmacht wordt voornamelijk verklaard door de omzetting van een aantal functies voor dienstplichtigen in burgerfuncties als gevolg van de vorming van een vrijwilligersleger.

Vooral bijstellingen ten aanzien van de modernisering van het gevechtsvliegtuig F-16 (de midlife update), naar aanleiding van de Prioriteitennota, en een gewijzigd betalingsritme leiden tot lagere uitgaven voor de gevechtsvliegtuigen F-16 in 1994 en 1995 en een stijging van de uitgaven in 1996 en 1997.

Aangezien het Navo-infrastructuurprogramma is getemporiseerd en beperkt, worden de Nederlandse bijdrage aan dit programma en de uitgaven voor Navo-infrastructuurwerken in Nederland verlaagd. Hierdoor dalen de uitgaven voor internationale verplichtingen vanaf 1994.

De uitgavenmutaties bij de luchtmobiele brigade houden onder meer verband met een wijziging in het betalingsritme dat wordt verwacht bij de aanschaf van de transporthelikopters.

Bij de Koninklijke landmacht dalen per saldo de uitgaven voor materiële exploitatie voornamelijk als gevolg van de verkleining van het materieelbestand, conform de uitgangspunten van de Prioriteitennota. Daartegenover staat een uitgavenstijging als gevolg van de overheveling van het DCC-bud-

get naar dit krijgsmachtdeel en hogere onderhoudsuitgaven in verband met het afzien van nieuwbouw.

De materiële exploitatie-uitgaven van de Koninklijke luchtmacht laten over de jaren een daling zien, die voornamelijk wordt veroorzaakt door lagere uitgaven voor brandstoffen, olie en smeermiddelen, en door een vermindering van de uitgaven voor operationele trainingen en oefeningen.

De stijging van de materiële exploitatie-uitgaven van de Koninklijke marine voor 1994 en volgende jaren wordt vooral veroorzaakt door de overheveling van de uitgaven voor het DCC naar het budget van de Koninklijke marine. De daling in 1993 wordt met name verklaard door de vertraging in het aanbrengen van diverse voorzieningen aan gebouwen en terreinen en een verlaging van de uitgaven voor onderhoud en herstel van schepen, voertuigen en sensor-wapen-commandosystemen.

Door de herstructurering en verkleining van de krijgsmacht neemt in het bijzonder de omvang van de Koninklijke landmacht af. Hierdoor dalen de uitgaven voor militair personeel in 1994 met een bedrag van circa 144 miljoen, dat oploopt tot circa 370 miljoen in 1997. De stijging in 1993 wordt voornamelijk veroorzaakt door een hogere incidentele looncomponent ten gevolge van de lopende afslankingsoperatie.

De daling van de uitgaven voor militaire pensioenen en wachtgelden houdt vooral verband met een vermindering van de uitgaven voor militaire diensttijdpensioenen en militaire invaliditeitspensioenen. Daarnaast wordt de daling veroorzaakt door een vermindering van de premie-afdracht voor nabestaandenuitkeringen aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds.

Bij het project M-fregatten is voornamelijk als gevolg van een herziene planning en een gewijzigd betalingsritme sprake van een daling van de uitgaven in 1994 en 1995 en een stijging in 1996 en 1997.

De uitgavenmutaties voor overig groot materieel bij de Koninklijke landmacht worden verklaard door vertraging en vermindering van een aantal projecten, onder andere voor de verbetering van de tank Leopard-2 en het project artilleriemunitie. Daarnaast is het betalingsritme van enkele projecten aangepast.

De uitgavendaling voor overig groot materieel van de Koninklijke luchtmacht in 1996 en 1997 kan onder meer worden verklaard door een vermindering van de uitgaven voor springstoffen en munitie. Verder zijn aanpassingen in de tijd in de uitvoering van projecten van invloed op het uitgavenniveau, zoals de versnelde aanschaf van de luchttransportvliegtuigen categorie B.

De mutaties bij de uitgaven voor overig groot materieel van de Koninklijke marine worden onder andere veroorzaakt door de vertraging van de betalingen voor de vervanger van de geleide-wapen-fregatten, door een herfasering van de aanschaf van munitie en de beslissing om af te zien van de bouw van nieuwe kustmijnenvegers en over te gaan tot aanschaf van het zogeheten Troika-systeem. Daarnaast is er sprake van een aanpassing van het betalingsritme en een herfasering van diverse andere investeringsprojecten.

De stijging van de uitgaven voor overige personele exploitatie bij de Koninklijke landmacht is onder andere het gevolg van hogere uitgaven voor opleidingen als gevolg van de herstructurering en van de wervingsinspanning die moet worden verricht om de benodigde beroepskrachten aan te trekken voor het nieuw te vormen vrijwilligersleger.

Binnen de Defensiebegroting is een bedrag voor prijsbijstelling gereserveerd. Dit bedrag zal tijdens de uitvoering van de begroting 1994 over de artikelen worden verdeeld.

Met ingang van de begroting 1994 is voor additionele uitgaven ten behoeve van vredesoperaties een structurele voorziening getroffen van 125 miljoen per jaar.

Overboekingen

In verband met de decentralisatie van fondsen ten behoeve van arbeidsmarktprojecten (Arbeidsmarkt en Opleidingsfonds en Subsidieregeling Additionele Jongeren bij de Overheid) zijn de hiermee voor Defensie gemoeide gelden overgeboekt van de begroting van Binnenlandse Zaken naar de Defensiebegroting.

Niet-belastingontvangsten

Beleidsmatige mutaties

Als gevolg van de stagnatie in het Navo-infrastructuurprogramma is ook het aantal projecten in Nederland verminderd. Dit leidt tot lagere verrekeningen met de Navo.

Wat betreft de kosten voor deelname aan vredesoperaties wordt verwacht dat de ontvangsten uit declaraties die zijn ingediend bij de VN in verband met uitgaven die voor vergoeding in aanmerking komen, toenemen met 50 miljoen.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XI VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENINGEN MILIEUBEHEER							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**15.648,3**	**14.797,9**	**14.166,0**	**14.545,8**	**14.333,4**	**14.468,5**	
Mee- en tegenvallers:							
*bijdragen huurwoningen oude regelingen		-46,2	-21,3	-21,3	-9,3	-0,3	
doorwerking 1992							
*correctie gedoogdengelden			-23,5	-29,5	-39,5	-39,5	
*dynamische kostprijs huurwoningen exploitatie lasten 1992		-31,9	-32,7	-34,4	-33,2	-35,6	
1% ipv 3,5%							
*dynamische kostprijs huurwoningen doorwerking		-24,5	33,0	24,4	29,8	35,3	
1992							
bijstelling raming materieel kadaster	-41,0						
dynamische kostprijs huurwoningen realisatie	54,5						
1992							
kasverschuiving bodemsanering	29,6						
leningen woningwet realisatie 1992	-26,8						
locatiesubsidie realisatie 1992	28,2						
rentemutaties		-21,6	-131,3	-306,3	-449,2	-569,8	
prijsbijstelling 7-nov.-brief		-64,9	-63,5	-62,0	-62,8	-62,8	
onderuitputting milieubeheer	-25,2						
onderuitputting volkshuisvesting	-149,1						
overschrijding dynamische kostprijssysteem	40,0						
realisatie tijdvak 91/92 individuele	-63,0						
huursubsidie							

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
terugdraaien kasschuif dynamische kostprijssysteem	149,1						
verbetering huurwoningen realisatie 1992	-40,0						
diversen	-25,9	47,1	15,1	24,6	29,4	27,4	
	-69,6	**-142,0**	**-224,2**	**-404,5**	**-534,8**	**-645,3**	
Beleidsmatige mutaties:							
*woninggebondensubsidies aanpassing ivm trendbrief				19,5	-181,4	12,8	
*budget marktsector programma 1994 trendbrief					38,0	8,0	
*intensivering locatiegebonden subsidies ivm trendbrief				60,6	60,6	60,6	
*locatiesubsidies problematiek lelystad		39,0	11,4				
*boekwaardeverlaging programma 1993/94 naar 2000 woningen		25,2	94,6	44,6			
*dynamische kostprijs correctie raming		-126,1	21,0	13,0	6,0	-1,0	
*huurwoningen dkp-systeem effect 1600 woningen		30,0	17,5	17,5	17,5	17,5	
*huurwoningen dkp-systeem nacalculatie rente			8,6	25,2	24,6	23,2	
*huisvesting gehandicapten doorwerking realisatie 1992		-38,3	-64,6	35,2	23,1	11,1	
*huisvesting gehandicapten correctie begroting 1993				5,1	17,3	28,0	
*huisvesting gehandicapten ramingsaanpassing			-6,3	-37,6	-36,8	-36,8	
*kopkosten invulling subsidie taakstelling			-9,4	-19,5	-29,3	-39,5	
*kasbeperking boekwaardeverlaging/ihs		-114,9					
*taakstelling begrotingsvoorbereiding 1994		-63,6	-95,1	-89,7	-89,7	-90,1	
*kasverschuiving individuele huursubsidie			16,0	47,0	27,0	-104,0	
*kasverschuiving huurwoningen dkp-systeem		99,0	99,3	31,8	8,5	-96,3	
*stadsvernieuwing terugdraaien kasschuif tussenbalans		150,0		-125,0	-25,0		
*verlenging normhuurcompensatie			12,0	25,0	25,0	25,0	
*dynamiseren dkp-systeem			-512,0	-797,0	-743,0	-686,0	
*individuele huursubsidie aanpassen			-89,0	-162,0	-191,0	-241,0	
*sanering verkeerslawaai				30,0	40,0	40,0	
*aflopende regeling schone vrachtwagens				-8,5	-40,0	-41,0	
*heroverweging beleid afvalstoffen			-8,2	-25,5	-30,2	-30,0	
*kasschuif projectfinanciering bodem				-30,0	17,0	13,0	
*extra onderhoud rijksgebouwen			25,0	25,0	25,0	25,0	
*bouw extra cellen: 1000/knelpunten JR-120			55,0	61,0	61,0	61,0	
*bouw extra cellen: 2000		10,0	30,0	55,0	45,0	45,0	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
*afstemming afstootprogramma onroerend goed		-32,7	35,9	-4,6	-34,6	52,5	
aanpassing afstoot onroerend goed	-86,7						
afstemming afstootprogramma onroerend goed		72,9	15,5	-0,8	-0,4	-17,5	
meerjarenraming							
jr-120		26,5					
nvw: invulling taakstelling 7-novemberbrief		-371,7	-163,3	-198,4	-200,0	-204,1	
diversen	33,3	1,0	-204,4	-202,2	-117,8	-118,9	
	-53,4	**-293,7**	**-710,5**	**-1.205,3**	**-1.283,6**	**-1.283,5**	
Desalderingen:							
diversen	10,0	11,9	-8,4	-8,4	-8,4	-8,4	
	10,0	**11,9**	**-8,4**	**-8,4**	**-8,4**	**-8,4**	
Overboekingen:							
*huisvesting gehandicapten van gemeentefonds			1,5	32,8	32,0	32,1	
correctie decentralisatie-impuls							
*naar provinciefonds milieu apparaatskosten			-28,9	-28,9	-28,9	-28,9	
*van gemeentefonds apparaatskosten milieu			84,5				
diversen	34,9	25,3	52,8	72,6	80,5	67,4	
	34,9	**25,3**	**109,9**	**76,5**	**83,6**	**70,6**	
Extrapolatie							12.327,3
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**-78,3**	**-398,1**	**-833,1**	**-1.541,9**	**-1.743,3**	**-1.866,9**	
Stand miljoenennota 1994	**15.570,0**	**14.399,8**	**13.332,9**	**13.003,9**	**12.590,1**	**12.601,6**	**12.327,3**
XI VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENINGEN MILIEUBEHEER							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**4.980,7**	**4.770,3**	**4.687,2**	**4.688,1**	**4.749,3**	**4.892,8**	
Mee- en tegenvallers:							
*additionele vervroegde aflossingen leningen		3.000,0	-45,0	-48,0	-54,0	-57,0	
woningwet							
*effect vervroegde aflossing leningen			-35,0	-37,0	-43,0	-43,0	
woningwet op reguliere aflossingen							
*macromutatie rente		-2,8	-20,7	-54,7	-132,1	-227,3	
*vervroegde aflossingen leningen			-40,0	-35,0	-25,0	-20,0	
woningwet:rente effect							
*vervroegde aflossingen: rente effect			-262,0	-257,0	-252,0	-247,0	
additionele aflossing							
aflossingen leningen woningwet	104,1						
bijstelling raming rente leningen woningwet	40,0						

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
rente-effect vervroegde aflossingen			-425,0	-425,0	-425,0	-425,0	
woningwetwoningen							
restituties objectsubsidies	39,6						
vervroegde aflossingen leningen		5.000,0	-40,0	-43,0	-47,0	-52,0	
woningwetwoningen							
wijziging rekenrente			-3,9	-22,9	-41,1	-53,6	
diversen	52,2	4,9	-8,0	-18,6	-17,6	-18,0	
	235,9	**8.002,1**	**-879,6**	**-941,2**	**-1.036,8**	**-1.142,9**	
Beleidsmatige mutaties:							
*aflossingen verkoop woningwetwoningen prog		-7,0	92,6	44,6			
wijziging 93/94							
*hogere aantallen restituties objectsubsidies		35,0					
*opbouw eigen vermogen kadaster		-23,9	-10,7	-13,2	94,9	26,7	
*tariefdaling 1996 kadaster van 25%					-99,0	-24,0	
jr-120		26,5					
diversen	-0,1	124,0	14,9	19,9	38,5	-16,0	
	-0,1	**154,6**	**96,8**	**51,3**	**34,4**	**-13,3**	
Desalderingen:							
diversen	10,0	11,9	-8,4	-8,4	-8,4	-8,4	
	10,0	**11,9**	**-8,4**	**-8,4**	**-8,4**	**-8,4**	
Extrapolatie							3.771,5
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**245,7**	**8.168,5**	**-791,2**	**-898,2**	**-1.010,7**	**-1.164,4**	
Stand miljoenennota 1994	**5.226,4**	**12.938,8**	**3.896,0**	**3.789,9**	**3.738,6**	**3.728,4**	**3.771,5**

Toelichting

Uitgaven

Mee-en tegenvallers

In 1992 zijn meer woningbouwcomplexen definitief gereed gekomen dan verwacht, maar de bijbetalingen per complex waren lager dan verwacht. De raming voor bijdragen aan huurwoningen is voor deze twee ontwikkelingen aangepast.

In 1991 zijn gelden toegevoegd aan de VROM-begroting voor huisvesting van gedoogden (kopkosten, budget sociale sector en IHS). Aangezien inmiddels is gebleken dat er aanzienlijk minder gedoogden zijn dan oorspronkelijk geraamd zijn de bedragen bijgesteld.

De raming van de dynamische-kostprijssubsidie wordt aangepast aan de gerealiseerde exploitatielastenstijging in 1992 (1% in plaats van 3,5%). Op basis van de realisatie 1992 is de meerjarenraming van de dynamische kostprijssubsidie herzien.

Beleidsmatige mutaties

Het besluit van woninggebondensubsidies wordt aangepast, samenhangend met de wijzigingen van de objectsubsidieregelingen zoals in de eerder dit jaar uitgebrachte Trendbrief is aangekondigd. Naast deze wijzigingen van beleidsmatige aard zijn ook de kas-verplichtingensleutels sterk gewijzigd.

In de Trendbrief wordt ook een groeiende behoefte geconstateerd aan nieuwe woningen in de prijsklasse van f 140.000,– tot f 200.000,–. Mede om de doorstroming te bevorderen is het aantal te subsidiëren woningen in deze prijsklasse voor 1994 verhoogd.

De uitgaven voor locatiegebonden subsidies (grondkosten) worden verhoogd onder andere als gevolg van de uit de Trendbrief voortvloeiende hogere woningbouwtaakstelling.

In de interdepartementale commissie Lelystad is in 1987 besloten dat het rijk een gedeelte van de financiële problematiek van Lelystad, voortvloeiend uit de gestagneerde groei van de gemeente en de daardoor veroorzaakte verliezen bij de grondexploitatie, voor haar rekening neemt. Op basis van een dit jaar uitgevoerde evaluatie van deze problematiek wordt een lump-sum-bijdrage voor locatiesubsidie aan Lelystad verstrekt in 1993 en 1994.

Gezien het huidige aantal aanmeldingen voor te verkopen woningwetwoningen, wordt in de raming van het artikel «bijdrage ineens boekwaardeverlaging huurwoningen» voor 1993 en 1994 uitgegaan van 2000 woningen in plaats van de eerder geraamde aantallen van 625 respectievelijk 750 woningen.

In de Voorjaarsnota is melding gemaakt van het uitstellen van het ontdynamiseren van subsidieverplichtingen van de met kapitaalmarktleningen gefinancierde woningen voor de jaargangen 1993 en 1994. Bij nadere berekening bleken de effecten, als gevolg van de vertaling van de dynamische kostprijsparameters van tijdvakken naar kalenderjaren (in 1992 was in de raming een parameter voor de dynamische kostprijsstijging gehanteerd van 4,1% i.p.v. 5,5% en in 1993 van 1,4% i.p.v. 0%.), onjuist berekend.

Bij de huurwoning en dkp-systeem zijn ook de budgettaire effecten verwerkt van het alsnog in de raming opnemen van circa 1600 woningen die bij de administratieve afwikkeling van wonigbouwcomplexen ten onrechte niet als verplichting in het verantwoordingssysteem bleken geregistreerd. Voorts heeft een herberekening plaatsgevonden in verband met de invloed van de rentewijziging en exploitatielastenstijging (als verwerkt bij Voorjaarsnota) op de dynamisering, waar eerder geen rekening mee was gehouden.

In de begroting 1993 heeft op het budget huisvesting gehandicapten een voorlopige technische aanpassing van de verplichtingenraming plaatsgevonden, samenhangend met een overboeking naar het Gemeentefonds in het kader van de decentralisatie-impuls. De lagere realisatie 1992 van het budget huisvesting gehandicapten werkt door naar de eerstkomende jaren, maar leidt tot hogere uitgaven in latere jaren, omdat een deel van de betalingen is doorgeschoven naar latere jaren. De neerwaartse ramingsaanpassing van het budget huisvesting gehandicapten is mogelijk door de terugboeking uit het Gemeentefonds van een deel van de middelen die vorig jaar in het kader van de Decentralisatie-Impuls te veel waren overgeboekt.

De algemene subsidietaakstelling van 1%, waartoe eerder dit jaar bij Voorjaarsnota is besloten, is voor het grootste deel op het onderdeel kopkosten ingevuld. Mede in verband met de heroverweging van het kopkosteninstrument is besloten dat de vergoedingen voor kopkosten ten behoeve van middeldure woningen voornamelijk in het bestaand stedelijk gebied van de VINEX-stadsgewesten verstrekt zullen worden.

Op de artikelen boekwaardeverlaging en individuele huursubsidie vindt een kasbeperking plaats als gedeeltelijke invulling van de taakstelling Voorjaarsnota 1993.

De incidentele taakstelling 1993 is volledig ingevuld door een kasbeperking op de individuele huursubsidie. Voor de jaren 1994 en verder zijn kortingen aangebracht op o.a. de uitgaven van onderzoek, personeel/materieel (in het kader van de reorganisatie van het Directoraat-Generaal Volkshuisvesting) en van het huidige Besluit Woninggebonden Subsidies.

Op het volkshuisvestingsterrein zijn kasverschuivingen opgenomen bij de individuele huursubsidie en huurwoningen dkp-systeem. Door deze kasverschuivingen wordt het kasbeeld over de jaren heen in evenwicht gebracht en worden eveneens eerder aangebrachte kasverschuivingen op deze artikelen (gedeeltelijk) gecorrigeerd.

Ook de bij de Tussenbalans aangebrachte kasschuif bij de stadsvernieuwing wordt, nu het kasbeeld dit toelaat, teruggedraaid.

De regering heeft besloten de zogenaam de normhuurcompensatie in de individuele huursubsidie, die op 1 juli 1994 zou aflopen, met een jaar te verlengen. De kosten van deze verlenging bedragen in 1994 12 miljoen en vanaf 1995 25 miljoen. Hiermee wordt de huurstijging voor de huishoudens op het niveau van het sociale minimum die individuele huursubsidie ontvangen met 1%-punt beperkt.

De laatste twee mutaties, met betrekking tot de dynamisering van het dkp-systeem en de aanpassing van de individuele huursubsidie zijn reeds uitgebreid toegelicht in de hoofdtekst van de Voorjaarsnota.

Het programma sanering verkeerslawaai wordt conform de wens van de Tweede Kamer geïntensiveerd zodat de doelstelling 'verstoring' uit het NMP voor het jaar 2010 zal worden bereikt. Deze beleidsintensivering is mogelijk gemaakt door interne herschikking op basis van interne herschikkingen en een gewijzigde prioriteitsstelling.

De regeling stimulering schone vrachtauto's zal in de loop van 1994 aflopen en vanwege een gewijzigde prioriteitenstelling niet worden verlengd.

Als gevolg van een heroriëntatie van het afvalstoffenbeleid kan de bestaande groei in de ramingen voor dit beleid grotendeels achterwege blijven. De heroriëntatie heeft met name betrekking op het stringent doorvertalen van het beginsel «de vervuiler betaalt» in het afvalbeleid.

Bij de begrotingsvoorbereiding 1993 is, binnen de VROM-begroting, geschoven met de kasbedragen voor bodemsanering. Deze schuif leidde tot een forse «piek» in het beschikbare kasbedrag voor 1995. Met de onderhavige kasschuif wordt deze «piek» ongedaan gemaakt.

Bij Voorjaarsnota is besloten tot een uitbreiding van 1000 extra cellen. Deze cellen en knelpunten bij het JR/120-programma worden gedekt uit de verhoging van de accijns op benzine waartoe in deze begrotingsvoorbereiding is besloten.

In verband met het bestaande cellentekort is vervolgens besloten tot het bouwen van nog eens 2000 extra cellen, waarvan er 500 à fonds perdu gefinancierd zullen worden en 1500 geleased.

Ter verlichting van de problematiek van het achterstallig onderhoud van rijksgebouwen wordt 25 miljoen structureel toegevoegd aan het onderhoudsartikel van de RGD.

De raming van de opbrengsten uit de verkoop van onroerend goed is aangepast op basis van de meest recente inzichten in het tempo van de realisatie van de verkopen, waarvan de opbrengst volgens de middelenafspraak tussen de Rijksgebouwendienst en Domeinen ten goede komt aan hoofdstuk XI. Deze bijstelling heeft een spiegelbeeldig effect op de ontvangstenzijde van hoofdstuk IX-B.

Overboekingen

Op basis van de realisatie 1992 van het budget voor de huisvesting van gehandicapten is de overboeking in het kader van de Decentralisatie-Impuls naar het Gemeentefonds van dit budget aangepast.

In het kader van de decentralisatie-impuls is besloten tot het overhevelen van een gedeelte van de milieu-apparaatskosten naar het Provinciefonds.

Voor 1994 wordt een eenmalig bedrag overgeboekt uit het Gemeentefonds voor milieu-apparaatskosten ter uitvoering van het advies van de commissie-Ringeling.

Niet-belastingontvangsten

Mee-en tegenvallers

Bij Voorjaarsnota is 5 miljard aan vervroegde aflossingen van leningen van woningwetwoningen opgenomen. De realisatie van de vervroegde aflossingen tot en met juni 1993 geeft aanleiding om deze raming op te hogen met 3 miljard. Deze additionele vervroegde aflossingen leiden tot een additionele derving van reguliere aflossingen en rente-opbrengsten in de komende jaren. Op basis van de rente-percentages op de nog uitstaande leningen die naar verwachting worden afgelost, wordt voor deze 3 miljard gerekend met een gemiddeld rente-percentage van 8,75%.

De meerjarige budgettaire gevolgen van de vervroegde aflossingen van 5 miljard zijn bij Voorjaarsnota berekend op basis van de veronderstelling dat de vervroegd afgeloste rijksleningen een gemiddeld rente-percentage van 8,5 zouden hebben. Op basis van de reeds nu gerealiseerde vervroegde aflossingen blijkt de gemiddelde rente echter 9,3% te zijn; dit betekent een grotere derving dan eerder was geraamd.

Beleidsmatige mutaties

Gezien het huidige aantal aanmeldingen van te verkopen woningwetwoningen worden de programma's voor 1993 en 1994 opwaarts bijgesteld. De extra verkochte woningen met rijksleningen leiden tot extra ontvangsten (en extra uitgaven van dezelfde omvang op het artikel boekwaardeverlaging).

Op basis van de gerealiseerde restituties van objectsubsidies in met name 1992 is de raming voor 1993 geactualiseerd.

Tariefsverhoging en inhaal van de werkachterstand bij het Kadaster leiden ertoe dat de ontvangsten in de jaren 1993 tot en met 1995 hoger zijn dan de uitgaven in die jaren. Door een technische correctiereeks op de ontvangsten worden de ontvangsten gelijk gesteld aan de uitgaven.

Bij de opstelling van de begroting 1993 is rekening gehouden met een tariefdaling bij het Kadaster van 25% in 1997. Gezien de verwachte ontwikkeling van het eigen vermogen wordt er thans van uitgegaan dat deze daling reeds per 1 januari 1996 ingaat.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XII VERKEER EN WATERSTAAT							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**9.427,2**	**8.856,7**	**9.081,6**	**9.103,1**	**9.247,0**	**9 277,1**	
Mee- en tegenvallers:							
havenschap vlissingen	37,2						
herziening voorlopige invulling voorjaarsnota	28,8						
prijsbijstelling 7-nov.-brief		–73,2	–73,0	–74,3	–74,4	–74,4	
diversen	–59,7	1,5	–3,7	–3,7	–3,7	–3,7	
	6,3	**–71,7**	**–76,7**	**–78,0**	**–78,1**	**–78,1**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Beleidsmatige mutaties:							
*50% kostendekkendheid stad- en streekvervoer				-50,0	-100,0	-150,0	
*ombuiging op prijsbijstelling 1994			-121,1	-121,4	-124,4	-124,3	
*ombuiging voorbereiding 1994			-78,6	-78,6	-78,6	-78,6	
*rijksbijdrage aan de ns			-20,0	-20,0	-30,0	-30,0	
*taakstelling 1993		-36,2					
*verhoging bijdrage infrafonds i.v.m. lagere toeslag mrb				62,0	63,0	64,0	
*verhoging bijdrage infrafonds voor a50/a73 uit eurovignet					40,0	80,0	
*verlaging bijdrage infrafonds i.v.m. provinciefonds			-134,1	-134,1	-134,1	-134,1	
*verlaging bijdrage infrafonds wegens accijnsvoeding			-741,9	-742,4	-742,5	-742,6	
nvw: invulling taakstelling 7-novemberbrief		-158,8	-129,0	-129,0	-129,0	-129,0	
taakstelling voorjaarsnota 1993		-74,3					
verzelfstandiging luchtverkeersbeveiliging		-96,9	-96,9	-96,9	-96,9	-96,9	
diversen	14,8	48,7	-49,7	-35,8	-37,6	-39,7	
	14,8	**-317,5**	**-1.371,3**	**-1.346,2**	**-1.370,1**	**-1.381,2**	
Desalderingen:							
*afkoop oude schuld ns uit spoorwegpensioenfonds			290,3	-44,9	-40,5	-36,2	
*bijdrage aan het rijkswegenfonds					-125,0	-125,0	
*verrekening voorschotten openbaar vervoer		42,3					
versnelling isolatieprogramma schiphol		-2,4	44,5	5,5	6,1	6,6	
diversen	-4,2	33,3	31,7	27,5	26,8	23,8	
	-4,2	**73,2**	**366,5**	**-11,9**	**-132,6**	**-130,8**	
Overboekingen:							
*naar aanvullende post wegens decentralisatie-impuls			-50,0	-50,0	-50,0	-50,0	
*naar het infrafonds					-112,8	-165,2	
*naar provinciefonds			-114,1	-102,7	-106,1	-119,3	
*prijsbijstelling tranche 1994			121,1	121,4	124,4	124,3	
diversen	15,4	64,9	65,4	65,5	67,1	66,2	
	15,4	**64,9**	**22,4**	**34,2**	**-77,4**	**-144,0**	
Extrapolatie							7.539,2
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**33,0**	**-251,0**	**-1.059,1**	**-1.401,8**	**-1.658,5**	**-1.734,3**	
Stand miljoenennota 1994	**9.460,2**	**8.605,7**	**8.022,5**	**7.701,3**	**7.588,5**	**7.542,8**	**7.539,2**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XII VERKEER EN WATERSTAAT							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**2.306,0**	**2.492,6**	**2.503,0**	**2.450,3**	**2.528,5**	**2.456,6**	
Mee- en tegenvallers:							
*klm dividend		-25,0					
dividendontvangst ptt		-71,0					
diversen	149,7						
	149,7	**-96,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
*ontvangstenraming koninklijke ptt nederland			-175,0	-132,0	-117,0	-102,0	
*verlaging bijdrage infrafonds i.v.m. provinciefonds			-134,1	-134,1	-134,1	-134,1	
*verlaging bijdrage infrafonds i.v.m. provinciefons					125,0	125,0	
verzelfstandiging luchtverkeersbeveiliging		-102,2	-102,2	-102,2	-102,2	-102,2	
diversen	52,2	15,3	-4,2	-2,3	-2,3	-2,3	
	52,2	**-86,9**	**-415,5**	**-370,6**	**-355,6**	**-340,6**	
Desalderingen:							
*afkoop oude schuld ns uit spoorwegpensioenfonds			290,3	-44,9	-40,5	-36,2	
*bijdrage aan het rijkswegenfonds					-125,0	-125,0	
*verrekening voorschotten openbaar vervoer		42,3					
versnelling isolatieprogramma schiphol		-2,4	44,5	5,5	6,1	6,6	
diversen	-4,2	33,3	31,7	27,6	26,8	23,8	
	-4,2	**73,2**	**366,5**	**-11,8**	**-132,6**	**-130,8**	
Overboekingen:							
diversen			-24,8	-14,4	-6,8	-8,1	
	0,0	**0,0**	**-24,8**	**-14,4**	**-6,8**	**-8,1**	
Extrapolatie							1.940,2
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**197,8**	**-109,7**	**-73,9**	**-397,0**	**-495,0**	**-479,5**	
Stand miljoenennota 1994	**2.503,8**	**2.382,9**	**2.429,1**	**2.053,3**	**2.033,5**	**1.977,1**	**1.940,2**

Toelichting

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

De eerste vier mutaties hebben betrekking op de invulling van de bij begrotingsvoorbereiding 1994 afgesproken taakstellingen op hoofdstuk

XII. Het grootste aandeel in de ombuigingen betreft het stapsgewijs 50% kostendekkend maken van het stad- en streekvervoer. Ook wordt de prijsbijstellingstranche 1994 voor Verkeer en Waterstaat niet uitgedeeld. Op de begroting van Verkeer en Waterstaat wordt voorts een opgelegde taakstelling voor Verkeer en Waterstaat en het Infrastructuurfonds verwerkt van 78,6 miljoen tezamen. Dit bedrag wordt voor 39 miljoen ingevuld via een lagere bijdrage van Verkeer en Waterstaat aan het Infrastructuurfonds en voor 39,6 miljoen op het hoofdstuk van Verkeer en Waterstaat via beperking en vertraging van diverse projecten en een korting op onderzoeksuitgaven. Tenslotte wordt een korting op de Rijksbijdrage aan de NS aangebracht (20 miljoen in 1994 oplopend tot 30 miljoen vanaf 1996).

De incidentele taakstelling 1993 voor Verkeer en Waterstaat, het Rijkswegenfonds en het Mobiliteitsfonds van in totaal 46,2 miljoen wordt voor 36,2 miljoen op de uitgaven en voor 10 miljoen op de ontvangsten van Verkeer en Waterstaat ingevuld via een taakstellende korting resp. verhoging op diverse begrotingsartikelen.

Tegenover een verlaging van de toeslag op de motorrijtuigenbelasting staat een verhoging van de bijdrage van Verkeer en Waterstaat aan het Infrastructuurfonds.

Tevens wordt de bijdrage aan het Infrastructuurfonds verhoogd uit de opbrengst van het Eurovignet voor de aanleg van de snelwegen A50 en A73 (40 miljoen in 1996, 80 miljoen in 1997 en 155 miljoen in 1998).

De voeding van het Provinciefonds ten laste van het Infrastructuurfonds zal met ingang van 1994 rechtstreeks uit het Infrastructuurfonds geschieden en niet meer via de begroting van Verkeer en Waterstaat. Voor zowel de uitgaven als de ontvangsten van Verkeer en Waterstaat betekent dit een verlaging van 134,1 miljoen.

De begroting van het Infrastructuurfonds zal, ingevolge het amendement Van der Vaart, gedeeltelijk direct uit de opbrengst van accijnzen worden gefinancierd in plaats van via de begroting van Verkeer en Waterstaat. De begroting van Verkeer en Waterstaat wordt daarom in 1994 met 741,9 miljoen neerwaarts bijgesteld.

Desalderingen

De middelen die vrijvallen door de verzelfstandiging van het Spoorwegpensioenfonds worden aangewend voor de afkoop van nog resterende schuld van de Staat aan de NS; dat leidt tot een uitgavenverhoging in 1994 van 290,3 miljoen en een verlaging in latere jaren.

De bijdrage van het Rijkswegenfonds aan Verkeer en Waterstaat voor uitgaven ten behoeve van het Structuurschema Verkeer en Vervoer, ad 125 miljoen in 1996 en latere jaren, vervalt. Deze uitgaven zullen rechtstreeks worden verantwoord op het Infrastructuurfonds.

De terugontvangen voorschotten ten behoeve van infrastructuur voor het openbaar vervoer worden in het vervolg niet meer in mindering van de uitgaven gebracht, maar worden bruto geboekt. Dit leidt tot een opwaartse bijstelling van zowel de uitgaven als de ontvangsten in 1993 van 42,3 miljoen.

Overboekingen

De overboeking naar de aanvullende post Decentralisatie-impuls betreft de ten laste van de begroting van Verkeer en Waterstaat aangebrachte compensatie in verband met de DI-taakstelling op het terrein van het Verkeer en Vervoer.

Uitgaven voor het Structuurschema Verkeer en Vervoer, waar ontvangsten op het Mobiliteitsfonds tegenover stonden, worden overgeboekt naar het Infrastructuurfonds.

Het accoord met het IPO inzake de Decentralisatie-impuls leidt tot overdracht van taken aan het Provinciefonds. Het gaat hierbij om uitgaven voor muskusrattenbestrijding, rivierdijkversterking, onderhoud van waterkeringen, het Regionaal Integraal Waterbeheer (REGIWA) en apparaatskosten Regionale Organen voor de Verkeersveiligheid (ROV).

Niet-belastingontvangsten

Mee- en tegenvallers
De KLM heeft in 1992 verlies geleden. Als gevolg daarvan keert de KLM in 1993 geen dividend uit, hetgeen leidt tot een tegenvaller van 25 miljoen.

Beleidsmatige mutaties
De raming van de ontvangsten van de Koninklijke PTT Nederland moet om twee redenen neerwaarts worden bijgesteld. In de eerste plaats vindt er, gelet op de in de afgelopen jaren gerealiseerde winsten en op basis daarvan uitgekeerde dividenden, een structurele neerwaartse aanpassing plaats van de raming van de dividendontvangsten. Ten tweede derft de Staat rente-ontvangsten als gevolg van de omzetting van leningen in aandelen.
Voor een toelichting op de verlaging van de bijdrage aan het Infrastructuurfonds zij verwezen naar de uitgaven.

Desalderingen
Zie toelichting uitgaven.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XIII ECONOMISCHE ZAKEN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**3.572,1**	**3.456,4**	**3.392,3**	**3.313,1**	**3.510,1**	**3.147,7**	
Mee- en tegenvallers:							
bevordering regionale bedrijfsinvesteringen	-40,0						
energiebesparingssubsidies	-28,3						
internationale technologiestimulering	69,0						
nationale technologieprogramma's	-37,0						
overige activiteiten technologiestimulering	-30,0						
prijsbijstelling 7-nov.brief		-29,3	-29,9	-30,5	-30,8	-30,8	
regioprogramma's	-29,0						
specifieke bedrijfsgerichte technologiestimulering	-43,5						
diversen	-159,7	6,0	-18,4	-23,7	-7,0	-4,5	
	-298,5	**-23,3**	**-48,3**	**-54,2**	**-37,8**	**-35,3**	
Beleidsmatige mutaties:							
*afboeking prijsbijstellingstranche 1994			-25,4	-30,6	-32,8	-33,9	
*ombuiging begrotingsvoorbereiding 1994			-37,9	-50,6	-63,4	-76,1	
*energiebesparingssubsidies		1,9	-9,6	-28,4	-28,0	-0,8	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
*financieringsfaciliteit		–25,1	10,0	10,0	10,0	10,0	
*specifieke bedrijfsgerichte technologiestimulering		–16,9	–49,2	–4,2	–2,3	–20,3	
bijdrage daf n.v.		195,0					
dekking financieringsfaciliteit		180,1					
staatsbijdrage achtergestelde conv. obligatielening fokker		37,9					
verlaging uitgavenraming ten behoeve van bijdrage daf n.v.		–70,0					
diversen	0,1	–85,0	–5,2	–12,3	–8,8	–17,1	
	0,1	**217,9**	**–117,3**	**–116,1**	**–125,3**	**–138,2**	
Desalderingen:							
*deelname in fokker holding bv		121,9					
warmte/krachtkoppeling (wkk)		5,0	15,0	30,0	25,0	10,0	
diversen	6,7	–0,8	–6,2	–1,2	–2,2	–2,2	
	6,7	**126,1**	**8,8**	**28,8**	**22,8**	**7,8**	
Overboekingen:							
*prijsbijstelling tranche 1994			25,4	30,6	32,8	33,9	
diversen	–32,7	–27,9	–5,9	2,9	5,9	4,8	
	–32,7	**–27,9**	**19,5**	**33,5**	**38,7**	**38,7**	
Extrapolatie							3.000,2
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–324,3**	**292,6**	**–137,0**	**–108,3**	**–101,6**	**–126,9**	
Stand miljoenennota 1994	**3.247,8**	**3.749,0**	**3.255,3**	**3.204,8**	**3.408,5**	**3.020,8**	**3.000,2**

XIII ECONOMISCHE ZAKEN

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**8.472,7**	**7.068,5**	**7.395,3**	**7.343,7**	**7.413,4**	**7.391,8**	
Mee- en tegenvallers:							
*dividendontvangsten dsm			–30,0	–30,0	–12,5	–10,0	
*dollarkoers- en olieprijsontwikkelingen bij de gasbaten			–400,0	–100,0	100,0	200,0	
*hogere aardgasbaten door lagere kosten nam/ ebn		200,0					
aardgasbaten		–200,0	–500,0	–200,0	–100,0	300,0	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
energiebeheer nederland (ebn)		218,0					
lager slotdividend dsm 1992		-43,6					
minder ontvangsten dsm-dividend	-30,0						
opbrengst verkoop stockdividend dsm		26,6					
terugbetaling-1992 door hoogovens niet in 1992 ontvangen	-140,0						
diversen	0,5	14,5	11,6	6,2	5,5	5,5	
	-169,5	**215,5**	**-918,4**	**-323,8**	**-7,0**	**495,5**	
Beleidsmatige mutaties:							
*ontvangsten staalindustrie: hoogovens				28,0	28,0	28,0	
*ontvangsten verkoop aandelen fokker 1e tranche		156,1					
*tariefsverhoging aardgas 1/1/94			100,0	300,0	400,0	400,0	
*verschuiving stock-dividend dsm		-26,6	26,6				
verhoging gasbaten in verband met onderhandelingen in 1994				103,0	103,0	103,0	
verkoop aandelen vredestein		30,0					
diversen		49,9	12,7	26,9	32,9	33,9	
	0,0	**209,4**	**139,3**	**457,9**	**563,9**	**564,9**	
Desalderingen:							
*deelname in fokker holding bv		121,9					
warmte/krachtkoppeling (wkk)		5,0	15,0	30,0	25,0	10,0	
diversen	6,7	-0,8	-6,2	-1,2	-2,2	-2,2	
	6,7	**126,1**	**8,8**	**28,8**	**22,8**	**7,8**	
Overboekingen:							
*aardgasexport naar fonds economische structuurversterking				-700,0	-700,0	-800,0	
diversen	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3	
	0,8	**0,7**	**0,6**	**-699,5**	**-699,6**	**-799,7**	
Extrapolatie							8.049,6
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**-162,0**	**551,8**	**-769,7**	**-536,6**	**-119,9**	**268,5**	
Stand miljoenennota 1994	**8.310,7**	**7.620,3**	**6.625,6**	**6.807,1**	**7.293,5**	**7.660,3**	**8.049,6**

Toelichting

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

De in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994 afgesproken taakstelling voor Economische Zaken wordt voor een deel ingevuld door op de

prijsbijstelling 1994 te korten. Voorts wordt de taakstelling ingevuld door structureel te korten op een groot aantal beleidsbudgetten en subsidies. Aangezien deze ombuigingen, als gevolg van het specifieke verplichtingenkarakter van de begroting van Economische Zaken in de eerste jaren (met name in 1994) onvoldoende kaseffect opleveren, wordt door middel van kasmanagement en door het inzetten van extra ontvangsten (doorschuiven van stock-dividend naar 1994) ook in die jaren de kastaakstelling gerealiseerd.

Economische Zaken heeft een spreiding over de jaren aangebracht van de betalingen aan de beoogde nieuwe financieringfaciliteit voor het bedrijfsleven van in totaal 200 miljoen. Het in 1993 gereserveerde bedrag voor de financieringsfaciliteit is daartoe met 25,1 miljoen verlaagd en komt voor 1993 uit op 155 miljoen. Het restant van de bijdrage van Economische Zaken aan de financieringsfaciliteit (45 miljoen over de jaren heen) is door middel van interne herschikkingen binnen de begroting van Economische Zaken vrijgemaakt.

Bij de artikelen Bevordering Energiebesparing en duurzame energie en Specifieke bedrijfsgerichte technologiestimulering is bij de begrotingsvoorbereiding een herberekening van het kasverloop van de aangegane verplichtingen gemaakt. Tevens heeft op deze artikelen als onderdeel van de invulling van de taakstelling een verlaging van de verplichtingenbudgetten plaatsgevonden. Het bovenstaande leidt tot een verlaging van de kasraming.

Desalderingen

Voor de toelichting op de desaldering inzake de deelname in de Fokker Holding BV wordt verwezen naar de toelichting onder de niet-belastingontvangsten (beleidsmatige mutaties).

Niet-belastingontvangsten

Mee- en tegenvallers

Gelet op de bedrijfsresultaten van DSM over 1992 wordt rekening gehouden met lagere ontvangsten uit hoofde van dividend DSM in de jaren 1994–1997.

Er heeft een forse neerwaartse aanpassing van de olieprijs ten opzichte van de raming in de Voorjaarsnota 1993 plaatsgevonden (voor de jaren 1993, 1994 en 1995 met respectievelijk $ 1,5, $ 2 en $ 1,5 en voor de jaren na 1995 over de gehele linie met $ 1). Daarentegen is uitgegaan van een hogere dollarkoers van fl. 2,00 vanaf 1994. Dit is een verhoging met 15 cent ten opzichte van de in de Voorjaarsnota geraamde koers. Het saldo van beide ramingsbijstellingen leidt ertoe dat de aardgasbatenraming met name in 1994 en 1995 naar beneden is bijgesteld en dat voor 1996 en latere jaren de raming naar boven is bijgesteld.

De meevaller in 1993 bij de aardgasbaten van 200 miljoen wordt met name veroorzaakt door meevallende exploitatielasten bij Energiebeheer Nederland (EBN) en meevallende winningskosten bij de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM). Tevens speelt het groter aandeel van het Groningergas (met een hogere «governmenttake») in de gasafzet een rol bij deze meevaller.

Beleidsmatige mutaties

Met Hoogovens is overeen gekomen dat de af te lossen tranche 1992 ad 140 miljoen van de door de Staat verleende achtergestelde lening ad 570 miljoen, niet in 1992 plaatsvindt, maar gespreid over de jaren 1995 tot en met 1999 (jaarlijks 28 miljoen).

Ter verwerving van het 51% belang in Fokker NV heeft DASA van de Staat 10,6 miljoen aandelen gekocht, waaronder een tranche van 5,3 miljoen aandelen à fl. 23,- oftewel 121,9 miljoen. Voor dit laatste bedrag heeft de Staat voor een periode van drie jaar een 22,3% belang gekocht in de

door DASA opgerichte Fokker Holding BV. Zowel aan de uitgavenzijde als aan de ontvangstenzijde is derhalve in 1993 een bedrag ad 121,9 miljoen opgenomen. De andere tranche van 5,3 miljoen aandelen Fokker NV is verkocht tegen een koers van fl. 37,- (opbrengst 196,1 miljoen). Daarbij is afgesproken dat -afhankelijk van de winstontwikkeling in de komende 3 jaren- 40 miljoen in 1997 wordt betaald; voor 1993 is derhalve 156,1 miljoen als ontvangst ingeboekt. Dit bedrag betekent een invulling van de taakstelling 1993 van de post Verkoop Staatsdeelnemingen.

De goedgekeurde hoofdlijnenovereenkomst tussen Gasunie en Energie-Ned over een stijging van de gasprijs per 1/1/1994 (in 1994: +2 cent, 1995: +1,75 cent en 1996: +0,25 cent) heeft tot gevolg dat het niet-belastingmiddelendeel van de aardgasbaten 1994 wordt verhoogd met 100 miljoen, in 1995 met 300 miljoen en vanaf 1996 structureel met 400 miljoen.

Er is besloten de in de begroting 1993 opgenomen verkoop stock-dividend DSM aan te houden tot 1994.

Desalderingen

Voor de toelichting op de desaldering inzake de deelname in de Fokker Holding BV wordt verwezen naar de toelichting onder de niet-belastingontvangsten (beleidsmatige mutaties).

Overboekingen

In verband met het instellen van het Fonds Economische Structuurversterking zullen de gasbaten uit hoofde van extra export van aardgas die vanaf 1995 in de gasbatenraming zijn verwerkt, voortaan bij dit fonds geraamd worden. Hiertoe wordt in 1995 en 1996 een bedrag van jaarlijks 700 miljoen en voor 1997 en 1998 jaarlijks 800 miljoen overgeboekt naar het fonds.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**3.033,0**	**3.024,5**	**3.105,2**	**3.099,9**	**3.101,8**	**3.101,0**	
Mee- en tegenvallers:							
prijsbijstelling 7-nov.brief		-29,2	-29,9	-30,2	-30,6	-30,6	
diversen	7,0		7,6	7,6	7,6	7,6	
	7,0	**-29,2**	**-22,3**	**-22,6**	**-23,0**	**-23,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
*ombuiging voorbereiding 94			-36,3	-36,5	-37,0	-37,0	
*subsidie-korting met 1% per jaar cumulatief			-7,3	-14,5	-21,8	-29,1	
taakstelling voorjaarsnota 1993		-25,3					
diversen	-5,8	-43,7	-55,8	-57,3	-60,4	-62,7	
	-5,8	**-69,0**	**-99,4**	**-108,3**	**-119,2**	**-128,8**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Desalderingen:							
*3e fase mestbeleid/ bestrijdingsmiddelenheffing			-43,0	-48,0	-50,0	-29,0	
hogere landinrichtingsrente ten gunste van landinrichting		25,0					
diversen	50,5	3,6	-11,5	-2,8	-2,9	3,4	
	50,5	**28,6**	**-54,5**	**-50,8**	**-52,9**	**-25,6**	
Overboekingen:							
*prijsbijstelling tranche 1994			36,3	36,5	37,0	37,0	
diversen	6,3	39,7	40,2	51,7	39,7	41,0	
	6,3	**39,7**	**76,5**	**88,2**	**76,7**	**78,0**	
Extrapolatie							3.026,3
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**57,9**	**-29,8**	**-99,7**	**-93,5**	**-118,4**	**-99,4**	
Stand miljoenennota 1994	**3.090,9**	**2.994,7**	**3.005,5**	**3.006,4**	**2.983,4**	**3.001,6**	**3.026,3**
XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**461,0**	**459,5**	**512,5**	**514,8**	**518,0**	**518,0**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	-13,5	0,1	-2,5	-2,5	-2,5	-2,5	
	-13,5	**0,1**	**-2,5**	**-2,5**	**-2,5**	**-2,5**	
Beleidsmatige mutaties:							
diversen		2,9	2,0	2,0	2,0	2,0	
	0,0	**2,9**	**2,0**	**2,0**	**2,0**	**2,0**	
Desalderingen:							
*3e fase mestbeleid/ bestrijdingsmiddelenheffing			-43,0	-48,0	-50,0	-29,0	
hogere landinrichtingsrente ten gunste van landinrichting		25,0					
diversen	50,5	3,6	-11,5	-2,8	-2,9	3,4	
	50,5	**28,6**	**-54,5**	**-50,8**	**-52,9**	**-25,6**	
Extrapolatie							519,8
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**36,9**	**31,6**	**-55,0**	**-51,3**	**-53,4**	**-26,0**	
Stand miljoenennota 1994	**497,9**	**491,1**	**457,5**	**463,5**	**464,6**	**492,0**	**519,8**

Toelichting

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

De in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994 afgesproken taakstelling voor Landbouw wordt voor een deel ingevuld door op de prijsbijstelling 1994 te korten. Het niet uitkeren van de prijsbijstelling heeft tot gevolg dat er sprake zal zijn van een vertraging in de uitvoering van projecten, dan wel van een verlaging van het subsidieniveau.

Tevens heeft het kabinet bij de begrotingsvoorbereiding besloten een korting aan te brengen van 1% cumulatief per jaar op alle subsidies. Het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij vult deze subsidiekorting in door alle subsidie-uitgaven met 1% cumulatief te korten.

Desalderingen

In het kader van het nieuwe Mest- en Ammoniakbeleid vallen eerder geraamde inkomsten weg uit de ammoniakheffing en de mestoverschotheffing, hetgeen volgens afspraak leidt tot een even grote uitgavenverlaging in het kader van de landbouwstructuurverbetering.

Daarnaast is er in het bestuursconvenant tussen de tuinbouw en het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij besloten voorlopig geen bestrijdingsmiddelenheffing in te voeren. De wegvallende inkomsten worden gecompenseerd door een verlaging van de uitgaven, die mogelijk is doordat het agrarisch bedrijfsleven een aantal milieumaatregelen zelf zal gaan financieren en doordat voor cursussen op het gebied van de gewasbescherming een verhoging van de bijdrage van cursisten wordt doorgevoerd.

Niet-belastingontvangsten

Desalderingen

Zie toelichting uitgaven.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**36.666,3**	**38.781,6**	**27.145,2**	**24.923,4**	**24.969,7**	**25.058,5**	
Mee- en tegenvallers:							
*asielzoekersproblematiek		-31,2	2,8	25,0	65,6	207,0	
*asielzoekers			-34,7	-38,8	-37,1	-35,4	
*bijstelling abw		-49,4	-82,0	-90,1	-95,3	-99,1	
*uitvoering 93 ioaw		-29,9	-28,5	-25,9	-24,8	-23,7	
*uitvoering 93 rww/abw		-419,4	-424,0	-445,7	-332,3	-173,7	
*werkloosheidsontwikkeling		115,7	239,6	242,5	246,2	248,8	
abw/rww doorwerking uitvoering 1992		-30,3	-29,2	-18,7	8,9	30,9	
banenpools lagere vrijval rww-uitkeringen	-45,6						
lager aantal abw-rest-uitkeringen	-32,5						

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
lager aantal rww-uitkeringen	–41,1						
rww en abw: lager aantal uitkeringsgerechtigden	–38,0						
weglek uitstel tz/tba naar toeslagenwet, ioaw, ioaz en abw		–57,0	–81,0	–96,9	–35,9	22,1	
werkloosheidsontwikkeling		484,0	1.240,1	1.717,0	1.935,4	2.120,8	
diversen	–20,3	–44,3	0,0	–24,4	–36,8	–44,1	
	–177,5	**–61,8**	**803,1**	**1.244,0**	**1.693,9**	**2.253,6**	
Beleidsmatige mutaties:							
*aanvullend fraudepakket abw		–4,5	–27,0	–49,5	–49,5	–49,5	
*afbouw tewerkstelling gewetensbezwaarden		–10,3	–20,2	–30,1	–37,6	–45,0	
*beperking rijksbijdrage cba			–100,0	–100,0	–100,0	–100,0	
*beperking uitgaven sociale voorzieningen met 1% per jaar				–146,0	–292,0	–438,0	
*effect bijstandsaccoord op taakstelling 1%					134,0	132,0	
*effect weken-eis ww op toeslagenwet en abw			86,4	181,1	214,8	214,8	
*effect arbeidsverleden-eis ww op toeslagenwet, abw en ioaw				97,1	205,0	146,3	
*fraudebeleidsplannen banenpools			–135,0	–180,0	–180,0	–180,0	
*normensystematiek/jwg-maatregel			–42,1	–272,0	–430,0	–447,3	
*subsidie leerlingwezen			–19,3	–27,9	–38,1	–40, 2	
*uitbreiding werkervaringsplaatsen			21,8	43,5	87,0	87,0	
*minder uitgaven abw door uitbreiding werkervaringsplaatsen			–18,6	–37,0	–74,0	–74,0	
*vergroting doorstroom banenpools			0,6	23,7	51,4	60,4	
*vervallen intensivering algemene kinderbijslagwet			–85,0	–85,0	–85,0	–85,0	
*wet loonkostenreductie op minimumniveau		57,2	24,1				
effecten beeindiging troo-regeling		38,7	173,8	193,6	185,7	177,7	
kasschuif rijksbijdrage aaw/aww	727,8	–727,8					
nader beleidspakket		–3,6	–33,0	–33,0	–33,0	–33,0	
diversen		24,1	–7,8	–23,7	–30,8	–36,5	
	727,8	**–626,2**	**–181,3**	**–445,2**	**–472,1**	**–710,3**	
Desalderingen:							
diversen		–0,8	1,4	1,4	1,4	1,4	
	0,0	**–0,8**	**1,4**	**1,4**	**1,4**	**1,4**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Overboekingen:							
* prijsbijstellingstranche 1994			12,5	11,8	11,8	11,8	
*decentralisatie toeslagen abw naar gemeentefonds			–20,0	–27,0	–27,0	–27,0	
*di-taakstelling wsw			–130,0	–139,0	–132,0	–123,0	
*overboeking naar biza ivm sociale vernieuwing			–346,3				
*wet loonkostenreductie op minimumniveau		–57,2	–24,1				
uitstel wvg			227,0				
waggs		95,7	95,7	95,7	95,7	95,7	
diversen	4,0	–22,2	–59,3	–59,7	–60,0	–60,3	
	4,0	**16,3**	**–244,5**	**–118,2**	**–111,5**	**–102,8**	
Extrapolatie							24.788,7
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**554,4**	**–672,6**	**378,7**	**682,1**	**1.111,7**	**1.441,9**	
Stand miljoenennota 1994	**37.220,7**	**38.109,0**	**27.523,9**	**25.605,5**	**26.081,4**	**26.500,4**	**24.788,7**

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand miljoenennota 1993	**927,1**	**914,7**	**934,5**	**931,9**	**929,9**	**927,9**	
Mee- en tegenvallers:							
ontvangsten cba	56,0						
diversen	52,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	108,6	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
afbouw tegemoet i.v.m. afschaffing opkomstplicht		–8,4	–18,0	–27,6	–34,8	–42,0	
nader beleidspakket		29,4					
ontvangsten cba		55,0					
diversen		7,2	2,5	0,2	–2,5	–2,5	
	0,0	**83,2**	**–15,5**	**–27,4**	**–37,3**	**–44,5**	
Desalderingen:							
diversen		–0,8	1,4	1,4	1,4	1,4	
	0,0	**–0,8**	**1,4**	**1,4**	**1,4**	**1,4**	
Extrapolatie							878,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**108,6**	**82,4**	**–14,1**	**–26,1**	**–35,9**	**–43,1**	
Stand miljoenennota 1994	**1.035,7**	**997,1**	**920,4**	**905,8**	**894,0**	**884,8**	**878,0**

Toelichting

Uitgaven

Mee en tegenvallers

In 1992 zijn meer asielzoekers tot Nederland toegelaten dan verwacht. Bovendien is de raming van het Ministerie van Justitie van het aantal mensen dat in 1993 en 1994 asiel vraagt in Nederland fors verhoogd. Na toelating zullen de meeste van deze ex-asielzoekers zijn aangewezen op Bijstand en hebben zij recht op Kinderbijslag voor hun kinderen. Rekening houdend met minder uitgaven als gevolg van het «gedoogdenmodel», resteert per saldo een meevaller van 31 miljoen in 1993 en een tegenvaller in de bijstandsuitgaven en de kinderbijslaguitgaven van 3 miljoen in 1994 oplopend tot 207 miljoen in 1997.

In de Voorjaarsnota zijn extra ABW - en AKW-gelden aan de begroting van SZW toegevoegd ten behoeve van de in ons land toegelaten ex-Joegoslaven. Deze middelen zijn thans met 20% verlaagd omdat het aantal toegelaten ex-Joegoslaven dat instroomt op een lager niveau ligt dan eerder dit jaar werd verondersteld.

In zowel de raming van de RWW als van het Jeugdwerkgarantieplan (JWG) was rekening gehouden met de oplopende werkloosheid voor de groep jongeren onder de 21 jaar. In de raming was dit effect per abuis dubbel opgenomen. De uitgaven worden thans gecorrigeerd met 49,4 miljoen in 1993 oplopend tot 99,1 miljoen in 1997.

De bijstelling van de Wet inkomensvoorzieningen oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers (IOAW), van circa 24 miljoen structureel, is gebaseerd op uitvoeringsgegevens over het eerste kwartaal 1993.

De ABW en RWW worden lager geraamd op basis van uitvoeringsgegevens over het eerste kwartaal 1993. De verlaging is 419,4 miljoen in 1993, 424 miljoen in 1994, 445,7 miljoen in 1995, 332,3 miljoen in 1996 en 173,7 miljoen in 1997.

Op grond van een tegenvallende werkloosheidsontwikkeling zijn de volumeramingen van de Toeslagenwet, de Bijstandsvergoedingen, IOAW en JWG verhoogd. Het budgettaire beslag van de tegenvaller bedraagt in totaal 115,7 miljoen in 1993 oplopend tot bijna 248,8 miljoen in 1997.

Beleidsmatige mutaties

Het streven is om uiterlijk 1 oktober 1993 de mogelijkheid van geautomatiseerd gegevensverkeer tussen de Gemeentelijke Sociale Diensten en de Informatiseringsbank te realiseren. Verwacht wordt dat door deze gegevensuitwisseling de fraude die plaatsvindt door het hebben van zowel een uitkering uit hoofde van de bijstand als uit hoofde van studiefinanciering vermindert. Dit leidt tot lagere bijstandsuitgaven op de begroting van SZW.

De ramingen voor de uitgaven en ontvangsten TEGMD (Tewerkstelling Erkende Gewetensbezwaarden Militaire Dienst) zijn beide structureel verlaagd, naar aanleiding van het kabinetsbesluit om per 1 januari 1998 de opkomstplicht voor dienstplichtige militairen af te schaffen.

De Rijksbijdrage aan de arbeidsvoorzieningenorganisatie (CBA) zal met ingang van 1994 met 100 miljoen worden verlaagd, bovenop de verlaging van 29,4 miljoen uit hoofde van de Novemberbrief. Een en ander is vastgelegd in een convenant Rijk-CBA.

De regering heeft bij Voorjaarsnota besloten tot een cumulatieve korting van 1% met ingang van 1995 van de sociale voorzieningen op de Rijksbegroting voor de Bijstand, IOAW, IOAZ, Toeslagenwet, Jeugdwerkgarantiewet en Banenpools. Het betreft een totaalbedrag van 146 miljoen in 1995 oplopend naar 438 miljoen in 1997. Deze taakstelling is voor een bedrag van 134 miljoen in 1996 en 132 miljoen in 1997 betrokken bij het bijstandsaccoord met de VNG. Het restant zal nog nader met volumemaatregelen worden ingevuld.

In verband met het sterk toenemende beroep op de Werkloosheidswet (waarvan de uitgaven ten laste komen van de sociale fondsen) is besloten

inzake het recht op een werkloosheidsuitkering strengere eisen te stellen door verscherping van de zogenaamde referte- of weken-eis. Dit betekent enerzijds dat de mensen sneller zijn aangewezen op Bijstand en anderzijds minder toeslagen op werkloosheidsuitkeringen ingevolge de Toeslagenwet zullen ontvangen. Per saldo betekent dit een grotere uitgave op de Rijksbegroting van naar verwachting 86,4 miljoen in 1995, oplopend naar 214,8 miljoen in 1997. Hiertegenover staat een grotere besparing bij de sociale fondsen.

In aanvulling hierop heeft de regering besloten om de arbeidsverledeneis voor het recht op een verlengde uitkering inzake de werkloosheidswet (WW) te verscherpen (met ingang van 1 juli 1994 moet in de voorafgaande 4 jaar 3 jaar zijn gewerkt). Daaraan gekoppeld is een verlenging van de vervolguitkering WW van 1 naar 2 jaar. Per saldo betekenen deze maatregelen dat meer werklozen voor een bijstandsuitkering in aanmerking komen, en dat minder uitgaven voor de Toeslagwet en IOAW nodig zullen zijn. De totale meeruitgaven op de begroting van SZW bedragen 97,1 miljoen in 1994 oplopend naar 146,3 miljoen in 1998.

Bij wet zullen gemeenten verplicht worden tot het opstellen van een plan van uitvoering voor de ABW en tot het maken van een uitvoeringsverslag. Dit fraudebeleidsplan heeft naast de fraude ook betrekking op het totale terrein van toekenning en controle op uitkeringen. Dit leidt tot een besparing van 135 miljoen in 1994 en 180 miljoen in volgende jaren. In de wet, waarvan wordt beoogd dat deze per 1 april 1994 in werking treedt, zullen enkele criteria worden neergelegd waaraan een beleidsplan inzake de uitvoering moet voldoen.

De regering heeft besloten tot een vereenvoudiging van de normensystematiek in de Algemene Bijstandswet. Hierover is ook een akkoord gesloten met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De kern daarvan is dat het Rijk een basisnorm voor echtparen, alleenstaanden en alleenstaande ouders landelijk garandeert en dat de gemeenten beslissen over de wenselijkheid van een toeslag op basis van individuele omstandigheden. Voor de leeftijdsgroep onder de 21 geldt in principe een studie- of werkplicht. Hieraan gekoppeld is een wijziging van de Jeugdwerkgarantiewet die een sluitende aanpak moet garanderen. Een en ander leidt ook tot bijstellingen bij het Gemeentefonds (zie toelichting aldaar).

Op het artikel Jeugdwerkgarantiewet (JWG) was een reservering opgenomen voor een subsidie die de doorstroming zou moeten bevorderen naar het leerlingwezen. Omdat de desbetreffende regeling niet tot stand is gekomen wordt de raming JWG neerwaarts bijgesteld.

Om het ontstaan van een nieuwe groep langdurig werklozen te voorkomen heeft de regering besloten tot uitbreiding van het aantal werkervarings- en instroomplaatsen met een aantal oplopend naar 20.000 in 1996. De kosten hiervan worden gedekt door besparingen op bijstandsuitkeringen van een gelijke omvang.

Om de doorstroom in de banenpools te bevorderen wordt een subsidievoorziening gecreëerd die gemeenten en instellingen moet stimuleren om een banenpoolplaats om te zetten in een reguliere baan. De kosten hiervan lopen op tot circa 20 miljoen in 1997. Hier staat een besparing tegenover op de bijstandsuitkeringen van 23 miljoen in 1997.

In het regeerakkoord is een beleidsintensivering in de kinderbijslaguitgaven overeengekomen van 500 miljoen. Deze verhoging zou met name ten goede komen aan de kinderbijslag voor het eerste kind. In verband met de verslechterde budgettaire situatie heeft de regering besloten het gedeelte van deze beleidsintensivering dat nog resteerde voor 1994, te weten een bedrag van 85 miljoen gulden, achterwege te laten.

De Wet Loonkostenreductie op minimumniveau (WLOM) betrof een subsidieregeling voor loonkostenreductie op minimumniveau. Bij de evaluatie van de regeling, die uitgevoerd werd door de gemeenten, bleek dat er nauwelijks gebruik van is gemaakt. De regeling is derhalve beëindigd. Een en ander leidt tot een besparingsverlies binnen de Sociale Zekerheid. Van de

begroting van SZW wordt in verband hiermee 57,2 miljoen in 1993 en 24,1 miljoen in 1994 overgeboekt naar de begroting van het Gemeentefonds.

Overboekingen

In het kader van de Herinrichting van de Algemene Bijstandswet heeft de regering besloten om het bedrag, dat is gemoeid met toeslagen op een bijstandsuitkering volgens de huidige systematiek, te decentraliseren naar de gemeenten. Het gaat hier om toeslagen voor woonkosten, diverse premies en inwonende kinderen die niet meer ten laste komen van de ouders. Hiermee is een bedrag gemoeid van 20 miljoen in 1994 en 27 miljoen in de jaren daarna.

De centralisatie van de sociale werkvoorziening naar de gemeenten zal niet doorgaan. Bij Voorjaarsnota heeft het kabinet besloten tot een andere invulling van de hieraan gekoppelde taakstelling. Een deel wordt ingevuld door een reeds lopende beleidsoperatie deregulering en deconcentratie WSW. De rest van de taakstelling wordt voor de helft opgevangen binnen de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid op de WSW en de Bijstand. Deze bedragen van de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid worden overgeboekt naar de Aanvullende post Decentralisatie-Impuls bij Binnenlandse Zaken. Het betreft 130 miljoen in 1994, aflopend naar 123 miljoen in 1997.

De minister van Binnenlandse Zaken beheert het Fonds Stimulering Sociale Vernieuwing. Dit fonds wordt vanuit de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid jaarlijks gevuld met werkgelegenheidsgelden (346,3 miljoen in 1994).

Zie voor een toelichting op de mutatie Wet Loonkostenreductie op minimumniveau de toelichting bij de beleidsmatige mutaties.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
XVI WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**12.711,4**	**12.652,8**	**12.421,3**	**12.464,4**	**12.508,4**	**12.499,2**	
Mee- en tegenvallers:							
*meeruitgaven opvang asielzoekers		53,4	312,2				
meeruitgaven opvang asielzoekers	95,1	188,8					
prijsbijstelling 7-nov.brief		-52,7	-54,1	-55,2	-55,8	-55,8	
diversen	-24,3	0,5					
	70,8	**190,0**	**258,1**	**-55,2**	**-55,8**	**-55,8**	
Beleidsmatige mutaties:							
*inburgeringscursussen			32,0	36,0	36,0	36,0	
*jeugdhulpverlening			38,0	38,0	38,0	38,0	
*kinderopvang			85,0	85,0	85,0	85,0	
*ombuigingen begrotingsvoorbereiding 1994		-15,6	-114,3	48,4	-133,0	-158,6	
*restant taakstelling voorbereiding 1994				-35,1	-35,1	-35,1	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
*verhoging rijksbijdrage ziektekosten			180,0	180,0	180,0	180,0	
compensatie verlaging 1993 rijksbijdr. awbz	30,0						
nota van wijziging 7-nov.brief		-56,8	-87,0	-87,0	-87,0	-87,0	
opvang ontheemden	59,7	167,8					
taakstelling voorjaarsnota 1993		-40,6					
diversen	-24,0	1,7	-1,1	-1,0	-2,5	-4,9	
	65,7	**56,5**	**132,6**	**264,3**	**81,4**	**53,4**	
Desalderingen:							
*afrekening dienst omroepbijdragen 1992		45,4					
*bijstelling meerjarenraming media		33,8	-2,6	-40,4	-61,5	-34,5	
*hogere opbrengsten media		47,7					
afrekening dienst omroepbijdragen 1991	33,7						
sportrechten	36,0						
diversen	87,9	29,7	12,8	7,9	7,9	7,9	
	157,6	**156,6**	**10,2**	**-32,5**	**-53,6**	**-26,6**	
Overboekingen:							
*naar biza: voor Fonds Soc. Vernieuwing			-283,6	-281,9	-280,2	-278,6	
*naar pf: steunfunkties minderheden			-35,9	-35,9	-35,9	-35,9	
*prijsbijstellingstranche 1994			88,0	87,8	87,9	88,1	
*uitdelen loonbijstelling g+g-sector		233,6	233,5	234,0	234,1	234,1	
additionele baz-middelen (herz.reeks)	14,2	27,0	42,6	39,9	39,9	39,9	
compensatie achterblijvende eigen bijdragen tov waggs	41,7	34,2	34,2	34,2	34,2	34,2	
diversen	-9,8	22,8	12,9	11,0	7,2	6,6	
	46,1	**317,6**	**91,7**	**89,0**	**87,2**	**88,4**	
Extrapolatie							12.562,9
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**340,3**	**720,7**	**492,6**	**265,7**	**59,3**	**59,4**	
Stand miljoenennota 1994	**13.051,7**	**13.373,5**	**12.913,9**	**12.730,1**	**12.567,7**	**12.558,6**	**12.562,9**

XVI WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand miljoenennota 1993	**1.859,0**	**1.900,8**	**1.972,7**	**2.041,0**	**2.110,2**	**2.110,2**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	-7,0						
	-7,0	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Beleidsmatige mutaties:							
*opbrengst financiële deelnemingen				155,0			
nota van wijziging 7-nov.brief		30,2					
vertraging ontvangsten warenwet		-25,0	1,0	6,0	6,0	6,0	
diversen	-36,7	5,0	10,2	10,3	10,2	10,2	
	-36,7	**10,2**	**11,2**	**171,3**	**16,2**	**16,2**	
Desalderingen:							
*afrekening dienst omroepbijdragen 1992		45,4					
*bijstelling meerjarenraming media		33,8	-2,6	-40,4	-61,5	-34,5	
*hogere ontvangsten etherreclame		47,7					
afrekening dienst omroep bijdragen 1991	33,7						
sportrechten	36,0						
diversen	87,9	29,7	12,8	7,9	7,9	7,9	
	157,6	**156,6**	**10,2**	**-32,5**	**-53,6**	**-26,6**	
Extrapolatie							2.131,8
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**113,9**	**166,8**	**21,5**	**138,7**	**-37,5**	**-10,5**	
Stand miljoenennota 1994	**1.972,9**	**2.067,6**	**1.994,2**	**2.179,7**	**2.072,7**	**2.099,7**	**2.131,8**

Toelichting

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Voor 1993 en 1994 zijn extra middelen nodig in verband met de toenemende instroom van asielzoekers. Voorts is de begroting van WVC voor zowel 1993 als 1994 verhoogd teneinde, onder voorbehoud van nog af te sluiten bestuursovereenkomsten met gemeenten, de aankoop van enkele kazernes voor de opvang van asielzoekers mogelijk te maken (beide jaren circa 10 miljoen). Om te voorzien in de acute noodsituatie die optrad wegens een tijdelijk tekort in de opvangcapaciteit is in 1993 21 miljoen toegevoegd aan de begroting van WVC.

Beleidsmatige mutaties

In het kader van het werkgelegenheidsplan van de regering zijn er gelden toegevoegd aan de begroting van WVC, voornamelijk ten behoeve van inburgeringscursussen voor minderheden (33 miljoen in 1994, oplopend tot 37 miljoen structureel vanaf 1995).

In lijn met de wens van de Tweede Kamer vervalt de Tussenbalanstaakstelling voor de jeugdhulpverlening van 55 miljoen.

In het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994 heeft de regering voorts 85 miljoen structureel uitgetrokken voor een intensivering van het kinderopvangbeleid.

De generale ombuigingen zijn grotendeels ingevuld door (oplopende) kortingen op de subsidies bij Welzijn en Volksgezondheid. Daarnaast is een deel van de ombuigingen gerealiseerd door een verhoging van de ontvangsten. Zie de toelichting bij de ontvangsten.

De rijksbijdrage ziektekosten is opgehoogd met een bedrag van 180 miljoen structureel vanaf 1994, waardoor de ziektekosten-premie kan dalen.

Desalderingen

De stijging van de omroepbijdragen in 1992 is het gevolg van de activiteiten in het kader van de zwartkijkerscampagne en de jaarlijkse indexering van de tarieven.

De mutatie bij de media-uitgaven wordt veroorzaakt door een wijziging in de ramingsmethodiek, waardoor in het vervolg hogere of lagere ontvangsten in enig jaar rechtstreeks ten bate of laste van de omroepreserve komen. De mutatie hangt samen met een hogere raming van de opbrengst van de omroepbijdragen en dalende reclame-opbrengsten (onder meer door de komst van RTL-5).

Voor 1993 worden de opbrengsten uit hoofde van radio- en televisiereclame 47,7 miljoen hoger geraamd. Deze hogere opbrengst komt ten goede aan de dotatie algemene omroepreserve en aan het budget voor de binnenlandse omroep.

Overboekingen

De middelen voor maatschappelijke opvang, de verslavingszorg, Stimulering minderheden en het Welzijnsconvenant Grote Steden, worden met ingang van 1994 overgeboekt naar het Fonds Stimulering Sociale Vernieuwing. Hetzelfde is het geval bij de verslavingszorg.

In het kader van het DI-accoord tussen het Rijk en het Interprovinciaal Overleg (IPO) worden onder meer de steunfunkties voor minderheden overgeheveld naar het Provinciefonds.

Er is voorts sprake van een uitdeling naar WVC in het kader van de jaarlijkse loonbijstelling voor de gepremieerde en gesubsidieerde sector.

Niet-belastingontvangsten

Beleidsmatige mutaties

Het ligt in de bedoeling het in 1988 verzelfstandigde NOB in 1995 op een nog verdere afstand van de overheid te plaatsen en wel door de thans door de Beheersstichting beheerde aandelen geheel of gedeeltelijk bij derden te plaatsen. De mogelijkheden daartoe worden op dit moment onderzocht. In verband hiermee is een deel van de te verwachten opbrengsten vooralsnog geraamd in 1995.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**5.990,2**	**6.295,7**	**6.677,4**	**7.023,5**	**7.403,0**	**7.801,5**	
Mee- en tegenvallers:							
*bijstelling nni		-53,2	-119,3	-124,5	-129,6	-136,2	
*vredesoperaties			-50,0	-50,0	-50,0	-50,0	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
bijstelling nni		-178,3	-308,2	-409,5	-485,4	-517,8	
ramingsbijstelling 7 november 1992		-62,0	-62,0	-62,0	-62,0	-62,0	
vredesoperaties		-60,0					
diversen	10,8	2,9	4,1	4,7	-6,1	-6,0	
	10,8	**-350,6**	**-535,4**	**-641,3**	**-733,1**	**-722,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
*beleidsmatig te verwerken mee- en tegenvallers		73,6	175,8	180,4	185,7	192,2	
*hulp aan suriname		-14,8	-25,0				
*milieubeleid in ontwikkelingslanden		-37,2	-100,0	-45,0	-20,0		
*bedrijfsleven en ontwikkeling		-17,8	-27,2	-26,2	0,3	0,3	
*betalingsbalanssteun en schulden		6,0	63,7	34,4	1,9	-42,7	
*noodhulp		47,8	110,7	110,7	110,7	110,7	
*kernprogramma programmalanden		4,1	-237,0	-260,0	-290,0	-320,0	
*sectorale activiteiten latijns-amerika		9,0	-8,0	-35,0	-35,0	-25,0	
*sectorale activiteiten azië en overige		-0,5	-63,7	-70,0	-85,0	-85,0	
*landenprogramma azië			285,0	295,0	330,0	360,0	
*multilaterale financieringsinstellingen		-31,5	-86,4	-62,4	-37,5	54,9	
beleidsmatig te verwerken mee- en tegenvallers		277,0	359,6	460,9	547,4	579,8	
maatregelen 7 november 1992		-267,8	-495,5	-612,5	-740,0	-876,5	
hulp aan suriname	-25,3						
bedrijfsleven en ontwikkeling	-62,6	10,0	16,5	16,5			
betalingsbalanssteun en schulden	-30,5						
noodhulp	62,7	45,4					
multilaterale financieringsinstellingen	62,0	-62,0					
diversen	-57,5	-41,4	31,3	13,0	31,3	51,2	
	-51,2	**-0,1**	**-0,2**	**-0,2**	**-0,2**	**-0,1**	
Extrapolatie							7.450,5
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**-40,1**	**-350,7**	**-535,4**	**-641,3**	**-733,1**	**-772,0**	
Stand miljoenennota 1994	**5.950,1**	**5.945,0**	**6.142,0**	**6.382,2**	**6.669,9**	**7.029,5**	**7.450,5**

Toelichting

Mee- en tegenvallers

De raming van het Netto Nationaal Inkomen tegen factorkosten (NNI) ten opzichte van de Voorjaarnota leidt tot een nominale daling van het OS-budget van 53,2 miljoen in 1993 tot 136,2 miljoen in 1997.

Tevens is in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994 besloten tot een plafondverlaging van OS ten behoeve van vredesoperaties ad 50 miljoen. Hiervoor zij verwezen naar de Nota «Een wereld in geschil» die als annex bij de begroting van Buitenlandse Zaken, onderdeel Samenwerking met ontwikkelingslanden, wordt gepubliceerd.

Beleidsmatige mutaties

De sinds de Voorjaarsnota opgetreden mee- en tegenvallers zijn onder de post beleidsmatig te verwerken mee- en tegenvallers gesaldeerd en vinden hun invulling op artikelniveau.

Uitgaven in het kader van de Hulp aan Suriname zullen in 1993 en 1994 naar verwaching lager uitvallen door de in de samenwerking met Suriname ontstane problemen met betrekking tot het aanpassingsprogramma.

De verlaging op Milieubeleid in ontwikkelingslanden vloeit in 1993 voort uit een verwachte onderschrijding van de beschikbare middelen. Voor 1994 tot en met 1996 vloeit de verlaging voort uit de noodzaak om ombuigingen aan te brengen teneinde enerzijds de tegenvallende groei van het hulpplafond door de lagere groei van het NNI op te vangen en anderzijds middelen vrij te maken voor de toenemende behoefte aan fondsen voor noodhulp. Bij deze verlaging is in de voorgaande jaren opgetreden onderbesteding van beschikbare middelen mede in aanmerking genomen.

De neerwaartse aanpassing van het artikel Bedrijfsleven en ontwikkeling in 1993 vloeit voort uit een verwachte onderschrijding van de beschikbare middelen. De verlaging voor 1994 en 1995 hangt samen met de noodzaak tot het aanbrengen van ombuigingen en de noodzakelijke verhoging van fondsen voor noodhulp. Hierbij is rekening gehouden met de in voorgaande jaren opgetreden onderbesteding op dit artikel.

De verhogingen in 1994 en 1995 van Betalingsbalanssteun en schulden zijn noodzakelijk in verband met het beslag op de middelen die voor schuldverlichting zijn geraamd. Het in de jaren 1996 en 1997 ontstane saldo dat resteert na verwerking van de overige hier toegelichte mutaties is ten laste van deze post gebracht.

De grote behoefte aan fondsen voor Noodhulp leidt tot de vermelde verhoging van dit artikel.

In verband met de wijzigingen in het landenbeleid wordt het artikel Kernprogramma programmalanden met ingang van 1994 opgeheven. De fondsen zijn overgebracht naar het nieuwe artikel Landenprogramma Azië.

In verband met de wijzigingen in het landenbeleid wordt het artikel Sectorale activiteiten Latijns-Amerika gewijzigd in Landenprogramma Latijns-Amerika. De omvang van het artikel in 1995 en volgende jaren is daarbij afgestemd op de groei in de artikelen Landenprogramma Afrika (voorheen Sectorale activiteiten in regio- en sectorlanden in Afrika) en Landenprogramma Azië. Dit leidt tot de voor 1995 tot en met 1997 gemelde aanpassingen.

Het artikel Sectorale activiteiten Azië en Overige wordt in verband met de wijziging van het landenbeleid met ingang van 1994 opgeheven. De fondsen zijn overgebracht naar het Landenprogramma Azië.

Het artikel Landenprogramma Azië bevat -zoals hiervoor toegelicht- de fondsen van de artikelen Kernprogramma programmalanden en Sectorale Activiteiten Azië en Overige. Gelet op de noodzaak tot het aanbrengen van ombuigingen, zoals hiervoor toegelicht onder Milieubeleid in ontwikkelingslanden, is het begrotingsbedrag voor 1994 en zijn de meerjarencijfers 1995 tot en met 1997 op een lager niveau vastgesteld dan de oorspronkelijke som van genoemde artikelen.

De vermelde verlagingen in 1993 tot en met 1996 en de verhoging in 1997 van de Multilaterale financieringsinstellingen zijn het gevolg van wijzigingen in de verzilveringsschema's van de overeengekomen en verwachte middelenaanvullingen van de verschillende instellingen. Voor wat betreft 1993 hangt dit mede samen met een temporisering van de afdrachten om ruimte te scheppen in verband met de behoefte aan additionele fondsen voor noodhulp.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
GEMEENTEFONDS							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**15.187,8**	**16.189,3**	**17.218,0**	**17.743,0**	**18.097,5**	**18.288,0**	
Mee- en tegenvallers:							
*herberekening volume-accres				1,7	20,6	39,6	
diversen			–1,2	–0,6	–1,0	–1,2	
	0,0	**0,0**	**–1,2**	**1,1**	**19,6**	**38,4**	
Beleidsmatige mutaties:							
*effect toetredingseis ww op bijstandslasten				17,2	35,7	23,5	
*normensystematiek abw			37,8	13,9	–5,6	–7,8	
*ombuiging begrotingsvoorbereiding 1994			–207,5	–199,6	–221,6	–218,3	
*weken-eis werkloosheidswet			16,8	35,7	42,0	42,0	
bijzondere bijstand asielzoekers		40,0					
ombuiging nader beleidspakket 1993			–125,8	–81,3	–81,3	–81,3	
rolstoelvoorzieningen			151,0	160,0	171,0	171,0	
uitkering sociale vernieuwing	439,4						
diversen	17,4	–23,4	33,7	14,5	17,0	26,8	
	456,8	**16,6**	**–94,0**	**–39,6**	**–42,8**	**–44,1**	
Overboekingen:							
*naar vrom: uitstel decentralisatie milieumiddelen (di)			–84,5				
*naar szw: voorzieningen gehandicapten			–227,0				
*naar vrom: voorzieningen gehandicapten			–20,7	–51,6	–43,3	–26,8	
*van ap: voorlopige vaststelling nominale compensatie 1994			319,4	319,4	319,4	319,4	
*van biza: sajo-gelden		5,8	12,9	21,2	26,5	26,5	
*van o&w: decentralisatie huisvesting onderwijs (di)				1.622,1	1.616,7	1.638,1	
*van szw: decentralisatie toeslagen			20,0	27,0	27,0	27,0	
*van szw: loremi-regeling		57,2	24,1				
naar ap: nominale compensatie 1993		–204,7	–204,7	–204,7	–204,7	–204,7	
van ap: nacalculatie nominale compensatie 1992		132,8	132,8	132,8	132,8	132,8	
diversen	1,4	22,4	19,6	19,5	23,7	24,9	
	1,4	**13,5**	**–8,1**	**1.885,7**	**1.898,1**	**1.937,2**	
Extrapolatie							22.213,3
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**458,2**	**30,1**	**–103,3**	**1.847,2**	**1.874,9**	**1.931,5**	
Stand miljoenennota 1994	**15.646,0**	**16.219,4**	**17.114,7**	**19.590,2**	**19.972,4**	**20.219,5**	**22.213,3**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
GEMEENTEFONDS							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Beleidsmatige mutaties:							
uitkering sociale vernieuwing	437,8						
diversen	0,2						
	438,0	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**437,9**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Stand miljoenennota 1994	**437,9**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

Toelichting

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Als gevolg van diverse maatregelen nemen de volume-accressen van het Gemeentefonds toe ten opzichte van de Voorjaarsnota 1993. De toename wordt met name veroorzaakt door de overheveling naar het Gemeentefonds van de middelen voor de huisvesting van het primair onderwijs.

Beleidsmatige mutaties

De regering heeft besloten om de toetredingseis voor het recht op een verlengde uitkering inzake de werkloosheidswet (WW) te verscherpen (met ingang van 1 juli 1994 moet in de voorafgaande 4 jaar 3 jaar zijn gewerkt). Daaraan gekoppeld is een verlenging van de vervolguitkering WW van 1 naar 2 jaar. Per saldo betekenen deze maatregelen dat meer werklozen voor een bijstandsuitkering in aanmerking komen, en dat minder uitgaven voor de Toeslagwet en IOAW nodig zullen zijn. Voor het Gemeentefonds leidt dit tot meeruitgaven van 17,2 miljoen in 1995 met een afloop naar 12,2 miljoen in 1998.

De aanpassing van de normensystematiek in de ABW en de sluitende aanpak in de JWG leidt tot besparingen op de bijstandslasten, zowel voor het Rijk (90%-deel) als voor de gemeenten (10%-aandeel). De besparingen leiden tot uitnamen uit het Gemeentefonds. Voor de gemeentelijke toeslagen - die volledig ten laste van de gemeenten blijven - worden bedragen aan het Gemeentefonds toegevoegd. Het gaat om aan het Gemeentefonds toe te voegen bedragen van 57,8 miljoen in 1994, aflopend tot 19,2 miljoen in 1997 (1853 miljoen in 1998), als som van de beleidsmatige bijstelling van het Gemeentefonds met 37,8 miljoen in 1994 (–7,8 miljoen in 1997) enerzijds en van een overboeking van de begroting van SZW anderzijds van 20 miljoen in 1994 (27 miljoen in 1997).

De regering heeft bij Voorjaarsnota 1993 besloten tot een evenredig aandeel van het Gemeentefonds in de ombuigingen op de Rijksbegroting in enge zin uit hoofde van de begrotingsvoorbereiding 1994. Dit evenredig aandeel van 172,5 miljoen in 1994, oplopend tot 231 miljoen in 1997 is in de zogenaamde juni-circulaire aan de gemeenten bekend gemaakt.

In de juni-circulaire aan de gemeenten is tevens melding gemaakt van een reservering van 44,5 miljoen in 1994 met het oog op eventuele ombuigingen als gevolg van nieuwe budgettaire tegenvallers op de rijksbegroting. Aangezien bij de afronding van de begrotingsvoorbereiding 1994 is besloten tot aanvullende ombuigingen op de rijksbegroting ten opzichte van vorengenoemde ombuigingen, wordt een deel van deze reservering daadwerkelijk gebruikt. Het evenredig aandeel van het Gemeentefonds in aanvullende ombuigingen begrotingsvoorbereiding komt in 1994 uit op 35,0 miljoen. Per saldo is sprake van een evenredig aandeel in de ombuigingen begrotingsvoorbereiding 1994 van 207,5 miljoen in 1994, oplopend tot 218,3 miljoen in 1997.

Het evenredig aandeel van het Gemeentefonds en Provinciefonds in de ombuigingen die nog niet zijn verdeeld is opgenomen op de aanvullende post nader te verdelen uitgaven. Het gaat om bedragen van 76,8 miljoen in 1995 oplopend tot 164,5 miljoen in 1997.

De regering heeft besloten tot een verscherping van de weken-eis in de Werkloosheidswet. Dit leidt tot extra bijstandsuitgaven zowel voor het Rijk (90%-deel) als voor gemeenten (10%-aandeel). De toevoeging aan het Gemeentefonds uit hoofde van de toegenomen bijstandsuitgaven en compensatie voor uitvoeringskosten bedraagt in 1994 16,8 miljoen, oplopend tot 42,0 miljoen in 1997.

Overboekingen

De overheveling van milieu-apparaatskosten naar het Gemeentefonds wordt met een jaar uitgesteld tot 1 januari 1995. Het uitstel leidt tot een mutatie in 1994 van -84,5 miljoen.

Het uitstel van de invoering van de Wet voorzieningen gehandicapten (WVG) tot 1 april 1994 leidt tot een bijstelling van het Gemeentefonds van -227 miljoen in 1994 voor het AAW-deel. Het Gemeentefonds wordt voor het VROM-deel bijgesteld met -20,7 miljoen in 1994. Het gaat voor wat betreft het VROM-deel zowel om de gevolgen van het uitstel van invoering van de WVG als om een bijstelling van de bedragen.

De nominale compensatie 1994 voor het Gemeentefonds wordt op basis van gegevens uit de MEV 1994 voorlopig vastgesteld op 319,4 miljoen. Hiervan is 0,2 miljoen beschikbaar voor het artikel kostenonderzoek verdeelmaatstaven.

In het kader van het nieuwe sectorenmodel voor het arbeidsvoorwaardenoverleg is besloten om de sectoren zelf te laten beschikken over de middelen in het kader van de subsidie additionele jongerenbanen bij de overheid (SAJO-gelden). Voor de sector gemeenten gaat het om bedragen oplopend van 5,8 miljoen in 1993 tot 26,5 miljoen in 1997.

In het kader van de Decentralisatie-Impuls heeft de regering het voornemen de middelen voor de huisvesting van het basisonderwijs, speciaal onderwijs en het voortgezet onderwijs over te hevelen naar het Gemeentefonds. Het gaat om bedragen oplopend van 1622,1 miljoen in 1995 tot 1638,1 miljoen in 1997.

Naar aanleiding van een evaluatie van de regeling loonkostenreductie op minimumloonniveau (Loremi-regeling) worden eerder geraamde besparingen op het Gemeentefonds voor de bijstandsuitgaven bijgesteld met 57,2 miljoen in 1993 en 24,1 miljoen in 1994.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
PROVINCIEFONDS							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**1.272,9**	**1.993,3**	**2.018,3**	**2.045,9**	**2.066,4**	**2.087,1**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen		–0,2	–0,4	–0,4	–0,3	–0,3	
	0,0	**–0,2**	**–0,4**	**–0,4**	**–0,3**	**–0,3**	
Beleidsmatige mutaties:							
*ombuiging begrotingsvoorbereiding 1994			–25,6	–24,7	–27,4	–27,0	
diversen		–1,8	–17,2	–9,7	–8,0	–6,2	
	0,0	**–1,8**	**–42,8**	**–34,4**	**–35,4**	**–33,2**	
Overboekingen:							
*naar ap: di-korting			–31,0	–31,0	–28,5	–28,5	
*van ap: voorlopige vaststelling nominale compensatie 1994			37,9	37,9	37,9	37,9	
*van v&w: rivierdijken/muskusratten/ waterkeringen (di)			94,0	98,5	101,8	115,0	
*van vrom: milieuapparaatskosten (di)			28,9	28,9	28,9	28,9	
*van wvc: steunfuncties minderheden (di)			35,9	35,9	35,9	35,9	
diversen		1,0	74,3	47,1	47,9	47,9	
	0,0	**1,0**	**240,0**	**217,3**	**223,3**	**237,1**	
Extrapolatie							2.312,8
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**–1,0**	**196,7**	**182,4**	**188,1**	**203,5**	
Stand miljoenennota 1994	**1.272,9**	**1.992,3**	**2.215,0**	**2.228,3**	**2.254,5**	**2.290,6**	**2.312,8**

Toelichting

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

De regering heeft bij Voorjaarsnota 1993 besloten tot een evenredig aandeel van het Provinciefonds in de ombuigingen op de Rijksbegroting in enge zin uit hoofde van de begrotingsvoorbereiding 1994. Dit evenredig aandeel is in de zogenaamde juni-circulaire aan de provincies bekend gemaakt.

In de juni-circulaire aan de provincies is tevens melding gemaakt van een reservering van 5,5 miljoen in 1994 met het oog op eventuele ombuigingen als gevolg van nieuwe budgettaire tegenvallers op de rijksbegroting. Aangezien bij de afronding van de begrotingsvoorbereiding 1994 is besloten tot aanvullende ombuigingen op de rijksbegroting ten opzichte van de eerder genoemde ombuigingen, wordt een deel van deze reservering daadwerkelijk gebruikt. Het evenredig aandeel van het Provinciefonds in de ombuigingen begrotingsvoorbereiding 1994 en de

aanvullende ombuigingen begrotingsvoorbereiding 1994 te zamen is 25,6 miljoen in 1994 oplopend tot 27,0 miljoen in 1997.

Overboekingen

In het kader van het principe-akkoord dat met het Interprovinciaal overleg is bereikt over de Decentralisatie-Impuls vindt een korting op het Provinciefonds plaats van 31 miljoen in 1994 en 28,5 miljoen vanaf 1996 over het totaal van de naar de provincies te decentraliseren middelen.

De nominale compensatie 1994 voor het Provinciefonds wordt op basis van gegevens uit de MEV 1994 voorlopig vastgesteld op 37,9 miljoen.

De in omvang belangrijkste budgetten die naar het Provinciefonds worden overgeheveld zijn de volgende. Van de begroting van VenW worden de middelen voor rivierdijkversterking, muskusrattenbestrijding en waterkeringen overgeheveld naar het Provinciefonds, van de begroting van VROM middelen voor de opbouw van milieu-apparaatskosten en van de begroting van WVC de middelen voor de steunfuncties minderheden.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
FONDS INVESTERINGSREKENING							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**220,0**	**555,0**	**515,0**	**400,0**	**275,0**	**165,0**	
Mee- en tegenvallers:							
aanpassing raming wir	–170,8	–290,0	–70,0	25,0	10,0	40,0	
diversen	–0,1						
	–170,9	**–290,0**	**–70,0**	**25,0**	**10,0**	**40,0**	
Extrapolatie							135,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–170,9**	**–290,0**	**–70,0**	**25,0**	**10,0**	**40,0**	
Stand miljoenennota 1994	**49,1**	**265,0**	**445,0**	**425,0**	**285,0**	**205,0**	**135,0**
FONDS INVESTERINGSREKENING							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**300,0**	**200,0**	**125,0**	**75,0**	**30,0**	**0,0**	
Mee- en tegenvallers:							
aanpassing raming wir	78,6	–25,0	–25,0	–25,0	–5,0		
diversen							
	78,6	**–25,0**	**–25,0**	**–25,0**	**–5,0**	**0,0**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**78,6**	**–25,0**	**–25,0**	**–25,0**	**–5,0**	**0,0**	
Stand miljoenennota 1994	**378,6**	**175,0**	**100,0**	**50,0**	**25,0**	**0,0**	**0,0**
RIJKSWEGENFONDS							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**1.725,5**	**1.762,8**	**1.819,7**	**1.845,8**	**1.923,4**	**1.982,2**	
Mee- en tegenvallers:							
aanleg en uitbreiding van wegen en oeververbindingen	–49,6						
onderhoud en verbetering van wegen en oeververbindingen	–35,1						
diversen	16,8						
	–67,9	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
toevoeging voordelig saldo 1992		88,0					
diversen	–7,0	–16,6	0,0	0,0	0,0	0,0	
	–7,0	**71,4**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Desalderingen:							
*wijkertunnel		81,1					
diversen		6,8	–6,8	–13,0	–13,0	–13,0	
	0,0	**87,9**	**–6,8**	**–13,0**	**–13,0**	**–13,0**	
Overboekingen:							
*naar infrafonds			–1.813,0	–1.832,8	–1.910,4	–1.969,2	
diversen							
	0,0	**0,0**	**–1.813,0**	**–1.832,8**	**–1.910,4**	**–1.969,2**	
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–74,8**	**159,3**	**–1.819,7**	**–1.845,8**	**–1.923,4**	**–1.982,2**	
Stand miljoenennota 1994	**1.650,7**	**1.922,1**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
RIJKSWEGENFONDS							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**129,7**	**82,3**	**102,2**	**91,3**	**129,9**	**149,7**	
Mee- en tegenvallers:							
bijdragen van derden	–32,2						
diversen	9,5						
	–22,7	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Desalderingen:							
*wijkertunnel		81,1					
diversen		6,8	–6,8	–13,0	–13,0	–13,0	
	0,0	**87,9**	**–6,8**	**–13,0**	**–13,0**	**–13,0**	
Overboekingen:							
*naar infrafonds			–95,5	–78,3	–116,9	–136,7	
diversen							
	0,0	**0,0**	**–95,5**	**–78,3**	**–116,9**	**–136,7**	
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–22,7**	**87,9**	**–102,2**	**–91,3**	**–129,9**	**–149,7**	
Stand miljoenennota 1994	**107,0**	**170,2**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

Toelichting

Algemeen
Met ingang van 1 januari 1994 gaan het Rijkswegenfonds en het Mobiliteitsfonds op in het Infrastructuurfonds (zie toelichting aldaar).

Uitgaven

Desalderingen
Het privaat gefinancierde deel van de Wijkertunnel wordt voor 1993 als uitgave en ontvangst op de begroting voor het Rijkswegenfonds verantwoord. Voor 1994 en verdere jaren vindt deze verwerking plaats bij het Infrastructuurfonds.

Overboekingen
Omdat het Rijkswegenfonds per 1 januari 1994 opgaat in het Infrastructuurfonds, worden zowel de uitgaven als de niet-belastingontvangsten na 1993 overgeboekt naar het Infrastructuurfonds.

Niet-belastingontvangsten

Desalderingen
Zie toelichting uitgaven.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
MOBILITEITSFONDS							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**227,7**	**188,6**	**160,6**	**135,4**	**139,8**	**7,8**	
Mee- en tegenvallers:							
bijdragen aan lagere overheden	-54,5						
diverse projecten	-37,0						
diversen	3,8						
	-87,7	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
nvw: toevoeging voordelig saldo 1992 bij 7-novemberbrief		37,0					
toevoeging voordelig saldo 1992 bij voorjaarsnota 1993		55,7					
diversen		-1,6					
	0,0	**91,1**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Overboekingen:							
*naar infrafonds			-160,6	-135,4	-139,8	-7,8	
	0,0	**0,0**	**-160,6**	**-135,4**	**-139,8**	**-7,8**	
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**-87,7**	**91,1**	**-160,6**	**-135,4**	**-139,8**	**-7,8**	
Stand miljoenennota 1994	**140,0**	**279,7**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**
MOBILITEITSFONDS							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Mee- en tegenvallers:							
diversen	2,6						
	2,6	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**2,6**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Stand miljoenennota 1994	**2,6**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

Toelichting

Algemeen

Met ingang van 1 januari 1994 gaan het Rijkswegenfonds en het Mobiliteitsfonds op in het Infrastructuurfonds (zie toelichting aldaar).

Uitgaven

Overboekingen

Omdat het Mobiliteitsfonds per 1 januari 1994 opgaat in het Infrastructuurfonds, worden alle uitgaven na 1993 overgeboekt naar dit Infrastructuurfonds.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
INFRASTRUCTUURFONDS							
UITGAVEN							
Mee- en tegenvallers:							
diversen			–12,0	5,0	5,0	5,0	
	0,0	**0,0**	**–12,0**	**5,0**	**5,0**	**5,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
*accijnsvoeding			825,4	840,0	851,7	865,1	
*motorrijtuigenbelasting			–6,7	–63,2	–64,7	–66,2	
diversen			16,5				
	0,0	**0,0**	**835,2**	**776,8**	**787,0**	**798,9**	
Desalderingen:							
*bijdrage van fes: investeringsimpuls			508,0	935,0	908,0	991,0	
*bijdrage van hoofdstuk VenW			2.168,6	2.432,5	2.527,1	2.589,6	
*bijdragen van derden					–3,0	49,0	
*wijkertunnel			144,5	169,2	83,4		
diversen			9,5	7,5	10,7	6,1	
	0,0	**0,0**	**2.830,6**	**3.544,2**	**3.526,2**	**3.635,7**	
Overboekingen:							
*van aanvullende post indexering mrb			62,0	62,0	62,0	62,0	
*van het mobiliteitsfonds			160,6	135,4	139,8	7,8	
*van het rijkswegenfonds			1.812,2	1.832,8	1.910,4	1.969,2	
*van verkeer en waterstaat					112,8	165,2	
diversen			25,7	14,4	6,8	8,1	
	0,0	**0,0**	**2.060,5**	**2.044,6**	**2.231,8**	**2.212,3**	
Extrapolatie							6.694,2
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**0,0**	**5.714,4**	**6.370,6**	**6.550,1**	**6.651,9**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**5.714,4**	**6.370,6**	**6.550,1**	**6.651,9**	**6.694,2**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
INFRASTRUCTUURFONDS							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Desalderingen:							
*bijdrage van fes: investeringsimpuls			508,0	935,0	908,0	991,0	
*bijdrage van hoofdstuk verkeer en waterstaat			2.168,6	2.432,5	2.527,1	2.589,6	
*bijdragen van derden					-3,0	49,0	
*wijkertunnel			144,5	169,2	83,4		
diversen			9,5	7,5	10,7	6,1	
	0,0	**0,0**	**2.830,6**	**3.544,2**	**3.526,2**	**3.635,7**	
Overboekingen:							
*van het rijkswegenfonds			92,0	74,8	113,4	133,2	
diversen			28,4	17,9	10,3	11,6	
	0,0	**0,0**	**120,4**	**92,7**	**123,7**	**144,8**	
Extrapolatie							3.758,9
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**0,0**	**2.951,1**	**3.636,9**	**3.650,0**	**3.780,5**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**2.951,1**	**3.636,9**	**3.650,0**	**3.780,5**	**3.758,9**

Toelichting

Algemeen

Met ingang van de begroting 1994 wordt het Infrastructuurfonds ingesteld. Dit leidt tot een groot aantal mutaties dat verband houdt met de voeding van het fonds uit accijnzen op benzine en diesel, uit de overheveling van de budgetten van het Rijkswegenfonds en het Mobiliteitsfonds met ingang van 1994 en uit bijdragen van Verkeer en Waterstaat en het Fonds Economische Structuurversterking.

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

Conform de instellingswet zullen de uitgaven van het Infrastructuurfonds worden gedekt uit minimaal 10% van de opbrengst van de accijnzen op benzine en diesel. De (endogene) groei in deze accijnsvoeding leidt tot extra uitgaven (en ontvangsten) op het Infrastructuurfonds vanaf 1994.

De veranderingen in de ontvangsten van de motorrijtuigenbelasting leiden tot veranderingen in de uitgaven. Deze zijn enerzijds het gevolg van de volumegroei van de motorrijtuigenbelasting en anderzijds van de compensatie van de sector wegvervoer voor de verhoging van de dieselaccijns.

Desalderingen

De investeringsimpuls in infrastructuur, ad 4,25 miljard in de periode 1994–1998, wordt gefinancierd uit een bijdrage ten laste van de begroting van het Fonds Economische Structuurversterking (FES).

Een belangrijk deel van de uitgaven van het Infrastructuurfonds wordt gedekt uit een bijdrage van Verkeer en Waterstaat. Deze bijdrage is afkomstig uit artikelen met een investeringskarakter die tot en met 1993 op de begroting van Verkeer en Waterstaat voorkwamen. De 10% opbrengst van de accijnzen op diesel en benzine is op deze bijdrage in mindering gebracht (zie ook beleidsmatige mutaties en de toelichting bij Verkeer en Waterstaat).

De bijdragen die van derden worden ontvangen ten behoeve van investeringsprojecten zijn bijgesteld. Dit is het gevolg van de investeringsimpuls en het later openstellen van de Wijkertunnel.

Omdat het Rijk als intermediair fungeert bij de betalingen van het privaat gefinancierde deel van de Wijkertunnel, zijn deze uitgaven in de begroting opgenomen. Deze uitgaven worden gedekt door even grote ontvangsten afkomstig van de private financier.

Overboekingen

De overboekingen naar het Infrastructuurfonds betreffen voornamelijk uitgaven die tot en met 1993 op andere begrotingen voorkwamen en die werden gedekt uit de opbrengst van de Motorrijtuigenbelasting. Het gaat om uitgaven van het Rijkswegenfonds, het Mobiliteitsfonds en Verkeer en Waterstaat. De bedragen afkomstig van Verkeer en Waterstaat betreffen geraamde uitgaven ten behoeve van het Structuurschema Verkeer en Vervoer, die werden gedekt uit de toeslag Motorrijtuigenbelasting voor het Mobiliteitsfonds. Tenslotte is er in verband met prijsontwikkelingen sprake van een overboeking van structureel 62 miljoen met ingang van 1994 van de aanvullende post indexering infrastructuurtoeslag motorrijtuigenbelasting naar het Infrastructuurfonds.

Niet-belastingontvangsten

Desalderingen

Zie toelichting uitgaven.

Overboekingen

De niet-belastingontvangsten van het Rijkswegenfonds worden met ingang van 1 januari 1994 overgeboekt naar het Infrastructuurfonds.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
FONDS ECONOMISCHE STRUCTUURVERSTERKING							
UITGAVEN							
Beleidsmatige mutaties:							
*bijdrage tbv verkeer en vervoer (naar infrafonds)			508,0	935,0	908,0	991,0	
*bijdragen tbv bodemsanering			61,0	110,0	128,0	73,0	
*bijdragen tbv kennisinfrastructuur			31,0	55,0	64,0	36,0	
*bijdragen uit extra export aardgas				525,0	700,0	775,0	
diversen							
	0,0	**0,0**	**600,0**	**1.625,0**	**1.800,0**	**1.875,0**	
Extrapolatie							1.900,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**0,0**	**600,0**	**1.625,0**	**1.800,0**	**1.875,0**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**600,0**	**1.625,0**	**1.800,0**	**1.875,0**	**1.900,0**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
FONDS ECONOMISCHE STRUCTUURVERSTERKING							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Overboekingen:							
*ontvangsten extra export aardgas (van ez)				700,0	700,0	800,0	
diversen							
	0,0	**0,0**	**0,0**	**700,0**	**700,0**	**800,0**	
Extrapolatie							800,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**700,0**	**700,0**	**800,0**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**700,0**	**700,0**	**800,0**	**800,0**

Toelichting

Algemeen

Met ingang van de begroting 1994 wordt het Fonds Economische Structuurversterking ingesteld. Dit fonds wordt gevoed uit de gelden die in het kader van de begrotingvoorbereiding 1994 zijn vrijgemaakt voor een extra investerings-impuls (5 miljard in de jaren 1994–1998), alsmede uit de ontvangsten van extra export van aardgas, de ontvangsten uit Common Area en andere voor het fonds te bestemmen ontvangsten. Gezien de onzekerheid wat betreft de omvang en het tijdstip waarop de Common Area-gelden ontvangen zullen worden, zijn deze als pm-post geraamd. De uitgaven voor de investeringsimpuls van 5 miljard worden, voorzover nodig, voorgefinancierd uit de vervroegde aflossingen van woningwetleningen die verantwoord worden op de begroting van VROM.

Het Fonds Economische Structuurversterking is een zogenaamd «verdeelfonds», dat wil zeggen dat uitsluitend bijdragen ten behoeve van bepaalde projecten aan betrokken begrotingshoofdstukken en -fondsen zullen plaatsvinden. Derhalve zullen vanuit dit Fonds geen rechtstreekse betalingen geschieden.

Beleidsmatige mutaties

De eerste drie mutaties hebben te maken met de gelden van de extra-investeringsimpuls ad 5 miljard die bestemd zijn voor bijdragen ten behoeve van investeringen op het terrein van het verkeer en vervoer, bodemsanering en kennisinfrastructuur. Daarnaast zijn er gelden voor investeringen vrijgemaakt uit de extra export van aardgas (in de verplichtingensfeer rekening houdend met een buffer van 25% als toegelicht in de ontwerpbegroting 1994 van het fonds). De gelden voor verkeer en vervoer zijn inmiddels, via een bijdrageconstructie, toegevoegd aan de begroting van het Infrastructuurfonds (zie ook toelichting Infrastructuurfonds).

Zodra de besluitvorming is afgerond over de overige projecten (onder andere bodemsanering en kennisinfrastructuur) zullen deze in de vorm van een bijdrageconstructie worden toegevoegd aan de desbetreffende begrotingen.

Overboekingen

In verband met het instellen van het Fonds Economische Structuurversterking worden de uitgaven, die uit de ontvangsten van de extra export van aardgas zullen worden gefinancierd (nu nog opgenomen in de aanvullende post «Reservering aanwending gasbaten»), overgeboekt naar de begroting van het Fonds.

AANVULLENDE POSTEN

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST NOMINALE BIJSTELLING AKW							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**0,0**	**177,4**	**444,8**	**664,1**	**912,1**	**1.169,6**	
Mee- en tegenvallers:							
bijgestelde mev en cep		-75,0	-204,0	-218,0	-333,0	-344,0	
	0,0	**-75,0**	**-204,0**	**-218,0**	**-333,0**	**-344,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
*geen indexatie in 1994			-65,0	-140,0	-140,0	-140,0	
*bijstelling premiepercentages/ belastingtarieven		-2,0	-42,0	-32,0	-16,0	-21,0	
geen indexatie per januari 1993		-95,0	-125,0	-125,0	-125,0	-125,0	
diversen		-5,4	-8,8	-13,0	-6,0	1,0	
	0,0	**-102,4**	**-240,8**	**-310,0**	**-287,0**	**-285,0**	
Extrapolatie							850,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**-177,4**	**-444,8**	**-528,0**	**-620,0**	**-629,0**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**136,1**	**292,1**	**540,6**	**850,0**

Toelichting

Beleidsmatige mutaties

De regering heeft besloten om voor 1994 de sociale uitkeringen niet te indexeren. Door bijstellingen van de premiepercentages en belastingtarieven hebben er aanpassingen op de aanvullende post plaatsgevonden.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST NOMINALE BIJSTELLING GPF							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**0,0**	**191,2**	**793,4**	**1.432,3**	**2.102,8**	**2.800,6**	
Mee- en tegenvallers:							
*nominale bijstelling gf/pf		69,2	-104,1	-79,3	-56,7	6,1	
nominale bijstelling gf/pf		-338,2	-409,8	-767,6	-919,4	-908,7	
diversen							
	0,0	**-269,0**	**-513,9**	**-846,9**	**-976,1**	**-902,6**	
Beleidsmatige mutaties:							
*integrale benadering arbeidsvoorwaarden				-80,0	-160,0	-240,0	
diversen							
	0,0	**0,0**	**0,0**	**-80,0**	**-160,0**	**-240,0**	
Overboekingen:							
*naar gf: voorlopige vaststelling nominale compensatie 1994			-319,4	-319,4	-319,4	-319,4	
*naar pf: voorlopige vaststelling nominale compensatie 1994			-37,9	-37,9	-37,9	-37,9	
naar gf: nacalculatie nominale compensatie 1992		-132,8	-132,8	-132,8	-132,8	-132,8	
van gf: nominale compensatie 1993		267,7	204,7	204,7	204,7	204,7	
diversen		5,9	5,9	5,9	5,9	5,9	
	0,0	**77,8**	**-279,5**	**-279,5**	**-279,5**	**-279,5**	
Extrapolatie							2.345,5
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**-191,2**	**-793,4**	**-1.206,4**	**-1.415,6**	**-1.422,1**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**225,9**	**687,2**	**1.378,5**	**2.345,5**

Toelichting

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

Ten opzichte van de Voorjaarsnota 1993 is er sprake van een stijging in 1993 van de aanvullende post nominale bijstelling GF/PF met 69,2 miljoen. In 1994 is ten opzichte van de Voorjaarsnota sprake van een daling van 104,1 miljoen wijzigend in een stijging vanaf 1997. De daling wordt met name veroorzaakt door een lagere raming van de loonvoetstijging in 1994. De daling na 1994 wordt gedempt door een aanzienlijke verandering van de basis van het Gemeentefonds als gevolg van de voorgenomen overheveling van de middelen voor de huisvesting van het basisonderwijs, het speciaal onderwijs en het voortgezet onderwijs naar

het Gemeentefonds. Daar komt in 1998 de wijziging in de normensystematiek van de ABW bij.

Beleidsmatige mutaties

De regering heeft besloten met ingang van 1995 over te gaan tot een integrale benadering van de apparaatsuitgaven van de overheid. Voor een meer uitvoerige toelichting wordt verwezen naar de aanvullende post loonbijstelling. De effecten van de integrale benadering ruimte arbeidsvoorwaarden voor het Gemeentefonds en het Provinciefonds te zamen bedragen –80 miljoen in 1995 oplopend tot –240 miljoen in 1997 (–320 miljoen in 1998).

Overboekingen

De nominale compensatie 1994 voor het Gemeentefonds wordt op basis van gegevens uit de MEV 1994 voorlopig vastgesteld op 319,4 miljoen, die van het Provinciefonds op 37,9 miljoen.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST GROTE EFFICIENCY							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**0,9**	**–0,9**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	–0,9	0,9					
	–0,9	**0,9**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–0,9**	**0,9**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**
AANVULLENDE POST ZIEKTEVERZUIM EN WACHTGELDEN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**0,0**	**25,1**	**40,8**	**101,6**	**137,3**	**152,3**	
Beleidsmatige mutaties:							
*nadere vaststelling wachtgeld-effecten bij departementen		–36,6	25,0	55,0	65,0	80,0	
algemene reserve wachtgelden 7-november brief		40,0	55,0	55,0	85,0	80,0	
uitstel tba		–8,0	2,0	–2,0	19,0	52,0	
diversen							
	0,0	**–4,6**	**82,0**	**108,0**	**169,0**	**212,0**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Overboekingen:							
*naar o&w: wachtgelden			-28,5	-34,6	-55,1	-57,6	
diversen		-5,5	-9,7	-6,2	-4,5	-2,4	
	0,0	**-5,5**	**-38,2**	**-40,8**	**-59,6**	**-60,0**	
Extrapolatie							314,2
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**-10,2**	**43,8**	**67,2**	**109,4**	**152,0**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**14,9**	**84,6**	**168,8**	**246,7**	**304,3**	**314,2**

Toelichting

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

In de Voorjaarsnota 1993 is een reservering opgenomen voor de uitverdien-effecten (namelijk door extra wachtgeldverplichtingen) van ombuigingsmaatregelen in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994. Toen is ook aangekondigd dat de uitdeling naar de verschillende begrotingshoofdstukken pas plaats zou vinden wanneer de precieze omvang van de effecten bij de verschillende departementen bekend zou zijn. Inmiddels bestaat hier meer duidelijkheid over zodat nu nauwkeuriger kan worden vastgesteld welke bedragen zijn gemoeid met de uitverdieneffecten. Dit resulteert in een neerwaartse aanpassing van de reservering voor 1993 met 36,6 miljoen gulden en een geleidelijke opwaartse mutatie voor de latere jaren (oplopend tot 80 miljoen gulden in 1997).

Overboekingen

De overboeking naar het begrotingshoofdstuk van Onderwijs en Wetenschappen (28,5 miljoen gulden in 1994, oplopend tot 57,6 miljoen in 1997) vloeit voort uit de toepassing van de regels budgetdiscipline arbeidsvoorwaarden collectieve sector, die inhouden dat wachtgeldeffecten als gevolg van algemene ombuigingstaakstellingen generaal worden gecompenseerd. De wachtgeldeffecten zijn het gevolg van ombuigingen die voortvloeien uit de besluitvorming met betrekking tot de begrotingsvoorbereiding 1994.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST DECENTRALISATIE-IMPULS							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**255,8**	**-273,5**	**-540,2**	**-504,9**	**-504,9**	**-504,9**	
Beleidsmatige mutaties:							
*besparingsverlies o&w			77,6	65,6	118,0	85,0	
*besparingsverlies szw wsw			120,0	101,0	95,0	86,0	
*saldo di			6,1	-32,9	-31,0	-38,8	
kasschuif di	-255,8	255,8					
diversen		16,7	-4,2	-4,0	-4,0		
	-255,8	**272,5**	**199,5**	**129,7**	**178,0**	**132,2**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Overboekingen:							
*van o&w decentralisatie			100,0	115,0	61,0	98,0	
*van provinciefonds akkoord ipo			31,0	31,0	28,5	28,5	
*van szw wsw			130,0	139,0	132,0	123,0	
*szw wsw loonbijstelling				10,0	23,0	41,0	
*van v&w			50,0	50,0	50,0	50,0	
diversen		1,0	29,7	30,2	32,5	32,2	
	0,0	**1,0**	**340,7**	**375,2**	**327,0**	**372,7**	
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–255,8**	**273,5**	**540,2**	**504,9**	**504,9**	**504,9**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

Toelichting

Algemeen

In de Tussenbalans was een structurele taakstelling van 550 miljoen opgenomen in verband met de Decentralisatie-Impuls (DI). In de Miljoenennota 1993 was nog slechts een beperkt deel daarvan definitief ingevuld en op de onderscheiden begrotingshoofdstukken verwerkt. In de Miljoenennota 1993 bleef derhalve een omvangrijke nog in te vullen taakstelling in de aanvullende post staan.

Inmiddels zijn over alle onderdelen van het decentralisatie-dossier beslissingen genomen en heeft volledige budgettaire verwerking van het dossier plaatsgevonden. Dit leidt tot mutaties op een aantal begrotingshoofdstukken en begrotingsfondsen en de aanvullende post. De aanvullende post/nog openstaande taakstelling in verband met DI wordt hiermee opgeheven.

Uiteindelijk is gebleken dat grosso modo zou kunnen worden gesteld dat op titel van decentralisatie structureel voor ongeveer 200 miljoen aan «directe» besparingen kan worden gerealiseerd. Structureel diende derhalve voor een bedrag van circa 350 miljoen aanvullende compensatie te worden aangebracht. In de nabije jaren beloopt de noodzakelijke aanvullende compensatie - in verband met aanloopproblemen ongeveer 450 miljoen. Indien de op specifieke begrotingen (SZW, O&W en V&W) aangebrachte compensaties worden meegerekend, kan worden gesteld dat de structurele besparingen in verband met de DI ongeveer 400 miljoen belopen. Het resterende bedrag van 150 miljoen is gecompenseerd via het generale beeld.

Een en ander betekent met betrekking tot de hiervoor weergegeven mutaties het volgende:

Beleidsmatige mutaties

De reeks «besparingsverlies O&W» betreft het ten laste van het generale beeld gebrachte deel van de DI-taakstelling op O&W-terrein.

De reeks «besparingsverlies SZW/WSW» betreft het ten laste van het generale beeld gebrachte deel van de DI-taakstelling op SZW/WSW-terrein.

De reeks «saldo DI» betreft de per saldo optredende mutaties in het generale beeld nadat alle besparings- en compensatiemutaties zijn

verwerkt. Structureel treedt een besparing op. Tegenover deze besparing staat een tegenvaller bij het Gemeente- en Provinciefonds in dezelfde orde van grootte in verband met het feit dat het volume-accres toeneemt als gevolg van de DI-overhevelingen naar de fondsen.

Overboekingen

De reeks «O&W decentralisatie» betreft de overboeking van OenW in verband met decentralisatie van huisvesting onderwijs en volwassenen-educatie.

De reeks «Provinciefonds akkoord IPO» betreft de overboeking van het Provinciefonds in verband met decentralisatie naar provincies.

De reeks «SZW/WSW» betreft de overboeking van de begroting van SZW in verband met de DI-taakstelling SZW/WSW.

De reeks «SZW/WSW loonbijstelling» betreft de overboeking van de loonbijstelling WSW in verband met de DI-taakstelling SZW/WSW.

De reeks «van V&W» betreft de overboeking van V&W in verband met de DI-taakstelling op het terrein van verkeer en vervoer.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST VERKOOP STAATSDEELNEMINGEN							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**0,0**	**625,0**	**–47,0**	**–47,0**	**194,7**	**–65,1**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen			16,4	16,4	16,4	16,4	
	0,0	**0,0**	**16,4**	**16,4**	**16,4**	**16,4**	
Beleidsmatige mutaties:							
*ontvangst verkoop aandelen fokker 1e tranche		–156,1					
verhoging taakstelling 1993 in verband met bijdrage daf		100,0					
verkoop aandelen vredestein		–30,0					
verkoop warrants ing		–33,6					
diversen							
	0,0	**–119,7**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Overboekingen:							
*naar aanvullende post te verdelen niet-belastingontvangsten		–505,4	30,6	30,6	–211,1	48,7	
diversen							
	0,0	**–505,4**	**30,6**	**30,6**	**–211,1**	**48,7**	
Extrapolatie							
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**–625,0**	**47,0**	**47,0**	**–194,7**	**65,1**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

Toelichting

Niet-belastingontvangsten

Beleidsmatige mutaties

De ontvangst op het begrotingshoofdstuk van Economische Zaken van 156,1 miljoen uit hoofde van de verkoop aandelen Fokker 1e tranche dient ter invulling van de taakstelling bij de verkoop van staatsdeelnemingen 1993.

Overboekingen

Met ingang van de Miljoenennota 1994 zullen de nog te verdelen niet-belastingontvangsten met een niet-CLD-karakter op één aanvullende post worden verantwoord. In verband hiermee worden de bij Miljoenennota 1994 resterende gelden op de aanvullende post Verkoop Staatsdeelnemingen overgeboekt naar de aanvullende post van de incidentele niet-belastingontvangsten met een niet-CLD-karakter.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST PRIJSBIJSTELLING							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**0,0**	**0,0**	**1.237,9**	**2.562,8**	**3.968,5**	**5.387,6**	
Mee- en tegenvallers:							
*prijsontwikkelingen				–9,5	–19,8	–36,7	
*verlaging basisbedrag prijsbijstelling				–14,1	–28,3	–47,4	
prijsontwikkelingen			–455,4	–1.083,7	–1.761,7	–2.177,6	
diversen			5,3	5,4	5,4	5,4	
	0,0	**0,0**	**–450,1**	**–1.101,9**	**–1.804,4**	**–2.256,3**	
Overboekingen:							
*uitdeling prijsbijstellingstranche 1994			–782,5	–800,3	–809,4	–817,3	
diversen			–5,3	–5,4	–5,4	–5,4	
	0,0	**0,0**	**–787,8**	**–805,7**	**–814,8**	**–822,7**	
Extrapolatie							3.648,6
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**0,0**	**–1.237,9**	**–1.907,6**	**–2.619,2**	**–3.079,0**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**655,2**	**1.349,3**	**2.308,6**	**3.648,6**

Toelichting

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

De prijsbijstellingstranche 1993 is reeds bij Miljoenennota 1993 uitgedeeld. Ten opzichte van de stand Miljoenennota 1993 hebben zich belangrijke macro-economische mutaties voorgedaan. Deze mutaties zijn

gelegen in veranderde inzichten in de prijsontwikkeling. Het basisbedrag, zijnde dat deel van de rijksbegroting dat wordt aangemerkt als gevoelig voor prijsontwikkelingen, is verlaagd. De verlaging van het basisbedrag hangt samen met de oprichting van het Infrastructuurfonds en het feit dat dit fonds voor een deel wordt gevoed uit de accijnzen op diesel en benzine.

Overboekingen

Door het kabinet is besloten de prijsbijstellingstranche 1994 al tijdens de begrotingsvoorbereiding 1994 uit te delen. Tegenover deze uitdeling staat een ombuiging conform de prijsbijstellingssleutel 1994, die op de begrotingshoofdstukken is ingeboekt.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST LOONBIJSTELLING							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**407,0**	**2.154,9**	**4.320,0**	**6.899,0**	**9.574,0**	**12.249,0**	
Mee- en tegenvallers:							
*premie-ontwikkeling			-195,0	-90,0	-80,0	-70,0	
macro-mutaties			-460,0	-1.675,0	-2.590,0	-3.020,0	
meevaller interim		-25,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	
diversen	-29,9	7,3	11,9	14,7	14,4	14,4	
	-29,9	**-17,7**	**-673,1**	**-1.780,3**	**-2.685,6**	**-3.105,6**	
Beleidsmatige mutaties:							
*arbeidsvoorwaarden collectieve sector		280,0	420,0	335,0	340,0	340,0	
*bevriezing inkomens niet-pggm-deel g+g-sector			-105,0	-105,0	-105,0	-105,0	
*bevriezing inkomens rijksoverheid			-875,0	-1.170,0	-1.175,0	-1.180,0	
*efficiency-taakstelling g&g-sector			-43,1	-43,1	-43,1	-43,1	
*integrale benadering arbeidsvoorwaarden 1995				-395,0	-395,0	-395,0	
*integrale benadering arbeidsvoorwaarden 1996					-395,0	-395,0	
*integrale benadering arbeidsvoorwaarden 1997						-395,0	
abp-complex			331,0	550,0	743,0	1.019,0	
6%-correctie abp			-20,0	-33,0	-45,0	-61,0	
7-november brief: arbeidsvoorwaarden collectieve sector 1993		-1.175,0	-1.410,0	-1.420,0	-1.425,0	-1.425,0	
ruimte g+g-sector 1993		285,0	285,0	285,0	285,0	285,0	
diversen							
	0,0	**-610,0**	**-1.417,1**	**-1.996,1**	**-2.215,1**	**-2.355,1**	

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Overboekingen:							
*naar decentralisatie-impuls (wsw-ers)				–8,0	–19,0	–34,0	
*taakstelling ziekteverzuim departementen			50,0	50,0	50,0	50,0	
*taakstelling ziekteverzuim onderwijzend personeel			100,0	100,0	100,0	100,0	
*uitdeling loonbijstelling 1993		–680,0	–782,7	–782,8	–784,8	–785,6	
koopkrachtreparatie a.g.v. plan-simons	–262,3	–112,1	–112,1	–112,1	–112,1	–112,1	
loonbijstelling departementen: correcties	–110,0	–101,5	–116,1	–112,9	–112,6	–112,6	
loonbijstelling v&w: waggs		–35,6	–35,6	–35,6	–35,6	–35,6	
diversen	–4,9	–23,1	–27,0	–32,9	–98,9	–45,9	
	–377,2	**–952,3**	**–923,5**	**–934,3**	**–953,0**	**–975,8**	
Extrapolatie							8.338,4
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–407,0**	**–1.579,9**	**–3.013,7**	**–4.710,6**	**–5.853,7**	**–6.436,5**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**575,0**	**1.306,3**	**2.188,4**	**3.720,3**	**5.812,5**	**8.249,4**

Toelichting

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

De raming van de premie-ontwikkeling in 1994 in de overheids- en de g+g- sector is bijgesteld op grond van het nieuwe premiebeeld van het Centraal Planbureau. Dit leidt tot een verlaging van de aanvullende post met 150 miljoen in 1994, aflopend naar 70 miljoen in 1997.

Beleidmatige mutaties

Het kabinet heeft besloten extra ruimte ter beschikking te stellen om de totstandkoming van een accoord, voor de periode van 1 april 1993 tot 1 april 1995, tussen de overheidswerkgevers en de bonden van overheidspersoneel in de verschillende sectoren te bevorderen. Het gaat om een bedrag van 280 miljoen in 1993, oplopend tot 340 miljoen gulden structureel.

Zoals reeds in de Voorjaarsnota 1993 is aangekondigd, is besloten tot een efficiency-taakstelling voor 1994 (met structurele doorwerking). Deze maakt deel uit van het voortdurende streven van het kabinet om te komen tot een soberder en efficiënter werkende collectieve sector. De g+g-sector deelt, als onderdeel van de collectieve sector, met een bedrag van circa 43 miljoen gulden evenredig mee in deze taakstelling, die overeenkomt met 0,35% van de loonsom, voor zover deze op de Rijksbegroting drukt. De taakstelling is verwerkt door middel van een korting op de in 1994 uit te delen loonbijstelling voor de g+g-sector.

Het kabinet heeft voorts besloten tot een integrale benadering van de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector vanaf 1995. Deze benadering houdt in dat de verschillende sectoren meer mogelijkheden krijgen om met behulp van geïntegreerde apparaatsbudgetten zelf afwegingen te maken op welke wijze zij hun bedrijfsvoering vorm willen geven. Daarbij gaat het kabinet ervan uit dat de verschillende sectoren een eigen inverdiencapaciteit hebben waar het gaat om de financiering

van de verbetering van de arbeidsvoorwaarden van het personeel binnen die sectoren. Deze capaciteit wordt geraamd op 0,7% van de loonsom. Dit percentage is derhalve in mindering gebracht op de verschillende tranches van de loonbijstelling voor zowel de overheids- als de g+g-sector vanaf 1995. Dit leidt tot een daling van de aanvullende post vanaf 1995 met jaarlijks 395 miljoen gulden.

Het kabinet meent dat het, gelet op de moeilijke economische en budgettaire situatie, noodzakelijk is om de lijn van versobering en efficiency-vergroting in de collectieve sector voor 1994 te vertalen in een nullijn voor de ruimte voor verbetering van de arbeidsvoorwaarden in die sector. Voor het PGGM-deel van de g+g-sector is reeds bij Voorjaarsnota besloten, gelet op de beschikbaar gestelde ruimte van tweemaal 3% voor de jaren 1992 en 1993, tot een nullijn voor 1994. Derhalve is, voor wat betreft de g+g-sector, nu alleen een mutatie voor het niet-PGGM-deel opgenomen. De nullijn voor dit deel komt overeen met 105 miljoen.

In de aanvullende post loonbijstelling is alleen het effect op de rijksoverheidssectoren (875 miljoen in 1994, oplopend tot 1180 miljoen gulden in 1997) weergegeven. Via de gebruikelijke nominale systematiek geldt ook voor de lagere overheden de nullijn.

Overboekingen

In het kader van de BDD-operatie (Budgetfinanciering, Decentralisatie en Deregulering sociale werkvoorziening) is besloten de loonbijstelling voor het personeel van de sociale werkvoorziening niet meer integraal te vergoeden. De besparing (van 8 miljoen in 1995, oplopend tot 34 miljoen gulden in 1997) die daaruit voortvloeit op de aanvullende post loonbijstelling is overgeboekt naar de aanvullende post decentralisatie-impuls, omdat de BDD-operatie daar onderdeel van uitmaakt.

De derde tranche van de ziekteverzuimtaakstelling van 0,5% voor de departementen, die voortvloeit uit de Tussenbalans, stond als een minpost geparkeerd op de aanvullende post loonbijstelling. De tranche is nu tegelijkertijd met de uitdeling van de loonbijstelling 1993 over de begrotingshoofdstukken verdeeld, naar rato van het feitelijke ziekteverzuim bij ieder departement. De uitdeling wordt zichtbaar door een positieve mutatie van 50 miljoen gulden in de aanvullende post (ter compensatie van de bij de Tussenbalans opgenomen minpost).

De derde tranche van de ziekteverzuimtaakstelling van 0,5% voor het onderwijspersoneel (zie voor een verdere toelichting de bovenstaande mutatie) is aan het hoofdstuk van O&W toegedeeld. Een deel van deze tranche zal bij Voorjaarsnota 1994 worden overgeboekt naar het hoofdstuk van LNV (agrarisch onderwijs).

Tenslotte is de reguliere jaarlijkse loonbijstelling overgeboekt. De bijstelling (uit hoofde van de tranche 1993) bestaat voor wat betreft de overheidssector uit de mutatie in de arbeidsvoorwaarden (1% per 1 januari 1993), de gebudgetteerde incidentele loonontwikkeling voor 1994 en de premiemutaties in 1993. Voor de g+g-sector is een ruimte, bestaande uit initiële en incidentele loonontwikkeling alsmede uit premiemutaties, conform het ruimtebesluit ingevolge de WAGGS of daarvan afgeleide regelingen, aan de begrotingshoofdstukken toegevoegd.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST HERSTRUCTURERINGSMIDDELEN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**6,7**	**51,7**	**94,1**	**133,7**	**183,5**	**233,5**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen	–3,4						
	–3,4	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
diversen	–1,8	1,8				5,6	
	–1,8	**1,8**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**5,6**	
Overboekingen:							
*naar o&w: lso-pakket		–15,0	–38,0	–58,0	–78,0	–78,0	
van biza: meevaller weduwnaarspensioen		28,1	24,5	24,6	24,8	25,0	
diversen	–1,6	–30,8	–44,9	–49,7	–51,1	–52,0	
	–1,6	**–17,7**	**–58,4**	**–83,1**	**–104,3**	**–105,0**	
Extrapolatie							198,1
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–6,7**	**–16,0**	**–58,5**	**–83,0**	**–104,2**	**–99,4**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**35,7**	**35,6**	**50,7**	**79,3**	**134,1**	**198,1**

Toelichting

Uitgaven

Overboekingen

Ten behoeve van de verbetering van de arbeidsvoorwaarden van het onderwijspersoneel, voortvloeiende uit de resultaten van het zogenaamde loonstructuuronderzoek (lso), heeft de minister van Onderwijs en Wetenschappen een accoord gesloten met de bonden van onderwijspersoneel. Uit de aanvullende post herstructureringsmiddelen is een bijdrage aan de financiering van dit accoord overgeboekt van 15 miljoen in 1993, oplopend tot 78 miljoen gulden structureel. Dit komt overeen met het loonsomevenredige deel van het onderwijspersoneel in het totaal van de herstructureringsmiddelen.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST KOPPELING UITKERINGEN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**0,0**	**224,0**	**664,0**	**1.150,7**	**1.678,1**	**1.927,8**	
Mee- en tegenvallers:							
afronding en technische correctie		-7,0	53,5	-9,0	-29,0	-109,0	
meevallende loonontwikkelling		-161,0	-407,5	-648,0	-770,0	-498,0	
ontwikkeling uitkeringen		-111,0	-111,0	-111,0	-111,0	-111,0	
diversen							
	0,0	**-279,0**	**-465,0**	**-768,0**	**-910,0**	**-718,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
*bevriezing uitkeringen 1994			-118,0	-164,0	-164,0	-164,0	
*bijstellingen premiepercentages/ belastingtarieven		55,0	-7,0	17,3	-94,1	-109,8	
diversen							
	0,0	**55,0**	**-125,0**	**-146,7**	**-258,1**	**-273,8**	
Extrapolatie							1.217,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**-224,0**	**-590,0**	**-914,7**	**-1.168,1**	**-991,8**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**74,0**	**236,0**	**510,0**	**936,0**	**1.217,0**

Toelichting

Beleidsmatige mutaties

Het kabinet heeft besloten om voor 1994 de sociale uitkeringen niet te indexeren. Door bijstellingen van de premiepercentages en belastingtarieven hebben er aanpassingen op de aanvullende post plaatsgevonden.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST INDEXERING WSF							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**0,0**	**72,2**	**147,7**	**228,6**	**308,0**	**383,5**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen		9,2	–6,0	–24,0	–9,6	–28,8	
	0,0	**9,2**	**–6,0**	**–24,0**	**–9,6**	**–28,8**	
Beleidsmatige mutaties:							
*bevriezen tranche 95				–53,3	–52,9	–51,5	
*volumemutatie		–8,6	–6,4	–14,2	–6,6	25,4	
diversen		0,8	–22,4	–25,0	–38,6	–29,0	
	0,0	**–7,8**	**–28,8**	**–92,5**	**–98,1**	**–55,1**	
Overboekingen:							
*naar o&w bevriezingscomponent 1997 en 1998						–49,9	
*naar o&w tranche 1993		–64,2	–63,9	–63,6	–63,0	–62,3	
*naar o&w tranche 1994-1			–39,5	–39,2	–38,8	–38,2	
diversen		–9,5	–9,4	–9,3	–9,0	–1,6	
	0,0	**–73,7**	**–112,8**	**–112,1**	**–110,8**	**–152,0**	
Extrapolatie							255,7
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**–72,2**	**–147,7**	**–228,6**	**–218,4**	**–236,0**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**89,6**	**147,5**	**255,7**

Toelichting

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

De bevriezing van de Studiefinanciering tranche 1995 vloeit voort uit het Kabinetsbesluit om voor 1994 uit te gaan van de nullijn; dit werkt met de gebruikelijke vertraging door. Voorts is er sprake van een bijstelling van de raming indexatie Studiefinanciering op basis van onder meer nieuwe gegevens over het aantal geraamde studenten.

Overboekingen

De overboeking van de aanvullende post Indexatie Studiefinanciering naar het begrotingshoofdstuk van Onderwijs en Wetenschappen, welke verband houdt met de bevriezing van de basisbeurs in 1997 en 1998, vindt plaats als onderdeel van de versobering van de Wet op de Studiefinanciering.

Daarnaast worden de tranches 1993 en 1994 (1e halfjaar) voor de Indexering Studiefinanciering van in totaal 80,5 miljoen in 1993, oplopend tot 100,5 miljoen in 1997, overgeboekt van de aanvullende post Indexering Studiefinanciering naar het hoofdstuk van Onderwijs en Wetenschappen.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
BELASTINGAFDRACHTEN EG							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**7.308,0**	**7.716,0**	**8.289,0**	**8.721,0**	**9.172,0**	**9.659,0**	
Mee- en tegenvallers:							
*btw-afdrachten		239,0	–162,0	–195,0	–31,0	–27,0	
*invoerrechten		–100,0	–100,0	–100,0	–100,0	–100,0	
btw-afdrachten	–5,0	–192,0	–647,0	–554,0	–616,0	–671,0	
invoerrechten	–153,0	–225,0	–285,0	–330,0	–360,0	–400,0	
diversen							
	–158,0	**–278,0**	**–1.194,0**	**–1.179,0**	**–1.107,0**	**–1.198,0**	
Extrapolatie							8.897,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–158,0**	**–278,0**	**–1.194,0**	**–1.179,0**	**–1.107,0**	**–1.198,0**	
Stand miljoenennota 1994	**7.150,0**	**7.438,0**	**7.095,0**	**7.542,0**	**8.065,0**	**8.461,0**	**8.897,0**

Toelichting

Uitgaven

Mee- en tegenvallers

De verhoging van de BTW-afdrachten in 1993 is het gevolg van de aanvullende en gewijzigde begroting 1993 die voorziet in extra landbouwuitgaven en extra afdrachten in verband met monetaire herschikkingen. Voorts zijn de BTW-afdrachten meerjarig bijgesteld als gevolg van de neerwaartse bijstelling van zowel de Nederlandse BTW-grondslag als de BTW-grondslag van de Gemeenschap. Daarnaast is rekening gehouden met terugbetalingen in 1994 en 1995.

De neerwaartse bijstelling van de uitgavenraming voor invoerrechten met structureel 100 miljoen met ingang van 1993 is het gevolg van de bijgestelde ramingen met betrekking tot de import en wereldhandel. Deze mutatie in de afdracht aan de EG is financieringstekort-neutraal, aangezien hiertegenover de ontvangen douanerechten (exclusief inningskosten) staan.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST NADER TE BEPALEN UITGAVEN/TE VERDELEN OMBUIGINGEN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**0,0**	**0,0**	**–320,0**	**–320,0**	**–320,0**	**–320,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
*invulling nader te verdelen maatregelen miljoenennota 1993			320,0	320,0	320,0	320,0	
*nader te bepalen ombuigingen (prijsbijstelling)				–625,0	–1.335,0	–1.935,0	
*nader te bepalen ombuigingen arbeidsvoorwaarden				–438,4	–442,0	–444,2	
*evenredig aandeel GF/PF in nader te verdelen ombuigingen				–76,8	–132,3	–164,5	
diversen				80,0	40,0		
	0,0	**0,0**	**320,0**	**–740,2**	**–1.549,3**	**–2.223,7**	
Extrapolatie							–2.618,7
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**0,0**	**320,0**	**–740,2**	**–1.549,3**	**–2.223,7**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**–1.060,2**	**–1.869,3**	**–2.543,7**	**–2.618,7**

Toelichting

Uitgaven

Beleidsmatige mutaties

De vorig jaar in het kader van het beleidspakket inkomen en werkgelegenheid niet ingevulde structurele ombuiging van 320 miljoen vanaf 1994, in verband met de onzekerheden in de economische en monetaire ontwikkeling, is in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994 ingevuld.

Als onderdeel van dit zelfde Voorjaarsnotapakket is, teneinde structureel de beoogde omvang van het ombuigingspakket te realiseren, als sluitstuk voor de rijksbegroting uitgegaan van het afboeken, respectievelijk beperken van de prijsbijstellingstranches 1996 respectievelijk 1997. Later heeft het kabinet besloten ook de prijsbijstellingstranche 1995 af te boeken. Het betreft hier overigens voorshands een technische verwerking; de hiermee gemoeide bedragen dienen te zijner tijd met nadere maatregelen, op grond van een nadere politieke prioriteitenstelling, te worden ingevuld. Daarnaast is tijdens de begrotingsvoorbereiding 1994 besloten tot het vrijmaken van extra ruimte voor de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector. De compensatie van de kosten hiervan voor 1995 en latere jaren zal bij de begrotingsvoorbereiding 1995 worden verdeeld over de departementen en worden ingevuld. Het evenredig aandeel van het Gemeentefonds en het Provinciefonds in voornoemde ombuigingen is eveneens op deze aanvullende post verwerkt.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST INCIDENTELE NIET-BELASTING-ONTVANGSTEN							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**0,0**	**85,0**	**300,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
*incidentele maatregelen voorjaarsnota			3.500,0	2.250,0			
*nog te verdelen		–1.735,0	1.479,4	139,0	–36,0	–36,0	
nader te verdelen		1.625,0	–57,3	–57,3	–57,3	–57,3	
diversen							
	0,0	**–110,0**	**4.922,1**	**2.331,7**	**–93,3**	**–93,3**	
Overboekingen:							
*van aanvullende post verkoop staatsdeelnemingen		505,4	–30,6	–30,6	211,1	–48,7	
diversen							
	0,0	**505,4**	**–30,6**	**–30,6**	**211,1**	**–48,7**	
Extrapolatie							–142,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**395,4**	**4.891,5**	**2.301,1**	**117,8**	**–142,0**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**480,4**	**5.191,5**	**2.301,1**	**117,8**	**–142,0**	**–142,0**

Toelichting

Niet-belastingontvangsten

Beleidsmatige mutaties

Bij Voorjaarsnota is besloten tot taakstellingen in de sfeer van de niet-belastingontvangsten die niet tot de collectieve-lastendruk behoren met een budgettaire opbrengst van 3,5 miljard in 1994 (bovenop de nog openstaande incidentele taakstelling van 0,3 miljard in dat jaar uit de Miljoenennota 1993) en 2,25 miljard in 1995. Deze taakstellingen zijn thans verwerkt in de aanvullende post.

In de Voorjaarsnota was op de aanvullende post daarenboven reeds een taakstelling verwerkt van circa 1,7 miljard aan incidentele maatregelen voor 1993. Op basis van nadere inzichten, voortvloeiend uit de begrotingsvoorbereiding 1994, is de raming voor 1993 fors neerwaarts bijgesteld ten opzichte van de Voorjaarsnota en de raming 1994 verhoogd.

Overboekingen

Met ingang van de Miljoenennota 1994 zullen de incidentele taakstellingen in de sfeer van niet-belastingontvangsten die niet tot de collectieve lastendruk behoren, op één aanvullende post worden verantwoord. In verband hiermee worden de bij Miljoenennota 1994 resterende gelden op de aanvullende post Verkoop Staatsdeelnemingen overgeboekt naar deze aanvullende post Incidentele niet-belastingontvangsten.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST RESERVERING AANWENDING GASBATEN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**110,0**	**0,0**	**730,0**	**800,0**			
Mee- en tegenvallers:							
gasbaten			–470,0				
diversen				40,0	–30,0		
	0,0	**0,0**	**–470,0**	**40,0**	**–30,0**	**0,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
*extra aardgas export				–700,0	–700,0	–800,0	
kasschuif gereserveerde gasbatenmiddelen	–110,0	110,0					
diversen							
	–110,0	**110,0**	**0,0**	**–700,0**	**–700,0**	**–800,0**	
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–110,0**	**110,0**	**–470,0**	**–660,0**	**–730,0**	**–800,0**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**110,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

Toelichting

Uitgaven

Overboekingen

In verband met het instellen van het Fonds Economische Structuurversterking (aanvankelijk genaamd het Aardgasbatenfonds) worden de uitgaven, die uit de ontvangsten van de extra export van aardgas zullen worden gefinancierd overgeboekt naar de begroting van het Fonds Economische Structuurversterking.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AANVULLENDE POST INDEXERING INFRASTRUCTUURTOESLAG MRB							
UITGAVEN							
*prijsontwikkeling motorrijtuigenbelasting			8,0	–24,0	–53,0	–53,0	
diversen							
	0,0	**0,0**	**8,0**	**–24,0**	**–53,0**	**–53,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
infrastructuurtoeslag motorrijtuigenbelasting			54,0	109,0	165,0	222,0	
diversen				–1,0	–3,0	–3,0	
	0,0	**0,0**	**54,0**	**108,0**	**162,0**	**219,0**	
Overboekingen:							
*prijsbijstelling naar het infrafonds			–62,0	–62,0	–62,0	–62,0	
diversen							
	0,0	**0,0**	**–62,0**	**–62,0**	**–62,0**	**–62,0**	
Extrapolatie							162,0
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**22,0**	**47,0**	**104,0**	
Stand miljoenennota 1994	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**22,0**	**47,0**	**104,0**	**162,0**

Toelichting

Uitgaven

Mee- en tegenvallers
De macrobijstelling op deze aanvullende post is het gevolg van de nieuwe raming van de voor de Motorrijtuigenbelasting relevante prijsontwikkeling.

Overboekingen
De prijsbijstellingstranche 1994 is overgeheveld naar het Infrastructuurfonds.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
CONSOLIDATIE							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1993	**–800,1**	**–981,7**	**–982,8**	**–983,5**	**–1.098,3**	**–1.098,3**	
Beleidsmatige mutaties:							
bijstelling consolidatie	–439,3	24,8	–2.545,5	–3.225,0	–3.170,1	–3.313,6	
diversen							
	–439,3	**24,8**	**–2.545,5**	**–3.225,0**	**–3.170,1**	**–3.313,6**	
Extrapolatie							–4.477,8
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–439,3**	**24,8**	**–2.545,5**	**–3.224,9**	**–3.170,0**	**–3.313,5**	
Stand miljoenennota 1994	**–1.239,4**	**–956,9**	**–3.528,2**	**–4.208,4**	**–4.268,3**	**–4.411,8**	**–4.477,8**
CONSOLIDATIE							
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1993	**–800,1**	**–981,7**	**–982,8**	**–983,5**	**–1.098,3**	**–1.098,3**	
Mee- en tegenvallers:							
diversen							
	0,0	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	
Beleidsmatige mutaties:							
bijstelling consolidatie	–439,3	24,8	–2.545,5	–3.225,0	–3.170,1	–3.313,5	
diversen							
	–439,3	**24,8**	**–2.545,5**	**–3.225,0**	**–3.170,1**	**–3.313,5**	
Extrapolatie							–4.477,8
Totaal mutaties na de miljoenennota 1993	**–439,3**	**24,8**	**–2.545,5**	**–3.224,9**	**–3.170,0**	**–3.313,5**	
Stand miljoenennota 1994	**–1.239,4**	**–956,9**	**–3.528,2**	**–4.208,4**	**–4.268,3**	**–4.411,8**	**–4.477,8**

Toelichting

Uitgaven en niet-belastingontvangsten

De bijstelling in 1993 betreft de bijdrage van Binnenlandse Zaken aan Justitie voor het beheer van gemeenschappelijke politieverbindingen.

De bijstelling van de post consolidatie in de jaren 1994 en later is met name het gevolg van de instelling van het Infrastructuurfonds dat wordt gevoed via bijdragen van Verkeer en Waterstaat en het fonds Economische Structuurversterking (structureel 3,4 miljard vanaf 1997).

ANNEX BIJ VERTICALE TOELICHTING

Voortgangscontrole ombuigingen

In deze annex wordt ingegaan op de ombuigingen die eerder aan de Tweede Kamer zijn aangekondigd (te weten: Miljoenennota 1992, Miljoenennota 1993, de zogenoemde 7-novemberbrief en Voorjaarsnota 1993). Deze annex beperkt zich tot ombuigingen waarbij na Voorjaarsnota 1993 is gebleken dat de ombuigingen niet haalbaar zijn of vertraging zullen oplopen. In deze gevallen zal er sprake zijn van besparingsverliezen. Deze besparingsverliezen zijn reeds betrokken bij de besluitvorming van het kabinet in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1994. De genoemde besparingsverliezen zijn dan ook volledig verwerkt in deze Miljoenennota.

Deze annex over de voortgangscontrole is verdeeld in drie onderdelen, namelijk besparingsverliezen op de rijksbegroting in enge zin, de besparingsverliezen Sociale Zekerheid en de besparingsverliezen Volksgezondheid.

Voor de goede orde zij opgemerkt dat in de Voorjaarsnota 1993 de voortgangscontrole ombuigingen is opgenomen in bijlage 4.

1. Rijksbegroting in enge zin

Op de rijksbegroting in enge zin dient een tweetal besparingsverliezen te worden gemeld.

WVC
Van de Tussenbalans-taakstelling voor Jeugdhulpverlening (ad 55 miljoen) is voor een bedrag van 38 miljoen compensatie geboden binnen het geheel van de Rijksbegroting. Het restant ad 17 miljoen is structureel opgelost via specifieke ombuigingen op de WVC-begroting.

Aandeel lagere overheden in efficiencytaakstelling
In de Voorjaarsnota 1993 zijn door het kabinet efficiencymaatregelen aangekondigd, die concreet zijn vertaald in een efficiencytaakstelling van 0,35% in 1994. Deze taakstelling geldt, zoals in de Voorjaarsnota nadrukkelijk was aangegeven, voor de gehele collectieve sector, inclusief lagere overheden. In de Voorjaarsnota is uitgegaan van een loonsomevenredig aandeel van de lagere overheden in deze taakstelling. Bij nader inzien heeft het kabinet na overleg met VNG en IPO besloten het aandeel van de lagere overheden in deze taakstelling te berekenen conform de gebruikelijke evenredigheidsregels. Dit leidt tot een aandeel in de efficiencytaakstelling voor gemeenten en provincies dat structureel 24 miljoen lager ligt. Voor dit bedrag heeft compensatie plaatsgevonden binnen het geheel van de rijksbegroting.

2. Sociale Zekerheid

In de Sociale Zekerheid doen zich ten opzichte van de Voorjaarsnota 1993 de volgende besparingsverliezen voor:

50/50-maatregelen Algemene Ouderdomswet
De invoering van de AOW 50/50-maatregel is in de Tweede Kamer aanvaard. Na aanvaarding in de Eerste Kamer zal de maatregel per 1 januari 1994 in werking treden. Eerder werd uitgegaan van invoering per 1 september 1993. Dit uitstel heeft een tijdelijk besparingsverlies tot gevolg.

Wetsvoorstel Terugdringing Ziekteverzuim

De invoeringsdata van alle per 1 juli 1993 voorziene TZ-maatregelen (Terugdringing Ziekteverzuim) zijn verschoven naar 1 november 1993. Het gaat hierbij om de beperking loondoorbetalingsverplichting Burgerlijk Wetboek tot 70% en het blokkeren van de herverzekering van Ziektewet-uitkeringen bij de bedrijfsverenigingen. Deze laatste maatregel is overigens niet aangemerkt als een ombuiging in de sociale zekerheid.

Wetsvoorstel Terugdringing Beroep op Arbeidsongeschiktheidsregelingen

Door het uitstel met 1 maand van de inwerkingtreding van het wetsvoorstel Terugdringing Beroep op Arbeidsongeschiktheidsregelingen (TBA) tot 1 augustus a.s., treden tijdelijk besparingsverliezen op. De besparingsverliezen hebben tot gevolg dat eerder ingeboekte weglekeffecten neerwaarts kunnen worden bijgesteld, wat zowel op de rijksbegroting als in de premiesfeer leidt tot meevallers.

Uitstel Wet Voorzieningen Gehandicapten

De Wet Voorzieningen Gehandicapten (WVG) zou per 1 januari 1994 in werking treden. Met de VNG is afgesproken dat gemeenten na behandeling van het wetsvoorstel in de Eerste Kamer een half jaar krijgen om maatregelen te treffen voor een goede organisatie van de gehele decentralisatie-operatie. De gehandicaptenvoorzieningen zullen dus pas per 1 april 1994 overgaan naar de gemeenten. Als gevolg daarvan zal drie maanden langer een AAW-rijksbijdrage blijven bestaan. Het uitstel van de WVG levert per saldo 21 miljoen op in 1994 omdat mensen boven de 65 jaar nu drie maanden langer geen aanspraken kunnen maken op voorzieningen voor gehandicapten.

Besparingsverliezen fraudepakket

Ook op het gebied van de fraude hebben zich sinds de Voorjaarsnota enkele tijdelijke besparingsverliezen voorgedaan. Het gaat hierbij om vertraging van de inwerkingtreding van de Wet Identificatieplicht en de met deze wet samenhangende invoering van het sofi-nummer bij de arbeidsbureau's. Daarnaast werd ten tijde van de Voorjaarsnota nog rekening gehouden met een aanvulling van het administratief sanctiesysteem AOW/ANW in 1993. Aangezien deze maatregel onderdeel uitmaakt van het wetsvoorstel ANW, kan deze opbrengst niet meer worden gerealiseerd in 1993.

Samengevat ontstaat hierdoor in de Sociale Zekerheid het volgende beeld:

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Premiesector						
50/50-maatregel AOW	5	20	15	8	–	–
Terugdringing ziekteverzuim	105	20	20	–	–	–
Besparingsverlies TBA	15	30	25	20	10	5
Weglekeffect TBA	–1	–5	–11	–7	–3	–
Uitstel WVG	–	227	–	–	–	–
Totaal premiesector	124	292	49	21	7	5
Rijksbegroting						
Weglekeffect TBA	–1	–3	–3	–3	–2	–
Fraude	17	13	–	–	–	–
Uitstel WVG	–	–248	–	–	–	–
Totaal rijksbegroting	16	–238	–3	–3	–2	–

3. Volksgezondheid

In de Volksgezondheid doet zich ten opzichte van de Voorjaarsnota 1993 een tweetal besparingsverliezen voor.

Geneesmiddelen

De regering was voornemens per 1 juli 1993 een maatregel in te voeren tot verwijdering uit het AWBZ-verzekerde pakket van geneesmiddelen die niet onder de werking van de Wet Tarieven Gezondheidszorg vallen. Teneinde een zorgvuldig invoeringstraject te waarborgen, is deze maatregel uitgesteld tot 1 januari 1994. Dit leidt in 1993 tot een besparingsverlies van 50 miljoen.

No-claimkorting

De invoering van de mogelijkheid tot het nemen van een no-claimkorting in combinatie met een eigen risico in de Ziekenfondswet, is verschoven van 1 januari 1994 tot 1 januari 1995, in verband met vertraging bij de behandeling van het betreffende wetsvoorstel. Het besparingsverlies bedraagt 50 miljoen in 1994.

7. Heroverweging

Heroverweging begrotingsvoorbereiding 1994

De heroverwegingsprocedure is in het afgelopen jaar hoofdzakelijk benut voor het doorlichten van subsidie-uitgaven in het kader van het «tweede spoor» van het geïntegreerde subsidiebeleid. Heroverwogen zijn de volgende subsidie-onderwerpen:

1. Verplichte procesvertegenwoordiging en procedurekosten,
2. Garantieregelingen,
3. Subsidies TNO,
4. Subsidies kopkosten en regiokopkosten,
5. Subsidies algemeen jeugdbeleid,
6. Subsidies dierziektenbestrijding.

Het heroverwegingsonderzoek «Subsidies dierziektenbestrijding» is nog niet afgerond. De overige heroverwegingsonderzoeken zijn aangeboden aan de Staten-Generaal.

In tabel 7.1 is een overzicht gegeven van het budgettaire beslag van de onderzochte beleidsterreinen in 1997 («het ijkpunt») en het maximale bedrag van de in de heroverwegingsrapporten geschetste besparingsmogelijkheden. Het laatst genoemde bedrag heeft betrekking op het ijkpuntjaar (1997); het is gebaseerd op de meest vergaande beleidsvariant of gezamenlijk uitvoerbare combinatie van varianten uit elk van de rapporten.

Tabel 7.1 Budgettair beslag van de onderzochte beleidsterreinen en maximale besparingsmogelijkheden; ijkpunt = 1997 (cf. begroting 1993)

Onderwerp	IJkpunt	Maximale varianten
1. Verplichte procesvertegenwoordiging	35,0	35,0
2. Garantieregelingen	96,0*	96,0*
3. Subsidies TNO	352,0	0
4. Subsidies kopkosten en regiokopkosten	232,9	74,5
5. Subsidies algemeen jeugdbeleid	119,8	50,0
6. Subsidies dierziektenbestrijding	39,2	nog niet bekend
Totaal	874,9	255,5

* IJkpunt en maximale besparing in 1996.

Gerealiseerde ombuigingen

Tabel 7.2 bevat een overzicht van de budgettaire besparingen die sinds de Miljoenennota 1993 tot stand zijn gekomen, mede op basis van beleidsvarianten die zijn beschreven in heroverwegingsrapporten van de huidige en alle voorgaande onderzoeksronden. De besparingen zijn verwerkt in de onderhavige Miljoenennota.

Tabel 7.2 Overzicht van de budgettaire besparingen als gevolg van maatregelen die zijn getroffen sedert de Miljoenennota 1993 op terreinen waarop de heroverwegingsrapporten begrotingsvoorbereiding 1982-1994 betrekking hebben

Begrotingshoofdstuk	Besparing in 1994	1998
VI Justitie	31,4	41,4
VIII O&W	52,0	95,0
X Defensie	19,7	24,4
XI VROM	–	24,3
XII V&W	–	200,0
XIII EZ	8,4	8,4
XIV LNV	3,7	3,7
XVI WVC	43,0	92,2
Premiesfeer	112,0	140,0
Totaal	270,2	629,4

De besparing van 41,4 miljoen in 1998 bij Justitie wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door het afschaffen van de verplichte procesvertegenwoordiging in echtscheidingszaken. Hiertoe is uitvoering gegeven aan het heroverwegingsrapport «Verplichte procesvertegenwoordiging en procedurekosten» (begrotingsvoorbereiding 1994, deelrapport 1).

Door het marktconform maken van het wachtgeld voor het onderwijzend personeel treedt een besparing op van 95 miljoen in 1998 heroverwegingsrapport «Wachtgelden», (begrotingsvoorbereiding 1992, deelrapport nr. 3). Deze besparing komt ten gunste van de financiering van het zogenaamde convenant II (loonstructuuronderzoek onderwijzend personeel).

De besparing van 24,4 miljoen in 1998 bij Defensie is het gevolg van het afschaffen van het dagelijks tenue voor dienstplichtigen en de subsidiekorting TNO. Deze besparingen zijn mede op basis van het heroverwegingsrapport «Doelmatigheid exploitatie-uitgaven defensie» (begrotingsvoorbereiding 1991, deelrapport nr. 1) en het heroverwegingsrapport «Onderzoeks- en ontwikkelingsuitgaven defensie» (begrotingsvoorbereiding 1992, deelrapport nr. 1) tot stand gekomen.

De besparing van 24,3 miljoen in 1998 bij VROM betreft een verlaging van het budget kopkosten. Daarmee wordt een combinatie van varianten bij het heroverwegingsrapport «Kopkosten en regiokopkosten» (begrotingsvoorbereiding 1994, deelrapport 4) tot uitvoering gebracht. De besparing loopt op termijn op naar ca. 100 miljoen.

De besparing van 200 miljoen in 1998 bij V&W is het gevolg van het streven naar het verbeteren van de kostendekkingsgraad bij stads- en streekvervoer, mede op basis van het heroverwegingsrapport «Evaluatie openbaar vervoer» (begrotingsvoorbereiding 1986, rapport 89).

De opbrengst van 8,4 miljoen bij Economische Zaken is het gevolg van een verhoging van de provisie bij de Borgstellingsregeling MKB. Deze opbrengst is aangewend voor een verhoging van het Garantieplafond. Met de verhoging van de provisie is uitvoering gegeven aan één van de varianten van het heroverwegingsrapport «Garantieregelingen» (begrotingsvoorbereiding 1994, deelrapport nr. 2).

Bij LNV is de besparing van 3,7 miljoen tot stand gekomen op basis van ombuigingsmaatregelen ten aanzien van het Borgstellingsfonds (heroverwegingsrapport «Garantieregelingen», begrotingsvoorbereiding 1994, deelrapport 2).

De besparing van 92,2 miljoen in 1998 bij WVC is enerzijds het gevolg van een efficiency-verbetering en het verminderen danwel beëindigen van volksgezondheidssubsidies. Daarmee wordt uitvoering gegeven aan het heroverwegingsrapport «Volksgezondheidssubsidies» (begrotingsvoorbereiding 1993, deelrapport 5). Anderzijds wordt omgebogen op subsidies voor het algemeen jeugdbeleid, mede in verband met het heroverwegings-

rapport «Subsidies algemeen jeugdbeleid» (begrotingsvoorbereiding 1994, deelrapport 5).

De ombuiging in de premiesfeer van 140 miljoen in 1998 is het gevolg van de uitvoering van een aantal maatregelen, mede op basis van het heroverwegingsrapport «Misbruikgevoeligheid van regelgeving in de sociale zekerheid» (begrotingsvoorbereiding 1993, deelrapport 6).

Politieke besluitvorming

De in de heroverwegingsrapporten ontwikkelde beleidsvarianten worden bij de reguliere budgettaire besluitvorming betrokken. Daarnaast wordt over elk rapport een regeringsstandpunt bepaald, waarin ook andere dan de budgettaire aspecten van het onderzochte beleidsterrein aan de orde komen. De stand van zaken met betrekking tot de politieke besluitvorming over de heroverwegingsrapporten is als volgt.

– *Heroverwegingsrapporten begrotingsvoorbereiding 1992*

a. Tariefdifferentiatie openbaar vervoer
Het regeringsstandpunt is opgenomen in de V&W-begroting 1994.

– *Heroverwegingsrapporten begrotingsvoorbereiding 1993*

a. Subsidies overig wetenschappelijk onderzoek en wetenschapsbeleid

Het regeringsstandpunt is uitgebracht op 8 februari 1993 bij brief van de minister van Onderwijs en Wetenschappen (Tweede Kamer, vergaderjaar 1992-1993, 16 625, nr. 148).

b. Subsidies delinquentenzorg en jeugdinrichtingen

Het regeringsstandpunt is uitgebracht op 5 juli 1993 bij brief van de staatssecretaris van Justitie (Tweede Kamer, vergaderjaar 1992-1993, 22 150, nr. 15).

c. Subsidies ontwikkeling en sanering van de landbouw

Het regeringsstandpunt zal ongeveer gelijktijdig met deze Miljoenennota door de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij worden uitgebracht.

d. Volksgezondheidssubsidies

Het regeringsstandpunt is uitgebracht op 25 september 1992 bij brief van de staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (Tweede Kamer, vergaderjaar 1992-1993, 16 625, nr. 147).

e. Misbruikgevoeligheid van regelgeving in de sociale zekerheid

Het regeringsstandpunt is uitgebracht op 27 april 1993 bij brief van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Tweede Kamer, vergaderjaar 1992-1993, 17 050, nr. 176).

– *Heroverwegingsrapporten begrotingsvoorbereiding 1994*

a. Verplichte procesvertegentwoordiging en procedurekosten

Het regeringsstandpunt is opgenomen in het wetsvoorstel terzake van afschaffing van de verplichte procesvertegenwoordiging bij gemeen-

schappelijke echtscheidingsverzoeken waarbij een verklaring van een scheidingsbemiddelaar wordt overlegd.

b. Garantieregelingen

Het regeringsstandpunt is opgenomen in de begrotingsstukken 1994 van de departementen van Economische Zaken, van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en van Financiën.

c. Subsidies TNO

Het regeringsstandpunt zal in november 1993 door de minister van Onderwijs en Wetenschappen worden uitgebracht.

d. Subsidies kopkosten en regiokopkosten

Het regeringsstandpunt zal ongeveer gelijktijdig met deze Miljoenennota door de staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu worden uitgebracht.

e. Subsidies algemeen jeugdbeleid

Het regeringsstandpunt zal ongeveer gelijktijdig met deze Miljoenennota door de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur worden uitgebracht.

f. Subsidies dierziektebestrijding

Het onderzoek zal in het najaar worden afgerond. Het regeringsstandpunt zal daarna door de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij worden uitgebracht.

Aanpassingen van de procedure

De regering heeft besloten de heroverwegingsprocedure in de komende periode enigszins aan te passen. Om tot verdergaande procedurele stroomlijning te komen is besloten dat de regeringsstandpunten over de heroverwegingsrapporten voortaan zullen worden opgenomen in de eerstvolgende ontwerpbegrotingsstukken. Voorts zullen de werkgroepvoorzitters uit een bredere kring gerecruteerd worden dan tot dusverre gebruikelijk was (ook buiten het eerstverantwoordelijke vakdepartement). Wat betreft de onderwerpselectie zal meer accent worden gelegd op horizontale en interdepartementale onderwerpen. Gegeven de toegenomen samenhang van veel vormen van overheidsbeleid bestaat aan dergelijke onderwerpen in de komende jaren in het bijzonder behoefte. Bij de onderwerpkeuze is voorts een stevige plaats ingeruimd voor subsidie-uitgaven.

Onderwerpen voor de eerstvolgende ronde

De onderwerpen waaraan het komend jaar een onderzoek zal worden gewijd zijn:
1. Systematiek van inkomensafhankelijke subsidieregelingen,
2. Rationalisering van de systematiek voor exploitatiesubsidies aan rechtspersonen,
3. Eigen bijdragen in de kwartaire sector,
4. Samenhangend stelsel ouderbijdragen,
5. Inschakeling van intern en extern personeel,
6. Het asielzoekersbeleid.

De omschrijving van de genoemde onderwerpen en de samenstelling van de heroverwegingswerkgroep luiden als volgt.

1. Systematiek van inkomensafhankelijke subsidieregelingen

Bij inkomensafhankelijke subsidieregelingen zoals rechtsbijstand, IHS, studiefinanciering en zorgvoorzieningen is sprake van verschillende inkomensbegrippen en eigen bijdragetabellen. De reden voor het verschil in inkomensbegrippen en bijdragetabellen is in een aantal gevallen niet duidelijk. Ook bemoeilijkt het verschil in inkomensbegrippen de controle en leidt het tot mogelijke fraudegevoeligheid. Het onderzoek heeft tot doel een meer uniforme systematiek voor de betrokken regelingen te ontwikkelen die een bijdrage levert aan beperking van fraudegevoeligheid. Ook dient te worden bezien of het wenselijk is om voor alle of een deel van de inkomensafhankelijke subsidieregelingen een uniforme minimum eigen bijdrage van een nader te bepalen percentage van de kostprijs van de voorziening vast te stellen. Hierbij kan zonodig ook betrokken worden de discussie over het subsidiebegrip.

Deelnemende departementen: Just., AZ, Fin., VROM, O&W, SZW en WVC.

2. Rationalisering van systematiek voor exploitatiesubsidies aan rechtspersonen

Exploitatiesubsidies aan rechtspersonen zijn veelal gebaseerd op genormeerde kostencomponenten zoals salariskosten, bureaukosten, onderhoudskosten van gebouwen of inventaris, etc.. De normering leidt ertoe dat in relatie tot het prestatievolume sprake is van een «vaste voet» in de bekostiging, dat wil zeggen een hogere bijdrage per eenheid voor een klein volume dan voor een groot volume. Bij prestatievolume moet men in dit verband denken aan aantallen leerlingen, internaatskinderen, bewoners van bejaardenoorden, etc.. Naast genormeerde kostencomponenten spelen dikwijls ook nog (ongenormeerde) ramingen van specifieke uitgavenposten een rol bij de subsidievaststelling. Uit een oogpunt van doelmatigheid en prikkels gericht op optimale schaalgrootte, verdient subsidiëring op basis van prestaties, zonder vaste voet, de voorkeur. Een dergelijke vorm van subsidiëring legt de verantwoordelijkheid voor de schaalgrootte volledig bij de gesubsidieerde instelling en past bij een ontwikkeling in de richting van grotere zelfstandigheid van de instellingen en deregulering. In dit onderzoek wordt bezien welke mogelijkheden er bestaan voor (verdere) rationalisering van de subsidiesystematieken in deze zin; daarbij kan ook worden bezien in hoeverre subsidiesystematieken in vergelijkbare situaties ook op vergelijkbare wijzen worden ingericht.

Deelnemende departementen: WVC, Fin., AZ, O&W en Just..

3. Eigen bijdragen in de kwartaire sector

Voor diverse kwartaire diensten, ondermeer op het terrein van WVC, Justitie en OenW, wordt van de gebruiker een eigen bijdrage gevraagd. Voorbeelden hiervan zijn onder andere medische voorzieningen, bejaardenoorden, jeugdhulpverlening en onderwijsvoorzieningen. De motivering voor deze bijdragen loopt sterk uiteen: besparingsmotief, medefinancieringsmotief, consumptieremmingsmotief, profijtmotief. Ook de vormgeving van de bijdragen verschilt, doordat in een aantal bijdrageregelingen rekening wordt gehouden met de draagkracht van de consument of een maximum wordt gesteld aan de hoogte van de eigen bijdrage (inkomensbescherming). Het doel van het heroverwegingsonderzoek is om te komen tot een systematische en consistente motivering voor alle relevante eigen bijdrageregelingen voor voorzieningen in de kwartaire sector. Daarbij dient

steeds de vorm die aan de bijdrage wordt gegeven op consistente wijze te worden afgestemd op de motivering. In dit onderzoek blijven de ouderbijdragen ten behoeve van intramurale voorzieningen voor kinderen en jongeren buiten beschouwing. Deze ouderbijdragen kennen een specifieke problematiek en komen in een ander heroverwegingsonderzoek aan de orde. Er dient goede afstemming tussen beide onderzoeken plaats te vinden betreffende gemeenschappelijke aspecten.

Het onderzoek dient uit te monden in concrete voorstellen tot aanpassing van bestaande eigen bijdrageregelingen voor deze voorzieningen. Een aspect dat mede met het oog op een sterk oplopen of cumulatie van eigen bijdragen bij het onderzoek dient te worden betrokken, is de samenloop van inkomensbeschermende elementen in de diverse regelingen enerzijds en de generieke inkomensbescherming in de vorm van bijzondere bijstand en buitengewone fiscale lastenaftrek anderzijds.

Deelnemende departementen: WVC, Just., AZ, Fin. en O&W.

4. Samenhangend stelsel ouderbijdragen

Ten behoeve van kinderen en jongeren bestaan uiteenlopende collectieve voorzieningen die als gemeenschappelijk kenmerk hebben dat door deze voorzieningen het onderhoud door ouders geheel of gedeeltelijk wordt overgenomen. Tot deze voorzieningen kunnen ondermeer de medische kinderdagverblijven, schippersinternaten, pleegkinderen, kinderopvang, justitiële kinderopvang, jeugdhulpverlening (semi-) residentieel, pleeggezinnen en instellingen voor gehandicapte kinderen worden gerekend. Voor genoemde voorzieningen wordt in de regel een ouderbijdrage gevraagd. Voor de verschillende voorzieningen wordt deze ouderbijdrage niet op een systematische wijze vastgesteld. In de regel dekt de ouderbijdrage een fractie van de kostprijs van de voorzieningen en wordt bij de vaststelling van de hoogte van de ouderbijdrage geen rekening gehouden met bespaarde huishoudelijke uitgaven of met eventueel ontvangen kinderbijslag.

Het heroverwegingsonderwerp heeft als doel een systematisch stelsel van ouderbijdragen te ontwerpen dat rekening houdt met bespaarde uitgaven en een redelijk aandeel van ouders in de kosten (waarbij de AKW wordt betrokken).

Deelnemende departementen: WVC, Just., AZ, Fin. en O&W.

5. Inschakeling van intern en extern personeel

Een afgewogen inzet van personeel vormt een belangrijk onderdeel van het streven naar efficiëntie binnen de rijksoverheid. De vraag is of in alle opzichten de meest doelmatige wijze van inzet wordt gerealiseerd. Uit gegevens van het CBS is gebleken dat het totaal van de uitgaven voor de inschakeling van externe krachten is gestegen van 700 miljoen in 1982 naar ca. 2,2 miljard in 1992. Het betreft uitgaven voor dienstverlening door derden voor proces-, advies- en accountantskosten, research, type- en vertaalwerk, keuring en werving, programmeringswerk, computerverwerking en scholing van eigen personeel. Niet meegenomen zijn vormen van uitbesteding zoals onderhoud en inrichting van gebouwen en materieel en projecten op het vlak van de ontwikkelingssamenwerking. Doel van het heroverwegingsonderzoek is om te bezien of besparingen mogelijk zijn. Daarbij zal tevens moeten worden bezien of de organisatorische condities optimaal zijn om te komen tot een adequate beheersing en afweging tussen vast personeel en uitbesteding van werkzaamheden; daarbij dient rekening te worden gehouden met het voornemen dat per 1 januari 1995 voor de sectoren een integrale benadering zal worden gevolgd.

Deelnemende departementen: Biza, Fin., AZ, V&W mede namens VROM en EZ.

6. Het asielzoekersbeleid

Er is aanleiding het asielzoekersbeleid fundamenteel te bezien, los van de bestaande departementale beleidskaders. In het heroverwegingsonderzoek worden alle onderdelen van het asielzoekersbeleid kritisch bezien. Het toelatingsproces en de totale keten van voorzieningen waarvan asielzoekers gebruik maken, zoals opvang, huisvesting, begeleiding etc., worden in beeld gebracht. Doel van het onderzoek is een doorlichting van alle onderdelen van het asielzoekersbeleid in hun onderlinge samenhang op effectiviteit en doelmatigheid, mede in het licht van het beleid in de ons omringende landen. Bijzonder punt van aandacht is de bestuurlijke en financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten voor wat betreft de verantwoordelijkheid voor de opvang van asielzoekers en de integratie van ex-asielzoekers. De gemeenten ontvangen voor de decentrale opvang van asielzoekers een vergoeding van f14.000,- per asielzoeker per jaar. Als een asielzoeker tenslotte een verblijfsstatus krijgt, wordt de persoon (die inmiddels als toegelaten vreemdeling recht heeft op reguliere voorzieningen) in een gemeente geplaatst in een reguliere woning. De gemeente ontvangt hiervoor een stimuleringsuitkering van f5000,per asielzoeker als vergoeding voor de integratiekosten voor de nieuwkomer.

Deelnemende departementen: Just., AZ, Fin., O&W, SZW, VROM, WVC, BuiZa en BiZa.

Technisch nog uitvoerbare beleidsvarianten uit de heroverwegingsrapporten begrotingsvoorbereiding 1982-1994

In tabel 7.3 is een overzicht opgenomen van (nog) niet uitgevoerde, maar technisch nog uitvoerbare beleidsvarianten, beschreven in de heroverwegingsrapporten van de afgelopen en alle voorgaande onderzoeksronden. De opbrengsten van de varianten zijn vermeld in de desbetreffende rapporten maar behoeven actualisering, met name bij de oudere rapporten. Deze tabel kan worden gebruikt in het budgettaire afwegingsproces, maar dient met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd. In de heroverwegingsrapporten worden de voor- en nadelen, die aan de uitvoering van de varianten zijn verbonden, beschreven. Deze dienen in de afweging te worden betrokken.

Tabel 7.3:

Overzicht van technisch uitvoerbare beleidsvarianten uit de heroverwegingsrapporten begrotingsvoorbereiding 1982-1993

	IJkpunt jaar	Begrotingshoofdstuk
V BUITENLANDSE ZAKEN		
Taak, omvang en opbouw van de buitenlandse vertegenwoordigingen van het koninkrijk (rapport 58)		
1. Beperking takenpakket buitenlandse posten	1988	Buza
2. Profijtbeginsel bij consulaire taken en taken op het gebied van de handelsbevordering/economisch criterium bij incasso-activiteiten	1988	Buza
Toerekening aan het budgettaire plafond voor ontwikkelingssamenwerking (begrotingsvoorbereiding 1990, deelrapport nr. 1)		
1. ODA-normstellingsvariant	1993	OS
2. Versterkte toerekeningsvariant (eigen Nederlandse normstelling)	1993	OS
3. Vermaatschappelijkingsvariant	1993	OS
Gevolgen EG-beleid voor het bestaande nationale beleid (begrotingsvoorbereiding 1990, deelrapport nr. 2)		
1. Specifieke besparingsvoorstellen ten aanzien van beleid, niet betrekking hebbend op medefinanciering	1993	OS/EZ/Biza
2. Specifieke besparingsvoorstellen in verband met EG-beleid waarbij medefinanciering in het geding is	1993	LNV/SZW/V&W
3. Mogelijke besparingen als gevolg van verwant beleid	1993	O&W/EZ/LNV
VI JUSTITIE		
Beroepsprocedures (rapport 51)		
1. Invoering proceskostenveroordeling in het administratief recht	1987	alle
Diensten met opsporingsbevoegdheid (rapport 73)		
1. Herverdeling opsporing op de weg	1989	V&W/SZW/Just/BiZa
2. Opheffing opsporingstaak Dienst Omroepbijdragen d.m.v. gemeentelijke inning van omroepbijdragen	1989	V&W
Rechtsbijstand (begrotingsvoorbereiding 1988, deelrapport nr. 5)		
1. afschaffing verplichte vertegenwoordiging overige personen en familiezaken	1990	Just
2. afschaffing formele verweren bij ontslagaanvraag GAB	1990	Just
3. afschaffing procureursvergoeding	1990	Just
4. afschaffen procesmonopolie advocatuur	1990	Just
5. verscherping toevoegingsbeleid bij rijden onder invloed	1990	Just
6. afschaffing ambtshalve toevoeging	1990	Just
7. bevordering transactiebeleid	1990	Just
8. verbetering voorlichting en uitvoering	1990	Just
Subsidies delinquentenzorg en jeugdinrichtingen (begrotingsvoorbereiding 1993, deelrapport nr.2)		
1. beperking voortgezette hulp aan ex ots pupillen	1996	Just
2. dienstverlening zelfmelders	1996	Just
3. elektronisch huisarrest	1996	Just
4. selectiecriteria HOI	1996	Just
5. extramurale executie	1996	Just
6. concretisering OCAS-rapport	1996	Just
VII BINNENLANDSE ZAKEN		
De positie van niet-Nederlanders in stelsels van sociale en culturele voorzieningen (begrotingsvoorbereiding 1989, deelrapport nr. 3)		
1. woonlandbeginsel in de Algemene Kinderbijslagwet	1992	SZW
2. beperking export Toeslagenwet	1992	SZW
3. beperking export volksverzekeringen	1992	premies
4. beperking export werknemersverzekeringen	1992	premies

	IJkpunt jaar	Begrotingshoofdstuk
5. afscherming AWBZ	1992	WVC
6. beperking hoogte remigratie-uitkeringen	1992	SZW
7. remigratie van de groep Surinamers die hier met speciale instemming heeft verbleven	1992	SZW
8. remigratie van Surinamers ouder dan 50 jaar met Ned. Nationaliteit	1992	SZW
9. groepsremigratie van Surinamers	1992	SZW
VUT in de collectieve sector (begrotingsvoorbereiding 1990, deelrapport nr. 3)		
1. Gefaseerd beperken vut-uitgaven[1]		
– afschaffing vut bij 40 dienstjaren	1993	BiZa/SZW
– verhoging vut-leeftijd tot 62 jaar	1993	BiZa/SZW
– verhoging vut-leeftijd tot 63 jaar	1993	BiZa/SZW
– verhoging vut-leeftijd tot 64 jaar	1993	BiZa/SZW
– afschaffing van de vut	1993	BiZa/SZW
2. Verlaging uitkeringspercentage en/of invoering inhouding		
– invoering inhouding	1993	BiZa/SZW
– verlaging uitkeringspercentage tot 73%	1993	BiZa/SZW
– invoering inhouding + verlaging uitkeringspercentage	1993	BiZa/SZW
3. Koppeling vut-aanspraken aan dienstjaren		
– 3 maanden vut per dienstjaar (max. 60 mnd.)	1993	BiZa/SZW
– 2 maanden vut per dienstjaar (max. 60 mnd.)	1993	BiZa/SZW
4. Flexibele uittreding		
– individuele vut-reserve spreiden over zelf gekozen vut-periode	1993	BiZa/SZW
– vut voor, tijdens en na 62-jarige leeftijd resp. 75,80 en 85%	1993	BiZa/SZW
5. Deeltijd-vut		
– deeltijdvut als extra keuzemogelijkheid	1993	BiZa/SZW
– 50% deeltijd-vut voor 60-jarigen	1993	BiZa/SZW
6. ATV in plaats van vut		
– ATV met werkgelegenheidseffect gelijk aan vut	1993	BiZa/SZW
Wachtgelden (begrotingsvoorbereiding 1992, deelrapport nr. 3)		
1. Afschaffen van de verhoging van wachtgelduitkeringen met 3%	1995	BiZa
2. Verlaging van de uitkeringspercentages tot 70%	1995	BiZa
3. Invoering van een maximumuitkeringsgrondslag	1995	BiZa
4. Afschaffing van de verlenging van de wachtgeld-uitkering	1995	BiZa
5. Maximering van de uitkeringsduur tot WW/IOAW-periode	1995	BiZa
6. Invoering minimale werkloosheidsomvang	1995	BiZa
7. Wijzigen anticumulatiebepalingen	1995	BiZa
8. Invoering sollicitatieplicht in het RWB	1995	BiZa
9. Afstemmen sanctiebeleid op bedrijfsverenigingen	1995	BiZa
10. Marktconforme wachtgeldregeling		
– aanvullende voorziening cf.bedrijven met regelingen	1995	BiZa
– aanvullende voorziening cf.gemiddelde in marktsector	1995	BiZa
VIII ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN		
Beheer openbaar onderwijs (rapport 84)		
1. Aanpassing van de administratief organisatorische regelingen binnen de huidige wetgeving	1990	O&W
2. Instellen functionele bestuurscommissies voor openbaar onderwijs	1990	O&W
3. Een apart openbaar lichaam per gemeente als bevoegd gezag	1990	O&W
Regeling tegemoetkoming studiekosten (begrotingsvoorbereiding 1991, deelrapport nr. 2)		
1. Integratie TS-regeling met AKW	1994	O&W
2. Integratie TS-regeling met LB en IB	1994	O&W
3. Gecombineerde variant	1994	O&W
4. -20%-variant (t.o.v. vereenvoudiging regeling)	1994	O&W

	IJkpunt jaar	Begrotingshoofdstuk
5. -20%-variant (inkomensgrens)	1994	O&W
Subsidies overig wetenschappelijk onderzoek en wetenschapsbeleid (begrotingsvoorbereiding 1993, deelrapport nr. 1)		
1. verdergaande doelmatigheidsvariant	1996	O&W
Subsidies TNO (begrotingsvoorbereiding 1994, deelrapport nr. 3)		
1. versterking huidige stelsel	1997	O&W
2. concentratie van aansturing bij O&W, Def en EZ	1997	O&W
3. vergaande aanpassing van de relatie tussen overheid en TNO	1997	O&W
IX-B FINANCIËN		
Invordering rijksbelastingen (rapport 76)		
1. Compensatie belastingen, subsidies, uitkeringen	1989	Fin.
Garantieregelingen: Borgstellingsregeling MKB/Bijzondere Financiering/Borgstellingsfonds LNV (begrotingsvoorbereiding 1994, deelrapport nr. 2)		
1. Verlaging Garantieplafonds (-20% variant)	1996	LNV/EZ/Fin.
2. Kostendekkend «omslagstelsel»	1996	LNV/EZ/Fin.
X DEFENSIE		
Personeelszorg Defensie (rapport 77)		
1. Toepassing profijtbeginsel geneeskundige verzorging	1989	Def
2. Verlaging voorzieningenniveau kantineverzorging, welzijnszorg en sociale diensten	1989	Def
Doelmatigheid exploitatie-uitgaven defensie (begrotingsvoorbereiding 1991 deelrapport nr. 1)		
1. Verplaatsingenbeleid	1994	Def
2. Integratie van opleidingen	1994	Def
3. Aanschaffingen		
– verhoging kantineprijzen	1994	Def
– uniformering verstrekkingsnormen kleding personeel	1994	Def
– schrappen kledingvergoeding beroepspersoneel	1994	Def
– beperking PSU pakket mobilisabel personeel en intensivering hergebruik kleding	1994	Def
4. Aanspraken postactieve militairen	1994	Def
Onderzoeks- en ontwikkelingsuitgaven defensie (begrotingsvoorbereiding 1992, deelrapport nr. 1)		
1. Organisatievariant	1995	Def
2. Marktconforme variant	1995	Def
3. Ministerialiseringsvariant	1995	Def
4. Herschikkingsvariant	1995	Def
5. Prioriteitenvariant		
– minimaal	1995	Def
– maximaal	1995	Def
6. Taakstellende -20%-varianten		
– combinatievariant A		
. minimaal	1995	Def
. maximaal	1995	Def
– variant B	1995	Def
XI VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER		
Steun- en subsidiebeleid ten aanzien van eigen woning (rapport 20)		
1. Doorstromingsheffing	1985	VROM
2. Optrekking huurwaardeforfait	1985	Fin.
Groeikernenbeleid (rapport 40)		
1. Verlaging verfijning groeikernen in gemeentefonds	1986	GF
Huur- en subsidiebeleid in de '90-er jaren (rapport 78)		
1. Beperking subjectsubsidies	1999	VROM
2. Liberalisatievariant	1999	VROM

	IJkpunt jaar	Begrotingshoofdstuk
Nieuwbouwprogrammering (rapport 88)		
1. 5%-variant	1990	VROM
2. 10%-variant	1990	VROM
3. 20%-variant	1990	VROM
4. Liberalisatievariant	1990	VROM
Ruimtelijk beleid (begrotingsvoorbereiding 1988, deelrapport nr. 2)		
A. Vereenvoudiging en beperking indicatieve planning op rijksniveau		
– opheffen van de planologische kernbeslissing	1990	VROM
– opschonen/bundelen planologische kernbeslissingen	1990	VROM
– wijziging rol rijksheren	1990	VROM
B. Globalisering, uniformering en standaardisering bestemmingsplan; opheffing planverplichting buitengebied		
– uitvoering uniformering en standaardisering bestemmingsplan	1990	VROM
– opheffing verplichting bestemmingsplannen buitengebied	1990	VROM
C. Versobering van de bestemmingsplanprocedure		
– beperking van de kring der beroepsgerechtigden	1990	VROM
– vervanging van het vol beroep bij de Kroon	1990	VROM
– verkorting bestemmingsplan procedures	1990	VROM
– laten vervallen van het preventief toezicht door GS	1990	VROM
D. Stroomlijnen/integratie/opheffen commissies		
– stroomlijnen commissies	1990	VROM
– integratie/opheffen commissies	1990	VROM
Huisvesting van kostendekkende rijksdiensten (begrotingsvoorbereiding 1989, deelrapport nr. 5)		
1. Vergroten van inkomsten door tariefverhoging	1992	alle
2. Kostenbesparing en doorberekeningen	1992	alle
Subsidies kopkosten en regiokopkosten (begrotingsvoorbereiding 1994, deelrapport nr. 4)		
1. Beperking subsidie tot goedkope sector	1997	VROM
2. Beperking subsidie tot normatieve percentages van de bouwprogramma's	1997	VROM
3. Berperking subsidie tot VINEX-stadsgewesten	1997	VROM
4. Lagere normbedragen regiokopkosten	1997	VROM
5. Vervanging subsidie in de middeldure sector door leningfinanciering	1997	VROM
XIII ECONOMISCHE ZAKEN		
Kolenbeleid (rapport 66)		
1. Verdergaande beperking nationaal onderzoekprogramma	1992	EZ
Regionaal sociaal-economisch beleid (rapport 43)[2]		
1. Bestuurlijke variant (opheffing ISP-middelen)	1992	EZ
2. Economische variant (verlaging IPR-premie voor vestigings- en uitbreidingsinvesteringen)	1988	EZ
3. Afschaffen IPR voor uitbreidingsinvesteringen	1988	EZ
Exportbeleid (begrotingsvoorbereiding 1988, deelrapport nr. 7)		
1. Intensivering profijtbeginsel bij vertegenwoordigingen in het buitenland	1990	BuZa
2. Reductie actieprogramma's EVD en LAVI	1990	EZ/LNV
Technische ontwikkelingskredieten (begrotingsvoorbereiding 1990, deelrapport nr. 5)		
A. Gemengdkredietvariant	1993	EZ
B. Garantievariant	1993	EZ
C. Subsidievariant	1993	EZ
D. Subsidiekredietvariant	1993	EZ
E. Doelgroepvariant	1993	EZ
F. -20%-variant	1993	EZ
G. Nulvariant	1993	EZ
H. Fiscale variant	1993	EZ

	IJkpunt jaar	Begrotingshoofdstuk
XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ		
Landbouwonderwijs (rapport 81)		
1. Maatregelen op het terrein van cursusgelden, groepsgrootte, student/staf-ratio's, opheffingsnormen, exploitatie-uitgaven en bouw die alleen in samenhang met O&W-beleid getroffen kunnen worden[3]	1989	LNV
2. Verzorgingsstructuur landbouwonderwijs	1989	LNV
3. Internationaal onderwijs (onder OS-plafond)	1989	LNV
Pachtwetgeving (begrotingsvoorbereiding 1989, deelrapport nr. 6)		
A. Afschaffing Pachtwet	1992	LNV
B. Mogelijkheden tot liberalisering van de pachtwetgeving waarvoor wijziging van de Pachtwet nodig is		
– vanaf een bepaalde datum vrijlaten van de pachtprijs waarbij prijs verhogingen worden gereguleerd	1992	LNV
– het laten vervallen van het continuatierecht en de pachtprijsbeheersing bij pachtovereenkomsten voor los land tot een bepaalde oppervlakte	1992	LNV
– invoering loopbaanpacht	1992	LNV
– het afdragen van (een deel van) de winst indien verkocht wordt binnen een bepaalde periode nadat van het voorkeursrecht gebruik is gemaakt etc.	1992	LNV
– directe doorwerking van verhogingen van de pachtnormen in contracten	1992	LNV
C. Mogelijkheden tot liberalisering van de toepassing van de pachtwetgeving waarvoor wijziging van de uitvoeringsregelingen nodig is		
– verhoging pachtnormen	1992	LNV
– wijziging systeem pachtnormenbesluit	1992	LNV
– verdere clustering secretariaten grondkamers	1992	LNV
Voorbereidings- en uitvoeringsduur van landinrichtingsprojecten (begrotingsvoorbereiding 1991, deelrapport nr. 3)		
1. Vermindering van de jaarlijks in uitvoering te nemen projecten met 80.000 ha. in samenhang met aanvullende maatregelen	1994	LNV
2. Verlaging rijksaandeel per hectare	1994	LNV
3. Afschaffing landinrichtingsrente	1994	LNV
4. Doorlichting van projecten die op het voorbereidingsschema staan	1994	LNV
5. Decentralisatie van taken en bevoegdheden op het terrein van de landinrichting	1994	LNV
XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID		
Misbruikgevoeligheid van regelgeving in de sociale zekerheid (begrotingsvoorbereiding 1993, deelrapport 6)		
1. Stroomlijning begripsomschrijvingen regelgeving	1996	SZW
2. Beperken van criteria/differentiatie bij toekenning uitkeringen	1996	SZW
3. Wijziging verantwoordelijkheidsverdeling/vergroting betrokkenheid uitkeringsontvanger	1996	SZW
4. Systematisering AOW, TW, IOAW/IOAZ/individualisering uitkeringen	1996	SZW
XVI WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR		
Alcohol- en drugsbeleid (rapport 85)		
1. Onderbrengen categorale verslavingszorg in één organisatie	1990	WVC
2. Afschaffing rijkssubsidie aan landelijke hulpverleningsvoorzieningen	1990	WVC

	IJkpunt jaar	Begrotingshoofdstuk
Subsidies podiumkunsten (begrotingsvoorbereiding 1993, deelrapport nr. 2)		
1. vraagstimulering	1996	WVC
2. specifieke groepen	1996	WVC
3. verhoging eigen inkomsten	1996	WVC
Subsidies algemeen jeugdbeleid (begrotingsvoorbereiding 1993, deelrapport nr. 5)		
1. kwalitatieve variant jeugdbeleid	1997	WVC

[1] Gebaseerd op ABP-gegevens; de PGGM kent geen vut bij 40 dienstjaren.
[2] In het kader van het regionaal economisch beleid zijn met betrekking tot het ISP en het decentrale deel van de IPR over de periode 1991-1994 bestuurlijke afspraken met het Noorden gemaakt. Tevens spelen de twee genoemde instrumenten (ISP en IPR) mee in de decentralisatie-impuls.
[3] 5% resp. 20%-variant, aangepast aan in 1988 getroffen maatregelen.

8. Ontwikkelingen in de binnenlandse financiële betrekkingen en in de financiën van de lagere overheden

8.1. Inleiding

In deze bijlage komen de ontwikkelingen in de binnenlandse financiële betrekkingen aan de orde. Op dit terrein is veel in beweging en zullen in de komende jaren belangrijke beslissingen worden genomen. Een veranderende organisatie van het binnenlands bestuur, een herverdeling van taken en bevoegdheden tussen de verschillende overheidslagen en groeiende financiële verantwoordelijkheden van lagere overheden liggen hieraan ten grondslag.

In paragraaf 8.2. worden de ontwikkelingen in de financiële en bestuurlijke organisatie besproken. In paragraaf 8.3. wordt ingegaan op de inkomstenbronnen van de lagere overheden. Het gaat hierbij om de eigen inkomsten, algemene uitkeringen en specifieke uitkeringen. In paragraaf 8.4. komen de liquiditeitspositie en de kapitaaluitgaven (en de financiering daarvan) van de lagere overheden aan de orde. Tenslotte wordt in paragraaf 8.5. de ontwikkeling van het financieringstekort van de lagere overheden besproken.

8.2. Ontwikkelingen in de financiële en bestuurlijke organisatie

8.2.1. Inleiding

De bestuurlijke verhouding tussen het Rijk en de lagere overheden is in beweging. De ontwikkelingen op dit gebied hebben betrekking op de organisatie van het binnenlands bestuur (Bestuur op niveau, herziening gebiedsindeling Wet gemeenschappelijke regelingen, totstandkoming van een regionaal bestuur in de regio Rotterdam) en op een verschuiving van taken en bevoegdheden. Hierbij kan vooral worden gedacht aan de decentralisatieimpuls.

De hiervoor genoemde ontwikkelingen hebben ook betekenis voor de financiële verhouding tussen het Rijk en de lagere overheden. Op dit moment zijn vier operaties gaande ter verbetering van de financiële verhouding. Deze hebben onderling sterke raakvlakken. Dit zijn de evaluatie van de Financiële-Verhoudingswet 1984 (FVW 1984), het fundamenteel onderzoek Provinciefonds, de verruiming van het eigen belastinggebied van de lagere overheden (naar aanleiding van het rapport van de Commissie Verruiming Eigen Middelen van Lagere Overheden, Commissie De Kam) en tenslotte de bekostiging van toekomstige regionale besturen. Aan dit laatste onderwerp is in de Miljoenennota 1993, bijlage 9, aandacht besteed. Hoewel deze operaties hun eigen traject volgen, is het van belang verbanden te leggen met de bestuurlijke ontwikkelingen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de onderlinge verbanden tussen de operaties die gaande zijn in het kader van de financiële verhouding en de bestuurlijke ontwikkelingen.

8.2.2. Context van de in gang gezette ontwikkelingen

Sinds onder meer de rapporten van de Commissie Montijn (Grote steden grote kansen) en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) (Van de stad en de rand), is er in toenemende mate aandacht gekomen voor de problematiek van de grote steden en de grootstedelijke gebieden. Naar aanleiding van deze problematiek heeft het kabinet de twee nota's Bestuur op niveau vastgesteld. In deze nota's wordt een perspectief geboden voor de zogenaamde Bon-gebieden om uiteindelijk door te groeien naar een definitieve vorm van regionaal bestuur, met de mogelijkheid om een provincie-nieuwe-stijl te worden. In de nota Vernieuwing Bestuurlijke Organisatie heeft het kabinet ook aangegeven langs welke weg de overige gebieden in Nederland kunnen toegroeien naar een verbeterd bestuur op regionaal niveau.

Het Bon-proces is een groeiproces waarbij vooral de gebieden zelf bestuurlijke oplossingen moeten aandragen die aansluiten bij de specifieke behoeften in de betreffende gebieden. Verschillen in vorm en tempo zijn daarbij mogelijk. Het groeiproces betekent dat het thans nog onduidelijk is hoe de bestuurlijke structuur van Nederland in zijn uiteindelijke vorm eruit zal zien.

8.2.3. Raakvlakken tussen de verschillende bestuurlijke en financiële ontwikkelingen

Evaluatie FVW 1984

De evaluatie van de FVW 1984 is gericht op een verbetering van het verdeelstelsel van het Gemeentefonds. In dit verband is vooral ook de positie van de zogenaamde centrumgemeenten van belang. Dit zijn gemeenten met een centrumfunctie die bovendien vaak een zwakke sociale structuur hebben. Deze gemeenten dragen de kosten van voorzieningen met een grotere reikwijdte dan alleen de eigen gemeente. De randgemeenten, die ook gebruik maken van deze centrumvoorzieningen, hebben vaak, in tegenstelling tot de zogenaamde centrumgemeenten, een relatief sterke sociale structuur.

Omdat de centrumfunctie op dit moment onvoldoende in de verdeling van het Gemeentefonds tot uitdrukking lijkt te komen, ontvangen veel van deze centrumgemeenten een relatief gering aandeel uit het Gemeentefonds ten opzichte van de randgemeenten. Dit nadeel komt mede tot uitdrukking in hogere belastingtarieven.

Het relatief grote gewicht van de verdeelmaatstaf woonruimten leidt ertoe dat de gemeentelijke inkomsten uit het Gemeentefonds in sterke mate afhankelijk zijn van de gemeentegrootte. Deze afhankelijkheid bestaat ook in de tijd gezien. Dat wil zeggen dat de verdeling van de middelen in de tijd te sterk opschuift ten gunste van gemeenten met een groeiend aantal woonruimten en ten nadele van gemeenten met een dalend of stabiel aantal woonruimten. Het relatief grote gewicht van de woonruimten in het verdeelstelsel leidt ertoe dat het verdeelstelsel van het Gemeentefonds onvoldoende mogelijkheden heeft om rekening te houden met verschillen tussen gemeenten. De centrumfunctie van gemeenten komt daardoor onvoldoende in het verdeelstelsel tot uitdrukking.

Vooruitlopend op een meer definitieve oplossing in het Gemeentefonds voor de positie van de centrumgemeenten, heeft het kabinet besloten voor de jaren 1994 en 1995 een interimmaatregel te treffen die een beperkte herverdeling binnen het Gemeentefonds tot stand brengt ten gunste van de zogenaamde centrumgemeenten.

Bij het verleggen van accenten in de verdeling van het Gemeentefonds, richt de evaluatie van de FVW 1984 zich mede op het meer rekening houden met structuurverschillen tussen gemeenten dan thans het geval is. Daarbij zal niet naar een uiterste verfijning worden gestreefd maar een zekere globaliteit in acht worden genomen. De verdeelmaatstaven en verfijningen die op dit moment als basis voor de verdeling van de algemene uitkering uit het Gemeentefonds dienen, hebben niet geleid tot een in alle opzichten bevredigende verdeling.

Relatie FVW 1984/vernieuwing bestuurlijke organisatie

Bij de herziening van het verdeelstelsel van het Gemeentefonds is tevens de vraag aan de orde hoe om te gaan met de vernieuwing van de bestuurlijke organisatie. In de Miljoenennota 1993, bijlage 9, is aangegeven op welke wijze tijdens dit groeiproces regio's kunnen worden ingepast in de bestaande financiële verhouding. Tevens is daar aangegeven dat een ordelijke financiële verhouding grenzen stelt aan de mate van differentiatie in het binnenlands bestuur. De vernieuwing van de bestuurlijke organisatie is een groeiproces. Daarbij is bewust gekozen voor de mogelijkheid van differentiatie in vormgeving en tempo. Dat betekent dat bij de verbetering van de financiële verhouding rekening moet worden gehouden met het voortgezette proces van bestuurlijke reorganisatie, in eerste aanleg de inpassing van de regio's. Bij de besluitvorming over de resultaten van de evaluatie van de FVW 1984 is het daarom zaak voldoende mogelijkheden te bieden voor de inpassing van toekomstige regio's. Dat betekent dat het Gemeentefonds zoveel mogelijk «reorganisatie-bestendig» moet zijn.

Omdat de vernieuwing van het binnenlands bestuur in belangrijke mate een groeiproces van onderop is, kan er differentiatie ontstaan in de takenpakketten van regionale besturen en gemeenten. Het huidige verdeelstelsel van het Gemeentefonds is hier niet op ingericht. De evaluatie van de FVW 1984, die mede is gebaseerd op het gemeentelijk takenpakket, zal naar verwachting leiden tot een verdeelstelsel dat beter rekening houdt met verschillende en veranderende omstandigheden.

Fundamenteel onderzoek Provinciefonds

In het fundamenteel onderzoek Provinciefonds wordt bezien of het verdeelstelsel van het Provinciefonds (en daarmee de verdeling van de in het Provinciefonds beschikbare middelen) nog voldoet. Het onderzoek beoogt een voorstel op te leveren voor een eenvoudig en inzichtelijk verdeelsysteem dat zo goed mogelijk recht doet aan interprovinciale behoefteverschillen. Het onderzoek is inmiddels afgerond en geeft een normatieve onderbouwing van de behoefte aan middelen. Zowel de provincies als het Rijk bereiden zich thans voor op een standpunt.

Relatie fundamenteel onderzoek Provinciefonds/vernieuwing bestuurlijke organisatie

In de nota Vernieuwing Bestuurlijke Organisatie heeft het kabinet aangegeven dat de regio Rotterdam een provincie-nieuwe-stijl wordt. Deze mogelijkheid is ook aangegeven voor de andere Bon-gebieden.

De totstandkoming van provincies-nieuwe-stijl kan leiden tot meer differentiatie tussen provincies. Zowel tussen de huidige provincies met de huidige takenpakketten en de provincies-nieuwe-stijl met daarvan afwijkende takenpakketten als ook tussen de provincies-nieuwe-stijl onderling. Ook het Provinciefonds zal na de herziening van het verdeelstelsel zoveel mogelijk «reorganisatie-bestendig» moeten zijn. Dat geldt zowel voor de inpas-

sing van de provincies-nieuwe-stijl als voor de inpassing van de op te delen provincies-oude-stijl.

Bij een herziening van het verdeelstelsel van het Provinciefonds zal in ieder geval rekening gehouden moeten worden met de instelling van een nieuwe provincie in de regio Rotterdam en dientengevolge met de splitsing van de provincie Zuid-Holland.

Meer verantwoordelijkheden op decentraal niveau (decentralisatie-impuls en verruiming eigen belastinggebied van de lagere overheden)

Het proces van decentralisatie leidt ertoe dat taken aan de lagere overheden worden overgedragen. Het proces van decentralisatie is door dit kabinet sterk gestimuleerd. Vanaf de start van deze kabinetsperiode werd vormgegeven aan de brede doeluitkering sociale vernieuwing. Door bundeling en deregulering van een groot aantal specifieke uitkeringen kregen gemeenten de ruimte om binnen het brede sociale vernieuwingsterrein zelf prioriteiten te stellen. Het per 1994 in te stellen «fonds» sociale vernieuwing is hierop het vervolg. Hierin worden onder meer opgenomen middelen voor verslavingszorg, maatschappelijke opvang en de uitstroomincentive algemene bijstand.

Bij de Tussenbalans werd besloten tot de decentralisatie-impuls. In dat verband werden taken en bevoegdheden van het Rijk geanalyseerd ter beantwoording van de vraag welk overheidsniveau in staat moet worden geacht deze het meest doelmatig uit te voeren. Het resultaat is dat een omvangrijk pakket taken en bevoegdheden werd en nog wordt gedecentraliseerd. De decentralisatie-impuls heeft erin geresulteerd dat ca. f 3,4 miljard naar het Gemeentefonds is of nog wordt overgeheveld (waaronder de gehandicaptenvoorzieningen, onderwijshuisvesting, milieu-apparaatskosten en kinderopvang). Daarnaast kregen de gemeenten eerder op het terrein van de bijzondere bijstand een aanmerkelijk grotere bestedingsruimte. De middelen (f 300 miljoen, inclusief een intensivering van f 100 miljoen) werden overgeheveld naar het Gemeentefonds. Voorts zijn de gemeentelijke middelen voor het wegenbeheer (f 428 miljoen) naar het Gemeentefonds overgeheveld. In totaal betekent dit dus dat een bedrag van ruim f 4,1 miljard is of nog wordt overgeheveld naar het Gemeentefonds.

De voorstellen van het kabinet ten aanzien van de wijzigingen van de normensystematiek van de algemene bijstand leiden ertoe dat ook als gevolg van deze maatregelen in de nabije toekomst een aanmerkelijke overheveling van financiële middelen naar het Gemeentefonds zal plaatsvinden. Het gaat hierbij om de toeslagen die gemeenten kunnen verstrekken als aanvulling op de basisnormen. Het kabinet heeft over deze voornemens overeenstemming bereikt met de VNG. De VNG heeft het concept-akkoord aan haar achterban voorgelegd.

Naast aanzienlijke overhevelingen naar het Gemeentefonds wordt een groot aantal taken naar gemeenten gedecentraliseerd via brede doeluitkeringen. In totaal gaat het hierbij om een bedrag van ca. f 400 miljoen (waaronder de bijdrage verbetering particuliere huurwoningen en lokatiegebonden subsidies).

In overeenstemming met het concept DI-akkoord met het IPO wordt naar het Provinciefonds een pakket maatregelen gedecentraliseerd ten bedrage van ca. f 200 miljoen (waaronder middelen voor steunfuncties minderheden, rivierdijkversterking, onderhoud waterkeringen en milieu-apparaatskosten). Als gevolg van de decentralisatie van het wegenbeheer wordt ca. f 680 miljoen naar het Provinciefonds overgeheveld. In totaal wordt daarmee vanaf 1993 bijna f 900 miljoen aan het Provinciefonds toegevoegd als gevolg van decentralisatie-maatregelen (in 1992 was de omvang van het Provinciefonds ca. f 1,3 miljard). Tevens wordt ca. f 80 miljoen gedecentraliseerd via brede doeluitkeringen (waaronder therapeutische gezinsverpleging, ROV-programmakosten en openluchtrecreatie en waaronder tevens het natuur- en landinrichtingsbeleid, het zogenaamde groenfonds).

De totale besparing uit hoofde van de DI bedraagt ca. f 0,4 miljard.

Als gevolg van deze omvangrijke verschuiving van taken en bevoegdheden nemen de verantwoordelijkheden van de lagere overheden aanmerkelijk toe.

In het bijzonder vanuit een oogpunt van een verbetering van de allocatie is het wenselijk te bezien in hoeverre deze toename van de eigen verantwoordelijkheden voor het te voeren beleid gepaard dient te gaan met een toenemende verantwoordelijkheid voor de eigen inkomsten. Een mogelijke verruiming van het belastinggebied van de lagere overheden zou, ten einde een stijging van de collectieve lastendruk te voorkomen, moeten worden gecompenseerd door belastingverlaging bij het Rijk. De lagere overheden zouden bij een ruimer eigen belastinggebied meer dan thans het geval is, nadrukkelijk een afweging moeten maken tussen de uitgaven die zij willen doen en de hiervoor te genereren belastingopbrengsten. Op lokaal niveau zou aldus een scherpere afweging mogen worden verwacht tussen nut en offer. De financiële middelen zijn immers geen gegeven meer, maar moeten door de lagere overheden zelf worden verworven via belastingheffing binnen hun eigen grenzen, hetgeen om afweging vraagt tussen voorzieningen en belastingoffers.

De burger zal bij een significante verruiming van het eigen belastinggebied van lagere overheden naar verwachting directer bij de lokale politieke afwegingen betrokken worden, hetgeen kan leiden tot intensivering van lokale democratische besluitvormingsprocessen.

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) beveelt verruiming van het eigen belastinggebied van de lagere overheden aan in zijn advies «Van de stad en de rand». Een sterk en slagvaardig overheidsbestuur is naar de mening van de WRR niet alleen gebaat bij een grotere verantwoordelijkheid voor de uitgaven, maar vooral ook (in samenhang daarmee) bij een grotere verantwoordelijkheid voor de inkomsten. Hierdoor wordt de afhankelijkheid van de rijksoverheid kleiner en bestaan er meer mogelijkheden om vorm te geven aan de gewenste ontwikkelingen in het eigen gebied. Tevens impliceert dit dat gemeenten en provincies zich indringender tegenover de burger moeten verantwoorden voor hun beleid. Dit past volgens de WRR ook in het kabinetsvoornemen om in het kader van de bestuurlijke vernieuwing het bestuur dichter bij de burger te brengen. Het versterkt de verantwoordelijkheid, bevordert de zelfstandigheid en draagt bij aan een (financieel) weerbaarder overheid.

Vanuit deze overwegingen heeft het kabinet op 9 maart 1992 de Commissie Verruiming Eigen Middelen van Lagere Overheden (commissie De Kam) ingesteld om te onderzoeken of, en zo ja op welke wijze een verruiming van het eigen belastinggebied van lagere overheden mogelijk is. Deze commissie heeft op 31 augustus 1992 haar eindrapport uitgebracht. Het kabinet verwacht voor het kerstreces zijn standpunt te bepalen.

Bij brief van 29 januari 1993 (kamerstukken II, 1992/1993, 22 236, nr. 14) heeft het kabinet aangegeven van mening te zijn dat bestuurlijke vernieuwing impliceert dat de lagere overheden in beginsel ook financieel een grotere zelfstandigheid wordt toegekend.

Relatie verruiming eigen middelen van de lagere overheden/FVW 1984

Tussen de verschillende gemeenten bestaan vaak grote verschillen in tarieven van heffingen en belastingen. Deze verschillen zijn verklaarbaar vanuit de aard van de heffingen/belastingen en de rol die deze inkomstencategorieën spelen in de financiële huishouding van de gemeenten. Daarbij moet een onderscheid worden gemaakt tussen:

1. heffingen;
2. algemene belastingen (bij de discussie over de verruiming van de eigen middelen van de lagere overheden gaat het om deze categorie).

Voor wat betreft de heffingen (bijvoorbeeld riool- en reinigingsrechten) geldt dat er een directe relatie is tussen de heffingen en de daarmee te bekostigen voorziening(en). Gemeenten mogen maximaal een kostendekkende heffing aan de burger opleggen. De burger wordt geconfronteerd met de kosten en zal van het gemeentebestuur een doelmatige uitvoering van de betreffende taken verwachten. Aldus ontstaat een prikkel voor gemeenten zo goedkoop mogelijk te werken.

Bij de voorzieningen die uit de categorie heffingen worden betaald, geldt dat het meestal om gemeentelijke taken gaat waarop strakke, door het Rijk gestelde, (milieu-)normen van toepassing zijn (o.a. beperking emissies toxische stoffen). Gemeenten hebben daarbij geen of slechts een beperkte vrijheid in de keuze om de betreffende voorziening wel of niet tot stand te brengen. De hoogte van de uitgaven kan slechts worden beperkt door een doelmatiger uitvoering.

De gemiddelde jaarlijkse opbrengstenstijging van de gemeentelijke heffingen in de periode 1980–1993 was 9,6%. De gemiddelde jaarlijkse stijging van de belastingen was in diezelfde periode van 13 jaar aanmerkelijk geringer nl. 5,0%. Daarbij moet wel rekening worden gehouden met het feit dat de dekkingsgraad van de milieuheffingen aanmerkelijk is gestegen.

Voor wat betreft de algemene belastingen (vooral de onroerende zaak-belastingen) geldt dat er in beginsel geen directe relatie bestaat tussen voorzieningen en de geheven belasting. De belastingopbrengsten behoren tot de algemene dekkingsmiddelen van de gemeenten.

De (algemene) belastingen hebben twee functies, te weten:

1. het opvangen van onvolkomenheden in het verdeelstelsel van het Gemeentefonds;
2. het bekostigen van eigen beleid van de lagere overheden.

De eerste functie heeft tot gevolg dat in een aantal gemeenten de belastingtarieven noodzakelijkerwijs hoger zijn dan in andere gemeenten. Deze gemeenten moeten een tekortschietende algemene uitkering uit het Gemeentefonds immers opvangen door hogere belastingtarieven. In paragraaf 8.2.3. is reeds aangegeven dat dit effect zich vaak voordoet in de zogenaamde centrumgemeenten.

De «scheefheid» in de belastingtarieven is, zoals eerder al is aangegeven, voor een deel het gevolg van het verdeelstelsel van het Gemeentefonds waarin de centrumfunctie onvoldoende tot uitdrukking komt. Het kabinet onderkent dit en streeft ernaar dit effect met de evaluatie van de Financiële-Verhoudingswet 1984 zoveel mogelijk recht te trekken. Als gevolg van een tot stand te brengen betere verdeling van de middelen uit het Gemeentefonds zullen de centrumgemeenten een relatief hogere uitkering uit het Gemeentefonds gaan krijgen dan de randgemeenten. Dat betekent dat vervolgens het eigen belastinggebied niet meer of in aanmerkelijk mindere mate dan thans hoeft te worden gebruikt om deze «centrum»-scheefheid op te vangen. In dat geval zal een eventuele verruiming van het lokale belastinggebied niet leiden tot een verdergaande scheefheid in de hoogte van de belastingtarieven tussen gemeenten met een relatief rijke bevolking en gemeenten met een relatief arme bevolking als gevolg van onvolkomenheden in het verdeelstelsel van het Gemeentefonds. Verschillen in belastingtarieven zullen in de toekomst voornamelijk het gevolg kunnen zijn van eigen beleid: gemeenten die een hoog voorzieningenpeil willen realiseren, zullen hun inwoners relatief zwaar moeten belasten. In gemeenten met een laag voorzieningenniveau kunnen de belastingtarieven lager zijn.

Hiervoor is aangegeven dat het verdeelstelsel van het Gemeentefonds naar verwachting meer rekening zal houden met structuurverschillen tussen gemeenten. Hoewel de scheefheid in de verdeling als gevolg van de centrumfunctie van gemeenten zoveel mogelijk zal verdwijnen, zal de bufferfunctie van belastingen van toepassing blijven. Bij de verdeling van de algemene uitkering uit het Gemeentefonds wordt immers niet gestreefd naar de uiterste verfijning. Voor een dergelijke benadering zou een meer gedetailleerd inzicht in de kostenstructuur noodzakelijk zijn. Op rijksniveau is dit inzicht, zo dit al wenselijk zou zijn, niet te verkrijgen.

Relatie verruiming eigen middelen van lagere overheden/vernieuwing bestuurlijke organisatie

In bijlage 9 bij de Miljoenennota 1993 is aandacht besteed aan de relatie tussen de financiële verhouding Rijk – lagere overheden en de ontwikkelingen ten aanzien van de reorganisatie van het binnenlands bestuur (regionalisatie). Daarbij is ook ingegaan op de vraag onder welke voorwaarden regionale belastingheffing aan de orde kan zijn. De eerste voorwaarde is dat het bestuur rechtstreeks moet zijn gekozen, bestuurders moeten rechtstreeks ter verantwoording kunnen worden geroepen (no taxation without representation). Als tweede voorwaarde is aangegeven dat een eigen belastinggebied niet voor de hand ligt zolang een gebied zich in de fase van een gesloten huishouding met een gelimiteerd takenpakket bevindt.

Tevens is de vraag welke omvang het belastinggebied van de gemeenten in deze regio's zal moeten hebben. Een deel van de belastingheffing zal naar verwachting naar het regionale bestuur overgaan. Gelet op het streven naar een doelmatiger bestuur hoeft de totale belastingdruk in de regio hierdoor overigens naar verwachting niet toe te nemen. Het gaat bij regionalisatie immers in beginsel alleen om een herschikking van taken, waarbij bestuurlijke en beleidsmatige doelmatigheid uitgangspunt zijn.

De totstandkoming van regionale besturen leidt tot de vraag of dit niet zou kunnen leiden tot een groter eigen belastinggebied en een beperking van de specifieke of algemene uitkeringen, mede omdat een differentiatie in het binnenlands bestuur om een minder centrale middelentoedeling vraagt. Ook zou de totstandkoming van grotere bestuurlijke eenheden kunnen leiden tot andere belastingbronnen dan de huidige. Dit wordt betrokken in de standpuntbepaling ten aanzien van het rapport van de Commissie de Kam.

8.2.4. Grenzen aan bestuurlijke ontwikkelingen

Bij de bestuurlijke ontwikkelingen is gekozen voor de mogelijkheid van differentiatie in vormgeving en tempo. Dat betekent dat bij de verbetering van de financiële verhouding rekening moet worden gehouden met het voortgezette proces van bestuurlijke reorganisatie.

Voor de Rotterdamse regio zal dit er naar verwachting toe leiden dat de regio een eigen plaats in het Gemeentefonds krijgt. De regio krijgt alle Gemeentefondsmiddelen die anders naar de afzonderlijke gemeenten zouden zijn gegaan. Op basis van een objectief verdeelmodel verdeelt het regionaal bestuur deze middelen vervolgens over de regiogemeenten en het regionaal bestuur zelf. Tevens krijgt de regio een uitkering uit het Provinciefonds.

De verschillende in deze paragraaf geschetste processen hangen met elkaar samen en beïnvloeden elkaar over en weer. De ontwikkelingen tot verbetering van de financiële verhouding moeten de bestuurlijke ontwikkelingen mogelijk maken, en omgekeerd. Dat betekent voor de financiële ver-

houding dat deze voldoende flexibel moet zijn. Dat laat onverlet dat er grenzen zijn aan de mate waarin een ordelijke financiële verhouding kan inspelen op onzekere ontwikkelingen. Gewaakt moet worden voor een financiële verhouding die dermate complex is dat de financiële verhouding niet meer doorzichtig is, daarmee moeilijk controleerbaar wordt en daardoor het gevaar van ondoelmatigheid met zich brengt. Daarom stelt een ordelijke financiële verhouding grenzen aan het aantal variaties aan bestuurlijke vormgevingen.

8.3. Inkomstenbronnen van gemeenten en provincies

8.3.1. Algemeen

Een overzicht van de bedragen die zijn gemoeid met de financiële verhouding tussen het Rijk en de lagere overheden is opgenomen in tabel 8.3.1.

Het relatieve aandeel van de specifieke uitkeringen in de inkomstenbronnen van de lagere overheden nam in 1993 af van 61,8% in 1992 tot 59,2% in 1993 (het bedrag aan specifieke uitkeringen nam af, terwijl het totaalbedrag van de gezamenlijke inkomstenbronnen toenam). Sinds 1989 is het aandeel van het bedrag aan specifieke uitkeringen gedaald met 4,7%-punten. Het aandeel van de algemene uitkeringen nam in 1993 toe (sinds 1989 met ca. 2,2%-punten). De verschuivingen van 1992 op 1993 zijn voor een belangrijk deel het gevolg van de decentralisatie van het wegenbeheer (ca. f 1,1 miljard).

Tabel 8.3.1 Inkomstenbronnen van gemeenten en provincies (begrotingscijfers: in miljoenen guldens)

	1989	%	1990	%	1991	%	1992	%	1993			
									gemeenten[4]	provincies	totaal	%
1. – Heffingen en rechten[1]	1 928	3,7	2 184	3,9	2 465	4,2	3 156	5,2	3 385	266	3 651	5,8
– Eigen belastinggebied[2]	3 237	6,1	3 347	6,0	3 558	6,1	3 796	6,1	3 777	288	4 065	6,5
2. Algemene uitkering[3]	13 952	26,3	14 982	27,0	15 785	27,1	16 476	26,9	15 967	1 972	17 939	28,5
3. Specifieke uitkeringen	33 888	63,9	35 016	63,1	36 457	62,6	37 822	61,8	33 513[5]	3 818	37 331	59,2
Totaal	53 005	100,0	55 619	100,0	58 265	100,0	61 250	100,0	56 642	6 344	62 986	100,0
Aantal Specifieke uitkeringen	243		216		218		208				205	

[1] Wat de gemeenten betreft: rioolrechten, reinigingsrechten, verontreinigingsheffing, leges, precariorechten, marktgelden, begraafrechten en parkeergelden. (Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek: «Statistiek der gemeentebegrotingen 1993, voorlopige uitkomsten»).
Wat de provincies betreft: leges, grondwaterheffing, verontreinigingsheffing en opcenten omroepbijdrage. (Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek: «Statistiek der provinciale financiën»).

[2] Het betreft voor gemeenten: onroerende-zaakbelastingen, hondenbelasting, woonforensenbelasting, toeristenbelasting, baatbelasting en bouwgrondbelasting. (Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek: «Statistiek der gemeentebegrotingen 1993, voorlopige uitkomsten»).
Het betreft voor provincies: de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting. (Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek: «Statistiek der provinciale financiën»).

[3] Uitgegaan is van de bedragen in de ontwerp-begrotingen van het Gemeentefonds en het Provinciefonds, inclusief Nota's van wijziging. In het bedrag van de algemene uitkering is ook de integratie-uitkering begrepen.

[4] Het gaat hierbij tevens om organen op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen.

[5] Van dit bedrag gaat circa f 3,3 miljard naar Wgr-organen.

De stijging van het relatieve aandeel van de eigen inkomsten heeft zich voortgezet. In de afgelopen jaren was dit voornamelijk toe te schrijven aan een stijging van de heffingen (vooral de milieuheffingen) en rechten. In 1993 nam ook het relatieve aandeel van het eigen belastinggebied toe. Het relatieve aandeel van de eigen inkomsten is sinds 1989 gestegen van 9,8% naar 12,3%.

8.3.2. Eigen inkomsten

De eigen inkomsten bedragen 12,3% van de totale inkomsten van de lagere overheden. Zoals al eerder is opgemerkt in paragraaf 8.2. beziet het kabinet op basis van een onderzoek van de Commissie De Kam of en zo ja hoe verruiming van het belastinggebied van de lagere overheden mogelijk is. Het kabinetsstandpunt over het rapport van de Commissie De Kam zal naar verwachting voor het kerstreces worden afgerond.

De Memorie van Antwoord op het Voorlopig Verslag van de Tweede Kamer bij het wetsvoorstel Waardering Onroerende Zaken wordt binnenkort aan de Tweede Kamer aangeboden.

8.3.3. Algemene uitkeringen uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds

De omvang van de algemene uitkeringen uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds wordt in belangrijke mate bepaald door in de bestuursakkoorden vastgelegde afspraken tussen het Rijk en de VNG en het Interprovinciaal Overleg (IPO). De bestuursakkoorden zijn afgesloten voor de huidige kabinetsperiode. Over de wijze waarop in een volgende kabinetsperiode de omvang van het Gemeentefonds en het Provinciefonds moet worden vastgesteld zal door een nieuw kabinet worden besloten. Wel worden, conform de bestuursakkoorden, in deze kabinetsperiode tussen de beheerders van het Gemeentefonds en het Provinciefonds en de VNG en het IPO besprekingen gevoerd over de mogelijkheden voor de toekomstige ontwikkeling van de fondsen. Hierbij worden ook de voornemens met betrekking tot de invoering van een integrale benadering van de ruimte arbeidsvoorwaarden betrokken. Daarnaast wordt het negende rapport van de Studiegroep Begrotingsruimte, getiteld «Naar een trendmatig begrotingsbeleid» (bijlage bij de brief aan de Tweede Kamer van 7 juli 1993; Kamerstukken II 1992/93, 20 995, nr. 6), bij de besprekingen betrokken. Over de afloop van de besprekingen zal de Tweede Kamer worden geïnformeerd.

De onderdelen uit de bestuursakkoorden die relevant zijn voor de bepaling van de omvang van het Gemeentefonds en het Provinciefonds hebben betrekking op het volume-accres, het evenredig aandeel in ombuigingen, gecorrigeerd voor besparingsverliezen, en in niet-gecompenseerde beleidsintensiveringen, de impulsen uit hoofde van de in het Regeerakkoord gestelde prioriteiten en de nominale ontwikkelingen.

Daarnaast hebben taakverzwaringen en -verlichtingen, saneringen van specifieke uitkeringen en wijzigingen in de bekostigingswijze van taken invloed op de omvang van de fondsen.

In het navolgende worden voor beide fondsen puntsgewijs de in omvang belangrijkste mutaties besproken. Zoals uit tabel 8.3.2. blijkt nemen de uitkeringen uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds in 1994 toe met respectievelijk f 898,2 en f 222,7 miljoen tot respectievelijk f 17 159,9 en f 2215,0 miljoen.

Tabel 8.3.2: Overzicht opbouw algemene uitkering en integratie-uitkering voor het jaar 1994 (bedragen in miljoenen guldens)

		Gemeentefonds	Provinciefonds
Uitkeringen 1993		16 261,7[1]	1992,3
Wijzigingen:			
a)	Volume-accres	184,0	19,9
b)	Ombuigingen	- 399,8	- 49,5
c)	Aandeel beleidsintensiveringen/besparingsverliezen	- 0,9	- 0,1
d)	Prioriteiten Regeerakkoord/impulsen	-	6,0
e)	Nominale ontwikkelingen	357,0	41,3
f)	Bijstelling aandeel gemeenten in bijstandslasten a.g.v. rijksbeleid	74,5	nvt
g)	Taakwijzigingen	13,2	2,7
h)	Sanering specifieke uitk./wijziging bekostigingswijze	669,1	202,4
i)	Overige	1,1	-
Totaal wijzigingen		898,2	222,7
Uitkeringen 1994		17 159,9[1]	2215,0

[1] Dit bedrag betreft de algemene en integratie-uitkering van het Gemeentefonds inclusief een bedrag van f 52,7 miljoen, zijnde het deel van de welzijnsgelden dat betrekking had op de Rijksbijdrageregeling welzijn minderheden. Dit bedrag maakt deel uit van het plafond voor ontwikkelingssamenwerking. In de bedragen van de uitkeringen uit het Gemeentefonds zijn dus niet opgenomen de kosten onderzoek verdeelmaatstaven en de vergoeding voor de kosten van de Raad voor de gemeentefinanciën.

Volume accres

In beide bestuursakkoorden is opgenomen dat het volume-accres voor deze kabinetsperiode gehandhaafd blijft op 1%. Voor het Gemeentefonds is hiermee in 1993 een bedrag van f 184,0 miljoen gemoeid en voor het Provinciefonds een bedrag van f 19,9 miljoen.

Evenredig aandeel in ombuigingen, besparingsverliezen en beleidsintensiveringen

In de bestuursakkoorden is opgenomen dat het Gemeentefonds en het Provinciefonds evenredig zullen delen in ombuigingen als gevolg van macro-economische tegenvallers, achteraf te corrigeren voor besparingsverliezen. Het Gemeentefonds en het Provinciefonds zullen tevens een evenredig aandeel ontvangen in niet-gecompenseerde beleidsintensiveringen.

De evenredigheidsmethodiek is begin 1993 aangepast. Kern van de aanpassing is dat, naast de macro-economische tegenvallers aan de uitgavenkant, voortaan ook de macro-economische tegenvallers aan de ontvangstenkant van de rijksbegroting relevant zijn voor de vaststelling van het aandeel van het Gemeentefonds en het Provinciefonds in de ombuigingen. De aangepaste methodiek is toegepast op de ombuigingen in het kader van het Nadere beleidspakket 1993, de Voorjaarsnota 1993 en de begrotingsvoorbereiding 1994. De hiermee gepaard gaande bedragen voor het Gemeentefonds en het Provinciefonds lopen af van f 333,3 respectievelijk f 41,2 miljoen in 1994 tot f 299,6 respectievelijk f 37,1 miljoen in 1997 en volgende jaren. Voorts is in de aanvullende post «nader te bepalen/te verdelen ombuigingen» het evenredig aandeel opgenomen van het Gemeentefonds en het Provinciefonds in de ombuigingen die nog niet zijn ingevuld. Het gaat hierbij in totaal om bedragen oplopend van 76,8 miljoen in 1995 tot 164,5 miljoen in 1997 en latere jaren.

Het aandeel van het Gemeentefonds en het Provinciefonds in de niet-gecompenseerde beleidsintensiveringen en de correctie voor besparingsverliezen op de rijksbegroting in enge zin zal ná de totstandkoming van de Miljoenennota 1994 worden vastgesteld. De bevindingen worden neergelegd in de zogenaamde Uitvoeringsnota nr. 4. Als basis voor de berekening zullen de Miljoenennota 1994, de Voorjaarsnota 1993 en de Voorlopige Rekening 1992 dienen. De eventuele financiële effecten van de Uitvoeringsnota nr. 4 zullen worden verwerkt in de Voorjaarsnota 1994.

Impulsen

In het bestuursakkoord tussen het Rijk en de VNG is vastgelegd dat in de jaren 1992, 1993 en 1994 jaarlijks structureel f 50 miljoen aan het Gemeentefonds wordt toegevoegd voor prioriteiten die ook het kabinet in het regeerakkoord heeft vastgelegd, zoals milieu, sociale vernieuwing en investeringen. Het kabinet heeft gekozen voor een gerichte inzet ten behoeve van de werkgelegenheid. Deze keuze betekent dat de impuls, bedoeld in het bestuursakkoord Rijk-VNG, voor 1994 op een andere wijze wordt vormgegeven, waarbij, in verband met de doeltreffendheid, de aanwending uitsluitend plaats heeft ten behoeve van het beperkte aantal knooppuntgemeenten dat in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening is aangewezen. De middelen voor de impuls komen ten laste van de begroting van Binnenlandse Zaken.

In het bestuursakkoord met het IPO/de provincies is opgenomen dat aan het Provinciefonds voor 1992, 1993 en 1994 telkens structureel f 7,5 miljoen wordt toegevoegd voor prioriteiten die de regering in het regeerakkoord heeft gesteld.

Nominale ontwikkelingen

De nominale compensatie 1994 bedraagt voor het Gemeentefonds f 319,2 miljoen en voor het Provinciefonds f 37,9 miljoen. Daarnaast wordt aan de gemeenten en provincies als aanvulling op de nominale compensatie 1994 respectievelijk f 17,8 miljoen en f 1,4 miljoen beschikbaar gesteld. Voorts wordt als tegemoetkoming in de kosten van incidentele loonontwikkeling ten opzichte van 1993 f 20 miljoen aan het Gemeentefonds en f 2 miljoen aan het Provinciefonds toegevoegd.

Sanering specifieke uitkeringen/wijziging bekostigingswijze

Het grootste deel van de mutatie van f 669,1 miljoen op het Gemeentefonds betreft de decentralisatie van middelen in verband met de Wet voorzieningen gehandicapten (WVG). Hiervoor wordt aan het Gemeentefonds f 670,1 miljoen toegevoegd.

Bij het Provinciefonds wordt het grootse deel van de mutatie van f 202,4 miljoen bepaald door het bereikte principe-akkoord met het IPO over de decentralisatie-impuls.

Overige wijzigingen

Tot slot is er voor beide fondsen in 1994 ten opzichte van 1993 een aantal kleinere wijzigingen.

8.3.4. Specifieke uitkeringen

In 1993 is het aantal specifieke uitkeringen verder gedaald van 208 in 1992 naar 205 in 1993. Ook het bedrag aan specifieke uitkeringen nam af (met ca. f 0,5 miljard), na een stijging in de voorgaande jaren. Deze

daling is voor het belangrijkste deel het gevolg van de decentralisatie van het wegenbeheer (f 679,4 miljoen naar het Provinciefonds en f 428,2 miljoen naar het Gemeentefonds). De decentralisatie-impuls zal naar verwachting ook in het komende jaar voor een verdere daling zorgdragen.

Ook als gevolg van de instelling van het fonds sociale vernieuwing met ingang van 1994 zal een aantal specifieke uitkeringen worden gebundeld op de begroting van Binnenlandse Zaken. Deze bundeling leidt tot een afname van het aantal specifieke uitkeringen met per saldo 12.

Tabel 8.3.3. Totaal bedragen van specifieke uitkeringen (bedragen in miljoenen guldens)

Ministerie	1989	1990	1992	1992	1993				
					Gemeenten[1]	Provincies	Derden	Totaal	Aantal specifieke uitkeringen
Justitie	3	11	14	21	71	12		83	4
Binnenlandse Zaken	2 056	2 125	2 150	2 364	2 599	5		2 604	19
Onderwijs en Wetenschappen	4 795	4 760	5 021	5 392	5 679	13		5 692	48
Financiën	9	9	9	9	9			9	1
Defensie	7	10	6	5	5			5	2
VROM	7 638	8 427	8 429	8 178	6 966	500		7 466	39
Verkeer en Waterstaat	2 332	2 592	2 732	2 718	2 202	169	1	2 372	21
Economische Zaken	328	320	427	356	23	183	48	254	15
Landbouw en Visserij	50	47	42	42	27	5	4	36	15
SZW	13 174	13 731	14 029	14 417	14 445	2		14 447	16
WVC	3 120	3 244	3 780	4 457	1 487	2 929	52	4 468	30
TOTAAL	34 052	35 276	36 639	37 959	33 513[2]	3 818	105	37 436	
Waarvan sociale zekerheidsuitgaven	13 679	13 731	14 027	14 415				14 446	
Aantal specifieke uitkeringen	243	216	218	208					205

[1] Het gaat hierbij tevens om organen op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen.
[2] Van dit bedrag gaat circa f 3,3 miljard naar Wgr-organen.

In 1994 zal de gehandicaptenregeling worden gedecentraliseerd. In 1993 is ter voorbereiding van de decentralisatie reeds f 113 miljoen naar het Gemeentefonds overgeheveld. In de structurele situatie leidt de decentralisatie van de gehandicaptenregeling tot een overheveling naar het Gemeentefonds van ca. f 1,4 miljard. De milieu-apparaatskosten (f 93,9 miljoen naar het Gemeentefonds, f 28,9 naar het Provinciefonds, bedragen exclusief korting) en de onderwijshuisvesting (in 1995 f 155,6 miljoen naar het Gemeentefonds, structureel f 1 556 miljoen naar het Gemeentefonds, bedragen exclusief korting) zullen per 1995 worden gedecentraliseerd.

De decentralisatie van de kinderopvang zal uiterlijk in 1996 worden gerealiseerd. De bijbehorende middelen worden overgeheveld naar het Gemeentefonds.

De decentralisatie van de WSW naar het fonds sociale vernieuwing zal geen doorgang hebben. Onderzoek heeft uitgewezen dat decentralisatie langs de lijnen van de kabinetsvoornemens via het fonds sociale vernieuwing niet haalbaar is, gelet op de door het Rijk gestelde randvoorwaarden. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat toekenning aan gemeenten van de WSW-middelen via geobjectiveerde sleutels zou leiden tot te grote herverdeeleffecten.

De normuitkering gemeentepolitie zal met ingang van 1994 rechtstreeks aan de politieregio's worden uitgekeerd. Omdat bij de politieregio's geen sprake meer is van territoriaal bestuur, maar van functioneel bestuur, valt

deze uitkering vanaf dat moment niet meer onder de definitie van specifieke uitkeringen. Met de politie-uitkering was in 1993 een bedrag van ca. f 2,1miljard gemoeid.

Het kabinet heeft met de VNG een principe-akkoord bereikt over een wijziging van de normensystematiek in de Algemene Bijstandswet. De voorstellen van het kabinet zullen ertoe leiden dat gemeenten aanmerkelijk grotere financiële en beleidsmatige verantwoordelijkheden krijgen bij de uitvoering van de ABW.

8.4. De kapitaaluitgaven van de lagere overheden en de financiering daarvan

Kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies

De totale kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies stegen in 1992 met 3,5 miljard tot 18,8 miljard (3,8% NI). De stijging is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan de post «Verstrekte leningen» die met 1,9 miljard steeg.

De toename van de verstrekte leningen heeft vooral betrekking op een stijging van het volume aan achtergestelde leningen aan voormalige gemeentelijke nutsbedrijven, die in 1992 zijn verzelfstandigd.

Wanneer de post «Verstrekte leningen» buiten beschouwing wordt gelaten, blijkt dat de kapitaaluitgaven van gemeenten en provincies zijn toegenomen van 11,9 miljard naar 13,5 miljard. Uit tabel 8.4.1. kan worden opgemaakt dat met name de post «Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting» een forse stijging liet zien van 4,6 miljard naar 5,9 miljard. Deze toename kan worden toegeschreven aan de stijging van de uitgaven in de stadsvernieuwing in met name de grote steden. Bij de andere posten zijn mineure wijzigingen opgetreden.

Tabel 8.4.1. Kapitaaluitgaven van gemeenten en provincies; in miljarden guldens

Jaar	1989	1990	1991	1992
Algemeen bestuur	0,8	0,9	1,1	1,2
Openbare orde en veiligheid	0,2	0,3	0,2	0,3
Verkeer, vervoer en waterstaat	1,4	1,9	2,0	2,0
Economische Zaken	0,8	0,8	0,6	0,5
Onderwijs	0,7	0,7	0,6	0,7
Cultuur en recreatie	0,7	0,8	0,9	0,9
Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk	0,1	0,2	0,3	0,3
Volksgezondheid	0,7	0,9	1,3	1,4
Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	4,7	4,9	4,6	5,9
Financiering en algemene dekkingsmiddelen	0,2	0,2	0,3	0,3
Subtotaal	10,3	11,6	11,9	13,5
Verstrekte leningen	3,5	2,1	3,4	5,3
Totaal kapitaaluitgaven	13,8	13,7	15,3	18,8
Idem in % NI	3,3	3,0	3,2	3,8

Bron: CBS

Financiering van de kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies

Tabel 8.4.2. geeft een overzicht van de wijze waarop de kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies zijn gefinancierd.

Tabel 8.4.2. De financiering van de kapitaaluitgaven van gemeenten en provincies; in miljarden guldens

Jaar	1989	1990	1991	1992
Kapitaaluitgaven (-)	−13,8	−13,7	−15,3	−18,8
kapitaalinkomsten, waarvan				
-Overschot gewone dienst (voor afschrijvingen)	4,2	3,6	4,2	3,4
-Opbrengst verkoop goederen	3,6	3,8	4,8	5,8
-Rijksleningen woningbouw (netto)	0,4	0,2	0,0	−0,3
-Ontvangen bijdragen	2,5	2,8	2,7	2,9
-Overige kapitaalinkomsten (inclusief ontvangen aflossingen	2,9	3,2	4,2	6,6
Financieringstekort (-)	−0,2	−0,1	0,6	−0,4
Aflossingen (-)	−7,2	−6,3	−9,0	−9,8
Financieringsbehoefte	−7,4	−6,4	−8,4	−10,2
Bruto beroep op lange middelen	7,8	6,1	9,1	11,4
Mutatie netto vlottende schuld (stijging = -)	0,4	−0,3	0,7	1,2

Bron: CBS, DNB en Ministerie van Financiën

Uit de tabel kan worden opgemaakt dat, nadat in 1991 sprake was van een financieringsoverschot van 0,6 miljard, in 1992 de lagere overheden een financieringstekort hebben geboekt van 0,4 miljard. De stijging van het tekort van de lagere overheden hangt vooral samen met de gestegen kapitaaluitgaven. Deze stijging werd ten dele gecompenseerd door de toegenomen opbrengsten uit de verkoop van goederen en de stijging van de overige kapitaalinkomsten.

De toegenomen opbrengsten uit de verkoop van goederen met 1,0 miljard tot 5,8 miljard hangt vooral samen met de verkoop van nutsbedrijven. De stijging van de overige kapitaalinkomsten van 4,2 miljard in 1991 naar 6,6 miljard in 1992 wordt veroorzaakt door het feit dat het CBS een integraal deel van de afschrijvingen, die voorheen werden ondergebracht bij de gewone dienst, heeft geboekt onder deze post.

Het financieringssaldo en de aflossingen bepalen de financieringsbehoefte van gemeenten en provincies. In 1992 bedroeg deze 10,2 miljard, een stijging van 1,8 miljard ten opzichte van 1991. Deze stijging houdt zowel verband met de stijging van het financieringstekort als de stijging van de aflossingen.

Het kapitaalmarktberoep overtrof in 1992 de financieringsbehoefte, hetgeen resulteerde in een daling van de netto vlottende schuld met 1,2 miljard. Deze daling hing mede samen met de daling van de kapitaalmarktrente, hetgeen resulteerde in een grotere consolidatievraag van gemeenten.

Liquiditeitspositie van gemeenten, provincies, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen

In 1992 is de bruto vlottende schuld van de lagere overheid gedaald met 0,8 miljard tot 4,9 miljard. De daling werd met name veroorzaakt door de gemeenten die mede als gevolg van de daling van de lange rente tot consolidatie overgingen.

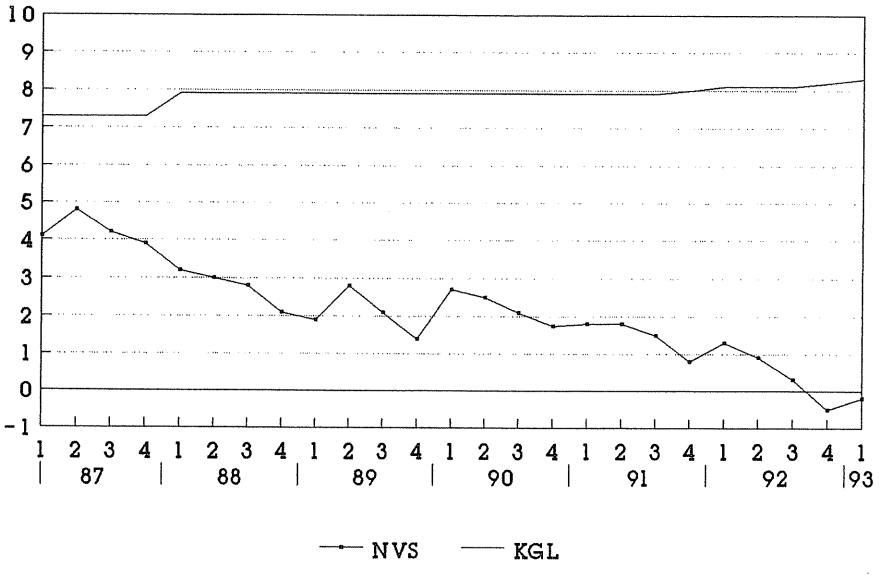
Aangezien de vlottende middelen met 0,5 miljard toenamen, daalde de netto vlottende schuld met 1,3 miljard [1] tot -0,5 miljard. Dit betekent dat de lagere overheid ultimo 1992 een overschot aan vlottende middelen had. Dit is sinds de invoering van de Wet Filo op 1 januari 1987 nog niet eerder voorgekomen. De daling van de netto vlottende schuld is geconcentreerd bij de gemeenten.

Zoals grafiek 8.4.1. laat zien, steeg de ruimte onder de kasgeldlimiet in 1992 van 7,3 miljard naar 8,7 miljard.

In tabel 8.4.2. wordt een daling van de netto vlottende schuld van 1,2 miljard genoemd. Het verschil van 0,1 miljard is veroorzaakt door de waterschappen en gemeenschappelijke regelingen.

In het eerste kwartaal van 1993 steeg de bruto vlottende schuld van de lagere overheden met 0,5 miljard tot 5,4 miljard. In dezelfde periode stegen de aangehouden vlottende middelen met 0,2 miljard, zodat het overschot aan vlottende middelen per saldo afnam van 0,5 miljard naar 0,2 miljard. De ruimte onder de kasgeldlimiet daalde tot 8,5 miljard.

Grafiek 8.4.1. Liquiditeitspositie van gemeenten, provincies, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen; primo kwartaalcijfers in miljarden guldens

8.5. Het financieringstekort van de lagere overheden

Nadat in 1991 de lagere overheden een financieringsoverschot boekten van 0,2% van het nationaal inkomen, is in 1992 weer sprake van een financieringstekort van 0,1% van het nationaal inkomen. Uit tabel 8.5.1 blijkt dat deze ontwikkeling zowel samenhangt met een daling van het saldo op de gewone dienst als een stijging van het tekort op de kapitaaldienst van de gemeenten en provincies. De stijging van het tekort op de kapitaaldienst wordt vooral veroorzaakt door de gestegen kapitaaluitgaven.

Tabel 8.5.1. Het financieringssaldo van de lagere overheden naar onderdelen; in % van het nationaal inkomen.

Jaar	1989	1990	1991	1992
Provincies en gemeenten				
Saldo gewone dienst	1,0	0,8	0,9	0,7
(na afschrijvingen)	(0,0)	(-0,1)	(0,0)	(-0,1)
Saldo kapitaaldienst	-1,0	-0,8	-0,7	-0,8
Saldo totale dienst	0,0	0,0	0,2	-0,1
Diversen[1]	-0,1	0,0	0,0	0,0
Finanieringssaldo lagere overheden[2]	-0,1	0,0	0,1	-0,1

[1] Deze post omvat het saldo op de totale dienst van waterschappen en gemeenschappelijke regelingen (voor zover geregistreerd).
[2] Door afronding kan een verschil ontstaan tussen financieringssaldo en de som van de saldi van de gewone dienst en de kapitaaldienst.
Bron: CBS

Gelet op de ontwikkeling van het financieringstekort in de laatste jaren, kan het tekort voor 1993 en 1994 op 0% van het nationaal inkomen worden geraamd.

9. De financiering van de Europese Gemeenschappen

9.1. Inleiding

De uitgaven van de EG worden gefinancierd uit landbouwheffingen, invoerrechten, BTW-afdrachten en BNP-afdrachten. Voor de periode 1993–1999 heeft de Europese Raad van Edinburgh op 11 en 12 december 1992 jaarlijkse maxima voor deze eigen middelen van de EG vastgesteld, uitgedrukt in een percentage van het EG-BNP.

De lidstaten dragen in principe alle ontvangen landbouwheffingen en invoerrechten af aan de EG. De BTW-afdracht bedraagt een bepaald percentage (maximaal 1,4%) van de in EG-verband geharmoniseerde BTW-grondslag.

De BNP-afdracht hangt af van de door de EG totaal benodigde (BNP-)middelen en het aandeel van een lidstaat in het EG-BNP. Voor de EG-begroting is het BNP-middel het sluitstuk van de financiering. Wijzigingen in de uitgaven van de EG -met name tijdens het begrotingsjaar- vertalen zich in principe hoofdzakelijk in een wijziging van de BNP-afdracht, omdat het maximum van de BTW-afdracht reeds is bereikt.

De afdracht van de invoerrechten, de BTW-afdrachten en de BNP-afdrachten worden in Nederland aangemerkt als relevante overheidsuitgaven; de landbouwheffingen als niet relevante overheidsuitgaven. Aangezien alle ontvangen invoerrechten aan de EG worden afgedragen, leiden wijzigingen in deze ontvangsten niet tot wijzigingen in het financieringstekort. Wel zijn dergelijke wijzigingen van invloed op de collectieve-lastendruk. Wijzigingen in de BTW- en BNP-afdrachten zijn volledig relevant voor het financieringstekort.

Uit de begroting van de EG voor enig jaar en het (voor-)ontwerp van de begroting van het daarop volgende jaar blijkt welke middelen Nederland in die jaren aan de EG dient af te dragen. Bij de EG worden voor de afzonderlijke eigen middelen geen meerjarenramingen van verwachte en benodigde ontvangsten bijgehouden. Aan de hand van het door de Raad en de Commissie gehanteerde financiële meerjarenkader voor de EG-begrotingen, de zogenoemde Financiële Vooruitzichten, die in Edinburgh zijn afgesproken, een inschatting van de benodigde eigen middelen van de EG, en de geraamde ontwikkeling van het EG- en het Nederlandse BNP wordt de Nederlandse afdracht geraamd. Deze wijze van ramen is mede oorzaak van de grote mate van onzekerheid bij de EG-afdrachtraming.

In paragraaf 2 worden de Financiële Vooruitzichten voor de periode 1993–1999, zoals die op de Europese Raad van 11 en 12 december 1992 in Edinburgh zijn vastgesteld, nader bezien. Daarbij wordt aandacht gegeven aan de onderhandelingen met het Europees Parlement over een nieuw Interinstitutioneel Akkoord over de budgetdiscipline. In paragraaf 3 wordt ingegaan op het aandeel van Nederland in de bijdragen uit de Structuurfondsen in de periode 1993–1999. Nederland kan voor deze periode een bedrag van circa f 6 miljard tegemoet zien.

In paragraaf 4 wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelingen rond de EG-begroting 1993 en de voorbereiding van de EG-begroting 1994. Pa-

ragraaf 5 bevat een overzicht van de ontwikkeling van de Nederlandse afdrachten sinds de Miljoenennota 1993. In paragraaf 6 wordt ingegaan op de onzekerheden die spelen bij de raming van de EG-afdrachten, in het bijzonder op de effecten van valutaschommelingen.

In paragraaf 7 wordt toegelicht op welke wijze bij de beoordeling van (voorstellen voor) nieuw EG beleid en regelgeving met de budgettaire gevolgen voor Nederland wordt omgegaan (in het kader van de zogenoemde Eurotoets).

9.2. Financiële Vooruitzichten na Edinburgh

Op 11 en 12 december 1992 heeft de Europese Raad in Edinburgh Financiële Vooruitzichten voor de periode 1993–1999 vastgesteld. Hierover heeft de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken in zijn brief van 15 april 1993 (Kamerstukken II, 1992–1993, 22 677, nr.3) kort verslag gedaan.

Voor de eigen middelen houdt de Europese Raad de volgende jaarlijkse maxima aan (uitgedrukt in procenten van het EG-BNP):

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
1,20	1,20	1,21	1,22	1,24	1,26	1,27

Hierbij is de Europese Raad uitgegaan van een reële economische groei van circa 1,4% in 1993, van circa 2,2% in 1994 en van gemiddeld 2,5% per jaar daarna.

Deze maxima liggen aanzienlijk beneden de voorstellen uit het pakket Delors II (zie bijlage 10 van de Miljoenennota 1993). Die voorstellen vormden een te zware last voor de nationale budgetten, die toch al met grote problemen kampen. Bovendien speelde een rol dat er onder het vigerende plafond (1,20% EG-BNP) nog voldoende ruimte aanwezig werd geacht voor extra uitgaven.

In hoeverre de daadwerkelijk benodigde eigen middelen onder het nieuwe plafond blijven, hangt af van het beloop van de uitgaven (in het bijzonder de landbouwgarantie-uitgaven), EG-beleid en de ontwikkeling van het EG-BNP.

Inmiddels blijkt de ruimte onder het plafond voor groei van de uitgaven van de EG door de lagere economische groei tegen te vallen. Dit leidt er toe dat reeds in het ontwerp van de EG-begroting voor 1994 de marge voor onvoorzien (0,01% van het EG-BNP) wordt aangesproken.

Dit ontwerp komt overeen met 1,20% EG-BNP aan benodigde eigen middelen, hetgeen gelijk is aan het plafond voor 1994; hierbij is uitgegaan van 1,8% reële economische groei voor dat jaar.

De Europese Raad besloot met betrekking tot de structuur van de eigen middelen het volgende:

– het maximum van het uniforme percentage van de BTW-afdracht wordt in de loop van de periode 1995–1999 in gelijke stappen verminderd van 1,4% tot 1,0%;

– voor landen met een BNP per capita van minder dan 90% van het gemiddelde van de Gemeenschap wordt de grondslag van de BTW-afdracht vanaf 1995 beperkt tot 50% van het BNP van een lidstaat, in plaats van de huidige 55%. Deze wijziging zal in de loop van de periode 1995–1999 ook voor de overige lidstaten in gelijke stappen worden ingevoerd. Verder zou bezien moeten worden of er een vast percentage voor de BTW-middelenbron moet worden vastgesteld. Aan de Commissie is verzocht vóór 2000 na te gaan wat eventuele opties zijn voor een vijfde middelenbron voor de EG;

– vóór 2000 dient de Commissie verslag uit te brengen over de werking van het stelsel van eigen middelen;

– de correctie van de begrotingsonevenwichtigheid betreffende het Verenigd Koninkrijk (VK-compensatie) wordt op de bestaande wijze gehandhaafd.

Binnen het kader van de maxima voor de eigen middelen heeft de Europese Raad Financiële Vooruitzichten voor de periode 1993–1999 per uitgavencategorie vastgesteld (zie tabel 9.2). Rekening houdend met een marge voor onvoorziene uitgaven van 0,01% van het EG-BNP komt dit overeen met een stijging van de EG-begroting van maximaal 65,9 miljard ecu in 1993 tot 80,1 miljard in 1999 (betalingskredieten uitgedrukt in prijzen 1992).

Sedert de Europese Raad van 11 en 12 december 1992 zijn de Raad en het Europese Parlement met elkaar in overleg over een herziene versie van het Interinstitutioneel akkoord (IIA) van 1988–1992. In een dergelijk akkoord spreken de Raad, de Commissie en het Europees Parlement regels af met het oog op een vlotte en tijdige afronding van de begrotingsvoorbereiding. Ook de Financiële Vooruitzichten maken deel uit van dit IIA.

In deze onderhandelingen vraagt het Europese Parlement als voorwaarde voor het accepteren van de Financiële Vooruitzichten van Edinburgh in het bijzonder medezeggenschap bij de verplichte uitgaven (in hoofdzaak landbouwuitgaven).

Indien er ten aanzien van de budgetdiscipline geen IIA komt, treden de Financiële Vooruitzichten van Edinburgh niet in werking en zal artikel 203 lid 9 Verdrag het kader voor de begrotingen blijven. Dat bepaalt dat voor uitgaven die niet verplicht uit het Verdrag voortvloeien elk jaar een maximum voor de stijging van de uitgaven ten opzichte van het voorafgaande jaar wordt vastgesteld. Deze beperking geldt thans (nog) voor de EG-begroting voor 1994. Overigens zij hierbij opgemerkt dat Raad en Commissie zich in Edinburgh in ieder geval gebonden hebben de daar overeengekomen plafonds te respecteren.

Tabel 9.2. Financiële Vooruitzichten vastgesteld door de Europese Raad van Edinburgh; vastleggingskredieten in miljoenen ecu; prijzen 1992

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Vastleggingskredieten							
1. Gemeenschappelijk landbouwbeleid	35 230	35 095	35 722	36 364	37 023	37 697	38 389
2. Structurele maatregelen	21 277	21 885	23 480	24 990	26 526	28 240	30 000
2. 1. Structuurfondsen	19 777	20 135	21 480	22 740	24 026	25 690	27 400
2. 2. Cohesiefonds	1 500	1 750	2 000	2 250	2 500	2 550	2 600
3. Interne politiek	3 940	4 084	4 323	4 520	4 710	4 910	5 100
4. Externe politiek	3 950	4 000	4 280	4 560	4 830	5 189	5 600
5. Huishoudelijke uitgaven	3 280	3 380	3 580	3 690	3 800	3 850	3 900
6. Reserves	1 500	1 500	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100
– monetaire reserve	1 000	1 000	500	500	500	500	500
– leninggaranties	300	300	300	300	300	300	300
– spoedhulp	200	200	300	300	300	300	300
Totaal vastleggingskredieten	69 177	69 944	72 485	75 224	77 989	80 977	84 089
Totaal betalingskredieten	65 908	67 036	69 150	71 290	74 291	77 491	80 114
Betalingskredieten als % BNP	1,20	1,19	1,20	1,21	1,23	1,25	1,26
Marge onvoorzien	0,00	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Plafond eigen middelen in % BNP	1,20	1,20	1,21	1,22	1,24	1,26	1,27

Bron: Budgettair Vademecum; Europese Commissie

Voor de landbouwgarantie-uitgaven (categorie 1; zie tabel 9.2 ad 1) zijn de Financiële Vooruitzichten gelijkgesteld aan het ongewijzigde

landbouwrichtsnoer uit 1988. Dit houdt in een groeipercentage van maximaal 74% van de groei van het EG-BNP. Hiermee wordt nagestreefd het aandeel van de landbouwuitgaven in het totaal van de EG-uitgaven terug te dringen. De werkingssfeer van het richtsnoer zal in 1996 opnieuw worden bezien.

Het functioneren van de monetaire reserve – aanvankelijk bedoeld om de schommelingen van de dollar ten opzichte van de ecu op te vangen – zal worden aangepast zodat nu ook de uit de monetaire herschikkingen tussen de lidstaten resulterende kosten, zo veel als nodig na andere maatregelen ter beheersing van het budget, in aanmerking worden genomen. Uiteraard voor zover de monetaire reserve niet benodigd is om de eventuele budgettaire gevolgen voor de EG van de ecu-dollar-koerswijzigingen op te vangen.

De monetaire reserve zal vanaf 1995 worden teruggebracht van 1000 miljoen ecu tot 500 miljoen ecu, met een gelijktijdige vermindering van het bedrag aan wijzigingen van de landbouwgarantie-uitgaven dat buiten de monetaire reserve moet worden opgevangen (een franchise) van 400 tot 200 miljoen ecu.

Voor structurele maatregelen (categorie 2; zie tabel 9.2 ad 2) is in de periode 1993–1999 een bedrag van in totaal circa 176 miljard ecu (prijzen 1992) beschikbaar (circa 161 miljard ecu voor de structuurfondsen en circa 15 miljard ecu voor het Cohesiefonds), tegen 67 miljard ecu voor de structuurfondsen over de periode 1988–1992. Ofwel gemiddeld 25 miljard ecu per jaar over de periode 1993–1999, tegen 13 miljard ecu per jaar over de periode 1988–1992 (prijzen 1992).

De uitgaven voor structurele maatregelen worden geconcentreerd op de minst welvarende regio's, de perifere gebieden en de plattelandsgebieden van de Gemeenschap. Zo wordt ruim 108 miljard ecu vastgelegd uit hoofde van doelstelling 1 (regio's met een ontwikkelingsachterstand). Voor de vier lidstaten die kunnen profiteren van het Cohesiefonds betekent dit een bedrag van ongeveer 85 miljard ecu over de periode 1993–1999, ofwel een verdubbeling tussen 1992 en 1999 (ca 70 miljard ecu voor doelstelling 1 en ruim 15 miljard ecu uit het Cohesiefonds).

Bij categorie 3 (tabel 9.2 ad 3), de interne beleidsmaatregelen, is bepaald dat het gedeelte bestemd voor onderzoek en ontwikkeling gelijke tred moet houden met de totale uitgaven voor de interne beleidsmaatregelen, en tussen de helft en twee derde van dit totaalbedrag blijft.

Voor HDTV is op de Telecomraad van 16 juni 1993 in Luxemburg na moeizame onderhandelingen een bedrag uitgetrokken van 228 miljoen ecu voor de periode 1993–1999.

Verder moet de hoogte van de middelen uit te trekken voor de transeuropese netwerken beantwoorden aan de nadruk die hierop in het Verdrag van Maastricht wordt gelegd. Dit is nog eens bevestigd door de tijdens de Europese Raden van Edinburgh (groei-initiatief) en Kopenhagen aangenomen besluiten.

Voor externe beleidsmaatregelen worden, naast het totaal van categorie 4 (tabel 9.2 ad 4), in categorie 6 (tabel 9.2. ad 6) twee reserves opgenomen:

- een reserve voor spoedhulp in derde landen, en
- een reserve met het oog op financiering van een fonds voor leninggaranties. Gestreefd wordt naar een fonds met een grootte van 10% van het totaalbedrag van de uitstaande leningen en garanties van de Gemeenschap aan derde landen. Telkens wanneer de Gemeenschap besluit tot een nieuwe lening of garantie aan derde landen, wordt er bij wijze van voorziening een bedrag van 14% van de hoofdsom van de

lening of de garantie in het garantiefonds gestort, totdat het streefbedrag van 10% is gerealiseerd. Daarna worden de betalingen aan het garantiefonds beperkt tot 10%. In geval van wanbetaling geschieden de betalingen rechtstreeks van het garantiefonds aan de crediteur. Bij onvoldoende fondsmiddelen wordt in eerste instantie een beroep gedaan op de ruimte van de reserve voor de garanties. Dit is een reserve naar het model van de monetaire reserve; de lidstaten hoeven pas middelen te storten wanneer er betalingen in het garantiefonds vereist zijn.

De marge voor onvoorziene uitgaven is op jaarbasis teruggebracht van 0,03% EG-BNP in de periode 1988–1992 naar 0,00% EG-BNP in 1993 en naar 0,01% EG-BNP in 1994.

9.3. Nederland en de structuurfondsen

In de nieuwe structuurfondsperiode 1994–1999 heeft de EG omvangrijke bedragen beschikbaar voor structurele maatregelen (zie paragraaf 9.2.). Nederland kan rekenen op een bedrag van ± f 6 miljard in deze periode. Navolgend wordt op de achtergronden van het Nederlands aandeel ingegaan.

De verwachting is dat de Nederlandse ontvangsten van de EG in de komende jaren ver zullen achterblijven bij de groei van de Nederlandse afdrachten. Een belangrijke reden hiervoor is dat het aandeel van Nederland in de EG-landbouwuitgaven af zal nemen als gevolg van de invoering van de McSharry maatregelen. In de komende jaren zal Nederland dan ook in steeds sterkere mate netto-betaler aan de Gemeenschap worden.

Mede tegen deze achtergrond heeft het kabinet zich maximaal ingezet om bij de verdeling van de structuurfondsen voor de periode 1994–1999 een aanzienlijk groter aandeel in de structuurfondsen te krijgen dan in de voorafgaande periode.

Het feit dat Nederland in de voorafgaande periode per capita het laagste bedrag uit de structuurfondsen had ontvangen, terwijl Nederland van de niet-cohesielanden het op één na laagste BNP per capita heeft, rechtvaardigde een hoger Nederlands aandeel. Behalve de relatieve welvaart van Nederland was ook de werkgelegenheidssituatie een belangrijk argument. Alhoewel de officiële werkloosheid in Nederland niet extreem hoog is ten opzichte van het EG-gemiddelde, is de participatiegraad in Nederland na Spanje het laagste in Europa.

Nederland, alsmede een groot aantal andere lidstaten, stelde een toezegging over het bedrag dat het in de komende periode uit de structuurfondsen zal ontvangen als voorwaarde voor medewerking aan aanvaarding van de structuurfondsenverordeningen in de Algemene Raad van 19/20 juli. De Europese Commissie heeft daarop toegezegd dat Nederland in de periode 1994–1999 een bedrag in de orde van grootte van 2,6 tot 2,7 miljard ecu zal ontvangen. Dit bedrag komt neer op ongeveer 1,9% van de structuurfondsmiddelen, hetgeen nagenoeg een verdubbeling van het Nederlandse aandeel ten opzichte van de vorige periode inhoudt. In dat kader is Flevoland door de Algemene Raad op de lijst van doelstelling-1 regio's (regio's met een ontwikkelingsachterstand) geplaatst.

Naar verwachting zal het grootste deel van de voor Nederland bestemde structuurfondsmiddelen besteed worden aan maatregelen op sociaal gebied (bestrijding langdurige werkloosheid en jeugdwerkloosheid en

scholing van met werkloosheid bedreigde werkenden). De definitieve verdeling van de structuurfondsmiddelen zal in de komende maanden plaatsvinden. De Commissie zal in overleg met de lidstaten besluiten over de aanwijzing van regio's die in aanmerking komen voor middelen uit doelstelling 2 (regio's in industrieel verval) en doelstelling 5b (platteland sontwikkeling). De Raad heeft de regio's die in aanmerking komen voor doelstelling 1 reeds vastgelegd (deze lijst vormt een bijlage bij één van de structuurfondsverordeningen). De Commissie zal vervolgens op basis van voorstellen van lidstaten en in overleg met lidstaten Communautaire Bestekken vastleggen. In deze Communautaire Bestekken wordt per doelstelling en per regio het bedrag aangegeven dat door de Gemeenschap beschikbaar wordt gesteld alsmede de acties waaraan deze middelen uitgegeven mogen worden.

9.4. De EG-begrotingen 1993 en 1994

9.4.1. De EG-begroting 1993

In aansluiting op zijn resolutie van april 1992 over de richtsnoeren voor het begrotingsbeleid 1993 (zie bijlage 10 MN 1993, blz. 280) heeft het Europees Parlement (EP) in eerste lezing de daarin genoemde elementen opgenomen in zijn voorstellen tot verhoging van de Ontwerpbegroting voor 1993.

De belangrijkste kritiek van het EP betrof het feit dat de Ontwerpbegroting niet in overeenstemming zou zijn met de interne en externe financieringsbehoefte van de Gemeenschap en evenmin de financiering bevat die het mogelijk moet maken de doelstellingen zoals opgenomen in het Verdrag van Maastricht betreffende de Europese Unie te verwezenlijken.

Daarom besloot het EP onder andere om kredieten op te nemen ten behoeve van de invoering van het Cohesiefonds (1565 miljoen ecu); daarnaast werd besloten de kredieten op te trekken voor de economische en sociale samenhang met het oog op de verdubbeling van de middelen voor de structuurfondsen en extra middelen (400 miljoen ecu) uit te trekken voor de sector onderzoek en ontwikkeling om zo het concurrentievermogen van de Gemeenschap te versterken.

Voor wat betreft het externe beleid werden de kredieten voor het Phare-programma verhoogd alsmede voor nieuw beleid dat moet worden gevoerd na de UNCED-conferentie van Rio. Ook besloot het EP om in het kader van het ontwikkelingsbeleid, naast opname van het Europees Ontwikkelingsfonds in de algemene begroting, een reserve ad 209 miljoen ecu voor humanitaire hulp aan derde landen in te stellen.

Nadat de Raad in tweede lezing aanvankelijk niet met deze verhogingen accoord kon gaan, kon toch overeenstemming worden bereikt na een triloog tussen Raad, Commissie en EP over de begroting 1993.

Inmiddels was op 12 december op de Europese Raad van Edinburgh overeenstemming bereikt over een groot aantal elementen uit het zogenaamde Delors II-pakket zoals de Financiële Vooruitzichten 1993–1999 en de instelling van een Cohesiefonds. Zodoende kon de Raad tegemoet komen aan een aantal wensen van het EP.

In de definitieve begroting zijn de eerste gevolgen verwerkt van de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en blijven de landbouwuitgaven, inclusief visserij en inkomenssteun, ongeveer 2,6 miljard ecu onder het uitgavenplafond van de Financiële Vooruitzichten, die voor de periode 1993–1994 gelijk zijn aan het zogenaamde landbouwrichtsnoer.

Met betrekking tot de structurele acties werden kredieten opgenomen, conform de wens van het EP, voor het Cohesiefonds en voor de

daadwerkelijke verdubbeling van de structuurfondsen voor de periode 1988–1993.

Ook werd de monetaire reserve gehandhaafd op 1 miljard ecu en een reserve voor spoedhulp ad 209 miljoen ecu ingesteld. Zodra daarvoor een rechtsbasis (Verordening) tot stand gekomen is, zal de garantiereserve ten behoeve van externe leningen in de begroting 1993 worden opgenomen voor een bedrag van 313 miljoen ecu.

De definitieve begroting, zoals vastgesteld door de voorzitter van het EP op 17 december 1992, bedraagt 69 058 miljoen ecu aan vastleggingskredieten (+8,06% ten opzichte van 1992) en 65 523 miljoen ecu aan betalingskredieten (+7,24% ten opzichte van 1992).

Hiermee komt het opvraagpercentage van de eigen middelen op 1,15% van het EG-BNP (= 0,05% onder het maximum voor de eigen middelen in 1993).

9.4.2. Voorontwerp van gewijzigde en aanvullende begroting nr. 1 voor 1993 alsmede nota van wijzigingen nr. 1

In het voorjaar 1993 diende de Commissie wijzigingsvoorstellen in met betrekking tot de begroting 1993. De belangrijkste onderdelen van dit Voorontwerp gewijzigde en aanvullende begroting (GAB), zoals gewijzigd bij Nota van 21 juni 1993, zijn:

- een verhoging van de landbouwuitgaven wegens de monetaire herschikkingen, nieuwe beleidsmaatregelen, marktschommelingen en het prijzenpakket 1993–1994: totale extra kosten 1447 miljoen ecu;
- reeds tijdens de uitvoering van de begroting 1993 correctie van de BNP- en BTW-grondslagen 1993 wegens monetaire herschikkingen binnen het EMS in 1992 en 1993;
- verwerking van het batig saldo 1992 (1004 miljoen ecu);
- correctie van de BNP- en BTW-grondslag 1992: per saldo een terugbetaling aan de lidstaten van ongeveer 1165 miljoen ecu. Door een te hoge inschatting van de grondslagen in de begroting 1992 dient het teveel betaalde terug te vloeien naar de lidstaten; dit wordt gefinancierd uit extra opvraag BNP-middelen;
- een verlaging van de geraamde inkomsten 1993 uit de invoerrechten ad 1,7 miljard ecu en een overeenkomstige verhoging van het uniforme BNP-afdrachtpercentage;
- verhoging van de administratieve uitgaven van de Commissie en overige instellingen: 17,6 miljoen ecu (opvulling resterende marge in categorie 5);
- enkele technische aanpassingen.

De voorstellen die de Commissie in dit GAB doet met betrekking tot de ontvangstenkant van de begroting betekenen in feite dat de financiële gevolgen van een aantal correcties reeds in 1993 worden doorgevoerd, terwijl die volgens de normale procedures pas in 1994 en 1995 zouden moeten plaatsvinden.

De Commissie voorziet namelijk dat met name in 1994 de ruimte onder het eigen-middelenplafond onvoldoende zal zijn om zowel de correcties van de BTW- en BNP-grondslagen te verrichten alsook om een begroting 1994 op een realistisch niveau uit te voeren. Een en ander impliceert dat er fors gekort zou moeten worden in de begroting waarbij de verplichte uitgaven niet buiten schot kunnen blijven maar veeleer zelfs het leeuwendeel zouden moeten opbrengen.

In de Budgetraad van 22 juli 1993 werden door een aantal lidstaten (waaronder Nederland) bezwaren aangevoerd tegen de afwijking van de normale procedures, hetgeen problemen oplevert voor de nationale

begrotingen die plotseling met aanzienlijke extra afdrachten geconfronteerd zouden worden. Indien het toepassen van de normale procedures tot problemen zou leiden voor de communautaire begroting zou volgens Nederland de oplossing primair gevonden moeten worden in het doorvoeren van besparingen bij de uitgaven.

Daarnaast bleven er nog grote onzekerheden bestaan bij de ramingen voor de landbouwuitgaven voor 1993. Besloten werd tot uitstel van de besluitvorming tot september 1993, wanneer met meer zekerheid is aan te geven hoe hoog de werkelijke behoeften voor de landbouw zijn voor 1993. Bovendien zal dan ook inzicht moeten bestaan in hetgeen de Commissie in de wijzigingsbrief op de begroting 1994 zal voorstellen ten aanzien van de extra landbouwuitgaven in 1994 boven het landbouwrichtsnoer vanwege de wisselkoersaanpassingen in 1992 en 1993.

Tabel 9.4.1. Begrotingsprocedure 1993; miljoenen ecu; lopende prijzen

	Betalingskredieten
Voorontwerpbegroting	66 311
Ontwerpbegroting	62 926
Definitieve begroting	65 522
Voorontwerp aanvullende begroting plus wijzigingsbrief	67 017
Financiële Vooruitzichten	68 611

9.4.3. De EG-begroting 1994

Het Voorontwerp van begroting voor 1994 werd op 28 april jl. door de Commissie bij de Raad ingediend.

De Commissie gaat uit van de Financiële Vooruitzichten zoals overeengekomen tijdens de Europese Raad van Edinburgh, hoewel nog een Interinstitutioneel Accoord (IIA) tussen Raad, Commissie en EP gesloten moet worden.

Zolang echter nog geen IIA tot stand is gekomen waarin de uitgavenplafonds voor de jaren tot en met 1999 zijn vastgelegd, blijven de begrotingsregels zoals vastgelegd in het Verdrag (met name artikel 203) van kracht en wordt het plafond van de niet-verplichte uitgaven bepaald door het maximum stijgingspercentage (msp) dat voor 1994 vastgesteld is op 6,9%. Het msp vloeit voort uit de ontwikkeling van het volume van het BNP-EG, de gemiddelde variatie van de begrotingen der lidstaten en uit het verloop van de kosten van levensonderhoud in het laatste begrotingsjaar.

Met betrekking tot de landbouw wordt het maximum van het richtsnoer geheel opgevuld, dat wil zeggen een stijging van 7,1% ten opzichte van 1993. Gelijktijdig geeft de Commissie echter aan dat dit niet voldoende zal zijn om ook de financiële gevolgen van de wisselkoerswijzigingen in de periode oktober 1992 t/m mei 1993 te dekken.

De stijging voor structurele acties bedraagt nominaal 4,5%, het Cohesiefonds gaat van 1565 naar 1853 miljoen ecu terwijl de structuurfondsen met 3,44% worden verhoogd.

Voor wat betreft het buitenlands beleid stelt de Commissie voor de vastleggingskredieten voor de samenwerking met de landen in Midden- en Oost-Europa, alsmede de ex-USSR, te consolideren op 1,5 miljard ecu; de betalingen stijgen echter met 43% om de uitvoering van lopende projecten te versnellen.

Met betrekking tot de personeelsuitgaven wordt de Commissie genoopt tot strenge besparingsmaatregelen als gevolg van enerzijds de stijging (18%) van de pensioenuitgaven en anderzijds door de waardevermindering van de ecu ten opzichte van de Belgische en Luxemburgse frank.

De Commissie heeft daarom een aanwervingsstop voor bijna 1000 posten ingesteld.

Voor de overige instellingen, te weten Raad, EP, Europese Rekenkamer en Hof van Justitie wordt in het Voorontwerp uitgegaan van een stijging van 4,1%.

In totaal bedraagt het Voorontwerp 1994 73 167 miljoen ecu aan vastleggingen en 70 099 miljoen ecu aan betalingskredieten. Dit komt overeen met 1,20% EG-BNP benodigd aan eigen middelen (een reële stijging van 2,4% respectievelijk 3,5% ten opzichte van 1993, bij een inflatie van 3,5%).

De Begrotingsraad van 22 juli stelde op basis van het Voorontwerp een Ontwerpbegroting 1994 vast. De Raad was zich daarbij terdege bewust van de conjuncturele situatie waarbinnen de begroting voor 1994 moet worden opgesteld en die zich bijvoorbeeld ook weerspiegelt in de budgettaire beperkingen die in acht genomen worden bij het opstellen van de nationale begrotingen.

Daarom besloot de Raad een Ontwerpbegroting op te stellen die voor de niet-verplichte uitgaven een stijging vertoont die duidelijk minder is dan een half maximum stijgingspercentage (msp). Daarbij voegde de Raad een verklaring waarin hij het EP oproept om gezien de economische omstandigheden het niveau van de niet-verplichte uitgaven lager vast te stellen dan het bedrag dat voortvloeit uit het volledig invullen van het msp.

Met betrekking tot de verplichte uitgaven zal de Commissie in september 1993 een wijzigingsbrief indienen ten aanzien van de landbouwuitgaven. Hierin zullen de kosten van het landbouwprijzenpakket 1993/1994 verwerkt worden (313 miljoen ecu) alsmede de meest recente ramingen van de kosten van de hectaresteun. Bovendien zal de Commissie dienen aan te geven in hoeverre de geraamde kosten in 1994 van de agro-monetaire ontwikkelingen uit 1992 en 1993 (momenteel geraamd op circa 1150 miljoen ecu) ook onder het richtsnoer financierbaar zijn.

Indien dit laatste niet mogelijk zou zijn dan kan de Commissie gedurende het begrotingsjaar 1994 – conform de besluiten van Edinburgh – putten uit de monetaire reserve. De reserve kan echter slechts worden gebruikt als de kredieten besteed zijn en de werkelijke behoeften en de invloed van de pariteitsschommelingen tussen de dollar en de ecu voldoende nauwkeurig kunnen worden geraamd.

Bovendien is in Edinburgh overeengekomen dat de Raad passende maatregelen zal nemen ter aanvulling van het EOGFL-garantie als ten gevolge van de monetaire bewegingen de landbouwuitgaven het richtsnoer zouden overschrijden en dientengevolge de financiering van het nieuwe gemeenschappelijke landbouwbeleid zoals dat reeds is vastgesteld, in gevaar zou komen.

De Ontwerpbegroting 1994 is vastgesteld op 72 382 miljoen ecu aan vastleggingskredieten en 68 986 miljoen ecu aan betalingskredieten.

Met betrekking tot de inkomstenkant van de begroting is geconstateerd dat de Commissie voor wat betreft de ramingen van de BTW- en BNP-grondslagen van een aantal lidstaten van een hoger niveau uitging dan door deze lidstaten zelf aangegeven was. Ook werd door Spanje en Portugal erop gewezen dat de gevolgen van de devaluatie van hun valuta gevolgen heeft voor de uiteindelijke inkomsten van de Gemeenschap in ecu. Een en ander zal tot gevolg kunnen hebben dat in het begrotingsjaar t+2 omvangrijke terugbetalingen aan de lidstaten gedaan moeten

worden, waardoor de toekomstige EG-begrotingen nog meer onder druk komen te staan.

Door deze manier van ramen aan de inkomstenkant creëert de Commissie in feite ruimte in 1994 voor uitgaven boven het financiële plafond, hetgeen echter in 1996 zal leiden tot terugbetalingen.

Tabel 9.4.2. Begrotingsprocedure 1994; miljoenen ecu; lopende prijzen

	Betalingskredieten
Voorontwerpbegroting	70 099
Ontwerpbegroting	68 986
Financiële Vooruitzichten	70 232

Gezien de problemen met de verrekening van de lagere opbrengsten aan eigen middelen in voorafgaande jaren, zoals die onder andere in de aanvullende begroting 1/93 naar voren zijn gebracht, heeft de Commissie een mededeling aan de Raad hierover gestuurd.

Teneinde te voorkomen dat de verwerking van negatieve saldi uit eerdere jaren bij de eigen middelen leidt tot een neerwaartse bijstelling van de uitgavenbegroting, omdat er onvoldoende ruimte is onder het vastgelegde plafond van de eigen middelen, stelt de Commissie voor de verwerking van dergelijke saldi niet te betrekken bij het bepalen van het maximum voor de eigen middelen voor het betrokken begrotingsjaar.

In feite komt deze gedachte van de Commissie erop neer dat er uitzonderingen gemaakt kunnen worden op de plafonds uit het eigen-middelenbesluit, hetgeen kan leiden tot onverwachte extra belasting van de nationale begrotingen.

In de Begrotingsraad bleek dat verschillende delegaties, waaronder Nederland, problemen hebben met de door de Commissie voorgestelde aanpak.

In tabel 9.4.3. wordt een overzicht gegeven van de EG-begroting naar uitgavencategorie.

Tabel 9.4.3. EG-begroting naar bestedingscategorie; betalingskredieten in miljoenen ecu; lopende prijzen

		1991	1992	1993	1994
1.	Garantie van de landbouwmarkten	31 068	31 369	34 943	37 465
2.	Structuurfondsen en visserij	13 508	17 908	20 709	21 681
3.	Opleiding, jeugd, cultuur, voorlichting en andere acties op sociaal gebied	387	458	464	515
4.	Energie, euratom-onderzoek en milieu	163	197	243	304
5.	Consumentenbescherming, interne markt, industrie en innovatie	272	325	292	442
6.	Onderzoek en technologische ontwikkeling	1 587	2 056	2 202	2 402
7.	Samenwerking met derde landen	2 363	2 283	2 856	3 377
8.	Vergoedingen, garanties en (negatieve) reserves	1 325	877	413	335
9.	Huishoudelijke kredieten	1 845	2 093	2 284	2 416
10.	Overige instellingen	971	1 057	1 117	1 163
Totaal		53 489	58 623	65 523	70 100

1991: realisatie (bron: Begroting 1993)
1992: vermoedelijke realisatie (bron: Voorontwerp 1994)
1993: definitieve begroting 1993 exclusief Voorontwerp 1^{e}wijziging
1994: Voorontwerpbegroting

Ter illustratie van de omvang van het Gemeenschapsbudget geeft de Commissie aan dat het totaal van de EG-uitgaven «slechts» 2,4% van de totale publieke uitgaven van de lidstaten bedraagt. Hierbij dient uiteraard de omvang van de EG-taken in ogenschouw te worden genomen.

Per hoofd van de bevolking geeft de EG in 1993 f 427,69 uit

(omgerekend in prijzen 1993 was dat in 1988 nog f 346,42, terwijl dat in 1994 f 438,68 zal zijn).

9.5. De ontwikkeling van de Nederlandse afdrachten

9.5.1. De ontwikkeling van de raming van de Nederlandse afdrachten sinds de stand Miljoenennota 1993

De ontwikkeling van de verschillende Nederlandse afdrachtramingen tussen Miljoenennota 1993 en Miljoenennota 1994 wordt samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 9.5.1. Nederlandse afdrachten aan de EG; in miljoenen guldens

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Invoerrechten							
– stand MN 1993	3 410	3 600	3 810	4 020	4 240	4 480	
– stand MN 1994	3 257	3 275	3 425	3 590	3 780	3 980	4 190
– mutatie	-153	-325	-385	-430	-460	-500	
BTW-afdracht							
– stand MN 1993	3 898	4 116	4 479	4 701	4 932	5 179	
– stand MN 1994	3 893	4 163	3 670	3 952	4 285	4 481	4 707
– mutatie	-5	47	-809	-749	-647	-698	
BNP-afdracht							
– stand MN 1993	940	1 398	1 628	1 834	2 054	2 143	
– stand MN 1994	854	1 375	1 932	2 305	2 099	2 336	2 597
– mutatie	-86	-23	304	471	45	193	
T.l.v. Rijksbegroting							
– stand MN 1993	8 248	9 114	9 917	10 555	11 226	11 801	
– stand MN 1994	8 004	8 813	9 027	9 847	10 164	10 797	11 494
– mutatie	-244	-301	-890	-708	-1 062	-1 004	
Landbouwheffingen	432	435	400	400	400	400	400
Totale afdrachten stand MN 1994	8 436	9 248	9 427	10 247	10 564	11 197	11 894

De bedragen zijn in lopende prijzen; in de meerjarenramingen is uitgegaan van geschatte reële en nominale groei van zowel nationale als communautaire variabelen. De nationale ramingen zijn gebaseerd op cijfers van het CPB, communautaire groeicijfers zijn afkomstig van de Europese Commissie.

De meerjarige ramingen in de Miljoenennota 1993 waren gebaseerd op een geleidelijke oploop van de EG-uitgaven tot een volledige benutting van het vigerende eigen-middelenplafond van 1,20% EG-BNP in 1996.

De Europese Raad van Edinburgh stelde in december 1992 de nieuwe financiële plafonds vast voor de jaren 1993–1999. De gevolgen voor de raming van de Nederlandse afdrachten werden reeds opgenomen in de Voorjaarsnota 1993.

De aanpassingen van de ramingen met betrekking tot de BTW- en BNP-afdrachten zijn onder andere een gevolg van een bijstelling van de ecu-koers. De begrotingskoers voor 1993 is vastgesteld op f 2,19669 en vanaf 1994 meerjarig geschat op f 2,19, terwijl in de MN 1993 nog gerekend werd met een koers van f 2,30 vanaf 1993. De hieruit resulterende meevallende afdrachten zijn echter tijdelijk. In latere jaren worden door de koerswijzigingen ook de grondslagen voor de BTW en BNP gewijzigd en er vindt een verrekening plaats van de grondslagen. Deze grondslag-aanpassingen vinden eerst plaats in het begrotingsjaar t+2. Zo is in 1995 een extra afdracht voorzien als gevolg van de monetaire

ontwikkelingen in de jaren 1992 en 1993 en de daaruit voortvloeiende grondslagwijziging over 1993. Voor de jaren 1996 en verder zijn vooralsnog geen verhoogde ramingen met betrekking tot extra BNP-afdrachten als mogelijke compensatie van genoemde koerswijzigingen opgenomen.

Tevens zijn de cijfers bij Najaarsnota 1992 en Voorjaarsnota 1993 aangepast op grond van nieuwe verwachtingen met betrekking tot de economische groei zowel in Nederland als voor de EG.

Zo zijn niet alleen de grondslagen voor de BNP- en BTW-afdrachten 1993 neerwaarts bijgesteld, maar zijn ook de groeiprognoses voor de komende jaren aangepast.

Eenzelfde dalende tendens doet zich voor bij de verwachte opbrengst aan invoerrechten, zowel voor Nederland als voor de EG als geheel. Deze verlaging van de Nederlandse afdrachten heeft geen directe gevolgen voor het nationale financieringstekort.

Een vermindering van de communautaire inkomsten bij een van de drie traditionele eigen middelen heeft echter wel tot gevolg dat het vierde eigen middel (BNP-afdrachten) omhoog gaat.

Voor 1993 is in deze Miljoenennota ook reeds de eerste aanvullende en gewijzigde EG-begroting 1993 met de daarbij ingediende nota van wijziging opgenomen. Dit resulteert in een verhoging van de BTW-afdrachten met ongeveer f 195 miljoen en van de BNP-afdrachten met ± f 130 miljoen, terwijl de invoerrechten ruim f 75 miljoen lager werden ingeschat.

Hierbij zij opgemerkt dat in afwijking van het Commissievoorstel ervan uitgegaan wordt dat de aanpassing van de BTW- en BNP-grondslagen 1993 vanwege de monetaire aanpassingen in 1992/1993, pas in 1995 zullen plaatsvinden. De extra afdrachten die hieraan verbonden zijn worden geraamd op f 380 miljoen in 1995. De Begrotingsraad zal hierover in september 1993 nog een formeel besluit moeten nemen.

Voor 1994 wordt ervan uitgegaan dat de monetaire reserve ad 1 miljard ecu geheel opgevraagd zal worden ter dekking van de extra uitgaven als gevolg van de valutaschommelingen in de landbouwsfeer. Deze extra afdracht was bij Voorjaarsnota reeds als mogelijke dreiging in beeld gebracht. Ook hierover zal de Begrotingsraad pas in september beslissen.

Het feit dat de Commissie de grondslagen voor met name de BTW in 1993 en 1994 hoger blijft inschatten dan de Nederlandse ramingen, zal er naar huidig inzicht toe leiden dat er terugbetalingen in latere jaren zullen volgen. Zo is in de afdrachtraming een terugbetaling over 1993 van de BTW-afdrachten verwerkt van ongeveer f 413 miljoen in 1994, en van f 140 miljoen in 1995 over de in 1994 betaalde BTW.

Tabel 9.5.2. De ontwikkeling van de eigen middelen en de inkomsten van de EG

	1991 mln.ecu	%	1992 mln.ecu	%	1993* mln.ecu	%	1994** mln.ecu	%
Landbouwheffingen	2 294	4	2 329	4	2 240	3	2 039	3
Invoerrechten	11 950	21	11 600	19	11 592	17	12 619	18
BTW-afdrachten	30 256	54	34 666	56	34 876	52	35 931	51
BNP-afdrachten***	8 564	15	10 274	16	18 006	27	19 008	27
Overige inkomsten	337	1	386	1	464	1	501	1
Overschotten t-1	2 616	5	2 794	4	-/-161	–	–	-
	56 017	100	62 049	100	67 017	100	70 098	100

* Begroting 1993 inclusief wijzigingsvoorstellen.
** Voorontwerp begroting 1994.
*** Inclusief monetaire reserve.

De besluitvorming van de Europese Raad in Edinburgh zal ook gevolgen hebben voor de samenstelling van de eigen middelen. Vanaf 1995 zal het maximum opvraagpercentage van de BTW geleidelijk dalen van 1,4% naar 1% en zal de BTW-grondslag afgetopt worden op 50% in plaats van op 55%.

Hierdoor zal het accent verschuiven van de BTW-afdrachten naar afdrachten gebaseerd op het BNP. Zodoende wordt bij de afdrachten van de lidstaten in feite meer rekening gehouden met hun relatieve welvaart. Dit effect wordt op dit moment voor Nederland ingeschat op extra afdrachten van ± f 30 miljoen.

Tabel 9.5.3. Nederlands aandeel in eigen middelen; % van het totaal van het eigen middel

	1991	1992	1993*	1994**
Landbouwheffingen	8,2	9,4	8,8	7,9
Invoerrechten	11,2	12,8	11,8	11,6
BTW-afdrachten	5,3	4,9	5,5	4,7
BNP-afdrachten	4,4	4,4	4,7	4,7
Aandeel in vier eigen middelen	6,7	6,6	6,5	6,3

* Begroting 1993 inclusief wijzigingsvoorstellen.
** Voorontwerpbegroting.

9.6. Risico's en onzekerheden

9.6.1. Algemeen

Uit de voorafgaande paragrafen blijkt dat de ramingen van de EG-afdrachten met vele onzekerheden en risico's zijn omgeven. Het betreft een groot aantal exogene factoren zoals de ontwikkeling van het BNP, de BTW-grondslag en de invoerrechten, zowel op communautair als op nationaal niveau. Daarnaast zijn er onzekerheden omtrent de ecu-koers, het eventuele opvragen van de monetaire reserves en de reserves voor spoedhulp en leninggaranties, het verloop van de landbouwuitgaven en het inpassen van een steeds groter wordend stuwmeer van nog niet tot betaling gekomen verplichtingen binnen de plafonds voor de betalingskredieten.

Verder zijn er beleidsmatig en politiek bezien diverse onzekerheden die van invloed kunnen zijn op de ramingen. Genoemd kunnen worden: het ontbreken van een nieuw Interinstitutioneel Accoord met financiële vooruitzichten per uitgavencategorie en een aangepast eigen middelen-besluit met verhoogde maxima voor de eigen middelen; verder

zijn de financiële consequenties voor de afdrachten van uitbreiding van de EG door mogelijke toetreding van nieuwe landen nog niet in kaart te brengen.

Op de onzekerheden als gevolg van de monetaire herschikkingen van najaar 1992 en voorjaar 1993 en de monetaire besluiten rond de ecu van 1 en 2 augustus 1993 wordt onderstaand nader ingegaan. Hierbij zal afzonderlijk worden stilgestaan bij de landbouwgarantie-uitgaven.

9.6.2. Effecten valutaschommelingen op nationale afdrachten aan de EG

Met betrekking tot de gevolgen van monetaire herschikkingen en valutaschommelingen op de afdrachten van de lidstaten aan de EG doet zich een tweetal effecten voor.

Ten eerste het *koerseffect* ; dat wil zeggen dat devaluerende lidstaten in nationale valuta meer aan de EG gaan afdragen. Tegelijk stijgen de overige valuta echter in waarde ten opzichte van de ecu en zullen deze lidstaten dus in nationale valuta minder betalen. Daarnaast is er een *effect op het aandeel van de lidstaten in het EG-BNP* ; dit is een tegengestelde beweging: het aandeel van devaluerende lidstaten in het EG-BNP neemt af en derhalve neemt de afdracht aan de EG voor die lidstaten in nationale valuta ook af; het aandeel van de overige lidstaten neemt hierdoor toe met een vergelijkbaar effect op hun afdrachten.

In principe compenseren beide effecten (koers- en BNP-effect) elkaar. De reden waarom er in de praktijk toch een gevolg voor de nationale afdrachten optreedt, is gelegen in het feit dat de gewichten van de lidstaten in de ecu afwijken van de BNP-gewichten. Een devaluatie van valuta van lidstaten waarvan het gewicht in de ecu kleiner is dan hun BNP-aandeel (Portugal, Spanje, Italië, Griekenland, Verenigd Koninkrijk) zal voor alle lidstaten tot een stijging van hun afdracht aan de EG in nationale valuta leiden. De EG-begroting, die immers in ecu's is uitgedrukt, behaalt dan voordeel. Het totale EG-BNP (in ecu gemeten) neemt dan af. De EG-begroting, uitgedrukt in procenten EG-BNP, neemt echter licht toe.

Een omgekeerd effect doet zich voor bij devaluatie van landen wier gewicht in ecu groter dan hun BNP-aandeel is (Nederland, België, Frankrijk, Duitsland, Ierland, Denemarken).

Bovenstaand beeld wordt echter nog gecompliceerd door een aantal – op voorhand moeilijk kwantificeerbare – bijkomende elementen. Allereerst kan van de EG-begroting worden opgemerkt dat deze weliswaar in ecu luidt, en derhalve theoretisch bezien niet muteert ten gevolge van een valutaschommeling, doch dat indirect via de landbouwuitgaven en het voor de landbouwkoersen ingestelde switch-oversysteem[1], elke devaluatie in potentie leidt tot een hogere EG-begroting (effect afhankelijk van herschikkingen). Via deze weg leidt elke devaluatie tot hogere afdrachten, die bovendien groter zijn dan het directe effect van valutabewegingen op de afdracht (zo zal de koersval van het Britse pond, de lire, peseta en escudo van vorig jaar, gevoegd bij de zich eerder voorgedane schommelingen, leiden tot een tegenvaller bij de landbouwuitgaven van structureel 1150 miljoen ecu, hetgeen de Nederlandse schatkist jaarlijks circa 150 miljoen gulden kost). De recente koersontwikkelingen hebben geleid tot de monetaire besluiten van de Raad op 1 en 2 augustus. Hierdoor zijn de voor de landbouwgarantie-uitgaven gehanteerde groene valuta in feite zwevend geworden. Het switch-over systeem is hierdoor onder druk komen te staan. In september zal hierover en met name over een eventueel compensatiesysteem in Brussel aan de hand van nadere voorstellen van de Commissie verder gesproken worden.

[1] Dit systeem houdt in dat de landbouwprijzen in nationale valuta niet dalen voor valuta binnen de bandbreedte van 2,25% van het EMS indien een land revalueert, doch dat in de devaluerende lidstaten een additionele prijsverhoging wordt doorgevoerd. Voor de zwevende valuta-landen betekent dit dat in alle appreciërende lidstaten prijsdalingen in nationale valuta optreden.

Ten tweede is het effect afhankelijk van een aantal variabelen welke in de berekeningen constant zijn gehouden, maar die in de loop der tijd muteren (opvraagpercentage BTW, effect VK-compensatie, opbrengst traditionele Eigen Middelen, omvang EG-begroting).

Ten derde treedt er in het jaar waarin de valutaschommeling zich voordoet geen effect op de feitelijke afdracht op. De begrotingssystematiek is namelijk zodanig dat voor de afdrachten tijdens een begrotingsjaar t de ecu-koers van 31 december van het voorgaande jaar wordt genomen. In het jaar t+1 wordt bij de nationale afdrachten uiteraard uitgegaan van de nieuwe koersen.

Tenslotte treedt er een naijleffect op doordat de grondslagen van de BTW- en BNP volgens de bestaande methodiek pas in het begrotingsjaar t+2 worden aangepast.

9.7. Compensatie op de rijksbegroting in verband met uitbreiding of intensivering EG-beleid (Eurotoets)

In december 1983 werd bij ministerraadsbesluit een afspraak gemaakt omtrent de financiering van extra afdrachten aan de EG. Deze afspraak werd bevestigd in de ministerraad begin 1990 naar aanleiding van het heroverwegingsrapport «Gevolgen EG-beleid voor het bestaand nationaal beleid». Besloten werd met name dat extra afdrachten van Nederland aan de EG generaal gecompenseerd worden; voorzover er echter sprake is van herkenbaar specifiek vervangend beleid zal de compensatie ten laste kunnen komen van het betreffende begrotingshoofdstuk. Met betrekking tot aanvullend beleid dat naar het oordeel van de minister van Financiën van bijzonder belang is voor een bepaald beleidsterrein, kan hij dan de Raad voorstellen dat zulks meeweegt bij de vaststelling van de omslag (Kamerstukken II, 1989–1990, 16 625 nr. 123).

In de nota Buitenlanduitgaven (Kamerstukken II, 1991–1992, 22 610, nrs. 1–2) en de daaraan gewijde UCV in november 1992 werd aandacht besteed aan de begrippen vervangend beleid en subsidiariteit. Daarbij werd reeds aangegeven dat het niet eenvoudig is vast te stellen in hoeverre door de EG gevoerd beleid daadwerkelijk specifiek nationaal beleid vervangt op concrete nationale begrotingsartikelen.

In Edinburgh zijn de financiële kaders voor 1993–1999 vastgelegd en inmiddels is er ook globale overeenstemming bereikt over de verdeling tussen de lidstaten van de gemeenschapsgelden afkomstig uit de structuurfondsen.

Aangezien de gelden uit de structuurfondsen aanvullend zijn en derhalve co-financiering vanuit het nationale budget vereist wordt, is er geen sprake van Europees beleid dat nationaal beleid vervangt en derhalve toegerekend kan worden aan de nationale begrotingshoofdstukken.

Ten aanzien van toerekening van de overige beleidsterreinen is de regering tot de conclusie gekomen dat het niet mogelijk is een vaste, mechanische systematiek op te stellen die voldoet aan de voorwaarden van: doorzichtigheid en redelijke compensatie-herverdeling. Dit neemt niet weg dat de relatie tussen de Europese financiën en de nationale begrotingen toch in beeld dient te blijven. Daarom zullen nieuwe Commissie-voorstellen expliciet bezien worden op mogelijke gevolgen voor het nationale beleid en daarmee voor de Nederlandse begroting.

Tijdens de UCV met betrekking tot de nota Buitenlanduitgaven in november 1992 werd door de Tweede Kamer gesteld dat wanneer beleid naar Brussel overgeheveld wordt, van de departementen kan worden

gevraagd aan te geven wat de eventuele gevolgen voor de nationale financiën kunnen zijn. Dat is wel de *Eurotoets* genoemd. Deze wens om te bezien hoe met enige systematiek kan worden gekeken naar de besparingen, die mogelijk in Nederland kunnen worden gerealiseerd bij het eventuele overdragen van bepaalde bevoegdheden en werkzaamheden naar Brussel, werd door de regering in genoemde UCV positief ontvangen.

In concreto betekent dit dat op nationaal niveau in een vroegtijdig stadium geanalyseerd zal worden wat de gevolgen (kunnen) zijn van een voorstel tot Europese regelgeving door de Commissie, voor die gevallen waarbij evident sprake is van overheveling van nationaal beleid naar het Europese niveau. In feite zal bij de Eurotoets het accent moeten liggen op een beoordeling ten principale. Gekeken zal moeten worden naar elementen als effectiviteit, inpasbaarheid in het nationale stelsel en de financiële baten en lasten voor Nederland.

Nu de financiële kaders voor de EG-begroting voor de komende jaren vastliggen, dient via de Eurotoets primair bezien te worden welke waarde Nederland aan de voorstellen hecht en of Nederland wel behoefte aan bepaalde regelingen heeft (subsidiariteit).

Via een Eurotoets komt dus uiteindelijk al het EG-beleid (zij het nieuw of aanvullend dan wel herziening of verlenging van bestaand beleid) expliciet in beeld, ook voor wat betreft de mogelijke financiële gevolgen daarvan voor de rijksbegroting (bijvoorbeeld cofinanciering).

Procedureel wordt deze Eurotoets ingepast in de bestaande werkzaamheden van de Ambtelijke Werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen. In deze werkgroep passeren alle Commissievoorstellen de revue en wordt onder andere bezien wat de gevolgen zijn van een voorstel voor de Nederlandse wetgeving en voor de totale rijksbegroting. Ook zal daarbij in beeld komen of het voorstel al dan niet in overeenstemming is met de subsidiariteitsgedachte en of en in hoeverre er sprake is van overheveling van beleid naar het Europese niveau. Aangezien de behandeling in Brussel van een Commissievoorstel vaak een langdurige zaak is en het geruime tijd kan duren voordat tot een beslissing gekomen wordt – vaak in sterk gewijzigde vorm ten opzichte van het oorspronkelijke voorstel – is het niet steeds mogelijk om al in een vroegtijdig stadium de precieze financiële en personele gevolgen van een eventuele overheveling van beleid aan de Kamer te presenteren. Dit zal pas kunnen geschieden op het moment dat de besluitvorming concreet gestalte krijgt.

10. Overzicht van de garantieverlening door het Rijk

Deze bijlage vermeldt in tabel 10.1 het uitstaande risico voor het Rijk per ultimo van het vorige, het lopende en het komende jaar, uit hoofde van reeds verleende en nog in het lopende en komende jaar te verlenen garanties. Daarnaast worden in tabel 10.2 vermeld de betalingen en de ontvangsten op door het Rijk verstrekte garanties. De informatie wordt hier gepresenteerd per hoofdstuk van de begroting. In de afzonderlijke begrotingen van de hoofdstukken wordt deze informatie weergegeven bij de garantie-artikelen, respectievelijk in de artikelsgewijze toelichting.

Tabel 10.1. Uitstaand risico en nieuwe machtigingen per hoofdstuk

Hoofdstuk		Risico van het Rijk aan het einde van			Machtiging tot het verlenen van nieuwe garanties	
		1992[1]	1993[2]	1994[3]	1993[2]	1994[3]
III	Algemene Zaken	0	0	1	0	1
IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken[4]	1 113	828	774	0	0
V	Buitenlandse Zaken[5]	6 148	5 934	5 703	27	22
VI	Justitie	5	5	5	0	0
VII	Binnenlandse Zaken	22	20	17	0	0
VIII	Onderwijs en Wetenschappen[6]	1 850	1 825	1 819	105	110
IX-B	Financiën[7]	90 982	90 586	91 029	20 803	11 109
X	Defensie	47	47	46	0	0
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer[8]	89 423	91 788	93 964	2 365[9]	2 176[9]
XII	Verkeer en Waterstaat	4 081	4 772	2 952	1 200	0
XIII	Economische Zaken	5 547	4 879	5 117	1 000	849
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	440	452	462	29	25
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	7	3	2	0	0
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	6 047	5 992[10]	5 921[10]	660	645
	Infrastructuurfonds[11]	–	–	1 490[11]	0	0
Totaal		205 712	207 131	209 302	26 189	14 937
(idem, excl. gemeentelijke garanties voor huurwoningen)		(162 017)	(162 146)	(163 319)	(24 899)	(13 938)

[1] Rekening.
[2] Vermoedelijke uitkomsten.
[3] Ontwerp-begroting.
[4] Betreft Ontwikkelingssamenwerking.
[5] Betreft voornamelijk Ontwikkelingssamenwerking.
[6] Exclusief garanties krachtens artikel N-2 van de Algemene Burgerlijke Pensioenwet.
[7] Inclusief een aandeel voor O.S. en inclusief waarborg betalingsverplichtingen Nederlandse Waterschapsbank N.V. ad 21,8 miljard ultimo 1992. Exclusief het risico op grond van de Wet Aansprakelijkheid kernongevallen.
[8] Inclusief de gemeentelijke garanties met rijksbijdrage in een eventueel verlies voor huurwoningen van woningbouwcorporaties van circa 45 miljard. Dit in afwijking van vorige jaren.
[9] Vermelde bedragen betreffen het saldo van aflossingen en nieuwe garanties.
[10] Het risico uit hoofde van de indemniteitsregeling gedurende het dienstjaar is p.m. geraamd.
[11] Met ingang van 1994 gesplitst van Hoofdstuk XII, Verkeer en Waterstaat.

Tabel 10.2. Betalingen en ontvangsten op door het Rijk verstrekte garanties

Hoofdstuk		Omschrijving	1992		1993		1994
			Ontwerp-begroting	Rekening	Ontwerp-begroting	Vermoedelijke uitkomsten	Ontwerp-begroting
1. Betalingen							
IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	Ontwikkelingssamenwerking	0	30	0	12	0
V	Buitenlandse Zaken	Ontwikkelingssamenwerking	35	38	35	35	35
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	Lager dan 5 miljoen	3	1	3	1	1
IX-B	Financiën	Regeling bijzondere financieringen	68	51	62	80	78
		Particuliere participatiemaatschappijen	17	30	17	25	20
		Exportkredietverzekering	440	624	572	646	463
		Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden	20	20	20	20	0
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	Deelneming in verlies gemeentegaranties eigen woningbezit	34	12	15	12	15
		Lager dan 5 miljoen	0	0	1	0	2
XII	Verkeer en Waterstaat	Lager dan 5 miljoen	3	3	3	3	0
XIII	Economische Zaken	Midden- en Kleinbedrijf	47	54	59	59	70
		Energiebeleid	10	8	11	11	12
		Particuliere participatiemaatschappijen	0	0	4	0	6
		Lager dan 5 miljoen	2	1	2	2	2
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	Lager dan 5 miljoen	4	2	4	4	0
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	Lager dan 5 miljoen	1	1	1	1	1
	Infrastructuurfonds	Lager dan 5 miljoen	–	–	–	–	4
Totaal			684	875	809	911	709
2. Ontvangsten							
V	Buitenlandse Zaken	Ontwikkelingssamenwerking	0	23	0	1	0
IX-B	Financiën	Regeling bijzondere financieringen en PPM	22	63	27	52	28
		Exportkredietverzekering	450	450	420	410	468
		Lager dan 5 miljoen	1	0	1	1	1
XIII	Economische Zaken	Midden- en Kleinbedrijf	17	17	15	15	23
		Lager dan 5 miljoen	0	1	2	2	2
Totaal			490	554	465	481	522

11. Burgerlijk rijkspersoneel

Het overzicht in tabel 11.1 geeft inzicht in de begrotingssterkte van het burgerlijk rijkspersoneel voor 1994, alsmede in de personele meerjarenramingen 1995–1998. Het betreft personeel dat valt onder de hoofdstukken van de rijksbegroting (de sector Rijk). Ook zijn in tabel 11.1 opgenomen de volumegegevens voor 1993.

De thans gepresenteerde begrotingssterkte voor 1994 (en volgende jaren) wijkt aanzienlijk af van het volume zoals gepresenteerd in de Miljoenennota 1993. Deze wijziging is het saldo van een aantal inkrimpingen en uitbreidingen.

Allereerst heeft de invoering van het sectorenmodel ertoe geleid, dat een aantal onderdelen dat voorheen opgenomen was in het overzicht van de begrotingssterkte van de Rijksdienst, thans daar geen deel meer van uitmaakt. Hierdoor is het personeelsvolume van de sector Rijk ten opzichte van het volume van de Rijksdienst zoals vermeld in de Miljoenennota 1993 aanzienlijk afgenomen. Zo maakt het burgerpersoneel van het ministerie van Defensie geen deel meer uit van de sector Rijk, waardoor het volume met 21 789 fte's terugloopt. De sectorvorming bij de politie en de Rechterlijke Macht leidt tot een afname van de begrotingssterkte van het ministerie van Justitie met resp. 15 086 en 2 130 fte's. In aanvulling op tabel 11.1 is in tabel 11.2 een overzicht van het volume van deze sectoren weergegeven.

Daarnaast heeft een aantal inkrimpingen tot een totaal van meer dan 1400 fte's plaatsgevonden, waarvan als belangrijkste genoemd kunnen worden de inkrimpingen in het kader van privatisering (126 fte's), de taakstelling ziekteverzuim (370 fte's) en diverse andere ontwikkelingen bij vooral de ministeries van Justitie en LNV (totaal 375 fte's).

Tegenover de inkrimpingen staat een aantal beleidsintensiveringen, dat geleid heeft tot een uitbreiding van de begrotingssterkte bij enkele onderdelen van de rijksdienst. Ook dit jaar komen de uitbreidingen voor het grootste deel ten laste van het ministerie van Justitie en de Belastingdienst. Bij Justitie gaat het vooral om uitbreiding van de celcapaciteit (1 800 fte's in 1994 oplopend tot 3 000 fte's vanaf 1996), stijging van asielverzoeken (164 fte's in 1994) en herziening van de Rechterlijke Organisatie (van 100 fte's in 1994 oplopend tot 230 fte's in 1995). Bij de Belastingdienst betreft het de invoering van diverse zowel tijdelijke als structurele belastingmaatregelen, waaronder invoering van de boete-inspecteur, verlaging van de teruggaafgrens voorheffingen, versnelde inning van de voorlopige aanslagregeling en additionele maatregelen in het kader van de fraudebestrijding (oplopend van 200 fte's in 1994 tot 435 fte's vanaf 1997).

Als laatste ontwikkeling kan nog gewezen worden op de invoering van agentschappen per 1-1-1994 waarbij sprake is van interne verzelfstandiging. Het betreft de Immigratie- en Naturalisatiedienst (het grootste deel van de directie Vreemdelingenzaken van Justitie), SENTER (voorheen Stipt/DIR van het ministerie van Economische Zaken) en de Plantenziektekundige Dienst (ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij). Aan-

gezien de agentschappen deel blijven uitmaken van het moederdepartement, is de begrotingssterkte van de agentschappen in de totale sterkte van de desbetreffende departementen opgenomen.

Ten aanzien van de personele aspecten van de rijksbegroting wordt de Tweede Kamer nog geïnformeerd in een afzonderlijke nota.

Tabel 11.1 Overzicht personeelssector Rijk voor de jaren 1993 en 1994–1998

	Begrotingshoofdstuk	Begr.st. 93 Milj.nt. 93	Begr.st. 93 Milj.nt. 94	Werk.bezett. per 30-6-93	Begr. sterkte 1994	Meerjarenramingen			
						1995	1996	1997	1998
II	Hoge Colleges v. Staat & Kabinet der Koningin	1 656	1 675	1 611	1 691	1 676	1 685	1 686	1 686
III	Algemene Zaken	334	319	318	306	306	306	306	306
IV	KabNAA	60	81	75	81	81	81	81	81
V	BuiZa (incl. OS)	3 654	3 685	3 580	3 696	3 680	3 680	3 680	3 678
VI	Justitie	37 080	19 525	17 875	22 237	23 623	23 521	23 521	23 496
VII	Binnenlandse Zaken	2 118	2 138	2 185	1 921	1 911	1 649	1 649	1 649
VIII	O&W	3 258	3 233	3 244	2 134	1 630	1 630	1 630	1 630
IX-B	Financiën/departement	1 801	1 811	1 610	1 701	1 701	1 691	1 691	1 691
	Financiën/Belastingdienst	29 226	29 277	28 324	28 916	28 631	28 606	28 701	28 701
X	Defensie	22 535							
XI	VROM	7 241	7 201	6 965	6 995	6 658	6 324	6 272	6 271
XII	Verkeer en Waterstaat	14 159	14 159	13 850	13 492	13 492	13 492	13 356	13 356
XIII	Economische Zaken	5 287	5 294	4 923	4 915	4 904	4 904	4 904	4 904
XIV	LNV	11 419	11 317	10 883	10 876	10 856	11 046	11 108	11 108
XV	SoZaWe	2 573	2 585	2 380	2 476	2 442	2 451	2 451	2 451
XVI	WVC	6 700	6 699	5 239	6 543	6 531	6 521	6 362	6 362
	Totaal	149 101	108 999	103 062	107 980	108 122	107 587	107 398	107 370

Tabel 11.2 Niet meer sector Rijk t.o.v. stand Miljoenennota 1993

	1993	1994	1995	1996	1997	1988
Justitie						
– Politie	15 033	15 086	15 086	15 086	15 086	15 086
– Rechterlijke Macht	1 992	2 130	2 130	2 130	2 130	2 130
Defensie*	22 535	21 789	21 316	20 287	19 201	19 201
Totaal	39 560	39 005	38 532	37 503	36 417	36 417

* Stand Miljoenennota 1993.

12. Overheidsschuld, financieringsbehoefte, rentelasten en aflossingen

Tabel 12.1. De ontwikkeling van de bruto overheidsschuld vanaf 1970; in miljoenen guldens en (tussen haakjes) in procenten van het nationaal inkomen[1]

per ultimo	staatsschuld (1)	schuld van provincies en gemeenten (2)	onderlinge schuld-verhoudingen (3)	overheidsschuld (4 = 1 + 2 − 3)
1970	32 948 (29,6)	45 613 (40,9)	15 292 (13,7)	63 269 (56,8)
1971	35 119 (28,1)	50 160 (40,1)	17 271 (13,8)	68 008 (54,4)
1972	36 548 (25,8)	55 223 (39,0)	19 794 (14,0)	71 977 (50,8)
1973	38 774 (23,8)	60 564 (37,2)	22 280 (13,7)	77 058 (47,4)
1974	41 301 (22,4)	66 680 (36,2)	25 282 (13,7)	82 699 (44,9)
1975	46 735 (23,4)	72 204 (36,1)	27 895 (14,0)	91 044 (45,5)
1976	54 996 (24,0)	77 352 (33,7)	30 991 (13,5)	101 357 (44,1)
1977	61 704 (24,6)	81 250 (32,3)	33 704 (13,4)	109 250 (43,5)
1978	72 529 (26,9)	85 474 (31,7)	36 515 (13,5)	121 488 (45,1)
1979	84 394 (29,5)	90 407 (31,6)	39 835 (13,9)	134 966 (47,2)
1980	99 518 (32,8)	99 110 (32,6)	44 006 (14,5)	154 622 (50,9)
1981	118 457 (37,5)	108 943 (34,4)	49 867 (15,8)	177 533 (56,1)
1982	144 653 (43,8)	114 951 (34,8)	54 701 (16,5)	204 903 (62,0)
1983	174 795 (51,1)	120 203 (35,1)	58 885 (17,2)	236 113 (69,0)
1984	203 116 (56,6)	125 107 (34,9)	63 785 (17,8)	264 438 (73,8)
1985	228 283 (60,7)	129 433 (34,4)	66 393 (17,7)	291 323 (77,5)
1985	228 283 (60,2)	129 433 (34,1)	66 393 (17,5)	291 323 (76,8)
1986	238 735 (61,2)	123 725 (31,7)	55 395 (14,2)	307 065 (78,8)
1987	251 157 (64,3)	118 862 (30,4)	45 563 (11,7)	324 456 (83,0)
1988	274 473 (68,2)	120 400 (29,9)	45 281 (11,2)	349 592 (86,8)
1989	293 842 (68,4)	121 554 (28,3)	45 762 (10,7)	369 634 (86,0)
1990	317 666 (69,5)	127 990 (28,0)	50 313 (11,0)	395 343 (86,5)
1991	338 535 (70,7)	127 352 (26,6)	51 495 (10,7)	414 392 (86,5)
1992	358 087 (72,1)	127 539 (25,7)	51 147 (10,3)	434 479 (87,5)

Bron: Ministerie van Financiën, DNB.

[1] De NNI-cijfers bevatten een reeks breuk in 1985. Vanaf dat jaar zijn alle NNI cijfers door het CBS herzien.

Tabel 12.2. De ontwikkeling van de bruto overheidsschuld vanaf 1975 volgens EMU-definitie; in miljoenen guldens en (tussen haakjes) in procenten van het bruto binnenlands produkt[1]

per ultimo	centrale overheid[2] (1)		lagere overheid[3] (2)		sociale fondsen (3)		munten (4)		onderlinge schuld-verhoudingen (5)		totaal (6 = 1 + 2 + 3 + 4 − 5)	
1975	46 891	(21,3)	76 688	(34,9)	143	(0,1)	697	(0,3)	31 063	(14,1)	93 356	(42,4)
1976	55 152	(21,9)	83 245	(33,0)	558	(0,2)	771	(0,3)	34 004	(13,5)	105 722	(42,0)
1977	61 860	(22,5)	87 594	(31,9)	92	(0,0)	836	(0,3)	36 667	(13,3)	113 715	(41,4)
1978	72 690	(24,5)	92 437	(31,1)	242	(0,1)	919	(0,3)	39 653	(13,4)	126 635	(42,6)
1979	84 555	(26,8)	97 645	(30,9)	592	(0,2)	1 024	(0,3)	42 581	(13,5)	141 235	(44,7)
1980	99 676	(29,6)	105 787	(31,4)	1 046	(0,3)	1 231	(0,4)	47 339	(14,1)	160 401	(47,6)
1981	118 614	(33,6)	114 361	(32,4)	1 329	(0,4)	1 377	(0,4)	53 355	(15,1)	182 326	(51,7)
1982	144 808	(39,3)	120 517	(32,7)	1 333	(0,4)	1 430	(0,4)	57 450	(15,6)	210 638	(57,1)
1983	174 949	(45,9)	127 333	(33,4)	740	(0,2)	1 457	(0,4)	61 630	(16,2)	242 849	(63,7)
1984	203 775	(50,9)	131 185	(32,8)	912	(0,2)	1 492	(0,4)	66 190	(16,5)	271 174	(67,8)
1985	228 886	(54,6)	138 095	(33,0)	4 382	(1,0)	1 533	(0,4)	68 647	(16,4)	304 249	(72,6)
1985	228 886	(53,8)	138 095	(32,5)	4 382	(1,0)	1 533	(0,4)	68 647	(16,1)	304 249	(71,5)
1986	238 345	(54,5)	135 481	(31,0)	4 199	(1,0)	1 577	(0,4)	57 907	(13,2)	321 695	(73,5)
1987	251 631	(57,1)	131 082	(29,8)	628	(0,1)	1 632	(0,4)	49 497	(11,2)	335 476	(76,1)
1988	274 370	(60,0)	133 705	(29,2)	1 305	(0,3)	2 045	(0,4)	49 169	(10,7)	362 256	(79,2)
1989	295 074	(60,9)	134 726	(27,8)	1 066	(0,2)	2 401	(0,5)	49 624	(10,2)	383 643	(79,2)
1990	318 350	(61,7)	135 804	(26,3)	463	(0,1)	2 607	(0,5)	50 289	(9,7)	406 935	(78,8)
1991	339 439	(62,6)	135 738	(25,0)	962	(0,2)	2 664	(0,5)	50 807	(9,4)	427 996	(79,0)
1992	359 361	(63,8)	136 163	(24,2)	1 454	(0,3)	2 684	(0,5)	50 718	(9,0)	448 944	(79,7)
1993	370 622	(64,7)	132 163	(23,1)	1 454	(0,3)	2 684	(0,5)	42 718	(7,5)	464 205	(81,0)
1994	391 210	(65,8)	132 163	(22,2)	1 454	(0,2)	2 684	(0,5)	42 718	(7,2)	484 793	(81,6)
1995	413 094	(66,9)	132 163	(21,4)	1 454	(0,2)	2 684	(0,4)	42 718	(6,9)	506 677	(82,1)
1996	435 268	(67,6)	132 163	(20,5)	1 454	(0,2)	2 684	(0,4)	42 718	(6,6)	528 851	(82,1)
1997	455 850	(67,4)	132 163	(19,5)	1 454	(0,2)	2 684	(0,4)	42 718	(6,3)	549 433	(81,2)
1998	476 058	(66,8)	132 163	(18,5)	1 454	(0,2)	2 684	(0,4)	42 718	(6,0)	569 641	(79,9)

Bron: Ministerie van Financiën, DNB CBS.

[1] De BBP-cijfers bevatten een reeksbreuk in 1985. Vanaf dat jaar zijn alle BBP-cijfers door het CBS herzien.
[2] Rijk, PBO's en overige instellingen.
[3] Hieronder worden verstaan: provincies, gemeenten, andere overheden van integraal bestuur en waterschappen, alsmede tot en met 1988 de Bank voor Nederlandsche Gemeenten en Nederlandse Waterschapsbank.
Met ingang van 1989 worden de Bank voor Nederlandsche Gemeenten en de Nederlandse Waterschapsbank niet meer tot de lagere overheid gerekend.

Tabel 12.3. De ontwikkeling van de financieringsbehoefte van de overheid (rijk en lagere overheid) vanaf 1970; in miljoenen guldens en (tussen haakjes) in procenten van het nationaal inkomen[1]

	rijk (1)		lagere overheid[2] (2)		overheid (3 = 1 + 2)	
1970	1 839	(1,6)	3 918	(3,5)	5 757	(5,2)
1971	2 264	(1,8)	4 264	(3,4)	6 528	(5,2)
1972	741	(0,5)	3 990	(2,8)	4 731	(3,3)
1973	196	(0,1)	4 445	(2,7)	4 641	(2,9)
1974	1 737	(0,9)	6 103	(3,3)	7 840	(4,3)
1975	7 318	(3,7)	5 674	(2,8)	12 992	(6,5)
1976	10 104	(4,4)	4 833	(2,1)	14 937	(6,5)
1977	9 918	(3,9)	3 968	(1,6)	13 886	(5,5)
1978	11 608	(4,3)	4 808	(1,8)	16 416	(6,1)
1979	15 822	(5,5)	5 011	(1,8)	20 833	(7,3)
1980	18 505	(6,1)	9 944	(3,3)	28 449	(9,4)
1981	24 596	(7,8)	8 653	(2,7)	33 249	(10,5)
1982	31 024	(9,4)	6 064	(1,8)	37 088	(11,2)
1983	34 550	(10,1)	5 791	(1,7)	40 341	(11,8)
1984	36 387	(10,1)	7 124	(2,0)	43 511	(12,1)
1985	31 790	(8,5)	11 922	(3,2)	43 712	(11,6)
1985	31 790	(8,4)	11 922	(3,1)	43 712	(11,5)
1986	18 419	(4,7)	27 046	(6,9)	45 465	(11,7)
1987	29 906	(7,7)	24 987	(6,4)	54 893	(14,0)
1988	41 748	(10,4)	14 747	(3,7)	56 495	(14,0)
1989	42 830	(10,0)	7 406	(1,7)	50 236	(11,7)
1990	43 882	(9,6)	6 787	(1,5)	50 669	(11,1)
1991	47 025	(9,8)	9 299	(1,9)	56 324	(11,8)
1992	48 158	(9,7)	9 374	(1,9)	57 532	(11,6)

Bron: Ministerie van Financiën, DNB.

[1] Zie voetnoot bij tabel 12.1
[2] Zie noot 3 bij tabel 12.2

Tabel 12.4. De ontwikkeling van het feitelijk financieringstekort, de aflossingen en de financieringsbehoefte van de overheid (rijk en lagere overheid) vanaf 1970; in miljoenen guldens en (tussen haakjes) in procenten van het nationaal inkomen[1]

	feitelijk financieringstekort (1)		aflossingen (2)		financieringsbehoefte (3 = 1 + 2)	
1970	4 052	(3,6)	1 705	(1,5)	5 757	(5,2)
1971	4 481	(3,6)	2 047	(1,6)	6 528	(5,2)
1972	2 706	(1,9)	2 025	(1,4)	4 731	(3,3)
1973	2 347	(1,4)	2 294	(1,4)	4 641	(2,9)
1974	5 066	(2,8)	2 774	(1,5)	7 840	(4,3)
1975	10 089	(5,0)	2 903	(1,5)	12 992	(6,5)
1976	11 064	(4,8)	3 873	(1,7)	14 937	(6,5)
1977	9 469	(3,8)	4 417	(1,8)	13 886	(5,5)
1978	11 238	(4,2)	5 178	(1,9)	16 416	(6,1)
1979	15 052	(5,3)	5 781	(2,0)	20 833	(7,3)
1980	21 771	(7,2)	6 678	(2,2)	28 449	(9,4)
1981	25 856	(8,2)	7 393	(2,3)	33 249	(10,5)
1982	28 802	(8,7)	8 286	(2,5)	37 088	(11,2)
1983	32 121	(9,4)	8 220	(2,4)	40 341	(11,8)
1984	31 066	(8,7)	12 445	(3,5)	43 511	(12,1)
1985	27 067	(7,2)	16 645	(4,4)	43 712	(11,6)
1985	27 067	(7,1)	16 645	(4,4)	43 712	(11,5)
1986	22 699	(5,8)	22 766	(5,8)	45 465	(11,7)
1987	30 208	(7,7)	24 685	(6,3)	54 893	(14,0)
1988	27 188	(6,8)	29 306	(7,3)	56 494	(14,0)
1989	23 104[2]	(5,4)	27 132	(6,3)	50 236	(11,7)
1990	22 139	(4,8)	28 530	(6,2)	50 669	(11,1)
1991	21 180	(4,4)	35 144	(7,3)	56 324	(11,8)
1992	20 429	(4,1)	37 103	(7,4)	57 532	(11,6)

Bron: Ministerie van Financiën, DNB.

[1] Zie voetnoot bij tabel 12.1
[2] Zie voetnoot 3 bij tabel 12.5.

Tabel 12.5. De ontwikkeling van de rentelasten[1] en de aflossingen van het rijk vanaf 1970; in miljoenen guldens en (tussen haakjes) in procenten van het nationaal inkomen[2]

	rentelasten (1)		aflossingen (2)		totale uitgaven[5] hoofdstuk IX A (3 = 1 + 2)	
1970	1 701	(1,5)	577	(0,5)	2 278	(2,0)
1971	1 966	(1,6)	660	(0,5)	2 626	(2,1)
1972	2 045	(1,4)	700	(0,5)	2 745	(1,9)
1973	2 195	(1,3)	1 095	(0,7)	3 290	(2,0)
1974	2 534	(1,4)	770	(0,4)	3 304	(1,8)
1975	2 876	(1,4)	1 016	(0,5)	3 892	(1,9)
1976	3 362	(1,5)	1 483	(0,6)	4 845	(2,1)
1977	4 081	(1,6)	1 905	(0,8)	5 986	(2,4)
1978	4 734	(1,8)	2 402	(0,9)	7 136	(2,6)
1979	5 454	(1,9)	2 798	(1,0)	8 252	(2,9)
1980	6 893	(2,3)	3 274	(1,1)	10 167	(3,3)
1981	8 923	(2,8)	3 713	(1,2)	12 636	(4,0)
1982	11 784	(3,6)	3 981	(1,2)	15 765	(4,8)
1983	14 459	(4,2)	4 013	(1,2)	18 472	(5,4)
1984	17 199	(4,8)	5 786	(1,6)	22 985	(6,4)
1985	19 550	(5,2)	8 744	(2,3)	28 294	(7,5)
1985	19 550	(5,2)	8 744	(2,3)	28 294	(7,5)
1986	21 156	(5,4)	11 015	(2,8)	32 171	(8,3)
1987	21 463	(5,5)	14 431	(3,7)	35 894	(9,2)
1988	22 008	(5,5)	19 591	(4,9)[4]	41 599	(10,3)
1989	21 757	(5,1)[3]	19 975	(4,6)	41 732	(9,7)
1990	22 968	(5,0)	20 913	(4,6)	43 881	(9,6)[5]
1991	25 261	(5,3)	26 476	(5,5)	51 737	(10,8)
1992	26 804	(5,4)	27 322	(5,5)	54 126	(10,9)
1993	28 328	(5,6)	28 870	(5,7)	57 198	(11,4)
1994	28 376	(5,4)	30 892	(5,9)	59 268	(11,3)
1995	29 223	(5,4)	33 292	(6,1)	62 515	(11,5)
1996	30 166	(5,3)	22 673	(4,0)	52 839	(9,3)
1997	31 489	(5,3)	14 915	(2,5)	46 404	(7,8)
1998	33 000	(5,3)	21 127	(3,4)	54 127	(8,6)

Bron: Voor de jaren 1970 tot en met 1991 Rekening Hoofdstuk IX A, voor 1992 Vermoedelijke Uitkomsten en vanaf 1993 Begroting en Meerjarenramingen van Hoofdstuk IX A.

[1] Inclusief overige kosten.

[2] Zie voetnoot bij tabel 12.1

[3] Als gevolg van de privatisering van de PTT vervallen met ingang van 1989 op Begroting IX A de post rente over reserves van de PTT (onderdeel uitmakend van artikel 03.01) en de post rente over in 's Rijks schatkist aanwezige gelden van de PTT (onderdeel uitmakend van artikel 02.01). Deze wijziging heeft een neerwaarts effect op de rentelasten in 1989 en volgende jaren. In 1988 bedroegen de desbetreffende posten in totaal 1036 miljoen gulden, hetgeen overeenkomt met 0,25% van het nationale inkomen.

[4] Sinds 1 januari 1988 wordt, als uitvloeisel van de deregulering van de kapitaalmarkt per 1 januari 1986, het schatkistpapier met een oorspronkelijke looptijd van 2 jaar of meer tot de gevestigde schuld gerekend. Het gaat hierbij om een bedrag van 5834 miljoen gulden. Dit heeft tot gevolg dat het in 1988, 1989 en 1990 vervallende schatkistpapier met een oorspronkelijke looptijd van 2 jaar of meer tot de aflossingen op de gevestigde schuld wordt gerekend. In 1988 gaat het om een bedrag van 3004 miljoen, in 1989 om 1855 miljoen en in 1990 om 975 miljoen gulden.

[5] Bij de Vermoedelijke Uitkomsten 1990 is de portefeuille staatsschuld overgebracht van begrotingshoofdstuk IX B naar begrotingshoofdstuk IX A. Voor de jaren 1992 tot en met 1997 is in de begroting een bedrag van 2 miljard opgenomen (artikel 04.01). De cijfers in de tabel zijn exclusief dit bedrag.

13. Staatsbalans per 31 december 1992

(met ter vergelijking de cijfers van de balans per 31 december 1991)

	Activa	1991		1992	
1.	Kas- , bank- en girosaldi		5 189		4 272
2.	Vorderingen op korte termijn :				
	a. belastingen	35 395		30 410	
	b. overige vorderingen	20 488		20 218	
			55 883		50 628
3.	Vorderingen uit hoofde van contracten e.d. waartegenover verplichtingen staan (contrapost aan de creditzijde onder no. 11)		16 893		16 530
4.	Vorderingen op lange termijn:				
	a. leningen woningwetbouw	47 860		47 862	
	b. overige vorderingen	14 749		15 253	
			62 609		63 115
5.	Deelnemingen in en leningen aan internationale instellingen		22 029		22 048
6.	Deelnemingen in en leningen aan ondernemingen en staatsbedrijven		57 935		53 835
7.	Onroerende en roerende goederen		141 240		143 220
8.	Diverse activa		206		154
9.	Saldo		131 526		157 200
			493 510		511 002

Voor een overzicht van de door het Rijk verstrekte garanties wordt verwezen naar bijlage 10 in de Miljoenennota 1994 «Overzicht van de garantieverlening door het Rijk».

	Passiva	1991		1992	
10.	Schulden op korte termijn		22 558		22 605
11.	Verplichtingen uit hoofde van contracten e.d. waartegenover vorderingen staan (contrapost aan de debetzijde onder no. 3)		16 893		16 530
12.	Verplichtingen verband houdende met de deelnemingen in internationale instellingen		17 028		16 483
13.	Stortingen door rijksfondsen in anticipatie op uit te geven vaste leningen		290		4
14.	Schulden op lange termijn:				
	a. geconsolideerde binnenlandse schuld	334 984		356 135	
	b. verplichtingen betreffende pensioenfondsen	266		231	
	c. verplichtingen betreffende het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds	535		395	
	d. overige schulden	106		89	
			335 891		356 850
15.	Reserve waardeveranderingen		100 850		98 530
			493 510		511 002

Toelichting op de balanscijfers

Post 1. Kas-, bank- en girosaldi

De balansbedragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	1991	1992
De Nederlandsche Bank N.V.	3 222	3 114
Overige saldi	1 967	1 158
	5 189	4 272

Post 2. Vorderingen op korte termijn

a. Belastingen

De samenstelling van het bedrag van 30 410 miljoen luidt als volgt:

1. Kohierbelastingen:		
Reeds opgelegd (saldo kohierdebiteuren)		18 835
Nog niet opgelegd (globale schatting):		
– over 1991 en voorgaande jaren	210	
– over 1992	2 910	
		3 120
		21 955
2. Niet-kohierbelastingen:		
Loonbelasting	6 935	
Omzetbelasting	3 250	
Accijnzen	1 550	
Successierechten	915	
Diversen	75	
		12 725
		34 680
Hierop in mindering gebracht:		
Aandeel Gemeentefonds en aandeel Provinciefonds	3 925	
Aandeel van de Europese Gemeenschappen in de omzetbelasting	345	
		4 270
		30 410

b. Overige vorderingen

De balansbedragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	1991	1992
Fonds Investeringsrekening	10 131	9 734
Vorderingen inzake aardgasbaten*)	2 386	1 949
Lopende rente van leningen ingevolge de woningwet	1 863	1 834
Winst van de Nederlandsche Bank N.V.	1 364	1 133
Vooruitbetalingen inzake langlopende projecten	972	1 070
Vorderingen Dienst der Domeinen op derden	279	763
Winstafdracht Koninklijke PTT Nederland N.V.	546	566
Vorderingen op gemeenten inzake onroerendgoed-belastingen	139	261
Vorderingen op de Europese Gemeenschappen	–	98
Diverse vorderingen	2 808	2 810
	20 488	20 218

*) De vordering uit hoofde van de overbelevering van gas aan Brigitta uit de Common Area van het Groningenveld is uit een oogpunt van voorzichtigheid op pro memorie gesteld.

Posten 3 en 11. Vorderingen respectievelijk verplichtingen uit hoofde van contracten en dergelijke

De balansbedragen hebben voornamelijk betrekking op het Ministerie van Defensie (ca. 7 440 miljoen) en het Ministerie van Verkeer en Waterstaat (ca. 8 845 miljoen).

Post 4. Vorderingen op lange termijn

a. Leningen woningwetbouw

De mutaties in 1992 hebben betrekking op de verstrekking van en aflossing op leningen; beide voor een bedrag van ca. 560 miljoen.

b. Overige vorderingen

De balansbedragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	1991	1992
Kredieten aan het buitenland	5 792	6 212
Studievoorschotten	4 180	4 143
Op derden te verhalen ruil- en herverkavelingskosten	1 594	1 561
Voorschotten aan het Bureau Beheer Landbouwgronden	746	833
Ontwikkelingskredieten aan industrie en handel	625	661
Vordering op de Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V. (achtergestelde lening in het kader van de herstructurering van de Europese staalindustrie)	470	430
Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden N.V. (inzake leningen aan diverse landen)	371	329
Vordering op de Nederlandse Antillen met betrekking tot het leninggedeelte van de ontwikkelingshulp	146	133
Vordering op Aruba met betrekking tot het leninggedeelte van de ontwikkelingshulp	100	100
Vordering op Indonesië krachtens de overeenkomst van 1966	94	86
Vorderingen inzake aangesproken garantieleningen Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden N.V.	120	77
Vordering inzake leningen voor warmte-isolatie van woningwetwoningen	70	69
Bijdrage aan de Europese Investeringsbank, ten behoeve van de kredietverlening aan Turkije	45	42
Diverse vorderingen	396	577
	14 749	15 253

Post 5. Deelnemingen in en leningen aan internationale instellingen

Post 12. Verplichtingen verband houdende met de deelnemingen in internationale instellingen

De balansbedragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	Deelnemingen en leningen (balanspost 5)		Verplichtingen (balanspost 12)	
	1991	**1992**	**1991**	**1992**
Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling	7 319	7 613	6 890	7 129
Internationale Ontwikkelingsassociatie	5 172	5 178	1 742	1 380
Europese Investeringsbank	6 989	6 696	6 567	6 273
Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling	568	544	534	489
Aziatische Ontwikkelingsbank	444	453	394	398
Aziatisch Ontwikkelingsfonds	627	627	321	259
Afrikaanse Ontwikkelingsbank	224	234	196	204
Afrikaans Ontwikkelingsfonds	381	383	181	143
Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank	159	166	153	160
Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank – Fonds voor Speciale Operaties –	47	49	13	9
Internationale Financieringsmaatschappij	54	57	–	–
Multilateraal Agentschap voor Investeringsgaranties	40	43	37	39
Inter-Amerikaanse Investeringsmaatschappij	5	5	–	–
	22 029	22 048	17 028	16 483

De deelnemingen zijn voor de nominale waarde opgenomen, de mutaties in 1992 zijn voornamelijk het gevolg van koersveranderingen. Het totaal van de verplichtingen is in 1992 afgenomen met 546 miljoen. Deze afname is voornamelijk het gevolg van verzilveringen van «notes» door de Internationale Ontwikkelingsassociatie en het Aziatisch Ontwikkelingsfonds, ten bedrage nvan respectievelijk 362 miljoen en 62 miljoen.

Post 6. Deelnemingen in en leningen aan ondernemingen en staatsbedrijven

De waardering is in het algemeen gebaseerd op de intrinsieke waarde, zoals deze uit de gepubliceerde balansen van de desbetreffende bedrijven en ondernemingen kan worden afgeleid. In de gevallen dat de Staat een minderheidsdeelneming heeft in een onderneming, waarvan de aandelen aan de beurs zijn genoteerd (Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V., N.V. Koninklijke Nederlandse Vliegtuigenfabriek Fokker, Internationale Nederlanden Groep N.V. en N.V. DSM), is de beurskoers op de balansdatum als grondslag voor de waardebepaling gebruikt.

De balansbedragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	1991	1992
De Nederlandsche Bank N.V.	23 323	17 988
Koninklijke PTT Nederland N.V.	17 345[1]	17 784[1]
N.V. Nederlandse Spoorwegen	6 080	6 656
Internationale Nederlanden Groep N.V.	2 319[2]	2 544[2]
N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	1 289[3]	1 368[3]
Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.	1 259[4]	1 149[4]
Energiebeheer Nederland B.V.	1 156	1 140
N.V. Luchthaven Schiphol	1 048	1 132
N.V. DSM	987	852
Nationale Investeringsbank N.V.	454[5]	480[5]
N.V. Verenigd Streekvervoer Nederland	335	385
Ultra-Centrifuge Nederland N.V.	338[6]	361[6]
N.V. Koninklijke Nederlandse Vliegtuigenfabriek Fokker	314	318
N.V. Nederlandse Gasunie	258	254
Nederlandse Mij. voor Energie en Milieu B.V. (NOVEM)	228[7]	247[7]
N.V. Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij	202[8]	211[8]
Alpinvest Holding N.V.	157	159
N.V. Industriebank LIOF	132[9]	136[9]
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	104[10]	116[10]
N.V. Nozema	59	68
Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V.	120	63
N.V. RCC	73[11]	62[11]
Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden N.V.	54[12]	58[12]
N.V. Nederlands Inkoopcentrum	50[13]	49[13]
N.V. SDU	47[14]	47
Overige deelnemingen en staatsbedrijven	204	208
	57 935	53 835

[1] Inclusief achtergestelde lening ad 1 573 miljoen en een lening ad 4 927 miljoen (ultimo 1991) resp. 4 517 miljoen (ultimo 1992).
[2] Inclusief achtergestelde lening ad 619 miljoen en een lening ad 950 miljoen.
[3] Waarvan nog te storten 35 miljoen, welk bedrag is opgenomen onder balanspost 10.
[4] Inclusief 5% preferente niet-winstdelende aandelen ad nominaal 200 miljoen en preferente converteerbare winstdelende aandelen ad nominaal 360 miljoen waarvan nog te storten resp. 22 en 360 miljoen, welke bedragen zijn opgenomen onder balanspost 10.
[5] Inclusief achtergestelde lening ad 120 miljoen.
[6] Inclusief achtergestelde lening ad 53 miljoen.
[7] Inclusief lening ad 149 miljoen (ultimo 1991) resp. 166 miljoen (ultimo 1992).
[8] Inclusief renteloze lening ad 69 miljoen (ultimo 1991) resp. 71 miljoen (ultimo 1992).
[9] Inclusief lening ad 7 miljoen.
[10] Waarvan nog te storten 3 miljoen, welk bedrag is opgenomen onder balanspost 10.
[11] Inclusief lening ad 27 miljoen (ultimo 1991) resp. 10 miljoen (ultimo 1992).
[12] Waarvan nog te storten 6 miljoen, welk bedrag is opgenomen onder balanspost 10.
[13] Inclusief lening ad 20 miljoen.
[14] Inclusief lening ad 5 miljoen.

Het balansbedrag is in 1992 met 4 100 miljoen afgenomen.

De mutaties in 1992 kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Netto-investeringen:		
N.V. Nederlandse Spoorwegen	693	
N.V. Verenigd Streekvervoer Nederland	42	
Overige	7	
		742
Netto-toeneming van de reserves:		
Koninklijke PTT Nederland N.V.	926	
De Nederlandsche Bank N.V.	104	
N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	79	
N.V. Luchthaven Schiphol	61	
Nationale Investeringsbank N.V.	27	
Ultra-Centrifuge Nederland N.V.	23	
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	11	
N.V. Nederlandse Spoorwegen	-/- 210	
Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.	-/- 109	
Overige	47	
		959
Wijzigingen van het balansbedrag wegens waardeveranderingen:		
Internationale Nederlanden Groep N.V.	146	
N.V. Nederlandse Spoorwegen	39	
N.V. Luchthaven Schiphol	24	
De Nederlandsche Bank N.V.*)	-/- 5 440	
N.V. DSM	-/- 157	
Koninklijke PTT Nederland N.V.	-/- 77	
Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V.	-/- 57	
Energiebeheer Nederland B.V.	-/- 16	
Overige	-/- 4	
		-/- 5 542
Diversen:		
Betaling van de bijdrage in de exploitatietekorten t/m 1975 van de N.V. Nederlandse Spoorwegen	53	
Stockdividend Internationale Nederlanden Groep N.V.	44	
Directe verkoopwaarde warrants Internationale Nederlanden Groep N.V.	34	
Stockdividend N.V. DSM	23	
Toename van de langlopende lening van de Staat aan Nederlandse Mij. voor Energie en Milieu B.V. (NOVEM)	18	
Afname van de langlopende lening van de Staat aan Koninklijke PTT Nederland N.V.	-/- 410	
Afname van de langlopende lening van de Staat aan N.V. RCC	-/- 17	
Overige	-/- 4	
		-/- 259
		-/- 4 100

*) De omvangrijke waardevermindering van deze deelneming houdt onder meer verband met de herwaardering door de Nederlandsche Bank N.V. van de daar aanwezige goudvoorraad (voor een nadere toelichting wordt verwezen naar het Jaarverslag 1992 van de Nederlandsche Bank N.V.).

Post 7. Onroerende en roerende goederen

De goederen zijn in het algemeen gewaardeerd op de vervangingswaarde. In een aantal gevallen is voor de benadering hiervan uitgegaan van de historische kostprijs welke door middel van indexcijfers is herleid tot de vervangingswaarde.
De afschrijvingen worden als volgt bepaald.
De kosten van de verharding van wegen worden in het jaar van investering tot op 50% afgeschreven.
Op kunstwerken in wegen, op gebouwen en op waterbouwkundige werken bedragen de afschrijvingen 1% per jaar, waarbij rekening wordt gehouden met een geschatte residuwaarde.
Op gronden vindt geen afschrijving plaats.
De afschrijving op de overige activa is gebaseerd op de voor elke groep geschatte economische levensduur, de verstreken gebruikstijd en de geschatte residuwaarde.

De samenstelling voor het balansbedrag en de mutaties in 1992 blijken uit het volgende overzicht:

	(Gecorrigeerde) waarde per 31-12-1991	Investeringen in 1992	Afschrijvingen in 1992	Verhoging waarde i.v.m. stijging prijspeil	Waarde per 31-12-1992
Ministerie van Defensie					
– Marine	12 253	1 742	827	42	13 210
– Landmacht	17 122	1 585	1 992	170	16 885
– Luchtmacht	10 446	807	1 036	138	10 355
Ministerie van Verkeer en Waterstaat	68 709	955[1]	772	2 083	70 975
Burgerlijke rijksgebouwen	18 138	227	312	482	18 535
Agrarische eigendommen	9 415	-/- 15	27	212	9 585
Diversen	3 462	269[2]	209	153	3 675
	139 545	5 570	5 175	3 280	143 220

[1] Inclusief investeringen ten laste van het Rijkswegenfonds.
[2] Hierin begrepen 16 miljoen wegens afname van de voorraden van het Landbouw-Egalisatiefonds.

Het bedrag van 3 280 miljoen is gereserveerd onder post 15, zodat het balanssaldo door deze waardeverhoging van de activa niet is beïnvloed.

Het balansbedrag ultimo 1992 kan als volgt worden onderverdeeld naar onroerende goederen respectievelijk roerende goederen:

Onroerende goederen:		
Ministerie van Verkeer en Waterstaat	70 898	
Burgerlijke rijksgebouwen	18 535	
Ministerie van Defensie	11 913	
Agrarische eigendommen	9 545	
Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	1 962	
Overige	2	
		112 855
Roerende goederen:		
Goederen van militaire aard	28 537	
Goederen van culturele aard	374	
Civiele motorvoertuigen en vaartuigen	272	
Inventarisgoederen	672	
Goederen civiele verdediging	150	
Voorraden van het Landbouw-Egalisatiefonds	48	
Overige	312	
		30 365
		143 220

Post 10. Schulden op korte termijn

De balansbedragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	1991	1992
Lopende interest van de Staatsschuld	15 593	16 934
Ontmuntingsreserve	2 260	2 514
Nog ten laste van 1991 resp. 1992 en voorgaande jaren te betalen bedragen	1 429	749
Verplichtingen verband houdende met de deelneming van het Rijk in Nederlandse ondernemingen	426	426
Gemeentefonds	363	290
Schulden aan de Europese Gemeenschappen	292	–
Mobiliteitsfonds	174	198
Nog te verrekenen voorlopige en tijdelijke ontvangsten van de ontvangers der belastingen	113	118
Diverse schulden	1 908	1 376
	22 558	22 605

Post 13. Stortingen door rijksfondsen in anticipatie op uit te geven vaste leningen

Het bedrag van 4 miljoen heeft geheel betrekking op de stortingen (ingevolge de beleggingswet) door het Algemeen burgerlijk pensioenfonds.

De afneming van het balansbedrag is het gevolg van deelname in diverse openbare en onderhandse leningen en stortingen door het fonds.

Post 14. Schulden op lange termijn

a. Geconsolideerde binnenlandse schuld

In het «Algemeen verslag van de stand der Staatsschuld op 31 december 1992» zijn specificaties van de ultimo 1992 openstaande leningbedragen opgenomen.
De mutaties in 1992 worden gevormd door de uitgifte van leningen tot een bedrag van 48 478 miljoen en amortisatie ten bedrage van 27 326 miljoen.

b. Verplichtingen betreffende pensioenfondsen

Van het balansbedrag heeft 158 miljoen betrekking op het Spoorwegpensioenfonds en 73 miljoen op het Algemeen Mijnwerkersfonds. De vermindering van de verplichtingen jegens het Spoorwegpensioenfonds in 1992 bestaat uit de aflossingsbestanddelen van de in 1992 vervallen, doch niet uitbetaalde annuïteiten, welke zijn opgenomen onder balanspost 10. De verplichtingen jegens het Algemeen Mijnwerkersfonds verminderden in verband met de in 1992 aan het betrokken fonds gedane betalingen.

c. Verplichtingen betreffende het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds

Op grond van de thans beschikbare gegevens wordt het tekort globaal becijferd op 395 miljoen.

d. Overige schulden

Het balansbedrag heeft betrekking op de voorfinancieringen door derden van (gezamenlijke) langlopende projecten.

Post 15. Reserve waardeveranderingen

Voor de mutaties in 1992 kan worden verwezen naar de toelichting bij de balansposten 6 en 7.

Het nadelige balanssaldo is in 1992 toegenomen met 25 674 miljoen.

Dit verschil kan als volgt worden geanalyseerd:

Rekeningcijfer 1992 der uitgaven			207 086	
bij: in 1993 betaalde bedragen welke als lasten van 1992 zijn aan te merken		749		
af: in 1992 betaalde bedragen welke als lasten van 1991 zijn aan te merken		1 429		
			⁻/_ 680	
			206 406	
In het bedrag ad 206 406 miljoen zijn de volgende posten begrepen welke geen lasten vormen:				
– aflossing op Staatsleningen		27 326		
– investeringen in onroerende en roerende goederen		5 223		
– investeringen in deelnemingen		1 344		
– verstrekkingen van en aflossingen op leningen en voorschotten:				
leningen woningwetbouw	560			
overige	501			
		1 061		
			34 954	
HERZIENE UITGAVEN				171 452
Rekeningcijfer 1992 der middelen			207 064	
bij: in 1993 ontvangen bedragen welke als baten van 1992 zijn aan te merken (excl. belastingen)		4 956		
af: in 1992 ontvangen bedragen welke als baten van 1991 zijn aan te merken (excl. belastingen)		5 650		
			⁻/_ 694	
			206 370	
In het bedrag ad 206 370 miljoen zijn de volgende posten begrepen welke geen baten vormen:				
– opbrengst Staatsleningen		48 478		
– desinvesteringen in deelnemingen in ondernemingen en staatsbedrijven		0		
– ontvangsten van en aflossingen op leningen en voorschotten:				
leningen woningwetbouw	560			
overige	1 082			
		1 642		
			50 120	
HERZIENE MIDDELEN				156 250
HERZIEN TEKORT 1992				15 202
Bijzondere posten:				
Afschrijving roerende en onroerende goederen	5 175			
Nadelig verschil inzake belastingen	4 985			
Korrektie van de roerende en onroerende goederen, voornamelijk als gevolg van desinvesteringen en inhaalafschrijvingen	1 695			
Toeneming lopende rente, per saldo	1 371			
		13 226		
Toeneming reserves inzake deelnemingen in ondernemingen	959			
Toeneming vorderingen Dienst der Domeinen op derden	484			
Toeneming kredieten aan het buitenland	420			
Opbrengst van de opcenten op de motorrijtuigenbelasting ten behoeve van het Rijkswegenfonds voor zover met deze opbrengst investeringen zijn gefinancierd (De investeringen komen voor onder post 7)	364			
Afname tekort van het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds	140			
		2 367		
			10 859	
Diversen (dit bedrag bestaat uit een groot aantal kleine posten, welke elkaar in belangrijke mate compenseren), per saldo voordelig			387	
				10 472
				25 674

Onderstaand volgt nog een opstelling waarin de Staatsbalans ultimo 1992 en de balansen van de vier voorafgaande jaren in gecomprimeerde vorm zijn weergegeven.

Activa	31 dec. 1988	31 dec. 1989	31 dec. 1990	31 dec. 1991	31 dec. 1992
Kas-, bank- en girosaldi	4 583	994	2 230	5 189	4 272
Vorderingen op korte termijn:					
a. Belastingen	27 485	30 780	36 445	35 395	30 410
b. Overige vorderingen	24 838	22 800	21 062	20 488	20 218
Vorderingen uit hoofde van contracten e.d. waartegenover verplichtingen staan	14 572	14 928	13 510	16 893	16 530
Vorderingen op lange termijn:					
a. Leningen woningwetbouw	46 412	47 187	47 670	47 860	47 862
b. Overige vorderingen	11 821	11 710	14 120	14 749	15 253
Deelnemingen in en leningen aan internationale instellingen	14 424	17 561	16 897	22 029	22 048
Deelnemingen in en leningen aan ondernemingen en staatsbedrijven	84 150	58 205	56 150	57 935	53 835
Onroerende en roerende goederen	127 040	131 500	134 650	141 240	143 220
Diverse activa	62	78	206	206	154
Saldo	90 149	104 995	117 024	131 526	157 200
	445 536	440 738	459 964	493 510	511 002

Passiva	31 dec. 1988	31 dec. 1989	31 dec. 1990	31 dec. 1991	31 dec. 1992
Schulden op korte termijn:					
a. Schatkistpapier in omloop	6 752	3 282	1 575	–	–
b. Overige schulden	42 196	22 610	22 706	22 558	22 605
Verplichtingen uit hoofde van contracten e.d. waartegenover vorderingen staan	14 572	14 928	13 510	16 893	16 530
Verplichtingen verband houdende met de deelnemingen in internationale instellingen	10 691	13 535	12 542	17 028	16 483
Stortingen door rijksfondsen in anticipatie op uit te geven vaste leningen	1 225	932	630	290	4
Schulden op lange termijn:					
a. Binnenlandse schuld	263 949	287 155	312 110	334 984	356 135
b. Verplichtingen betreffende pensioenfondsen en het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds	1 435	1 232	975	801	626
c. Overige schulden	456	299	326	106	89
Reserve waardeveranderingen	104 260	96 765	95 590	100 850	98 530
	445 536	440 738	459 964	493 510	511 002

In de Miljoenennota 1993 (bijlage 14, bladzijde 304 t/m 306) is de relatie tussen de Staatsbalans en het gulden oriëntatiepunt (zie paragraaf 4.7 van deze Miljoenennota) toegelicht.

14. De uitgaven en de ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting en de begrotingsfondsen 1992–1994 ingedeeld volgens de functionele classificatie

Cijfermatig overzicht gebaseerd op de Benelux Functionele Classificatie 1989[1]

In deze bijlage zijn de uitgaven en ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting (inclusief agentschappen) en de begrotingsfondsen (aangevuld met de afdrachten aan de EG (BTW en invoerrechten) en de aanvullende posten uitgaven en niet-belastingontvangsten) gegroepeerd naar onderwerpen van staatszorg[2].

De indeling naar onderwerpen van staatszorg is gebaseerd op de Benelux Functionele Classificatie van de uitgaven en ontvangsten van 1989[3]. Deze classificatie sluit nauw aan bij de Classification of Functions of Government (kortweg COFOG genoemd) van de Verenigde Naties, doch er is een klein aantal verschillen te signaleren. De belangrijkste twee zijn dat de Benelux Functionele Classificatie ook van toepassing is op de ontvangsten (de COFOG is alleen van toepassing op de uitgaven) en dat er een aparte groep (07.3) in is opgenomen voor de uitgaven voor milieu.

Relatie met de begrotingswetsontwerpen en begrotingshoofdstukken

In de artikelsgewijze toelichtingen op de begrotingswetsontwerpen zijn per begrotingsartikel de uitgaven c.q. de ontvangsten gecodeerd met onder meer een functionele code, die het desbetreffende (deel)ontwerp van staatszorg weergeeft. Sommatie van de gecodeerde bedragen per begrotingsartikel(onderdeel) van de rijksbegroting (inclusief agentschappen, fondsen e.d.) resulteert in het cijferoverzicht van deze bijlage. Met ingang van de Rijksbegroting 1993 is in elke departementale begroting een samenvatting opgenomen van de uitgaven en ontvangsten naar onderwerpen van staatszorg.

Onderwerpen van staatszorg lopen niet volledig parallel met de indeling in de begrotingshoofdstukken. Zo komen uitgaven voor onderwijs of sociale voorzieningen voor op verschillende begrotingshoofdstukken (de functionele hoofdgroep onderwijs komt onder meer voor op de hoofdstukken O&W en LNV).

Dit betekent dat de totalen per functie niet gelijk zijn aan de totalen per hoofdstuk van bijlage 2 ook al lijkt de omschrijving in een aantal gevallen dezelfde.

In de navolgende gevallen is er een directe relatie tussen een onderwerp van staatszorg volgens de Benelux Functionele Classificatie en andere «bekende» cijfers betreffende het onderwerp.

Ontwikkelingssamenwerking (groep 01.5) spoort met het totaal (van de hoofdstukken van de rijksbegroting) van het ontwikkelingssamenwerkingsplafond.

Fundamenteel wetenschappelijk onderzoek (groep 04.6) spoort met de definitie van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek van het kamerstuk Wetenschapsbudget 1993.

De belastingopbrengsten (groep 13.6) sporen met het cijfer in bijlage 4 van deze Miljoenennota.

[1] Een uittreksel van de classificatie is gepubliceerd in de Nederlandse Staatcourant nr. 18 van 25 januari 1990. De volledige tekst is opgenomen in het Handboek Financiële Informatie en Administratie Rijksoverheid (HAFIR).

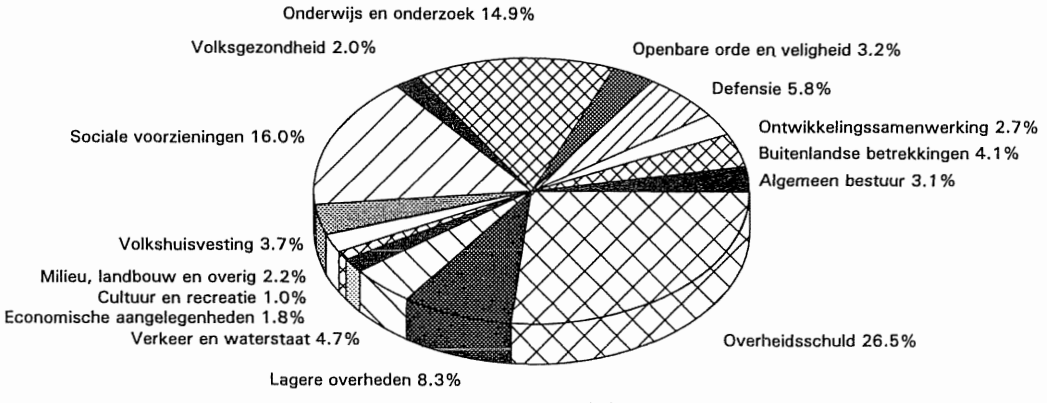
[2] In bijlage 16.3 is een overzicht van de functionele (hoofd)groepen in de periode 1985–1994 opgenomen.

[3] In de Miljoenennota 1991 is voor het eerst volgens de nieuwe Benelux Functionele Classificatie gegroepeerd. Enkele afwijkingen ten opzichte van de Benelux Functionele Classificatie 1972 zijn in de desbetreffende bijlage 15 nader toegelicht.

Ter illustratie

Ter illustratie van het procentuele aandeel van de diverse onderwerpen van staatszorg in de totale uitgaven is onderstaande grafiek opgenomen. Een vergelijkbare grafiek van de ontvangsten is achterwege gelaten omdat 80% van de ontvangsten uit belastingen en heffingen bestaat.

UITGAVEN VOLGENS DE FUNCTIONELE CLASSIFICATIE

Onderwerpen van staatszorg lopen niet volledig parallel met de indeling in begrotingshoofdstukken ook al lijkt de omschrijving het zelfde

Code	Omschrijving	Uitgaven			Ontvangsten		
		1992 Rekening	1993 Vermoedelijke uitkomsten	1994 Ontwerpbegroting	1992 Rekening	1993 Vermoedelijke uitkomsten	1994 Ontwerpbegroting
01	*Algemeen bestuur, buitenlandse betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking*	*21 924*	*22 676*	*22 725*	*3 744*	*3 991*	*3 720*
01.1	Algemeen Bestuur: uitvoerende en wetgevende lichamen, bestuursorganen	628	824	619	26	74	22
01.2	Financieel bestuur en domeinen en eigendommen	4 366	4 402	4 360	2 787	2 986	2 967
01.3	Centrale diensten van het bestuursapparaat	2 416	2 209	2 215	643	636	524
01.4	Buitenlandse betrekkingen	8 564	9 296	9 389	194	135	133
01.5	Ontwikkelingssamenwerking	5 950	5 945	6 142	94	160	74
02	*Defensie*	*14 456*	*13 697*	*13 330*	*685*	*793*	*613*
02.0	Algemeen	2 087	2 041	1 900	111	145	69
02.1	Landmacht	5 776	5 478	5 263	211	246	166
02.2	Luchtmacht	2 726	2 365	2 550	134	138	186
02.3	Marine	2 956	2 719	2 613	167	126	121
02.4	Militaire pensioenen	737	784	815	20	20	19
02.5	Buitenlandse militaire bijstand	174	310	189	42	118	52
03	*Openbare orde en veiligheid*	*6 911*	*7 257*	*7 452*	*868*	*1 000*	*1 058*
03.0	Algemeen	397	350	328	104	130	141
03.1	Rechtspleging	1 134	1 200	1 234	486	629	678
03.2	Politie	4 210	4 409	4 517	141	106	107
03.3	Gevangeniswezen	916	1 065	1 175	124	126	124
03.4	Brandweer	114	110	90	3	2	1
03.5	Burgerlijke bescherming	75	54	44	10	7	7
03.6	Overige beschermde diensten	65	69	64	0	0	0
04	*Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek*	*34 505*	*33 708*	*34 466*	*1 660*	*2 630*	*1 919*
04.0	Onderwijs algemeen	451	614	585	3	2	2
04.1	Leerlingen- en studentenvoorzieningen	0	0	0	0	0	0
04.2	Primair onderwijs	9 008	9 129	9 420	104	93	42
04.3	Secundair onderwijs	13 240	12 596	12 954	976	816	964
04.4	Tertiair onderwijs	9 272	8 717	8 870	338	1 468	686
04.5	Overig onderwijs	346	323	308	235	251	225
04.6	Fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	2 188	2 329	2 329	4	0	0
05	*Volksgezondheid*	*4 156*	*4 512*	*4 563*	*330*	*355*	*436*
05.0	Algemeen	479	560	441	77	47	59
05.1	Preventieve gezondheidszorg	246	242	197	16	36	98
05.2	Medische behandeling	3 431	3 710	3 925	237	272	279
05.3	Overige gezondheidszorg	0	0	0	0	0	0

Code	Omschrijving	Uitgaven			Ontvangsten		
		1992 Rekening	1993 Vermoedelijke uitkomsten	1994 Ontwerpbegroting	1992 Rekening	1993 Vermoedelijke uitkomsten	1994 Ontwerpbegroting
06	*Sociale voorzieningen*	*46 260*	*47 177*	*37 071*	*1 178*	*1 139*	*993*
06.0	Algemeen	204	177	173	79	86	2
06.1	Sociale verzekering	19 980	20 538	9 676	867	854	867
06.2	Sociale bijstand	12 913	13 044	13 855	75	76	69
06.3	Maatschappelijke dienstverlening	10 453	10 541	10 691	80	62	2
06.4	Algemene arbeidsaangelegenheden	2 710	2 877	2 676	77	61	53
07	*Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu*	*12 613*	*11 516*	*10 404*	*4 790*	*12 461*	*3 559*
07.0	Algemeen	201	214	200	5	3	1
07.1	Volkshuisvesting	9 745	8 384	7 375	4 597	12 269	3 353
07.2	Ruimtelijke ordening	1 229	1 267	1 100	1	1	0
07.3	Milieu	1 226	1 408	1 463	184	185	200
07.4	Drinkwater	0	0	0	0	0	0
07.5	Natuur en landschapsbehoud	212	243	266	3	3	5
08	*Cultuur, recreatie en erediensten*	*2 471*	*2 509*	*2 406*	*1 464*	*1 575*	*1 474*
08.0	Algemeen	207	218	190	2	10	4
08.1	Kunsten en oudheidkunde	747	683	679	41	25	11
08.2	Volksontwikkeling	79	81	76	10	10	0
08.3	Sport en recreatie	130	119	109	101	112	100
08.4	Radio, televisie en pers	1 308	1 408	1 352	1 310	1 418	1 359
08.5	Erediensten en levensbeschouwelijke en maatschappelijke organisaties	0	0	0	0	0	0
09	*Brandstoffen en energie*	*681*	*690*	*796*	*7 749*	*6 761*	*6 111*
09.0	Algemeen	296	249	286	0	81	16
09.1	Brandstoffen	284	277	307	7 739	6 680	6 095
09.2	Electriciteit en overige energie	101	164	203	10	0	0
10	*Landbouw, jacht en visserij*	*2 089*	*1 960*	*1 899*	*539*	*494*	*460*
10.0	Algemeen	717	621	577	49	43	30
10.1	Akkerbouw, tuinbouw, wijnbouw en veeteelt	509	535	549	183	173	190
10.2	Ruilverkaveling	414	400	401	159	162	140
10.3	Bosbouw	204	185	183	45	43	44
10.4	Jacht en visserij	32	16	15	9	10	9
10.5	Ontginning en ontwikkeling van aangewonnen land	213	203	174	94	63	47

Code	Omschrijving	Uitgaven			Ontvangsten		
		1992 Rekening	1993 Vermoedelijke uitkomsten	1994 Ontwerpbegroting	1992 Rekening	1993 Vermoedelijke uitkomsten	1994 Ontwerpbegroting
11	*Algemene economische aangelegenheden, handel, nijverheid en diensten*	*3 206*	*4 033*	*3 403*	*3 478*	*3 651*	*3 405*
11.0	Algemeen	656	871	663	46	318	40
11.1	Algemene economische aangelegenheden	924	1 313	1 321	884	639	618
11.2	Mijnwezen (exclusief brandstoffen)	12	14	13	5	7	7
11.3	Industrie	1 386	1 571	1 138	405	423	332
11.4	Handel en opslag	160	179	175	33	29	39
11.5	Horeca	0	0	0	0	0	0
11.6	Toerisme	57	57	61	0	0	0
11.7	Overige diensten	11	28	32	2 105	2 235	2 369
12	*Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat*	*10 733*	*10 074*	*10 991*	*2 356*	*2 200*	*2 457*
12.0	Algemeen	269	163	153	6	2	2
12.1	Landwegen (inclusief bus, metro en tram)	5 904	5 373	5 586	379	398	465
12.2	Spoorwegen	2 385	2 407	3 112	55	57	344
12.3	Scheepvaartwegen en havens	1 126	1 099	1 179	146	141	114
12.4	Luchtvaartwegen	308	238	229	238	65	120
12.5	Pijpleidingen	0	0	0	3	2	2
12.6	Communicatie	77	57	46	1 509	1 517	1 399
12.7	Waterkering en waterkwantiteitsbeheer	649	721	677	15	18	11
12.8	Landaanwinning	15	16	9	5	0	0
13	*Uitgaven en ontvangsten die niet of niet onmiddellijk over de hoofdgroepen 01 t/m 12 worden verdeeld*	*43 188*	*47 185*	*49 207*	*153 599*	*158 312*	*151 319*
13.1	Rente	26 656	28 238	28 376	132	282	88
13.2	Betrekkingen met lagere publiekrechtelijke lichamen voorzover niet in andere functies opgenomen	16 532	18 211	19 330	0	0	0
13.6	Belastingen	0	0	0	153 467	157 550	146 039
13.9	Uitgaven en ontvangsten nader te verdelen over de hoofdgroepen 01 t/m 13 (ondermeer aanvullende posten)	0	736	1 501	0	480	5 192
14	*Overheidsschuld*	*28 614*	*31 021*	*32 892*	*1 350*	*2 301*	*2 057*
14.1	Aflossing en Opneming[1] van gevestigde schuld in nationale valuta	27 352	28 871	30 892	(48 478)	(40 104)	(51 121)
14.2	Aflossing en opneming van gevestigde schuld in vreemde valuta	0	0	0	0	0	0
14.3	Ontmunting en aanmunting	4	60	0	17	1	57
14.6	Aan- en verkoop van staatsschuld	1 110	2 000	2 000	1 138	2 000	2 000
14.7	Agio/disagio bij aflossing en opneming van gevestigde schuld	148	90	0	195	300	0
	Totaal	*231 807*	*238 015*	*231 605*	*183 790*	*197 663*	*179 581*

[1] Opneming is niet in de telling opgenomen.

15. De uitgaven en de ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting en de begrotingsfondsen 1990–1994 ingedeeld volgens de economische classificatie

In deze bijlage zijn de uitgaven en de ontvangsten van de rijksbegroting[1] gegroepeerd naar macro-economische categorieën. De indeling is gebaseerd op de Benelux Economische Classificatie (BEC) van 1982, die op haar beurt is gebaseerd op het «System of National Accounts (SNA)» van de Verenigde Naties en het «Europees Stelsel van Economische Rekeningen» (ESER) van het Bureau voor de Statistiek van de Europese gemeenschappen. Dit maakt het mogelijk de uitgaven en de ontvangsten van de rijksbegroting in te passen in het systeem van de nationale boekhouding (de Nationale Rekeningen). In de BEC worden 10 hoofdgroepen onderscheiden: de hoofdgroepen 1 t/m 4 omvatten de lopende verrichtingen en de hoofdgroepen 5 t/m 9 de kapitaalverrichtingen. Hoofdgroep 0 is bestemd voor niet-verdeelde posten. Binnen de hoofdgroepen vindt een meer gedetailleerde codering plaats. Zo worden overdrachten binnen de sector overheid nader uitgesplitst in overdrachten naar universiteiten, sociale verzekeringsinstellingen, gemeenten, provincies etc.

In de artikelsgewijze toelichtingen van de begrotingswetsontwerpen zijn de bedragen onder meer voorzien van een (macro-)economische code volgens de BEC. Sommatie van de begrotingsbedragen per economische code resulteert in onderstaand overzicht. Met ingang van de Rijksbegroting 1993 is in elke departementale begroting een samenvattend overzicht opgenomen van de uitgaven en ontvangsten ingedeeld volgens de economische classificatie.

De indeling in macro-economische categorieën geeft inzicht in de economische aard (bijvoorbeeld consumptie, investeringen) en bestemming (bijvoorbeeld sector bedrijven, sector gezinnen) van de uitgaven en de ontvangsten van de rijksbegroting.

Ter bepaling van de economische code die bij een bepaald begrotingsartikel hoort, is het criterium van de «eerste geldstroom» relevant en niet het criterium van de «tweede geldstroom c.q. eindbestemming». Toepassing van «het criterium van de eerste geldstroom» betekent dat bijvoorbeeld bijstandsuitkeringen gecodeerd worden als overdracht aan gemeenten (eerste geldstroom; code 43.2) en niet als overdracht aan gezinnen (de tweede geldstroom; code 34.4). Een ander voorbeeld: kapitaaloverdrachten van het rijk aan bijvoorbeeld gemeenten respectievelijk gezinnen met als oogmerk dat ze leiden tot investeringen door gemeenten respectievelijk gezinnen worden niet geboekt als overheidsinvesteringen maar als kapitaaloverdracht binnen de sector overheid (groep 6) of aan andere sectoren (groep 5).

Door het hanteren van «het criterium van de eerste geldstroom» geeft de indeling in macro-economische categorieën dus niet altijd een kant en klaar inzicht in de uiteindelijke bestemming en aard van de rijksuitgaven. Daarvoor is veelal een aanvullende analyse noodzakelijk.

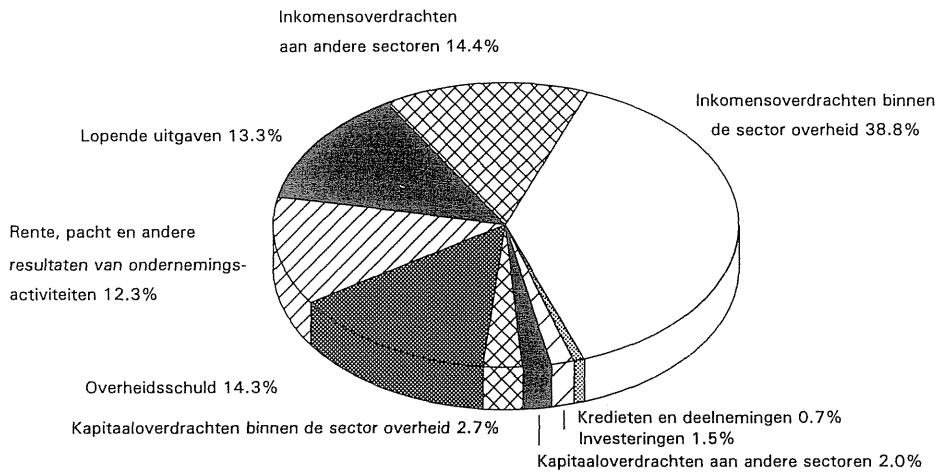
Ter illustratie van het procentuele aandeel van de diverse economische categorieën in de uitgaven van het Rijk is onderstaande grafiek opgenomen.

Een vergelijkbare grafiek van de ontvangsten is achterwege gebleven omdat ongeveer 80% van de ontvangsten uit belastingen en heffingen be-

[1] De uitgaven en ontvangsten van de agentschappen zijn op bruto wijze verwerkt in de cijfers.

staat. In bijlage 16.4 is voor de economische hoofdgroepen een tienjarenoverzicht gepresenteerd.

UITGAVEN VOLGENS DE ECONOMISCHE CLASSIFICATIE

In het onderstaande overzicht worden voor de jaren 1990 tot en met 1994 de totaalcijfers per economische hoofdgroep gepresenteerd (de uitgavenkant). Bij de hoofdgroepen 5 (voor zover het kapitaaloverdrachten aan de NS betreft), 6 (kapitaaloverdrachten binnen de overheid) en 7 (rijksinvesteringen) worden tevens (tussen haakjes) cijfers voor (denkbeeldige) afschrijvingen gepresenteerd. Deze cijfers zijn gebaseerd op toepassing van de eenvoudige vuistregel, die in hoofdstuk 4 van de Miljoenennota 1994 is gehanteerd om het gulden oriëntatiepunt te berekenen, voor de desbetreffende economische hoofdgroepen.

Tabel 15.1 Totaalbeeld economische hoofdgroepen; in miljoenen

		1990	1991	1992	1993	1994
1.	Lopende uitgaven en ontvangsten voor goederen en diensten (consumptieve bestedingen)	31 898	31 549	32 997	32 026	30 613
2.	Rente, pacht en andere resultaten van vermogen en van ondernemingsactiviteit	22 851	24 972	26 653	28 369	28 495
3.	Inkomensoverdrachten aan en van andere sectoren	27 981	33 126	31 704	33 483	33 015
4.	Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	85 144	92 409	95 994	95 648	89 012
5.	Kapitaaloverdrachten aan en van andere sectoren	6 173	4 735	3 777	4 241	4 536
	(afschrijvingen)[1]	(200)	(186)	(164)	(233)	(350)
6.	Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid	6 404	7 101	6 970	7 251	6 167
	(afschrijvingen)[2]	(2 562)	(2 840)	(2 788)	(2 900)	(2 467)
7.	Investeringen en desinvesteringen	3 101	3 128	3 101	3 231	3 434
	(afschrijvingen)[3]	(1 395)	(1 408)	(1 395)	(1 454)	(1 545)
8.	Kredietverleningen en -aflossingen, deelnemingen en liquidatie van deelnemingen	2 371	1 900	1 997	2 000	1 733
9.	Overheidsschuld	22 096	28 077	28 614	31 030	33 099
10.	Diversen	–	–	–	736	1 501
	Totaal	208 019	226 997	231 807	238 015	231 605

[1] Afschrijvingen bedragen 35% van de kapitaaloverdracht aan de NS.
[2] Afschrijvingen bedragen 40% van de kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid.
[3] Afschrijvingen bedragen 45% van de (rijks)investeringen.

Code	Omschrijving	1990 Rekening	1991 Rekening	1992 Rekening	1993 Vermoedelijke uitkomsten	1994 Ontwerp-begroting
1.	**Lopende uitgaven en ontvangsten voor goederen en diensten (consumptieve bestedingen)**					
	Uitgaven	*31 898*	*31 549*	*32 997*	*32 026*	*30 613*
11	Lonen en sociale lasten	17 340	17 274	18 778	18 134	16 320
12 en 14	Aankoop van niet duurzame goederen en van diensten	8 528	8 209	8 328	8 396	8 940
13	Aankoop van duurzame militaire goederen	5 024	4 824	4 589	4 113	4 012
16	Afdracht omroepbijdragen	1 006	1 242	1 302	1 383	1 341
	Ontvangsten	*4 117*	*4 204*	*4 425*	*4 455*	*3 976*
11	Inhoudingen op lonen (voornamelijk wegens inkoop van diensttijd voor pensioen)	92	67	110	111	110
16, 17 en 18	Verkoop van goederen en diensten	4 025	4 137	4 315	4 344	3 866
2.	**Rente, pacht en andere resultaten van vermogen en van ondernemingsactiviteit**					
	Uitgaven	*22 851*	*24 972*	*26 653*	*28 369*	*28 495*
21	Rente overheidsschuld	22 717	24 807	26 522	28 237	28 360
22	Bijdragen in incidentele exploitatieverliezen van overheidsbedrijven	13	0	0	0	0
25	Overige uitgaven aan vermogen	121	165	131	132	135
	Ontvangsten	*13 351*	*16 072*	*15 949*	*14 581*	*12 982*
26	Rente overheidsvorderingen	3 957	4 650	4 123	4 592	3 597
27	Aandeel in exploitatiewinsten van overheidsbedrijven	360	363	392	229	205
28	Overige opbrengsten van vermogen (voornamelijk aardgasopbrengsten)	9 034	11 059	11 434	9 760	9 180
3.	**Inkomensoverdrachten aan en van andere sectoren**					
	Uitgaven	*27 981*	*33 126*	*31 704*	*33 483*	*33 015*
30.1	Inkomensoverdrachten aan overheidsdiensten die overwegende voor de markt produceren	66	103	85	78	55
31.1	Huur- en renteverlagende subsidies aan bedrijven	638	602	573	459	409
31.2 en 31.3	Prijssubsidies en andere exploitatiesubsidies aan bedrijven	3 799	3 549	3 726	3 628	2 609
32	Andere inkomstensoverdrachten aan bedrijven en financiële instellingen	7	460	684	786	752
	Inkomensoverdrachten:					
33	Aan privaatrechtelijke instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. gezinnen	79	77	76	103	95
34	Aan gezinnen	14 354	17 163	15 205	15 987	16 449
35.1, 35.2 en 35.3	Aan E.G.-instellingen en landen	5 964	8 053	8 043	8 853	9 070
35.4, 35.5 en 35.6	Aan andere internationale instellingen en andere landen	3 074	3 119	3 312	3 589	3 576
	Ontvangsten	*138 599*	*154 138*	*155 461*	*159 800*	*148 286*
30.6	Inkomensoverdrachten van overheidsdiensten die overwegend voor de markt produceren	66	103	85	78	55
36	Indirectie belastingen en heffingen	60 572	64 050	67 429	66 733	70 138
37	Directe belastingen	76 566	88 884	86 843	91 719	76 886

Code	Omschrijving	1990 Rekening	1991 Rekening	1992 Rekening	1993 Vermoedelijke uitkomsten	1994 Ontwerp-begroting
38	Overige inkomensoverdrachten van bedrijven, financiële instellingen, privaatrechtelijke instellingen en gezinnen	1 273	937	935	993	997
39.1, 39.2 en 39.3	Inkomensoverdrachten van E.G.-instellingen en -landen	26	23	33	13	14
39.4, 39.5 en 39.6	Inkomensoverdrachten van andere internationale instellingen en andere landen	96	141	136	264	196
4.	**Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid**					
	Uitgaven	*85 144*	*92 409*	*95 994*	*95 648*	*89 012*
	Inkomensoverdrachten:					
41.2	Aan rijksuniversiteiten	3 176	3 732	3 324	3 173	3 147
41.3	Aan vrije universiteiten	679	865	706	705	705
41.4	Aan overige instellingen met landelijke reikwijdte	3 609	5 562	5 674	5 466	5 547
42	Aan de sociale verzekeringsinstellingen	14 730	17 480	17 735	16 800	6 180
43.1	Aan provincies	5 265	5 137	6 147	6 407	6 300
43.2	Aan gemeenten	41 021	42 947	45 606	47 588	47 784
43.3	Aan waterschappen	10	5	0	0	0
43.4	Aan instellingen zonder winstoogmerk met regionale of lokale reikwijdte	2 180	2 408	1 551	1 354	1 263
43.5	Aan overige regionale en lokale overheden	96	93	73	82	3 670
44	Aan het bijzonder/vrij niet-universitair onderwijs	14 378	14 180	15 178	14 073	14 416
	Ontvangsten	*1 695*	*1 937*	*2 363*	*2 325*	*2 286*
	Inkomensoverdrachten:					
46	Van de centrale overheid	192	123	185	369	313
47	Van de sociale verzekeringsinstellingen	1 093	1 108	1 197	1 230	1 253
48	Van regionale en lokale overheden (voornamelijk gemeenten)	236	522	696	399	571
49	Van het bijzonder/vrij niet-universitair onderwijs	174	184	285	327	149
5.	**Kapitaaloverdrachten aan en van andere sectoren**					
	Uitgaven	*6 173*	*4 735*	*3 777*	*4 241*	*4 536*
50.1	Kapitaaloverdrachten aan overheidsdiensten die overwegend voor de markt produceren	0	0	0	0	0
51.1	Investeringsbijdragen aan bedrijven en financiële instellingen	3 978	2 615	1 723	1 999	2 591
51.2	Andere kapitaaloverdrachten aan bedrijven	138	82	39	233	254
51.3 en 51.4	Andere kapitaaloverdrachten aan kredietinstellingen en verzekeringsmaatschappijen	1 529	1 463	1 400	1 376	1 013
52	Kapitaaloverdrachten aan privaatrechtelijke instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. gezinnen	54	65	75	70	70
53	Kapitaaloverzichten aan gezinnen (voornamelijk investeringsbijdragen)	213	138	174	168	181
54.1, 54.2 en 54.3	Kapitaaloverdrachten aan E.G.-instellingen en -landen	172	198	213	200	224
54.4, 54.5 en 54.6	Kapitaaloverdrachten aan andere internationale instellingen en andere landen	89	174	153	195	203

Code	Omschrijving	1990 Rekening	1991 Rekening	1992 Rekening	1993 Vermoedelijke uitkomsten	1994 Ontwerp-begroting
	Ontvangsten	*2 194*	*2 794*	*2 414*	*2 121*	*2 697*
50.6	Kapitaaloverdrachten van overheidsdiensten die overwegend voor de markt produceren	0	0	0	0	0
56	Vermogensheffingen	1 154	1 312	1 389	1 425	1 470
57	Kapitaaloverdrachten van bedrijven en financiële instellingen	970	1 404	940	643	1 164
58	Kapitaaloverdrachten van privaatrechtelijke instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. gezinnen	6	5	14	10	21
59	Kapitaaloverdrachten van het buitenland	64	73	71	43	42
6.	**Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid**					
	Uitgaven	*6 404*	*7 101*	*6 970*	*7 251*	*6 167*
	Kapitaaloverdrachten:					
61.2	Aan rijksuniversiteiten	193	169	118	96	102
61.3	Aan vrije universiteiten	59	47	30	30	32
61.4	Aan overige instellingen met landelijke reikwijdte	153	121	111	82	60
62	Aan de sociale verzekeringsinstellingen	171	170	169	169	169
63.1	Aan provincies	43	270	311	532	476
63.2	Aan gemeenten	4 819	5 049	5 239	4 949	4 065
63.3	Aan waterschappen	190	246	66	183	99
63.4	Aan instellingen zonder winstoogmerk met regionale of lokale reikwijdte	23	32	0	2	2
63.5	Aan overige regionale en lokale overheden	32	3	3	2	2
64	Aan het bijzonder/vrij niet-universitair onderwijs	721	994	923	1 206	1 160
	Ontvangsten	*103*	*358*	*207*	*1 324*	*163*
	Kapitaaloverdrachten:					
68	Van regionale en lokale overheden (voornamelijk gemeenten)	83	322	166	370	119
69	Van het bijzonder/vrij niet-universitair onderwijs	20	36	41	954	44
7.	**Investeringen en desinvesteringen**					
	Uitgaven	*3 101*	*3 128*	*3 101*	*3 231*	*3 434*
71	Aankoop van grond en gebouwen	13	15	32	8	9
72	Nieuwbouw en gebouwen	604	702	642	653	690
73.1	Aanleg van wegen	1 064	891	891	1 024	1 239
73.2, 73.3 en 73.4	Aanleg van waterbouwkundige werken, pijpleidingen en overige werken	572	729	726	807	863
74	Verwerving van andere investeringsgoederen	848	791	810	739	633
	Ontvangsten	*350*	*391*	*315*	*407*	*337*
76 en 77	Verkoop van investeringsgoederen	350	391	315	407	337
8.	**Kredietverleningen en -aflossingen, deelnemingen en liquidatie van deelnemingen**					
	Uitgaven	*2 371*	*1 900*	*1 997*	*2 000*	*1 733*
81.1 en 81.2	Kredietverleningen aan bedrijven en kredietinstellingen	176	137	229	275	116
81.4 en 81.5	Deelnemingen in bedrijven en kredietinstellingen	42	11	35	223	15
83	Kredietverleningen aan gezinnen	506	525	463	523	664
84.1	Kredietverleningen aan het buitenland	112	0	0	0	0
84.2	Deelnemingen in het buitenland	426	457	562	383	429

Code	Omschrijving	1990 Rekening	1991 Rekening	1992 Rekening	1993 Vermoedelijke uitkomsten	1994 Ontwerp-begroting
85.1	Kredietverleningen aan de centrale overheid	56	74	93	77	89
85.2	Kredietverleningen aan sociale verzekeringsinstellingen	0	0	0	0	0
85.3	Kredietverleningen aan regionale en lokale overheden (voornamelijk woningwetwoningen)	1 053	696	615	519	420
	Ontvangsten	*2 775*	*1 157*	*1 306*	*9 869*	*1 606*
86	Kredietaflossingen door en liquidatie van deelnemingen in bedrijven en financiële instellingen	1 758	247	236	998	562
87.2	Kredietaflossingen door gezinnen	379	350	379	494	603
88.1	Kredietaflossingen door het buitenland	73	64	72	62	52
88.2	Liquidaties van deelnemingen in het buitenland	3	8	12	1	1
89.2	Kredietaflossingen door sociale verzekeringsinstellingen	0	0	0	0	0
89.3	Kredietaflossingen door regionale en lokale overheden (voornamelijk woningwetwoningen)[1]	562	488	607	8 314	388
9.	**Overheidsschuld**					
	Uitgaven	*22 096*	*28 077*	*28 614*	*31 030*	*33 099*
90.1	Verwerving en staatsschuld	1 028	1 306	1 110	2 000	2 000
91.1	Aflossing van gevestigde overheidsschuld	20 913	26 485	27 352	28 880	31 099
91.5	Disagio bij opneming van schuld	155	286	148	90	0
92	Ontmuntingen	0	0	4	60	0
	Ontvangsten	*1 290*	*1 386*	*1 350*	*2 301*	*2 056*
90.6	Verkoop van staatsschuld	1 008	1 290	1 138	2 000	2 000
96.1	Opneming van gevestigde overheidsschuld[2]	(45 843)	(49 354)	(48 478)	(40 104)	(51 121)
96.4	Agio bij opneming van schuld	40	7	195	300	0
97	Aanmuntingen	242	89	17	1	56
10.	**Diversen**					
	Aanvullende post uitgaven	0	0	0	736	1 501
	Aanvullende post niet-belastingontvangsten	0	0	0	480	5 192
	Totaal uitgaven	**208 019**	**226 997**	**231 807**	**238 015**	**231 605**
	Totaal ontvangsten	**164 474**	**182 437**	**183 790**	**197 663**	**179 581**
	Saldo[3]	**– 43 545**	**– 44 560**	**– 48 017**	**– 40 352**	**– 52 024**
	Overige mutaties en correcties (o.m. aflossingen)	21 606	25 451	27 181	29 091	30 837
	Financieringssaldo[1]	**–21 939**	**–19 109**	**–20 836**	**–11 261**	**–21 187**

[1] Inclusief vervroegde aflossingen woningwetleningen.
[2] Niet in de telling opgenomen.
[3] Tot en met 1993 is dit saldo gelijk aan het begrotingssaldo. Vanaf 1994 is dit saldo gelijk aan het begrotingssaldo vermeerderd c.q. verminderd met de saldi van de agentschappen.

16. Tienjarenoverzicht 1985–1994

16.1. Financieringssaldo

		1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
1.	Totale uitgaven incl.agentschappen	174 756	181 947	189 144	191 609	194 011	208 019	226 997	231 807	238 015	231 605
2.	Uitgaven agentschappen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
3.	Totale uitgaven excl.agentschappen	174 756	181 947	189 144	191 609	194 011	208 019	226 997	231 807	238 015	231 599
4.	Aflossingen	8 720	11 017	14 431	19 590	19 975	20 913	26 477	27 322	28 870	30 892
5.	Aankoop portefeuille staatsschuld	658	439	815	672	972	1 028	1 306	1 110	2 000	2 000
6.	Ontmuntingen	0	0	16	0	0	0	0	0	59	0
7.	Relevante rijksuitgaven (7=3–4–5–6)	165 378	170 491	173 882	171 347	173 064	186 078	199 214	203 376	207 085	198 707
8.	Totale ontvangsten incl. agentschappen	142 842	164 154	160 121	150 955	148 713	164 474	182 437	183 790	197 663	179 581
9.	Ontvangsten agentschappen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20
10.	Totale ontvangsten excl. agentschappen	142 842	164 154	160 121	150 955	148 713	164 474	182 437	183 790	197 663	179 561
11.	Verkoop portefeuille staatsschuld	504	584	795	700	996	1 008	1 290	1 137	2 000	2 000
12.	Aanmuntingen	23	35	139	421	357	200	62	16	0	56
13.	Relevante ontvangsten (13=10–7–8)	142 314	163 535	159 186	149 834	147 360	163 266	181 086	182 636	195 663	177 505
	w.v. belastingontvangsten	98 326	105 645	112 973	118 371	120 371	136 323	151 557	153 467	157 550	146 039
	w.v. rel.niet-belast.ontvangsten	43 988	57 890	46 213	31 463	26 989	26 943	29 529	29 169	38 113	31 466
14.	Begrotingssaldo (14=10–3)	–31 915	–17 793	–29 024	–40 654	–45 298	–43 545	–44 560	–48 017	–40 351	–52 038
15.	Saldo relevante uitgaven en relevante ontvangsten (15=13–7)	–23 065	–6 956	–14 696	–21 513	–25 704	–22 812	–18 129	–20 739	–11 422	–21 201
16.	Mutatie derdenrekening	147	–589	–748	–667	2 828	873	–980	–97	161	14
17.	Feitelijk Financieringssaldo(17=15+16)	–22 917	–7 545	–15 443	–22 180	–22 876	–21 939	–19 109	–20 836	–11 261	–21 187
	(idem in % NNI)	–6.0%	–1.9%	–4.0%	–5.5%	–5.3%	–4.8%	–4.0%	–4.2%	–2.2%	–4.1%
18.	Vervroegde aflossingen woningwetleningen	2 296	16 219	13 218	2 011	–185	–206	–206	–206	7 794	–326
19.	Debudgetteringen	1 113	1 071	1 157	1 716	2 056	1 903	1 386	1 124	961	947
20.	Studieleningen	0	0	0	0	0	0	0	–307	–343	–438
21.	Correctie FES	0	0	0	0	0	0	0	0	0	–600
22.	Correctie besluitvorming Voorjaarsnota 1993	0	0	0	0	0	0	0	0	0	–175
23.	Genormeerd Financieringssaldo (23=17–18–19–20–21–22)	–26 327	–24 834	–29 819	–25 907	–24 747	–23 636	–20 290	–21 448	–19 673	–20 596
	(idem in % NNI)	–6.9%	–6.4%	–7.6%	–6.4%	–5.8%	–5.2%	–4.2%	–4.3%	–3.9%	–3.9%
	(idem in % BBP)	–6.2%	–5.7%	–6.8%	–5.7%	–5.1%	–4.6%	–3.7%	–3.8%	–3.4%	–3.5%
24.	Opneming Staatsschuld	33 994	22 072	29 478	49 082	43 190	45 843	49 354	48 478	40 104	51 121

16.2. Budgettaire kerngegevens; in miljoenen resp. in % NNI, tenzij anders aangegeven

		1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
1.	Financieringssaldo Rijk	–6.9%	–6.4%	–7.6%	–6.4%	–5.8%	–5.2%	–4.2%	–4.3%	–3.9%	–3.9%
2.	Financieringssaldo OPL, incl. VAW	–1.1%	–3.9%	–3.8%	–1.3%	–0.1%	–0.0%	0.1%	–0.1%	–0.8%	0.0%
3.	Financieringssaldo OPL, excl. VAW	–0.8%	–1.4%	–1.4%	–0.9%	–0.1%	–0.0%	0.1%	–0.1%	0.0%	0.0%
4.	Exploitatiesaldo sociale fondsen	1.1%	–0.0%	0.4%	0.9%	0.5%	–0.7%	0.4%	0.3%	–0.4%	0.5%
5.	Financieringssaldo collectieve sector (5 = 1 + 3 + 4)	–6.6%	–7.9%	–8.6%	–6.4%	–5.4%	–5.9%	–3.7%	–4.1%	–4.3%	–3.5%
	Idem in % BBP	–5.9%	–7.0%	–7.6%	–5.7%	–4.7%	–5.2%	–3.2%	–3.6%	–3.8%	–3.1%
6.	Relevante rijksuitgaven, incl. debudgetteringen en incl. agentschappen	166 491	171 561	175 040	173 063	175 120	187 981	200 601	204 500	208 046	199 660
7.	Rijksuitgavenquote	43.9%	44.0%	44.8%	43.0%	40.8%	41.1%	41.9%	41.2%	41.4%	38.2%
	Idem in % BBP	39.1%	39.2%	39.7%	37.8%	36.1%	36.4%	37.0%	36.3%	36.3%	33.6%
8.	Collectieve uitgaven	268 800	277 060	283 160	284 310	286 650	303 340	319 510	332 620	342 740	347 530
9.	Collectieve-uitgavenquote	70.9%	71.1%	72.4%	70.6%	66.7%	66.4%	66.7%	67.0%	68.1%	66.6%
	Idem, in % BBP	63.2%	63.3%	64.3%	62.2%	59.1%	58.8%	59.0%	59.1%	59.8%	58.5%
10.	Belastingdruk	27.1%	28.1%	29.9%	30.5%	29.1%	31.5%	32.8%	32.1%	32.5%	28.9%
11.	Premiedruk	22.7%	21.8%	22.9%	23.1%	21.0%	19.4%	19.9%	20.5%	20.8%	22.9%
12.	Druk niet-belastingontvangsten met een collectieve-lastenkarakter	2.8%	2.7%	1.7%	1.3%	1.1%	1.2%	1.5%	1.4%	1.3%	1.2%
13.	Collectieve-lastendruk	52.6%	52.6%	54.5%	54.9%	51.2%	52.1%	54.1%	53.9%	54.7%	53.0%
	Idem, in % BBP	46.9%	46.9%	48.4%	48.3%	45.4%	46.1%	47.8%	47.6%	48.0%	46.6%
14.	Nationaal Inkomen (netto, marktprijzen)	379 100	389 780	390 890	402 720	429 590	457 130	479 110	496 530	503 050	522 200
15.	Binnenland produkt (bruto, marktprijzen)	425 350	437 650	440 580	457 410	484 670	516 270	541 880	563 220	573 300	594 150
16.	Staatsschuld	228 283	238 735	251 157	274 473	293 842	317 666	338 535	358 087	369 348	389 934
17.	Staatsschuldquote	60.2%	61.2%	64.3%	68.2%	68.4%	69.5%	70.7%	72.1%	73.4%	74.7%
18.	Vorderingensaldo Rijk in % BBP	–4.6%	–5.2%	–6.5%	–5.7%	–5.5%	–5.1%	–3.3%	–3.8%	–3.5%	–4.1%
19.	Vorderingensaldo OPL in % BBP	0.2%	0.1%	0.2%	0.2%	0.3%	0.1%	0.4%	0.2%	0.3%	0.3%
20.	Vorderingensaldo sociale fondsen in % BBP	0.8%	–0.0%	0.4%	0.9%	0.4%	–0.1%	0.4%	0.1%	0.2%	0.2%
21.	Vorderingensaldo Overheid in % BBP (= EMU-tekort)	–3.6%	–5.1%	–5.9%	–4.6%	–4.7%	–5.1%	–2.5%	–3.5%	–3.0%	–3.6%
22.	Overheidsschuldquote in % BBP	71.5%	73.5%	76.1%	79.2%	79.2%	78.8%	79.0%	79.7%	81.0%	81.6%

N.B. De regels 18 t/m 22 zijn relevant in het kader van de EMU.

16.3. Uitgaven en ontvangsten naar functionele hoofdgroepen

A. Uitgaven

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	Rekening 1992	Vermoedelijke uitkomsten 1993	Ontwerpbegroting 1994
Algemeen bestuur	5 495	5 459	5 663	5 799	6 215	6 047	6 864	7 410	7 435	7 194
Buitenlandse betrekkingen (exclusief ontwikkelingssamenwerking)	4 858	5 289	5 391	6 675	6 544	6 277	8 526	8 564	9 296	9 389
Ontwikkelingssamenwerking	3 653	4 556	4 443	4 593	4 868	5 265	5 623	5 950	5 945	6 142
Defensie	13 589	13 789	13 890	14 007	14 145	14 133	14 144	14 456	13 697	13 330
Openbare orde en veiligheid	5 401	5 561	5 597	5 597	5 549	5 968	6 395	6 911	7 257	7 452
Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	27 152	28 403	30 719	30 361	30 869	31 756	32 578	34 505	33 708	34 466
Volksgezondheid	2 987	2 732	2 646	2 789	4 425	3 973	4 206	4 156	4 512	4 563
Sociale voorzieningen	30 828	29 019	27 446	27 989	30 117	41 370	47 742	46 260	47 177	37 071
Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening	13 251	13 236	12 805	11 896	11 785	10 750	10 851	11 175	9 865	8 675
Milieu, natuur en landschapsbehoud	998	1 081	973	1 001	1 063	1 269	1 447	1 438	1 651	1 729
Cultuur en recreatie	2 483	2 556	2 782	2 917	2 504	2 176	2 292	2 471	2 509	2 406
Algemene economische aangelegenheden, handel, nijverheid en diensten (inclusief brandstoffen en energie)	8 088	11 232	12 889	8 798	7 410	6 955	5 098	3 887	4 723	4 199
Landbouw, jacht en visserij	2 235	2 099	2 169	2 042	2 077	2 054	2 154	2 089	1 960	1 899
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	11 597	11 420	11 606	11 444	9 381	10 226	10 373	10 733	10 074	10 991
Betrekkingen met de lagere publiekrechtelijke lichamen voor zover deze niet in andere functies zijn opgenomen	13 203	12 901	13 395	13 425	14 339	14 891	15 661	16 532	18 211	19 330
Overheidsschuld (incl. rente)	28 938	32 614	36 730	42 276	42 720	44 909	53 043	55 270	59 259	61 268
Diversen (aanvullende posten e.d.)	–	–	–	–	–	–	–	–	736	1 501
Totaal van de uitgaven	174 756	181 947	189 144	191 609	194 011	208 019	226 997	231 807	238 015	231 605

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	Rekening 1992	Vermoedelijke uitkomsten 1993	Ontwerpbegroting 1994
Algemeen bestuur	2 359	2 632	2 496	2 676	2 536	2 387	3 167	3 456	3 696	3 513
Buitenlandse betrekkingen (exclusief ontwikkelingssamenwerking)	289	279	233	471	172	129	124	194	135	133
Ontwikkelingssamenwerking	256	161	122	233	137	135	56	94	160	74
Defensie	640	598	658	698	574	696	606	685	793	613
Openbare orde en veiligheid	442	441	456	468	544	604	675	868	1 000	1 058
Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	894	1 126	1 734	2 060	2 071	1 286	1 465	1 660	2 630	1 919
Volksgezondheid	268	198	218	190	316	292	296	330	355	436
Sociale voorzieningen	1 615	1 227	1 399	1 258	1 114	1 136	1 247	1 178	1 139	993
Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening	9 625	23 953	19 307	7 040	5 092	4 463	4 608	4 603	12 273	3 354
Milieu, natuur en landschapsbehoud	442	455	470	469	543	764	1 077	187	188	205
Cultuur en recreatie	1 194	1 231	1 325	1 235	1 396	1 348	1 400	1 464	1 575	1 474
Algemene economische aangelegenheden, handel, nijverheid en diensten (inclusief brandstoffen en energie)	20 110	19 498	11 441	7 700	10 460	10 856	12 142	11 227	10 412	9 516
Landbouw, jacht en visserij	514	591	502	667	597	530	544	539	494	460
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	4 448	4 638	5 027	5 416	1 304	2 190	1 833	2 356	2 200	2 457
Betrekkingen met de lagere publiekrechtelijke lichamen voor zover deze niet in andere functies zijn opgenomen	10	2	23	256	3	1	1	0	0	0
Overheidsschuld (incl. rente)	1 410	1 479	1 737	1 747	1 483	1 334	1 640	1 482	2 583	2 145
Diversen (aanvullende posten e.d.)	–	–	–	–	–	–	–	–	480	5 192
Belastingen	98 326	105 645	112 973	118 371	120 371	136 323	151 556	153 467	157 550	146 039
w.o. Kostprijsverhogende belastingen	46 998	49 834	53 460	55 471	56 117	59 698	61 360	65 485	65 297	68 532
Belasting op inkomen winst en vermogen	51 328	55 811	59 513	62 900	64 254	76 625	90 196	87 982	92 253	77 507
Totaal van de ontvangsten	142 842	164 154	160 121	150 955	148 713	164 474	182 437	183 790	197 663	179 581
Opneming gevestigde staatsschuld	33 994	22 072	29 478	49 082	43 190	45 843	49 354	48 478	40 104	51 121

16.4. Uitgaven en ontvangsten naar economische hoofdgroepen

		1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	Rekening 1992	Vermoedelijke uitkomsten 1993	Ontwerpbegroting 1994
	Uitgaven	*174 756*	*181 947*	*189 144*	*191 609*	*194 011*	*208 019*	*226 997*	*231 807*	*238 015*	*231 605*
1	Lopende uitgaven voor goederen en diensten (consumptieve bestedingen)	28 682	29 222	29 969	30 602	31 411	31 898	31 549	32 997	32 086	30 613
2	Rente, pacht en bijdragen in incidentele exploitatieverliezen van overheidsbedrijven	19 713	21 296	21 502	21 719	21 658	22 851	24 972	26 653	28 459	28 495
3	Inkomensoverdrachten aan andere sectoren dan de overheid	19 885	21 021	21 256	22 692	28 992	27 981	33 126	31 704	33 483	33 015
4	Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	71 081	69 906	71 806	71 913	70 996	85 144	92 409	95 994	95 648	89 012
5	Kapitaaloverdrachten aan andere sectoren dan de overheid	9 029	11 762	12 958	9 095	6 879	6 173	4 735	3 777	4 241	4 536
6	Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid	5 431	5 375	5 282	6 158	7 140	6 404	7 101	6 970	7 251	6 167
7	Investeringen	2 593	2 426	2 766	2 924	2 942	3 101	3 128	3 101	3 231	3 434
8	Kredietverleningen en deelnemingen	8 964	9 483	8 343	6 077	2 962	2 371	1 900	1 997	2 000	1 733
9	Overheidsschuld en ontmuntingen	9 378	11 456	15 262	20 429	21 031	22 096	28 077	28 614	30 880	33 099
	Aanvullende posten	–	–	–	–	–	–	–	–	736	1 501
	Ontvangsten	*142 842*	*164 154*	*160 121*	*150 955*	*148 713*	*164 474*	*182 437*	*183 790*	*197 663*	*179 581*
1	Lopende ontvangsten voor goederen en diensten	3 039	3 164	3 215	3 823	3 595	4 117	4 204	4 425	4 455	3 976
2	Rente, pacht en andere opbrengsten van vermogen en van ondernemingsactiviteit	27 459	27 324	17 225	12 449	11 806	13 351	16 072	15 949	14 581	12 982
3	Inkomensoverdrachten van andere sectoren dan de overheid	100 922	107 492	115 110	120 810	122 797	138 599	154 138	155 461	159 800	148 286
4	Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	1 851	1 725	2 170	1 971	1 882	1 695	1 937	2 363	2 325	2 286
5	Kapitaaloverdrachten van andere sectoren dan de overheid	1 929	2 344	2 619	2 269	1 812	2 194	2 794	2 414	2 121	2 697
6	Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid	18	178	48	156	154	103	358	207	1 324	163
7	Desinvesteringen	123	292	419	387	333	350	391	315	407	337
8	Kredietaflossingen en liquidatie van deelnemingen	6 973	21 016	18 381	7 849	4 887	2 775	1 157	1 306	9 869	1 606
9	Overheidsschuld en aanmuntingen	528	619	934	1 241	1 447	1 290	1 386	1 350	2 301	2 056
	Aanvullende post niet-belastingontvangsten	–	–	–	–	–	–	–	–	480	5 192
	Saldo[1]	*–31 914*	*–17 793*	*–29 023*	*–40 654*	*–45 298*	*–43 545*	*–44 560*	*–48 017*	*–40 352*	*–52 024*
	Aflossing en overige mutaties en correcties	8 997	10 248	13 580	18 474	22 422	21 606	25 451	27 181	29 091	30 837
	Financieringssaldo	*–22 917*	*–7 545*	*–15 443*	*–22 180*	*–22 876*	*–21 939*	*–19 109*	*–20 836*	*–11 261*	*–21 187*

[1] Tot en met 1993 is dit saldo gelijk aan het begrotingssaldo. Vanaf 1994 is dit saldo gelijk aan het begrotingssaldo vermeerderd c.q. verminderd met de saldi van de agentschappen.

16.5. Enkele saldogrootheden betreffende de rijksbegroting, gebaseerd op de economische codering

A. In miljarden guldens

								Rekening	Vermoedelijke uitkomsten	Ontwerpbegroting
	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
1 Saldo lopende verrichtingen (hoofdgroepen 1 t/m 4)[1]	−6,1	−1,8	−6,8	−8,1	−13,0	−10,1	−5,7	−9,1	−9,3	−15,1
2 Saldo kapitaaloverdrachten (hoofdgroepen 5 en 6)	−12,5	−14,6	−15,6	−12,7	−12,0	−10,3	−8,7	−8,1	−8,0	−7,9
3 Subtotaal (1+2)	−18,6	−16,4	−22,4	−20,8	−25,0	−20,4	−14,4	−17,2	−17,2	−23,0
4 Investeringen (hoofdgroep 7)	−2,5	−2,1	−2,3	−2,4	−2,6	−2,7	−2,7	−2,8	−2,8	−3,1
5 Vorderingensaldo Rijk (3+4)	−21,1	−18,5	−24,7	−23,2	−27,6	−23,1	−17,1	−20,0	−20,1	−26,1
6 Saldo kredieten en deelnemingen (hoofdgroep 8)	−2,0	+ 11,5	+ 10,0	+ 1,7	+ 1,9	+ 0,4	−0,7	−0,7	+8,4	+5,1
7 Saldo aflossingen Rijk[2] (hoofdgroep 9)	−8,8	−10,8	−14,3	−19,2	−19,6	−20,8	−26,8	−27,3	−28,6	−31,0
8 Saldo[3] Rijk (5+6+7)	−31,9	−17,8	−29,0	−40,7	−45,3	−43,5	−44,6	−48,0	−40,3	−52,0
9 Aflossing en overige mutaties en correcties	+ 9,0	+ 10,3	+ 13,5	+ 18,5	+ 22,4	+ 21,6	+25,5	+27,2	+29,0	+30,8
10 Financieringssaldo Rijk incl. V.A.W. (8+9)	−22,9	−7,5	−15,5	−22,2	−22,9	−21,9	−19,1	−20,8	−11,3	−21,2
11 Vervroegde aflossingen woningwetwoningen (V.A.W.)	+ 2,3	+ 16,2	+ 13,2	+ 2,0	−0,2	−0,2	−0,2	−0,2	+7,8	−0,3
12 Debudgetteringen	+1,1	+1,1	+1,2	+1,7	+2,0	+1,9	+1,4	+1,1	+1,0	+1,0
13 Studieleningen	–	–	–	–	–	–	–	−0,3	−0,4	−0,5
14 Correctie FES										−0,6
15 Correctie besluitvorming Voorjaarsnota 1993										−0,2
16 Genormeerd financieringssaldo (16=10−11−12−13−14−15)	−26,3	−24,8	−29,9	−25,9	−24,7	−23,6	−20,3	−21,4	−19,7	−20,6

[1] Inclusief de aanvullende posten.
[2] Inclusief aan- en verkoop staatsschuld.
[3] Tot en met 1993 is dit saldo gelijk aan het begrotingssaldo. Vanaf 1994 is dit saldo gelijk aan het begrotingssaldo vermeerderd c.q. verminderd met de saldi van de agentschappen.

B. In procenten van het nationale inkomen

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	Rekening 1992	Vermoedelijke uitkomsten 1993	Ontwerpbegroting 1994
1 Saldo lopende verrichtingen (hoofdgroepen 1 t/m 4)[1]	−1,6	−0,4	−1,8	−2,0	−3,1	−2,2	−1,2	−1,8	−1,8	−2,9
2 Saldo kapitaaloverdrachten (hoofdgroepen 5 en 6)	−3,3	−3,8	−4,0	−3,2	−2,8	−2,3	−1,8	−1,7	−1,6	−1,5
3 Subtotaal (1+2)	−4,9	−4,2	−5,8	−5,2	−5,9	−4,5	−3,0	−3,5	−3,4	−4,4
4 Investeringen (hoofdgroep 7)	−0,7	−0,6	−0,6	−0,6	−0,6	−0,7	−0,6	−0,5	−0,6	−0,6
5 Vorderingensaldo Rijk (3+4)	−5,6	−4,8	−6,4	−5,8	−6,5	−5,2	−3,6	−4,0	−4,0	−5,0
6 Saldo kredieten en deelnemingen (hoofdgroep 8)	−0,5	+ 3,0	+ 2,6	+ 0,4	+0,4	+0,1	−0,1	−0,1	+1,7	+1,0
7 Saldo aflossingen Rijk (hoofdgroep 9)[2]	−2,4	−2,8	−3,7	−4,7	−4,5	−4,6	−5,6	−5,5	−5,7	−6,0
8 Saldo[3] Rijk (5+6+7)	−8,5	−4,6	−7,5	−10,1	−10,6	−9,7	−9,3	−9,6	−8,0	−10,0
9 Overige mutaties en correcties (o.m. aflossingen)	+2,4	+2,7	+3,5	+4,6	+5,3	+4,9	+5,3	+5,4	+5,8	+6,0
10 Financieringssaldo Rijk incl. V.A.W. (8+9)	−6,1	−1,9	−4,0	−5,5	−5,3	−4,8	−4,0	−4,2	−2,2	−4,0
11 Vervroegde aflossingen woningwetwoningen (V.A.W.)	+0,6	+4,3	+3,4	+0,5	−0,0	−0,0	−0,0	−0,0	+1,6	−0,1
12 Debudgetteringen	+0,3	+0,3	+0,3	+0,4	+0,5	+0,4	+0,3	+0,2	+0,2	+0,2
13 Studieleningen	–	–	–	–	–	–	–	−0,1	−0,1	−0,1
14 Correctie FES										−0,1
15 Correctie besluitvorming Voorjaarsnota 1993										−0,0
16 Genormeerd financieringssaldo (16=10−11−12−13−14−15)	−7,0	−6,4	−7,8	−6,4	−5,8	−5,2	−4¼	−4¼	−3,9	−3,9

[1] Inclusief de aanvullende posten.
[2] Inclusief aan- en verkoop staatsschuld.
[3] Tot en met 1993 is dit saldo gelijk aan het begrotingssaldo. Vanaf 1994 is dit saldo gelijk aan het begrotingssaldo vermeerderd c.q. verminderd met de saldi van de agentschappen.

16.6. De verwerking van de investeringsimpuls, de incidentele tekortreducerende taakstellingen 1994 en 1995, de KPN-ontvangsten, de Common-Areabaten en het Fonds Economische Structuurversterking

1. Inleiding

Tijdens de begrotingsvoorbereiding heeft de regering besloten tot een investeringsimpuls van 5 miljard in de jaren 1994 tot en met 1998. Dit is toegelicht in de Voorjaarsnota 1993[1]. Daarin is ook weergegeven dat de regering heeft besloten tot incidentele maatregelen ter beperking van het financieringstekort in 1994 en 1995. In de Voorjaarsnota is voorts aangegeven dat bij de dekking van de investeringsimpuls en de invulling van de incidentele tekortreducerende taakstellingen aan de middelenzijde twee elementen een rol spelen. Dit zijn de opbrengsten van de (gedeeltelijke en gefaseerde) verkoop van de Koninklijke PTT Nederland NV (KPN) en de baten in verband met de overbelevering van gas uit de zogenoemde Common Area. De verwachting is en was dat de omvang van deze middelen voldoende is voor de bedoelde financieringsbehoefte, maar dat het beschikbaar komen van de middelen en het optreden van de financieringsbehoefte niet zullen samenvallen in de tijd. Met het oog daarop is in de Voorjaarsnota tevens aangegeven dat in 1993 te ontvangen

[1] Kamerstukken II, vergaderjaar 1992-1993, 23 100, nr 1.

middelen uit de vervroegde aflossing van woningwetleningen, voorzover en zolang als nodig en tot maximaal 5 miljard, een rol spelen in het tijdelijk opvangen van het tijdsverschil tussen de realisatie van ontvangsten uit hoofde van KPN en Common Area enerzijds, en de behoefte aan middelen voor de investeringsimpuls en de incidentele tekortreducerende taakstellingen in 1994 en 1995 anderzijds. De verwerking in de Miljoenennota 1994 van deze besluiten uit de Voorjaarsnota overeenkomstig de daar aangegeven intenties, vereist dat bij de berekening van het genormeerde financieringstekort vanuit het feitelijke financieringstekort, een correctie wordt aangebracht. Aldus zal het hiervoor beschreven cluster van uitgaven en ontvangsten het genormeerde financieringstekort niet belasten.

In deze Miljoenennota is ook verwerkt de instelling van het Fonds Economische Structuurversterking. Uit dit verdeelfonds worden investeringsprojecten gefinancierd die van nationaal belang zijn en die leiden tot versterking van de economische structuur. De projecten in het kader van de bovengenoemde investeringsimpuls zullen via dit fonds worden gefinancierd. De wijze waarop met mutaties in het saldo in het Fonds Economische Structuurversterking zal worden omgegaan bij de bepaling van het genormeerde financieringstekort, betekent eveneens de introductie van een nieuwe correctiepost bij de berekening van dit tekort.

In deze bijlage wordt aangegeven welke nieuwe correctieposten nodig zijn, hoe zij worden bepaald en waar zij in deze Miljoenennota zijn verwerkt.

2. Het Fonds Economische Structuurversterking

In tabel 16.6 worden alle budgettaire effecten in verband met de oprichting van het Fonds Economische Structuurversterking op een rij gezet.

Tabel 16.6. Verwerking Fonds Structuurversterking Economie

	1994	1995	1996	1997	1998
Reguliere ontvangsten en uitgaven					
1 Ontvangsten uit extra export aardgas	0	700	700	800	800
2 Bijdragen ten laste van ontvangsten uit extra export aardgas	0	525	700	775	800
3 Saldovorming uit hoofde van reguliere ontvangsten en uitgaven	0	175	0	25	0
Investeringsimpuls					
4 KPN-ontvangsten/Common-Areabaten	pm	pm	pm	pm	pm
5 Bijdrage aan Infrastructuurfonds uit hoofde van investeringsimpuls	508	935	908	991	908
6 Overig deel investeringsimpuls	92	165	192	109	192
7 Saldovorming uit hoofde van investeringsimpuls	–600 +pm	–1 100 +pm	–1 100 +pm	–1 100 +pm	–1 100 +pm
Correctiepost Fonds Economische Structuurversterking (3 + 7) (– = neerwaartse correctie op feitelijke tekort)	–600 +pm	–925 +pm	–1 100 +pm	–1 075 +pm	–1 100 +pm

Een onderscheid kan worden gemaakt tussen de reguliere ontvangsten en uitgaven van het fonds en de ontvangsten en uitgaven in het kader van de investeringsimpuls.

De ontvangsten uit de extra export van aardgas vloeien vanaf 1995, voor wat betreft het niet-belastinggedeelte, volledig in het Fond Economische Structuurversterking (regel 1). Deze ontvangsten vormen de reguliere ontvangsten van het fonds. Ten laste van deze ontvangsten worden thans reeds uitgaven geraamd. De concrete invulling ervan zal pas op een later moment kunnen geschieden. Daarbij wordt de in het wetsvoorstel voorgeschreven buffersystematiek toegepast. Er mogen tot 75% van de ontvangsten uit de extra export van aardgas uitgaven worden geraamd, vermeerderd met het batig saldo van het fonds van het voorafgaande jaar (regel 2). Uit hoofde van de buffersystematiek ontstaat er een positief saldo in het fonds (regel 3). Conform het wetsvoorstel Fonds Economische Structuurversterking mag hiervan geen invloed uitgaan op het genormeerde financieringstekort. Daarom wordt hiervoor gecorrigeerd bij de berekening van het genormeerde financieringstekort.

De uitgaven in het kader van de investeringsimpuls worden gedekt met KPN-ontvangsten en Common-Areabaten. Voorzover en zolang als nodig, en tot maximaal 5 miljard zal voorfinanciering plaatsvinden met ontvangsten uit de vervroegde aflossing van woningwetleningen[2]. Omvang en tijdstip van ontvangst van de KPN-ontvangsten en de Common-Areabaten zijn nog onzeker. Daarom is een pro-memorieraming opgenomen (regel 4). Voor het onderdeel verkeer en vervoer van de investeringsimpuls is de besluitvorming over de uit te voeren projecten reeds afgerond. In dit kader vinden bijdragen plaats vanuit het Fonds Economische Structuurversterking aan het Infrastructuurfonds (regel 5). Terzake van de onderdelen bodemsanering en kennisinfrastructuur van de investeringsimpuls kon de besluitvorming over de uit te voeren projecten niet vóór de totstandkoming van deze Miljoenennota worden afgerond. De budgettaire voorziening voor bijdragen in het kader van deze onderdelen van de investeringsimpuls is wel reeds verwerkt in de ontwerpbegroting van het Fonds Economische Structuurversterking (regel 5). De ontvangsten en uitgaven in het kader van de investeringsimpuls hebben invloed op het saldo van het Fonds Economische Structuurversterking (regel 6). Via een correctiepost wordt bewerkstelligd dat deze invloed op het fondssaldo niet doorwerkt in het genormeerde financieringstekort.

Samenvattend bevat de correctiepost Fonds Economische Structuurversterking het saldo van de correctie in verband met buffersystematiek en de correctie in verband met de investeringsimpuls. Deze correctiepost staat vermeld in regel 21 van tabel 16.1 van deze bijlage.

3. Correctiepost besluitvorming Voorjaarsnota 1993

Naast de investeringsimpuls heeft de regering bij de Voorjaarsnota 1993 ook besloten tot incidentele tekortreducerende maatregelen in 1994 en 1995. Deze incidentele tekortreductie is taakstellend verwerkt in een aanvullende post, en daarmee reeds ten gunste van het feitelijke financieringstekort geboekt. Voor de concrete invulling zijn aangewezen de KPN-ontvangsten en Common-Areabaten. Omdat omvang en tijdstip van ontvangst van deze ontvangsten nog onzeker zijn, zijn deze middelen nog niet in het feitelijke financieringstekort verwerkt. Dit betekent dat er een correctie op het feitelijke financieringstekort nodig is als de ontvangsten uit de desbetreffende bronnen in 1994 en 1995 afwijken van hetgeen nodig is voor de invulling van de incidentele tekortreducerende taakstellingen. Als er minder ontvangsten vrijkomen dan nodig is voor de invulling van de incidentele tekortreducerende taakstellingen, dan zal een correctie worden toegepast waardoor het genormeerde financieringstekort hierdoor niet wordt beïnvloed. Komen er in de jaren 1994 en 1995 daarentegen meer KPN-ontvangsten en Common-Areabaten binnen dan nodig is voor de

[2] Deze vervroegde aflossingen van woningwetleningen ontvangt het Rijk in 1993. Via een afzonderlijke correctieregel (zie regel 18 in bijlage 16.1) wordt bewerkt dat deze ontvangsten geen invloed hebben op het genormeerde financieringstekort en als gevolg daarvan automatisch tot staatsschuldreductie leiden.

invulling van de incidentele tekortreducerende taakstellingen, dan zal een tegengestelde correctie worden toegepast.

Voorts is het volgende van belang. Besloten is de indirecte budgettaire effecten van de (gedeeltelijke en gefaseerde) verkoop van de KPN te betrekken bij de voor dekking van de investeringsimpuls en de invulling van de incidentele tekortreducerende taakstellingen beschikbare financieringsmiddelen. Deze posten mogen derhalve evenmin als de investeringsimpuls, de incidentele tekortreducerende taakstellingen in 1994 en 1995, de KPN-ontvangsten en de Common-Areabaten leiden tot belasting van het genormeerde financieringstekort. In tabel 16.7 worden deze indirecte budgettaire effecten in kaart gebracht. Het betreft de derving van rente en aflossingen (regel 1), de derving van dividend KPN na verkoop (regel 2), de kosten bij verkoop KPN (regel 3) en extra BTW-ontvangsten (regel 4). Omdat van de dividendderving KPN en de kosten bij verkoop nog geen ramingen in de cijfers zijn verwerkt, is hiervoor in tabel 16.7 een pm opgenomen. In de tabel is ook opgenomen de resulterende invloed op het feitelijke tekort (regel 5) en de vereiste correctie op het feitelijke tekort (regel 6).

Tabel 16.7. Indirecte effecten verkoop KPN

	1994	1995	1996	1997	1998
1. Derving rente- en aflossingen KPN	175	132	117	102	102
2. Derving dividend KPN	pm	pm	pm	pm	pm
3. Kosten bij verkoop KPN	pm	pm	pm	pm	pm
4. BTW-ontvangsten KPN	0	0	410	440	480
5. Effect op feitelijke tekort (1+2+3–4) (– = tekortverlagend)	175 +pm	132 +pm	–293 +pm	–338 +pm	–378 +pm
6. Correctiepost (– = neerwaartse correctie op feitelijke tekort):	–175 –pm	–132 –pm	293 –pm	338 –pm	378 –pm

Deze correctiepost besluitvorming Voorjaarsnota 1993 staat vermeld in regel 22 van tabel 16.1 van deze bijlage.

16.7. De raming van het vorderingentekort volgens EMU-definitie

Het EMU-criterium voor het tekort heeft betrekking op het vorderingensaldo van de gehele overheid op transactiebasis. Het vorderingensaldo geeft de mutatie in het saldo van de financiële activa en passiva van de overheid weer. Een aantal elementen van het EMU-tekortbegrip wordt hieronder toegelicht:

a. Het vorderingensaldo betreft het saldo van relevante uitgaven en ontvangsten, exclusief de posten die behoren tot de financiële sfeer. Deze posten hebben met name betrekking op de hoofdgroepen 8 en 9 van de economische classificatie van de rijksuitgaven. Dit betekent dat de netto-kredietverlening en het saldo van aankoop en liquidatie van staatsdeelnemingen niet worden meegenomen. Daarnaast blijven het saldo van agio en disagio en de relevante muntslag bij de berekening van het vorderingensaldo buiten beschouwing. Ook het saldo van de derdenrekening en de huidige correcties op het feitelijke financieringstekort van het Rijk (o.a. debudgetteringen) tellen niet mee.
b. Het vorderingentekort volgens EMU-definitie is gebaseerd op het Europees Stelsel van Economische Rekeningen (ESER) van het Europees Statistisch Bureau (Eurostat). De Nationale Rekeningen van het CBS worden conform het ESER opgesteld; de EMU-tekortcijfers zijn dan ook uit de Nationale Rekeningen af te leiden. De cijfers in de Nationale Rekeningen zijn op transactiebasis. Het

huidige (genormeerde) financieringstekort van het Rijk luidt op kasbasis[1]. Tussen het kastekort en het transactietekort kunnen zich zogenaamde kas-/transactieverschillen voordoen.

c. Het EMU-tekort heeft betrekking op de gehele overheid. Niet alleen het vorderingentekort van het Rijk is dus van belang, maar ook de vorderingensaldi van de overige publiekrechtelijke lichamen (OPL) en de sociale fondsen.
d. Het EMU-tekort wordt uitgedrukt in procenten van het bruto binnenlands produkt.

Bij de bepaling van de cijfers voor het EMU-tekort wordt een onderscheid gemaakt tussen realisatiecijfers en ramingscijfers.

De *realisatiecijfers* van het EMU-tekort worden gebaseerd op de Nationale Rekeningen van het CBS.

Voor de *raming* van het EMU-tekort zijn geen Nationale-Rekeningencijfers beschikbaar. De raming van het vorderingentekort van het Rijk wordt gebaseerd op de ramingen voor de uitgaven en ontvangsten op de rijksbegroting, exclusief de posten die behoren tot de financiële sfeer. Omdat de rijksbegroting in kastermen luidt, wordt een correctie aangebracht voor kas-/transactieverschillen, die met name betrekking hebben op de rente-uitgaven, de indirecte belastingen en de aardgasbaten. De trendmatige waarde van deze correctie wordt geraamd op 0,2% BBP (tekortverlagend). Het EMU-tekort is, evenals de EMU-overheidsschuld, berekend exclusief de investeringsimpuls 1994-1998 en de dekking daarvan.

Voor de raming van de vorderingensaldi van de OPL en de sociale fondsen wordt uitgegaan van een trendmatige waarde en niet van een feitelijke. De reden is dat wat betreft het saldo van de OPL er voor de ramingsjaren op dit punt slechts weinig gegevens beschikbaar zijn, en bovendien dat het Rijk deze saldi slechts beperkt kan beïnvloeden. Voor het vorderingensaldo van de sociale fondsen wordt een trendmatige raming gehanteerd omdat het feitelijke saldo vaak een sterk erratisch verloop heeft, en omdat raming en realisatie vaak sterk van elkaar verschillen.

Het trendmatige vorderingensaldo van de OPL wordt geraamd op 0,25% BBP (dus een vorderingenoverschot). Deze raming is gebaseerd op het gemiddelde over de periode 1987–1991. De trendmatige raming van het vorderingensaldo van de sociale fondsen is 0,2% BBP (overschot). Deze raming is afgeleid van het overschot dat de fondsen moeten hebben om bij oplopende uitgaven aan de normvermogens te kunnen blijven voldoen.

Samenvattend komt de raming van het EMU-tekort op het volgende neer (cijfervoorbeeld 1994; – = tekort):

	in mrd		in % BBP	
1 Uitgaven Rijk (incl. aflossingen staatsschuld)	–231,6			
2 Ontvangsten Rijk (excl. opname staatsschuld)	177,5			
3 Saldo posten in de financiële sfeer[1]	26,6			
4 Kas-/transactieverschillen	1,2		0,2%	
5 Vorderingensaldo Rijk		–24,3		–4,1%
6 Vorderingensaldo OPL	1,5		0,25%	
7 Vorderingensaldo sociale fondsen	1,2		0,2%	
8 EMU-vorderingensaldo		–21,6		–3,6%

[1] Inclusief investeringsimpuls 1994-1998 en de dekking daarvan.

[1] Voor de opbouw van dit tekort zie bijlage 16.1.

16.8. De reële groei van de netto rijksuitgaven en de netto collectieve uitgaven

In de tabellen 3.1.1 en 4.1.1 van deze Miljoenennota wordt de reële groei van de netto rijksuitgaven en de netto collectieve uitgaven gepresenteerd. De berekeningswijze van deze cijfers is als volgt:

Netto rijksuitgaven

a. de *netto rijksuitgaven* hebben betrekking op de relevante bruto rijksuitgaven (inclusief debudgetteringen), gesaldeerd met een deel van de niet-belastingontvangsten;
b. de *bruto rijksuitgaven* zijn exclusief rijksbijdragen aan de sociale fondsen;
c. De *niet-belastingontvangsten* die bij de berekening van de netto uitgaven van de bruto uitgaven worden afgetrokken, zijn exclusief de niet-belastingontvangsten met een collectieve-lastenkarakter (binnenlands deel aardgasbaten en milieuheffingen) en exclusief incidentele posten zoals vervroegde aflossingen op woningwetleningen, verkoop staatsdeelnemingen en overige incidentele taakstellingen.

Netto collectieve uitgaven

d. de netto collectieve uitgaven betreffen hier de netto rijksuitgaven en de uitgaven van de sociale-verzekeringsfondsen (exclusief onderlinge betalingen).

Reële groei

e. De reële groei is gedefinieerd als de totale groei van de netto rijksuitgaven of de netto collectieve uitgaven, gedefleerd met de prijsmutatie van het bruto binnenlands produkt (BBP-deflator). Van volumegroei is sprake wanneer als deflator de specifieke prijsindex van de collectieve uitgaven wordt gehanteerd. Het verschil tussen reële groei en volumegroei heeft aldus betrekking op de prijsindex waarmee wordt gedefleerd. In de reële groei komt het verschil tussen de prijsontwikkeling van de collectieve uitgaven en de prijsontwikkeling van het BBP tot uitdrukking. De negatieve reële groei van de uitgaven in 1994 wordt mede veroorzaakt doordat de prijscomponent van de collectieve uitgaven minder snel stijgt dan de prijscomponent van het BBP (zie ook Macro Economische Verkenning 1994, pagina 19).

Ad a.
De reële groei van de *netto* uitgaven wordt gepresenteerd, omdat een belangrijk deel van de niet-belastingontvangsten een directe relatie heeft met de uitgaven (bijvoorbeeld invorderingsrente en heffingsrente).

Ad b.
Om dubbeltellingen te voorkomen bij de berekening van de netto collectieve uitgaven, zijn de *bruto rijksuitgaven* exclusief rijksbijdragen aan de sociale fondsen.

Ad c.
De *niet-belastingontvangsten met een collectieve-lastenkarakter* worden niet meegenomen bij de saldering van de bruto uitgaven met de niet-belastingontvangsten, omdat dit tot tegenstrijdige signalen zou kunnen leiden. Bijvoorbeeld: hogere niet-belastingontvangsten met een collectieve-lastenkarakter leiden enerzijds tot een lagere reële groei van de netto rijksuitgaven, maar anderzijds tot een hogere collectieve-lastendruk.

De *incidentele posten* worden buiten de berekening van de netto rijksuitgaven gehouden omdat deze de reële uitgavengroei vertekenen.

Wat betreft de punten a, b en c kan gewezen worden op de overeenkomsten met de regels budgetdiscipline. Deze regels hebben namelijk betrekking op het saldo van uitgaven en niet-belastingontvangsten (exclusief de niet-belastingontvangsten die tot de collectieve-lastendruk worden gerekend). Tevens geldt dat de rijksbijdragen aan de sociale fondsen buiten het bereik van de budgetdiscipline vallen.

Ad d.
De uitgaven van de overige publiekrechtelijke lichamen (OPL) vallen als zodanig buiten de berekening van de reële groei van de netto collectieve uitgaven, omdat de uitgaven van de OPL slechts ten dele direct door de rijksoverheid kunnen worden beïnvloed. De omvang van de uitgaven gefinancierd uit de algemene en specifieke uitkeringen, die wel beïnvloedbaar zijn omdat ze op de rijksbegroting staan, vallen wèl onder de berekening van de netto collectieve uitgaven. De door de lagere overheden zelf gefinancierde uitgaven worden niet tot de netto collectieve uitgaven gerekend. Een additionele reden waarom de uitgaven van de OPL slechts voor het via de rijksbegroting gefinancierde deel worden meegenomen bij de berekening van de reële groei, is dat van de lagere overheden als totaal nauwelijks actuele meerjarencijfers beschikbaar zijn.

De berekening van de reële netto-uitgavengroei in de tabellen 3.1.1 en 4.1.1 van deze Miljoenennota is in principe dezelfde als die in paragraaf 4 van hoofdstuk 4. Op onderdelen is evenwel sprake van verschillen. De berekening in paragraaf 4.4 is meer toegesneden op een analyse over een lange periode. In paragraaf 4.4 zijn de netto rijksuitgaven daarom exclusief alle aardgasbaten en zijn enkele correcties op een andere wijze aangebracht.

Op de berekening van de reële groei van de netto collectieve uitgaven wordt uitgebreid ingegaan in het negende rapport van de Studiegroep Begrotingsruimte (paragraaf 5.3).

17. De collectieve sector 1970–1994

17.1 Uitgaven van de collectieve sector naar bestedende organen[1]; in procenten van het nationale inkomen

	Rijks-uitgaven quote (1)	Onderlinge betalingen (2)	Rijksaandeel CUQ (3)	OPL-uitgaven (4)	Onderlinge betalingen (5)	OPL-aandeel CUQ (6)	Uitgaven sociale fondsen (7)	Onderlinge betalingen (8)	SF-aandeel CUQ (9)	Collectieve uitgavenquote (10)	(idem. in % BBP) (11)
1970	30,5	16,6	13,9	20,0	0,7	19,4	15,7		15,7	49,0	(45,1)
1971	31,9	17,5	14,4	21,0	0,8	20,1	16,8		16,8	51,3	(47,0)
1972	31,1	17,0	14,2	21,6	0,9	20,7	17,6		17,6	52,4	(48,2)
1973	31,5	17,5	14,0	21,4	0,8	20,6	17,8		17,8	52,3	(48,4)
1974	32,6	18,3	14,3	22,0	0,9	21,2	18,9		18,9	54,3	(50,0)
1975	37,2	20,6	16,5	24,1	0,9	23,3	20,9		20,9	60,7	(55,1)
1976	37,5	21,4	16,1	24,0	0,9	23,0	20,8		20,8	59,9	(54,5)
1977	37,4	21,6	15,8	23,8	1,1	22,7	21,4		21,4	60,0	(54,8)
1978	40,3	22,8	17,4	23,6	1,1	22,5	22,5		22,5	62,5	(56,7)
1979	41,4	23,4	18,0	24,4	1,5	22,9	23,4		23,4	64,3	(58,2)
1980	43,0	23,6	19,4	24,6	1,3	23,3	24,2		24,2	66,9	(60,3)
1981	45,1	24,0	21,1	25,5	1,3	24,3	24,8		24,8	70,2	(62,9)
1982	46,9	24,6	22,3	26,2	1,4	24,8	25,3		25,3	72,4	(64,9)
1983	46,3	23,0	23,3	26,6	1,5	25,0	24,7		24,7	73,0	(65,6)
1984	45,7	22,6	23,2	26,2	1,8	24,4	23,6		23,6	71,2	(63,8)
1985	44,3	22,1	22,1	26,3	2,4	24,0	22,9		22,9	69,1	(62,1)
1985	43,9	21,6	22,3	28,1	2,4	25,7	23,2	0,3	22,9	70,9	(63,2)
1986	44,0	20,4	23,6	30,6	5,9	24,8	23,0	0,3	22,7	71,1	(63,3)
1987	44,8	20,2	24,5	29,3	4,7	24,6	23,5	0,3	23,3	72,4	(64,3)
1988	43,0	19,3	23,6	25,3	1,6	23,6	23,5	0,2	23,3	70,6	(62,2)
1989	40,8	17,6	23,2	23,1	1,2	21,9	21,9	0,2	21,6	66,7	(59,1)
1990	41,1	19,2	21,9	22,1	1,0	21,1	23,5	0,2	23,3	66,4	(58,8)
1991	41,9	20,1	21,8	22,1	0,9	21,2	23,9	0,2	23,7	66,7	(59,0)
1992	41,2	20,3	20,9	22,3	0,9	21,4	24,8	0,2	24,6	67,0	(59,1)
1993	41,4	19,8	21,6	23,7	2,4	21,2	25,5	0,2	25,3	68,1	(59,8)
1994	38,2	17,0	21,2	21,7	0,7	21,0	24,6	0,2	24,4	66,6	(58,5)

[1] Vanaf 1985 is rekening gehouden met de revisie van de Nationale Rekeningen. Het betreft hier ongecorrigeerde cijfers.

17.2 De uitgaven van de collectieve sector naar economische categorieën; in procenten van het nationale inkomen

	Lonen en sociale lasten (1)	Materiële consumptie (2)	Rente (3)	Ink.overdrachten bedrijven (4)	Ink.overdrachten gezinnen (5)	Ink.overdrachten buitenl. (6)	Investeringen (7)	Aankopen grond (8)	Vermogensoverdrachten (9)	Kredietverlening[1] (10)	Collectieve uitgavenquote (11)
1970	12,0	4,8	2,9	0,4	18,3	0,4	5,1		1,5	3,6	49,0
1971	12,6	4,7	3,0	0,5	19,6	0,8	5,3		1,3	3,5	51,3
1972	12,8	4,4	2,8	0,7	20,7	0,8	4,7		1,4	4,2	52,4
1973	12,8	4,1	2,7	0,7	21,2	1,1	4,1		1,7	4,0	52,3
1974	13,3	4,4	2,9	0,9	22,6	1,1	4,0		1,4	3,7	54,3
1975	14,3	4,7	3,1	1,1	25,6	1,5	4,3		2,0	4,0	60,7
1976	14,1	4,6	3,0	1,5	25,9	1,1	4,1		2,1	3,3	59,9
1977	14,2	5,0	3,1	1,5	26,4	1,2	3,7		1,3	3,7	60,0
1978	14,4	5,3	3,2	1,6	27,5	1,6	3,6		1,4	4,0	62,5
1979	14,6	5,7	3,3	1,5	28,3	1,6	3,4		2,0	3,9	64,3
1980	14,4	5,7	3,7	1,6	29,1	1,6	3,6		2,9	4,2	66,9
1981	14,1	6,0	4,3	1,7	30,6	1,7	3,5		3,3	5,0	70,2
1982	14,0	6,0	5,1	1,9	32,2	1,8	3,2		3,2	4,9	72,4
1983	13,6	6,2	5,8	2,0	32,7	1,7	3,0		3,0	4,9	73,0
1984	12,9	6,2	6,1	2,1	31,5	1,9	3,3		3,3	4,0	71,2
1985	12,4	6,3	6,6	2,3	30,1	2,0	2,9		3,2	3,3	69,1
1985	12,4	6,7	6,6	2,7	30,7	1,9	3,2	0,3	3,1	3,3	70,9
1986	12,1	6,7	6,9	2,6	30,3	2,1	3,0	0,3	3,6	3,5	71,1
1987	12,4	6,8	7,1	2,7	30,9	2,1	3,0	0,3	3,9	3,3	72,4
1988	11,9	6,9	6,9	2,6	30,7	2,2	3,1	0,4	3,0	2,9	70,6
1989	11,2	6,8	6,6	2,6	29,7	2,2	3,0	0,4	2,4	1,8	66,7
1990	10,9	6,6	6,5	2,5	30,5	2,1	3,1	0,4	2,1	1,5	66,4
1991	10,8	6,6	6,8	2,6	31,2	2,5	3,0	0,4	1,6	1,1	66,7
1992	10,9	6,7	6,9	2,6	31,6	2,4	3,1	0,3	1,4	1,1	67,0
1993	11,0	6,7	7,1	2,4	32,5	2,6	3,1	0,3	1,4	1,0	68,1
1994	10,8	6,5	6,8	2,2	31,7	2,6	3,2	0,3	1,4	1,0	66,6

[1] Inclusief debudgetteringen.

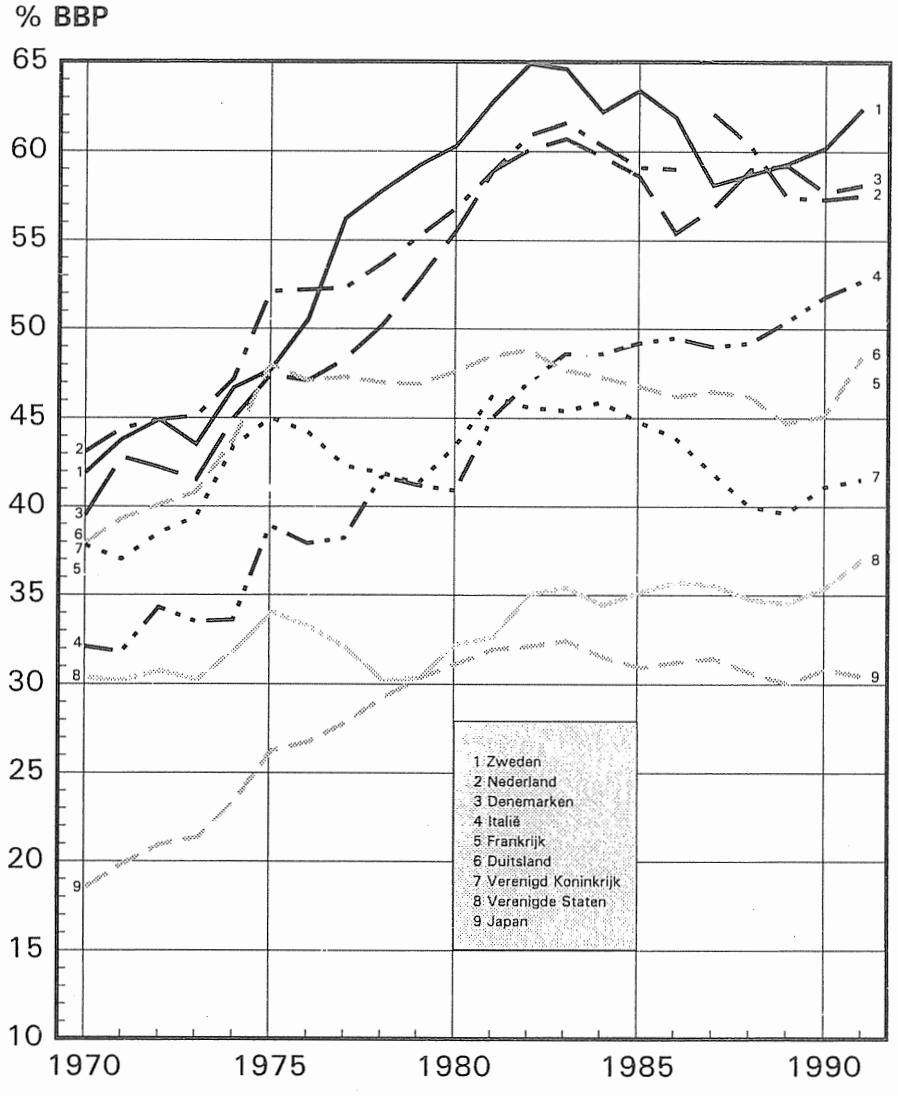
17.3 Collectieve-uitgaven, collectieve lastendruk[1] en financieringstekort van de collectieve sector; in procenten van het nationale inkomen

	Collectieve uitgavenquote (1)	NBO en Overig (2)	CUQ minus NBO (3)	Belast. druk (4)	Premiedruk (5)	NBO-druk (6)	Collectieve lastendr. (7)	Fin.tekort Rijk (8)	Fin.tekort OPL (9)	Fin.tekort SV (10)
1970	49,0	4,8	44,1	25,8	15,0	0,2	41,1	1,2	2,4	–0,6
1971	51,3	4,8	46,5	27,2	15,9	0,3	43,4	1,4	2,2	–0,5
1972	52,4	5,9	46,6	28,0	16,1	0,3	44,4	0,1	1,8	0,2
1973	52,3	6,0	46,4	28,0	17,4	0,4	45,8	–0,2	1,7	–1,0
1974	54,3	5,7	48,6	27,7	18,4	0,6	46,8	0,7	2,2	–1,0
1975	60,7	6,7	54,0	28,9	19,3	1,3	49,5	3,3	1,8	–0,7
1976	59,9	6,7	53,2	28,7	18,8	1,7	49,2	3,9	1,0	–0,9
1977	60,0	6,2	53,9	29,4	18,7	1,6	49,7	3,4	0,6	0,2
1978	62,5	7,3	55,2	30,2	19,1	1,5	50,8	3,8	0,7	–0,1
1979	64,3	7,4	56,9	30,3	19,7	1,5	51,4	4,9	0,7	–0,1
1980	66,9	6,7	60,2	30,6	20,2	1,8	52,6	5,7	2,1	–0,2
1981	70,2	7,7	62,5	29,6	20,9	2,3	52,8	7,7	1,6	0,4
1982	72,4	8,2	64,2	29,1	21,9	2,5	53,5	9,4	0,6	0,7
1983	73,0	8,8	64,2	27,9	24,3	2,3	54,6	10,1	0,4	–0,9
1984	71,2	9,6	61,7	27,4	23,1	2,6	53,1	9,0	0,1	–0,5
1985	69,1	9,3	59,7	27,3	22,9	2,9	53,1	7,0	0,8	–1,1
1985	70,9	11,7	59,2	27,1	22,7	2,8	52,6	6,9	0,8	–1,1
1986	71,1	10,6	60,5	28,1	21,8	2,7	52,6	6,4	1,4	0,0
1987	72,4	9,3	63,1	29,9	22,9	1,7	54,5	7,6	1,4	–0,4
1988	70,6	9,3	61,3	30,5	23,1	1,3	54,9	6,4	0,9	–0,9
1989	66,7	10,2	56,5	29,1	21,0	1,1	51,2	5,8	0,1	–0,5
1990	66,4	8,4	58,0	31,5	19,4	1,2	52,1	5,2	0,0	0,7
1991	66,7	8,9	57,8	32,8	19,9	1,5	54,1	4,2	–0,1	–0,4
1992	67,0	8,9	58,1	32,1	20,5	1,4	53,9	4,3	0,1	–0,3
1993	68,1	9,2	58,9	32,5	20,8	1,3	54,7	3,9	0,0	0,4
1994	66,6	10,1	56,5	28,9	22,9	1,2	53,0	3,9	0,0	–0,5

[1] Dit betreft enkel voor de jaren 1990–1994 gecorrigeerde cijfers (zie voetnoot 2 bij bijlage 1).

Figuur 17.1 De collectieve uitgavenquote in een aantal geïndustrialiseerde landen

(in procenten bruto binnenlands produkt)

Bron OECD National Accounts

De hierboven gehanteerde collectieve-uitgavenquote is het quotiënt van de collectieve uitgaven en het bruto binnenlands produkt, berekend op basis van gegevens van de OECD. Onder de collectieve uitgaven worden begrepen de uitgaven van het Rijk, de overige publiekrechtelijke lichamen en de sociale fondsen. Het betreffen zowel de lopende uitgaven (lonen en salarissen, netto materiële consumptie, en inkomensoverdrachten) als de kapitaaluitgaven (netto investeringen en netto vermogensafdrachten). De kredietverlening wordt niet meegenomen. De bedoeling van deze cijfers is inzicht te bieden in de ontwikkeling van de collectieve-uitgavenquote van een aantal geïndustrialiseerde landen over een relatief lange periode.

17.4 De revisie van de Nationale Rekeningen

1. Inleiding

In de Nationale Rekeningen 1991 van augustus 1992 heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek een revisie doorgevoerd van de Nationale Rekeningen. Om praktische redenen heeft het Centraal Planbureau in augustus 1992 besloten om de effecten hiervan niet te verwerken in de Macro Economische Verkenning 1993. Bij de begrotingsvoorbereiding 1993 (en de Miljoenennota 1993) zijn deze revisie-effecten dan ook nog

niet verwerkt. In de Macro Economische Verkenning 1994 en deze Miljoenennota zijn de effecten van de revisie wel verwerkt, evenals in het in maart verschenen Centraal Economisch Plan 1993 en de Voorjaarsnota 1993.

De revisie van de Nationale Rekeningen heeft geleid tot bijstellingen van een groot aantal cijfers. Ook de gegevens voor de collectieve sector zijn mede door het gebruik van verbeterde statistieken gewijzigd. In deze bijlage wordt ingegaan op de gevolgen van de revisie voor de collectieve-uitgavenquote, het financieringstekort en de collectieve-lastendruk.

2. Effecten op de collectieve-uitgavenquote

Na revisie komt de collectieve uitgavenquote (CUQ) in 1985 1,8%-punt NNI hoger uit. Bij de revisie is het NNI met ruim 1% opwaarts bijgesteld. Tegenover dit noemereffect staat echter een grotere bijstelling van de teller. Uit 17.1 blijkt dat de grootste aanpassing zich voordoet bij de OPL (zie 17.1, kolom 6). Bij de sociale fondsen zijn er na revisie ook onderlinge betalingen aan Rijk en OPL (zie 17.1, kolom 8). Het betreft hoofdzakelijk anticumulatiebaten van de sociale fondsen aan Rijk en OPL welke voor revisie gesaldeerd met de WSW opgenomen werden. Na revisie wordt de WSW-uitgaven bruto geregistreerd en vormen de anticumulatiebaten een onderdeel van de niet-belastingontvangsten van het Rijk en de OPL.

In 17.2 is te zien in welke economische categorieën de collectieve uitgaven neerslaan. De verschillen in 1985 van voor en na revisie zijn niet alleen het gevolg van mutaties binnen economische categorieën maar ook verschuivingen tussen categorieën. Nieuw is na de revisie de economische categorie aankopen grond. De aankopen van grond werden voor revisie gesaldeerd opgenomen in de post niet-belastingontvangsten en overig.

De opwaartse bijstelling van de collectieve-uitgavenquote in samenhang met de neerwaarts bijgestelde collectieve-lastendruk en de vrijwel ongewijzigde financieringstekorten in de collectieve sector gaan samen met een opwaartse bijstelling van de post niet-belastingontvangsten en overig (zie 17.3, kolom 2). Deze bijstelling van 2,4%-punt NNI hangt onder andere samen met de brutering van de aan- en verkopen van grond en een andere verwerking van de eigen bijdragen AWBZ.

3. Effecten op financieringstekort en collectieve-lastendruk

Zoals reeds in bijlage 7 in de Voorjaarsnota 1993[1] is toegelicht heeft de revisie van de Nationale Rekeningen een zeer klein effect op het financieringstekort (-0,01%-punt NNI). Aangezien de revisie gepaard gaat met een verhoging van het cijfer voor het nationale inkomen betreft dit effect het saldo van enerzijds de stijging van NNI-gerelateerde uitgaven (Ontwikkelingssamenwerking en EG-afdrachten), terwijl anderzijds het hogere nationale inkomen via het zogenaamde noemereffect leidt tot een verlaging van het financieringstekort als percentage van het nationale inkomen.

De effecten op de collectieve-lastendruk (eveneens toegelicht in bijlage 7 van de Voorjaarsnota 1993) zijn groter van omvang. Het noemereffect is vanwege de omvang van de collectieve-lastendruk groter dan het noemereffect bij het financieringstekort (-0,35%-punt NNI). Naast het noemereffect doet zich bij de premie-ontvangsten een ramingsbijstelling voor (+0,1%-punt NNI). Deze twee effecten samen leiden tot een neerwaartse bijstelling van de collectieve-lastendruk met 0,3%-punt NI. Gelet op de omvang en de aard van deze mutatie wordt sinds de Voorjaarsnota 1993 naast deze bijstelling van de geregistreerde CLD ook de plafondwaarde met 0,3%-punt neerwaarts bijgesteld. De plafondwaarde van de collectieve-lastendruk in deze kabinetsperiode is daarmee bijgesteld van 53,6 naar 53,3% NNI[2].

[1] Kamerstukken II, vergaderjaar 1992-1993, 23 100, nr 1.

[2] Naast de bovenbeschreven ramingsbijstellingen verwerkt het CBS ook een aantal wijzigingen in de definitie van de begrippen belastingen en premie-ontvangsten. Deze definitiewijzigingen worden niet gevolgd, omdat definitiewijzigingen bij voorkeur niet tijdens een kabinetsperiode dienen plaats te vinden, gezien dit de vergelijkbaarheid van de cijfers verminderd. Voorts dienen deze wijzigingen ook inhoudelijk te worden beoordeeld (zie het negende rapport van de Studiegroep Begrotingsruimte, hoofdstuk 7). Het CPB daarentegen heeft deze definitiewijzigingen wel overgenomen en heeft dan ook de plafondwaarde opwaarts aangepast naar 53,7% NNI (zie CEP 1993, pag.95).

18. Accountantsverklaringen

Tabel 18. Stand van de accountantsverklaringen bij de financiële verantwoordingen 1992

		Soort verklaring opgenomen in accountantsrapport	Opmerkingen
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	goedkeurende verklaring	
III[1]	Algemene Zaken	goedkeurende verklaring	
IV	Kabinet voor Nederlandse-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	verklaring met beperking	bedenkingen tegen de financiële verantwoording i.v.m. onvoldoende werking van de verplichtingenadministratie
V	Buitenlandse Zaken	verklaring met beperking	onzekerheden m.b.t. volledigheid van de ontvangsten en rechtmatigheid van een deel van de uitgaven
VI	Justitie	verklaring met beperking	onzekerheden m.b.t. de volledigheid van de ontvangsten uit boete- en transactiegelden en de rechtmatigheid van een deel van de uitgaven Rijkspolitie
VII	Binnenlandse Zaken	goedkeurende verklaring	
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	goedkeurende verklaring	
IX[2]	Financiën	goedkeurende verklaring	
X	Defensie	goedkeurende verklaring	
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	goedkeurende verklaring	
XII	Verkeer en Waterstaat	goedkeurende verklaring	
XIII	Economische Zaken	goedkeurende verklaring	
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	goedkeurende verklaring	
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	goedkeurende verklaring	
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	goedkeurende verklaring	
	Fonds Investeringsrekening	–	alleen een rapport van bevindingen
	Gemeentefonds	goedkeurende verklaring	
	Provinciefonds	goedkeurende verklaring	
	Rijkswegenfonds	oordeelonthouding	onvoldoende functioneren van de interne controle van de contractuitgaven voor infrastructurele werken
	Landbouw-Egalisatiefonds A	goedkeurende verklaring	
	Mobiliteitsfonds	goedkeurende verklaring	
	Staatsmuntbedrijf	goedkeurende verklaring	

[1] Inclusief I, Huis der Koningin.
[2] Betreft IX A en IX B.

Toelichting bij tabel 18

Tabel 18 bevat een overzicht van de stand van de accountantscontrole bij de departementen met betrekking tot het dienstjaar 1992.

De algemene controle van de departementale accountantsdienst mondt uit in een samenvattend accountantsrapport aan de minister. Indien sprake is van een controle die het gehele terrein van de financiële verantwoording bestrijkt, wordt in dat rapport één van de volgende accountantsverklaringen bij de financiële verantwoording opgenomen.

De goedkeurende verklaring houdt in dat de accountant tot het oordeel is gekomen dat de verantwoording voldoet aan de eraan te stellen eisen. Eventuele afwijkingen zijn in ieder geval niet materieel;

De verklaring met beperking houdt in dat de accountant:
- als gevolg van onzekerheden van materieel belang met betrekking tot de controle niet tot het oordeel is gekomen dat de verantwoording in alle opzichten aan de eraan te stellen eisen voldoet en/of
- als gevolg van bedenkingen van materieel belang tegen de verantwoording tot het oordeel is gekomen dat de verantwoording niet in alle opzichten aan de daaraan te stellen eisen voldoet.

De verklaring met beperking heeft geen goedkeurende betekenis;

De verklaring van oordeelonthouding houdt in dat de accountant als gevolg van onzekerheden met betrekking tot de controle die de getrouwheid van de verantwoording wezenlijk kunnen aantasten, niet tot het oordeel heeft kunnen komen dat de verantwoording aan de eraan te stellen eisen voldoet. Veelal zal dit een gevolg zijn van ernstige tekortkomingen in het stelsel van de administratieve organisatie en interne controle;

De afkeurende verklaring houdt in dat de accountant als gevolg van bedenkingen tegen de verantwoording die de getrouwheid wezenlijk aantasten, tot het oordeel is gekomen dat de verantwoording niet voldoet aan de eraan te stellen eisen.

19. De convergentiecriteria van het EMU-Verdrag

Deze bijlage bevat een overzicht van het convergentieverloop in de EG. Een dergelijk jaarlijks overzicht is tijdens het debat over het Verdrag van Maastricht door de regering aan de Kamer toegezegd[1].

In het Verdrag van Maastricht is vastgelegd dat een lidstaat alleen als volwaardig lid tot de derde fase van de Economische en Monetaire Unie kan toetreden als een voldoende mate van convergentie heeft plaatsgevonden. De mate van convergentie zal aan de hand van een viertal convergentiecriteria worden beoordeeld.

Het *inflatiecriterium* bepaalt dat de inflatie niet meer dan 1,5%-punt hoger mag liggen dan de inflatie van ten hoogste de drie lidstaten die wat betreft prijsstabiliteit het best presteren.

Het *criterium voor de overheidsfinanciën* bepaalt dat er geen sprake mag zijn van een excessief tekort. Er is een indicatie van een excessief tekort als:

- het vorderingentekort van de overheid hoger is dan 3% BBP, tenzij de tekortquote aanzienlijk en voortdurend afneemt en de 3% BBP benadert, of tenzij de overschrijding van uitzonderlijke en tijdelijke aard is en de tekortquote in de buurt van de 3% BBP blijft[2];
- de overheidsschuld hoger is dan 60% BBP, tenzij de schuldquote in voldoende mate afneemt en de 60% BBP in bevredigend tempo nadert.

De Raad beslist op basis van een nader rapport van de Europese Commissie over de vraag of sprake is van een excessief tekort.

Het *rentecriterium* bepaalt dat de nominale kapitaalmarktrente niet meer dan 2%-punt hoger mag liggen dan het niveau van ten hoogste de drie lidstaten die wat betreft prijsstabiliteit het best presteren.

Het *wisselkoerscriterium* bepaalt dat de valuta van een land tenminste twee jaar in de normale band van het EMS moet hebben deelgenomen zonder spanningen en met name zonder devaluatie op eigen initiatief.

In de beoordelingsprocedure is enige ruimte gelaten voor nadere afweging en interpretatie. De criteria met betrekking tot prijsstabiliteit en renteniveau zijn geformuleerd in termen van afwijkingen ten opzichte van ten hoogste de drie lidstaten met de laagste inflatie. De formulering geeft de Raad de vrijheid om bij de berekening van de referentiewaarden uit te gaan van het niveau van het op twee na best presterende land, het gemiddelde van de drie best presterende landen, dan wel het niveau van het best presterende land. Het criterium voor de overheidsfinanciën biedt ruimte voor interpretatie waar het gaat om een beoordeling van de aard van overschrijdingen van het tekortcriterium en het tempo waarin de referentiewaarden voor tekort en schuld worden benaderd. Verder zal bij de vorming van een oordeel over de aanwezigheid van een excessief tekort ook worden gekeken naar relevante landen-specifieke factoren, middellange-termijn vooruitzichten op economisch en budgettair terrein en de verhouding van het tekort tot de overheidsinvesteringen.

Tabel 19.1 geeft inzicht in het convergentieverloop in de lidstaten van de EG. Opgemerkt zij dat de cijfers met de nodige voorzichtigheid moeten worden gehanteerd, onder meer vanwege het nog niet afgeronde overleg over harmonisering van definities.

[1] Tweede Kamer, vergaderjaar 1992–1993, 22 647 (R 1437), nr. 44.

[2] In bijlage 16.7 van de Miljoenennota 1994 wordt een toelichting gegeven op de berekening van het Nederlandse vorderingentekort van de overheid.

Tabel 19.1 Convergentie-eisen van de EMU

	Overheidstekort			Overheidsschuld			Inflatie			Lange rente		
	1991	1992	1993	1991	1992	1993	1991	1992	1993	1991	1992	1993
EMU-referentiewaarde	3	3	3	60	60	60	4.3	3.7	3.4	10.7	10.1	9.3
Nederland	2.5	3.5	3.0	79	80	81	3.3	3.3	2.3	8.9	8.1	6.7
België	6.6	6.9	7.0	130	132	134	2.9	2.4	2.8	9.3	8.6	6.8
Denemarken	2.2	2.4	4.4	72	74	76	2.5	1.9	1.0	10.1	10.1	8.2
(West) Duitsland	3.2	2.8	4.6	45	46	49	3.9	4.1	4.0	8.6	8.0	6.6
Frankrijk	2.1	3.9	5.9	49	50	52	3.2	2.4	2.5	9.0	8.6	7.1
Griekenland	15.2	13.8	13.1	101	106	106	18.4	14.9	13.8	24.2	25.0	20.6
Ierland	2.3	2.4	3.4	101	99	99	3.2	2.6	3.5	9.2	9.1	8.5
Italië	10.2	9.5	10.4	101	107	112	6.9	5.4	5.2	13.0	13.7	12.6
Luxemburg	1.3	1.6	2.0	6	7	8	2.9	2.8	3.7	8.7	8.1	6.9
Portugal	6.4	5.4	5.7	69	66	66	11.9	9.7	6.8	17.1	15.0	12.6
Spanje	5.0	4.5	4.7	46	47	50	6.2	6.2	5.0	12.4	12.2	11.5
Verenigd Koninkrijk	2.9	6.2	7.7	41	46	53	7.2	4.6	4.1	9.9	9.1	8.2

Bron: voor Nederlands overheidstekort en -schuld: Miljoenennota 1994, tabel 3.1.1; overige cijfermateriaal: EG-prognoses juni 1993; EC, the European Economy nr. 54.
Overheidstekort: vorderingensaldo van de totale overheid in % BBP.
Overheidsschuld: bruto schuld totale overheid in % BBP.
Inflatie: procentuele stijging consumptieprijzen.
Referentiewaarde inflatie: het gemiddelde van de drie landen met de laagste inflatie plus 1,5%-punt.
Referentiewaarde lange rente: het gemiddelde van de drie landen met de laagste inflatie plus 2%-punt.

Trefwoordenregister (paragraafnummers)

aardgasbaten	2.3.3, 3.2, 3.3.2, 4.3, 4.7
Aardgasbatenfonds	2.3.3
ABP-convenant	3.3.2
accountantscontrole	5.6
accijns op motorbrandstoffen	3.3.4, 3.3.5, 4.3
additionele exportbaten	2.3.3
afschrijvingen	4.7
agentschappen	5.2, 5.3
Algemene wet bestuursrecht	5.4
ambtenarensalarissen	3.3.2, 3.3.3
arbeidsinkomensquote	1, 2.4.1
arbeidskostenforfait	1, 3.3.5, 4.3
arbeidsmarkt	1, 2.2.1, 2.3.1
arbeidsongeschiktheidsregelingen	2.3.6, 3.3.6, 4.2
arbeidsparticipatie	1, 2.3.1, 3.3.5, 4.3
arbeidsvoorwaarden collectieve sector	3.2
asielzoekers	3.3.2, 3.3.3, 4.3
autogebruik	2.3.6
AWBZ	4.4
banenpools	1, 3.3.4
begrotingsbeleid, zie budgettair beleid	3
begrotingspresentatie	5.4
belastingdruk	2.3.5, 2.3.6, 3.3.7
belastingfaciliteiten	1, 2.3.4, 3.3.5
belastingontvangsten	1, 2.3.6, 3.1, 3.2, 3.3.5, 3.3.7, 4.3
belastingramingen	3.3.2
belastingvrije voet	3.3.5, 4.3
beleidsconcurrentie	2.3.6
beleidsdoelstellingen	2.3.6, 3.1, 3.3.4, 4.3
beleidsevaluatie	2.3.6, 5.4
bestuurlijke verhoudingen	5.2
Betuwelijn	2.3.3
bodemsanering	1, 2.3.3
bouwsector	1
budgetdiscipline	5.3
budgettair beleid	2.4.2, 3
budgettair beeld	3.2
bijstand	2.3.6
cao-lonen	2.3.1, 2.3.6
celcapaciteit	3.1, 3.3.4, 4.3
Centraal Europa	2.2.1
collectieve lastendruk	1, 2.3.6, 2.4.2, 3.1, 3.2, 3.3.7
collectieve sector	2.3.6, 4
collectieve uitgaven	1, 3, 4.4
collectieve uitgavenquote	3.2
commissie-Brokx	2.3.2

Common Areabaten	2.3.3, 3.3.3, 3.3.4
comptabele regelgeving	5.3
concurrentiepositie	2.2.1, 2.2.3, 2.3.4, 2.3.5
conjuncturele ontwikkeling	2.4
controlebeleid	5.6
convergentiecriteria	2.2.2, 2.3.6
decentralisatie	2.3.6, 4.4, 5.2
defensiepersoneel	3.3.4
defensie-uitgaven	4.4
derdenrekening	3.2
doelmatigheid (collectieve sector)	2.3.6, 3.3.3, 5.2
dollarkoers	4.3
Duitsland (economische ontwikkeling)	2.4
economisch beleid	1
economische classificatie	4.6, 4.7
economische groei	2.3.5, 2.4.1, 3.1, 4.4
Economische en Monetaire Unie (EMU)	2.2.2
economische ontwikkeling	2
economische recessie	1, 2.4
economische structuur	1, 2.3, 3.1, 3.3.5
EG-afdrachten	3.2, 3.3.2, 4.3, 4.4, 4.6
energiegebruik	2.3.5
energieheffing	2.3.5
Europees Monetair Instituut (EMI)	2.2.2
Europees Monetair Stelsel (EMS)	2.2.2
Europese integratie	2.2.2
Europese Gemeenschap	
– controle op EG-gelden	5.6
– financieel-economische ontwikkeling	2.4.2
– fraudebestrijding	5.6
Europese structuurfondsen	1, 2.3.3, 3.3.4
eurovignet	3.3.5
evenredigheidssystematiek	3.3.3
exportsector	2.2.1, 2.2.3
financieel beheer	2.3.6, 5
financieel-economisch beleid	1
financiële positie bedrijven	2.4.1
financiële verhouding	5.2
financieringsfaciliteit(ondernemingen)	2.3.4
financieringsbehoefte	3.2
financieringstekort	1, 2.3.6, 3, 4.1
fiscaal beleid	3.1, 3.3.5
Fonds Economische Structuurversterking (FES)	2.3.3, 3.3.4, 4.4, 4.5, 4.6
fraudebestrijding	2.3.6, 3.3.3, 3.3.5, 5.6
functioneel bestuur	5.2
functionele classificatie	4.4
GATT	2.2.1
gedetineerden (eigen bijdrage)	3.3.4
Gemeente- en Provinciefonds	2.3.6, 3.3.3, 3.3.4, 4.4, 5.2
gemeentelijke investeringsprojecten	3.3.4, 4.5
goedkeuringstoleranties	5.6
Grote Efficiëncy Operatie (GEO)	2.3.6, 3.3.3
gulden oriëntatiepunt	4.7

Handboek Controle DAD	5.6
handelspartners	2.4.1
heffings- en invorderingsrente	3.2
hoge snelheidslijn	2.3.3
huurstijging	1
huurwaardeforfait	4.3
immigratie	2.3.1, 3.3.4
inactieven	2.3.1
individuele huursubsidie	1, 3.3.4
inflatiecorrectie	1, 3.3.5, 4.3
Infrastructuur	1, 2.2.3, 2.3.3, 2.3.4, 3.3.4, 4.3, 4.4, 4.5
Infrastructuurfonds	3.3.4, 3.3.5
inkomensontwikkeling	3.3.5, 4.2
inkomensoverdrachten	4.6
innovatie	2.3.2, 2.3.4
instroom- en werkervaringsplaatsen	3.3.4
internationale kerngegevens	1
investeringen	1, 2.3.3, 2.4.1, 3.3.4
investeringsimpuls	3.3.4, 4.3
Jeugdwerkgarantiewet	1
kapitaaldienst	4.7
kapitaaloverdrachten	4.6, 4.7
kapitaaluitgaven	4.7
kengetallen	5.2, 5.3, 5.4
kernministeries	5.2
kinderopvang	3.3.4, 3.3.5
Koninklijke PTT Nederland (KPN)	2.3.2, 3.3.3, 3.3.4, 4.7
koopkracht	1
kredietverlening (Rijk)	4.6
lagere overheden	2.3.3, 5.2
Landbouw-Egalisatiefonds	3.2
leerlingenaantallen	4.3
leerlingwezen	1, 3.3.4
loon- en inkomstenbelasting	1, 3.3.5
loonkosten	1, 2.2.1, 2.3.1, 2.3.4, 2.4.1
loonkostenfaciliteit	3.3.5
loonmatiging	1
Maastricht	2.2.2
maatschappelijke organisaties	5.2
marktordening	2.3.2
marktsector	5.2
mededingingsbeleid	2.3.2
midden- en kleinbedrijf	1
milieubelasting	2.3.5, 3.3.5, 4.3
milieubeleid	2.3.5
milieu-investeringen	4.5
milieulasten	2.3.5
minimumloon	2.2.1, 2.3.1
mobiliteitskosten	2.3.6
motorrijtuigenbelasting	3.3.5, 4.3
Nabestaandenwet	3.3.6
Nationaal Milieubeleidsplan	2.3.5
nationale rekeningen (revisie)	3.3.7

De Nederlandsche Bank (winstafdracht)	3.2
Nederlandse Spoorwegen	2.3.2
niet-belastingontvangsten	3.2, 3.3.7, 4.3
Nimby-wet	2.3.3
noemereffect	2.3.6
nota 'Meer werk, weer werk'	1, 2.3.1
olieprijs	4.3
ombuigingen	3.1, 3.2, 3.3.3, 4.2 , 4.3
omzetbelasting	4.3
ondernemingsvrijstelling	1
onderwijsuitgaven	4.4, 4.6
onderzoek en ontwikkeling	1, 2.3.4, 3.3.5
ontkoppeling	3.3.6
ontwikkelingslanden	2.2.1
ontwikkelingssamenwerking	3.3.2, 3.3.3, 3.3.4, 4.6
Oost Europa	2.2.1
openbaar vervoer	2.3.2, 2.3.6, 4.3, 4.5, 4.6
overdrachtsuitgaven	2.3.6
overheidsinvesteringen	1, 2.3.3, 2.3.6, 3.1, 3.3.4, 3.3.5, 4.3, 4.5, 4.6
overheidsschuld	1, 2.3.6, 2.4.2
overheidstaken	2.3.6, 5.2
overheidsuitgaven	2.3.6, 3.1, 3.2
particuliere consumptie	2.4.1
politie	3.3.4, 4.3
premiedruk	2.3.5, 2.3.6, 3.3.7
private financiering	2.3.3
privatisering	5.2
produktieverschuivingen	2.2.1
profijtbeginsel	2.3.6, 3.3.3
prijsafspraken	2.3.2
prijsontwikkeling	4.2
rechterlijke macht	4.3
regionale besturen	5.2
rentelasten	2.3.6, 3.2, 3.3.2, 4.4, 4.6
rentevoet	2.2.2, 4.3
rijksbegroting	3, 4
rijksbegrotingsvoorschriften	5.4
rijksdienst	2.3.6
rijksfinanciën	4.6
rijkshuisvesting	3.3.4
rijksuitgaven	3, 4.3
rijksuitgavenquote	3.2
schoolgebouwen (verkoop)	4.7
sectorstructuur	2.3.5
sigarettenaccijns	3.3.5
sociale fondsen	2.3.6, 3.2, 4.4
sociale zekerheid	3.2, 3.3.3, 3.3.6, 4.2, 4.4, 5.2
staatsdeelnemingen (verkoop)	2.3.3, 3.2, 3.3.3, 3.3.4, 4.7
staatsschuld	3.2, 4.4
startbrief	4.2, 4.3
stelselherzieningen	4.4
studiefinanciering	4.3, 4.4
subsidiebeleid	2.3.6, 3.3.3, 5.5

taakstellingen 3.2
tabaksaccijns 4.3
tariefverlaging inkomstenbelasting 1, 3.3.5, 4.3
tarieven rijksoverheid 5.4, 5.5
technologiebeleid 2.2.3, 2.3.4, 2.3.5
tekortreductie 2.3.3, 2.3.6, 2.4.2, 3.1, 3.3.3, 4.2, 4.3
telecommunicatie 2.3.2
Tracéwet 2.3.3

uitgavenbeheersing 1, 2.3.6, 3.1, 3.2, 3.3.3, 4.2
uitvoeringsorganisaties 5.2
Uruquay-ronde 2.2.1

valutamarkten 2.2.2
vennootschapsbelasting 4.3
verkeer en vervoer 2.3.3, 3.3.5, 4.3, 4.4, 4.5, 4.6
vermogensbelasting 1, 3.3.5
vervroegde aflossing 2.3.3, 3.2
verzelfstandiging 2.3.2, 5.2
verzuringsproblematiek 2.3.5
vestigingsbeleid 2.3.2
volksgezondheid 4.4
volkshuisvesting 2.3.6, 4.4
vorderingentekort (EG) 2.4.2
vredesoperaties 3.3.3, 3.3.4

wachtgelden 3.3.4
WAO, zie arbeidsongeschiktheids-regelingen
welzijnssector 3.3.4
wereldeconomie 2.2, 2.4.1
werkloosheid 1, 2.2.2, 2.3.6, 2.4.1, 3.3.2, 4.2, 4.3
werkgelegenheid 1, 2.3.1, 2.3.2, 2.4.1, 2.4.2, 3.3.4
Wet melding ongebruikelijke transacties 3.3.5
WIR-uitgaven 4.4, 4.6
witboek-Delors 2.2.2
woningwetleningen 2.3.3, 3.2, 3.3.2, 4.6
woonkosten 2.3.6

ziekteregelingen 2.3.6, 3.3.6, 4.4
ziekteverzuim 4.2
zorgsector 1, 3.3.4, 3.3.6, 4.2, 5.2